

nobis. Quia enim divina nos bonitas, ut innocen-
tes faciat, prævenit, Paulus ait: *Gratia autem Dei
sum id quod sum (I Cor. xv)*. Et quia eandem gratiam
nostrum liberum arbitrium sequitur, adjungit: *Et
gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius il-
lis omnibus laboravi (Ibid.)*. Qui dum se de se nihil esse
conspiceret, ait, *Non autem ego*. Et tamen quia se esse
aliquid cum gratia invenit, adjunxit: *Sed gratia Dei
mecum*. Non enim diceret *mecum*, si cum præve-
niente gratia, subsequens liberum arbitrium non
haberet. Ut ergo se sine gratia nihil esse ostenderet,
ait: *Non ego*; ut vero se cum gratia operatum
esse per liberum arbitrium demonstraret, adjunxit:
Sed gratia Dei mecum. Munditia itaque manuum sua-
rum innocens salvabitur; quia qui hic prævenitur
dono ut innocens fiat, cum ad iudicium ducitur, ex B
merito remuneratur.

Gennadii episcopi Massiliensis (lib. *Defn. eccles.
dogmat.*). Libertati arbitrii sui commissus est homo,
statim a prima mundi conditione, ut, salva vigilan-
tia mentis, adnitente etiam præcepti custodia, perse-
veraret si vellet in id quod creatus fuerat perma-
nere [al., statim in prima conditione ut sola vigilan-

* Pauca hæc verba Gennadii testimonio subjicit
apographum, quæ quia ipsius Gennadii non sunt,

tia mentis annitente, etiam in præcepti custodia per-
severaret, si vellet in eo quod creatus fuerat per-
manere]. Postquam vero seductione serpentis per
Evam cecidit, bonum naturæ perdidit pariter, et vi-
gorem arbitrii: non tamen electionem, ne non es-
set suum quod evitaret [al., emendaret peccatum],
nec merito indulgeretur, quod non arbitrio diluis-
set. Manet itaque ad quærendam salutem arbitrii li-
bertas, id est, rationalis voluntas, se admonente prius
Deo et invitante ad salutem, ut vel eligat, vel sequa-
tur, vel agat occasione salutis; hoc est inspiratione
Dei. Ut autem consequatur quod eligit, vel quod se-
quitur, vel quod occasione agit, Dei esse libere con-
stemur. Initium ergo salutis nostræ Deo miserante
habemus, ut acquiescamus salutiferæ inspirationi
nostræ potestatis est; ut adipiscamur quod acqwie-
scendo admonitioni cupimus, divini est muneris:
ut non labamur in adepto [al., in adepto] salutis mu-
nere, solitudinis nostræ est celestis pariter adjutorii:
ut labamur, potestatis nostræ est et ignavia.

CONCLUSIO.

Cum ipso pariter æterna beatitudinis remunerandos
et regnatos exopto *.

Prudentio videntur tribuenda, et aperte conclusionem
epistolæ sapiunt.

SANCTI PRUDENTII

TRECENSIS EPISCOPI

DE PRÆDESTINATIONE

CONTRA JOANNEM SCOTUM COGNOMENTO ERIGENAM

SEU

Liber Joannis Scoti correctus a Prudentio, sive a cæteris Patribus, videlicet, a Gregorio,
Hieronymo, Fulgentio atque Augustino *.

PRÆFATIO.

Reverendissimo Patri et beatissimo pontifici inter
pastores Christi eminentia vitæ doctrinæque eximie-
tate clarissimo GUEMILONI, PRUDENTIUS æternam in
Domino salutem.

Accensus, prout decet atque oportet, zelo catholicæ
fidei et veræ charitatis affectu, Pater beatissime,

* In prima pagina codicis manuscripti hujus ope-
ris, qui in monasterio Altivillarensi servatur, hæc
reperitur observatio: Hic liber, qui quasi ad defen-
sionem fidei contra infidelitatem loquitur, et testi-
monia Scripturarum et catholicorum nomina pro-
fert, caute legendus est, et in ejus lectione Apostoli
est sequenda sententia, qua dicit: *Omnia probate,
quod bonum est tenete*. Nam compositor ejus Pruden-
tius de quibusdam ecclesiasticis dogmatibus non
sensit catholice, sicut alia ejus scripta demonstrant.

C misisti mihi quamdam schedulam deceum et novem
capitula continentem ex libro cujusdam Scoti se-
lecta, a nostro, ut ais, se quodammodo intellectu
divertentia, rogans et monens ut quæcumque in eis a
vero exorbitantia comperissem, unicuique de libris
evangelicis et catholicorum doctorum auctoritatibus

Sed hoc judicium tanti viri sanctimoniam lima-
tamque et sanam doctrinam minuere non debet, ex
alicujus fortasse capite profectum, cujus non erat
ea doctrinæ capacitas, ut operibus D. Prudentii
perlegendis pervidendisque sufficeret, quæ myste-
riis ex reconditissimis theosophiæ adytis ac penetra-
libus petitis referatissima sunt, quod perspicue palam
erit, cum memoratus liber e tenebris in lucem pro-
derit. — NIC. CAUSAT. TRICASSINUS, in *Promptua-
rio antiquitatum Tricassinæ diocesis*, fol. 163.

devianti capitulo congrua depremerem abunde responsa. Quibus decursis sollicitęque perspectis, reperi in eis Pelagianę venena perfidię, et aliquos Origenis amentiam, Collyrianorumque hæreticorum furiositatem, quorum merito a catholicę fidei cultoribus ac propugnatoribus validissimis confutati, censuraque justissimę severitatis multo ante nostra tempora damnati sunt.

Intremui, fateor, et expavi tot olim errores cum suis auctoribus jam sopitos nostris denuo temporibus pullulare, et deficientes quondam fumos novarum accensione erumpere, sui que noxietate multorum oculis caligare: quibus ut jussuras refellendis cum animo pararem appellere, laboris difficultate perterritus deliberabam penitus omittendum. Verum monentis auctoritate perpensa, dixi satius cum fructu obedientię, etsi minus pleno, aliquatenus labi, quam paternę reverentię timiditate stupida contraire.

Animatus itaque meritis rogantis, orationumque instantissima puritate scribentis, visum est librum eundem, si qua forte inveniri posset, diligenti curiositate perquirere, cujus serie salebrosas tantorum errorum torsiones valerem facilius intueri: quo gratia Dei, sine qua nihil sum et nihil possum, ut optaveram assecuto, deprehendi quantum divinitus inspiratus potui, Pelagii, Cęlestii, eorumque sequacis ac defensoris acerrimi Juliani, per omnia sectatorem Joannem videlicet Scorum tanta impudentia orthodoxę fidei Patribusque catholicis oblatrantem, ac si unus spiritus Julianum Joannemque docuerit. Unus idemque Spiritus in eis fuerit, nec dispar Spiritus per eorum linguas, tot tantasque blasphemiarum nauseas evomuerit. Nam et gratuitam Dei gratiam pariliter impugnant, et Dei justitiam similiter denegant, et originale peccatum, quod nascentes trahimus, quoque non nisi cęlesti gratia per mysterium baptismatis solvimur, indissimili garrulitate dissuadent, argutiisque dialecticis simillima vanitate desipiunt. Rectissimum etiam sanctarum Scripturarum intellectum, Patrumque catholicorum sensum sanissimum tam concinna varicositate pervertunt ac si nunquam adversus eorum errores quidpiam fuerit actitatum.

Quibus cum a Patribus, præcipueque beatissimo Augustino, competentissime abundantissimeque responsum fuerit, nequaquam me præsumptionis a

A piis lectoribus credidi judicandum, si tuis monitis dietante pietate libenter obsequens, offeram pro vili portione in donaria tabernaculi Domini mei, quam possim, relinquens potioribus ac doctioribus, quęque melius valuerint et voluerint offerenda. Nec posse, ut ait S. Hieronymus, alterius opes, alterius paupertate scđari.

Fidens igitur in ejus gratia qua pręvenimur et bene velimus, subsequimur ne frustra velimus, revolutis Patrum consonis per omnia paginis, quid quęque eorum antidoti contra eadem venena confecerit, decerpere fideliter curavi, præfixo cujusque doctoris nomine, libroque pariter intimito. Verba quoque ejusdem Joannis ut ab eo digesta sunt pluribus locis iaserui, præposito etiam nomine ipsius cum præcedente illud nota quę Gręce dicitur *θάρρα*, quam sententiis capitalibus damuandorum aliqui præscribere solebant. In multis enim non verba ejus interposui, quę loquacitate nimia legentibus fastidium ingerunt, sed sensibus eorum pro captu meę pusillitatis veraciter obviavi. Ubicumque autem mei sermonis interpositio necessarium locum expetit, ne quid mihi tribuerem, si quid boni superna gratia per meę linguę organum loqueretur, notam superponere studui, quę ab Astigraphis crisimon nuncupatur, quoniam velut monogramma nominis Christi effigiare quodam modo cernitur, ut ejus totum ostenderem quidquid benignitatis ipsius largiulis indebitisque muneribus imbibitassem, illud etiam necessario credidi præmonendum, ut tuę beatitudinis perspicacia subtiliter sollicitęque attendat, quantis se idem Joannes contrarietatibus impugnet, qui ea quę nunc affirmat, post denegat, quę modo loquaci vanitate diffitetur, postmodum loquacitate confitetur. Adeo ut aut non viderit quid dixerit, aut a nullo unquam videri putaverit.

Quæso igitur ut omnia vigilanter studioseque permeuens quidquid fideliter dictum judicaveris, auctori Domino gratias agendo deutes. Si quid vero (quod absit) sæcus reperies, imbecillitati meę compatiens emendare ne differas. Sicque fructum pię devotionis duplicato fenore consequeris, si et votis pię jubentis pię prolata respondeant, et alio nitentia ad suum tramitem dirigantur. Orantem pro meis multipliciter prævalentibus mentis et corporis infirmitatibus sanctissimam Paternitatem Tuam virtus omnipotentis gratię Dei vigentem ac sospitem servare dignetur.

INCIPIT LIBER.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Prudentius famulus Christi familięque ejus.

CAPUT PRIMUM.

Quadrivio regularum totius philosophię quatuor omnem quæstionem solvi.

Blasphemias tuas, Joannes, atque impudentias,

quibus in Dei gratuitam gratiam justitiamque inflexibilem procaz inveheris, percurso tuę perversitatis libro, quem sub nomine cujusdam Gottescalchi adversus omnes catholicos effudisti, eo molestius accepti, quo te familiarius amplectebam, peculiariter diligebam: quippe qui in tantum vesanię proruperis, ut

gravissimam sanctarum Scripturarum auctoritatem a
tuis pravis interpretationibus detorqueas, semperque
catholicorum Patrum perversis invertenda sensibus
edoceres : nimirum quadrivium quoddam nobis in-
telligendi Scripturas affingens, quod patres nostri,
videlicet omnes catholici tractatores, divina huma-
naque sapientia præfulgentes, cum multa eruditissime
luculentissimeque cœlitus imbuti exponendo, atque
intelligendi regulas modosque locutionum multiplices
aperiendo reliquerint, in quibus nullam tui quadravii
mentionem fecisse probantur, penitus contempserunt :
proponentes nobis videlicet et multo meliores,
sanctiores doctioresque vias, quarum opitulatione
subnixi, et stropharum tuarum feculentias evitare,
et puritatem simplicissimæ fidei clarissimis ac suavis-
simis fontibus haurire et propinare in nomine et
adjutorio auxiliatricis, imo præventricis, gratiæ Dei
possimus.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 1, num. 1, sect. 1.) Conficitur inde veram philo-
sophiam esse veram religionem, conversimque veram
religionem esse veram philosophiam, quæ dum multi-
farium diversisque modis dividatur, his binas tamen
partes principales ad omnem questionem solvendam
necessarias habere dignoscitur, quas Græcis placuit
nominare *Διαλεκτική*, *ἑρμηνεύσις*, *Ἀποδεικτική*, *Ἀναλυτική*,
eademque latialiter possumus dicere divisoriam,
diffinitivam, demonstrativam, resolutivam : quarum
enim prima unam in multa dividendo segregat, se-
cunda unum de multis definiendo colligit, tertia per
manifesta, occulta demonstrando aperit, quarta
composita in simplicia separando resolvit, eorum
etiam exempla in processu hujus operis, quantum
ipsa lux, quæ illuminat cor querentium se, nobis
aditum rerum, quas conamur ingredi, aperuerit
ostendimus : his enim tanquam utili quodam hone-
stoque humanæ ratiocinationis quadrivium ad ipsam
disputandi disciplinam, quæ est veritas, omnis in ea
eruditus perveniri non dubitat.

CORRECTIO.

† Quanta enim contra diversas hæreses majores
nostri egerint, testantur concilia multis totius orbis
Patribus sancto Spiritu aggregata, testantur acta syn-
odica, attestantur etiam doctorum probabilium
scripta veridica, quibus auctoritate insuperabili
simplicitas atque soliditas de re fidei defensa atque
invincibiliter approbata non tui quadravii tricus in-
voluta ac deterius implicata dignoscitur. Nam quem-
admodum gestorum ordine Patrumque litteris fide-
liter edocemur : cum et apud Nicæam et penes Chal-
cedonem, Ephesum, Constantinopolim, Antiochiam,
Mesopotamiam, Africam, Romam, aliaque loca
quamplurima, adversus catholicæ fidei impugnatores,
diversis quidem modis, sed eadem fidei sinceritate
unanimiter ageretur, et inter conflictandum pars ad-
versa dialecticis, imo sophisticis conclusionibus ni-
teretur, sancti procul dubio Spiritus in cordatione
a Patribus cautum est ut defensores propugnatoresque

que simplicis fidei, nequaquam sophisticis illusioni-
bus, sed Scripturarum sanctarum evidentissimis alle-
gationibus uterentur : quæ quoniam multa sunt et
tam notissima et huic operi cuncta inserere longum
ac superfluum judicetur, unius tantum Patris senten-
tiam pendendam duximus, cujus astipulatione fidei,
cæteris nullatenus credulitas derogeretur.

Leo episcopus Leonis Augusto (epist. 164) : [Multis
manifestissime documentis probatum esse mihi gau-
dens quantum universali Ecclesiæ consularis affectu,
præceptis pietatis vestræ, ubi primum licuit, parere
non distuli, dirigens Donatianum et Geminianum,
fratres et coepiscopos meos, qui apud vos preces
meæ sollicitudinis exsequentes, pro quiete vobis
doctrinæ Evangelicæ supplicarent, et libertatem
fidei, in qua secundum eruditionem Spiritus sancti
ipse præcipue emines, obtinerent; repulsis procal
hostibus Christi qui etiam voluissent furoræm suum
tegere, non lateat, quia asia est Domini gregis
sancta simplicitas, alia sub vestitu ovium si-
mulatio latentium bestiarum; nec possunt jam per
hypocresiam irrepere, quos tantæ furor manifestavit
iustitiæ. Agnosce igitur, venerabilis imperator, in
quantum totius mundi præsidium divina sis provi-
dentia præparatus, et quid auxilii matri tuæ Eccle-
siæ debeas, quæ te filie maxime gloriatur, intellige.
Non sinantur contra dexteræ omnipotentis trium-
phos reditibus assurgere motibus extincta certa-
mina, præsertim cum id damnatis jam dudum hæ-
reticorum ausibus omnino non liceat, et hic fructus
piæ laboribus debeat, ut omnis Ecclesiæ pleni-
tudo in suæ unitatis soliditate secunda permaneat,
nihilque prorsus de bene compositis retractetur :
quia post legitimas et divinitus inspiratas constitutio-
nes velle conflagrare non pacifici est animi, sed re-
bellis, dicente Apostolo : *Noli verbis contendere : ad
nihil est utilis, nisi ad subversionem audientium* (II
Tim. II, 14). Nam si humanis persuasionibus semper
disceptare sit liberum, nunquam deesse poterant
qui veritati audeant reluctari, et de mundanæ sa-
pientiæ loquacitate confidere : cum hanc nocentis-
simam vanitatem, quantum debeat fides Christianæ
vitare, ex ipsa Domini nostri Jesu Christi institutione
cognoscat, qui omnes nationes ad illuminationem
fidei vocaturus, non de philosophis aut de oratori-
bus, qui prædicando Evangelio famularentur, elegit,
sed de humilibus et piscatoribus, per quos se ma-
nifestaret, assumpsit, ne doctrina cœlestis, quæ erat
plena virtutum, auxilio videretur indigere verborum.
Unde Apostolus protestatur, et dicit : *Non enim mi-
sit me Christus baptizare, sed evangelizare; non in sa-
pientia verbi, ne evacuetur crux Christi : verbum enim
crucis pereuntibus quidem stultitia est; his autem qui
salvi fiunt virtus Dei est. Scriptum est enim : Perdam
sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium re-
probabo. Ubi sapiens? ubi Scriba? ubi conquisitor
hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam
hujus mundi* (I Cor. I, 17-20)? Argumenta enim rhe-
torica, et instituta ab hominibus versutia dispu-

tandi in eo præcipue gloriantur, si in rebus incertis et opinionum varietate confusis ad hoc audientium trahant sensum, quod asserendum ingenio atque eloquio suo quisque delegerit; et ita sit ut quod majore facundia defenditur, verius æstimetur. Sed Christi Evangelium hac arte non indiget, in quo doctrina veritatis sua luce manifestatur, nec queritur quid auribus placeat, ubi veræ fidei sufficit scire quis doceat.]

† Item post aliqua, Leo (*ibid.*). [Utatur, obsecro, Clementia Tua prædictorum fratrum meorum suggestionibus, quæ, sicut jamdudum in præmissa epistola sum locutus, non disputaturos cum damnatis, sed supplicaturos vobis pro catholicæ tantum fidei stabilitate direxi.]

† Item ad eundem Leo (*Epist.* 162). [Detestandum ergo nobis est perseveranterque vitandum, quod fraus hæretica nititur obtinere, nec in aliquam disceptionem pie et plene definita revocanda sunt, ne ad arbitrium damnatorum ipsi de his videamur ambigere, quæ manifestum est per omnia prophetis et evangelicis atque apostolicis auctoritatibus consonare. Unde si qui sunt qui ab his quæ cœlitus sunt constituta, dissentiunt, suis opinionibus relinquuntur, et ab unitate Ecclesiæ cum ea quam elegerunt perversitate discedant. Nam nullo modo fieri potest ut qui divinis audent contradicere sacramentis, aliqua nobis communionem socientur. Jactent se non sui eloquii vanitate, et de argumentationum suarum versutia, quæ inimica est fidei, gloriantur: nobis placet Apostoli obedire præceptis dicentis: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem seductionem hominum* (Col. II, 8).] † Quibus auctoritate et ratione indubitanter prolatis, certum est omnes catholicæ fidei aspiratores, magis Scripturarum sanctorum Patrumque lucidis explanationibus, quam vanæ infantisque scientiæ colludiis agendum censuisse, quibus Christiana simplicitas offenditur, et humanæ jactantiæ typhus augetur.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 1, num. 2, sect. 2.) *Θ Cujus disciplinæ regulis necessario uti jubemur, dum adversus quemdam saphrophilum nomine Gottescalchum, suæ hæreseos et inventorem simul et assertorem, fautoresque ejus, si tamen sunt nescio, atque utinam ne sint, respondere compellimur. Jubentibus videlicet catholicæ Ecclesiæ vigilantissimis Patribus, in quorum ovili tale venenum serpere molitur; annuenti præsertim orthodoxissimo principe domino venerabili Carolo, cujus maximum studium est pie recteque de Deo sentire; prava hæreticorum dogmata veris rationibus sanctorumque Patrum auctoritate refellere; ad ultimum penitus eradicare. Ne igitur defensores veritatis inermes cum assertoribus falsitatis configere videamur, non incongrue regulis disputatoriæ artis utemur.*

CORRECTIO

† Gregorius in homilia paschali (*homil.* 22, in Sabbato Paschæ, sub finem): *Non comedetis ex eo*

A crudum quid, neque coctum aqua (*Exod.* XII, 9). Ecce jam nos ipsa verba historiæ ab intellectu historico repellunt, nunquid, fratres charissimi, Israeliticus ille populus in Ægypto constitutus comedere agnum crudum consueverat, ut ei lex dicat: *Non comedetis ex eo crudum quid*, ubi et additur: *neque coctum aqua*. [Sed quid aqua, nisi humanam scientiam designat, juxta hoc quod per Salomonem sub hæreticorum voce dicitur: *Aquæ furtivæ dulciores sunt* (*Prov.* IX, 7), quid crudæ agni carnes nisi inconsideratam ac sine reverentia cogitationis relictam illius humanitatem significant: omne enim quod subtiliter cogitamus, quasi mente coquimus: sed agni caro nec cruda edenda est, nec aqua cocta, quia Redemptor noster neque purus homo æstimandus est, neque per humanam sapientiam qualiter incarnari Deus potuit cogitandus. Omnis enim qui Redemptorem nostrum purum hominem credit, quid iste aliud quam agni carnes crudas comedit, quas videlicet coquere per Divinitatis ejus intelligentiam noluit: omnis vero qui incarnationis ejus mysteria juxta humanam sapientiam discutere conatur, carnes agni aqua vult coquere, id est dispensationis ejus mysterium per dissolutam vult scientiam penetrare. Qui igitur paschalis gaudii solemnitate celebrare desiderat, agnum neque aqua coquat, neque crudum comedat, ut neque per humanam sapientiam profunditatem incarnationis illius penetrare appetat, neque in eam tanquam in hominem purum credat; sed assas igni carnes comedat, ut dispensari omnia per sancti Spiritus potentiam sciat.]

† Quamvis non ignoremus præcepto Domini vase aurea atque argentea, vestiumque ac gemmarum variam pulchritudinem ab Ægyptiis mutuata (*Exod.* III, 22), ejus tabernaculo fuisse oblata, et esse devotius offerenda (*Exod.* XII, 35): verum id quotiescunque contra eos agi necessitas summa coegit, qui talibus inflati gloriabantur in vanitatibus suis, et simplicitatem nostræ fidei stultitiam deputabant, exsequi pro tempore non est inhibutum, sed fideliter prudenterque a Patribus usurpatum. Tu autem a contrario de fide adversus fideles nullis sophismatibus immitentes impudentius scribens, quare ad sophistica te deliramenta verteris? In promptu est nimirum jactantiæ studens, et non jam philosophus, sed philocompos videri appetens, ea nobis ingerere delegisti quæ a nullo nostrum vel intelligi, vel deprehendi, vel certe confutari posse crederas. Et dum studes placere hominibus, quibus id cordi esse noveras (si tamen sunt aliqui, quod avertat Veritas sempiterna), nequaquam vel cavisti, vel formidasti illi displicere, de quo super talibus Propheta intentando prædicit: *Quoniam Deus dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos* (*Psal.* LII, 6). Nec metuisti cum Achan auream regulam ex Hiericonthino anathemate contra inhibutum castris Dominicis inferre (*Jos.* VII, 21), jamjamque cum ipso sententiam divinæ animadversionis, nisi citius humiliter respiscendo poenitueris, merito subituro:

quicumque enim propheticas vel apostolicas nobis litteras diligenter scrutati sunt, vivaciter intellexerunt, fideliter enodarunt, abstrusa aperientes, plana exornantes, nodosissima enucleantes, allegorica detegentes, hoc potissimum sategerunt, ut illo loquendi genere quam maxime uterentur, quo etiam a simplicioribus absque gravi difficultate, quæ vel audirent, vel legerent, caperentur.

Quod cum ab omnibus provide fuerit observatum, præcipue beatissimi atque doctissimi Patris Augustini, venerandæ memoriæ episcopi opusculis specialius elucescit, quæ de Doctrina Christiana composuit, in quibus vel maxime tuorum tibi que similibus signa portentorum cavenda et fugienda eruditissima humilitate humillimaque eruditione et sanxit et docuit. Necnon in illis quos quæstionum vel locutionum Heptateuchi mirabile elucidatione exaratos nomine voluit prænotari. Beatissimus quoque Hieronymus, tot linguarum atque librorum litteris incomparabiliter eruditus, in omnibus, tam in prophetis quam apostolicis, explanationibus, id sibi summopere studii fuisse crebrius replicando inculcat, malle per se sanctarum Scripturarum dicta intelligi quam rhetorum controversiis inservire. Instructus videlicet tremendi iudicis verbere, quo propter nimiam Ciceronis lectionem adductus acriterque cæsus, tandem circumstantium precibus liberatus juraverat se Ciceronis libros nunquam de cætero meditaturum, nunquam lecturum, quin Epistola ad Galatas contemptum hujusce disputationis ita deprompsit dicens.

Hieronymus (*proem. lib. III Comm. Epist. ad Gal.*).

[Tertium ad Galatas, o Paula et Eustochium, volumen hoc condimus [*al.*, cudimus], non ignari imbecillitatis nostræ, et exilis ingenii rivulum vix parvo strepentem murmure sentientes. Jam enim et in Ecclesiis ista quærentur, omissaque apostolorum simplicitate, et puritate verborum, quasi ad Atheneum et ad auditoria convenitur, ut plausus circumstantium suscitantur, ut oratio rhetoricæ artis fucata mendacio, quasi quædam meretricula procedat in publicum, non tam eruditura populos quam favorem populi quæsitura, et in modum psalterii et tibiæ dulce canentis; sensus demulceat audientium; ut vere illud prophetæ Ezechielis nostris temporibus possit aptari, dicente Domino ad eum: *Et factus es eis quasi vox citharæ suave canentis et bene compositæ. Et audient verba tua et non facient ea (Ezech. xxxiii, 32, sec. LXX).* Verum quid agam? Taceamne? Sed scriptum est: *Non apparebis in conspectu Dei tui vacuus (Exod. xxiii, 15).* Et Isaias (sicut in Hebræis tamen habetur voluminibus) ingemiscit: *Væ mihi misero, quia tacui (Isa. vi, 5).* Loquar? Sed omnis [*al.*, omnem] sermonis elegantiam et Latini eloquii venustatem stridor lectionis Hebræicæ sordidavit. Nostis enim et ipsæ quod plusquam quindecim anni sunt ex quo in manus meas nunquam Tullius, nunquam Maro, nunquam gentilium litterarum quilibet auctor ascendit: et si quid forte inde dum lo-

quimur obrepit, quasi antiqui per nebulam somniferam recordamur. Quid autem profecerim ex linguæ illius infatigabili studio, aliorum iudicio derelinquo. Ego quid in me [*al.*, mea] amiserim scio. Accedit ad hoc quia propter oculorum et totius corporis infirmitatem manu mea ipse non scribo, nec labore et diligentia compensare queo eloquii tarditatem; quod de Virgilio quoque tradunt, quia libros suos in modum ursorum fetuum lingendo figuraverat [*al.*, labendo figuraverit]. Verum accito notario, aut statim dicto quodcumque in buccam venerit, aut si paululum voluerit cogitare, melius aliquid prolaturus, tunc me tacitus ille reprehendit, manum contrahit, frontem rugat, et se frustra adesse toto gestu corporis contestatur. Oratio autem licet de bonæ indolis ingenio sit profecta, et distincta inventionibus, et ornata flore verborum: tamen nisi auctoris sui manu limata fuerit et polita, non est nitida, non habet mixtam cum decore gravitatem, sed in modum divitum rusticorum, opibus suis magis arguitur quam ornatur? Quorsum ista? Videlicet ut et vobis et cæteris qui forte legere voluerint, sit responsum; me non panegyricum aut controversiam scribere, sed commentarium; id est, hoc habere propositum, non ut mea verba laudentur, sed ut quæ ab alio bene dicta sunt, ita intelligantur ut dicta sunt. Officii mei est obscura disserere, manifesta perstringere, in dubiis immorari. Unde et a plerisque commentariorum opus explanatio nominatur. Si quis eloquentiam quærit, aut declamationibus delectatur, habet in utraque lingua Demosthenem et Tullium, Polemonem et Quintilianum. Ecclesia Christi non de Academia et iicia [Lyceo], sed de vili plebicula congregata est. Unde et Apostolus: *Videte, inquit, vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt hujus mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; et ignobilia hujus mundi et contemptibilia elegit Deus, et quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret (I Cor. 1, 26, 27, 28).* Quia enim ex creaturarum ordine, varietate, constantia, non cognoverat mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes; non in sapientia verbi, ut non evacuetur [*al.*, evacuaretur] crux Christi. Ubi enim scriba, ubi grammaticus, ubi causarum naturalium scrutatores? Nec in persuasibilibus sapientiæ verbis, sed in ostensione virtutis et spiritus, ut fides credentium non esset in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Quamobrem et ipse Apostolus ad eosdem Corinthios loquebatur. *Et ego veniens ad vos, fratres, veni non per subtilitatem [*al.*, sublimitatem] sermonis et sapientiæ annuntians vobis testimonium Domini. Non enim iudicavi scire me aliquid inter vos, nisi Christum Jesum et hunc crucifixum (I Cor. 11, 1, 2).* Et ne forsitan putaretur, hæc dicens, esse insipientiæ prædicator, mente præsaga, quod opponi poterat, evertit. *Sed loquimur, inquit, Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est; quam*

nemo principum hujus sæculi cognovit (*Ibid.* v. 7, 8). Quotusquisque nunc Aristotelem legit? quanti Platonis vel libros novere vel nomen? Vix in angulis otiosi eos senes recolunt. Rusticanos vero et piscatores nostros totus orbis loquitur, univ ersus mundus sonat. Itaque sermone simplici simplicia eorum verba ponenda sunt [*al.*, pandenda]. Verba, inquam, non sensus. Cæterum si, orantibus vobis, illum possim in exponendis Epistolis eorum habere spiritum, quem illi in dictando habuerunt: tunc videritis tantam majestatem et latitudinem in his verè fuisse sapientiæ, quanta in sæculi litteratis arrogantia et vanitas fuit. Breviter vobis meæ mentis fateor arcantum: Qui per me intellecturus est Apostolum, nolo ut mea scripta difficulter intelligat, et ad interpretem cognoscendum, alium quærat interpretem.]

† Nec minus Cassiodorus in opere mirabili quod Psalmorum expositione contextuit, cum plures eorundem artium figuras interponeret, non per illas Psalmos exposuit, sed eas sacris eloquiis inesse perducit, quatenus earum auctorem Dominum, qui eisdem divinis eloquiis prædicatur, non eos qui se inventores talium jactabant, eumque aut minime aut ex parte cognoverant, patenter ostenderet, de quo dicitur: *Omnis sapientia a Domino Deo est et cum illo fuit semper et est ante eum* (*Eccl.* 1, 1), ubi necessario additur *omnis*, ut demonstretur quidquid bonarum artium atque ingeniorum recte atiliterque sapitur, illo auctore dari omnibus atque dispertiri; de quo legitur: *Dividens singulis prout vult* (*I Cor.* 12, 12), qui solus essentialiter, incommutabiliter ac sempiternè sapiens, imo sapientia veraciter creditur et fideliter prædicatur. De qua re cum in præfatione ejusdem amplectendi operis de eloquentia totius legis divinæ dissereret, ita locutus est:

Cassiodorus (*Prolog. in Psal.*, cap. 15): [Unde ad probationem pertinet maximam, quia lex divina per cunctas mundi partes cognoscitur fuisse suscepta. Hæc multis modis genera suæ locutionis exercet, et definitionibus succineta, schematibus decora, verborum proprietate signata, syllogismorum complexionibus expedita, disciplinis inrutilans; non tamen ab eis accipiens extraneum decorem, sed potius illis propriam conferens dignitatem. Hæc enim quando in divinis Scripturis splendent, certa atque purissima sunt; cum vero ad opiniones hominum et quæstiones inanissimas veniunt, ambiguis altercationum fluctibus agitantur, ut quod hic firmissime semper verum, frequenter alibi reddatur incertum. Sic et lingua nostra dum psalmodiam canit, nobilitate veritatis ornatur; cum ad fabulas ineptas et blasphema se verba converterit, ab honore probitatis excluditur. Sicut apostolus Jacobus dicit: *Ex ipso ore benedicimus Deum et Patrem, et ex ipso ore maledicimus hominem, qui ad imaginem et similitudinem Dei factus est* (*Jacob.* 3, 9). Hæc mundanarum artium periti, quos tamen multo posterius ab exordio divinatorum librorum exstitisse manifestum est, ad collectiones argumentorum, quæ

Græci topica dicunt, et ad artem dialecticam et rhetoricam transtulerunt; ut cunctis evidenter appareat prius ad exprimendam veritatem justis mentibus datum, quod postea gentiles humanæ sapientiæ aptandum esse putaverunt. Hæc in lectionibus sacris tanquam clarissima sidera lucent, et significantias rerum utilissimis compendibus decenter illuminant. Quæ nos breviter locis aptissimis admenebimus, quoniam res ipsæ commodissime deducuntur ad medium, per quas concepti sensus clarius elucebunt. Nam et Pater Augustinus in lib. 31, de Doctrina Christiana (*cap.* 22), ita professus est: Sciunt autem litterati modis omnium locutionum, quas grammatici Græco nomine tropos vocant, auctores nostros usos fuisse. Et paulo post sequitur: Quos tamen tropos, id est modos locutionum,

qui noverunt, agnoscunt in litteris sanctis, eorumque scientia ad eas intelligendas aliquantulum adjuvantur. Cujus rei et in aliis codicibus suis locis evidentissimam mentionem. In libris quippe quos appellavit de Modis locutionum, diversa schemata sæcularium litterarum inveniri probavit in litteris sacris; alios autem proprios modos in divinis eloquiis esse declaravit, quos grammatici sive rhetores nullatenus attigerunt. Dixerunt hoc apud nos et alii doctissimi Patres, id est Hieronymus, Ambrosius, Hilarius; ut nequaquam nos præsumptores hujus rei, sed pedisequi esse videamur. Sed dicit aliquis: Nec partes ipsæ syllogismorum, nec nomina eorum, nec vocabula disciplinarum, nec alia hujusmodi ullatenus inveniuntur in psalmis? Inveniuntur plane in virtute sensuum, non in effatione verborum: sic enim vîna in vitibus, messes in semine, frondes in radicibus, fructus in ramis arboris, ipsæ nuces contemplamur in nucleis. Nam et de profundissima abysso et deliciosus piscis attingitur, qui tamen ante conceptionem [captionem] suam humanis oculis non videtur. Merito ergo esse dicimus, quæ inesse nihilominus virtute sentimus. Nam et Apostolus vetat nos seduci per vanam sapientiam mundi (*I Cor.* 3, 18); ista vero non abnegat in litteris esse divinis.

† Ac per hoc quancumque, sicut diximus, tabbus uti necessitas impellit, adversus eos sine dubio qui, illudentes sinceritati nostræ fidei, eis indumentum, agendum pie humiliterque non improbat, cum legamus Mosen prophetarum eximium omni Ægyptiorum sapientia eruditum (*Act.* 1, 22), et Daniele ac socios ejus omnes Chaldæorum magos atque aruspices eorundem scientia decuplum superasse (*Dan.* v, 14 et 15). Jam nunc in nomine [Dei] et adjutorio labyrinthum tuarum hæreseon adiuri, gratiam ejus sine quo nihil sumus, scimus et possumus, invocemus, ut ipsa duce tuas inextricabiles moras penetrare easque inoffenso gressu evadere valeamus, nequaquam tui quadravii innodationibus ac depravationibus, sed auctoritati et veritati medullitus innitentes.

Igitur per copiosam præfationis tuæ disputatio-

nem, qua veram philosophiam veram esse religionem veraciter astruis, sed inveniendam disciplinarum sæcularium eruditione fallaciter affirmas, cum vera religio fide et Dei gratia, non humanis adventionibus assequatur atque approbetur; ponis sententiam Gottescalchi, qua affirmare conetur necessitate prædestinationis tam bonos ad bona, quam malos ad mala inevitabiliter impelli. Hoc utrum vel quare dixerit ipse viderit, nos destinatione Dei ad aliquid necessitate impelli, vel (sicut a multis dicitur) fataliter cogi neminem credimus et confitemur, sed ejus providentia sempiterna, et omnipotentissima præscientia omnia ordinari, disponi, dispensari, destinari, regi ac gubernari modis cuique congruis nullo modo dubitamus, dicente veraciter de eo Scriptura: *Quia attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter* (Sap. viii, 1); quibus verbis universa Dei sapientia præveniri, attingi, atque disponi breviter immutabiliterque definitur; nunquam enim attingeret atque disponderet, nisi præveniret: nunquam vero præveniret, nisi essentialiter ac sempiternè omnipotenterque existeret.

Constat ergo nihil esse nisi Creatorem et creaturam, Creatorem a nullo, creaturam a Creatore. Creatorem sine initio, mutabilitate et fine; creaturam cum initio et mutabilitate, partimque cum fine: rationalis enim creatura angelorum et hominum cœpit, nec desinit; cetera vero usibus hominum facta atque attributa, partim desinunt, partim permanent; nec tamen eadem permansione æternitati cœquantur Auctoris, de quibus nunc longum est disputare. Cum ergo constet nihil aliud esse quam Creatorem et creaturam, eandemque non a seipsa sed a Creatore existendi sumpsisse principium, nihilominus ad Creatorem pertinuit dispositio, ordinatio, destinatio ac prædestinatio quod fecerat; quemadmodum dictum est, quod *attingat a fine usque ad finem fortiter, et disponat omnia suaviter*: a fine videlicet invisibilis atque incorporeæ creaturæ, usque ad finem visibilis corporeæque creaturæ; id est, ab eo quod in creaturis omnibus summum est usque ad id quod in creaturis omnibus infimum est; quod si negatur, aut invidus (quod absit) aut impotens Deus asseritur. Quia si non ordinavit, disposuit, dispensavit, destinavit, sive prædestinavit quod fecit, colligitur ut nullatenus facturæ suæ curam habuerit. Habuit autem curam creaturarum quas fecit, quia de eo verax Scriptura confitetur dicendo: *Cui cura est de omnibus* (Sap. xii, 15); et ad quem Propheta loquitur: *Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi* (Ps. cxviii, 91); Et cui in precibus orantes dicimus: *Deus, cujus providentia in sui dispositione non fallitur*. Et qui in Evangelio loquitur: *Nonne duo passeret asse veniunt, et unus ex illis non cadit super terram sine Patre vestro?* (Matth. x, 29.) Et rursum: *Si ergo fennum quod hodie in agro est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos minimæ fidei?* (Matth. vi, 30) et cætera, quibus abundare di-

A vina eloquia nullus ignorat: quo conficitur Deum omnia sicut creasse, ita curasse, ordinasse, disposuisse, dispensasse, destinasse, seu prædestinasse, quæ vel fecit, vel facturum est, juxta illud *qui fecit quæ futura sunt* (Isa. xlv, 11, sec. LXX). Qui enim omnes creaturas initio condidisse creditur, quid est quod facturum erat, nisi gubernatio, multiplicatio ac dispositio rerum quas fecerat? Unde et in Evangelio ipsa Veritas loquitur dicens: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor, sive fecit quæ futura sunt* (Joan. v, 17), quia in præsentia sua quæ falli mutarique nequit, prædestinavit, quid forinsecus operis effecturus, et ad quem finem opus quod faceret esset perducturus: quæ operatio nisi illius dispositio? Quod tantumdem valet, nec aliud prorsus recte intelligitur, quam si dicatur, destinatio: ac prædestinatio bifariam dividitur, in bona videlicet et mala; sed bona quæ non sunt nisi auctore bono et summo, id est Deo; mala nullatenus, ea quæ non auctore Deo, sed voluntate creaturæ rationalis a suo auctore deflexa, atque inde deteriora culpabiliter aversa sunt.

Proinde bonorum omnium auctor est Deus; malorum autem, id est vitiorum atque peccatorum auctor Deus non est, sed præcitor providentissimus, examiner sapientissimus, iudex potentissimus atque justissimus; eorum ergo malorum, id est tribulationum, afflictionum, atque infirmitatum, seu quarumlibet pœnarum quas vel in hac interim vita, et justis at injustis mixtim ingerit: illic autem, id est in gehenna, solis impiis divina æquitas juste meritoque retribuit. Auctor dicitur Deus, dicente propheta: *Si est malum in civitate, quod Dominus non fecit* (Amos iii, 6); et iterum ipse Dominus per Isaiam inducitur dicens: *Faciens bonum, et creans malum; formans lucem et creans tenebras: ego Dominus faciens omnia hæc* (Isa. xlv, 7). Item idem in Evangelio dicturum se impiis in iudicio testatur. *Ite, iniqui, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41). Quid est quod ait *paratus*, nisi creatus atque destinatus? A quo autem creatus, nisi ab illo qui per prophetam dixerat *se creasse malum et tenebras*? Ab ipso indubitanter etiam destinatus impiis dicitur, testante Isaiâ propheta: *Parata est enim ab heri a rege Topheth, parata et dilatata* (Isa. xxx, 33), ubi et creationem et destinationem ignis gehennæ a Deo factam atque ordinatam patenter intimat. *Topheth* enim gehennam dicit, *ab heri* autem ab initio, a rege vero nihilominus ab omnipotenti Deo, sicut sanctus Hieronymus exponit, intelligitur. Cum igitur horum malorum Deus absque contradictione dicatur auctor, ordinator atque dispositio, quid, quæso te, obest veritati si dicatur etiam destinatio ac prædestinatio: cum nihil aliud destinare et prædestinare, quam ordinare et præordinare, disponere vel ante disponere, seu aliud quid simile, a sanis mentibus intelligatur; hinc Augustinus in libro primo de Libero Arbitrio.

Augustinus (de Lib. Arbitr., in princ.): [Dic mihi,

quæso te, utrum Deus non sit auctor mali? Dicam si planum feceris de quo malo quæras; duobus enim modis appellare malum solemus: uno cum male quemque fecisse dicimus, alio cum mali aliquid esse perpessum. De utroque scire cupio. At si Deum bonum esse nosti vel credis (neque enim aliter fas est), male non facit. Rursus si Deum justum fatemur (nam et hoc negare sacrilegum est), ut bonis præmia, ita supplicia malis tribuit: quæ utique supplicia patientibus mala sunt; quamobrem si nemo injuste pœnas luit, quod necesse est credamus, quandoquidem divina providentia hoc universum regi credimus; illius primi generis malorum nullo modo, hujus autem secundi auctor est Deus.]

† Quod autem ordinare, vel præordinare, pro eo quod est destinare, vel prædestinare ponatur, liber Actuum apostolorum indicat, dicente beato Luca evangelista scriptore Actuum eorumdem: *Et crediderunt quotquot erant præordinati in vitam æternam* (Act. xiii, 38). Quod nihil rectius intelligitur, quam prædestinat in vitam æternam, et quod destinatio, vel prædestinatio, Dei dispositio debeat intelligi sanctus antistes Fulgentius in libro de Prædestinatione ad Monimum declarat.

Fulgentius (*de Prædest.*, cap. xxvi): In sanctis igitur, inquit, perfecturus est Dominus, quod ut essent boni gratis dedit; quod autem daturum se præscivit, in æterna bonitatis dispositione prædestinavit. Ipsa est enim prædestinatio Dei, sempiterna scilicet dispositio futuri operis Dei.]

† Quæ præordinatio, dispositio, destinatio, vel prædestinatio Dei certissima, scientissima, omnipotentissima, nullum ad peccatum adigit, nullum incitat, nullum cogit: sed voluntarie in crimina labentes, atque in eis obstinatissime perdurantes, juste punit, juste condemnat; nequaquam enim justitiam servaret, nisi a se voluntaria defectione aversos ac recedentes, neque ulla conversione ad se redeuntes prævaricatores, meritis pœnis addiceret. Quia autem justus est, justitiam servat, et tandiu inexhaustæ bonitatis suæ patientia malos tolerat, muneribus donat, præmiis invitat; nec tamen ullo tantæ benignitatis medicamine molliuntur, quin potius obduratione irrevocabili, et ingratitude horribili in suis voluntariis iniquitatibus perseverant, æquitas ejus omnimodo dignissime competit, ut quos invicta bonitas nullatenus revocavit a scelere, æterna æquitas puniat in tormentis.

Hanc justissimam, proindeque irreprehensibilem facinorosorum hominum damnationem Deum et præscisse, et prædestinasse a sanctis Patribus fideliter dictum, veraciter prædicatum, et dicimus et fatemur. Hinc Augustinus in libro iii, de Libero Arbitrio (cap. xviii): [Nunc autem, quia ita est non est bonus, nec habet in potestate ut bonus sit, sive non videndo qualis esse debeat, sive videndo, et non valendo esse qualem debere esse se videt, pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna, si justa est, peccati pœna est

et supplicium nominatur: si autem injusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, injusto aliquo dominante homini imposita est. Porro quia de omnipotentia Dei et justitia dubitare dementis est, justa hæc pœna est, et pro peccato penditur aliquo. Non enim quisquam injustus dominator aut subripere hominem potuit, velut ignorante Deo, aut extorquere invito, tanquam invalidiori, vel terrendo vel confligendo, ut hominem injusta pœna cruciaret. Relinquitur ergo ut hæc justa pœna de damnatione hominis veniat. Nec mirandum est quod vel ignorando non habeat liberum arbitrium voluntatis ad eligendum quid recte faciat, vel resistente carnali consuetudine, quæ violentia mortalis successionis quodammodo naturaliter inolevit, videat quid recte faciendum sit, et velit, nec possit implere; illa est enim peccati pœna justissima ut amittat unusquisque quo bene uti noluit, cum sine ulla posset difficultate, si vellet; id est autem ut qui sciens recte non facit, amittat scire quid rectum sit: et qui recte facere cum posset, noluit, amittat posse, cum velit. Nam sunt revera omni peccanti animæ duo ista pœnalia, ignorantia et difficultas: ex ignorantia dehonestat error, ex difficultate cruciatus affligit; sed approbare falsa pro veris, ut erret invitus, et resistente atque torquente dolore carnalis vincali, non posse a libidinis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.]

CAPUT II.

C Argumento necessitatis colligitur duas prædestinationes fieri non posse.

Tu vero tantæ auctoritati impudenter obvians, secunda fetorum tuorum exhalatione conaris tuis argumentationibus obruere veritatem, et dicta luce clarius patentia nebulosis conclusionibus obfuscare. Nam agens adversus Gottescalchum, ut ita dixerim, inficiaris duas esse prædestinationes, quæ a Patribus in unum vocabulum rediguntur, ut dicantur prædestinatio bonorum et prædestinatio malorum. Sanctus enim Isidorus, Hispalensis episcopus (*Sent. cap. xxvi*): [Gemina est, inquit, prædestinatio.] Quam tu occasione necessitatis evertis, cum nullis orthodoxorum necessitate prædestinationis quemquam ad aliquid vel bonum vel malum compelli, vel crediderit vel prædicaverit. Et ob id vel duas, vel geminam non esse prædestinationem affirmas, adhibiloque non necessario argumento, disputas multiplicius quam necesse est de divina essentia, eoque tantæ disputationis intentionem perducis, ut astruas; Ita in Deo prædestinationis sicut essentiam debere intelligi, nec differre in Deo utrum essentia, an sapientia, an justitia, seu potestas, ac veritas, æternitas, voluntas, operatio sive prædestinatio nuncupentur. Deinde infers:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 2, n. 1, sect. 6.) ⊕ Si impium est duas essentias in Deo doceri, vel duas sapientias, scientias, vir-

tutes cæteraque omnia quæ de Deo dicuntur, geminari, vel triplicari, vel quacunq̃ multiplici specie eumulari, quicunq̃ duas in Deo prædestinationes asserere convincitur, reatu impietatis ligatur : una est enim divina prædestinatio, sicut una est divina operatio, divina sapientia, divina substantia, divina voluntas.

CORRECTIO.

† In quibus tuæ disputationis verbis impios te denotavisse quicunq̃ catholici atque orthodoxi prædestinatos ad interitum vel scripsere, vel sentiunt, impudenti superbia, superbaque impudentia demonstrasti. Deinde blasphemia intolerabilis aperitur, cum asseris nihil aliud esse Dei prædestinationem, quam substantiam, naturam atque voluntatem, et hoc tuis feneis, ut ita dixerim, ratiunculis astipulari, non auctoritate, qua nostræ fidei veritas solidatur atque defenditur, astruere maluisti : cum te in tantum tua perversitas obfudit tenebris erroris, ut nec videres, nec consuleres veritatem. Negas enim geminari, vel triplicari, vel quacunq̃ multiplici specie eumulari, ac per hoc pluraliter prædestinationes dici, sicut essentias, sapientias, scientias, virtutes, voluntates, operationes. *Una est, inquit, prædestinatio, sicut una est divina operatio, divina sapientia, divina substantia, divina voluntas, et subsequeris.*

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 2, num. 2, sect. 6.) *Θ Clamat enim Scriptura : Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus (Psal. cx, 2).*

† Et inferius.

(Cap. 2, num. 3, sect. 6.) *Θ Non dixit, in omnes necessitates ejus, sed in omnes voluntates ejus.*

CORRECTIO.

† Erige nunc mentis oculum, si tamen adest, ad intuitum veritatis ; si autem abest, humiliare fideliter, petens ab ea, ut eum tibi vel mundare, vel illuminare, vel certe reddere dignetur. Dixisti voluntatem Dei, sicut essentiam, nec geminari, nec multiplicari posse, id est pluralitate carere, quod tamen ipsa, quam subjunxisti, prophetica sententia refellit. Cum dicitur, *in omnes voluntates ejus, ecce voluntates Dei multipliciter, ac per hoc pluraliter prolatas ; tu ipse protulisti : et tamen impium esse dixisti, si quis voluntatem, quæ in Deo est, multipliciter, id est pluraliter, proferret. Nempe cum Pharisæo, quem evangelicus sermo jactantem sua merita reprehendit (Luc. xviii, 11 et 12), ad inflatissimam tuam scientiolam oculum nebulosissimum, quantum in te fuerat, arroganter ostentandam aperuisti, cum publicano veraciter humiliari contemnens, a veritatis aspectu intelligentiam detorsisti. Quod si aliud esse dixeris in Deo voluntatem, atque aliud voluntates Dei, et in hoc quanta impietate insanieris auctoritate detegeris ; quamvis enim et sciamus et fateamur in Deo nihil aliud velle quam esse, nihilque aliud esse quam velle : voluntas quippe illius essentia est, et essentia voluntas ; tamen ipse, qui sibi est*

A essentia, ipse voluntas, loquitur per Prophetam : *Sanctis, qui sunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis (Psal. xv, 5).* Non enim aliud ipse est, et aliud voluntates ejus, quia si aliud sunt, extra eum sunt : si extra eum sunt, jam non ipse est voluntas sua. Est autem ipse voluntas sua ; sunt ergo intra ipsum voluntates suæ.

Falsum est igitur quod dixisti voluntatem in Deo non multiplicari, id est non dici pluraliter, cum id quod multiplicatur, pluraliter efferrī necesse sit. Licet enim essentia Dei indubitabiliter simplex sit, neque ulla multiplicitate vel geminetur, vel triplicetur, vel multiplicetur : quædam tamen sunt quæ in Deo vel de Deo essentialiter prædicantur, quæ sine contradictione in divinis eloquiis pluraliter prolata reperiuntur. Dicitur quippe voluntas Dei essentia ejus, dicuntur etiam voluntates ejus pluraliter, nec tamen essentia ejus pluraliter proferuntur, sed manente incommutabiliter remotaque ab omni multiplicitate capacitate essentia illius, voluntas ejus pluraliter effertur ; non ut ipsa essentia multiplicetur, sed ut voluntatis ejus effectus pro distributionum ejus congruentiis atque diversitatibus multiplices declarentur. Reclamat autem adversus te Scriptura sancta, quæ in libro Sapientia de Spiritu Dei, qui utique Deus est, ita inter cætera potentia illius præconia : *Per me Spiritus, inquit, intelligentia sanctus, unicus, multiplex, subtilis. (Sap. vii, 22) ; itaque quomodo unicus idem dicatur et multiplex, etc. ? Noli garrere contra veritatem. Prædestinationis etiam vocabulum, quod Dei substantia est, coæquans dixisti nullatenus multiplicari. Beatissimus Gregorius, apostolicæ sedis antistes, et quemadmodum veraciter asseruisti, veracissimus Scripturarum explanator, tuarum conclusionum disputationes ante floccipendens, vel potius damnans quam legens, pluraliter enuntiare non metuit ; nam in libro xxix admirandi atque amplectendi operis quod in beati Job explanationem eloquentissima suavitate composuit, inter cætera, Gregorius (*lib. xxix in Job, cap. ult.*) : Ordinem, inquit, cœli nosse est supernarum dispositionum occultas prædestinationes videre.*

† Ac deinde quas prædestinationes dixerit, copiosa explanatione perdocuit ; egit enim affluentia suæ dulcedine super bonorum gratuita electione, malorumque justissima reprobatione. Quod ut clarior enitescat, totam ejusdem loci continentiam proponamus.

Gregorius (*lib. xxx, c. 32*) : [Pater quippe in suo tempore Luciferum produxit, quia, sicut scriptum est : *Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut egs qui sub lege erant redimeret (Gal. iv, 4, 5) ; qui natus ex virgine, velut Lucifer inter tenebras nostræ noctis apparuit, quia, fugata obscuritate peccati, æternum nobis mane nuntiavit. Luciferum vero se innouit, quia diluculo ex morte surrexit, et fulgore sui luminis mortalitatis nostræ tetram caliginem pressit. Cui bene per Joannem dicitur : *Stella splendida et**

matutina (Apoc. xii, 16). Vivus quippe apparendo [al., apparens] post mortem, matutina nobis stella factus est, quia dum in semetipso exemplum nobis resurrectionis præbuit, quæ lux sequatur indicavit. Vesperum vero super terræ filios consurgere Dominus facit (Job. xxxviii, 32), quia infidelibus Judæorum cordibus dominari Antichristum eorum merito exigente permittit. Qui idcirco a Domino huic vesperi iuste subduntur, quia ipsi sponte sua filii terræ esse voluerunt. Terrena quippe et non cœlestia requirentes, a perspicienda luciferi nostri claritate excæcati sunt; et dum præesse sibi vesperum expetunt, subsequenter damnationis æterna nocte merguntur. Hinc in Evangelio Dominus dicit: *Ego veni in nomine Patris mei, et non accipietis me. Alius veniet in nomine suo, illum [al., ipsum] accipietis* (Joan. v, 43). Hinc Paulus dicit: *Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacia, ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati* (II The. ii, 10, 11). Nequaquam ergo super eos Vesper consurgeret, si cœli filii esse voluissent; sed dum visibilia appetunt amisso cordis lumine, sub noctis duce tenebrescunt. Quod tamen si moraliter discutimus, quomodo quotidie agatur invenimus. Quia nimirum et electis Lucifer oritur, et vesper reprobis Deo permittente dominatur. Unus enim atque idem sermo Dei in est ore prædicantis: quem dum isti gaudent, illi vero invidendo audiunt, claritatem Luciferi sibi in vesperi tenebras vertunt. Dum isti humiliter vocem sanctæ prædicationis accipiunt quasi ad stellæ lucem oculos cordis aperiunt; dum vero illi benedictanti invident, et non salutis causam, sed elationis gloriam quærunt, prorumpente iniquitate sua vespere, in somnum mortis oculos claudunt. Per occultum ergo iudicium is, qui electo [electis] est Lucifer, reprobo auditori [al., reprobis auditoribus] fit vesper, quia exhortatione sancta, qua boni ad vitam redeunt, pravi deterius in culpa moriuntur. Unde bene per Paulum dicitur: *Christi bonus odor sumus Deo in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt: aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam* (II Cor. ii, 15, 16). Verbum itaque suum auditoribus esse Luciferum simul et vesperum vidit, per quod et alios ab iniquitate suscitari, et e contra alios sopiri in iniquitate conspexit. Quod quia occultis Dei iudiciis agitur, quas in hac vita ab hominibus comprehendere non possunt, recte illic subdidit: *Et ad hæc quis tam idoneus* (Ibid., vers. 16.) Ac si diceret: Idonei quidem sumus ad hæc consideranda quia flunt; sed idonei non sumus ad hæc investiganda cur fiant. Unde hic quoque Dominus, quia aliis produci Luciferum, aliis vero consurgere vesperum dixerat, ne perscrutari homo occulta Dei iudicia audeat, illico subiungitur:

Nunquid nosti ordinem cæli, et pones rationem ejus in terra? Ordinem cœli nosse est supernarum dispositio-

num occultas prædestinationes videre. Rationem vero ejus in terra ponere, est ante humana corda talium secretorum causas aperire. Rationem videlicet cœli in terra ponere, est supernorum iudiciorum mysteria vel considerando discutere, vel loquendo manifestare. Quod utique facere in hac vita positus nullus potest. Ut enim a parvis ad majora veniamus, quis intelligat quæ esse ratio [al., subtilitas] secretorum potest, quod sæpe vir justus a iudicio non solum non vindicatus, sed etiam punitus redeat, et iniquus ejus adversarius non solum non punitus, sed etiam victor abscedat? Quis intelligat cur vivit alius insidians mortibus proximorum, et moritur alius qui profuturus esset vitæ multorum? Alius culmen potestatis assequitur, qui non nisi lædere studet, alius tantummodo læsos defendere concupiscit, et tamen ipse oppressus jacet. Alius vacare appetit, et innumeris negotiis implicatur. Alius negotiis implicari desiderat, et coactus vacat. Alius male inchoatis [inchoans] usque ad vitæ suæ terminum pejora protrahitur; alius bene incipiens per longitudinem temporum proficit ad augmenta meritum. Atque e contra [al., At contra], alius male vivens diu reservatur, ut corrigatur [al., ut se corrigat]; alius vero bene quidem videtur vivere, sed in hac vita eo usque durat, quo ad perversa prorumpat. Alius in errore infidelitatis natus, in errore deficit; alius in catholicæ fidei rectitudine genitus, in catholicæ fidei rectitudine consummatur. E contra vero alius catholicæ matris ventrè editus, juxta vitæ terminum erroris voragine devoratur. Alius autem vitam suam in catholica pietate consummat, qui, ortus in perfidia, cum lacte matris hauserat virus erroris. Alius celsitudinem bene vivendi appetere et volet [al., vult] et valet, alius nec volet nec valet; alius volet et non valet; alius valet et non volet. Quis ergo ista iudiciorum cœlestium secreta discutiat? Quis intelligat discretam lancem æquitatis occultæ? Ad cognoscendos quippe istos iudiciorum secretorum sinus, nullas ascendit. Dicatur ergo homini, ut se nescire cognoscat; nescientem vero se Cognoscat et timeat; timeat ut humilietur, humilietur ne presumat in se; non presumat in se, ut Conditoris sui auxilium requirat, et qui in se fidens mortuus est, auctoris sui adiutorium appetens vivat. Audiat itaque vir justus jam quidem se sciens, sed adhuc quæ supra se sunt nesciens: *Nunquid nosti ordinem cæli, et pones rationes ejus in terra?* (Job xxxviii, 35) id est, nunquid occultos ordines iudiciorum cœlestium comprehendis, aut aperire humanis auribus sufficis? Beatus igitur Job de iudiciorum incomprehensibilium investigatione requiritur, ac si ei aperte dicatur: Cuncta quæ pateris tanto tolerare patientius debes, quanto secretorum cœlestium ignarus, cur hoc [al., hæc] pateris, nescis.]

Quem secutus tam fide quam sensu et verbi sanctus Isidorus, Hispalensis episcopus, eandem pene sententiam dictis suis interposuit. Quos quis conferre voluerit, inveniet ita uno eos spiritu

atque ore locutos, ut eundem Spiritum sanctum A utriusque adfuisse, et per utrumque unanimiter locutum, minime dubitet. Isidorus (*Sent. lib. II, cap. 6*): [Gemina est prædestinatio, sive electorum ad requiem, sive reproborum ad mortem: utraque divino agitur [*al.*, agitur] iudicio, ut semper electos superna et interiora sequi faciat, semperque reprobos, ut infimis et exterioribus delectentur, deserendo permittat. Sicut ignorat homo terminum lucis et tenebrarum, vel utriusque rei quis finis sit, ita plenius nescit quis ante suum finem, luce justitiæ præveniatur, vel quis peccatorum tenebris usque in suum terminum obscuretur, aut quis post lapsum tenebrarum conversus resurgat ad lucem. Cuncta hæc Deo patent, homini vero latent. Quamvis justorum conversatio in hac vita probabilis sit, incertum tamen hominibus esse ad quem sint finem prædestinati; sed omnia reservari futuro examini. Mira dispositio est supernæ distributionis, per quam hic justus amplius justificatur, impius amplius sordidatur? Malus ad bonum aliquando convertitur, bonus ad malum aliquando reflectitur. Vult quis esse bonus, et non valet; vult alter esse malus et non permittitur interire. Datur ei qui vult esse bonus; alius nec vult, nec datur ei ut sit bonus. Iste nascitur in errore et moritur, ille in bono quo cæpit usque in finem perdurat. Tandiu iste stat quousque cadat; ille diu male vivendo in fine salvatur respectusque convertitur. Vult prodesse in bono justus nec prævalet, vult nocere malus et valet. Iste vult Deo vacare, et sæculo impeditur, ille negotiis implicari cupit, nec perficit. Dominatur malus bono, bonus damnatur pro impio; impius honoratur pro justo. Et in hac tanta obscuritate non valet homo divinam perscrutari dispositionem, et occultum prædestinationis perpendere ordinem.]

† Quod enim beatus Gregorius prædestinationes pluraliter, hoc sanctus Isidorus geminam prædestinationem vocavit; quoniam, sicut utriusque dicta testantur, intellexerat eum cum cæteris catholicis tractatoribus sensisse prædestinatos quosdam ad gloriam, quosdam ad ignominiam; illos ad regnum, istos ad tormentum; illos ad beatitudinem supernorum, istos ad supplicium inferorum. Perpende nunc quibus contradicas, quosque reatu impietatis notaveris, qui ante tuas nœnias contriverunt quam nascereris. Ac per hoc constituamus te et beatum Gregorium, illum prædestinationes pluraliter efferentem, te pluraliter efferri impium judicantem. Quis te jam audiat? Quis non horreat, quem in tantum vesaniæ prorupisse viderit, ut impios tantæ auctoritatis viros dixisse, et, quod est blasphemius, scripsisse, nullatenus erubueris? Quis enim te audiat pluralitatem prædestinationis negantem, qui tantos Patres vel legerit vel audierit pluraliter efferentes? Quis tuis disputatiunculis aurem adhibeat, ut tantis Patribus dictorum scriptorumque veracium fidem deroget? et quis tibi veritatem, illis mendacium deputet? Vertere in quasilibet vel fabulosi Promethei

formas, vel chameleontis colores, certe nunquam effugies, nunquam evadendi locum capies? Aut verum est enim quod negasti, et falsum est quod Gregorius et Isidorus dixerunt; aut (quia hoc impium est vel credere quempiam vel sentire) si verum est quod Gregorius et Isidorus protulerunt, litterisque venerabilibus mandaverunt, falsum est quod tu cæcatisimus affirmasti. Qui cum in hoc non solum deprehensus, verum etiam convictus minime dubiteris, de cæteris quæ simili insania rictu pestifero vomuisti, juvante Domino jam facilis erit aggressus: quoniam cui in prioribus mendacii character inritur, in sequentibus fides penitus abrogatur.

Negas similiter operationem in Deo pluraliter efferri, id est multiplicari vel geminari, vel cætera B hujusmodi: et quid est quod omnes Scripturæ operationes, vel opera divina decantant? Clamat vas electionis, doctor gentium in fide et veritate: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus; et divisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem vero Deus* (I Cor. XII, 4-6). At ne more furentium aliud clamares, adjungit, *qui operatur omnia in omnibus* (Ibid., vers. 6). Enumeratis quoque earundem operationum distributionibus, hæc autem, inquit, *omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (Ibid., vers. 11). Quod si aliud operationem Dei, et aliud opera esse contenderis, videris quomodo tam gravis auctoritatis, litteris videlicet divinis, earumque fidelissimis tractatoribus, quorum libri eorundem vocabulorum pluralitatis referti esse noscuntur, valeas contraire. Quæro tamen abs te interim, ut de cæteris sileam, quid magis Dei essentiæ congruat, potentia an operatio? Mihi quippe videtur nullum operari posse absque potentia: quo enim pacto dicendus est operari qui non possit? Potentiam excellere non negabis? Itaque potentia magis Dei essentiæ congruit quam operatio, quoniam operatio potentia est effectus, et tamen cum essentia Dei pluralitatem abdicet, potentias ejus pluraliter enuntiatas legimus, dicente Propheta: *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?* (Psal. cv, 2.) Si ergo potentia Dei a pluralitate vel multiplicitate non excluditur, cur operatio, quæ sequax ejus non dubitatur, a multiplicitate excludenda judicatur? Quod si inter operationem Dei et opera quid distinguendum erit, mihi interim nihil aliud occurrit quousque diligentius exquiratur quam operationem esse dum sit, opus vero quod sit. Quod si ita est, quis dubitet ad Deum utraque pertinere?

Augustinus: [Cum operatio Patris dicitur, non eam sine Filio et Spiritu sancto intelligatur operari; et cum generatio Filii, non sine Patre et Spiritu sancto; et cum operatio Spiritus sancti, non sine Patre et Filio, satis notum est recte credentibus, vel etiam ut possunt intelligentibus. Et illud ideo dictum est de Patre, *ipse facit opera* (Joan. XIV, 10), quod ab illo sit origo etiam operum a quo est existentia cooperantium personarum: quia et Filius de illo natus

est, et Spiritus sanctus principaliter de illo procedit, de quo natus est Filius, et cum quo illi communis est idem Spiritus. Et illud quod ait Dominus : *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit* (Joan. xv, 24), non ad Patrem vel Spiritum retulisse, quod ei non sint in illis operibus cooperati, sed ad homines, a quibus leguntur multa facta miracula, et tamen a nullo, quæ Filius fecit. Et quod ait Apostolus de Spiritu sancto : *Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus* (I Cor. xii, 11), non ideo dictum, quia non ei cooperatur Pater et Filius, sed quia in his operibus non sunt multi, sed unus Spiritus, et in universis suis operationibus non est a se ipso diversus. Nec tamen inaniter, sed rationabiliter et veraciter dicitur Patrem dixisse, non Filium et Spiritum sanctum : *Tu es Filius meus dilectus, in quo complacui* (Math. xvii, 5). Sed hoc miraculum de cælo sonabilis verbi, quamvis ad personam Patris tantummodo pertinere, cooperatos esse Filium et Spiritum sanctum non negamus. Neque enim quia tunc Filius carnem portans cum hominibus conversabatur in terra, ideo non erat etiam in sinu Patris tanquam unigenitum Verbum, quando illa de nube vox facta est; aut sapienter et spiritualiter credi potest Deum Patrem operationem verborum suorum sonantium atque transeuntium a sua sapientia sui-que Spiritus cooperatione separasse. Eodem modo cum rectissime dicamus non Patrem, nec Spiritum sanctum, sed Filium, *super mare ambulasse* (Math. xiv, 25, 26), cujus humus caro erat illa, et plantæ fluctibus innitentes; illud tamen opus tanti miraculi Patrem, et Spiritum sanctum cooperatos esse quis abnuat? Sic enim et solum Filium verissime dicimus ipsam suscepisse carnem, non Patrem, aut Spiritum sanctum, et tamen hanc incarnationem ad solum Filium pertinentem, quisquis negat cooperationem Patrem, aut Spiritum, non recte sapit. Item dicimus nec Patrem, nec Filium, sed solum Spiritum sanctum *et in columbæ specie et in linguis velut igneis apparuisse, et sedisse, pronuntiasse illis, in quos venerat, multis et variis linguis magnalia Dei* (Act. ii, 2, 3); a quo tamen miraculo, ad solum Spiritum sanctum pertinente, cooperationem Patris et Verbi unigeniti separare non possumus. Ita singulorum quoque in Trinitate opera Trinitas operatur, unicuique operanti cooperantibus duobus, conveniente in tribus agendi concordia, non in uno deficiente efficacia peragendi. Quæ cum ita sint, hinc est quod Dominus Jesus in Spiritu sancto demones ejecit (Math. xii, 28), neque enim et solus hoc implere non poterat, atque illud adjutorium tanquam huic operi non sufficiens assumebat, sed Spiritum divisum in semetipsum eo Spiritu congruebat expelli, quem Pater et Filius non divisi in semetipsis communiter habent. Sic et peccata, quia præter Ecclesiam non dimituntur, in eo Spiritu dimitti oportebat, quo in unum Ecclesia congregatur.]

† Jam vero si, secundum te, operatio est in Deo,

A sicut ejus essentia atque voluntas, necessario sequitur ut cætera quæ a Dei voluntate prodire non dubitantur, velut Dei essentia prædicantur. Verbi gratia, cogitatio, visio, prævisio, creatio, dispositio, dispensatio, statutio, decretio, paratio, præparatio, judicium, afflictio, correptio, infirmitas, interfectio, occisio, perditio, disperditio, inclusio, obduratio, induratio, derelictio, desertio, noluntas, seductio, in errorem inductio, deceptio, morbi, fames, pestilentia, tempestates, naufragia, insidiae, et alia complura, quæ in divinis eloquiis indita, et Patrum literis usitatissima, prudentium nullus ignorat. Quæ voluntate Dei indubitabiliter bona semper et justa fieri quisquis negat, justitiæ et judicio Conditoris nimis impie contradicit. Quæ quia nunc exemplis longum est approbare, interim differantur; ut si de novo vel hydra caput levare, vel excetra nisa fuerit sibilare, largiente Domino latius atque commodius proferantur. Unum tamen de voluntate Dei ex sancti Augustini dictis testimonium interposuisse sufficiat, de qua in libro Enchiridion tali sermocinatione disseruit.

Augustinus (Enchir. c. 100) : [Hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus (Psal. cx, 2), et tam sapienter exquisita, ut cum angelica et humana creatura peccasset, id est non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum est quod Creator noluit, implet ipse quod voluit; bene utens et malis tanquam summe bonus, ad eorum damnationem quos juste prædestinavit ad poenam, et ad eorum salutem quos benigne prædestinavit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt; quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id efficere valuerunt. Hoc quippe ipso quod contra voluntatem Dei fecerunt, de ipsis facta est voluntas ejus. Propterea namque magna opera Domini, exquisita sunt in omnes voluntates ejus, ut miro et ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem, quod etiam contra ejus sit voluntatem. Quia non fieret si non sineret: nec utique nolens sinit, sed volens; nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens et de malo facere posset bene.]

(Cap. 101.) Aliquando autem bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult, etiam ipsa [al., ipso] bona multo amplius multoque certius voluntate; nam illius mala voluntas esse nunquam potest. Tanquam si bonus filius patrem velit vivere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest ut hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem; velit hoc etiam Deus. Nempe ille quod non vult Deus, iste vero id vult quod vult et Deus, et tamen Dei bonæ voluntati pietas illius potius consonat, quamvis aliud volentis, quam hujus idem volentis impietas. Tantum interest quid velle homini, quid Deo congruat, et ad quem finem suam quisque referat voluntatem, ut aut approbetur aut improbetur. Nam Deus quasdam voluntates suas utique bonas ita implet per malorum

hominum voluntates malas, sicut per Judæos malevolos bona voluntate Patris Christus occisus est pro nobis, quod tantum bonum factum est, ut apostolus Petrus quando id fieri nolebat, Satanæ ab ipso qui occidi venerat, diceretur (*Matth.* xvi, 23): Quam bonæ apparebant voluntates piorum fidelium, qui nolebant apostolum Paulum Jerusalem pergere, ne illic pateretur mala quæ Agabus propheta prædixerat (*Act.* xxi, 12); et tamen Deus hæc illum pati volebat pro annuntianda fide Christi, exercens martyrem Christi. Neque istam bonam voluntatem suam implevit per Christianorum voluntates bonas, sed per Judæorum malas, et ad eum potius pertinebant, qui nolebant quod volebat, quam illi per quos volentes factum est quod volebat; quia id ipsum quidem, sed ipse per eos bona, illi autem mala voluntate fecerunt.

(*Cap.* 102.) Sed quantalibet sint voluntates vel angelorum vel hominum, vel bonorum vel malorum, vel illud quod Deus, vel aliud volentes quam Deus, omnipotentis voluntas Dei semper invicta est, quæ mala esse nunquam potest, quia etiam cum mala irrogat, justa est, et profecto quæ [*al.*, quia] justa est, mala non est. Deus igitur omnipotens sive per misericordiam cujus vult miseretur, sive per iudicium quem vult obduret, nec inique aliquid facit, nec nisi volens quidquam facit, et omnia quæcunque vult, facit.

Ac per hoc cum audimus, et in sacris litteris legimus, quod velit omnes homines salvos fieri, quamvis certum sit nobis non omnes homines salvos fieri, non tamen ideo debemus omnipotentissimæ Dei voluntati aliquid derogare, sed ita intelligere quod scriptum est: *Qui omnes homines vult salvos fieri*, tanquam diceretur, nullum hominem fieri salvum, nisi quem salvum fieri ipse voluerit; non quod nullus sit hominum, nisi quem salvum fieri velit, sed quia nullus fiet [*al.*, sed quod nullus fiat], nisi quem velit; et ideo sit rogandus ut velit, quia necesse est fieri si voluerit. De orando quippe Deo agebat Apostolus, ut hoc diceret. Sic enim intelligimus id quod in Evangelio scriptum est: *Qui illuminat omnem hominem* (*Joan.* i, 9). Non quia nullus est hominum qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Aut certe sic dictum est, *qui omnes homines vult salvos fieri*; non quod nullus hominum esset quem salvum fieri nolit [*al.*, nollet] qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos, quos dicit acturos fuisse pœnitentiam si fecisset: sed ut omnes homines, omne genus hominum [*al.*, humanum] intelligamus, per quascunque differentias distributum, reges, privatos, nobiles, ignobiles, sublimes, humiles, doctos, indoctos, integri corporis, debiles, ingeniosos, tardicordes, fatuos, divites, pauperes, mediocres, mares, feminas, infantes, pueros, adolescentes, juvenes, seniores, senes, in linguis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in professionibus omnibus, in voluntatum et conscientiarum varietate innumerabili constitutos, et si quid aliud differentiarum est in hominibus. Quid est enim eorum unde non Deus per Uni-

PATROL. CXV.

A genitum suum Dominum nostrum per omnes gentes salvos fieri homines velit, et ideo faciat quia omnipotens velle inaniter non potest quodcunque voluerit? Præceperat enim Apostolus, ut oraretur pro omnibus [*al.*, pro singulis] hominibus, et specialiter addiderat pro regibus et iis qui in sublimitate sunt (*I Tim.* ii, 1, 2): qui putari poterant fastu et superbia sæculari a fidei Christianæ humilitate abhorrere. Proinde dicens: *Hoc enim bonum est coram Salvatore nostro Deo* (*Ibid.*, vers. 4), id est ut etiam pro talibus oretur, statim ut desperationem tolleret, addidit: *Qui omnes homines vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire* (*Ibid.*) Hoc quippe Deus bonum iudicavit, ut orationibus humilium dignaretur salutem præstare sublimium, quod utique jam videmus impletum. B Iste locutionis modo et Dominus usus est in Evangelio, ubi ait Phariseis: *Decimatis mentham et rutam, et omne olus* (*Luc.* xi, 42). Neque enim Pharisei et quæcunque aliena et omnium per omnes terras alienigenarum omnia olera decimabant. Sicut ergo hic omne olus, omne olerum genus, ita et illic omnes homines, omne hominum genus intelligere possumus: et quocunque alio modo intelligi potest, dum tamen credere non cogamur aliquid omnipotentem Deum voluisse fieri, factumque non esse: qui sine ullis ambiguitatibus si in cælo et in terra, sicut et Veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit (*Psal.* cxiii, 11), profecto facere noluit quodcunque non fecit.

(*Cap.* 104.) Quapropter etiam primum hominem C Deus in ea salute in qua conditus erat, custodire voluisset, eumque opportuno tempore post genitos filios sine interpositione mortis ad meliora perducere, ubi jam non solum peccatum non committere, sed nec voluntatem posset habere peccandi, si ad permanendum sine peccato, sicut factus erat, perpetuam voluntatem habiturum esse præscisset. Quia vero eum male usurum libero arbitrio, hoc est peccaturum esse præsciebat, ad hoc potius præparavit voluntatem suam, ut bene ipse faceret etiam de male faciente, ac sic hominis voluntas mala [*al.*, voluntate mala] non evacuaretur, sed nihilominus impleretur omnipotentis bona.

(*Cap.* 105.) Sic enim oportebat prius hominem D fieri, ut et bene velle posset et male; nec gratis, si bene; nec impune, si male: postea vero sic erit, ut male velle non possit, nec ideo libero carebit arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit servire peccato. Neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati esse sic volumus, ut esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus. Sicut ergo anima nostra etiam nunc nolle infelicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo prætermittendus non fuit, in quo Deus voluit ostendere quam bonum sit animæ rationali [*al.*, animal rationale], quod etiam peccare possit, quamvis sit melius quod peccare non possit: sicut minor fuit immortalitas, sed tamen fuit in

33

qua posset etiam [al. add. non] mori, quamvis major A futura sit, in qua non possit mori.

(Cap. 106.) Illam natura humana perdidit per liberum arbitrium, et hanc est acceptura per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum: quamvis sine gratia nec tunc ullum meritum esse potuisset. Quia etsi peccatum in solo erat libero arbitrio constitutum, tamen justitiæ retinendæ non sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione immutabilis boni divinum adjutorium præberetur. Sicut enim mori est in hominis potestate cum velit, nemo est enim qui non seipsum, ut nihil aliud dicam, vel non vescendo possit occidere: ad tenendam vero vitam voluntas non sat est, si adjutoria sive alimentorum, sive quorumcunque tulinum desint. Sic homo in paradiso ad se occidendum relinquendo justitiam idoneus erat pro voluntate [al., per voluntatem], ut autem ab eo teneretur vita justitiæ, parum erat velle, nisi ille qui eum fecerat adjuvaret. Sed post illam ruinam major est misericordia Dei, quando et ipsum liberum arbitrium liberandum est a servitute, cui dominatur cum morte peccatum. Nec omnino per seipsum, sed per solam Dei gratiam, quæ in fide Christi posita est, liberatur; ut voluntas ipsa, sicut scriptum est, a Domino præparetur (Prov. viii, 35, sec. LXX), qua cætera Dei munera capiuntur, per quæ veniatur ad munus æternum.

† Oportuerat te ista legentem potius ori tuo silentium imponere, quam aliquid tam procaciter strepere vel mutire: sicut enim cum una sit et semper eadem essentia Dei, voluntates tamen ejus ita multipliciter effervunt, ut eis obistere nec possis nec debeas, eodem modo de prædestinatione sentire debueras, quoniam nihil aliud prædestinavit, nisi quod a se fieri voluit; misericordiam videlicet et judicium: et sicut voluntates, ita prædestinationes multipliciter efferi vera ratio perdocet. Jure itaque dictum est, prædestinavit ad pœnam; prædestinavit ad gratiam, quia in illo servavit justitiam, in isto exhibuit misericordiam.

† Verum quia quidquid de voluntate Dei intelligatur, totum de ejus prædestinatione sentiendum dixisti, audi quod de ea verax Scriptura clamet. Legitur in libro Dabre Jamin quod venit Roboam in Hierusalem, et convocavit universam domum Juda, et Benjamin in centum octoginta millibus electorum, atque bellantum, ut dimicaret contra Israel, et converteret ad se regnum suum. Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei dicens: Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Juda, et ad universum Israel qui est in Juda et Benjamin: Hæc dicit Dominus: Non ascendetis neque pugnabitis contra fratres vestros, revertatur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate (II Par. 1-4).

† In eodem: Igitur Ochozias filius Joram rex Juda descendit ut inviseret Joram filium Ahab in Israel ægrotantem. Voluntas quippe fuit Dei adversum Ochoziam, ut veniret ad Joram, et cum venisset, ut

egrederetur cum eo adversum Jehu filium Nasi, quem unxit Deus, ut deleteret domum Ahab. Cum ergo egeret Jehu domum Ahab, invenit princeps Juda et filios fratrum Ochoziæ, qui ministrabant ei, et interfecit illos; ipsumque perquirens Ochoziam comprehendit latenter in Samaria, adductumque ad se occidit (Ibid., vers. 6-9).

† In eodem: Noluit audire Amazias, eo quod Domini esset voluntas, ut traderetur in manibus hostium, propter deos Edom (II Par. xxv, 20).

† In his voluntatem Dei aut negabis ullam, et contradices Scripturæ veritatis: aut si hanc inficari non audes, recipe justam, et identidem de ejus prædestinatione admitte. Neque enim aliud voluit quam prædestinavit, neque aliud prædestinavit quam voluit. Et sicut voluntates ejus pluraliter, ita prædestinationes efferi nequaquam ulterius contradicunt. Interea, miranda est admodum astutia, vel potius cæcitas tua, qui cum dialecticis uti delegeris argumentis, et opponi tibi merito prævideres præscientiam et prædestinationem relative non essentialiter prædicari, prætermisissis relativorum veribus instrumentis, ad essentialium confirmationem repente transieris. Ita ut etiam relativa essentialium naturæ conjunxeris, et nulla discretionis interposita differentia, unum idemque multiloquia disputationis astruxeris: hæc enim sunt verba tua.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 2, num. 4, sect. 2.) ⊕ An forte dicis (heretice) ad substantiam Dei voluntatem suam, non autem prædestinationem suam pertinere? Ita ut non aliud sit Deo esse et velle, aliud vero esse et prædestinare. Sed hoc facile possumus refellere argumento, quod sumitur a definitione. [Est enim divina prædestinationis, ut ait Augustinus (de Dono persever., cap. 17), omnium quæ Deus factururus est ante sæcula præparatio atque dispositio.] Si ergo ante sæcula nihil creditur et intelligitur præter solum Deum fuisse, prædestinationem autem Dei ante omnem creaturam esse nullus sanus ambigit: colligitur prædestinationem Dei ipsum Deum esse, atque ad naturam ejus pertinere. Sed ne forte dicas, quæ de Deo ante mundum dicuntur, non utique semper secundum substantiam dicuntur; quædam enim prædicantur substantialiter, quædam relative: non enim secundum substantiam, sed secundum relationem dicitur Pater, dicitur Filius, dicitur Dominus: similiter prædestinatio ejus relative ad ea quæ prædestinata sunt profertur. Audi Scripturam de Christo dicentem: In quo sunt omnes thesauri scientiæ et sapientiæ absconditi (Col. ii, 3). Dic, quæro, quid in his verbis intelligere conaris? An forte scientiam et sapientiam Christi esse judicas accidentia, non autem ejus secundum suam divinitatem substantiam? Quod absurdissime creditur et falsissime suadetur. Summus enim ille intellectus, in quo sunt universa (Col. i, 16), imo ipse est universa, quam diversis significationibus nominum ab ipsa rationali natura, quæ ad inquirendum eum creata est appelletur: ipse

tamen in se ipso unus atque idem est, cum sit omnium A naturarum causa simplex et multiplex: quod est ergo Deo esse, hoc est ei sapere; et quod est ei sapere, hoc est scire, et quod est scire, hoc est destinare.

CORRECTIO.

† Ecce absque nubilo dubietatis relativa essentialiter asseris contra omnium opiniones, qui acute atque prudenter de talibus tractaverunt. Cum enim constet categoriarum species decem esse, earumdemque primam, usiam, reliquas novem, accidentia, id est quæ accident in substantia, certumque sit relationem secundum accidens, non secundum usiam prædicari, qua fronte accidens substantiam nuncupes, nequaquam video. Nam destinare et prædestinare, sicut facere, creare, disponere, dispensare, ordinare, administrare, gubernare, judicare, damnare, et cætera B similia relative dici nullus, qui horum aliquantulum assecutus est peritiam, prorsus ignorat. Quod enim destinatur, aliud necesse est sit destinans, aliud destinatum. Ac per hoc non substantialiter ita dicitur destinare, sicut dicitur esse: esse quippe substantiam, destinare vero ejus accidens, id est relationem significat. Itaque cum dicitur homo, substantia est, cum vero dicitur destinator, ejus accidens, id est relatio prædicatur; et usia quidem unum aliquid essentialiter demonstrat, accidens vero illius jam plura complectitur. Dicendo etenim, homo, nihil aliud quam hominem pronuntio; at cum dixerò destinator, et hominem et ejus accidens pariter enuntio. Nam destinator necesse est aliquid destinet, homo vero ad nihil aliud relatum simpliciter substantia indicatur. C

Apparet igitur accidentaliter, non essentialiter destinationem dici cum non de subjecto, sed in subjecto prædicetur. Si enim substantia dicitur ab eo quod omnis res ad seipsam subsistat, corpus quippe subsistit, et ideo substantia est, nimirum accidentia, quæ in subsistente atque subjecto sunt, substantiæ non sunt, quia non subsistunt, sed mutantur; sicut homo, vel equus, vel lapis, eadem esse necesse est: bonum autem, vel malum, vel sapientem, vel hebetem, vel pulchrum, vel deformem non semper idem dicitur, quoniam quodcumque et quodcumque mutabile comprobatur; proinde cum semper possit esse homo, nequaquam sequitur semper sit destinator. Verbi gratia: quando nihil habet quod destinet, non recte destinator appellatur; dicitur autem homo, etiam si nihil destinat. Quod cum de creaturis rationalibus jure dicitur, de Deo, cui soli nihil accidit, multo aliter prædicatur: quidquid enim de Deo ab homine dicatur, aut secundum substantiam, aut secundum relationem, vel proprie, vel translate dici necesse est. Deus quippe magnus, bonus, omnipotens, sapiens, justus, sempiternus, essentialiter dicuntur. Creator, conditor, factor, operator, dispositor, destinator, ordinator, gubernator, judex relative proferuntur, quæ tamen relatio in Deo partim ad se, partim ad creaturas refertur. Pater enim, et Filius, et Spiritus sanctus ad sese atque referuntur: Pater enim Filii Pater est, Filius

Patris Filius est, Spiritus sanctus Patris et Filii Spiritus est: Dominus vero servi Dominus est: Creator, operator, destinator, creature sine dubio creator, operator et destinator est: conficitur ergo nullatenus destinationem de Deo essentialiter prædicari. Quapropter cum ipse essentialiter semper fuerit, tamen nunquam antea Dominus appellatus est quam ipse faceret cujus Dominus diceretur. Similiter cum semper haberet in æterno voluntatis suæ consilio quid, quando et quomodo, vel ubi faceret, destinaret atque disponderet, non prius factor, destinator atque dispositor dictus est, quam faceret, destinaret atque disponderet. Quamobrem nullo modo substantiam ejus demonstrat, cum dicitur facere, operari, destinare atque disponere: sed effectum omnipotentissimæ voluntatis illius, in qua semper fuit ratio: qua quæque voluisset, ipse nulli aut temporalitati aut mutabilitati obnoxius, temporalia et mutabilia, temporaliter et mutabiliter sine labore et fatigatione quietissimus destinaret; operaretur et faceret. Verum Augustini definitio, quam ponere voluisti, non habet prædestinationem Dei esse substantiam, sed præparationem ac dispositionem omnium quæ erat ipse facturus.

Porro sapientiam et scientiam de Deo essentialiter prædicari quis nesciat? Non enim relative dicuntur: Est quippe sapiens Pater, sapiens Filius, sapiens Spiritus sanctus; sciens Pater, sciens Filius, sciens Spiritus sanctus: imo sapientia Pater, sapientia Filius, sapientia Spiritus sanctus: scientia Pater, scientia Filius, scientia Spiritus sanctus, sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus: et tamen non tres sapientes, aut tres scientes, vel tres sapientiæ, sive tres scientiæ, sicut nec tres dii; sed unus sapiens, unus sciens, vel una sapientia, una scientia, sicut unus Deus. Sapere quidem et scire illi est essentialiter quod esse: non enim ad aliquid refertur; at destinare atque disponere, quoniam ad aliquid refertur, nullatenus de eo essentialiter prædicatur. Cum igitur constet translate prædestinationem in Deo proferri, liquet profecto non essentialiter, sed relative depromi. Nam si essentialiter de Deo diceretur prædestinare, sicut esse, sapere et scire, consequens esset ut ejus prædestinatio non ad aliquid referretur, sicut nec essentia, magnitudo, bonitas, potentia, sapientia, scientia, justitia illius ad aliquid referuntur; magnitudo, bonitas, potentia, sapientia, scientia, justitia cum de Deo dicuntur, quid essentialiter ipse sit indicatur: prædestinatio non quid ipse sit, sed quid velit, disponat et operetur enuntiat. Substantia Dei nunquam pluraliter effertur. Prædestinationes ejus, sicut dispositiones, dispensationes, ordinationes, operationes, distributiones ejus, pluraliter enuntiar et ostendimus, et ubi commodum fuerit, favente Domino, ostendemus. Sed quoniam de his in processu operis hujus, adhibito Augustini favore, vel copiosius, vel fastidiosius, seu certe fallacius agis, cum ad idem locorum ventum fuerit, ipsius

Patris Augustini testimonio, annuente Domini Jesu Christi gratia, confutaberis.

CAPUT III.

De eo quod duas prædestinationes ratio non sinit esse.

Deinde tantis tertio vanitatum tuarum ludicro argumentorum superfluitatibus res non necessarias replicantibus scates, ut pudeat audire, nedum legere, quemlibet honestorum, qui dum multiloquio insudas, prorsus evadere nequivisti quod dicitur: *In multiloquio non effugies peccatum (Prov. x, 19)*. Ais enim, multiloque repetis a Dei voluntate atque essentia, perindeque prædestinatione, omnem abesse necessitatem. Quis hoc ignoret? Quis nesciat Deum nulli subjectum esse noxiæ necessitati. Proinde quamvis omnia quæcunque Deus voluit, disposuit ac destinavit, necesse est ut ita nec aliter omnino flant; nulli tamen violentiam ad utrumvis ejus prædestinationem inferre jam et diximus et fatemur. Ac per hoc cum neminem huic assertioni favere aut legerim aut audiverim, videre nequeo quamobrem de necessitate prædestinationis tantisper disputaveris, nisi quia non habens quid veri diceres, quæsisti quo insanire, unde prædestinationem impiorum a Patribus sæpius inculcatam funditus abrogares. Post multa enim:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. III, num. 1, sect. 3.) *⊕ Non est igitur, ais, illa prædestinatio quæ cogit inevitabili necessitate, vitam, justitiam, beatitudinem, nec illa quæ cogeret prædictorum bonorum contraria, videlicet mortem, peccatum, miseriam, quæ ratio, inquis, enthymematis argumento concluditur, quod semper est a contrario, cujus propositio talis est: Non et Deus summa essentia sit, et eorum tantum quæ ab eo sunt causa non sit, est autem Deus summa essentia, est igitur eorum tantum quæ ab eo sunt causa. Peccatum, mors, miseria, a Deo non sunt, eorum igitur causa Deus non est. Idem quoque syllogismus hoc modo connectitur: Non et Deus eorum quæ sunt causa sit, et eorum quæ nihil sunt causa sit: est autem Deus eorum causa quæ sunt: igitur non est causa eorum quæ non sunt. Peccatum ejusque effectus, mors profecto cui adhæret, miseria non sunt; eorum igitur nec Deus, nec ejus prædestinatio, quæ est quod ipse est, causa esse non potest.*

CORRECTIO.

† Mirari satis nequeo quare præsumpseris dicere quod nullus auctor tractatorve divinatorum eloquiorum dixit. Prædestinationem dicis esse Deum, hoc prophetica et apostolica Scriptura nunquam dixit: tractatores ejus nunquam dixisse reperiuntur: qua fronte ausus es fingere quod Scripturæ auctoritate nequeas affirmare? Jam vero quod dicis prædestinationi Dei nullam inesse vim qua quis cogatur ad aliquid, et nos dicimus et probamus. Similiter quod addis, Deum et prædestinationem ejus non esse causam eorum quæ non sint, et hoc nihilominus ap-

probamus, id est peccati, mortis atque miseriarum: et peccati quidem Deus, sicut non auctor, ita nec causa est.

Mortis autem, quæ, ut ais, effectus peccati est atque miseriarum, causa non est; auctor tamen atque irrogator æquissimus est. Nam mortis, quæ fit cum deserit anima veram, summam et sempiternam vitam, et vertitur libidinosè ad infima et caduca, nec causa, nec auctor est Deus, de qua dicitur *quis mortem Deus non fecit (Sap. 1, 13)*, quoniam eam Creator non condidit, sed malevolentia vel angeli, vel superbientis hominis adinventi sibi quæ superbiendo conscivit. Mors vero quæ fit cum anima discedit a corpore, teste Scriptura, a Deo est, dicente ad primos nostri generis homines atque interminante Deo: *Ex omni ligno quod est in Paradiso edite, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedatis: quæcunque autem die comederitis ex eo, morte moriemini (Gen. 2, 16)*. In quibus verbis mortem animæ prædixit tantum, non etiam irrogavit. Ac per hoc nec causa, nec auctor ejus esse convincitur. Deinde præsumpto inhibitis ligni edulio, iterum Dominus post piissimam atque inestimabilem redargutionem et patientiam, qua eos ad pœnitentiam misericorditer invitabat, quam illi e contrario obstinatissime repellebant, causarumque prolapsionis propriæ in Deum superbissime contumacissimeque referebant, inevitabili judicio sententiam damnationis deprompsit dicens in Adam quidem ita: *Quia fecisti hoc, et audivisti vocem uxoris tuæ plus quam me: Maledicta terra in opere tuo; cum operatus fueris eam, non dabit fructus suos, sed spinas et tribulos germinabit tibi. In sudore vultus tui comedes panem tuum cunctis diebus vitæ tuæ, donec revertaris. In Evam vero: Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos; in dolore paries filios, et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tibi (Gen. 3, 17 seq.)*

Hujus mortis atque miseriarum Deus, cum causa non sit, auctor tamen, id est justissimus irrogator certissime creditur, quemadmodum verbis præcedentibus declaratur, quibus si quispiam contraire voluerit, puto quia me tacente impietatis reus addicetur. Mors corporis discessio est animæ a corpore; ideo hujus auctor dicitur Deus, quoniam, ipso puniente ac volente, abstrahitur a corpore, donec ipso volente ac judicante resurgentibus omnibus, suo quæque corpori vel mala pro meritis receptura vel bona restituatur. Justum est enim ut quo auctore creatur, datur atque immittitur corpori, ipso auctore, quia promeruit, abstrahatur; et cujus primum bonitate donata est, ejus postmodum justitia subtrahatur, ut quod benignitas contulit, æquitas demat. Quæ cum corpori inseritur, vitam tribuit, cum aufertur adimit; et hæc ipsa ademptio, vel ablatio, vel subtractio, mortis vocabulo nuncupatur, quod cum non nisi Deo judice fiat, quis negare audeat Deum mortis hujus esse auctorem?

Sic etiam de miseria sentiendum: quæ cum beatitudinis dicitur indigentia, non Deo auctori dep-

tatur, sed creaturæ rationali, quæ voluntaria aversione a veræ beatitudinis summo bono, atque adhæsiōne damnabili in infimo bono, sibi eam contraxisse nullatenus ambigitur. Cum vero miseria pœnalis hujus vitæ conversatio, vel subsequenti in gehenna retributio dicitur, quis Deum auctorem illius nesciat, cujus atque judicio dispensari omnia non ignoratur? Si enim, dicente Scriptura, *Nihil sine causa fit super terram (Job. v, 6)*, profecto liquet quia sicut bona, Deo auctore, constant, ita et mala atque miseriæ vel ad probationem piorum, vel ad reprobationem impiorum, vel hic vel illic pœnaliter inflictæ non silio, quam auctore Deo nimirum justissimo fieri credenda sunt: consideratis quippe quæcunque pœnaliter ingeruntur, nullas fere absque creaturis Dei pœnas atque miseras invenimus. Et quia, docente beato Gregorio, omne judicium in hominibus per angelos exercetur, patet profecto quidquid, Deo iudice, pœnaliter hominibus infertur, nequaquam nisi per creaturas ejus fieri. Verbi gratia, aut aere corrupto, aut ventorum inæqualitatibus, aut solis caloribus nimis, aut pluviarum effusionibus adversis, seu quibuscunque aliis animadversionis supernæ generibus, de quibus Propheta testatur: *Misit, inquiens, haud dubium quin Deus, in eos iram indignationis suæ, indignationem, et iram, et tribulationem, immissionem per angelos malos, etc. (Psal. lxxvii, 49)*. Ubi quamvis per angelos malos immissionem missam dixerit, legimus tamen etiam per bonos angelos identidem, Deo vindice, actitari: quemadmodum apud Sodomam actitatum, et ei finitimas civitates, ignem cœlitus plente Domino (*Gen. xix, 24*), verax narrat historia: quos beatos fuisse angelos nullus qui eandem historiam fideliter legit, ignorat.

Cum igitur vel in hoc sæculo vel in igni gehennæ debita peccatoribus pœnæ per creaturas Dei fieri minime nesciantur, quis earum auctorem Deum justissimum audeat diffiteri? Quarum si causam quæris, peccatores e vestigio occurrunt, qui malis suis operibus Deum summe bonum et justum ad hæc sibi merito retribuenda concitaverunt: quamvis de anima et angelis apostaticis, quibus pœnis urgeantur, necessario quærat, quæ, id est pœnæ, sive tormenta, quocunque alio commodius vocabulo enuntiantur, non idcirco mala vocantur, quod vere, id est naturaliter, sint mala, quippe cum Dei creaturæ sint: *vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona (Gen. i, 31)*; sed quia patientibus contraria procul dubio sunt, ab eorum nimirum sensu mali vocabulo denotantur.

Unde et beatus Augustinus inter retractandum libros suos, cum ventum esset ad ejus libri retractationem, cujus titulum esse voluit de octoginta tribus quæstionibus, ait (*Retractat. l. i, cap. 26*): [Utrum Deus mali auctor non sit. Ubi videndum est, ne male intelligatur, quod dixi: Mali auctor non est, quia omnium quæ sunt auctor est, quia in quantum sunt, in tantum bona sunt: et ne hinc putetur non ab illo esse pœnam malorum, quæ utique malum est his

qui puniuntur, sed hoc ita dixi, quemadmodum dictum est: *Deus mortem non fecit (Sap. i, 13)*, cum alibi scriptum sit: *Mors et vita a Domino Deo est (Sap. xvi, 13)*. Malorum ergo pœna, quæ a Deo est, malum est quidem malis, sed in bonis Dei operibus est, quoniam justum est ut mali puniantur, et utique bonum est omne quod justum est.]

† Sed e sanctis, Hieronymus in Explanationibus prophetarum, qui vel maxime hujus locutionis genere pleni sunt, eisdem vestigiis, quia eodem spiritu graditur, qui explanans Jonam prophetam (*in cap. i*): [Hic, inquit, malitiam pro afflictione et calamitate accipere debemus, secundum illud: *Sufficit diei malitia sua (Matth. vi, 34)*; et in Amos propheta: *Si est malitia in civitate quam Dominus non fecerit (Amos. iii, 6)*; et in Isaia: *Ego Dominus qui facio pacem et creo mala (Isa. xlv, 7)*. In alio vero loco malitia contraria virtuti intelligitur, juxta quod in hoc eodem propheta supra legimus: *Ascendit clamor malitiæ ejus ad me (Jonæ i, 2)*.]

† Quibus omnibus patenter indicatur Deum nec auctorem nec causam esse peccati; malorum vero, id est pœnarum quarumlibet atque afflictionum, auctorem quidem fideliter prædicari: causam vero eorum peccatores eorumque peccata nullatenus dubitari.

Progredieris inde ad alia, et veluti prima de hoste congressione victor effectus gloriabundus, ad alia revincenda furibundus procedis, multis hostem conviciis impetens, et maledictis incessens, qui si ea legeret sibi facultas suppeteret, fortassis aut mitiora aut congrua responderet. Quibus omissis, quoniam ea tantum in quibus a catholica veritate dissentis discutienda et, quantum divinitus adjuti possumus, refutanda suscepimus, eis tantummodo considerandis atque advertentis stylo imperavimus. Ais de charitate quod una sit, licet duo sint ejus præcepta, idem et nos dicimus, astipulante beato Gregorio, quia sicut una est charitas et duo præcepta, ita unus Spiritus et duo data. Dicis charitatem esse Deum, et nos annuimus, instructi a beatissimo Dominici pectoris recubo, qui ait: *Deus charitas est (I Joan. iv, 8)*. Sed quod his omnibus ad destructionem geminæ prædestinationis uteris improbamus. Dicit enim Scriptura: *Deus charitas est*; sed nunquam dicit Deus prædestinatio est. Quid amplius quæritur? Nam etsi nihil nobis aliud ad tuæ perversitatis confutationem suppeditaret, hoc tantum sufficeret quod nulla id propheta, evangelica vel apostolica Scriptura testatur. Lego charitatem Domini, non lego prædestinationem Domini: non hoc propheta prædixerunt, non evangelistæ annuntiaverunt, non apostoli prædicaverunt. Nullus Patrum venerabilem, per quos nobis eadem prophetica, evangelica atque apostolica Scripturæ diversis locis et temporibus fideliter ac salubriter enodata sunt, dixisse reperitur. Non igitur admittimus quod non in sacris litteris invenimus, præsertim cum id uti ratiocinationibus affingas, non divinorum eloquiorum testi-

moniti asseveres. Et quia nihil extra recipitur, quidquid a te extra dicitur, merito reprobatur.

Quamvis, sicut supra monstratum est, sanctorum Patrum venerabilibus scriptis, et geminæ prædestinationis veritas approbetur, et tuæ, id est solitariæ prædestinationis, falsitas improbetur: quis enim te barbarum, et nullis ecclesiasticæ dignitatis gradibus insignitum nec unquam a catholicis insigniendum, adversus Romanæ urbis et apostolicæ sedis antistitem Gregorium, et ejus sicut doctrinæ et fidei, ita dignitatis atque officii socium, beatum videlicet Isidorum episcopum, audiat oblatrantem. Verum si beati Isidori solius contemnendam duxeris auctoritatem, quis te audiat, quis sequatur, nisi mente captus? cum eum ejusque doctrinam in causa fidei catholicis omnibus congruentem tanta annositate temporum et probabilem videat et susceptam, maxime cum et hodieque Leo, venerabilis apostolicæ sedis antistes, missa ante triennium ad episcopos Britannorum, qui Galliæ inferiores partes incolunt, super quibusdam questionibus suæ responsionis epistola, censuit ut quidquid in dubium deveniret, atque in sacris canonibus minime inveniri posset, ad catholicorum Patrum volumina confugiendum, et in eis quidquid esset ambigui requirendum atque sequendum: quos cum nominatim exprimeret, beatum Isidorum cum cæteris eodem honore et dignitate pariter adnotavit. Hujus quoniam doctrina in causa fidei ab apostolica sede approbata cernitur, quidquid contra garrere molitus es, effetatur, nullis in posterum viribus fulciendum.

Attamen quod geminam charitatem quemadmodum geminam prædestinationem negas, ejusque assertores velut hæreticos damnas, videris ipse quid egeris. Nam Patres orthodoxi geminam charitatem vel dilectionem nonnunquam in suis opusculis posuisse reperiuntur, quorum Beda venerabilis presbyter in Expositione tabernaculi (*lib. II, cap. 41*), quod Moses, jubente Domino, statuisse legitur: [Vel certe, inquit, forcipe, duplici videlicet ferramento, sacerdotes ignem altaris emendant, cum in omnibus quæ docent prædicatores sancti, virtutem nobis geminæ charitatis infundere, et hujus gratia nos ardere simul et lucere præcipiant.]

† Idem in eodem Beda (*lib. III, cap. 4*): [Non in una parte superhumeralis aurum, in altera hyacinthus, in alia rursus alii atque alii colores fuerunt. Sed omnes colores utique per omnia cum auro ipso fuere contexti, quia nimirum in actione sacerdotali nunquam aliqua magnarum virtutum vel ad horam debet intermitteri, sed semper auro sapientiæ lucidus, semper hyacintho spei in superna erectus, semper regni cælestis purpura adversus vitiorum bella magnanimus, semper cocco bis tincto geminæ dilectionis flammeus, semper retorta bysso castigatæ carnis sacerdos sive doctor fidelium debet esse nitidus.]

† Augustinus in sermone de languido triginta octo annos infirmitatem habente (*Tract. XVII in Joan.*):

A [Merito apud Samaritanos bidoam fecit Jesus, ut eos charitate firmaret: Binario ergo isto numero cum aliquid boni significatur, maxime bipartita charitas commendatur]. † Idem, lib. IV de Consensu evangelistarum: [Eum qui Filius Dei semper est, propter nos filium hominis factum, ut sempiterna virtus ejus et divinitas nostræ infirmitati et mortalitati contemperata, de nostro nobis in se atque ad se f. ceret viam, cum magna spei lætitia fideliter teneat, ne peccet a rege Christo regatur: si forte peccaverit, ab eodem sacerdote expietur, atque ita in actione bonæ conversationis et vitæ nutritis pennis geminæ dilectionis, tanquam dualis alis validis evectus a terris, ab eodem ipso Christo verbo illuminetur.]

† Idem, in libro Adnotationum in Job: [Expansis pennis immobilis et respiciens ad austrum, explicatis ab omni impedimento sæculari virtutibus geminæ dilectionis, permanens inconcussus in fide: non tamen in hoc ipso de se ipso præsumens, sed sperans in Deum et nullum revocans in tentationem [*al.*, in illum revocans intentionem], a quo ipse charitatis ardor inspiratur, ut fortitudinem suam ad ipsum custodiat dicens: *Nonne Deo subjecta erit anima mea, ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse Deus meus et salutaris meus, susceptor meus, non morebor amplius* (*Psal. LXI, 1, 2*).]

† Leo in sermone de jejunio mensis septimi: [Fit cum inde dicatur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et diliges proximum tuum sicut te ipsum* (*Matth. XXII, 37*): Christo Domino dicente, cognoscimus quoniam in his duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ (*Ibid.*, vers. 40); tantaque est sub hujus geminæ charitatis edicto utriusque copula Testamenti, ut sine istarum connexionem virtutum non rex quempiam inveniat justificasse nec gratis.] † Ideoque in eodem: [Dilectio proximi dilectio Dei est, qui plenitudinem legis et prophetarum in hæ geminæ charitatis unitate constituit, ut nemo ambigeret Deo se offerre quidquid [*al.*, quod] homini contulisset, dicente Domino Salvatore, cum de alendis juvandisque pauperibus loqueretur: *Quod uni eorum fecistis, mihi fecistis* (*Matth. XXV, 40*).]

† Sane non video quid rationi et veritati obsistat, si gemina charitas nuncupetur, quamvis *Deus charitas* appelletur, cum multa in sacris litteris reperiantur, et de Deo dicta, et pluraliter enuntiat: quis enim nesciat misericordiam, miserationem, justitiam, justificationem, scientiam, bonitatem, laudem, laudationem, veritatem, et multa alia Domini dici, et tamen pluraliter elata quisquis pie advertit facillime invenit. Dicit enim Propheta: *Deus meus, misericordia mea* (*Psal. LVIII, 18*); et idem: *Misericordias Domini in æternum cantabo* (*Psal. LXXXVIII, 3*). Idem: *Reminiscere miserationum tuarum, Domine* (*Psal. XXIV, 6*). Idem: *Justitiæ Domini rectæ* (*Psal. XVIII, 9*). Idem: *In justificationibus tuis meditabor* (*Psal. CXVIII, 16*). Et alibi: *Quoniam Deus scientiarum Dominus est* (*I Reg. II, 3*). Et iterum: *Quia fortitudo mea et laus mea Dominus Deus* (*Psal. CXVII, 14*).

Et idem : *Fortitudo mea et laudatio mea Dominus* (Psal. ix, 15). Item : *Ut annuntiem omnes laudationes tuas* (Psal. xxx, 24). Idem : *Quoniam veritates requisit Dominus et diminuatæ sunt veritates a filiis hominum* (Psal. xi, 2). Quibus omnibus patenter inuivitur talia de Deo quidem posse proferri, et tamen minime a pluralitate præpediri. Nam Salvatorem, Salutarem, et Christum Dominum nostrum veraciter et proprie appellari nullus ignorat : nec tamen prædicat quin salvatores, salutare et Christi pluraliter efferantur. Quorum exempla quisquis divinatorum eloquiorum scientiam usu et memoria imbibit, nullatenus nescit.

Nec prætereundum quod ideo prædestinationem ad Dei naturam pertinere dicas, quia ante omnem creaturam sit, sicut Deus. Dic ergo et electionem Dei esse naturam quoniam, docente Apostolo, addiscimus, quod *in Christo Jesu Domino nostro elegerit nos ante mundi constitutionem* (Eph. i, 4). Dic etiam promissionem Dei ejus esse substantiam, quoniam idem Apostolus testatur, *quam promisit non mendax Deus ante tempora secularia* (Tit. i, 2), et omnia quæcunque ex æterno consilio voluntatis ejus, quam nulla tempora vel inchoant vel angustant, cui nec præterita transeunt nec futura succedunt, nobis per tempora et loca fieri, inchoari, procurrere finiri que decrevit. Cum igitur constat quia quæcunque naturaliter sunt, quomodocunque sint, nonnisi voluntate ipsius sunt, consequens erit, ut quidquid voluntate ejus sit, ad ejus essentiam pertinere dicatur : quoniam ejus facere, operari, præscire, prædestinare, dispensare, gubernare, judicare, damnare, et cætera his similia, nonnisi velle ipsius est. Non enim in labore fatigatur, aut opere inquietatur, sed voluntas ejus opus est ejus. Proinde cum velle Dei sit esse ipsius, nonnisi imple dicitur, ad naturam ejus pertinere quidquid ex voluntate ejus prodire cognoscitur. Judicat quippe Deus, nunquid propterea iudicium ejus erit natura ipsius? Eodem modo de cæteris sentiendum quæcunque de eo relative dicuntur.

CAPUT IV.

De una vera solaque prædestinatione.

Pergis ad alia, et quarto mendaciorum tuorum ludibrio tertiam ex duabus hæresim factam asseveras, duarum alteram auctoris nomine insinuas, alteram tacito nomine repræsentas. Dicis enim :

IOANNES SCOTUS.

(Cap. iv, num. 1, sect. 1.) *⊗ Hæc igitur hæresis Gottescalchana, si tali nomine potest vocari, inter duas alteras hæreses sibi invicem adversantes medietatis loco constituta est : inter illam plane quæ dicitur Pelagiana, et illam quæ ei repugnat, quarum una dono divinæ gratiæ derogat, altera libertatem arbitrii condemnat. Pelagiana siquidem secta libertatem arbitrii rationalis nature in tantum commendat, ut sine dono gratiæ ad perficiendam hominis justitiam sufficiat : ejus vero secta contraria gratiæ donum confirmat, ut eo solo in homine operante, omni conatu liberi ar-*

bitrii contempto, omnis fidelis fastigium justitiæ contingat. Una igitur, ut dictum est, donum gratiæ contemnit, altera donum libertatis arbitrii : ambo impietate pares, secta vero dispares. Hæc autem de qua nunc agitur, sic est in medio inter utrasque prædictas, tanquam extremitates inter se contrarias conjuncta, ut ipsis partim consentiat, partim contradicat, propriumque sibi vindicet quod ipsas non habere contendat. Dum enim omnium virtutum quibus pervenitur ad beatitudinem, omniumque vitiorum quibus præcipitatur ad miseriam in prædestinationibus divinis, ut ipsa fingit, necessarias inevitabilesque causas conatur constituere, quid aliud videtur suadere nisi Dei dona, hoc est liberum voluntatis arbitrium et gratiæ auxilium, destruere, quibus duobus profecto plenitudo justitiæ hominis et inchoatur et perficitur.

CORRECTIO.

† Hucusque tuorum dictorum verba latius posuimus, non ut nostra profusius dilataremus, sed ut tua quibus venenis essent infecta panderemus. De Pelagiana siquidem, quod libertatem arbitrii adeo extulerit, ut absque auxilio gratiæ Dei propriis viribus niteretur, et novimus et detestamur. Secundam, quam duabus inseris, et ex duabus compactam asseris, videlicet in prædestinationis necessitate tam bonorum, quam malorum omnium constituta, quamque Gottescalchanam novo vocabulo nuncupas, nec defendimus nec tenemus. Tertiam vero, quam Pelagianis contrariam asseris, qua ita donum gratiæ prædicetur, ut libertas arbitrii funditus auferatur, nec legimus nec audivimus : perspecto siquidem beati Augustini de nonaginta hæresibus libro hanc penitus non inveni. Deberas igitur expressius intimare, quo hæc auctore subsisteret, et quo ei facilius, imo competentius, responderi posset. Sed diu de ea cogitanti, et accipiti sententia nimium fluctuanti mihi, nihil aliud te in ea expressisse occurrit, nisi quod in hac, quemadmodum et in geminæ prædestinationis nomine omnibus catholicis, qui nos vel jam in Domino præcesserunt, vel qui adhuc infirmitate carnis gravati ad eorum societatem dono gratiæ pervenire suspirant, oblique derogare volueris, qui omnes una prorsus concordique sententia ita donum gratiæ prædicant, ut absque eo libertatem arbitrii ad bonos conatus nihil valere confirmant. Et quia de gratia et libero arbitrio satis abundeque et a Patribus actum, et a nobis atque aliis ædeque catholicis nimirum viris eruditissimis decerpitis atque collectis eorum sententiis elaboratum est, unam tantummodo beati Patris Augustini sententiam ad medium deduxisse sufficiat, qui in libro quem de Correctione et Gratia ad Valerianum et ejus monachos edidit, inter cætera sic ait (cap. 1) :

[Ac per hoc et desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ est. De quo ait ille : *Et dixi : Nunc cæpi. Hæc est immutatio dexteræ Fæxels* (Psal. lxxvi, 11). Liberum itaque arbitrium et ad malum et ad bonum faciendum certum est nos habere. Sed is

malo faciendo liber est quisque justitiæ, servusque peccati: in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit: *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis* (Joan. viii, 36). Nec ita ut cum quisque fuerit a peccati dominatione [al., damnatione] liberatus, jam non indigeat sui liberatoris auxilio, sed ita potius ut ab illo audiens: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5), dicat ei et ipse: *Adjutor meus esto, ne derelinquas me* (Psal. xxvi, 9).] † Et paucis interpositis (cap. 2): [Est enim, inquit, gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, qua sola homines liberantur a malo, et sine qua nullum bonum prorsus sive cogitando, sive volendo et amando, sive agendo faciunt: non solum ut, monstrante ipsa, quid faciendum sit sciant, verum etiam ut, præstante ipsa, faciant cum dilectione quod sciunt. Hanc quippe inspirationem bonæ voluntatis atque operis posebat Apostolus eis, quibus dicebat: *Oramus autem ad Dominum ne quid facialis mali: non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis* (II Cor. xiii, 7).] † Et cætera quæ latius in eodem opere exsequitur. Quæ cum sit catholice fidei vera perfecta que consensus, nescio quem elogio tertie tuæ hæreseos denotare volueris, nisi beati Augustini dictorum quæ præmisimus, imo catholicorum omnium, fideliter veraciterque sequaces. Quod igitur de hac quam asseris tertiam hæresim ais, argumento prorsus superfluo, nec ad rem pertinente.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 4, num. 2, sect. 3.) ⊕ *Si liberum, inquit, arbitrium credere non potestis, judicium mundi futurum esse non creditis.*

† Et infra.

(Num. 3.) ⊕ *Liberum ergo arbitrium homini a Deo datum impium est non credere.*

CORRECTIO.

† Quis unquam, nisi a fide et nomine Christiano penitus alienus, aut liberum hominis arbitrium a Conditorum datum, aut judicium futurum neget? Datum igitur homini liberum arbitrium, pulsa procul omni retractatione, credimus et confitemur; sed ita a peccantibus vitiatum atque corruptum, ut prorsus nisi præveniente gratia Dei ad nullum bonum propria voluntate atque virtute possit assurgere. Quid enim habere virum ad boni quippiam per se vel esse poterat venditus sub peccato? Qui enim sese vendere dominioque tyranni subdere liberum habuit, procul dubio jam servituti addictus, nequaquam liberari et a servitute tyrannica absolvi liberum habuit, nisi per ejus indebitam gratiam liberaretur, cujus Filio protestante didicimus, *quia si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis* (Joan. viii, 36). Hoc ipse Dominus Judæis sese de nobilitate generis jactantius afferentibus et servitutis nævum a sese mendaciter abrogantibus, dicentibusque: *Nos liberi sumus, et nemini servivimus unquam*, respondisse legitur: *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis* (Joan. viii,

33, 36). Quis enim eos nesciat primo Ægyptiis, deinde in terra repromissionis variis gentibus, ac post regni adeptam potentiam Assyriis, Chaldæis, Medis, Persis, Græcis, et ad extremum Romanis, jugo miserabili deservisse? Nam et tunc, quando hæc adversus Dominum loquebantur, Romanis subditos, eisque tributa pendentes, etiam evangelica prodit historia. Quid est ergo quod ait Dominus: *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*? Nunquid Romanos subacturus, et mundum suo terreno imperio subjecturus, sicque apud terrigenas cum his liberatis venerat regnaturus, ut ideo dixerit: *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*; cum ipse fraudulenta interrogatione sciscitantibus: *Utrum liceret censum dare Cæsari*, responderit: *Reddite quæ sunt Cæsari Cæsari* (Matth. xxii, 17): absit hoc a fidelium cordibus, qui eum propter liberationem nostram morti proximatam terrenæque potestatis tribunalibus sponte subditum, præsi respondiisse legunt et credunt: *Regnum meum non est de hoc mundo. Si de hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis: nunc autem regnum meum non est hinc* (Joan. xviii, 36). Unde ergo si a Filio liberarentur, eruendos liberosque futuros pronuntiat peccatis eos omnibus substratos, et maxime quod in Dei Filium non solum non crediderint, verum etiam morti eum addixerint, quis ambigat, quis ignoret?

Restat ergo ut de peccati servitio, quo inevitabiliter tenebantur astricti, et diaboli dominio famulabantur annexi, Dominum dixisse intelligamus: *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Et ubi est illa libertas, qua de Ægyptia servitute liberati, circumcisionis mysterio in typo fundendi sanguinis Domini nostri Jesu Christi, a nexu originalis noxæ non dubitantur absoluti? Quod enim nunc in fide ejusdem sanguinis jam fusi nobiscum agit baptismus, hoc apud antiquos in fide ipsius adhuc fundendi egisse circumcisionem nullus orthodoxorum dubitat: quomodo ergo liberandi censentur, qui jam liberati noscuntur? Nisi quia secundum Apostolum qui ait: *Spe enim salvi facti sumus* (Rom. viii, 24), adhuc veram, id est perfectam, libertatem exspectamus: si enim jam liberati atque salvati nisi in spe sumus, quare oramus ut liberemur a malo? quare clamantes dicimus Domino: *Exsurge, adjuva nos, et libera nos propter nomen tuum*? (Ps. xliiii, 26.) Liberatorum atque redemptorum quis hanc esse vocem dubitet, quis ignoret? sed, sicut præmisimus, apostolico documento instrumur: *Quia in spe salvi facti sumus. Spes autem non videtur: quod autem videt quis, quomodo sperat? si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus* (Rom. viii, 24 seq.) Et rursum quia: *Omnis creatura ingemiscit et parturit, revelationem filiorum Dei exspectans: vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe: Quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertate gloriæ filiorum Dei* (Ibid.). Apostolica igitur doc-

mur auctoritate quod liberati sumus, sed liberandi : liberati a vinculo primæ prævaricationis, liberandi ab omni vitio corruptionis ; liberati in spe, liberandi in re ; liberati ut cum hoste pugnemus, liberandi ut nunquam hostem metuamus. Ibi enim erit vera libertas, ubi certa securitas ; ibi segura libertas, ubi nulla impugnetur iniquitas ; ibi vera liberatio, ubi nulla supererit corruptio ; ibi vera possidebitur libertas, ubi nulla urgebit captivitas. Hic autem ubi indefessus obsistit adversarius, ubi acerrimus continuusque cum vitiis instat conflictus, ubi libertas etiam contra votum multoties servire compellitur, humiliari nos atque auxilium gratiæ liberantis petere jugiter oportet : ita ut cum Apostolo humiliati, et nihil de propriæ libertatis viribus præsumentes dicamus : *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem ; video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis* (Rom. vii, 22, 23). Hacque humilitate salubrique confusione compuncti exclamemus cum eodem Apostolo : *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ?* (Ibid., vers. 24.) Sicque de misericordia nullatenus diffidentes subjungamus : *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (Ibid., vers. 25). Ecce hostis impugnans, ecce captivitas trahens, ecce lex rebellans, ecce corpus mortis, et ubi libertas ; sed audi, ubi *gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum ?*

Inest igitur homini liberum arbitrium, sed ad bonum tam languidum, tam invalidum, tam infirmum, ut, nisi præcedente gratia, nec velle bonum possit nec agere. Unde et beatus Augustinus in libro de *Dono perseverantiæ* (cap. 7) : [Non est hoc, inquit, omnino in viribus liberi arbitrii quales nunc sunt : fuerat in homine antequam caderet. Quæ tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis præstantia quantum valuerit, apparuit in angelis, qui, diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt, et ad securitatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos esse certissimi sumus, pervenire meruerunt. Post casum autem hominis nonnisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum ; neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo. Hanc gratiam posuit in illo, in quo sortem consecuti sumus, prædestinati secundum propositum ejus qui universa operatur.]

† Quod tanto apertius quanto brevius idem beatus Augustinus in libro *Enchiridion* (cap. 30) manifestat, ubi ait : [Liberi arbitrio male utens homo, et se perdidit et ipsum.] † His brevibus et veracibus atque fidelibus verbis beatus Augustinus infirmitatem liberi arbitrii patenter innotuit [pro notam exhibuit] dicendo quod homo male utens libero arbitrio, et se perdidit et ipsum, id est liberum arbitrium. Quomodo autem idem liberum arbitrium perdidit præmissa declarant. Perdidit enim se, quia morti subiecit ; perdidit liberum arbitrium, quia se hosti vendidit. Perdidit, inquam, sed ad bonum vel volen-

dum vel faciendum : nam ad malum semper ei adfuit servilis, ut ita dixerim, libertas : ac per hoc, ut jam vel bene velit, vel bene possit, nonnisi ad gratiam Dei pertinet per Jesum Christum Dominum nostrum. Sanetur ergo ut liberetur, sanetur illius limi peruncta medicamine, quo a nativitate cæci oculi sunt sanati. Sanitate etenim opus habet qui dicit : *Ego dixi, Domine, miserere mei : sana animam meam, quia peccavit tibi* (Psal. xl, 5). Et iterum : *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum ; sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea ; et anima mea turbata est valde, sed tu, Domine, usquequo ? Convertere, Domine, eripe animam meam, salvum me fac propter misericordiam tuam* (Psal. vi, 3-5). Hac sanitate atque libertate indigebant de quibus Dominus in Evangelio dicebat : *Non est sanis opus medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare justos, sed peccatores in penitentiam* (Matth. ix, 12). Et rursus : *Veni enim Filius hominis querere et salvum facere quod perierat* (Luc. xix, 10). Id est venit, Filius hominis querere fugitivum, et liberare captivum : si liber erat, quomodo perierat ? sed nimirum perierat, qui a vero lumine aversus, vitiis et dæmonibus additus serviebat ; ut autem liberaretur venit ille, in quo nihil habuit princeps mundi (Joan. xiv, 30), et qui solus fuit inter mortuos liber (Psal. lxxxvii, 5) ; ad cujus veram perfectamque libertatem si pervenire desideramus, ejus præventrici atque auxiliatrici gratiæ humiliter submissequæ subdamur, qui venit querere, et salvum facere quod perierat (Luc. xix, 10). Deinde subnectis :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 4, num. 4, sect. 5.) ☉ *Non aliter debuisse fieri rationalem vitam, nisi voluntariam, cum ab ea voluntate quæ est causa omnium, creata sit ad imaginem et similitudinem sui. Aut quomodo, inquit, eam divina voluntas, summa videlicet universalitatis ratio, quæ nulla necessitate stringitur, quoniam sua liberrima potentia potitur, imaginem sui similem faceret, si non ejus substantiam crearet, voluntatem liberam rationalem.*

CORRECTIO.

† In quo quod dicis substantiam imaginis Dei, id est hominis voluntatem, liberam rationalem esse, novum quid atque antehac inauditum auribus nostris insonuit, cum voluntatem hominis substantiam ejus asseveras, quodque profusius explicas adjungendo.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 4, num. 5, sect. 6.) ☉ *Hoc, inquit, aper-tissime probatur argumento, quod sumitur ex primi hominis peccato : quamvis enim, ais, beatam vitam peccando perdidit, substantiam suam non amisit.*

† Et quænam esset ipsa substantia, subjungit :

(Num. 6.) ☉ *Quæ est, inquit, esse, velle scire. Est enim et vult et scit : vult se esse et scire : scit se esse et velle.*

CORRECTIO.

† Ecce voluntatem atque scientiam hominis astruis ejus esse essentiam, quod cum tuis adinventionibus atque argumentationibus astruas, auctoritate non munis : quis enim nesciat rationalem animam esse, eique inesse velle et scire? Sed esse est ejus natura atque substantia; velle, et scire non sunt ejus substantia atque natura, sed ornamenta substantiæ, dono Conditoris attributa. Ut esset enim Creator faciendo contulit, ut vellet et sciret, liberaliter tribuit. Animam enim hominis ad imaginem sui conditoris non in velle et scire, sed in rationali mentis factam auctoritate solidissima comprobatur, dicente Apostolo : *Renovamini spiritum mentis vestræ et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis* (Ephes. iv, 23); quibus verbis Apostolus imaginem Dei in spiritu mentis cum justitia et sanctitate ac veritate nuucupans, non voluntatem atque scientiam ejus substantiam appellavit. * [Liberum enim arbitrium quid, nisi libera animi voluntas? Quod ita, quantum existimo, recte definitur potest : Liberum arbitrium voluntas animi, quæ sive ad bonum sive ad malum sua sponte, sua potestate movetur. Velle naturale est nobis, sicut intelligere et meminisse. Hæc enim tria, id est intellectus, memoria, voluntas, sic insunt naturaliter animo humano, ut tamen non dicantur esse ipse animus, sed in animo. Sicut ergo istæ naturales animi affectiones, non ipse animus; quapropter illæ multipliciter variari possunt, animus idem manet.

Igitur velle naturæ, bonum autem vel malum velle, non est naturæ, sed motus quidam et officium naturæ. Nam si natura nobis esset bonum velle, vel malum velle, in utramlibet partem aliud esse non posset, sic nec ipsa animi natura aliud esse potest, essetque nobis tam naturale bene velle aut male velle, quam naturale est nobis ipsum velle : atque hoc modo jam ipsum bene velle, vel male velle, non esset in nobis virtus, aut vitium, sed natura : nec jam ullo modo esse possemus nisi aut tantummodo boni, aut solummodo mali; nec deberetur nobis juste vel in bono præmium, vel in malo supplicium : cum aliud esse minime possemus, nec ullum esset meritum nostrum, vel bonum vel malum, sed sola Conditoris aut gratia, aut (quod absit) culpa, qui talem naturam in utrolibet inconvertibilem condidisset. Igitur velle ab initio naturaliter insitum est homini : motus autem ipsius voluntatis ita ei bonus est datus, ut nisi sua sponte moveretur ad bonum, sua sponte etiam inclinaretur ad malum : essetque illi ex suæ voluntatis arbitrio meritum bonum sive malum, et consequenter justum præmium vel supplicium. Lapsus ergo homo in peccatum, non amisit esse quod a natura, non amisit velle quod est ei naturale : sed amisit bene velle, et incurrit male velle; ita mutatus est in illo, vel etiam amissus motus, vel officium naturæ, mutata est et ipsa in deterius natura; mutata tamen, non amissa. Perdidit itaque

A homo liberum arbitrium peccando, quo ante viget ad bonum; amisit motum et officium bonæ voluntatis, non amisit seipsum; non amisit animi naturam, sed amisit animi sanitatem, amisit bonæ voluntatis vigorem. Hoc utrumque in ea per Christi gratiam instauratur, et natura scilicet in deterius commutata, et voluntas in malum depravata. Bona itaque voluntas sanitas est liberi arbitrii, mala voluntas languor est liberi arbitrii. Hanc sanitatem amisit homo, et hunc languorem incurrit Deum deserendo, et contra voluntatem ejus faciendo. Sic homo ærotus effectus amittit utique pristinae sanitatis statum, non amittit seipsum; cum autem curatus fuerit, instauratur in eo sanitas, et natura vegetatur, quæ non fuerat perditam, sed languore corruptam.]

B Cum enim constet quod omnia quæ creata sunt, Deo auctore sint condita, nimirum liquet quia omnia quæ auctor summe bonus condidit bona sunt, attestante Scriptura : *Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona* (Gen. 1, 31). Patet ergo quod omnis creatura Dei, sicut Apostolus ait, bona est. *Nulla creatura Dei non est bona* (I Tim. iv, 4); omnis autem voluntas hominis non est bona, quedam enim voluntas mala : non est igitur voluntas hominis creatura Dei; nulla enim creatura Dei mala, nonnulla autem hominis voluntas mala. Unde luce clarius colligitur quod voluntas hominis atque scientia non sunt ejus substantia, sed dona Dei in illa humanæ substantiæ, id est animæ rationali : quibus si bene usa fuerit, servat atque exornat in se imaginem et similitudinem Dei : si autem eis voluptuose abusa fuerit, quemadmodum et cæteris donis Dei, deformat eam nequiter ac deturpat. Quid enim sunt virtutes nisi habitus atque ornatus rationali animæ divino munere contributus? quid vero vitia, nisi animæ rationalis, a vero et summo bono aversæ, nuditas et torpido?

Si enim velle hominis est ejus substantia, quare dicit Apostolus : *Deus est enim qui operatur in vobis velle et perficere prout bona voluntate* (Philip. ii, 13). Profecto, quibus ista dicebat Apostolus, jam opere Dei facti erant, jam substantiam existendi secundum animam et corpus acceperant. Si ergo, sicut tu dicis, voluntas hominis essentia illius est, quam jam habebant, quid necesse erat ut jam factam substantiam in eis operaretur Deus, præsertim cum verbo præsentis temporis utens, ostenderit non se de præterito et de jam facta creatura, sed de dono gratiæ gratiæ, quod semper in nobis Dominum operari necesse est, locutum fuisse? Unde et Propheta deprecatur dicens : *Cor mundum crea in me, Deus. Qui cum jam cor creatum haberet, et quam ob causam creandum posceret, manifestat subjungens : Et spiritum rectum innova in visceribus meis* (Psal. l, 12); ubi declarat quia creationem pro innovatione posuerit, qua indiget sanctus quisque quando corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem

* Quæ sequuntur hac sect. et seq. integra non sunt in textu, sed in margine forsitan addita.

(*Sap. ix, 15*). Si, inquam, scientia hominis est ejus A
essentia, quare monet Jacobus apostolus eam a
Domino postulari? Ait enim: *Si quis indiget sapien-*
tia, postulet illam a Domino qui dat omnibus affluen-
ter, et non improperat, et dabitur ei (Jac. i, 5). Et
Psalmista exorat dicens: *Bonitatem et disciplinam*
et scientiam doce me (Psal. cxviii, 66). Stultum est
enim quasi accipiendum petere quod jam habeatur.
Si ergo scientia est tibi natura, quare petis ut do-
ceatis naturam tuam?

Augustinus in libro Confessionum xiii (cap. 11):
[Trinitatem omnipotentem quis intelligit? et quis non
loquitur eam, sed tamen rara [al., si tamen eam?
Rara.....] anima, quæ dum de illa loquitur, scit quod
loquitur. Et contendunt et dimicant, et nemo sine
pace videt istam visionem. Vellem ut hæc tria cogi-
tarent homines in seipsis. Longe aliud sunt ista
tria quam illa Trinitas; sed dico ubi se exercent et
probrant, et sentiant quam longe sit. Dico autem
hæc tria: esse, nosse, velle. Sum enim, et noyi, et
volo: sum sciens et volens, et scio esse me, et
velle; et volo esse, et scire. In his igitur tribus
quam sit inseparabilis una [al., vita], et una vita,
et una mens, et una essentia, quam denique inse-
parabilis distinctio, et tamen distinctio, videat qui
potest. Certe coram se est; attendat in se et videat
et dicat mihi. Sed cum invenerit in his aliquid et
dixerit, non jam se putet invenisse illud quod supra
ista est incommutabile, quod est incommutabiliter,
et scit incommutabiliter, et vult incommutabiliter:
et utrum propter tria hæc et ibi Trinitas; an in sin-
gulis hæc tria, ut tria [al., terna] singulorum sint,
an utrumque miris modis simpliciter et multipliciter,
infinito in se sibi sine quo est, et sibi notum est, et
sibi sufficit incommutabiliter idipsum copiosa uni-
tatis magnitudine, quis facile cogitaverit, quis
ullo modo dixerit? quis quolibet modo temere pro-
nuntiaverit?

† Idem Augustinus in sermone de verbis Apostoli:
[Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum,
quæ per legem sunt, operabantur in membris nostris,
ut fructum ferrent morti (Rom. vii, 5). Qui ergo,
non quia venisti, ad te venit, liberat te, ubi te
invenit venundatum sub peccato, jacentem in morte
primi hominis, trahentem peccatum primi hominis,
habentem reatum antequam habere posses arbi-
trium: ecce ubi te invenit, quando parvulum
invenit. Sed parvulus ætate excessisti, ecce prævisi,
primo peccato multa addidisti, legem accepisti,
prævaricator exististi: Sed noli esse sollicitus, ubi
abundavit peccatum, abundavit [al., superabundavit
et] gratia (Rom. v, 20). † Idem in Evangelio beati
Joannis sermone (Tract. ii in Joan.) In principio erat
Verbum. Id ipsum eodem modo est, sic est, semper
sic est, mutari non potest, hoc est, Deus est, quod
nomen suum dixit famulo suo Mosi: *Ego sum qui*
sum, et misit me qui est (Exod. iii, 14). Quis ergo
hoc capiet? Cum videatis omnia mortalia mutabilia,
cum videatis non solum corpora variari per qualita-

tes nascendo, crescendo, deficiendo, moriendo, sed
etiam ipsas animas per affectum diversarum volun-
tatum distendi atque discindi, cum videatis homines
et percipere posse sapientiam, si se illius luci et
calori admovent, et amittere posse sapientiam, si
inde malo affectu recesserint. Cum videatis ergo
ista omnia esse mutabilia: quid est, quod est, nisi
quod transcendit omnia, quæ sic sunt ut non sint.]
† Verum tu ad confirmandum quod dixeris prose-
queris multipliciter et dicis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 4, num. 7, sect. 6.) ⊕ *Quid ergo primus homo*
habuit ante peccatum quod perdidit post peccatum?
Non enim adhuc habebat vitam beatam, quæ ei tri-
buenda fuerat, si præceptum servaret. Si dixerimus
liberam voluntatem, perdidit igitur suam naturam.
si autem ratio edocet nullam naturam posse perire,
prohibemur dicere liberam voluntatem perdidisse, quæ
sine dubio substantialis est: non enim in homine crea-
vit Deus voluntatem captivam, sed liberam, quæ libe-
tas post peccatum remansit.

† Et post pauca:

(Num. 8.) ⊕ *An forte liberæ voluntatis vigorem po-*
testatemque, qua sola potuit custodire præceptum, si
vellet, peccando perdidit, ac per hoc vigor et potestas
liberi arbitrii non erat in primo homine ex substantia,
sed ex Creatoris gratia? Quod magnum munus amisit,
male utens libero voluntatis arbitrio: noluit enim
facere quod potuit, hoc est mandatum custodire,
quod post peccans non potest si velit, si gratia non
juverit.

CORRECTIO.

† Quibus dictis quantum gratiæ derogas, quando
plus justo naturæ attribuis, satis claret. Nam di-
cendo si liberam voluntatem perdidit, perdidit suam
naturam, falsum est: quoniam voluntas non est na-
tura, sed ab auctore naturæ insita. Quod vero addis,
nullam naturam posse perire, et hoc falsum est:
sententia enim omnium tractatorum Ecclesiæ, aut
pene omnium, in hoc vel maxime sibi concordat,
quod omnis creatura Dei ex nihilo facta, partim
manu Conditoris ita sit solidata, ut nunquam perire
possit; partim vero in nihilum resolvatur, id est
quædam ut facta sunt permaneant, quædam in me-
lius commutanda expectentur, quædam vero penitus
deficiant ut non sint. Ac per hoc multo melius et
credibilius dices quod certum sit nullam rationalem
creaturam perire posse: sicut sanctus Hiero-
nymus in Expositione beati Pauli apostoli ad Gala-
tas dicit (cap. v): [Qui enim diligit quempiam,
semper in ejus felicitate lætatur, et si eum viderit
aliquo errore deceptum, et peccatorum lubrico con-
cidisse, dolebit quidem et eruere festinabit: sed
non poterit gaudium mutare tristitia, sciens nullam
rationalium creaturarum apud Deum perire perpetuo.] † Idem in Commentario Matthæi (cap. vi):
[Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt neque me-
tunt, neque congregant in horrea, et Deus pascit illa]

(*Math.* vi, 26). Simpliciter ergo accipiendum, quod A moritur, hominum; spiritus qui carne tegitur, et si volatilia absque cura et ærumnis, Dei aluntur providentia, quæ hodie sunt et cras non erunt, quorum anima mortalis est, et cum esse cessaverint, semper non erunt: quanto magis homines, quibus æternitas repromittitur, Dei regantur arbitrio.]

* Fulgentius in libro ad Petrum de Fide: [Quosdam igitur spiritus sic Deus creavit ut semper essent, quosdam vero ut esse spiritus quandoque desinerent.] † Et post multa: [Cæteri vero spiritus omnium animalium, quibus non est intellectus quia quidam eorum de terra, quidam de aquis originem ducunt. De aquis enim sunt reptilia et volatilia, de terra vero quædam quæ reptant, quædam vero quæ gradiuntur exorta sunt: tandiu spiritus sunt quandiu in corporibus vivunt. Anima quippe B quæ rationis capax divinitus facta non est, cum carne sua et incipit et desinit vivere, quia quando corpori vitam non tribuit, et ipsa non vivit. Atque ita miro modo cum omni carni anima vivendi sit causa, spiritus tamen irrationalis tandiu vivit quandiu in carne manere potuerit, et dum a carne sua separatur, extenuatur [al., exstinguitur]. Ita fit ut cum ipse vita carnis suæ sit, vivere ipse nequeat quando vitam carni ministrare [al., subministrare] destiterit. Et si non sit caro cui vitam dare valeat, ipse quoque eam protinus non habebit. Ideo nec æternitas irrationalibus spiritibus data est, nec aliquod eis iudicium præparatur, in quo eis vel beatitudo pro bonis, vel damnatio pro malis reddatur operibus. Ideo autem in eis nulla operum discretio requiritur, quia nullam intelligendi facultatem divinitus acceperunt. Propterea igitur eorum corpora resurrectura non sunt, quia nec ipsis animabus eorum aut æquitas aut iniquitas fuit, pro qua eis æterna vel beatitudo sit tribuenda vel pœna.] † Beda in Genesi:

[*Cunctis diebus terræ sementis et messis, frigus et æstus; æstas et hyems, nox et dies non requiescent* (*Gen.* viii, 22). Cum enim dixisset *cunctis diebus* mox addidit *terræ*, ut intelligeres cunctis diebus, quibus terra modernum habitura est statum, securus homines ab impetu universalis diluvii esse debere. Nec tamen defuturum tempus, quando cessante hac labentium rerum vicissitudine, quæ annualim geritur orbis universus cum animantibus sit igne periturus.]

† In eodem Beda: [Idcirco requirit Deus animas hominum a bestiis vel hominibus a quibus fuerant effugate de corpore, quia *ad imaginem suam fecit hominem* (*Gen.* i, 26), in eo quod hunc manere ad æternitatem voluit, neque ad similitudinem animantium cum corporis morte perire.] † Gregorius Dialogorum lib. iv (*cap.* 3): Tres quippe vitales spiritus creavit omnipotens Deus, unum qui carne non tegitur, alium qui carne tegitur, sed non cum carne moritur; tertium qui carne tegitur, et cum carne moritur: spiritus namque est, qui carne non tegitur, angelorum: spiritus qui carne tegitur, sed cum carne non C non dehemus et currere, sed quia ipse in nobis, et velle operatur et currere (*Phil.* ii, 13). † Astipulante sancto Isidoro qui, de Gratia Dei et Libero Arbitrio disputans (*De differentiis lib.* ii, *cap.* 32), hanc differentiam expedit.

[Inter gratiæ divini infusionem et humani arbitrii voluntatem hoc interest: arbitrium est voluntas liberæ potestatis, quæ per se sponte vel bona vel mala appetere potest. Gratia autem est divini misericordiæ gratuitum donum, per quod et bonæ voluntatis initium et operis meremur effectum. Divina quippe gratia est, qua prævenitur homo ut bonus sit, nec humanum arbitrium Dei gratiam antecedit; sed ipsa gratia Dei nolentem hominem prævenit, ut etiam bene velit. Nam pondere carnis homo sic agit ut ad peccandum sit fragilis, tepidus ad [al., ad prævaricandum sit facilis, tardus ad, etc.] pœnitendum. Habet de se unde corruat, et non habet unde consurgat, nisi gratia Conditoris, ut erigatur, manum jacentibus tendat. Denique homini per Dei gratiam liberum restauratur arbitrium, quod primus homo perdidit. Nam ille habuit inchoandi boni liberum arbitrium, quod tamen Dei adiutorio perficeretur. Nos vero et inchoationem liberi arbitrii, et perfectionem de Dei sumimus gratia. Quia et incipere et perficere bonum de ipso habemus, a quo et gratiæ donum datum, et liberum arbitrium in nobis est restauratum. Dei est ergo donum quod agimus propter gratiam prævenientem et subest

quentem. Nostrum vero est propter obsequentem A liberi arbitrii voluntatem. Nam si Dei non est, cur ei gratias agimus? Et si nostrum non est, cur retributionem bonorum operum expectamus? Proinde ergo in eo quod gratia prævenimur, Dei est; in eo vero quod bene operando [al., ad bene operandum] prævenientem gratiam sequimur, nostrum est. Nemo autem Deum meritis antecedit, ut tenere eum quasi debitorem possit. Sed miro modo æquus omnibus Conditor, alios prædestinando præelegit, alios vero in suis pravis moribus justo iudicio derelinquit. Unde [al., inde] verissimum gratiæ munus non ex humana virtute, vel ex merito arbitrii consequi, sed solius divinæ pietatis bonitate largiri. Quidam enim gratis misericordiæ ejus [al., gratissimæ... ejus, etc.] prævenientis dono salvantur, effecti vasa misericordiæ; quidam vero reprobi habitus, ad pœnam prædestinati, damnantur, effecti vasa iræ. Quod exemplo de Esau et Jacob necdum natis colligitur, qui dum essent una conceptione vel partu editi, parique nexu peccati originalis astricti, alterum tamen [al., tantum] eorum ad se misericordiæ divinæ præveniens bonitas gratuito traxit, alterumque [al., misericordia præveniens traxit, alterum quodam...] justitiæ severitate odio habitum in massa perditionis relictum damnavit. Sicut et per prophetam idem Deus loquitur dicens: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Rom. ix, 13). Unde consequens est, nullis prævenientibus meritis conferri gratiam, sed sola vocatione divina: neque quemquam salvari, sive damnari, eligi vel reprobari, nisi ex proposito prædestinantis Dei, qui justus est in reprobatis, misericors in electis. *Universæ enim viæ Domini misericordia et veritas* (Psal. xxiv, 10).

Quodque infers, quæ, id est voluntas hominis, sine dubio substantialis est, et hoc, secundum ea quæ præmissa sunt, falsum est, quoniam voluntatem substantiam asserere niteris; alias autem substantialis et naturalis recte voluntas dicitur. Quæ substantialiter et naturaliter eidem substantiæ atque naturæ indita, primæ conditionis munere non ignoratur. Substantiam autem eam, id est voluntatem, esse nullatenus dicimus. Quia si substantia esset, mala non esset, quod voluntas plurimum tam in apostaticis angelis quam in perversis hominibus esse non dubitatur: omnis enim creatura Dei bona, non autem omnis voluntas hominis bona. Ex diversis enim visis diversus appetitus animarum est; ex diverso appetitu diversi sunt adipiscendi successus; ex diverso successu diversa consuetudo; ex diversa consuetudine diversa est voluntas: diversa autem visa ordo rerum facit, occultus quidem, sed sub divina providentia certus tamen. Non itaque ob hoc putandum est diversas esse naturas animarum, quia diversæ sunt voluntates, quin etiam unius animæ voluntas pro temporum diversitate variatur: siquidem alio tempore dives esse cupit, alio tempore contemptis divitiis sapiens esse desiderat, et in ipso temporalium appetitu alio tempore uni

homini negotiatio, alio tempore militia placet. Et multa similia.

Quodque subdis: *Non enim in homine creavit Deus voluntatem captivam, sed liberam: quæ libertas post peccatum remansit, et hoc falsum est.* Quia Deus animam liberam creavit eique voluntatem indidit liberam, non captivam: quam tamen, in deterius deflectendo, ipsa anima fecit esse captivam; quia videlicet cum adiutorio gratiæ posset eam tenere liberam, si præcepto Conditoris liberaliter obedire vellet, maluit damnabili aversione perinobedientiam venundare diabolo, a quo deinceps captiva teneretur, acper hoc ipsa se captivam fecit, quæ vendidit, non Conditor, qui liberam creavit: perdidit ergo non substantiam, sed libertatem creavit, nec ipsam ex toto, sed ex aliquo, videlicet, ut bonum velle non posset absque gratia, et malum posset ex natura, quam non perdidit, sed in deterius commutavit. Proinde post peccatum remansit ei libertas malum et volendi et faciendi; nec tamen remansit libertas per se a malo recedendi, atque ad bonum se convertendi; quæ enim habuit ex se ut caderet, nequaquam ex se habuit ut resurgeret: unde arctatus dictis evidentissimis beatissimi Patris Augustini, quem dixisse legeras quod homo ipsum idem liberum arbitrium perdidisset, ne forte veracissimis illius dictis contraire videreris, quo nullus catholicorum tuam dementiam sequeretur, vertis more serpentis huc illucque caput, et quæris quonam ictus ferientis evadas, tandemque invenis *perdidisse hominem vigorem et potestatem liberæ voluntatis.* In quo non multum a nobis discrepat: si enim vigorem et potestatem libertatis perdidit, prorsus nec libertas remansit. Quomodo enim libertas est si vigorem et potestatem non habet, quomodo libera est quæ vigore et potestate caret. Si igitur perdidit vigorem et potestatem, procul dubio perdidit et libertatem: nulla est enim libertas si careat vigore et potestate. Quis enim liber cui desunt vigor atque potestas? Ac per hoc dum ligata solvere niteris, potius illigas, et dum solvendis dolose insudas, ligata nodosius innectis. Et hoc est totum quod dicimus perdidisse hominem peccando libertatem, vigorem et potestatem arbitrii, quoniam qui ex se ruere potuit, nequaquam per se surgere valuit.

Et quod ais, *qua sola* (id est potestate) *potuit custodire præceptum si vellet*, multum a pietate devias. Quantalibet enim excellentia liberi arbitrii creatura rationalis munere Conditoris eminerit, semper tamen gratia vel fulcimente, vel solidante, vel recuperante, opus habuit, quod est perspicuum in transgressoribus angelis, qui si eam fulcientem vel solidantem habuissent, nunquam procul dubio tam graviter cecidissent. Quæ quia sanctis angelis divinitus impensa est, ea et certitudinem permanendi et securitatem nunquam cadendi percipere meruerunt. Quæ idcirco peccanti homini recuperando misericorditer impenditur, quia non tam sua prævaricatione quam deceptoris suasionem corrui. Quamvis

enim rationali creaturæ tantum munus, id est libertatem arbitrii, Deus contulerit, nullo modo tamen sibi cœqualem facere voluit, quin semper ejus gratia opus haberet, cujus bonitate hoc ipsum ut esset et ut liberaretur acceperat. Sed cum in verbis manifestis atque evidentibus expositionem depravatricem adhibes, profecto veritati nebulam erroris inducere conaris. Cur enim præcedentia ejusdem loci ac subsequenta suppressisti, quibus diligenter attentis, prorsus tua expositio, depravatio errorque convincitur, quod ut manifestius fiat, totam ejusdem beati Patris, sicut ab ipso edita est, sententiam proponamus, quæ ita se habet :

Augustinus (*Enchir. cap. 30-32*) : [Verum hæc pars generis humani, cui libertatem [al., liberationem] Deus regnumque promittit [al., promisit] æternum, nunquid meritis operum suorum reparari potest? Absit. Quid enim boni operatur [al., operari potest] perditus, nisi quantum fuerit a perditione reparatus? Et hoc absit [al., liberatus. Nunquid libero voluntatis arbitrio? Et hoc absit, etc.] : nam libero arbitrio male utens homo et se perdidit et ipsum. Sicut enim qui se occidit, utique vivendo se occidit, sed se occidendo non vivit, nec seipsum poterit resuscitare cum occiderit : Ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato amissum est et liberum arbitrium : a quo enim quis devictus est, huic et servus additus est. Petri certe apostoli est ista sententia (*II Petr. II, 19*) ; quæ cum vera sit, qualis, quæso, potest servi addicti esse libertas, nisi quando eum peccare delectat. Liberaliter enim servit qui sui domini voluntatem libenter facit. Ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati servus est. Unde ad juste faciendum liber non erit, nisi a peccato liberatus, esse justitiæ cœperit servus. Ipsa est vera libertas † propter recte faciendi lætitiã, quia simul et pia servitus, propter præceptionum obedientiam [al., recti facti licentiam simul propter præcepti obedientiam]. Sed ad bene faciendum ista libertas unde erit homini addicto et vendito, nisi redimat ille cuius illa vox est : *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis* (*Joan. VIII, 36*). Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio in bono gloriatur opere, qui nondum est liber ad operandum bene, nisi se vana superbia inflatus extollat? quam cohibet Apostolus dicens : *Gratia salvi facti estis per fidem* (*Eph. II, 8*).

Et ne ipsam sibi saltem fidem sic homines arrogarent, ut non intelligerent divinitus esse donatam, sicut idem Apostolus alio loco dicit se, ut fidelis esset, misericordiam consecutum (*I Cor. VII, 25*), hic quoque adjunxit atque ait : *Et hoc non ex vobis sed Dei donum est; non ex operibus, ne forte quis extollatur*. Et ne putarentur fidelibus bona opera defutura, rursus adiecit : *Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus* (*Ephes. II, 8-10*). Hinc ergo efficiamur vere liberi cum Deus nos fingit, id est format et creat, non ut homines, quod jam

A fecit, sed ut boni homines simus, quod nunc gratia sua facit, ut simus in Christo Jesu nova creatura (*Gal. VI, 15*), secundum quod dictum est : *Cor mundum crea in me Deus* (*Psal. L, 12*). Neque enim cor ejus, quantum pertinet ad naturam cordis humani, non jam creaverat Deus.

Item, ne quisquam, et si non de operibus, de ipso gloriatur libero voluntatis arbitrio, tanquam ab ipso incipiat meritum, cui tanquam debitum reddatur præmiium bene operandi ipsa libertas; audiat eundem gratiæ præconem dicentem : *Deus est enim qui operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate* (*Phil. II, 13*). Et item : *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* (*Rom. IX, 16*). † Addis insuper ad confirmandum errorem tuum quo astruis velle in B homine ejus esse substantiam, testimonium Domini dicentis in Evangelio ad discipulos suos : *Sine me nihil potestis facere* (*Joan. XV, 5*) et adjungis exponendo vel potius depravando.

• JOANNES SCOTUS.

(Cap. 4, num. 15, sect. 8.) ⊕ *Non dixit, nihil potestis velle.*

• CORRECTIO.

† Quem tuum perversissimum intellectum necesse est ut veritas atque auctoritas damnet. Ita enim sentiri cupis dixisse Dominum : *Sine me nihil potestis facere*, ac si absque illo boni quidquam possumus velle; et contradicis Apostolo, qui ait : *Deus est enim qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate* (*Phil. II, 13*). Si ergo secundum Apostolum Deus est qui operatur in nobis velle, liquet profecto quia fallaciter asseris posse nos velle boni quippiam sine ipso. Quasi vero ipsa voluntas hominis non ad opus pertineat, cum Scriptura clamat Deum homines non solum pro factis, verum etiam pro cogitationibus, quæ sola voluntate fieri assolent, judicaturum; unde et per prophetam Isaiam idem Dominus loquitur : *Ego autem opera eorum et cogitationes eorum venio ut congregem cum omnibus gentibus et linguis* (*Isa. LXVI, 18*); quod sanctus Hieronymus ita explanat :

Hieronymus (*in Isa. c. LXVI, 18*) : [Venit ergo Deus ut opera et cogitationes congreget singulorum. Ex quo discimus non solum opera, sed et cogitationes esse in die judicii judicandas. Qui enim viderit mulierem ad concupiscendum, jam mœchatus est eam in corde suo (*Matth. V, 28*). De quibus dicitur : *Nunc circumdederunt eos cogitationes suæ* (*Ose. VII, 2*); quando judicabit Dominus abscondita hominum secundum Evangelium Jesu Christi (*Luc. VIII, 17*); et illud quod Apostolus scribit veritate judicii comprobetur : *Invicem cogitationibus accusantibus et satisfaciuntibus, in die qua judicabit Deus abscondita hominum* (*Rom. II, 15, 16*) : ut cogitationes nostræ omnes uno tempore congregatæ justum judicem præbent, dum aut accusat nos nostra conscientia, aut satisfacit pro delicto; utrum plura sint peccata, an bona opera, et utrum vetera an nova : utrum de-

leta pœnitentia, an novis sceleribus instaurata, A quando dicit Dominus : *Vias eorum dedi in capita eorum, et cogitationes eorum reddam eis* (Ose. iv, 9). *Qui finxit sigillatim corda eorum, et intelligit omnia opera eorum* (Psal. xxxii, 5). De quibus et in alio loco legimus : *Tu cognoscis corda hominum solus* (II Par. vi, 30). Nemo enim scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in eo (I Cor. ii, 11). Unde et per Jeremiam loquitur Deus : *Ego Deus appropinquans, et non de longe, dicit Dominus : nunquid abscondit se in absconditis homo, et ego ignorabo?* (Jer. xxiii, 23). Denique ad Scribas dicitur et Phariseos : *Vos estis qui justificatis vosmetipsos coram hominibus: Deus autem cognoscit corda vestra* (Luc. xvi, 15). In quo considerandum quod non dixerit, Pater, juxta hæreticorum blasphemias, ne Filium videretur excludere, sed Deus, quod Patri Filioque commune est : *In principio enim erat Verbum et Verbum erat apud Deum : et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum* (Joan. i, 1, 2). De quo idem Joannes scribit : *Ipse autem Jesus non credebatur se eis, quia sciebat omnes, et non habebat necesse ut aliquis testimonium daret ei de homine ; ipse enim sciebat quid esset in homine* (Joan. i, 24). Cui et illud congruit, *sciens autem Jesus cogitationes eorum* (Luc. vi, 8) ; et in alio loco : *Sciens autem Jesus malitiam eorum* (Matth. xxi, 18). Ac ne aliqua sit dubitatio, hæreticis calumniam facientibus de Verbo Dei, quod noverit omnia, in Epistola quæ ad Hebræos scribitur, prolixius dicitur : *Vivens enim sermo Dei et evidens et acutus super omnem gladium bicipitem, et dividens usque ad partitionem animæ et spiritus, artuum quoque et medullarum, et judex cogitationum et sensuum cordis. Nullaque est creatura invisibilis in conspectu ejus. Omnia autem nuda et aperta sunt oculis illius, de quo nobis sermo est* (Hebr. iv, 12, 13). Postquam autem omnes cogitationes in unum fuerint congregatæ, accusantes nos vel defendentes : tunc omnes gentes et linguæ cum cogitationibus suis pariter adducentur in medium. Linguas autem juxta apostolum Paulum, non solum hominum legimus sed et angelorum legimus (I Cor. xiii, 1). Ex quo intelligitur omnes creaturas a Domino judicandas, non solum super terram, sed in mari [*al.*, aere] et in cœlestibus, juxta quod ipse in superioribus dixerat : *Inebriatus est gladius meus in cœlo ad terramque descendet* (Isa. xiv, 5).]

† Siquidem cogitationes sola voluntate conceptas ad opus pertinere Propheta manifestat cum dicit : *Etenim in corde iniquitates operamini, in terra injustitias manus vestræ concinnant* (Ps. lvi, 3). Quæ etenim causa est ut de cogitationibus quisque judicetur, nisi quia tales sunt ut pro operibus deputatæ aut coronentur merito aut dæmnetur, Domino id etiam declarante, qui dicit : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo?* (Matth. v, 28.) Patenter indicatur hac sententia voluntatem et cogitationem ad opus pertinere, eum quis eo affectu cogitat, vult et videt, ut

nihil aliud intersit quam perpetrandi factas. Nempe mirari satis non valeo te dixisse sine Deo nos nihil posse facere, posse autem velle. Cum si secundum te nobis velle est esse, et sine dubio sine Deo esse nullatenus possimus, quomodo sine ipso velle possimus? Si enim sine Deo velle possumus, quia sicut astruis velle nobis est esse, possumus esse sine Deo. Non autem possumus esse sine Deo; sequitur ergo ut nec velle bonum possimus sine Deo. Quo enim pacto possit velle sine Deo, qui non possit esse sine Deo? Nam et si in hoc Domini sermone de solo opere intelligendum quis censet, audi quid Apostolus dicat : *Fiduciam, inquit, talem habemus ad Dominum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis ; sed sufficientia nostra ex Deo est* (II Cor. iii, 4 et 5). Ubi ostendit ipsum bonæ voluntatis concipiendæ atque cogitandæ initium non nobis esse a nobis atque ex nobis, sed ex Deo; et refellitur falsitas tua qua dixeras posse nos velle sine Deo. Fidem Dei donum esse quis ambigat? dicente Apostolo : *Vobis enim datum est a Deo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro illo* (Phil. i, 29). Patet autem nullum credere nisi voluntate. Quid ergo est donatum credentibus, ut in eum credant atque patiantur, nisi data divinitus voluntas, qua in illum credant quaque pro illo patiantur? Si ergo a Deo donatur voluntas in eum credendi et pro illo patiendi, nimirum constat quia sine illo nihil boni possumus velle. Ac per hoc verba Domini dicentis : *Sine me nihil potestis facere, ita sanius et rectius intelligenda sunt, ut facere ad utrumque referatur, ad factum mentis et factum corporis, quoniam utrumque opus Scriptura appellat, quod non solum facto fieri, sed etiam voluntate concipi solet.*

Respiciamus sane beati Petri apostoli negationem, et perspicue quod a Deo nobis velle sit, non ex nobis, liquido cognoscemus. Qui enim propria voluntate negavit, nequaquam propria voluntate pœnituit, donec respectus desuper ad se rediit, qui paululum derelictus, ut ita dixerim, a se ipso recesserat. A se ipso, inquam, qualis fuerat quando Dominum etiam a longe sequens, in atrium principis sacerdotum intraverat. Dicit enim Evangelista : *Postquam tertio gallus cantaverat, et respexit Dominus Petrum, et recordatus est Petrus verbi Domini quo dixerat : Priusquam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras flevit amare* (Matth. xxvi, 74 et 75). Tantumne obsurdisti ut non audias, *respexit Dominus et recordatus est Petrus?* Non enim prius ille recordatus est, et Dominus postmodum respexit, sed primo respexit Dominus, et post recordatus est Petrus. Prius respexit gratia, et post recordata est pœnitentia. Prius respexit misericordia, et post flevit miseria. Cujus est, quæso, nunc velle : respicientis, an post respectum recordantis donec negavit. Non utique habuit velle Dominum confitendi, respectus autem accepit velle, non solum confessionis, sed etiam confusionis. Inde est quod ait Evangelista : *Et recordatus est*

Petrus verbi Domini quo dixerat : Antequam gallus A cantet, ter me negabis. Et egressus foras fleuit amare. Recordatus est, quia nimium de se præsumperat dicendo : *Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo* (Matth. xxvi, 35); et confessus est salubriter, quia ad vocem ancillæ negaverat damnabiliter; ideoque *egressus foras fleuit amare*. Prorsus qui non prius est recordatus quam respectus, patenter indicat non a se sibi fuisse velle, sed accepisse se ab illo a quo respectus est. Ubi est nunc interpretatio tua, qua dixisti cum dixisset Dominus : *Sine me nihil potestis facere*, non dixit velle? Videsne non potuisse recordari Petrum, nisi prius Dominus respexisset, id est voluntatem recordandi ac flendi misericorditer infudisset.

Videamus etiam coepistolam ejus Mathæum, B utrum et ipse gratia præventus an voluntate propria Dominum sit secutus. Scribit ipse in Evangelio suo : *Vidit Jesus publicanum sedentem in telonio, Mathæum nomine, et ait illi : Sequere me; et surgens secutus est eum* (Matth. ix, 9 et 10). Quod ait *vidit Jesus*, non tam ad visum hominis quam ad intuitum gratiæ respicientis debemus accipere. *Vidit* quia misertus est, *vidit* quia voluntatem se videndi infudit, *vidit* quia videri se fecit. Sedebat in telonio publicanus, lucris inhiabat, negotiis terrenis concupiscibiliter inserviebat; oculos mentis pariter cum oculis corporis ad quæstus publicos et privatos depresserat, cogitare de cælestibus minime satagebat; nunquid dicendus est habuisse velle, quousque visus non est? et visus est et continuo voluit, quoniam visio illa de gratiæ rore manabat. Nam et quod ait *publicanum*, satis indicat quia rore superni respectus madefactus atque commollitus sit, non propria, quam necdum habuerat, voluntate conversus. In quo admiranda est nimium vis ac potentia gratiæ videntis, quæ mox ut videt perficit : videre illius nulla intercapedante morula opus est : quæ tanta vi penetravit mentem publicani, ut statim vocantem gratiam sequeretur. Agit hoc nimirum instinctu occulto Dei omnipotentia in cordibus hominum, vel lenitate, vel terrore incomprehensibili, causis nostram scientiam latentibus, ut respectum suæ gratiæ gratiæ omni tarditate propulsa, humiliter devoteque sequantur.

Intueamur etiam illum gratiæ gratiæ acerrimum propugnatores et veracissimum defensorem, ac fidelissimum prædicatorem, et liquido videbimus gratiæ fuisse quod talis ac tantus est, non voluntatis propriæ. Scribit de eo relator veracissimus actuum illius comesque peregrinationis ejus individuus, sanctus Lucas evangelista dicens : *Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, abiit ad principes sacerdotum. Et petit ab iis epistolam, ut ubicunque inveniret hujus viæ viros ac mulieres, victos perduceret in Jerusalem* (Act. ix, 1, 2). Audis lupum sævientem, et ubi voluntas? Audis persecutorem carnificinæ ovium insudantem, et ubi voluntas? Prorsus erat in eo velle, sed malum, cui insi-

stebat et cui tanto studio satagebat. Audiamus sequentia : *Et contigit dum iret Damascum, circumfulsit eum lux de cælo. Et cadens in terram, audit vocem de cælo dicentem sibi : Saul, Saul, quid me persequeris? Ille autem dixit : Quis es, Domine? et ait ad eum Dominus : Ego sum Jesus Nazareus, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare* (Ibid., vers. 3-5). Deo gratias. Audieramus lupum frementem, audiamus agnum mitescentem. *Quis es, inquit, Domine?* Prius nec hominem saltem dignabatur agnoscere, et repente tremens Dominum confitetur. Unde hoc uno eodemque momento et lupus et agnus ostenditur? Lupus antequam prostratus, prosternitur, et agnus efficitur. Prosternitur ferocissimus persecutor, et erigitur mitissimus prædicator. Ferociebat et cæcatus est; cæcatur, et illuminatur. Unde, quæso te? An de proprio velle? Absit; sed de rore gratiæ. Velle ferocientis antequam prosterneretur audivimus : *Saulus adhuc spirans minarum et cædis*, audiamus et gaudeamus balatum agni mitescentis : *Quis es, Domine?* Prorsus non hoc ex voluntate propria quam ante circumfusione habere, sed ex voluntate quam, inspirante gratia, in eadem circumfusione novam accepit. Accepit, inquam, quia minime habebat. Audi quid ipse de se testetur : *Cum autem, inquit, complacuit ei qui me segregavit ex utero matris mææ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me* (Gal. i, 15). Qui enim ex matris utero sese a Deo segregatum testatur, profecto non id propriæ voluntatis, sed gratiæ prædestinantis atque vocantis fuisse declarat. Nunquid in utero matris positus habebat velle ut segregaretur antequam nasceretur, qui ab utero materno profusus atque adultus habuit velle ut tanta instantia segregatoris sui notitiam impugnaret? Minime. Accepit ergo cælesti lumine circumfusus hanc subitam voluntatem, ut quod prius iniquissime oppugnabat, postmodum obedientissime prædicaret. Videamus an hoc ipsum idem confirmet : *Quid enim habes, inquit, quod non accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* (I Cor. iv, 7.) Si igitur, secundum interpretationem tuam, velle essentialiter habebat Paulus, falsum est quod ait : *Quid enim habes quod non accepisti?* Accipere se fatebatur, utique in illa circumfusione, quod non habuisse noverat et nativitate : accepisse se cælesti munere gratulatur, quod se habuisse naturaliter diffidetur. Rursus aboteris ejusdem Apostoli alio testimonio, quod proscute non intellexisse ac per hoc pravis interpretationibus pervertisse certum est. Ais enim subjungens :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 4, num. 16, sect. 8). *Et Apostolus, inquit, Velle adjacet mihi, perficere autem non* (Rom. vii, 18).

CORRECTIO.

† Quod ita intellexisse videris ut velle sibi esse dixerit ex natura, perficere autem non nisi ex gratia quam perversitatem tuam quamvis idem Apo-

stolus secundum ea quæ præmissa sunt evacuet, tamen ut lucidior verborum illius intellectus pateat, ne forte nostra superbe respueres, quid de his beatus Augustinus in libro sexto (*cap. 23*) contra Julianum episcopum Pelagianum senserit, non incongrue diximus inserendum. Augustinus: Quod autem, inquires, verba Apostoli ubi dicit: *Scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum*, et cætera, usque ad illud ubi ait: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom. vii, 18-24.*) me affirmas aliter intelligere quam totum ipsum caput debet intelligi. Nesciens mihi plurimum tribuis: non enim ego solus aut primus sic istum locum intellexi, quo evertitur hæresis vestra, quemadmodum vere intelligendus est: imo vero ego prius eum aliter intellexeram, vel potius non intellexeram, quod mea quædam illius temporis etiam scripta testantur. Non mihi enim videbatur Apostolus et de se ipso dicere potuisse: *Ego autem carnalis sum* (*Ibid., 14*), cum esset spiritalis, et quod captivus duceretur sub lege peccati quæ in membris erat ejus (*Ibid., 23*). Ego enim putabam dici ista non posse, nisi de iis quos ita haberet carnis concupiscentia subjugatos, ut facerent quidquid illa compelleret; quod de Apostolo dementis est credere: cum etiam innumerabilis multitudo sanctorum, ne concupiscentias carnis perficiat, contra carnem spiritu concupiscat. Sed postea melioribus et intelligentioribus cessi, vel potius ipsi, quod fatendum est, veritati, ut viderem in illis Apostoli vocibus gemitum esse sanctorum, contra carnales concupiscentias dimicantium: qui cum mente sint spirituales, adhuc tamen isto corruptibili corpore, quod aggravat animam, recte intelliguntur esse carnales, quia erunt et corpore spirituales, quando seminatum fuerit corpus animale et resurget corpus spirituale. Et recte adhuc intelliguntur ea parte: *Captivi sub lege peccati* (*Ibid., 23*), quæ desideriorum, quibus non consentiunt, motibus subjacet. Hinc factum est ut sic ista intelligerem quemadmodum intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius et cæteri Ecclesiæ sancti notique doctores, qui et ipsum Apostolum adversus carnales concupiscentias quas habere nolebat, et tamen habebat, strenue conflixisse, eundemque conflictum suum illis suis verbis contestatum fuisse senserunt. Contra quos motus prius utique debellandos, ne dominentur, et postea sanandos ut penitus extinguantur, etiam ipse gloriosa certamina sanctos exercere confessus es. Simul itaque cognoscamus verba pugnantium, si pugnamus: hoc enim modo non vivimus nos, sed vivit Christus in nobis, si et ad pugnam contra concupiscentias exercendam, et ad victoriam usque ad consumptionem eorumdem hostium capessendam, in illo fidimus, non in nobis. *Ipsè quippe factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio, ut, quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (*I Cor. 1, 30. 31*). Non est ergo contrarium, sicut putas, ut qui dicit: *Vivo jam non ego, vivit vero in me Christus* (*Gal. 2, 20*); dicat

etiam: *Scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum* (*Rom. vii, 18*). In quantum quippe in illo vivit Christus, in tantum expugnat et superat quod non habitat bonum in ejus carne, sed malum. Neque enim recte cujusquam spiritus concupisceret adversus carnem suam, nisi habitaret in illo spiritus Christi. Absit ergo ut dicamus quod nos dicere insimulas, Apostolum sic ista dixisse quasi qui se vellet intelligi renitentem, in scorto aliqua manu pestiferæ voluptatis adduci, cum dicat, *non ego operor illud* (*Ibid., 20*); ostendens concupiscentias carnis solum impulsu libidinis operari sine consensione peccati. Quid est quod in Judæorum superbiam frustra conaris ista verba transferre, tanquam ipsos in se transfiguraret Apostolus, qui contemnebant dona Christi, velut sibi non necessaria. Sic enim suspicaris, atque utinam ipsa dona Christi saltem ita saperes, ut ad vincendam concupiscentiam valere aliquid crederes. Sed ideo dicis a Judæis fuisse contempta, quod veniam daret ille peccatis, quæ in legis [*al. ipsi legis*] admonitione vitassent. Quasi hoc conferat homini remissio peccatorum ut caro non concupiscat adversus spiritum; unde illa verba nata sunt: *Scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum*, et cætera ejusmodi. Verum tu a vestro dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum sic in sola peccatorum remissione versari, ut non adjuvet ad vitanda peccata et desideria vincenda carnalia, *diffundendo charitatem in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui ab illo datus est nobis* (*Rom. v, 5*). Neque consideras eum qui dicit: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*, et ab hoc malo non se liberari clamat, *nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (*Rom. vii, 23, 25*); nec Judæum esse, nec quia peccavit, sed ne peccet potius laborare. Exasperat, inquis, Apostolus vim consuetudinis. Tu ergo responde, utrum contra istam vim non dimicet baptizatus? Quod si negas, omnibus Christianis sensibus contradicis: si autem dimicet, cur non in verbis Apostoli vocem dimicantis agnoscis? Per legem, inquis, bonam, et per mandatum sanctum pravorum animi feroces erant [*al. ferocierant*], quoniam sine voluntate propria nulla eruditio poterat inspirare virtutem. O acutum intellectorem! o divinorum eloquiorum egregium tractatorem! quid agis de verbis dicentis: *Non quod volo ago*; et: *Velle adjacet mihi*; et: *Quod nolo, hoc ago*; et: *Condelector legi Dei secundum interiorent hominem*? Audis hæc, et dicis, quia voluntas defuit, ideo defuisse virtutem. Quid quod non solum voluntas, verum etiam virtus adfuit, ne consentiret concupiscentiæ carnis, quæ legi peccati pravis motibus serviebat. Quibus ille non cedens, nec arma iniquitatis exhibens membra peccato, et tamen quod nollet sentiens in carne contra spiritum concupiscente, et adversus eam vicissim spiritu concupiscente, verissima castitatis voce dicebat: *Igitur ipse ego mente servio legi Dei, carne autem legi peccati*.

† Idem in quarto Augustinus (cap. 3) : [Bonam dicis hominum naturam quæ talis gratiæ opitulationem meretur; quod gratanter audire, si hoc propterea quia natura rationalis est, diceres. Neque enim gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum lapidibus aut lignis pecoribusve præstatur. Sed quia imago Dei est, meretur hanc gratiam, non tamen ut ejus bona voluntas possit præcedere præter gratiam, ne vel ipsa prior det ut retribuatur illi, ac sic gratia jam non sit gratia (Rom. xi, 35), dum non donatur gratuita, sed redditur debita. Quid est ergo quod secundum modum vestrum effectum voluntatis humanæ dona cælestia me credideras nuncupasse? tanquam voluntas hominis sine Dei gratia moveretur ad bonum, ut ei debitas a Deo retribuere effectus? Itane oblitus fueras nos cum Scriptura dicere contra vos : *Præparatur voluntas u Domino* (Prov. viii, 35, *sec. LXX*); vel quod *in nobis Deus operetur et velle* (Phil. ii, 13). O ingrati gratiæ Dei! O inimici gratiæ Christi, et solo vocabulo Christiani! Nonne pro inimicis suis orat Ecclesia? Quid orat, obsecro? Si ut eis suæ voluntatis retribuatur præmium, quid eis orat, nisi grande supplicium, quod jam contra eos est, non pro eis? Orat autem pro eis: non ergo quia est illis voluntas bona, sed ut convertatur in bonam voluntas mala. Quoniam *præparatur voluntas a Domino, et Deus est enim, ut ait Apostolus, qui operatur in vobis et velle.*]

† His beati Augustini præferendis expositionibus luce clarius perdocemur, verba illa apostolica hominem describere sub gratia constitutum, contraque carnis suæ concupiscentiam puritate mentis pugnantem, non ab eadem gratia alienum. Ac per hoc sub gratia constitutus dicit: *Velle adjacet mihi* (Rom. vii, 18): hoc est, voluntas mihi ex dono gratiæ inest, ut castus sim et caste vivam; *perficere autem non, repugnante videlicet concupiscentia carnis, cujus stimulos et utilitatem per omnia extinguere nequeo, dum corpus quod corrumpitur, aggravat animam, non a gratia alienus, qui necdum hanc voluntatem ex gratiæ munere perceperat.* Nam quod ait: *Mentē servo legi Dei*, idem dicit: *Velle adjacet mihi.* Et quod ait: *Carne autem legi peccati*, idem est cum dicit: *Perficere autem non.* Itaque si velle natura nobis est, id est essentia, veluti asseris, omnes homines id habere quis nesciat? Omnes autem homines, præter quos gratiæ respectu illustrat, non habere voluntatem caste vivendi, et adversus carnis concupiscentiam dimicandi, quinimo obstinatissime et ardentissime eis supbi, quis ignoret? Si ergo secundum te omnes homines habent essentiam velle, non autem omnes homines habent velle ut resistant, imo habent ut obediant concupiscentiis carnis, patet profecto nequaquam ex naturæ bono id omnes homines assequi, sed ex largitate gratiæ eos tantummodo qui prædestinati sunt in filios Dei, ut per eandem gratiam possint conformes fieri proprii et unici Filii Dei (Rom. viii, 29). Quod vero adjungis dicens:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 4, num. 17, sect. 8.) ⊕ *Item quos ait idem Apostolus: Non volentis neque currentis, sed Dei est miserentis* (Rom. ix, 16), non aliter intelligitur nisi dum ait volens et currens. Naturaliter enim hæc duo insita sunt homini. Siquidem vult, unde est volens; et appetit beatitudinem, unde est currens: non volentis, neque currentis bona opera vel inchoare, vel agere, vel perficere: hæc enim est miserentis Dei donum.

CORRECTIO.

† Satis apparet te ad perversum tuæ interpretationis intellectum confirmandum ista exaggerare, ideoque verba apostolica in aliud quam ab eo dicta sunt detorquere. Quod enim dicis non aliter intelligi, non volentis, neque currentis, nisi dum sit volens et currens, id est dum ex natura habeat velle et currere, falsum est. Non enim Apostolus de natura voluntate et cursu agebat, sed de homine qui, jam per gratiam illuminatus, voluntatem et cursum, id est actionem boni operis, acceperat, ne forte post gratiam illustrantem propriis viribus de cætero cum Pelagianis fideret, et absque adjutorio gratiæ esse posse præsumeret. Cum autem dicis: *Naturaliter enim hæc duo insita sunt homini*, recte diceres, si non te aliter intelligere circumstantia comprobarent. Nam insitum homini naturaliter velle et currere, id est, naturæ factæ hæc ab auctore concessa, quam admodum et alia suæ munia largitatis catholica fatetur Ecclesia; naturam autem esse voluntatem prorsus non recipit: tu econtra nitens, tantam gratiæ derogas, dum naturæ ultra veritatem arripis, ut mirabili cæcitate tam lucida veritati impudentius obvians, crebrius quam necesse sit eadem inculeas non erubescas. Et ideo subnectis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 4, num. 18, sect. 8.) ⊕ *Non tamen volentis neque currentis bona opera vel inchoare, vel agere, vel perficere, hoc enim est miserentis Dei donum.*

CORRECTIO.

† Ut ostendas voluntatem et appetitum, quem cursum nominas, non esse prævenientis Dei donum, sed miserentis, id est retribuendis et adjuvantis munus. Et ubi est quod idem Apostolus proclamavit: *Quid enim habes quod non accepisti?* (I Cor. iv, 7.) Et rursum: *Quis enim novit sensum Domini: aut quis consiliarius ejus fuit, aut quis prior dedit illi et retribuetur ei? Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum, Amen* (Rom. xi, 34, - 36). Si enim ex te, id est natura, voluntatem et appetitum boni habes, sequitur inchoare, agere seu perficere, non miserentis Dei donum, sed retribuendis sit munus, et falsum erit quod ait Apostolus: *Quis prior dedit illi et retribuetur ei?* Si, inquam, tibi ex natura voluntas et appetitus boni fuit, nimirum constat quia tu prior dederis Deo voluntatem tuam, quæ ille vel inchoandi, vel agen-

di, vel percipiendi munere. Retributum est igitur tibi iustitia repentis, non datum munificantia gratuito largientis. Quia vero, omni ambiguitate seclusa, verum est quod Apostolus ait: *Aut quis prior dedit illi et retribuetur ei?* profecto liquet quod ipsa voluntas atque appetitus boni donum sit gratiæ prævenientis, non naturæ existentis lippientis. *Quid enim habes quod non accepisti?* Si ergo boni voluntatem habes, procul dubio accepisti: accepisti autem non naturæ cæcipientis bono, sed gratiæ miserentis dono. *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia*, procul dubio et liberalitas bonæ voluntatis, ipsi gloria in sæcula sæculorum, Amen (Rom. xi, 36). Hinc beatus Augustinus in retractatione propositionum Epistolæ ad Romanos ita loquitur:

Augustinus (*Retract. lib. 1, cap. 23*): [Proinde quod continuo dixi: *Dicit enim idem Apostolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus* (I Cor. xii, 16); nusquam autem dictum est: *Deus credit omnia in omnibus*; ac deinde subiunxi: *Quod ergo credimus nostrum est; quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus dat Spiritum sanctum*, profecto non dicerem si jam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu. Utrumque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, et utrumque tamen datum per Spiritum fidei et charitatis. Neque enim sola charitas, sed sicut scriptum est: *Charitas cum fide a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo* (Eph. vi, 23). Et quod paulo post dixi: *Nostrum est eum credere et velle, illius autem dare credentibus et volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris* (Rom. v, 5), verum est quidem, sed eadem regula, et utrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem; et utrumque nostrum, quia non sit nisi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiam postea dixi, quia neque velle possumus, nisi vocemur; et cum post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra, et cursus noster, nisi Deus et vires currentibus præbeat, et perducat quo vocat; ac deinde subiunxi: *Manifestum est ergo non volentis neque currentis, sed miserentis Dei esse* (Rom. ix, 16), quod bene operamur; omnino verissimum est. Sed parum de ipsa vocatione disserui, quæ sit secundum propositum Dei: non enim omnium qui vocantur talis est, sed tantum electorum. Itaque quod paulo post dixi: *Sicut enim in iis quos eligit Deus, non opera, sed fides inchoat meritum, ut per munus Dei bene operentur; sic in iis quos damnat, infidelitas et impietas inchoat pœnæ meritum, ut per ipsam pœnam etiam male operentur*, verissime dixi, sed fidei meritum etiam ipsum esse donum Dei nec putavi quærendum esse, nec dixi. Et alio loco: *Cujus enim miseretur, inquam, facit eum bene operari; et quem obdurat, relinquit eum, ut male operetur. Sed et illa misericordia præcedenti merito fidei tribuitur, et ista obduratio præcedenti impietati. Quod quidem verum est;*

sed adhuc quærendum erat utrum et meritum fidei ex misericordia Dei veniat, id est, utrum ista misericordia idcirco tantummodo fiat in homine quia fidelis est, an etiam facta fuerit ut fidelis esset. Legimus enim dicente Apostolo: *Misericordiam consequutus sum, ut fidelis essem* (I Cor. vii, 25), non ait, quia fidelis eram. Fideli ergo datur quidem, sed data est etiam ut esset fidelis. Rectissime itaque alio loco in eodem libro dixi: *Quoniam si non ex operibus, sed misericordia Dei et vocemur ut credamus, et credentibus præstatur ut bene operemur, non est gentibus ista invidenda misericordia, quamvis minus ibi diligenter de illa, quæ per Dei propositum sit, vocatione tractaverim.*]

‡ Quod apostolicum testimonium quo sensu accipi debeat beatus Augustinus in libro Enchiridion (cap. 32) manifestat dicens: [Item ne quisquam, etsi non de operibus, de ipso gloriatur libero voluntatis arbitrio, tanquam ab ipso incipiat meritum, cui tanquam debitum reddatur præmium, bene operandi ipsa libertas; audiat eundem gratiæ præconem dicentem: *Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate* (Philip. ii, 13). Et alio loco: *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* (Rom. ix, 16). Cum procul dubio, si homo ejus ætatis est ut ratione jam utatur, non possit credere, sperare et diligere, nisi velit, nec pervenire ad palmam supernæ vocationis Dei, nisi voluntate cucurrerit. Quomodo ergo non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, nisi quia et ipsa voluntas, sicut scriptum est, *a Domino præparatur?* (Prov. xiii, 35 sec. LXX.) Alioquin si propterea dictum est, *non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, quia ex utroque sit, id est ex voluntate hominis, et misericordia, ut sic dictum accipiamus: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, tanquam diceretur: Non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei: non ergo sufficit sola misericordia Dei, si non sit etiam voluntas hominis: ac per hoc si recte dictum est, *non volentis hominis, sed miserentis est Dei*, quia id voluntas hominis sola non implet, quare non et e contrario recte dicitur: *Non miserentis est Dei, sed volentis est hominis*, quia id misericordia Dei sola non implet? Porro si nullus dicere Christianus audebit, *Non miserentis est Dei, sed volentis est hominis*, ne Apostolo apertissime contradicat, restat ut propterea recte dictum intelligatur: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*, ut totum deus Deo, qui hominis voluntatem bonam et præparat adjuvandam et adjuvat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia; quæ autem non præcedit ipsa, in eis est et ipsa. Nam utrumque legitur in sanctis eloquii: *Et misericordia ejus præveniet me* (Psal. lxxviii, 14); et: *Misericordia ejus subsequetur me* (Psal. xxv, 6). Nolentem prævenit ut velit; volentem subsequitur ne frustra velit. Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris, utique nolentibus pie vivere, nisi ut Deus

in eis operetur et velle [*al.*, ut velint]? Itemque cur admonemur potere ut accipiamus, nisi ut ab illo fiat quod volumus, a quo factum est ut velimus? Oramus ergo pro inimicis nostris, ut misericordia Dei præveniat eos, sicut prævenit et nos: oramus autem pro nobis, ut misericordia ejus subsequatur nos].

† Huic asseverationi tuæ (*cap. 4, num. 19, sect. 8*) adhibes exemplum hominis in densissimis tenebris positi, habentis sensum videndi quidem, sed nihil videntis, quia nihil possit videre antequam extrinsecus veniat lux, quam etiam oculis clausis sentiat, apertis vero et eam et in ea cuncta circumposita conspiciat, et explanans sic voluntatem hominis quandiu originalis peccati propriorumque umbra tegitur, ipsius caligine impediri; dum autem lux divinæ misericordiæ illuxerit, non solum noctem peccatorum omnium eorumque reatum destruere, sed etiam obtutum infirmæ voluntatis sanando aperire, et ad se contemplandum bonis operibus purgando idoneam facere. Sed quæro abs te cujus hominis voluntatem quandiu originalis peccati propriorumque umbra tegitur, ipsius caligine impediri dicas? Utrum baptizati, an nondum gratiam baptismatis consecuti? Si enim nondum baptizati velis intelligi, certum est ita tenebris tam originalis quam proprii peccati quemque obscuratum, ut nisi respectu divinæ gratiæ nec bonum possit scire nec velle: percepto vero cælestis rore misericordiæ, eaque ab originalis propriorumque peccatorum labe purgatus, et baptismatis mysterio innovatus, progressu temporis et incremento fidei, bonisque operibus adhærentibus, et voluntatem atque appetitum boni et procursum perfectionemque actionis bonæ et facultatem contemplationis divinæ assequi minime dubitatur. Sin de homine jam Christianæ fidei mysteriis initiato intelligendum censes, mirum est cur originalis eum peccati caligine impediri dicas, quod ei jam in baptismate relaxatum Ecclesia catholica veraciter confitetur et prædicat: quod quam sit a fide catholica alienum sole clarius patet.

Et quod ais lucem divinæ misericordiæ obtutum infirmæ voluntatis sanando aperire, et ad se contemplandum bonis operibus purgando idoneam facere: quomodo est libera, si infirma? Qui enim infirmatur nequaquam libertatem et facultatem faciendi quod voluerit, habere convincitur, aut quomodo sentit lucem non videndo, qui penitus ignorat lucem? Perpende quam multi sint qui lucem aut nunquam viderunt aut oculis capti videre nunquam possunt. Quo pacto igitur sentire lucem non videndo dicitur, qui facultatem vivendi nullam habere comprobantur? Recede ergo a vitiatæ naturæ morbo, et quære diligentius gratiæ curantis medicamentum, ut, assecuto prævenientis dono, consequi etiam perfectionis consummationem et gloriam opitulantis valeas adjumento. Cerne tot millia parvulorum, qui, inter ipsa baptismatis sacrosancta mysteria vix sat-agentium sacerdotum manibus undis vivifici fontis

A educti, expirantes ad regna cœlestia perducuntur: quæ in eis voluntas naturæ? quæ libertas eos ad tantam beatitudinem sustollit? Nulla indubitanter propria. Quid ergo? Nimirum gratuita gratia Dei miserantis, non retributio substantiæ volentis. Quomodo est enim gratia, si non gratis datur? Nam si tua præcedit voluntas, jam non gratia, sed retributio vocanda est, quæ non datur gratis, sed rependitur præcedentis merito voluntatis. Et evacuatur sententia Apostoli dicentis: *Aut quis prior dedit illi et retribuetur ei?* (*Rom. xi, 35.*) Quia vero, explosa omni ambiguitate, verum est quod Apostolus dicit, sequitur ut falsum sit quod mendaciter et impudenter asserere non metuisti. Libere igitur ac fideliter confiteatur Ecclesia catholica gratiam Dei gratis, id est nullis naturæ voluntatis aut appetitus meritis dari, et gratias non cesset rependere tanti muneris largitori, quoniam verum est quod nullus prior dederit illi, ut retribuat ei. *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula seculorum, Amen.* Reclamat adversum te Propheta: *Deus meus*, inquit, *miseri cordis ejus præveniet me* (*Ps. LVIII, 11*). *Præveniet* utique inspirando bonam voluntatem, non inveniendō; si enim inveniret, nullatenus præveniret. Quia igitur prævenit, non utique invenit. Unde et per prophetam Dominus pollicetur: *Auferam a vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum* (*Ezech. xi, 19*). Quid hoc loco cordis nomine nisi voluntas? quid lapidis nisi duritia? quid carnis, nisi mollitudo intelligitur? *Auferam* ergo *a vobis* voluntatem duram, qua meis præceptis ac voluntati obstinate resistitis, *et dabo vobis* voluntatem mollem, id est non repugnantem; sed docilem et meis disciplinis habilem, qua meis præceptis mæque voluntati benevolentissime obsequamini.

Quod si præveniri te misericordia Dei ad inchoandum tantum, non etiam ad volendum dixeris, vide quot quantisque catholicis tractatoribus contraas, qui hoc non solum de inchoatione operis boni, verum etiam inspiratione voluntatis bonæ sanissime intellexerunt et fidelissime prædicaverunt. Fulgentius, in libro de Fide, ad Petrum diaconum: [*Deus autem misericors et justus, sicut diabolo atque angelis ejus propria cadentibus voluntate, cæteros angelos in suæ dilectionis æternitate firmavit, sic etiam humani generis massam non totam in sempiternum perire permisit: sed quos voluit ejus gratuita bonitas, repulsis tenebris in quibus omnis humana nativitas peccati originalis condemnatione versatur, redscendos prædestinavit ad lucem. In eo præcipue demonstrans quod istos originalis peccati vinculis indebita gratia liberatoris absolvet, cum alios, et quam maxime parvulos, quibus nulla possunt vel bona vel mala inesse propriæ materia voluntatis, insolubili nexu æterna damnatio retineret. Bonæ quoque voluntatis et cogitationis initium non homini ex ipso nasci, sed divinitus et præparari et tribui, in eo Deus evidenter ostendit, quia neque diabolus, neque*

aliquis angelorum ejus, ex quo ruinæ illius merito in A hanc sunt inferiorem detrusi caliginem, bonam potuit aut poterit resumere voluntatem, quia si possibile esset ut humana natura, postquam a Deo aversa bonitatem perdidit voluntatis, ex se ipsa rursus eam habere potuisset, multo possibilis hoc natura haberet angelica, quæ, quanto minus gravatur terreni corporis pondere, tanto magis hac esset prædita facultate. Sed ostendit Deus unde bona voluntas hominibus detur, quam sic amiserunt angeli cum haberent, ut amissam deinceps habere non possint.] † Idem post aliqua Fulgentius : [Qui enim eos tales prædestinando præparavit, ut regno digni essent, præparavit ntique secundum propositum vocandos ut obediant, præparavit justificandos, ut, accepta gratia, recte credant et bene vivant; præparavit etiam glorificandos, ut, Christi cohæredes effecti, regnum cælorum sine fine possideant : ad quod regnum diversis temporibus per sacramenta, quæ ad fidem incarnationis suæ Christus instituit, illi pervenerunt, quos Deus gratis, nullo bonæ voluntatis vel boni operis merito præcedente, salvavit.]

† Beatus Innocentius, apostolicæ sedis antistes, ad Afros episcopos contra Pelagium scribens (*epist. 61*) : [Liberum enim, inquit, arbitrium olim ille perpeus, dum suis inconsultus utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus, nihil quemadmodum exinde surgere possit, invenit, suaque in æternum libertate deceptus, hujus ruina jacisset oppressus, nisi eum post Christi pro sua gratia relevasset adventus.] † Episcopi Africanæ provinciæ ducenti quatuordecim in epistola ad beatum Zozimum, Romanæ sedis episcopum (*apud Prosperum contra Collat., caput 10*) : [Constituimus, inquit, in Pelagium atque Cælestium per venerabilem episcopum Innocentium de beatissimi apostoli Petri sede prolatam manere sententiam, donec apertissima confessione fateantur gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, non solum ad cognoscendam, verum etiam ad faciendam justitiam nos per actus singulos adjuvari : ita ut sine illa nihil veræ justæque (*al.*, sanctæque) pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus.] † Sanctus Zozimus papa ad universum orbem contra Pelagianos scribens : [Nos tamen, ait, instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur), ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus.] † Quam ejus veracem sententiam Afri episcopi veracissimam approbantes, ita ad eum rescribunt : [Illud vero quod in litteris tuis, quas ad universas provincias curasti esse mittendas, posuisti dicens : Nos tamen instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur), ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus, sic accepimus dictum ut illos, qui contra Dei adjutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gladio veritatis velut cursim transiens amputares; quid enim tam libero fecisti arbitrio, quam quod universa in nostræ

humilitatis conscientiam retulisti? Et tamen instinctu Dei factum esse fideliter, sapienterque vidisti, veraciter fidenterque dixisti. Ideo utique quoniam *preparatur voluntas a Domino (Prov. 8, sec. LXX)*, et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorum : *quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei (Rom. VIII, 14)*. Ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.]

† Prosper, vir eloquentissimus atque doctissimus, scribens jam inde adversum te sub nomine Cassiani, Pelagianæ hæreseos assertoris, ita inter cætera locutus est (*Contra Collat., cap. 11*) : [Quid de elisarum argumentationum ratiunculis fracta studes arma colligere? Quid cineres extincti dogmatis refovendo deficientis fumi nidorem in redvivam flammam conaris accendere? Non est periculum liberi arbitrii ex gratia Dei, nec voluntas aufertur cum in ipsa bene velle generatur. Nam si ideo non putanda est nostra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur, spoliatur libertate filii Dei, *qui aguntur Spiritu Dei (Rom. VIII, 14)*, perdunt vigorem rationalis animi, et omni voluntariæ devotionis laude privantur, quibus datur *Spiritus sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ, ac pietatis, et timoris Domini (I Cor. XII)*. Prorsus qui his reformationibus se non putant indigere, de veteris morbi consuetudine in phrenesim transierunt : respuunt (*al.*, respuentes) remedium, clamant, insaniunt, reluctantur. Sed si promissionis sunt filii, quiescent et sanabuntur.] † Idem in eodem (*Ibid., cap. 8*). [Falso ergo secundum hanc definitionem ante dixisti non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui et incipit quæ bona sunt, et exsequitur et consummat in nobis, sed hoc nullo modo ex aliqua parte potest esse falsum : quia [*Al.*, cui] nequaquam inferri contraria debuerunt, ut quod recte professus es ex gratia incipere, id postea confirmare per naturæ bonum et per liberum arbitrium nos habere. Dicit quidem beatus Apostolus : *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio (Rom. VII, 18)*; sed idem dicit : *Non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis : sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. III, 5)*. Et idem dixit : *Deus est enim qui operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate (Philip. II, 13)*. Non ergo Apostolus sibi contrarius est : sed quia cum donatum nobis fuerit bonum velle, non statim invenimus et facere, nisi peccentibus, quærentibus atque pulsantibus, ut qui dedit desiderium, præstet effectum. Vox namque ista dicentis, *velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*, vocati est, etiam sub gratia constituti, qui condelectatur quidem legi Dei secundum interiorem hominem, sed videt et aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, et captivantem se in lege peccati (*Rom. VII, 23*); et quamvis acceperit scientiam recte volendi, virtutem tamen in se non invenit eorum quæ optat operandi, donec pro bona

voluntate quam sumpsit, virtutum mereatur facultatem invenire, quam quaerit (al., mereatur invenire qui faciat.)]

† Sanctus Fulgentius, vir absque conctatione eruditissimus ac fidelissimus, in libro de Fide ad Petrum diaconum (col. 300): [Firmissime tene, et nullatenus dubites, neminem hic posse hominem penitentiam agere, nisi quem Deus illuminaverit, et gratuita sua miseratione converterit. Apostolus enim dicit: *Ne forte det illis Deus penitentiam ad cognoscendam veritatem et respiciant a diaboli laqueis (II Tim. ii, 25).* Firmissime tene, et nullatenus dubites, posse quidem hominem, quem nec ignorantia litterarum nec aliqua prohibet imbecillitas vel adversitas, verba sanctae legis et Evangelii sive legere, sive ex ore cujusquam praedicatoris audire, sed divinis mandatis obedire neminem posse, nisi quem Deus gratia sua praevererit. Ut quod audit corpore, corde etiam mente percipiat, et accepta divinitus bona voluntate atque virtute, mandata Dei facere et velit et possit: *Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus (I Cor. iii, 7); Qui etiam operatur in nobis et velle et operari [al., perficere] pro bona voluntate (Phil. ii, 13).*

Beda venerabilis presbyter in homilia Evangelii de adventu Domini, cum exponeret: *Nos omnes de plenitudine ejus accepimus et gratiam pro gratia (Joan. i, 16)*, subjunxit: [Quia ergo de plenitudine Conditoris nostri non quidam, sed omnes quidquid boni habemus accepimus, curandum summopere est ne quispiam de sua se bona actione vel cogitatione incautus extollat, nisi ingratus largitori remanserit, perdat bonum quod accepit, ac digne apostolica increpatione percellatur, qua dicitur: *Quid enim habes quod non accepisti? si nuem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? (I Cor. iv, 7).* Unde ipse Apostolus, quia nihil dignum nosse vel operari posset, si non de plenitudine Christi accepisset, alibi manifeste testatur, dicens: *Non quia sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. iii, 5).* Et alio loco: *Et gratia ejus, inquit, in me vacua non fuit, sed plus illis omnibus laboravi: non autem ego, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv, 10).* Quod ipsum suis auditoribus humiliter cogitandum sedulus inculcat; unde est illud: *Cum metu et tremore vestram salutem operamini: Deus est enim qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate (Philip. ii, 12, 13).* Cum autem dixisset evangelista nos omnes de plenitudine Christi accepisse, confestim subjunxit et ait, *gratiam pro gratia.* Geminam ergo nos gratiam accepisse testatur, unam videlicet in presenti, alteram vero in futuro: in presenti quidem fidem, *quae per dilectionem operatur, in futuro autem vitam aeternam.* Fides quippe, *quae per dilectionem operatur*, gratia Dei est, qui, ut credamus, ut diligamus, ut operemur bona quae novimus, non ullis praecedentibus meritis nostris, sed ipso largiente, percipimus, qui dicit: *Non vos me elegi-*

stis, sed ego elegi vos, et posui vos ut eatis et fructum afferatis (Joan. xv, 16). Et ut vitam propter fidem, dilectionem et opera bona, percipiamus aeternam, gratia Dei est, quia ne a bono deviemus itinere, ipso duce semper opus habemus, cui dicitur: *Deduc me, Domine, in via tua, et ambulem in veritate tua (Ps. lxxxv, 11).* Ac si aperte dicatur: Nisi te duce ingrediens viam veritatis, quam coepi tenere, nequaquam sufficio. Ne in bonis deficiamus operibus, illius auxilio debemus semper inniti, qui ait, *Quia sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5).* Unde recte Psalmista, ut initium fidei et bonae actionis a Domino nobis dari signaret, ait: *Deus meus, misericordia ejus praeveriet me (Ps. lvm).* Ut bona quae agimus illo opitulante perficienda doceret, iterum dicit: *Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitae meae (Ps. xxii, 6).* Ut mercedem vitae aeternae, quae bonis redditur operibus, gratis tribui nobis ostenderet, ait: *Qui coronat te in miseratione et misericordia (Ps. cii, 4).* In misericordia quippe et miseratione nos coronat quando propter bona opera quae nobis ipse misericorditer exercenda donavit, superius beatitudinis praemia retribuit; et hoc est quod dicitur *accipere nos gratiam pro gratia*: quia futurum pro gratia bonae conversationis quam dedit, et ne deficere possit ipse servans adjuvat, dabit gratiam beatitudinis remunerationis, in qua misericordias ejus in aeternam cantemus. Denique Apostolus ipsam vitam aeternae perceptionem, quae utique meritis praecedentibus redditur, gratiam vocare non dubitavit: qui cum praemisisset *stipendium peccati* esse mortem (Rom. v, 13), noluit e contrario dicere *stipendium justitiae* esse vitam aeternam, sed ait, *gratia autem Dei vita aeterna in Christo Jesu Domino nostro (Ibid.);* non quia non iuste meritis bonis a justo iudice datur, sed quia ipsa merita quibus dantur, primo sunt gratis a pio Salvatore donata.]

† Gregorius in Moralibus, lib. xxii (cap. 5): [Sancti autem viri sciunt post primi parentis lapsum de corruptibili stirpe se conditos, et non virtute propria, sed praeviente superna gratia ad meliora se vota vel opera commutatos: et quidquid sibi mali inesse cognoscunt, de mortali propagine sentiunt meritum; quidquid vero in se boni inspicunt, immortalis gratiae cognoscunt donum, eique de accepto munere debitores sunt, qui et preveniendo dedit eis bonum velle quod noluerant, et subsequendo concessit bonum posse quod volunt.] † Haec tot taurorumque doctorum agente in eis inenuncanter Spiritu sancto, concordissima veritas veracissimaeque concordia confirmatur nihilominus totius sanctae catholicae Ecclesiae humillima fidelissimaque ac iugi petitione, quae in precibus Domino non cessat continuo supplicare dicens: «Deus, qui omnes in Christorenatos genus regium et sacerdotale fecisti, da nobis velle et posse quae praecipis, ut populo ad aeternitatem vocato una sit fides cordium et pietas actionum.» Et item: «Largire nobis, Domine, quaesumus, semper spiritum cogitandi quae recta sunt propi-

tius et agendi, ut qui sine te esse non possumus, secundum te vivere valeamus.) Item : « Deus, qui hodierna die per Unigenitum tuum æternitatis nobis aditum devicta morte reserasti, vota nostra, quæ præveniendo aspiras, etiam adjuvando prosequere. » Unde et sanctus Innocentius ad Afros episcopos in condemnationem Pelagiani erroris scribens, preces Romanæ Ecclesiæ gratiam Dei sonare dicit. Consurge nunc, Lernæum monstrum, et toto quadrivio fidem atque humilitatem totius orbis destrue, ut nullus te prohibentē audeat credere quod petit, aut humiliter petere quod veraciter credit. Infla utrem tui arbitrii, ut évacues gratiam Christi, quem impugnas, quem persequeris, cujus gratiam evertere conaris. Nempe illius qui Saulo adhuc prætomido cælesti tonitruo increpitans, dixit : *Ego sum Jesus Nazareus, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare* (Act. ix, 5).

Finxeras initio hujus venenivomæ tuæ peritoches (cap. 4, n. 29, sect. 1) trium hæreseon diversitates, quarum primam Pelagianam, secundam Gotteschalcianam nuncupaveras, tertiam absque auctore et nomine interponeis, quam vel maxime in processu ipsius oppugnate pervicaciter non destitisti, quam nos nequaquam hæresim, sed fidem catholicam et asserimus et probamus, fatentes veracissime et constantissime divinitus nobis voluntatem boni gratis, id est non merentibus nec ullatenus habentibus; dari, perindeque adjuvari ut quod ejus inspiratione bene volumus, ipsius adjutorio bene operemur, beneque perficiamus, non ex vitiatæ naturæ bono id possidentes, sed ex indebitæ gratiæ dono consequentes. Prævenimur enim Dei gratia, ut bene velimus, subsequimur ne frustra velimus : canentes Domino cum Psalmista : *Deus meus, misericordia ejus præveniet me* (Ps. LVIII, 11), *et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vite mee* (Ps. XXII, 6). Nisi forte tu solus auctoritatem apostolicæ sedis evacuans, et concordiam totius mundi pestiferè dissipans, omnes sacramentorum codices auteradi aut obliterari, censor potentissimus, judicabis, et cum Antichristo contra Deum deorum loquens, in templo Dei sedere conaberis tanquam sit Deus (II Thess. II, 4). Quid enim Deo relinquis, qui tibi a te velle conflagis? Sed tu mirificus hæreticorum debellator, ita Pelagianos confutas, ut tamen ipse Pelagianus esse convincaris. Qui sic unam partem Pelagianorum detestaris, ut alteram confirmare modis omnibus comproberis : nam dicendo nos absque Dei gratia bona inchoare, vel agere, vel perficere nullatenus posse, nobiscum Pelagianos refellis ac proteris : dicendo vero velle nobis essentiam esse, procul dubio Pelagianos foves, qui in tantum de naturæ bono intumuerant, ut et velle et posse sibi sæpeque potestati ascriberent, neque ex gratiæ gratiæ largitate id se consequi confirmarent, quibus te pertinaciter assentiri nullus qui ea quæ præmissa sunt fideliter intelligenterque legit, poterit ignorare. Verum quia de his satis esse putamus, ad cætera non minoris

impudentiæ portenta, juvante Domino, videnda transeamus.

CAPUT V.

De eo quod præscientia et prædestinatione Dei nemo compellitur seu bene seu male facere.

Post hæc quinto blasphemiarum tuarum tomo iterata repetis, et repetita fastidiosius iterare non desinis, more nimirum illius qui Elio, qui non ipse quidem meretur a Domino argui, sed de eo ad beatum Job dicitur : *Quis est ille involvens sententias sermonibus imperitis?* (Job xxxviii, 2.) Quod cum cavere pernecessario debuisses, maluisti multiloquis arrogantius incubare quam veritati purissimæ tenacius inhærere. Dicis enim argumento præscientiæ Dei prædestinatione ejus peccata non effici, videlicet, ut quemadmodum præscientia Dei peccata quæ præscit, fieri non cogit, ita ejus prædestinatio peccata quæ nunquam prædestinat, fieri non efficiat.

JOANNES SCOTUS

(Cap. 5, num. 1, sect. 1.) ⊕ *Si enim, inquit, præscientia non omnia quæ præscivit, facit, quæ pacto prædestinatio omnia quæ non prædestinavit, efficit? Præscientia sua Deus malefacta hominum futura prævidit, non tamen eorum est factor. Prædestinatione sua malefacta hominum futura creditur non prædestinasse : quomodo ergo putatur facere?*

CORRECTIO.

† Et cætera, quæ etiam B. Augustini sententia confirmat. Quasi vero aut quisquam tam dementis animi sit, qui id negare præsumat, aut liberos memorabilis Augustini præter te nullus aut legerit aut intellexerit; conclusis ergo et dicis :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 5, num. 2, sect. 3.) ⊕ *Quocirca firmissime fundum est simul fieri non posse peccatorum, quæ Deus in creatura sua permittit, præscientiam ejus, quæ ea præscivit, causam non esse : prædestinationem vero ejus, quæ ea non prædestinavit, causam esse.*

† Hoc et nos dicimus. Deinde adjungis :

(Num. 3.) ⊕ *Quidquid autem de peccato vel generali vel speciali conficitur, necesse est de ejus quoque pœna sentiatur.*

CORRECTIO.

† Quod si eodem modo dicis ut præscientia et prædestinatio Dei, sicut non est causa peccati, ita non sit causa pœnæ peccati, non erras : si vero ita ut Dei præscientiam et prædestinationem non peccatis disposuisse et irrogasse merito pœnam sentias, multum erras; continuoque subnectis :

JOANNES SCOTUS.

(Num. 4.) ⊕ *Pœna peccati mors est : quidquid ergo de peccato dicitur, necesse est de morte dicatur*

CORRECTIO

† Et in hoc si Dei præscientiam et prædestinationem causam non esse mortis dicas, et nos sequimur. Si vero prædestinatorem, dispositorem, irro-

gatoreni retributoreque earumdem negas, vehementer erras. Dicit enim Scriptura in libro Ecclesiastico : *Non est dicere : Quid est hoc et quid est illud? omnia enim in tempore suo quærentur. Benedictio illius quasi fluvius inundabit. Quomodo cataclysmus aridam inebriavit, sic ira ipsius gentes quæ non exquisierunt eum, hæreditabit. Quomodo convertit aquas in siccitatem, et siccata est terra, et viæ illius viis illorum directæ sunt, sic peccatoribus offensiones in ira ejus. Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona et mala. Initium necessariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis et ferrum, lac et panis similagineus, et mel, et botrus uvæ, et oleum, et vestimentum. Hæc omnia sic sanctis sunt in bonis [al., sanctis sic sunt in bona], sic et impiis et peccatoribus in mala convertentur. Sunt spiritus qui ad vindictam creati sunt, et in furore suo confirmaverunt tormenta sua: in tempore consummationis effundent virtutem et furorem ejus, qui fecit illos, confundet [al., placabunt]. Ignis, grando, famis et mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt; bestiarum dentes, et scorpia, et serpentes, et rhomphæa vindicant in exterminium impios. In mandatis ejus epulabuntur, et super terram in necessitate præparabuntur, et in temporibus suis non præterient verbum (Eccli. xxxix, 26-37). Et item : Ad hæc mors, sanguis et contentio, et rhomphæa, oppressiones famis, et contritio, et flagella : super iniquos creata sunt hæc omnia, et propter illos factus est cataclysmus (Eccli. xl, 9). Deinde exponis de qua morte dixeris.*

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 5, num. 5, sect. 3.) ⊕ *Non, inquires, dico de omni morte, sed tantum de illa quæ sequitur peccatum. Dicimus enim, Morimur peccato, id est merito peccati morimur. Item, Morimur peccato dicimus dum liberati a peccato justitiæ vivimus. Si ergo omnis peccati causa nec in præscientia Dei, nec in ejus prædestinatione sit constituta, evidentissime omnis mortis quæ sequitur peccatum, sicut in Dei præscientia causa non est, in ejus similiter prædestinatione non esse certissimum est.*

CORRECTIO.

† Quibus verbis conaris asserere mortem corporis, quæ utique sequitur peccatum, auctore Deo, id est iudice, non esse, videlicet eo tuæ mentis intentionem porrigens, ut prædestinationem a præscientia in nullo differre confirmes, veluti sequentia demonstrabunt. Et quod ais :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 5, num. 6, sect. 3.) ⊕ *Si ergo omnis peccati causa nec in præscientia Dei, nec in ejus prædestinatione sit constituta, evidentissime omnis mortis quæ sequitur peccatum, sicut in Dei præscientia causa non est, in ejus similiter prædestinatione non esse certissimum est.*

CORRECTIO.

† Satis mirari nequeo quamobrem subito mutare volueris disputationis ordinem, ut qui prius dixeris :

A Dei præscientiam et prædestinationem causam non esse peccati, vel ejus pœnæ, vel mortis, postea diceres in Dei præscientia et prædestinatione causam non esse mortis quæ sequatur peccatum : cum aliud videatur dici Dei præscientiam et prædestinationem non esse causam peccati, vel pœnæ, vel mortis; aliud in Dei præscientia et prædestinatione causam non esse peccati, pœnæ, vel mortis. Dei enim præscientia et prædestinatio non est causa peccati, pœnæ, vel mortis, quia non ipsa compellit vel jubet quempiam peccare, ut peccans pœnas luat et mortem subeat, quia non est auctor peccati, sed iudex, ultor atque punitor. In Dei autem præscientia non esse dicitur causa peccati, quia in ea præscivit voluntatem animæ rationalis malam esse futuram, quæ aversa a vero et summo bono, deflesteretur voluptuose ad infima bona, id est peccaret. Quam, id est voluntatis averſionem, esse causam peccati nullus ambigit; qua sola fit ut culpabiliter damnabiliterque peccetur, nec tamen eadem præscientia quis impellitur ad peccatum. In prædestinatione quoque Dei nullatenus dicitur causa esse peccati, quia nullum ut peccaret prædestinavit, aut jussit, aut compulſit; sed in ejus prædestinatione sicut et præscientia retributio dicitur pœnæ et mortis, quia disposuit atque judicavit ut quos certissime peccaturos atque in peccatis perseveraturos præsciverat, juste pœnis dignissimis plecterentur. Quod tu quia negare susceperas, et tamen usquequaque negare non poteras, subjungis dicens :

C

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 5, num. 7, sect. 3.) ⊕ *Quamvis sancti auctores modo quodam abusivæ locutionis soleant dicere prædestinatos ad mortem, vel interitum, vel pœnam, de quo postea, prout Dominus aperuerit, dicemus.*

CORRECTIO.

† Ubi quia figmenti tui demonstrationem differs, et nos responsionem veritatis interim differamus: quibus dilatis reverteris ad id quod plus justo astruxeras, voluntatem naturam tibi esse, non donam. Dicis enim :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 5, num. 8, sect. 4.) ⊕ *Nunc interim considerare debemus utrum sicut Deus nec præscientia nec prædestinatione sua neminem compellit peccare, ita neminem compellat pie vivere. Ubi intueundum est nullius voluntatis esse veram libertatem, si aliqua causa eam coegerit. Igitur si humanam voluntatem aliqua causa præcedit, quæ eam invitam extorqueat ad bona malave vel cogitanda vel agenda, sequitur non solum non esse eam vere liberam, sed penitus eam non esse. Ubi enim est causa quæ compellit, ibi non est natura quæ velit. Atqui humana natura non solum volens est, sed et libera, nec ejus libertas falsa, sed vera est.*

CORRECTIO.

† De his licet superioribus et auctoritate et Patrum concordia satis actum sit, non abs re tam

videtur si tecum paululum desipiamus, et ex super-
fluo eadem repetamus. Quod ergo ais : *Nullius vo-*
luntatis esse veram libertatem si aliqua causa eam
coegeris, conaris astruere voluntatem humanam nullo
divinæ inspirationis munere præveniri, quia invi-
tam ad bonum aliquod non vis impelli. Qua de re
cum argumentationibus vanis tempus insumpseris,
operæ pretium fuerat te consulere veritatem, et
quidquid auctoritas suaderet edicere. Quid est, quæso
te, quod postulans Propheta precatur : *Converte nos,*
Domine, et convertemur ad te (*Thren. v, 21*)? Quo-
modo enim convertit nos, nisi, præveniente gratia,
voluntatem convertendi misericorditer infundendo?
Ipse enim prior convertit, quia voluntatem ad se
convertendi inspirat; et nos convertimur ad eum,
quia vocantis gratiam ipso adiutore humiliter sequi-
mur. Nunquid dicendi sunt corda non habuisse, qui-
bus secundus Machabæorum liber inter orandum
fratribus imprecari dicit : *Det vobis cor omnibus, ut*
colatis eum et faciatis ejus voluntatem (*II Mach. 1, 3*)?
Si enim cor eos habuisse dubium non est. quid ne-
cesse fuerat petere eis dari quod habebant, nisi quia
cordis nomine voluntatem bonam, videlicet colendi
Deum et faciendi ejus voluntatem, volebant intelli-
gi. Dicendo ergo, *Det vobis cor omnibus, ut colatis eum*
et faciatis ejus voluntatem, nihil aliud quam, *det*
vobis voluntatem, ut colatis eum et faciatis ejus
voluntatem, debet sentiri.

Si autem ad amandum timendumque Deum nul-
lus compellitur, quid est quod Dominus per Prophe-
tam dicit : *Faciam ut in præceptis meis ambuletis et*
judicia mea custodiat (*Ezech. xi, 20*)? Quid est
quod tot comminationibus in prophetis scriptis
superna miseratio erga peccatores uti legitur, quibus
eos ab errore converteret? Lege prophetas et eorum
veracissimum explanatorem Hieronymum, et ibi pa-
tenter invenies quia Deus multis terrorum generi-
bus, et tunc usus fuerit, et nunc uti non desinat, qui-
bus peccantes ad pœnitentiam, id est bonam volun-
tatem, convertat, ad quam minime verterentur nisi
aversi fuissent. Cum autem divinitus convertuntur,
humiliter prostrati postulare non desistant : quod
poposcisse legunt eum qui adulterio fœdatus homi-
cidioque turpatus, tandemque a propheta, Domino
jubente, correptus, post prolatam in hujusmodi a
seipso mortis sententiam, cum audiret se ipsum esse
qui eidem sententiæ subjaceret, dicendo (mortem
continuo subsequentem metuens), *Peccavi* (*II Reg.*
xii, 7, etc.), postmodum inter fletus et lacrymas
suppliciter precabatur dicens : *Cor mundum crea in*
me, Deus, etc. (*Psal. 1, 12*). Qui utique cor habe-
bat, sed immundum, quique quod a se sibi neque
esse, neque fieri posse certissime sciebat, a Domino
creari humiliter deprecabatur. Quemadmodum et alius
propheta Domino confitens, aiebat : *Scio, Domine,*
quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet
et dirigat et corrigat gressus suos. Corripe me, Do-
mine : verumtamen in judicio, et non in furore tuo, ne
forte ad nihilum redigas me (*Jer. x, 23, 24*). Qui dum

A se corripere postulat, nimirum non in voluntate pro-
pria correctionem suam, sed in Dei miserentis cor-
reptione saluberrima consistere manifestat. Unde et
alias admonens paterno affectu filium instruit, di-
cens : *Fili mi, ne deficias a disciplina Domini, neque*
fatigeris dum ab eo argueris : quem enim diligit Deus
corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit
(Prov. iii, 11 ; Hebr. xii, 5, 6). Et iterum patrem
commonet : *Tunde latera filii tui dum infans est*
(Eccli. xxx, 12). *Noli subtrahere a puero disciplinam :*
si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu enim
virga percutis eum, et animam ejus de inferno liberas
(Prov. xxiii, 13, 14). Et Apostolus : *Omnis disci-*
plina in præsentia videtur non esse gaudii, sed mœro-
ris ; postea autem fructum pacatissimum reddet justiti-
æ exercitatis (*Hebr. xii, 11*). Et item : *In disciplina*
perseverate. Tanquam filiis vobis offert se Deus : quis
enim filius, quem non corripit pater ? Si autem extra
disciplinam estis, videte cujus filii estis (*Ibid.,*
7, 8). Et iterum : *Corripite inquietos* (*I Thess. v, 14*).
Et rursus : *Peccantes coram omnibus argue, ut et*
cæteri timorem habeant (*I Tim. v, 20*). Et item : *Ar-*
gue, obsecra, increpa, cum omni imperio (*II Tim.*
iv, 2). Deus quoque, sicut in Evangelio dicitur
(*Joan. ii, 15*), cum fecisset quasi flagellum de fu-
niculis, omnes ejecit de templo. Qui etiam in Apoca-
lypsi loquitur : *Ego quos amo, arguo et castigo*
(Apoc. iii, 19). Cur et Propheta gratulabundus aie-
bat : *Castigasti me, Domine, et eruditus sum quasi*
juvenculus indomitus. Convertite me et revertar, quia
tu Dominus Deus meus. Postquam enim convertisti me,
egi pœnitentiam, et postquam ostendisti mihi, percussui
femur meum. Confusus sum et erubui, quoniam susti-
nui opprobrium adolescentiæ meæ (*Jer. xxxi, 18, 19*).
Et alius gloriatur dicens : *Castigans castigavit me*
Dominus, et morti non tradidit me (*Ps. cxvii, 18*) ; et
multa alia, quæ longum et non necessarium est per-
sequi, quoniam legentibus in propatulo sunt.

Verum quia in hac tuæ perversitatis assertionem
(*cap. 5, num. 10, sect. 5*), compulsativam tuam
causam frequenter nominas, petenda necessaria no-
bis est sempiternæ sapientiæ gratia, ut nobis aperire
dignetur ideam vocabulum ita in sacris eloquiis posi-
tum, quo tua mortua jactantia comprimatur. Refert
sanctus evangelista Lucas, cum parabolam hominis
cœnam magnam facientis multosque vocantis de-
scriberet, dixisse dominum servo : *Exi in vias et*
sepes, et compelle intrare, ut impleatur domus mea
(Luc. xiv, 23) ; unde et beatus Gregorius in homilia
ejusdem lectionis (*hom. 36, in Evang.*) ait :

[Notandum vero quod in hac invitatione tertia non
dicitur *Invita*, sed *Compelle intrare*. Alii enim vo-
cantur, et venire contemnunt ; alii vocantur et ve-
niunt ; alii autem nequaquam dicitur quia vocantur,
sed compelluntur ut intrent. Vocantur et venire
contemnunt, qui donum quidem intellectus acci-
piunt, sed eundem intellectum operibus non se-
quuntur. Vocantur et veniunt, qui acceptam intel-
lectus gratiam operando perficiunt ; quidam vero

sic vocantur, ut etiam compellantur. Nam sunt nonnulli qui bona facienda intelligunt, sed hæc facere desistunt; vident quæ agere debeant, sed hæc ex desiderio non sequuntur. His, ut superius diximus, plerumque contingit ut eos in carnalibus desideriis suis mundi hujus adversitas seriat; apprehendere temporalem gloriam conentur et nequeant; et dum per alta pelagi quasi ad grandiores curas hujus sæculi navigare proponunt, semper adversis flatibus ad dejectionis suæ littora repellantur. Cumque se frangi in desideriis suis, adversante mundo, conspiciunt, quid de se auctori suo debeant commemorantur [al., commonentur], ita ut ad eum erubescerent redeant, qui eum superbientes pro mundi amore deserbant. Sæpe namque nonnulli ad temporalem gloriam proficere volentes, aut longa segritudine tabescunt, aut afflicti injuriis concidunt, aut percussi gravibus damnis affliguntur, et in mundi dolore vident quia nihil confidere de ejus voluptate debuerunt, seque ipsos in suis desideriis reprehendentes, ad Deum corda convertunt. De his quippe Dominus per Prophetam dicit: *Ecce ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria, et semitas suas non inveniet, et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos; queret et non inveniet eos, et dicet: Vadam et revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc* (Ose. 11, 6). Vir uniuscujusque fidelis animæ Deus est, quia hæc videlicet ei est conjuncta per fidem. Sed illa, quæ conjuncta Deo fuerat anima, amatores suos sequitur, quando mens quæ jam per fidem credidit, adhuc se immundis spiritibus in operatione substernit, mundi gloriam querit, carnali delectatione pascitur, exquisitis voluptatibus nutritur. Sed plerumque omnipotens Deus talem animam misericorditer respicit, et ejus voluptatibus amaritudines permiscet. Unde dicit: *Ecce ego sepiam vias tuas spinis*. Viæ enim nostræ spinis septæ sunt, quando in hoc quod male cupimus, dolorum punctiones invenimus. *Et sepiam eas maceria et semitas suas non inveniet*. Viæ enim nostræ maceria sepeliuntur, cum desideriis nostris duræ in hoc mundo objectiones resistunt. Et semitas nostras invenire non possumus, quia hoc quod male querimus, adipisci prohibemur. *Et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos; queret et non inveniet eos; quia malignos spiritus, quibus se in desideriis suis anima subdidit, ad desideriorum suorum effectum minime comprehendit*. Sed de hac salubri adversitate quanta utilitas nascatur, adjungit cum subditur, *Et dicet: Vadam et revertar ad virum meum priorem, quia mihi bene erat tunc magis quam nunc*. Postquam ergo vias suas spinis septas invenit, postquam amatores suos apprehendere non valuit, ad amorem viri prioris redit; quia plerumque postquam in hoc mundo non possumus obtinere quæ volumus, postquam in terrenis desideriis de impossibilitate lassamur, tunc ad mentem Deum reducimus, tunc placere incipit qui [al., quod] displicebat, et is cuius nobis amara fuerant præcepta,

A repente dulcescit in memoria, et peccatrix anima, quæ adultera conata est esse, nec tamen aperto opere potuit, decernit esse fidelis conjux. Qui ergo hujus mundi adversitatibus fracti ad Dei amorem redeunt, atque a præsentis vitæ desideriis corriguntur, quid isti, fratres charissimi, nisi qui compellantur et intrent?]

† Ecce Veritas dicit, *Compelle intrare*, et tu dicit nullam compulsativam causam precedere voluntatem hominis ad bonum. Prædicator veritatis, te quoque assentiente veracissimus, modo etiam exponit quibus animæ humanæ ad bona, et ita dixerim, volenda compellantur: et tu econtra susurras non solum non esse vere liberam voluntatem, sed penitus eam non esse. *Ubi enim est, inquis, causa que compellit, ibi non est natura quæ velit*. Videamus quid etiam sanctus Hieronymus in Expositione Osee prophetae (in cap. 11, vers. 6) super memorato capitulo sentiat, qui cum historiam juxta utranque editionem poneret, exponendo adjunxit: [Dixerat meretrix: *Vadam post amatores meos*, qui omnium rerum mihi abundantiam præbuerunt; respondit Dominus: *Ego sepiam viam tuam spinis*, sive subdit, ne possis ire quo desideras, et interponam moeruriam, sive murum, et semitas tuas quas crebro triverant pedes [al., triverat pedes], non invenies, ne apprehendas eos, quos tanto studio sequeris, et rerum necessitate compulsæ revertaris ad virum tuum, et dicas illud de Evangelio: *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego enim hic fame pereo. Surgam et ibo ad patrem meum et dicam ei: Pater, peccavi in caelum et terram, et jam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenariis tuis* (Luc. xv, 17-19). Ex quo intelligimus quod providentia Dei sæpe nobis accidit mala, ne habeamus ea quæ cupimus, et variis calamitatibus hujus sæculi ac miseriis ad Dei servitum redire cogamur. *Amatores autem Jerusalem et gentes Judææ, secundum historiam illius temporis, Assyrios atque Chaldæos et Ægyptios, nationesque ceteras intelligamus, cum quorum idolis fornicata est, a quibus bellorum tempore et prementibus malis frustra speravit auxilium. Hos amatores, juxta intelligentiam spiritalem, sequuntur hæretici, a quibus sæpe deserti, malorum pondere ad sinum matris Ecclesiæ revertantur. Per omnia enim flagella atque tormenta eruditur Israel.*]

† Advertamus utrumquam prodigus filius compulsus an sponte redierit, qui cum in potando partem substantiæ suæ prodigeret, et peregre profectus, adhæsit uni civium regionis illius, ubi cum horis (sic) porcorum illis inserviret, cœpit et egere, et cupiebat saturari de siliquis quas porci manducabant, et nemo illi dabat; tandemque in se reversus dixit: *Quanti mercenarii patrie mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo*. Longo quippe a se discesserat quando peccabat, et si non esuriasset, in semetipsum minime redisset: qui postquam terrenis rebus indignus, tunc cogitare cœpit quid de spiritali-

bus anis. Refert quoque liber Dabrejamin quod Manasses multis impietatibus sese adversus Deum erexerit, a quo humiliatus et Babylonis traditus, atque in carcere catenatus, recordatus Domini Dei egerit penitentiam adhuc in carcere vinctus, sicque et a vinculis absolutionem et regni pristini meruerit restitutionem (*II Par. xxxiii, 11*). Quid de Antiocho rege nefario replicem? qui cum, ut alia quæ super eo referuntur taceam, contra Dei populum, cultum templumque ejus adeo fureret, et circumcisionem prohiberet, leges illius aboleret, atque in templo Hierosolymis suam Jovisque Olympi statuam constitueret, ad extremum percussus cœlitus morbo insanabili, ita ut fetorent illius exercitus ferre nullatenus posset, infructuosa penitentia confessus est Deum esse verum, quem eatenus impugnaverat; seque Judæum futurum, Deo serviturum, aliaque plura facturum compellente nimis dolore nimio cassis pollicitationibus fatebatur (*II Mach. ix, 7-17*).

Quod autem ad mala etiam multi compellantur, etsi exempla deficerent, quotidianus rerum exitus poterat elocere, cum videamus strpissime quosdam fame, alios morbis, plerosque nimis et terroribus cogi, et ad tantam scelertm immanitatem prorumpere, ut fides fortassis dicentibus demeretur, si non instantia manifestæ visionis factorum certitudinem intimaret. Quanti proh dolor! in martyrio positi ab ineunte ætate integritatem fidei morum probitate commendantes, ad extremum tormentis exquisitisque pœnarum generibus coacti sunt negare quod hactenus constanter visi fuerant prædicasse. Unde et in libro Machabæorum legitur quia jussu regis Antiochi compellebantur Judæi porcinam carnem manducare, et alia multa agere contra leges divinitus promulgatas (*II Mach. vi, 18; vii, 1*). Quamvis et Apostolus identidem de seipso parique conditione fingemscntibus non taceat cum dicit: *Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod nolo malum, illud facio* (*Rom. vii, 15*). Et rursum: *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (*Ibid., 23-25*), et cætera quæ ad eundem sensum pertinentia latius exsequitur. Antichristus quoque quanta fidelibus aliisque, partim suasionibus, partim muneribus, nunc signis, nunc terroribus sit illaturus, ut deus credatur, et prophetice et apostolicæ Scripturæ patenter innuunt, et præcipue ipse Dominus, qui cum adventus ejus præstigias efficientiasque detestabiles perindeque importabiles prædiceret: *Erit enim, inquit, tunc tribulatio talis qualis non fuit ab initio sæculi neque fiet, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi* (*Math. xiv, 23*). Ecce judex omnium induci terrorum immanitatibus, si fieri possit, etiam electos testatur, et tu audes obstrepere, nulla compulsativa causa præcedente, quempiam vel ad bonum vel ad malum cogi? Sed quia fieri non potest ut electi in il-

lum errorem plene inducantur, datur intelligi quia plene inducentur qui non sunt electi. Audis tribulationem talem futuram qualis non fuerit ab initio sæculi, qua inducantur in errorem, et aude garrere nullam compulsativam causam præcedere.

Quæ cum ita sint, nullatenus tamen aufertur libertas arbitrii, sed talibus sempiternæ sapientiæ modis, voluntatibus atque consiliis vel ad hoc compellitur, ut ex servili fiat liberalis, et de cætero libera servitute liberatori suo liberata deserviat; aut deserta pro meritis tenacius defectabilisque servili libertati inhæreat, ut impleatur utrumque quod in Apocalypsi terribiliter dicitur: *Sanctus sanctificetur adhuc, et justus justificetur adhuc, et qui in sordibus est, sordescat adhuc* (*Apoc. xii, 11*); quatenus utrobique propria voluntate delectabiliter, sed diverso fomite nitentibus, justus judex juste rependat unicuique quod merentur. Proinde nulli quamlibet tenuiter consideranti restat ambiguum quia falsum sit quod dixisti: *Ubi enim est causa quæ compellit, ibi non est natura quæ velit*. Quid enim? nunquid non est natura homo, qui secundum præcedentem auctoritatem, nunc ad bona, nunc ad mala, prout vult ille qui omnia judicat, compellitur: alius sic, alius autem sic? Certum est autem prævaricatores angelos Dominum nostrum Jesum Christum nunquam voluisse aut velle a quopiam prædicari: quos tamen Filium Dei confessos evangelica narrat historia; dicunt enim: *Quid nobis, et tibi, Fili Dei, venisti ante tempus torquere nos?* (*Matth. viii, 29*.) Quibus verbis profecto indicant eorum testimonium nequaquam fuisse amoris et laudis, sed timoris, nec voluntarii, sed inviti, neque honoris munia sponte solventis, sed inter tormenta et verbera quod extorquebantur invite contentis. Quod cum negari nequeat, quis eos asserat perdidisse naturam cum jam olim irrecuperabiliter bonam perdidissent voluntatem? quæ cum non sit unquam per Dominum nostrum Jesum Christum liberanda atque sananda, cui non pateat falsam esse definitionem tuam qua dixisti: *Ubi enim est causa quæ compellit, ibi non est natura quæ velit?*

Compulsos esse ad consistendum Deum demones, ipsa eorum verba testantur quibus dicunt: *Veni ante tempus torquere nos*; profecto qui torquebantur, constat quia inviti confitebantur. Ecce cum apostatarum naturam angelorum nequeas abnegare, voluntatem eorum bonam post primæ aversionis ruinam irrecuperabilem nunquam poteris invenire, quorum cor tanta obstinatione induruit, ut nunquam ad bonum eorum pertinacia molliatur. De quorum etiam capite Dominus ad beatum Job loquitur: *Cujus cor indurabitur, ut malleatoris incus*; Et rursum: *Qui factus est, ut nullam timeret* (*Job xi, 15, 24*). Qui enim nullum timet, videlicet nec ipsum Deum, claret procul dubio quia bonam voluntatem perdidit, non naturam. Natura autem ejus quia bona sit, quis ignoret? *Vidit enim Deus cuncta quæ fecit, et erant valde bona* (*Gen. i, 31*). Unde et sæpe in Scripturis sanctis Domini Spiritus appellatur, sed cum additamentis

vel malus, vel nequam, vel aliud quid; ne bonitas A voluntatis ejus ulla putaretur, quam cum semel amiserit, nunquam recepturus, nunquam creditur habiturus. Nisi forte ei cum Origene poenitentiam repromittis, et post multa sæculorum curricula status perdit decus integrum atque dignitatem, et honorificentiam quam in conditione perceperat, polliceris; cum Dominus se in iudicio impiis dicturum testetur: *Ite, inquiens, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41). Æternum dixit non finitivum, nec temporalem, quem et alibi inextinguibilem nuncupat, ut ejus terminus nullus unquam fieri credatur. Quod si negare volueris, parati sumus, largiente Domino, pro viribus respondere. Si vero non id de angelica, sed de humana natura te dixisse responderis, cohibebunt hunc sensum ea B quæ jam superius multoties inculcasti: rationalis creaturæ, angelorum scilicet atque hominum, hanc fuisse arbitrii libertatem. Est igitur natura, ut ad hominem redeamus, quæ compellitur ut velit bonum quod nolebat, imo fugiebat atque oppugnabat. Compellitur utique ut velit libere, utique cœlitus boni voluntate percepta, deinceps libera teneatur divinitus atque fulciatur ne frustra velit. Sequeris deinde et dicis:*

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 5, num. 13, sect. 4.) *⊕ Atque humana non solum voluntas est, sed et libera; nec ejus libertas falsa, sed vera est: quamvis ipsa libertas post peccatum in tantum vitata sit, ut pœna ejus impediatur ne aut recte vivere velit, aut si velit non possit: de qua miseria liberatur, ut ait Apostolus, gratia Dei per Jesum Christum (Rom. vii, 25); manente tamen adhuc naturali libertate, quæ intelligitur beatitudinis appetitu, qui ei naturaliter insitus est.*

CORRECTIO.

† Quo igitur pacto affirmas liberam, quam post peccatum in tantum asseris vitatam, ut pœna ejus impediatur, ne aut recte vivere velit, aut si velit non possit? Quomodo libera dicitur, quæ recte vivere non vult? quomodo libera prædicatur, quæ si recte vivere velit, non possit? Quis enim liber dicitur, si non libertate propria pro sui voluntate utatur? Quis cæcus lumen videre possit, si velit? quis claudus aut debilis, vel agere vel ambulare possit, si velit? Potest ei inesse voluntas; nunquid libertas? Non enim est liberum vel cæco videre, vel claudo ambulare, vel muto loqui, vel surdo audire, vel mente capto intelligere. Hæc tamen exempla ad hoc sunt adhibita, ut libertas [f. voluntas] deesse libera comprobetur, non ut voluntatis bonæ vel malæ inductio vel depulsio confirmetur. Mirum quippe valde est liberam dicere voluntatem, quæ aut non velit quod volendum sit, aut si velit, omnino non possit. Hoc licet jus disputatiunculis astruas, nunquam auctoritate poteris approbare. Quippe in id totis viribus elaborans ut prorsus gratiam abroges liberantis, sine qua (ut se habet sana, orthodoxa catho-

licaque doctrina) nullus initium saltem bonæ voluntatis concipere valet aut valebit.

Cum vero dicis: De qua miseria *liberatur* (ut ait Apostolus) *gratia Dei per Jesum Christum*, manente tamen adhuc naturali libertate; mirum si non etiam libertatem, sicut et voluntatem naturam asseveras: cum veritas ea naturæ divinitus concessa atque attributa prædicet et defendat. Unde post, si Dominus voluerit, videbimus. Quod vero nullo modo concedendum, censes aliquam causam compulsivam, sive bonam sive malam, præcedere voluntatem hominis, seu alterius rationalis naturæ, ne ab ea meritum suæ libertatis auferatur, sive bonum si bene vixerit, cooperante divina gratia, sive malum, si male vixerit, suo motu irrationabili perversoque, satis apparet Pelagianorum te dogma perversissimum confirmare. Quos cum in una parte confutaveris, in altera defendis. Cum vero in quibusdam compellentis gratiæ donum orthodoxe in bonis prædicetur, nullatenus libertatis meritum auferatur, sed ut esse possit, tribuitur atque adjuvatur. Cum vero in malis compulsativa necessitas dicitur, neque ibi meritum libertatis auferatur, sed accrescentibus malis, atque de bono quod prius habuerat in malum conversis severius judicatur atque damnatur.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 5, num. 15, sect. 5.) *⊕ Proinde in quibus nulla causa constringit hominem seu bene seu male vivere.*

CORRECTIO.

† Et quidem quod Apostolus apud Corinthios cum qui uxorem patris sibi contra fas copulaverat, *tradi jubet Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini (I Cor. v, 5):* quid est quod et auctoritas canonica præcipit, et consuetudo Ecclesiæ tenet ad coercenda vitia, uti verberibus, carceribus, nervis, excommunicationibus aliisque compluribus disciplinæ medentis generibus. Unde beatus Augustinus in libro Enchiridion, cum de dimittendis peccatis ageret (cap. 72), inter cætera dixit: [Et qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, et tamen peccatum ejus quo ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur: non solum in eo quod dimittit vel [et atque] orat, verum etiam in eo quod corripit et aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam daf, quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur injustis, quando eorum consulitur utilitati, non voluntati, qua ipsi sibi inveniuntur esse inimici; amici vero eorum potius illi quos inimicos putant, et reddunt errando mala pro bonis, cum reddere mala Christianus non debeat, nec pro malis.] † Hinc beatus Gregorius in expositione beati Job, lib. vi, cap. 13: [Porro salvum faciet egenum de gladio oris eorum et de manu violenti pauperem (Job v, 15). Pauper quippe est quisquis apud semetipsum elatus non est. Unde per Evangelium Veritas dicit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth.*

v, 3). Duobus autem modis ad culpam unusquisque A pertrahitur; aut delectatione enim ducitur, aut terrore superatur. Gladius namque oris est iniquitas persuasionis; manus autem violenti est adversitas potestatis. Sed quia veraciter humilis, qui hoc loco pauper vocatur, quo nulla hujus mundi prospera appetit, eo audenter etiam adversa contemnit, recte dicitur: *Salvum faciet egenum de gladio eorum, et de manu violenti pauperem*. Ac si aperte diceretur: Sic in se Deus mentes humilium solidat, ut eas ad perpetranda iniquitiam nec blandimenta suasionum pertrahant, nec dolores suppliciorum frangant.]

† Jam vero quod addis, *Deum omnium bonorum non esse causam necessariam, sed voluntariam*, volens eo argumento perversum motum rationali substantiæ ostendere non esse causam necessariam, sed B voluntariam, debueras advertere beati Augustini sententiam, quam tu quoque ante inserere voluisti ex libro ejus quem de dono Perseverantiæ sapienter fideliterque conscripsit, in quo ita loquitur (cap. 7): [Si ergo alia documenta non essent, hæc Dominica oratio nobis ad causam gratiæ, quam defendimus, sola sufficeret, quia nihil nobis reliquit in quo tanquam in nostro glorierimur. Siquidem ut non discedamus a Deo non ostendit dandum esse nisi a Deo, cum poscendum ostendit a Deo: qui enim non infertur in tentationem, non discedit a Deo. Non est hoc omnino in viribus liberi arbitrii, quales nunc sunt; fuerat in homine antequam caderet. Quæ tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis præstantia quantum valuerit apparuit in angelis, C qui, diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt, et ad securitatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos esse certissimi sumus, pervenire meruerunt. Post casum autem hominis non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere ut homo accedat ad eum, neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere ut homo non recedat ab eo. Hanc gratiam posuit in illo in quo sortem consecuti sumus, prædestinati secundum propositum ejus qui universa operatur (Ephes. 1, 11).] † Audis quia nihil nobis reliquit, audis non esse hoc omnino in viribus liberi arbitrii, quales nunc sunt: fuerat in homine antequam caderet? Audis, post casum autem hominis non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum, et audes impudentissime tantisper tibi arrogare liberam voluntatem? fuerat certe in homine antequam caderet, sed nunquid absque gratia? Absit. Post casum autem hominis non nisi ad gratiam Dei pertinet ut homo accedat ad eum, id est non nisi per gratiam Dei voluntatem accipit ut velit accedere ad Deum per Jesum Christum Dominum nostrum; sicut et ipse dixit: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum* (Joan. vi, 44). Audis trahentem, et ubi liber? Audis tractum, et ubi libera voluntas? Qui trahitur, profecto invitus trahitur: si invitus trahitur, procul dubio nolens ducitur. Sed ut ex nolente fiat volens, audi quod adjunxit: *Est scriptum in prophetis: Erunt omnes*

docibiles Dei (Ibid., vers. 45). Si ergo omnes qui a Patre trahuntur ad Filium erunt *docibiles Dei*, liquet profecto quia non ex se habeant voluntatem veniendi ad Filium, sed a Patre trahente accipiant voluntatem atque scientiam, ut et velint et sciant venire ad quem trahuntur.

De hac gratia gratuita, quam tantopere negando impugnas, beatus Augustinus in libro Enchiridion, cum de utraque substantia Filij Dei loqueretur, ait (cap. 36): [Hic omnino granditer et evidenter gratia Dei commendatur. Quid enim natura humana in homine Christo meruit, ut in unitatem personæ unici Filij Dei singulariter esset assumpta? Quæ bona voluntas, cujus boni propositi studium, quæ bona opera præcesserunt, quibus mereretur iste homo fieri [al., ut fieret] una persona cum Deo? Nunquid antea fuit homo, et hoc ei singulare beneficium præstitum est, ut singulariter promereretur Deum? Nempe ex quo esse homo cœpit, non aliud cœpit esse homo quam Dei Filius, et hoc unicus, et propter Deum Verbum, quod illo suscepto caro factum est, utique Deus: ut quemadmodum est una persona quilibet homo, anima scilicet rationalis et caro, ita sit Christus una persona, Verbum et homo. Unde naturæ humanæ tanta gloria, nullis præcedentibus meritis sine dubitatione gratuita, nisi quia magna hic et sola Dei gratia fideliter et sobrie considerantibus evidenter ostenditur, ut intelligant homines per eandem gratiam se justificari a peccatis, per quam factum est ut homo Christus nullum posset habere peccatum. Sic et ejus matrem angelus salutavit, quando ei futurum nuntiavit hunc partum: *Ave, inquit, gratia plena*. Et paulo post: *Invenisti*, ait, *gratiam apud Deum* (Luc. 1, 28, 30). Et hæc quidem gratia plena, et invenisse apud Deum gratiam dicitur, ut Domini sui, imo Domini omnium mater esset. De ipso autem Christo Joannes evangelista cum dixisset: *Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis; et vidimus*, inquit, *gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis* (Joan. 1, 14, 15). Quod ait *Verbum caro factum est*, hoc est plenum gratiæ, quod ait *gloriam unigeniti a Patre*, hoc est plenum veritatis. Veritas quippe ipsa, unigenitus Dei Filius, non gratia, sed natura, gratia suscepit hominem tanta unitate personæ, ut idem ipse esset etiam hominis filius.]

† De hac Propheta loquitur ad Deum: *Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis* (Psal. xx, 4). Quomodo enim præventus est in benedictionibus dulcedinis, nisi quia sola Dei gratuita gratia factum est ut neque nascendo traheret vitium, neque vivendo committeret. Beata siquidem Dei genitrix semper virgo, cum consuetudine generandi atque nascendi generata et nata, traxerit ex parentibus originale peccatum, quomodo absque eodem traduce generare filium potuisset, nisi hoc in eo singulariter Dei gratia in ipso conceptionis articulo faceret, ut esset solus inter mortuos lber? (Psal. lxxvii, 6.) Ac per hoc natus absque propagatione humani concu-

bitus, factusque homo Dei Filius, solus nullam compulsionem nullamque necessitatem ad bonum malumve perpressus est. Ceteri autem homines post primæ transgressionis admissum, tantis necessitatibus stricti tenentur, ut volentes etiam cogantur agere quæ nec deberent nec vellent; a quibus se liberari poscebat Propheta, qui dicebat: *Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt: de necessitatibus meis erue me (Psal. xxiv, 17)*. Qui enim sponte lapsus est in peccatum, necesse est ut merito ejusdem voluntariæ prolapsionis multis involvatur difficultatibus, ab his non voluntate aut libertate propria, sed Dei gratia liberandus. Quemadmodum beatus Augustinus in libro *Enchiridion (cap. 80, 81)* loquitur:

[Sic nostris temporibus ita multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem jam venerunt, ut pro his non solum excommunicare aliquem laicum non audeamus, sed nec clericum degradare. Unde cum exponerem ante aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco ubi ait Apostolus: *Timeo ne forte sine causa laboraverim in vobis (Gal. iv, 11)*, exclamare compulsus sum: Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorreamus: usitata vero, pro quibus abluendis Filii Dei sanguis effusus est, quamvis jam magna sint, ut omnino claudi contra sese regnum Dei faciant, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerando nonnulla etiam facere cogimur! Atque utinam, o Domine, non omnia quæ non potuerimus prohibere, faciamus. Sed videro utrum me immoderatus dolor incaute aliquid compulerit dicere. Hoc nunc dicam, quod quidem et in aliis opusculorum meorum locis sæpe jam dixi: Duabus ex causis peccamus, aut nondum videndo quid facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri jam videmus: quorum duorum illud ignorantiae malum est, hoc infirmitatis. Contra quam [*al.*, quæ] quidem pugnare nos convenit: sed profecto vincimur, nisi divinitus adjuvemur, ut non solum videamus quid faciendum sit, sed etiam accedente sanitate delectatio justitiæ vincat in nobis earum rerum delectationes, quas vel habere cupiendo, vel amittere metuendo scientes videntesque peccamus; jam non solum peccatores, quod eramus etiam cum per ignorantiam peccabamus, verum etiam legis prævaricatores, cum id non facimus quod faciendum esse jam novimus, vel facimus quod non faciendum esse jam scimus.]

† Hæ sunt necessitates quibus ita astringitur humana infirmitas, ut semel in quodlibet peccatum sponte ruens, nisi quantocius supernæ gratiæ respectu resipiscat, necessario in aliud deterius, vel unum vel plura corruiat; ac competenter dicatur, *quia peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov. xviii, 5)*. Ab his se salvatum gloriabatur Propheta, qui dicebat: *Ego autem in Domino sperabo, exultabo et lætabor in misericordia tua, quoniam respexisti humilitatem meam, salvasti de necessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manibus inimici (Psal. xxx, 8, 10)*. Motus itaque animæ rationalis ante peccatum tam fuerat

A liber quam voluntarius; post peccatum autem servitio durissimæ necessitatis addictus, Domino suo etiam nolens servire compellitur. Unde et Dominus mentium humanarum perspicacissimus speculator, vivacissimus perscrutator, justissimus examinātor, in lege sua peccantium differentias oblationum discretionē corrigi præcipiens, nolentem a volente discrevit: aliter hunc, aliter illum vel puniri vel mundari desistens. Hinc etiam civitates fugitivorum separari discrevit, ad quas qui nolens sanguinem funderet, confugere persequentisque gladium fugere potuisset. Scriptum est enim in libro Numeri: *Ait Dominus ad Moysen: Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Quando transgressi fueritis Jordanem in terra Chanaan, decernite quæ urbes esse debeant in præsidia fugitivorum qui nolentes sanguinem fuderint (Num. xxxv, 9-11)*. Et infra: *Ut confugiatis ad eas, qui nolens sanguinem fuderit (Ibid., 15)*. In eodem: *Et rogabit sacerdos pro omni multitudinē filiorum Israel, et dimittetur eis, quoniam non sponte peccaverunt (Num. xv, 25)*.

Hanc secuti auctoritatem venerabiles Patres sanctorum canonum constitutores, et ipsi volentis homicidium a voluntario discernentes, alia hunc, alia illum penitentiae satisfactione sanandos censuerunt. Has necessitatum inextricabiles vicissitudines beatus papa Gregorius acutissime discutens in libro *Moralium xxv (cap. 9)*, ita loquitur: [Sciendum summopere est quod *iniquus* quisque duobus modis *in nocte conteritur*, vel cum exterioris iudicii [*al.*, pœnae] tribulatione percutitur, vel cum occulta sententia interioris cæcatur. *In nocte* corruiat, cum per extremum iudicium videndi lumen in perpetuum amittit; unde scriptum est: *Ligatis manibus et pedibus, mitite eum in tenebras exteriores (Matth. xxii, 13)*. Tunc enim coactus in tenebras exteriores mittitur, quia nunc in interioribus excæcatur voluntarie. Rursum *in nocte iniquus conteritur*, cum peccatorum præcedentium confusione damnatur, et veritatis lumen non invenit, et quid deinceps agere debeat non agnoscit. Omne quippe peccatum, quod tamen citius penitendo non tergitur, aut peccatum est aut [*al.*, et] causa peccati, aut peccatum et pœna peccati. Peccatum namque quod penitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit: unde fit ut non solum peccatum sit, sed peccatum et causa peccati. Ex illo quippe vitio culpa subsequens oritur, ex quo cæca mens ducitur ut pejus ex alio ligetur. Sed peccatum quod ex peccato oritur, non jam peccatum tantummodo, sed peccatum est et pœna peccati, quia justo iudicio omnipotens Deus cor peccantis obnubilat ut præcedentis peccati merito etiam in aliis cadat: quem enim liberare voluit, deserendo percussit. Non ergo immerito pœna peccati dicitur, quod justa desuper irrogata cæcitate ex præcedentis peccati ultione perpetratur: quod videlicet agitur dispositione superius ordinata, sed inferius iniquitate confusa, ut et præcedens culpa sit causa subsequentis, et rursum culpa subsequens sit pœna præ-

cedentis. Quod bene in infidelibus et lubricis Paulus A quasi quoddam semen erroris aspexerat cum dicebat: *Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis (Rom. 1, 21)*; sed quod ex ejus erroris semine pullulavit illico adjunxit, dicens: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum; in immunditiam, ut consumeliis afficiant corpora sua in semetipsis (Ibid., 24)*. Quia enim, cognoscentes Deum, peccatum superbæ intelligendo commiserunt, cæcantur etiam, ne intelligant quid committunt. Et qui intelligentiam suam sequi nolunt in peccato et causa peccati, et ipsum lumen intelligentiæ perdunt in peccato et pœna peccati. Prioris ergo peccati merito peccatorum subsequentium fovea legitur, ut qui malum sciens perpetrat, deinceps B juste in aliis etiam nesciens cadat. Hoc quippe agitur, ut culpæ culpa feriat [al., culpæ feriatur], quatenus supplicia fiant peccantium ipsa incrementa vitiorum. Nam quia omnipotens Deus ad poenitentiam tempus indulget, quod tamen humana malitia ad usum suæ iniquitatis intorquet, nimirum justo judicio augeri culpa permittitur, ut ad feriendum altius quandoque cumuletur. Hinc enim rursus de quibusdam Paulus apostolus dicit: *Ut implerent peccata sua semper (1 Thess. 1, 16)*. Hinc voce angelica ad Joannem dicitur: *Qui nocet noceat adhuc, et qui in sordibus est sordescat (Apoc. xxii, 11)*. Hinc David ait: *Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum, et non intrent in tuam justitiam (Ps. lxxviii, 28)*. Hinc rursus de Domino ab eodem Psalmista dicitur: *Immissiones per angulos malos: viam fecit semitæ iræ suæ (Ps. lxxvii, 49, 50)*. Cor quippe Dominus prioribus meritis aggravatum juste permittit etiam subsequentibus malignorum spirituum persuasionibus falli; quod dum digne in culpa trahitur, reatus ejus in pœna cumulat, unde et iræ suæ viam [al., Dominus viam de semita fecisse perhibetur, latior enim est via quam semita: ex semita vero iræ suæ viam, etc.] facere est iræ causas districte judicando dilatari. Ut qui illuminati agere recte noluerunt, juste cæcati adhuc faciant, unde amplius puniri mereantur. Hinc per Moysen dicitur: *Nondum completa sunt peccata Amorrhæorum (Deut. xxxii, 32)*; hinc per eundem Moysen Deus dicit: *Ex vinea enim Sodomorum vitis eorum et propago eorum ex Gomorra; uva eorum uva fellis, et botrus amaritudinis ipsis: furor draconum vinum eorum, et furor aspidum insanabilis. Nonne hæc congregata sunt apud me, et signata in thesauris meis? In die ultionis reddam eis (Ibid., 33-35)*. Quam multa eorum mala narravit? et tamen illico adjunxit: *In tempore quo lapsus fuerit pes eorum. Ecce atrocissima illorum facinora describuntur, et tamen ad ultionis diem adhuc subsequens lapsus aspicitur, quo eorum culpæ cumulentur? Habent jam quidem unde feriri mereantur; sed sustinetur tamen adhuc peccatum crescere, at peccantes possit atrocior pœna cruciari. Jam meretur supplicium peccatum et causa peccati,*

*sed expectatur adhuc, ut augmentum supplicii subroget peccatum et pœna peccati. Plerumque vero unum idemque peccatum, et peccatum et pœna est et causa peccati, quod melius ostendimus si res ipsas ad medium deducamus. Effrenata enim ventris ingluvies in fervore luxuriæ plenitudinem carnis instigat: perpetrata autem luxuria sæpe aut perjurio aut homicidio legitur, ne humanarum legum ultione puniatur. Ponamus ergo ante oculos quod quidam voracitatis sibi frena laxavit, qua voracitate superatus, adulterii facinus admiserit; deprehensus autem in adulterio, latenter virum adulteræ, ne ad judicium traheretur, occidit. Hoc itaque adulterium inter voracitatem et homicidium positum, de illa videlicet nascens, hoc generans, peccatum est et pœna et causa peccati: peccatum profecto est per se ipsum, pœna vero peccati est, quia culpam voracitatis auxit; causa autem peccati est quia subsequens etiam homicidium genuit. Unum ergo idemque peccatum et pœna præcedentis, et causa culpæ subsequentis est: quia et transacta dum exaggerat damnat, et adhuc subsequentia, quæ damnari debeant, seminat. Igitur quia peccatis præcedentibus cæcatur oculus cordis, ipsa cæcitas quæ peccantis animam ex anteactæ culpæ damnatione confundit, merito nox vocatur, quia per hæc ab oculis delinquentis lumen veritatis absconditur. Bene itaque dicitur: *Novit enim opera eorum et idcirco inducit noctem et conterentur (Job xxxiv, 25)*; quia, ut sæpe dictum est, præcedentia nimirum mala faciunt ut ad peccandum iterum tenebris subsequentibus involvantur, ut eo jam lumen justitiæ videre non possint, qua illud, et quando poterant, videre noluerunt. Inducere autem noctem Dominus dicitur, non quod ipse tenebras inferat, sed quod obscura corda peccantium misericorditer non illustret, ut hoc ipsum noctem induxisse [al. id nocte cæcasse] sit, a cæcitate tenebris liberare noluisset.]*

† Deinde respondes his qui nolentes, imo spernentes, sua peccata corrigere, queruntur de divina operatione, cur Deus dederit liberum arbitrium, quod solo peccare convincatur. In qua responsione quod dicitis, *Deum occasionem peccatorum dedisse*, falsum est: non enim dedit occasionem, sed libertatem. Si ergo, sicut annectis, *non est liberum arbitrium peccatorum causa, cum sit donum*, sequitur ut nec occasio peccatorum sit. Si igitur secundum te libertas atque voluntas humana naturæ sunt, quomodo natura peccatorum occasio dicenda sit non video. Si, inquam, liberum arbitrium non est causa peccati, sed ejus motus perversus atque in infima et inhibita damnabilis inflexio, quo pacto peccati occasio dicitur? Mandatum equidem poterat dici occasio peccati, quemadmodum et Apostolus dicit: *Peccatum autem, occasione accepta per mandatum, per illud occidit me (Rom. vii, 11)*. Non dixit per liberum arbitrium, quod est donum Dei, nec per naturam, quæ est opus Dei, sed per mandatum, quod dici potest experimentum ejus, quo experiat quid sequendum

eligat creaturæ rationalis voluntarius appetitus. A secundum ea quæ jam dicta sunt, etiam tua assertio confutatur.

Item eisdem alloquens dicitur :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 5, num. 19, sect. 7.) *Si autem vivere vultis, dicitur utrum beate an misere: nullus est qui vitam miseram velit, quandoquidem nullus est qui vitam beatam non appetat.*

CORRECTIO.

† Cum dicatur beata vita caste, sobrie, juste, pieque vivere, probisque moribus cœlitus collatis abundare, Deo inhærere et ad æternam beatitudinem totis viribus anhelare: misera autem, vitiis, sceleribus atque flagitiis incubare, certum est omnes paganos, et, quod dolendum est, multos Christianorum illam non appetere, imo refugere; hanc autem tanto desiderio, tantaque sequi flagrantia, ut nunquam ab ea divelli cupiant, sed in cœno vitæ damnabilis delectabiliter infixi, ad illam ne aspirare quidem aut de ea vel audire vel cogitare quippiam velint: quod et si audire contigerit, continuo avertuntur, indignantur, refugiant, persequuntur. De quibus et Propheta loquitur: *Noluit intelligere ut bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo; astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odivit (Psal. xxxv, 4, 5).* Quomodo enim appetit vel paganus quod ignorat, vel falso nomine Christianus quod oppugnat? Nam de illis dicitur: *Qui ignorat ignorabitur (1 Cor. xiv, 38)*; de istis autem: *Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia ejecimus, et in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos. Discedite a me, operarii iniquitatis (Matth. vii, 22, 23).*

Tu vero ut confirmes errorem tuum, quo gratiam Dei omnem boni voluntatem in nobis operantem evacuare moliris, asserens ex te, imo teipsum tibi esse velle, et non id dono supernæ inspirationis percipere: asseveras *omni homini naturaliter inesse appetitum beatitudinis*, id est bene vivendi desiderium, et nullum cupere miseram vitam, hoc est flagitiosam atque sceleratam, cum utrobique tam sit evidens certitudo quam quotidiana, imo continua multitudo. Unde et Dominus in Evangelio: *Contentidite intrare per angustam portam, quia angusta porta et arcta via est quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam (Matth. vii, 13, 14).* Isti sunt quibus inspiratur divinitus beatitudinis appetitus, non inflatur naturæ typhus. Item ait: *Quam lata porta est et spatiosa via quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam (Ibid., 14).* Horum nullus appetit beate vivere, quia vel ignorat quid sit, vel non vult sequi quod novit. Quam peccandi differentiam beatus Augustinus in sententia paulo superius præmissa liquido perdocuit. Nos autem et appetitum bene vivendi, et desiderium atque facultatem miserias evadendi atque vitandi gratiæ gratuitæ dono nobis dari libere confitemur et humiliter postulamus. Si autem vitam beatam vitam æternam nuncupas,

^a Additio marginalis.

Sed quod ais, *quæ tamen nulla est, si vel coacta voluntate acquiritur, vel sine libertate possidetur*; si nulla est, qualiter quocunque modo acquiritur? Si nulla est, quatenus etiam sine libertate possidetur? Non enim vel acquiritur, vel possidetur quod omnino non est. Quocirca fatendum est esse vitam beatam, et hic eam divinæ gratiæ inspiratione appetitam, morum deinceps probitate, adiutorio gratiæ acquiri; et postmodum justis iudicis retributione libertate liberrima possideri. Miseram vero vitam, si a contrario gehennam appellas, certum est neminem sponte subire; omnes tamen ut subeant sponte contrahere, quamvis ad utramque divinæ dispensationis occultis inscrutabilibusque iudicis multi adigantur atque cogantur, ita ut nec libertas arbitrii auferatur, nec omnino gratia denegetur. [^a Et quidem juxta id quod homini libertas addita atque servilis remansit, dicitur ei ad testimonium suæ damnationis relictus beatitudinis appetitus, ut, hoc audito vocabulo, ejus dulcedine illectus appetat beatitudinem, ad cujus perceptionem bene, recte pieque vivendo, pervenire non vult. Et quia talis appetitus ex testimonio, ut ita dixerim, servilis libertatis, non ex dono gratiæ procedit, in sese relictus atque comminutus emarcescit, continuo et evanescit.]

Jam vero libertas arbitrii qualis ante peccatum, qualis post peccatum fuerit satis superque monstratum est. Quod vero liberum arbitrium ac voluntatem in homine Deum nunc creasse et condidisse, nunc dedisse homini scribis: mirum nisi secundum Pelagianos patres tuos ipsam naturam humanam gratiam nuncupas, ut postea quidquid cœlitus datur non sit gratiæ gratiæ datio, sed meriti retributio; qui tamen quamvis in naturæ conditione constituerint gratiam, nunquam tamen leguntur dixisse voluntatem et libertatem vel hominis vel alterius creaturæ rationalis, esse substantiam: ubi manifeste conjicitur tanto deteriore esse Pelagianis patribus tuis, quanto in erroris eorum assertione ea superaddere præsumas, quæ nec ipsi nec alii ante te dixisse uspiam reperiuntur. Errores etenim Pelagianorum qui fuerint, quamvis actis synodice quibus damnati sunt cognoscantur, præcipue tamen ex libris beate memoriæ Augustini, quos vel adversus eos vel de nonaginta hæresibus edidit, facillime apprehenduntur. Quibus inspectis nusquam reperire valui quod portentorum tuorum fetoribus exhalasti. Item quod ais:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 5, num. 21, sect. 9.) *Quemque libertati arbitrii derogantem, aut minuendo, aut penitus auferendo, aut blasphemando totius Christianæ disciplinæ procul dubio inimicum*

CORRECTIO.

† Quis minuat, nisi qui peccat; quis penitus auferat, nisi qui ignorat; quis blasphemet, nisi qui

pietate discedit? Minuit quippe sibi libertatem arbitrii, qui sponte peccando servituti se addixit, a qua de cætero non habuit liberum a servitutis dominio, nisi per Dei et hominum Mediatoris gratiam liberari. Aufert autem nullus, nisi auctoritatis ignarus et rationis expers, neque bonitatem Dei, neque justitiam Dei valens mentis oculis contueri. Blasphemiat vero quisquis a pietate discedens, suisque impietatibus vituperabiliter innodatus, de iudiciis Dei mavult iniquissime queri quam de suis sceleribus aut argui aut emendari, aut certe judicari, omnesque non solum a disciplina, verum etiam a societate catholicæ Ecclesiæ alieni, exsortes nullatenus dubitantur. Peccatum autem esse voluntarium quisquis negat, modum primæ transgressionis minime diligenter advertit. Postea vero, quamvis illius necessitate omnes, præter unum Mediatorem Dei et hominum, constringantur, proindeque ad multa quæ prius noluerant nec meditati fuerant, compellantur, fatendum est tamen non absque voluntate ea committi, quibus justa pœnæ retributio compensetur: ita ut et inviti quidam ad ea perpetranda cogantur, et tamen voluntas, quamvis jam captiva et addicta, non desit, quæ merito puniatur.

CAPUT VI.

De eo quod non aliunde sit omne peccatum nisi libero propriæ voluntatis arbitrio.

Cum vero fastidiosius et non necessario sexto supervacuitatum tuarum articulo (cap. 6, num. 1, sect. 1) replicas quod non aliunde sit omne peccatum nisi libero propriæ voluntatis arbitrio, unde nullus piæ mentis potest ambigere, uteris argumento quod sumitur a comparatione, dicens:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 6, num. 2, sect. 1.) ⊕ *Si humana voluntas est secundum naturam, unde dubitare stultissimum, nulli dubium eam non esse summam omnium voluntatem, eo maxime argumento quod mutabilis sit. Si enim summa omnium esset, quomodo mutabilis esse posset? Non igitur summa. Quoniam vero eam rationis summæ participem esse videmus, dubitare non possumus ipsam rationalem substantiam esse.*

CORRECTIO.

† Et addis (num. 3, sect. 2) beati Augustini sententiam, quæ, quamvis in quibusdam tua, imo catholica, confirmet, in eo tamen nullatenus aut convenit aut suffragatur, quod humanam voluntatem rationalem substantiam asseveras, quia nunquam id ejus literæ continere probantur.

CAPUT VII.

Quod liberum voluntatis arbitrium numerandum sit inter bona quæ Deus homini largitur, quamvis eo male utatur: quæ est causa peccati et peccatum.

In eo autem quod septimo nausearum tuarum tædio (cap. 7, num. 1, sect. 1) liberum voluntatis arbitrium numerandum censes inter bona quæ homini divina largitate donata sunt, et amplectimur et gaudemus. Sed quod illud superius a Deo creatum dixe-

PATROL. CXV.

ris, miramur, cum aliud sit creare, aliud donare; licet in ipsa creatione data divinitus homini multa bona non ignoremus: veluti, ut de cæteris sileam, facto corpori animam, factæ animæ voluntatem, scientiam, aliæque suæ naturæ competentia, quibus imago Dei in ea decenter teneatur ac decoretur. Non quod aliquid veluti spatium, aut loci aut temporis, inter creationem et donum asseramus; sed creando donatum non dubitemus. Nam voluntatem atque scientiam augeri, vel minui in creatura rationali quis nesciat? Dicit enim Propheta de sanctis et Dei tabernaculo dignis: *Ibunt de virtute in virtutem* (Psal. lxxxiii, 8). Quid est enim ire de virtute in virtutem, nisi piæ voluntatis sanæque scientiæ incrementis eo usque proficere, donec videatur Deus deorum in Sion? Crescere autem sapientia animam rationalem evangelista manifestat, qui de Domini et Salvatoris infantia narrans ait: *Et Jesus proficiebat sapientia, et ætate, et gratia apud Deum et homines* (Luc. ii, 52): sapientia quidem ad animam, ætas ad corpus, gratia pertinet ad utrumque. Qui igitur proficere, id est crescere augerique dicitur, sapientia nimirum, non ætatum spatiis augetur, sed virtutum incrementis atollitur. Et quisquis scientia et sapientia proficere dicitur, non substantia augeri, sed virtutibus sublimari credendus est: aut a contrario quisquis vitiorum fæcibus inquinatur, quanto magis ac delectabilius eis inhæserit, tanto virtutibus decrescit.

Qua de re colligitur voluntarium atque scientiam, aliaque Dei dona animæ rationali data atque insita non esse substantiam ejus: quoniam si naturæ sunt, necesse est naturas incorporeas more corporearum naturarum augmentis crescere, detrimentis minui: quod alienum penitus a creatura incorporea nullus ignorat. Crescere autem voluntates hominum, id est augeri vel minui, sicut et cogitationes, quæ non nisi ex voluntate prodeunt, quotidiana, imo jugis, docet alternitas. Substantiam creaturæ rationalis nullis naturæ suæ augmentis crescere vel decrescere certum est. Scientiam et sapientiam in creaturis rationalibus augeri vel minui dubium non est. Quisquis ergo voluntatem atque scientiam hominis naturam ejus esse confirmat, procul dubio creaturam incorpoream augmentis corporalibus subjectam esse asserat necesse est: quod quam sit a ratione alienum, nemo nisi rationis expers ignorat. Dona autem Dei, quæ sunt vel magna, vel media, vel minima, animæ rationali pro voluntate largientis distributa, Apostolus indicat, qui numeratis quibusdam donorum Dei, conclusit dicens: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singula prout vult* (I Cor. xii; 11). Qui igitur scientiam in homine naturam asserit, nimirum Apostolo contradicit, qui eam inter Dei dona enuntians dixit: *Alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ in uno Spiritu*, etc. (Ibid., 8). Datur dicit, non conditur, vel creatur; quod ergo datur donum est, non natura: quod autem datur in voluntate dantis est,

non in potestate naturæ accipientis. Qui enim dat, A pro voluntate tribuit; qui vero accipit, non propriæ voluntatis potentia aut desiderio, sed pro donantis arbitrio percipit, quid, quantum aut quomodo dispensat ille, qui *omnia in mensura, et pondere, et numero* constituit. Non est igitur creatura liberum arbitrium, id est humanæ voluntatis electio, sed donum Dei inter media donorum illius bona numerandum. Unde et facili motu a summo bono averti, atque ad inferiora deflecti potuit, inde et merito plectitur, meritoque voluntariæ suæ aversionis dignissimas pœnas luit.

CAPUT VIII.

De differentia inter naturam hominis et liberum ejus arbitrium.

Octavo disputationis tuæ ordine (*cap. 8, n. 1, sect. 1*) conaris inter liberam hominis voluntatem, quæ, sicut ais, ex natura est, et liberum ejus arbitrium, quod procul dubio donum Creatoris esse manifestum est, distantiam facere. In qua cum diu multumque labores, definis voluntatem liberam esse substantiam humanam; liberum autem arbitrium liberæ voluntatis motum. Quod cum propria adinventione conflinxeris, miror te tanta cæcitate obtusum, ut videre nequiveris contra omnium catholicorum sensa rectissima te impudentius garrere, loquacitatemque tuam, omnibus ridendam, summam fallaciter putavisse prudentiam. Cumque beati Augustini sententiam confirmandarum tuarum gratia definitionum adhiberes, et eum nihil aliud liberum arbitrium quam liberam voluntatem in eadem sua sententia, quemadmodum in omnibus, appellavisse cognosceres, illiusque auctoritate frivolas argumentationes tuas evelli metueres, addidisti portentosam expositionem dicens :

JOANNES SCOTUS.

(*Cap. 8, n. 4, sect. 8.*) Θ *In quibus verbis debemus intendere ne quis substantiam confundat et motum, audiens liberam voluntatem, quæ procul dubio substantialis est. Eo itaque locutionis modo sanctus Pater Augustinus usus est, dicendo liberam voluntatem pro eo quod est, liberæ voluntatis motum, sive arbitrium, quo solemus uti, dum per causas substantiales eorum significamus effectus : hinc est veræ rationis circuitus, pro veræ ratiocinationis circuitu.*

CORRECTIO.

† Quæ tua non expositio, sed depravatio ipsius beati Augustini verbis e vestigio cassetur necesse est, qui liberam voluntatem liberum motum esse definiens, in libro quem contra Manichæos de duabus animabus edidit ita locutus est (*cap. 10*) : [Voluntas est animi motus, cogente nullo, ad aliquid vel non admittendum, vel adipiscendum.] † Quibus verbis manifeste tuum errorem detruncat, quo voluntatem humanam ejus essentiam definisti, quam sententiam ne forte Pelagianis patribus tuis suffragari videretur, ita retractavit Augustinus (*Re-*

tract. lib. 1, cap. 15) : [Quod, inquires, propterea dictum est, ut hac definitione volens a nolente discernere, et sic ad illos referretur intentio, qui primi in paradiso fuerunt humano generi origo mali, nullo cogente peccando, hoc est libera voluntate peccando, quia et scientes contra præceptum fecerunt, et ille tentator suasit ut hoc fieret, non coegit. Nam et qui nesciens peccavit, non incongruenter volens peccasse dici potest, quamvis et ipse quod nesciens fecit, volens tamen fecit; ita nec ipsius esse potuit sine voluntate peccatum. Quæ voluntas utique, sicut definita est, animi motus fuit, cogente nullo, ad aliquid vel non admittendum, vel adipiscendum. Quod enim si nolisset, non fecisset, non coactus est facere. Quia voluit ergo fecit, B etiamsi non quia voluit peccavit, nesciens peccatum esse quod fecit : ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati, quod tamen factum peccatum fuit; hoc enim factum est quod fieri non debuit. Quisquis autem sciens peccat, si potest cogenti ad peccatum sine peccato resistere, nec tamen facit, utique volens peccat, quoniam qui potest resistere, non cogitur cedere. Qui vero cogenti cupiditati bona voluntate resistere non potest, et ideo facit contra præcepta justitiæ, jam hoc ita peccatum est, ut sit etiam pœna peccati.]

† Ecce doctor veracissimus duobus tuis erroribus fortissime contradicit. Qui enim voluntatem motum animi definivit, procul dubio non esse aliud liberum arbitrium quam voluntatem liberam intellexit, intelligendumque litteris mandavit. Falsum est ergo quod inter liberam voluntatem liberumque arbitrium hæc distantiam finxeras, ut liberam voluntatem ad naturam, liberum autem arbitrium ad motum liberæ voluntatis referenda docuisses. Quod in ejusdem libri retractatione (*cap. 15*) haud dubie manifestat, cum dicit : [Quod autem, inquires, dixi : Illæ anime quidquid faciunt, si natura, non voluntate faciunt, id est si libero et ad faciendum et ad non faciendum motu animi carent; si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccatum earum tenere non possumus. Propterea non perturbat de parvulis quæstio, quia ex illius origine rei tenentur, qui voluntate peccavit, quando libero et ad faciendum et ad non faciendum [*al., non ad fac.*] D motu animi non carebat, eique ab opere malo abstinendi summa potestas erat.]

† Ecce et in hac sententia voluntatem a natura discrevit, eamque motum animi liberum non tacuit, rursus in eo quod ad peccandum cogi perlocuit, errori tuo vivaciter contradixit, quo asseris neminem vel ad bona vel ad mala facienda compelli. Quod ex quo vel ob quam rem fieri certissimum teneatur, in eadem retractatione secutus adjunxit (*cap. 15*) :

[Hemque, inquires, definitio peccati qua diximus, Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod justitia vetat, et unde liberum est abstinere,

propterea vera est, quia id definitum est quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati. Nam quando tale est ut idem sit et pœna peccati, quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est, et in tantum appellatur voluntas. Alioquin tutius cupiditas quam voluntas proprie nuncupanda est: quæ non est, sicut Manichæi desipiunt, aliene naturæ additamentum, sed nostræ vitium, a quo non sanatur [*al.*, sanamur] nisi gratia Salvatoris. Quod si quisquam dicit, etiam ipsam cupiditatem nihil esse aliud quam voluntatem, sed vitiosam peccatoque servientem, non resistendum est, nec de verbis, cum res constet, controversia facienda est. Sic enim ostenditur sine voluntate nullum esse peccatum sive in opere sive in origine.

† Hinc etiam ita paulo superius retractavit Augustinus (*Ibid.*): [Item quod dixi: Nusquam scilicet nisi in voluntate esse peccatum, possunt Pelagiani pro se dictum putare propter parvulos, quos ideo negant habere peccatum, quod eis in baptismo remittatur, quia nondum arbitrio voluntatis utuntur. Quasi vero peccatum quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere, id est reatu ejus implicatos, et ob hoc pœnæ obnoxios detineri, usquam esse potuit nisi in voluntate, qua voluntate commissum est, quando divini præcepti est facta transgressio. Potest etiam putari falsa esse ista sententia, qua diximus, nusquam nisi in voluntate esse peccatum, quia dixit Apostolus: Si autem quod nolo hoc facio, jam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum (*Rom. vii, 16, 17*). Hoc enim peccatum usque adeo non est in voluntate, ut dicat, quod nolo hoc facio. Quomodo ergo nusquam est, nisi in voluntate peccatum? Sed hoc peccatum, de quo sic est locutus Apostolus, ideo peccatum vocatur, quia peccato factum est, et pœna peccati est, quandoquidem hoc de concupiscentia carnis dicitur, quod aperit in consequentibus dicens: Scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum: velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non (*Ibid.*, 18). Perfectio quippe boni est, ut nec ipsa concupiscentia peccati sit in homine: cui quidem, quando bene vivitur, non consentit voluntas: verumtamen non perficit bonum, quia inest adhuc concupiscentia, cui repugnat voluntas; cujus concupiscentiæ reatus in baptisate solvitur, sed infirmitas permanet, cui donec sanetur omnis fidelis qui bene proficit, studiosissime reluctatur. Peccatum autem quod nusquam est nisi in voluntate, illud præcipue intelligendum est, quod iusta damnatio consecuta est. Hoc enim per unum hominem intravit in mundum (*Rom. v, 12*): quantum et hoc peccatum, quo consentitur peccato [*al.*, peccati] concupiscentiæ, non nisi voluntate committitur.

† Idem cum retractaret acta contra Fortunatum Manichæum dixit (*Retract. lib. 1, cap. 16*): [Item alio loco: Ego dico, inquam, peccatum non esse, si non

propria voluntate peccetur. Ubi peccatum illud intelligi volui, quod non est etiam pœna peccati: nam de tali pœna dixi alibi in eadem disputatione, quod dicendum fuit.]

† Item in retractatione libri de vera Religione (*Retract. cap. 15*): [Et alibi: Usque adeo, inquam, peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Potest videri falsa hæc definitio; sed si diligenter discutatur, invenitur esse verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati, sicut superius ostendi cum quædam commemorarem ex lib. iii, de libero Arbitrio. Quamvis et illa quæ non immerito non voluntaria peccata dicuntur, quia vel a nescientibus, vel a coactis perpetrantur, non omnimodo possunt sine voluntate committi: quoniam et ille qui peccat ignorans, voluntate utique peccat [*al.*, facit], quod cum faciendum non sit, putat esse faciendum. Et ille qui concupiscente adversus spiritum carne, non ea quæ vult facit, concupiscit quidem nolens, et ideo [*al.*, in eo] non facit quod vult: sed si vincitur, concupiscentiæ consentit volens, et in eo non facit nisi quod vult, liber scilicet justitiæ, servusque peccati, etc. Ideo gratia Dei non solum reatus omnium præteritorum solvitur in omnibus qui baptizantur in Christo, quod fit Spiritu regenerationis; verum etiam in grandibus voluntas ipsa sanatur, et præparatur a Domino (*Prov. viii, sec. LXX*), quod fit spiritu fidei et charitatis. Alio loco in eo quod dixi de Domino Jesu Christo: Nihil egit vi, sed omnia suadendo et monendo, non mihi occurrerat quod vendentes et ementes flagellando eiecit de templo (*Math. xxi, 12*). Sed quid hoc, aut quantum est? Quamvis et demones nolentes ab hominibus, non sermone suasionis, sed vi potestatis eiecerit.]

† Et quia ex libris ejus de libero voluntatis arbitrio multa superius posuisti, quibus errores tuos potissimum communires, non incongruum duximus ad medium deducere quicquid in retractatione eorumdem librorum suorum posuisti, ut cuius facillime pateat ante etiam ab illo damnatos errores tuos quam nascereris: ita enim eorum retractationem exorsus est (*Retract. lib. 1, cap. 9*): [In his libris ita multa disserta sunt, ut incidentes nonnullæ quæstiones, quas vel enodare non poteram, vel longam sermocinationem in præsentem requirebant, ita differuntur ut vel ex utraque parte, vel ex omnibus earumdem quæstionum partibus, in quibus non apparebat quid potius congrueret veritati, ad hoc tamen ratiocinatio nostra concluderetur, ut quodlibet eorum verum esset, laudandus crederetur vel etiam ostenderetur Deus. Propter eos quippe disputatio illa suscepta est, qui negant ex libero voluntatis arbitrio mali originem duci, et Deum, si ita est, creatorem omnium naturarum culpandum esse contendunt. Eo modo volentes secundum suæ impletis errorem (Manichæi enim sum) immutabiliorum quantum et Deo coæternam introducere naturam mali. De gratia

vero Dei, qua suos electos sic prædestinavit, ut eorum qui jam in eis utuntur libero arbitrio, ipse etiam præparet voluntates, nihil in his libris disputatum est, propter hanc propositam quæstionem [at., propter hoc proposita quæstione]. Ubi autem incidit locus ut hujus gratiæ commemoratio fieret, transeunter commemorata est; non quasi inde ageretur operosa ratiocinatione defensa. Aliud est enim quærere unde sit malum, et aliud est quærere unde redeatur ad pristinum, vel ad majus perveniatur bonum.

Quapropter novi hæretici Pelagiani, qui liberam sic asserunt voluntatis arbitrium, ut gratiæ Dei non relinquunt locum, quandoquidem eam secundum merita nostra dari asserunt, non se extollant, quasi eorum egerim causam, quia multa his libris dixi pro libero arbitrio, quæ illius disputationis causa poscebat. Dixi quippe in primo libro, malefacta justitia Dei vindicari, et addidi: Non enim juste vindicarentur, nisi fierent voluntate. Item, cum ipsam bonam voluntatem tam magnum bonum esse monstrarem, ut omnibus corporeis et externis bonis merito anteponeretur, dixi: Vides igitur jam, ut existimo, in voluntate nostra esse constitutum, ut hoc vel fruamur vel careamus tanto et tam vero bono: quid enim tam in voluntate, quam ipsa voluntas sita est. Et alio loco: Quid ergo causæ est, inquam, cur dubitandum putemus, etiamsi nunquam ante sapientes fuimus, voluntate nos tamen laudabilem et beatam vitam, voluntate turpem et miseram mereri ac gerere? Itemque alio loco: Ex quo conficitur, inquam, ut quisquis recte honesteque vult vivere, si id se velle præ fugacibus rebus velit, assequatur tantam rem tanta felicitate, ut nihil aliud ei, quam ipsum velle, sit habere quod voluit. Itemque alibi dixi: Hoc enim æterna lex illa, ad cujus considerationem redire jam tempus est, incommutabili stabilitate firmavit, ut in voluntate merium sit; in beatitate autem et miseria præmium atque supplicium. Et alio loco: Quid, inquam, quisque sectandum et amplectendum eligat, in voluntate esse positum constat. Et in libro II: Homo enim ipse, inquam, in quantum homo est, aliquod bonum est, quia recte vivere cum vult, potest. Et alio loco dixi: Recte fieri non posse, nisi eodem libero voluntatis arbitrio. Et in libro tertio: Quid opus est quæri, inquam, unde iste motus existat, quo voluntas avertitur ab incommutabili bono ad commutabile bonum; cum eum non nisi animi, et voluntarium, et ob hoc culpabilem esse fateamur: omnisque de hac re disciplina utilis ad id valeat, ut eo motu improbato atque cohibito, voluntatem nostram ad perfruendum sempiterno bono a lapsu temporalium convertamus? Et alio loco: Optime, inquam, de te veritas clamat: Non enim posses aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quod, cum volumus, facimus. Quapropter nihil tam in nostra potestate quam ipsa voluntas est. Ea enim prorsus nullo intervallo, mox ut volumus, præsto est. Item alio loco: Si enim tu laudaris, inquam, videndo quid facere debeas, cum

id non videas, nisi in illo qui est incommutabilis veritas, quanto magis ille qui et velle præcepit, et posse præbuit, et non impune nolle permisit? Deinde subjunxi, dicens: Si enim hoc debet quisque quod accepit, et sic homo factus est ut necessario peccet, hoc debet ut peccet. Cum ergo peccat, quod debet facit; quod si scelus est dicere, neminem natura sua cogit ut peccet. Et iterum: Quæ tandem esse poterit, inquam, ante voluntatem causa voluntatis? Aut enim et ipsa voluntas est, et a radice ista voluntatis non receditur; aut non est voluntas, et peccatum nullum habet. Aut igitur voluntas est prima causa peccandi, aut nullum peccatum est prima causa peccandi, nec est ceteri recte imputatur peccatum, nisi voluntati [at., volenti]. Et paulo post: Quis, inquam, peccat in eo quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem: caveri igitur potest. Quo testimonio meo in quodam libro suo Pelagius usus est. Cui libro cum respondissem, titulum libri mei esse volui de Natura et Gratia.

In his atque hujusmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani, vel putare possunt, suam nos tenuisse sententiam. Sed frustra hoc putant. Voluntas quippe est qua et peccatur, et recte vivitur: quod his verbis egimus. Voluntas ergo ipsa, nisi gratia Dei liberetur a servitute, qua facta est serra peccati, et ut vitia superet, adjuvetur; recte pieque vivi a mortalibus non potest. Et hoc divinum beneficium quo liberatur, nisi eam præveniret, jam meritis ejus daretur, et non esset gratia, quæ utique gratis datur. Quod in aliis opusculis nostris satis egimus, istos inimicos hujus gratiæ novos hæreticos refellentes; quamvis et in his libris, qui non contra illos omnino, quippe illi nondum erant, sed contra Manichæos scripti sunt, de libero Arbitrio; non omnimodo de ista Dei gratia reticimus, quam nefanda impietate conantur auferre. Diximus quippe in secundo libro, non solum magna, sed etiam minima bona non posse esse, nisi ab illo a quo sunt omnia bona, hoc est Deo. Et paulo post: Virtutes, inquam, quibus recte vivitur, magna bona sunt: species autem quorumlibet corporum, sine quibus recte vivi potest, minima bona sunt: potentæ vero animi, sine quibus recte vivi non potest, media bona sunt. Virtutibus nemo male utitur; cæteris autem bonis, id est mediis et minimis, non solum bene, sed etiam male quisque uti potest. Et ideo virtute nemo male utitur, quia opus virtutis est bonus usus istorum, quibus etiam non bene uti possumus: nemo autem bene utendo, male utitur. Quare abundantia et magnitudo bonitatis Dei non solum magna, sed etiam media et minima bona esse præstunt. Magna laudanda est bonitas ejus in magnis quam in mediis, et magis in mediis quam in minimis bonis; sed magis in omnibus, quam si non omnia [at. omnibus omittitur] omnibus tribuisset.

Et alio loco: Tu tantum, inquam, pietatem in-

concussam tene, ut nullum tibi bonum vel sentienti vel intelligenti, vel quoquo modo cogitanti occurrat, quod non sit ex Deo. Itemque alio loco dixi: Sed quoniam non sicut sponte homo cecidit, ita etiam sponte surgere potest, porrectam nobis desuper dexteram Dei, id est Domini nostri Jesu Christi [at., Dominum nostrum Jesum Christum] firma fide teneamus. Et in libro III, cum dixissem illud, quo Pelagium de meis opusculis usum fuisse commemoravi. Quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri potest. Peccatur autem: caveri igitur potest; continuo secutus adjunxi: Et tamen etiam per ignorantiam facta quædam improbantur, et corrigenda judicantur, sicut in divinis auctoritatibus legimus. Ait enim Apostolus: *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci* (I Tim. I, 13); ait et Propheta: *Delicia juventutis et ignorantiae meae ne memineris* (Psal. xxiv, 7). Sunt etiam necessitate facta improbanda, ubi vult homo recte facere, et non potest. Nam unde sunt illæ voces: *Non enim quod volo facio bonum, sed quod odi malum hoc ago* (Rom. vii, 15). Et illud: *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum, non* (Ibid. v, 18). Et illud: *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem. Hæc enim sibi invicem adversantur, ut non ea quæ vultis faciatis* (Gal. v, 17). Sed hæc omnia hominum sunt, ex illa mortis damnatione venientium. Nam si non est ista pœna hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est, ita ut melius esse non possit, ea quæ debet facit, cum hæc facit. Si autem bonus homo esset, aliter esset. Nunc autem, quia ita est, non est bonus, nec habet in potestate ut bonus sit, sive non videndo qualis esse debeat, sive videndo, et non valendo esse qualem debere esse se videt. Pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si justa est, peccati pœna est, et supplicium nominatur. Si autem injusta pœna est, quoniam pœnam esse nemo ambigit injusto aliquo dominante homini imposita est. Porro quia de omnipotentia Dei et justitia dubitare dementiis est, justa hæc pœna est, et pro peccato aliquo penditur. Non enim quisquam injustus dominator aut subripere hominem potuit velut ignorantem Deo, aut extorquere invito, tanquam invalidiori, vel terrendo, vel conturbando, ut hominem injusta pœna cruciaret. Relinquitur ergo ut hæc pœna justa de damnatione hominis veniat. Et alio loco: Approbare, inquam, falsa pro veris ut erret invitus, et resistente atque torquente dolore carnalis vinculi, non possit [at., posse] a libidinis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Cum autem de illa voluntate recte faciendi loquimur, de illa scilicet in qua homo factus est, loquimur.

Ecce tam longe antequam Pelagiana hæresis existisset sic disputavimus, velut jam contra illos disputarem. Cum enim omnia bona dicerentur ex Deo, id est et magna, et media, et minima: in mediis quidem bonis invenitur liberum voluntatis arbitrium,

A quia et male illo uti possumus; sed tamen tale est, ut sine illo recte vivere nequeamus. Bonus autem usus ejus jam virtus est, quæ in magnis reperitur bonis, quibus male uti nullus potest. Et quia omnia bona, sicut dictum est, et magna, et media, et minima, ex Deo sunt, sequitur ut ex Deo sit etiam bonus usus liberæ voluntatis, quæ virtus est, et in magnis numeratur bonis. Deinde dictum est, ex qua miseria peccantibus justissime inflictæ liberet Dei gratia, quia sponte homo, id est libero arbitrio, cadere potuit, non etiam surgere. Ad quam miseriam justæ damnationis pertinet ignorantia, et difficultas quam patitur omnis homo ab exordio nativitatis suæ; nec ab isto malo quisquam, nisi Dei gratia liberatur: quam miseriam Pelagiani nolunt ex justa damnatione descendere, negantes originale peccatum; quamvis ignorantia et difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia; nec sic culpandus, sed laudandus Deus esset, sicut in eodem libro tertio disputavimus.]

B † Vides, doctor eximius, quantis tuas perversas interpretationunculas viribus conterat, qui toties liberum voluntatis arbitrium nuncupando, motumque animi, et nihil aliud definiendo, tuis differentiis adeo veritate vallatus obsistit, ut eas prorsus nihil esse confirmet. Tu ipse quoque tantum tibi contrarius existis, ut aut non videris, aut ab aliis minime videri putaveris te eatenus liberum voluntatis arbitrium defendisse, ut defines liberam voluntatem electionem esse liberæ voluntatis, et perdidisse hominem naturam suam, si liberum voluntatis arbitrium perdidisset: nunc autem, aut tui oblitus, aut legentes tua ludificare molitus, motum animi a voluntate conaris cernere, quasi aliud possit esse animæ moveri quam velle. Movetur enim volendo, quemadmodum Pater memorabilis definiit, in tantum ut motus ejus nequaquam sit aliud quam voluntas. Hanc etiam a Domino præparari et Scripturæ auctoritas, et tantorum Patrum consensus evidenter atque immutabiliter docet, prædicat, imo confirmat. Tu vero cum id hactenus negaveris, atque ut ita dixerim inficiatus fueris, nova adinventione ausus es dicere, *motum tuum præparari a Domino, non voluntatem*, quod quia et adversum veritati, et contrarium auctoritati monstratum est, adjuvante Domino ad alia calumniarum tuarum venena, quanta sint, videnda transeamus.

C D Dicis (cap. 8, n. 5, sect. 1): *Sancto Augustino multoties nobis inculcante, apertissime credi interioris hominis substantialem trinitatem in his tribus, essentialiter videlicet, et voluntate, et scientia contineri*. Et post pauca (cap. 8, n. 6, sect. 2): *Hæc igitur tria unum sunt, et una natura: tota deinde anima natura voluntas est*, etc. Quæ verba tuâ quam sint mendaciorum nebulis caligata, ejusdem sanctissimi Patris Augustini verbis eluceat, qui in libro de sancta Trinitate octavo (lib. xv, cap. 3) ad eam veraciter quantum mortalibus conceditur cognoscendam, ita invitando docet, docendo invitatur, [ut per veritatem quæ intel-

lecta conspiciatur, et per bonum summum a quo est omne bonum, et per justitiam propter quam diligitur animus, justus ab animo etiam nondum justo, ut natura non solum incorporealis, verum etiam immutabilis, quod est Deus, quantum fieri potest, intelligeretur, admonui, et per charitatem, quæ in Scripturis sanctis Deus dicta est (*I Joan. iv, 8*), per quam cœpit utcumque etiam Trinitas intelligentibus apparere, sicut sunt amans, et quod amatur, et amor. In nono, ad imaginem Dei, quod est homo secundum mentem, pervenit disputatio; et in ea quædam trinitas invenitur, id est mens, et notitia qua se novit, et amor quo se notitiamque suam diligit; et hæc tria æqualia inter se, et unius ostenduntur essentia. In decimo hoc idem diligentius subtiliusque tractatum est, atque ad id perductum, ut inveniretur in mente evidentior trinitas ejus, in memoria scilicet, et intelligentia, et voluntate. Sed quoniam et hoc compertum est, quod mens nunquam esse ita poterit, ut non sui meminisset, non se intelligeret, et diligeret, quamvis non semper se cogitaret; cum autem se cogitaret, non se a corporalibus rebus eadem cogitatione discerneret: dilata est de Trinitate, cujus hæc imago est, disputatio; ut in ipsis etiam corporalibus visis inveniretur trinitas, et distinctius in ea lectoris exerceretur intentio. In undecimo ergo electus est sensus oculorum, in quo id quod inventum esset, etiam in cæteris quatuor sensibus corporis et non dictum posset agnosci: atque ita exterioris hominis trinitas primo in his quæ cernuntur extrinsecus, ex corpore scilicet quod videtur, et forma quæ inde in acie cernentis imprimitur, et utrumque copulantis intentione voluntatis, apparuit. Sed hæc tria non inter se æqualia, nec unius esse substantiæ claruerunt. Deinde in ipso animo ab his quæ extrinsecus sensa sunt velut introducta inventa est altera trinitas, ubi apparerent eadem tria unius esse substantiæ: imaginatio corporis, quæ in memoria est, et inde informatio cum ad eam vertitur [*al.*, convertitur] acies cogitantis, et utrumque conjungens intentio voluntatis. Sed ideo ista trinitas ad exteriorem hominem reperta est pertinere, quia de corporibus illata est, quæ sentiuntur extrinsecus. In duodecimo discernenda visa est sapientia ab scientia [*al.*, scientia a sapientia], et in ea quæ proprie scientia nuncupatur, quia inferior est, prius quædam sui generis trinitas inquirenda: quæ licet ad interiorem hominem jam pertineat, nondum tamen imago Dei vel appellanda sit, vel putanda. Et hoc agitur in tertio decimo per commendationem fidei Christianæ. In quarto decimo autem de sapientia hominis vera, id est Dei munere in ejus ipsius Dei participatione donato [*al.*, de munere ejus in ipsius Dei participatione donata], quæ ab scientia distincta est, disputatur; et eo pervenit disputatio, ut trinitas appareat in imagine Dei, quod est homo secundum mentem, quæ renovatur in agnitione Dei secundum imaginem ejus qui creavit hominem ad imaginem suam, et sic percipit sapientiam ubi contemplatio est æternorum,

† Ecce tot trinitatibus sagaciter inventis, subtiliter pertractatis, ea nimirum profunditate inventionum, ut non nisi capacissimis gratia superni muneris infundente perspicua sint, nusquam anima dicta sunt, nusquam animæ essentia appellatæ, sed in se quæcumque trinitates inventæ sunt unius essentia, qualiscunque ipsa essentia sit, existere disputatum atque pertractatum est. Esse autem ea in anima, non vero substantiam animæ, et ipsa tantorum librorum effusissima disputatio perdocet, nec ullatenus ratio dissuadet. Quo tamen id etiam simplicioribus liquidius pateat, ejusdem memorandi et memorabilis Augustini sententiam ex libro ejusdem operis præferendi quinto decimo ponamus, qua easdem trinitates ab essentia animæ veraciter subtiliterque secernit, quæ ita se habet (*De Trin. lib. xv, cap. 6, 7*). [Ecce, inquit, ergo trinitas, sapientia scilicet, et notitia sui, et dilectio sui: sic enim et in homine invenimus trinitatem, id est mentem, et notitiam, qua se novit, et dilectionem, qua se diligit. Sed hæc tria ita sunt in homine, ut non ipsa sint homo: homo est enim, sicut veteres definiunt, animal rationale mortale. Illa ergo excellunt in homine, non ipsa sunt homo, et una persona, id est singulus quisque homo, habet illa tria in mente. Quod si etiam definiamus hominem, ut dicamus, homo est substantia rationalis constans ex anima et corpore, non est dubium hominem habere animam quæ non est corpus, habere corpus quod non est anima. Ac per hoc illa tria non homo sunt, sed hominis sunt, vel in homine sunt. Detracto etiam corpore, si sola anima cogitetur, aliquid ejus est mens, tanquam caput ejus, vel oculus vel facies, sed non hæc ut corpora cogitanda sunt. Non igitur anima, sed quod excellit in anima, mens vocatur. Nunquid autem possumus dicere trinitatem sic esse in Deo ut aliquid Dei sit, nec ipse [*al.*, ipsa] sit Deus? Quapropter singulus quisque homo, qui non secundum omnia quæ ad naturam pertinent ejus, sed secundum solam mentem imago Dei dicitur, una persona est, et imago est trinitatis in mente. Trinitas vero illa, cujus imago est, nihil aliud est tota quam Deus, nihil aliud est tota quam Trinitas. Nec aliquid ad naturam Dei pertinet, quod ad illam non pertineat trinitatem: et tres personæ sunt unius essentia, non sicut singulus quisque homo una persona. Itemque in hoc magna distantia est, quod sive mentem dicamus hominem [*al.*, in homine] ejusque notitiam et dilectionem, sive memoriam, intelligentiam, voluntatem, nihil mentis meminimus nisi per memoriam, nec intelligimus nisi per intelligentiam, nec amamus nisi per voluntatem. At vero in illa Trinitate quis audeat dicere Patrem, nec se ipsum, nec Filium, nec Spiritum sanctum intelligere nisi per Filium, vel diffingere nisi per Spiritum sanctum: per se autem meminisse tantummodo vel sui, vel Filii, vel Spiritus sancti.]

† Et cætera quæ de incomprehensibilitate tantæ majestatis, subtilissimus disputator et veracissimus

pertractator copiose disseruit. Item post multa cum A
le scientia Dei dissereret (*Ibid.*, cap. 13).

[Scriptum est, inquit, in libro Ecclesiastico :
Antequam crearentur, omnia nota sunt illi, sic et postquam consummata sunt (Ecclii. xxiii, 29). Sic, inquit, non aliter, et antequam crearentur, et postquam consummata sunt, sic ei nota sunt. Longe est igitur huic scientiæ scientia nostra dissimilis. Quæ autem scientia Dei est, ipsa et sapientia; et quæ sapientia, ipsa essentia sive substantia. Quia in illius naturæ simplicitate mirabili non est aliud sapere, aliud esse; sed quod est sapere, hoc est et esse, sicut et in superioribus libris sæpe jam diximus. Nostra vero scientia in rebus plurimis propterea et amissibilis est et receptibilis, quia non hoc est nobis esse quod scire vel sapere : quoniam esse possumus, etiamsi nesciamus, neque sapiamus ea quæ aliunde didicimus. Propter hoc, sicut nostra scientia illi scientiæ Dei, sic et nostrum verbum quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi Verbo Dei quod natum est de Patris essentia. Tale est autem ac si dicerem de Patris scientia, de Patris sapientia; vel, quod est expressius, de Patre scientia, de Patre sapientia.]

† Item in eodem (cap. 20) : [Quocirca ridenda est dialectica Eunomii, a quo Eunomiani hæretici exorti sunt, qui cum non potuissent intelligere, nec credere voluisset, unigenitum Dei Verbum, per quod facta sunt omnia, Filium Dei esse natura, hoc est, de substantia Patris genitum, non naturæ vel substantiæ suæ sive essentiæ dixit esse filium, sed filium voluntatis Dei, accidentem scilicet Deo volens asserere voluntatem qua gigneret Filium : videlicet ideo quia nos aliquid aliquando volumus, quod antea non volebamus; quasi non propter ista mutabilis intelligatur nostra natura, quod absit ut in Deo esse credamus. Neque enim ob aliud scriptum est : *Multæ cogitationes in corde viri, consilium autem Domini manet in æternum (Prov. xix, 21).* Nisi ut intelligamus sive credamus, sicut æternum Deum, ita æternum esse consilium ejus, ac per hoc immutabile, sicut ipse est. Quod autem de cogitationibus, hoc etiam de voluntatibus verissime dici potest. Multæ voluntates in corde viri, voluntas autem Domini manet in æternum.]

† Et post pauca (*Ibid.*) : [De creatura etiam quam D
fecit Deus, quantum valuimus, admonuimus eos qui rationem de rebus talibus poscunt, ut invisibilia ejus, per ea quæ facta sunt, sicut possent, intellecta conspicerent, et maxime per rationalem vel intellectualem creaturam, quæ facta est ad imaginem Dei, per quod velut speculum, quantum possent, si possent, cernerent Trinitatem Deum in nostra memoria, intelligentia, voluntate. Quæ tria in sua mente naturaliter divinitus instituta quisquis vivaciter perspicit, et quam magnum sit in ea, unde potest etiam sempiterna immutabilisque natura recoli, conspici, amplecti, concupisci, reminiscitur per memoriam, in-

tuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profecto reperit illius summæ Trinitatis imaginem. Ad quam summam Trinitatem reminiscendam, videndam, diligendam, ut eam recordetur eam contempletur, ea delectetur, totum debet referre quod vivit. Verum ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam, et suo vitio in deterius commutatam, ita eidem comparat Trinitati, ut omnimodo existimet similem; sed potius in quacunque ista similitudine magnam quoque dissimilitudinem cernat, quantum satis esse videbatur, admonui.] † Et multa alia, quibus doctor subtilissimus eadem prudenter exsequitur, quæ ob sui longitudinem inserere huic operi devitamus.

Quid, o dialectice, facis? Calumniaris beatissimum B
Augustinum dixisse sæpino quod nunquam, sicut a te fingitur, dixisse reperitur : *Tu dicis essentiam animæ voluntatem atque scientiam*; beatus Augustinus dicit voluntatem atque scientiam non esse illius essentiam. Creando quippe Deus universitatis conditor animæ rationali contulit ut meminisset, intelligeret, vellet, sciret, saperet, diligeret, posset, discerneret, et alia complura, quæcunque sempiterna illius bonitas ei conferenda judicavit. Ac per hoc falsa indubitanter convincitur assertio tua, qua Pelagianis favens, eorumdemque errores pervicaciter confovens, tantum voluntati humanæ tribuere præsumpsisti, quantum nec ipsi Pelagiani, nec alius quispiam tribuisse reperitur. Hæcne est oratio tua, qua initio hujus pericopes (cap. 8, n. 7, sect. 1) Dei misericordiam dixeris postulandam, ut te in tantorum errorum labyrinthum induceres? Nimirum impleta est apostolica protestatio, quæ dicit : *Petitiss, et non accipitis, eo quod male petitiss (Jac. iv, 3).* Videbat enim omnipotentissimo suo intuitu Dominus, sciens cogitationes hominum quoniam vanæ sunt (*Psal. xciii, 11*), intentionem animi tui vanitati deservire potius quam veritati; idcirco avertit auditum clementiæ a præce dementiæ, quoniam voluntate et veritate deserta in hæc tam impia lapsus es. * Augustinus Confessionum lib. xiii (cap. 20) : [Aut quid te promeruit inchoatio creaturæ spiritualis, ut saltem tenebrosa fluitaret similis abyssu tui dissimilis, nisi per idem Verbum converteretur ad idem a quo facta est, atque ab eo illuminata lux fieret, quamvis non æqualiter, tamen conformis formæ æquali tibi. Sicut enim corpori non hoc est esse quod pulchrum esse, alioquin deforme esse non posset : ita etiam creato spiritui non id est vivere, quod sapienter vivere; alioquin incommutabiliter saperet. Bonum autem illi est hære tibi semper, ne quod adeptus est conversione, aversione lumen amittat, et relabatur in vitam tenebrosæ abyssi similem.] † Isidorus in libro Etymologiarum (*Orig. lib. vii, cap. 1*). [Dicuntur autem et alia nomina quædam in Deum substantia-liter : simplex autem dicitur sive non amittendo id quod habet, seu quia non aliud est ipse et aliud quod

* Additio in calce paginæ.

in ipso est, sicut in homine, cujus est aliud esse, et aliud sapere.] **A** sed necessitate imperfectionis lapsus esse dicendus est.

† Videamus aliam falsitatem tuam qualiter membra carniū Behemoth sibi cohæreant, et squammæ altera alteri jungatur; dicis enim:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 8, n. 8, sect. 5.) **Θ** *Ideoprimum animale corpus hominis ante peccatum, quia adhuc deerat quod ei propter præcepti custodiam fuerat addendum, id est spirituale. Ac per hoc ex eo quod aliquid a perfectione naturæ defuit, erat animale, ex eo quod nihil ei deesset, futurum spirituale. Hinc, inquit, datur intelligi primam hominis voluntatem liberam naturaliter fuisse creatam, cui tamen aliquid adderetur si præceptum Dei servare vellet, ut sicut animale corpus potuit mori, quia adhuc non erat perfectum, ita voluntas libera adhuc animalis merito, quia mortalis, potuit peccare, quia adhuc non erat perfecta; quæ utique perfectio libertatis post mandati custodiam impletur, dum ei peccandi voluntas penitus auferretur.*

CORRECTIO.

† Videris primorum nostri generis propagatorum sequi sententiam, qui cum voluntate propria peccavissent, causam in Deum contumaciter retorserunt. Nam interrogata mulier respondit: *Serpens decepit me, et comedi (Gen. iii, 14)*. Vir autem: *Mulier quam detisti mihi sociam, dedit mihi et comedi (Ibid., 12)*. Nimirum eo suæ responsionis contumaciam porrigentes, ut non suæ voluntati culpam prævaricationis, sed dispositioni Conditoris ascriberent, qui vel serpentem paradiso admiserit, vel mulierem viro sociam dederit; quasi creatura quælibet, non naturæ conditor auctorque præcepti solus audiendus sequendusque indubitanter foret, cum transgressionis eorum causa nulla sit alia quam liberæ voluntatis spontanea in inferiora deflexio. Tu econtra, quia mortem corpori atque animæ propter imperfectionem sui obvenisse dicis, causam mortis Deo assignas, qui hominem fecerit imperfectum. Si enim secundum te imperfectus est conditus, sequitur ut lapsus ejus de imperfectione veniens, non ipsi deputetur, sed Deo: quod quam sit impium et a veritate alienum, perfecto nulli dubitare permittitur. Fides autem catholica inconcusse tenet et prædicat, humanam naturam rectam atque perfectam a Creatore summe et singulariter bono conditam, omnibusque, quibus eam secundum utramque substantiam consistere judicavit, bonis donatam: quippe cui secundum corpus nihil honesti defuit, et secundum animam nihil decoris abfuit, adeo ut liberrima voluntate donata semper haberet liberum inhærere Conditori, si mandati custodiam obedienter servavisset: ac per hoc nulla necessitate, sed voluntatis propria libertate peccavit, quam nullatenus potuit evitare, quia secundum te imperfectus est conditus: imperfectio ergo ipsa necessario impulit ad peccandum: qui enim imperfectione mandatum auctoris transgredi compulsus est, jam non libertate voluntatis,

Constat igitur imperfectionis auctori deputatur quidquid imperfectionis necessitate peccatum est: quod quia absurdissimum, imo nefarium est credere, restat ut hominem et perfectum conditum et voluntatis libertate mandati custodiam prævaricatum esse fateamur. Si enim imperfecta libertas voluntatis est data, prorsus nec libera est dicenda: omnis enim liber aut perfecte liber est, aut si non perfecte, profecto nec liber: quomodo enim liber est, qui aliqua sui parte est imperfectus? Non est igitur dubitandum perfectum primum hominem conditum, nulli adhuc mortis obnoxium, quæ illi ob peccati admissionem juste est retributa; cum post peccati commissum jam morti obnoxios legamus

secundum quemdam modum esse perfectos; scriptum est enim in Genesi: *Noe vir justus atque perfectus (Gen. vi, 9)*; et Dominus in Evangelio monet: *Estote perfecti sicut et Pater vester cælestis perfectus est (Matth. v, 48)*; et Apostolus: *Quotquot ergo perfecti sumus, hoc teneamus (Phil. iii, 15)*, et reliqua. Constat autem superioribus infaustæ disputationis tuæ partibus te satagisse ut rationali creaturæ, id est et angelis et hominibus, liberam voluntatem, id est liberum arbitrium secundum te creatum divinitus approbares, quod tamen donum indebitæ largitatis Dei cum fides catholica intellectuali creaturæ, et angelicæ videlicet et humanæ collatum prædicet, nimirum sequitur ut eandem imperfectionis notam angelicæ creaturæ aduras. Si enim uterque, angelus scilicet et homo, liberum arbitrium largitate Conditoris est consecutus, necesse est aut utrumque imperfectum asseras, aut non æqualiter arbitrii libertate donatum, quod te nullatenus reor ausurum, qui toties liberam voluntatem utriusque rationalis creaturæ etiam plus quam necessitas posceret astruxisti. Si ergo constat utrumque libertate donatum, constat utrumque non, ut somnias, imperfecte, sed, ut habet veritas, perfecte creatum. Perfectum vero angelum primordialiter conditum testatur propheta, qui lapsui ejus voluntario exprobrans ait: *Tu signaculum similitudinis Dei perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisisti (Ezech. xxviii, 12)*; et Dominus ad Job: *Ipsa est principium viarum Dei (Job xl, 14)*, quorum explanationem beatus Gregorius in libro *Moralium xxxii (cap. 18)*. Ita exsequitur:

[Velut si aperte diceret: Idcirco ad tam multa fortiter sufficit, quia in natura rerum hunc creando per substantiam Conditor primum fecit. Quid enim vias Domini nisi ejus actiones accipimus, de quibus per prophetam dicit: *Non enim sunt viæ meæ sicut viæ vestræ (Isa. lv, 8)*. Et principium viarum Dei Behemoth dicitur, quia nimirum cum cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis angelis eminentiorem fecit. Hujus primatus eminentiam conspicit propheta cum dicit: *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei; abietes non adæquaverunt summum ejus; platani non fuerunt æquæ*

frondibus illius. Omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi et pulchritudini ejus, quoniam speciosum fecit eum in multis condensisque frondibus (Ezech. xxxi, 8, 9). Qui namque accipi in cedris, abietibus et platanis possunt, nisi illa virtutum cœlestium proceræ celsitudinis agmina, in æternæ lætitiæ viriditate plantata? quæ quamvis excelsa sint condita, huic tamen nec prælata sunt, nec æquata. Qui speciosus factus in multis condensisque frondibus dicitur, quia prælatum cæteris legionibus, tanto illum species pulchriorem reddidit, quanto [al., quanta] et supposita angelorum multitudo decoravit. Ista arbor in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit, quot sub se positas supernorum spirituum legiones attendit. Qui et idcirco peccans sine venia damnatus est, quia magnus sine comparatione fuerat creatus. Hinc ei rursum per eundem prophetam dicitur: Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti (Ezech. xxviii, 12). Multa enim de ejus magnitudine locuturus, primo verbo cuncta complexus est. Quid namque boni non habuit, si signaculum Dei similitudinis fuit? De signaculo [al., sigillo] quippe annuli talis similitudo imaginatè exprimitur, qualis in sigillo eodem essentialiter habetur. Et licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, angelo tamen quasi majus aliquid tribuens, non eum ad similitudinem Dei conditum, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit, ut quo subtilior est in natura, eo in illo similitudo Dei plenius [al., penitus] credatur expressa. Hinc est quod primatus ejus potentiam adhuc insinuans idem propheta subjungit: Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, et topazius, et jaspis, chrysolithus, onyx, et berillus, sapphirus, carbunculus et smaragdus (ibid., 13). Novem dixit genera lapidum, quia nimirum novem sunt ordines angelorum. Nam cum per ipsa sacra eloquia angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, cherubim atque seraphim aperta narratione memorantur, supernorum civium quantæ sint distinctiones ostenditur. Quibus tamen Behemoth iste opertus fuisse describitur; quia eos quasi vestem ad ornamentum suum habuit, quorum dum claritate transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit. De cujus illic adhuc descriptione subjungit: Aurum opus decoris tui, et foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt (Ibid.) Aurum opus decoris ejus exstitit, quia sapientiæ claritate canduit, quam bene creatus accepit. Foramina vero idcirco in lapidibus sunt, ut vinculati auro in ornamenti compositione jungantur, et nequaquam a se dissideant, quos interfusum aurum repletis foraminibus ligat. Hujus ergo lapidis in die conditionis suæ foramina reparata [al., præparata] sunt, quia videlicet capax charitatis est conditus. Qua si repleti voluisset, stantibus angelis tanquam positus in regis ornamento lapidibus potuisset inherere. Si enim charitatis auro sese penetrabilem præbuisset, sanctis angelis sociatus, in ornamento, ut

diximus, regio lapis fixus maneret. Habuit ergo lapis iste foramina, sed per superbiam vitium charitatis auro non sunt repleta. Nam quia idcirco colligantur auro ne cadant, idcirco iste cecidit, quia etiam perforatus manu artificis, amoris vinculis ligari contempsit. Nunc autem cæteri lapides, qui huic similiter fuerant perforati, penetrante se invicem charitate ligati sunt, atque hoc in munere, isto cadente, meruerunt ut nequaquam jam de ornamento regio cadendo solvantur. Hujus principatus celsitudinem adhuc idem propheta intuens, adjungit: Tu cherub extentus et protegens in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum perfectus ambulastis (Ezech. xxviii, 14). Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretatur, et idcirco iste cherub dicitur, quia transcendisse cunctos scientia non dubitatur, qui in medio lapidum ignitorum perfectus ambulavit, quia inter angelorum corda charitatis igne succensa clarus gloria conditionis exstitit. Quein bene extentum ac protegentem dicit. Omne enim quod extenti protegimus, obumbramus. Et quia comparatione claritatis suæ obumbrasse cæterorum claritatem creditur, ipse extentus et protegens fuisse perhibetur. Reliquos enim quasi obumbrando operuit, qui eorum magnitudinem excellentia majore transcendit. Quod ergo illic speciosus in multis frondibus, quod illic signaculum similitudinis, quod illic cherub, quod illic protegens dicitur, hoc hic voce Dominica Behemoth iste viarum Dei principium vocatur. De quo idcirco tam mira in quibus fuit et quæ amisit insinuat, ut territo homini ostendat quid ipse, si superbiat, de elationis suæ culpa passurus sit, si feriendo illi parcere noluit, quem creando in gloria tantæ claritatis elevavit. Consideret ergo homo quid elatus in terra mereatur, si et prælatus angelis angelus in cœlo prosternitur. Unde et bene per prophetam dicitur: Inebriatus est in cœlo gladius meus (Isa. xxxiv, 5). Ac si aperte diceret: Qua ira feriam superbos terræ perpendite, si ipsos etiam quos in cœlo juxta me condidi, pro elationis vitio percutere non peperci.]

† Quibus auctoritatibus suspiciendis, ac per omnia venerandis, sole lucidius claret et angelum et hominem perfectos conditos, ruinamque eorum non de imperfectione naturæ, sed de abusione liberæ voluntatis accidisse. Quod si corpus hominis ideo mori potuit quia imperfectum fuit, et anima peccare quia imperfecta facta est, jam non erit causa mortis ejus peccatoris voluntas, sed Conditoris (quod absit) iniquitas, videlicet, qui ideo fecerit imperfectum, ut necessario peccaret perindeque moreretur. Et ubi est quod Apostolus ait: Nunquid iniquitas apud Deum (Rom. ix, 14)? et quod adjungit: Absit? Si ergo, ut habet veritas, nulla est iniquitas apud Deum, constat quia nullas necessitates intellectuali creaturæ condendo inflixerit, quibus invita atque captiva peccato sese addicere cogeretur. Quod si hanc imperfectionem mortalitati assignas, nequaquam ab eadem impietate recedis, quoniam et si homo ita primordialiter factus est, ut posset non

mori si non peccaret, posset etiam mori si peccaret, non ideo imperfectus dicendus est, quia peccare potuit; fecit enim quod voluit, non imperfectione adactus, sed voluntate allectus; nec ideo mortuus quia fuerit imperfectus, cum et mors propter peccatum, et peccatum propter liberæ voluntatis aversionem spontaneam, peccanti acciderunt.

Faves omnino Pelagianis, ac per hoc dic etiam cum eis, Adam sive peccaret, sive non peccaret mortalem factum et moriturum, quod totum catholica Ecclesia prædamnavit (*Conc. Afric. cap. 1*): qui, inquam, ita est conditus, ut possit non mori si non peccaret, colligitur ut non imperfectus dicatur conditus, sed perfectus; quippe cui ad sui perfectionem nihil deesset si non peccaret: nempe absque ulla mortis aut morbi contaminatione, ligni vitæ pabulo salutariter cibatus, angelicæ societatis unitus beatitati, in perpetuum exsultaret. Hanc imperfectionem si humanæ naturæ deputas, necesse est ut Dominum nostrum Jesum Christum eidem imperfectioni subjuges: quis autem audeat dicere imperfectam ejus esse naturam, de quo fideliter canimus, quia sit perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali et humana carne subsistens? Neque enim vel Apollinaris audiendus est, qui eum habuisse animam negat, dicens quidquid animæ fuerat operatam in eo divinitatem suam; neque Manichæi, qui eum corpus assumpsisse phantasticum delirant: sed fide plenissima et auctoritate fundatissima constituendum verum habuisse et habere corpus, veram et animam, nihilque illi aliquatenus defuisse quod perfectioni humanæ primordiali conditione ipse cum Patre et sancto Spiritu omnipotenti bonitate contulerat. Hoc utramque veraciter eum assumpsisse Isaias propheta testatur, cum dicit: *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel; butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum, et eligere bonum* (*Isa. vii, 14*). Neque enim femina, quæ est homo, aliud concipere aut parere potuit, nisi quod erat, id est hominem, neque *Emmanuel*, id est *nobiscum Deus*, aliud appellari poterat, nisi homo verus, qui esset et Deus. Neque *butyrum et mel*, quibus omnes humano corpori cibi necessarii comprehenduntur, comedere poterat, nisi corpus; neque cadaver inanime vel scire, vel appetere, vel attrahere cibos, nisi per animam sese vegetantem, de quo et idem propheta ait: *Quiescite ab homine, cujus spiritus in naribus ejus* (*Isa. ii, 22*). Ubi utramque naturam hominis comprehensam nemo dubitat. De quo ad Abraham divina promissio loquitur dicens: *In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ* (*Gen. xxii, 18*); et Moses ad filios Israël: *Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis* (*Deut. xviii, 18*): quid enim est *tanquam me*, nisi hominem sicut ego sum homo; et ad David ipse Dominus: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (*Pl. cxxxii, 11*); cui Apostolus concinit dicens: *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem*

(*Rom. i, 3*). Gabriel quoque, in eadem consentiens, beatæ Mariæ virgini nuntians: *Et dabit, inquit, ei Dominus Deus sedem David patris ejus* (*Luc. i, 32*). Ipse etiam Dominus interrogans Pharisæos, cujus filium dicerent esse Christum; et respondentibus David, continuo adjunxit: *Si ergo filius ejus est, quomodo vocat eum Dominum* (*Matth. xxii, 42*)? Ubi cum eorum responsioni astipulans, sese filium David, id est hominem ex homine non negaret, divinitatis suæ eminentiam extulit, qui se patris sui, id est David Dominum comprobavit: quomodo enim semen Abraham, et filius David, nisi homo verus atque perfectus ex hominibus veris atque perfectis? Hinc et Apostolus: *Nunquam enim angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit. Unde et debuit per omnia fratribus similari, tentatus per omnia absque peccato* (*Hebr. ii, 16, 17; iv, 15*).

Qui igitur omnes tentationes hominis absque peccato subiit, profecto plenum atque perfectum se hominem declaravit. Habet autem fides catholica Dominum nostrum Jesum Christum ejus conditionis hominem ex intemerato virginis utero in unitatem suæ, id est Filii Dei, personæ sumpsisse, in qua primum hominem ipse condiderat: quod si imperfectione mortuum primum hominem asseveras, sequitur ut et secundum hominem, id est Christum, eadem imperfectione mortuum asseveras. Atqui non imperfectione, sed potestate et voluntate propria se mortuum esse testatur, cum dicit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam, et iterum sumo eam* (*Joan. x, 18*). Et Evangelista de illo: *Et inclinato capite tradidit spiritum* (*Joan. xix, 30*). Qui igitur posse se animam ponere demumque resumere testatur, profecto non necessitate imperfectionis, sed potestate propriæ voluntatis mortem se subisse demonstrat. Ac per hoc si distantiam animalis hominis ab spiritali monstrandam necessarium duxeras, insolenti nimirum vocabulo usus es, ut imperfectum diceres pro nondum spiritali, qui servata mandati custodia expletoque cursu vitæ mundissimæ, voluntate Dei ligno vitæ degustato, beatitudini ac gloriæ angelicæ neceretur.

Explosa igitur necessitate imperfectionis, fatemur eum libertate voluntatis peccavisse, meritoque peccati, non imperfectionis necessitate, mortis supplicium recepisse. Sed cum asseris: *Ideo corpus mori potuisse, quia necdum spiritale factum erat, contradicis veritati, quæ per egregium prædicatorem clamat: Corpus quidem mortuum est propter peccatum* (*Rom. vii, 10*); et item: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom. vii, 24*). Hoc semper et sensit et docuit catholica Ecclesia, hoc adversus Pelagianos fortissime defendit, veracissime vindicavit, invictissime astruxit. Non enim necessitate ingenitæ fragilitatis humana natura in primis suis propagatoribus compulsata est in mortem, sed merito sui spontanei facinoris, æquitate districti judicis addicta. Verum qui necessitatem penitus

nateris creatis abrogas, mirum est cur non videris quia dum imperfectione sui naturam humani peccare, ac per hoc mori potuisse asseris, eam inevitabilis jugo necessitatis subternas; ut ideo nec peccatum, nec ejus meritum, id est mortem vitare potuerit, quoniam imperfectione Conditionis tam inextricabili necessitati substrata fuerit. Videris itaque mihi in duobus non ferendam Conditori universitatis inferre injuriam; videlicet in bonitate atque justitia: nam dum peccatum ad mortem hominis imperfectioni suæ ascribis, bonitati auctoris immodice contradicis, qui (quod absit) noluerit perfectum condere, quem conditum haberet unde damnaret. Rursum dum pœnam, id est mortem hominis, imperfectionis necessitati deputas, justitiam judicantis abjuras; aut certe fato sive fortunæ cum paganis frena laxans, Dei providentiam funditus absumis; quæ quæ sint catholicæ fidei adversa, nullus vel tenuiter, tamen fideliter, Scripturas sanctas intelligens ignorat.

Jam vero quod extraordinarie de hominis voluntate ante peccatum quæri asseris (cap. 8, num. 9, 10, sect. 7), quis non videat quanta absurditate tuas disputationes involveris, ut qui hactenus de voluntate post peccatum etiam libera tractaveris, subito ad eandem ante peccatum qualis fuerit evolaveris. De qua cum nullus dubitet, aut quærendum existimet, verborum atque jaçantiarum te studuisse procacissimus inuisti. Sed Deo agimus gratias, qui te motum animæ, quam nos voluntatem illius non dubitamus, quamvis alio intentionem tuam porrexeris, a se, id est Deo, fieri, tandem aliquando facere dignatus est confiteri. Unde et Scriptura clamat: *Præparatur voluntas a Domino* (Prov. viii, sec. LXX); et Apostolus: *Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate* (Philip. ii, 13). Et omnes catholici tractatores consentiunt, et sanctæ Ecclesiæ fides orthodoxa non tacet, nec unquam est ullatenus tacitura.

Postremo cum eorum dementiam exaggeras (num. 11, sect. 9), qui causas peccatorum inevitabiles, coactivasque necessitates in prædestinatione divina falsissime, ut asseris, fingunt, impudentissime astruunt, quodque sit valde dolendum, seipsos consentientesque sibi ad perpetuæ mortis interitum merito erroris detrudunt; miror cur non te ipsam prius attenderis, qui imperfectionis necessitates ita novæ assertor induxeris, ut ea et mortuam et peccasse primum hominem absque auctoritatis munimine prædicares. Nam quod non prædestinationis necessitate, sed justo perindeque inevitabili Dei judicio post primæviæ transgressionis justissimam damnationem omnes (illæ uno singulariter excepto, in quo nihil habuit princeps hujus mundi) voluntarie servi peccati effecti, ad peccandum etiam compellantur, et supra satis actum est, et Apostolus manifestat dicens: *Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis et obscuratum est*

insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis et volucrum, et quadrupedum, et serpentum. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis, qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium, et coluerunt et servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula, amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie: nam femine eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam; similiter autem et masculi, relicto naturali usu femine exarserunt in desideriis suis: invicem masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt; repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt digni sunt morte, non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus (Rom. i, 21-32). Et Propheta: *Effusa est confusio super principes et errare fecit eos in invio, et non in via* (Psalm. cvi, 40). Et ipse Dominus per prophetam: *Cum erraverit propheta ille; ego Dominus seduxi eum* (Ezech. xiv, 9). Et de Achab decipiendo, ut iret et caderet in Ramoth Galaad, audiens potius fanaticos suos, quam prophetæ Domini acquiescens, spiritus erroris quærente Domino, quis iret ad decipiendum illum, cum diceret: *Ego ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus; audis ab illo: Decipies et prævalebis, egredere et fac* (III Reg. xxii, 20, 22). Et rursum Apostolus: *Cujus enim vult miseretur, et quem vult indurat* (Rom. ix, 18). Et ipse Dominus: *Ego induravi cor Pharaonis* (Exod. x, 27); et iterum: *In hoc ipsum excitavi te ut ostendam in te fortitudinem meam* (Rom. ix, 17). Quæ omnia pius animus nequaquam vitio Dei facientis, sed æquitati tribuit justissime punientis.

CAPUT IX.

De eo quod non proprie, sed temporalium rerum similitudine prædicantur de Deo præscientia et prædestinatione.

Nono disputationum tuarum articulo conaris ostendere præscientiam et prædestinationem de Deo non proprie, sed temporalium rerum similitudine prædicari. In quo cum dicis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 9, num. 2, sect. 1.) ⊕ *Nihil digne de Deo dici.*

CORRECTIO.

† Verum est quidem illam ineffabilem, incorpo-

ream immutabilemque naturam, quæ est Trinitas, unus et verus Deus, nullis corporalium rerum signis ac vocibus proferri valere : quantum tamen ipso universalitatis auctore datur atque conceditur ipsis quibus humanam naturam uti dedit, verborum significationibus, pro munere distribuentis, et capacitate sumentis, digne quæ sua sunt voluit atque instituit prædicari. Sed cum dicis (*num. 3*) *eis uti humanæ ratiocinationis post peccatum primi hominis laboriosam egestatem*, nonne fidelius veraciusque diceres divinorum eloquiorum auctoritatem? Quæ enim humana ratiocinatio unquam Deum plene cognovit, satis asseruit? Licet namque quidam philosophorum de Deo, quantum ab ipso tacti sunt, quædam competenter protulerint, nunquam tamen ante divinæ legis promulgationem tantæ rei sublimitatem perspicere aut suis ratiocinationibus invenire valuerunt. Ac per hoc divinæ magis deputandum est bonitati, qui cum se a suis vellet fideliter et veraciter nuntiari, tales quoque id est a cultu sui nominis alienos, suæ majestatis quantum lacunæque notitia non fraudavit. Qui tamen, secundum Apostolum, *cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in desideriis suis; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt (Rom. 1, 21, 22)*. Porro cum Deum cognovissent, ac de Deo ratiocinati dicantur, nunquid Deum, sanctam videlicet Trinitatem cognovisse, aut suis disputationibus comprehendisse dicentur? Quis tam mentis inops ita desipiat, ut hæc eos apprehendisse confirmet? Credibilis est igitur a veris prædicationibus hunc eos auditum primitus imbibisse, ac supernæ largitatis munere super re tanta aliquatenus tactos, ejus considerationi mentis oculum intendisse. *Deus enim*, ut ait Apostolus (*Phil. III, 15*), *illis revelavit*, sed quia Deum non glorificaverint, aut gratias egerint, evanuisse in desideriis suis. Ut quem suis ratiocinationibus, non autem pietate et auctoritate divina sese comprehendere putavissent, ipsa sui præsumptione relisi, quid suis viribus nequiverint, monstraretur. Quod tibi etiam merito contigisse certum est, quid eorum ratiocinationibus Deum subdere non metuis, veritate fraudatus, ipso infirmitatis pondere prægravatus, jure succumbis. Relictis enim catholicorum Patrum regulis, quas divinorum eloquiorum perscrutationibus prudenter ac congrue præfixerunt, dum nova fingis, ita in ipsis deficis, ut quibus appropes minime nanciscaris? Si quidem disputans de his quæ contrarietatis loco sumuntur, quorum quædam absolute, quædam conjuncte dicantur, absolutivæ formæ exemplum de Deo non posse inveniri testatus es? Quid ergo profuit regulam Deum prædicandi affigere, cujus exemplum nequeat inveniri? Satius enimvero dixerim præmenda fuisse silentio, quam pro regulis nullo exemplo firmandis ad medium deduxisse.

Verum quod addidisti (*cap. 9, n. 4, sect. 4*) non facile, ut de his quæ homini Christo tantum, non

A etiam deitati ejus conveniunt, quamvis inseparabilis post unionem Dei et hominis unitas veraciter prædicetur, perindeque quæ sunt hominis Deo, et quæ Dei sunt homini soleant deputari, quod protuleras affirmares, prorsus rationi non convenit: aliud est enim divina, aliud humana tractari. Multo itaque melius fuerat Patrum regulis inhærere, quam propriis adinventionibus evanescere. Beatus namque Augustinus, cum de hac eadem re acutissime et, juxta morem suum, augustissime disputaret, ita in libro de sancta Trinitate v locutus est (*cap. 8, 9, 13, 16*): [Quapropter illud præcipue teneamus, quidquid ad se dicitur præstantissima illa et divina Trinitas [*al.*, sublimitas], substantialiter dici; quod autem ad aliquid, non substantialiter, sed relative: tantamque vim esse B ejusdem substantiæ in Patre et Filio et Spiritu sancto, ut quidquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Quemadmodum enim Deus est Pater, et Filius Deus est, et Spiritus sanctus Deus est, quod secundum substantiam dici nemo dubitat; non tamen tres deos sed unum Deum dicimus eandem ipsam præstantissimam Trinitatem. Ita magnus Pater, magnus Filius, magnus Spiritus sanctus; nec tamen tres magni, sed unus magnus. Non enim de Patre solo, sicut hæretici perverse sentiunt, sed de Patre, et Filio, et Spiritu sancto scriptum est: *Tu es solus Deus magnus (Psal. LXXXV, 10)*. Et bonus Pater, bonus Filius, bonus et Spiritus sanctus: nec tres boni, sed unus bonus; de quo dictum est: *Nemo bonus nisi unus Deus (Marc. x, 18)*. Etenim Dominus Jesus ne ab illo qui dixerat, *Magister bone (Luc. XVIII, 19, 18)*, tanquam hominem compellans, secundum hominem tantummodo intelligeretur, ideo non ait, nemo bonus nisi solus Pater, sed: *Nemo bonus nisi unus Deus*. In Patris enim nomine, ipse per se Pater pronuntiator: in Dei vero et ipse et Filius et Spiritus sanctus, quia Trinitas unus est Deus. Situs vero, et habitus, et loca, et tempora non proprie, sed translate ac per similitudines dicuntur in Deo. Nam et sedere super Cherubin dicitur (*Psal. LXXXIX, 2*), quod ad situm dicitur: *Et abyssum tanquam vestimentum amictus (Psal. CIII, 6)*, quod ad habitum. Et: *Anni tui non deficient (Psal. CI, 28)*, quod ad tempus; et: *Si ascendero in cælum tu ibi es (Psal. CXXXVIII, 8)*, quod ad locum. Quod autem ad faciendum attinet, fortassis de solo Deo verissime dicatur: solus enim Deus facit, et ipse non fit, neque patitur, quantum ad ejus substantiam pertinet qua Deus est. Itaque omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus, nec tamen tres omnipotentes sed unus Omnipotens *ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: ipsi gloria (Rom. XI, 36)*. Quidquid ergo ad se ipsum dicitur Deus, et de singulis personis similiter [*al.*, singulariter] dicitur; id est Patre, et Filio, et Spiritu sancto, et simul de ipsa Trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Quoniam quippe non aliud est Deo esse, et aliud magnum esse: sed hoc idem illi est esse quod est et magnum esse:

propterea sicut non dicimus tres essentias, sed unam essentiam, sic non dicimus tres magnitudines, sed unam magnitudinem. Essentiam dico, quæ *oīa* Græce dicitur, quam usitatius substantiam vocamus.

Sicut ergo non dicimus tres essentias, ita non dicimus tres magnitudines, neque tres magnos. In rebus enim quæ participatione magnitudinis magnæ sunt, quibus aliud est esse, aliud magnas esse, sicut magna domus, et magnus mons, et magnus animus, in his ergo rebus aliud est magnitudo, aliud est quod ab ea magnitudinis magnum est. Et prorsus non hoc est magnitudo quod est magna domus. Sed illa est vera magnitudo, qua non solum magna est domus quæ magna est, et qua magnus est mons, quisquis magnus est; sed etiam qua magnus est quidquid aliud magnum dicitur: ut aliud sit ipsa magnitudo, aliud ea quæ ab illa magna dicuntur. Quæ magnitudo utique primitus magna est multoque excellentius, quam ea quæ participatione ejus magna sunt. Deus autem, quia non ea magnitudine magnus est quæ non est quod est ipse, ut quasi particeps ejus sit Deus cum magnus est: alioquin illa erit major magnitudo quam Deus, Deo autem non est aliquid majus; ea igitur magnitudine magnus est qua ipse est eadem magnitudo. Et ideo sicut non dicimus tres essentias, sic nec tres magnitudines; hoc est enim Deo esse quod est magnum esse. Eadem causa nec tres magnos dicimus, sed unum magnum: quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse sua est magnitudo. Hoc et de bonitate, et de æternitate, et de omnipotentia Dei dictum sit, omnibusque omnino prædicamentis quæ de Deo possunt pronuntari, quod ad se ipsum dicitur non translate ac per similitudinem, sed proprie: si tamen de illo proprie aliquid dici ore hominis potest. Quod [*al.*, quæ] autem proprie singula in eadem Trinitate dicuntur, nullo modo ad seipsa, sed ad invicem, aut ad creaturam dicuntur; et ideo relative, non substantialiter ea dici manifestum est. Sicut enim Trinitas unus dicitur Deus magnus, bonus, æternus, omnipotens: idemque ipse sic sua dici potest deitas, ipse sua magnitudo, ipse sua bonitas, ipse sua æternitas, ipse sua omnipotentia: non sic dici potest Trinitas Pater.

Dicitur ergo relative Pater, idemque relative dicitur principium, et si quid forte aliud: sed Pater ad Filium dicitur, principium vero ad omnia quæ ab ipso sunt. Item dicitur relative Filius, relative dicitur et Verbum et imago; et in omnibus his vocabulis ad Patrem refertur, nihil autem horum Pater dicitur. Et principium dicitur Filius: cum enim diceretur ei: *Tu quis es?* respondit: *Principium, qui et loquor vobis* (Joan. viii, 25). Sed nunquid Patris principium? Creatorem se quippe ostendere voluit cum dixit esse principium, sicut et Pater principium est creaturæ, eo quod ab ipso sunt omnia. Nam et creator relative dicitur ad creaturam, sicut dominus

A ad servum. Et ideo cum dicimus et Patrem principium, et Filium principium, non duo principia creaturæ dicimus, quia et Pater et Filius simul ad creaturam unum principium est, sicut unus creator, sicut unus Deus. Si autem quidquid in se manet, et gignit aliquid vel operatur, principium est ei rei quam gignit, vel ei quam operatur, non possumus negare etiam Spiritum sanctum recte dici principium, quia non eum separamus ab appellatione creatoris, et scriptum est de illo quod operetur, et utique in se manens operatur: non enim in aliquid eorum quæ operatur, ipse mutatur et vertitur. Et quæ operatur vide: *Unicuique autem, inquit, datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum; alteri autem fides in eodem Spiritu; alii donatio curationum in uno Spiritu; alii operationes virtutum; alii prophetia, alii dijudicatio spirituum, alteri genera linguarum. Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens propria unicuique prout vult* (I Cor. xii, 7-11), utique sicut Deus. Quis enim tanta illa potest operari nisi Deus? *Idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus* (Ibid. 6). Nam et sigillatim si interrogemur de Spiritu sancto, verissime respondemus quod Deus sit, et cum Patre et Filio simul unus Deus est. Unum ergo principium ad creaturam dicitur Deus, non duo vel tria principia.

Quomodo igitur obtinebimus nihil secundum accidens dici in Deum, nisi quia ipsius naturæ nihil accidit quo mutetur, ut ea sint accidentia relativa, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicitur, accidunt. Sicut amicus relative dicitur, neque enim esse incipit nisi cum amare cœperit: fit ergo aliqua mutatio voluntatis ut amicus dicatur. Nummus autem cum dicitur pretium relative dicitur, nec tamen mutatus est cum esse cœperit pretium, neque cum dicitur plenus, et si qua sunt similia. Si ergo nummus potest, nulla sui mutatione, multoties dici, relative, ut neque cum incipit dici, neque cum desinit, aliquid in ejus natura vel forma (qua nummus est) mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere ut ita dicatur relative aliquid ad creaturam, ut quamvis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur. *Domine, inquit, refugium factus es nobis* (Ps. lxxxix, 1); *refugium ergo nostrum Deus relative dicitur, ad nos enim refertur: Et tunc refugium nostrum fit, cum ad eum refugimus: Nunquid tunc fit aliquid in ejus natura, quod, antequam ad eum refugeremus non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio; deteriores enim fuimus antequam ad eum refugeremus; et efficimur ad eum refugiendo meliores? in illo autem nulla: Sic et pater noster esse incipit, cum per ejus gratiam regeneramur, quoniam dedit nobis potestatem filios Dei fieri* (Joan. 1, 12). Substantia itaque nostra mutatur in melius, cum filii ejus

efficitur, simul et ille Pater noster esse incipit, sed nulla suæ commutatione substantiæ: quod ergo temporaliter dici incipit Dominus [al., Deus], quod antea non dicebatur, manifestum est relative dici: non tamen secundum accidens Dei, quod ei aliquid acciderit: sed plane secundum accidens ejus ad quod dici † [al., dici aliquid Deus incipit] Dominus incipit relative: Et, quod amicus Dei justus esse incipit, ipse mutatur: Deus autem absit ut temporaliter aliquem diligat quasi nova dilectione, (quod in ipso) [al., quæ in illo] ante non erat, apud quem nec præterita transierunt, et futura jam facta sunt. Itaque omnes sanctos suos ante mundi constitutionem dilexit, sicut prædestinavit, sed cum convertuntur et inveniant illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur, ut eo modo dicatur quo potest humano effectu capi quod dicitur. Sic etiam cum iratus malis dicitur, et placidus bonis, illi mutantur non ipse, sicut lux, infirmis oculis aspera, firmis lenis est ipsorum scilicet mutatione, non sua.]

Has beatissimus Augustinus, afflatus Deo, regulas nobis de eo acutissime veraciterque dereliquit respondens Ariatorum versutiis, qui inæqualitatem sanctæ Trinitatis argumentis dialecticis ore et corde pestifero inclamabant. Tu vero, frigescente in te veræ charitatis ardore, nec contra dialecticum sophisticæ agere, nec simplicioribus fratribus consulere delegisti: quippe, dum affingis superflua, obscura etiam manifesta. Quapropter quod in catalogo substantivorum nomini *destinationem* ponere voluisti (cap. 9, n. 8, sect. 2), falsum esse quis nesciat? Nunquam enim relativa substantiam significant, sed ad aliquid ea pertinere non dubium est: destinare autem relative dicitur, sicut creare, sicut facere, sicut operari, sicut disponere, dispensare, judicare, quæ non substantiam utique demonstrant, sed ad aliquid relata promuntur, nempe qui destinat, sive prædestinat, aliquid nimirum destinat, sive prædestinat. Ergo, cum dicimus destinare, non esse dicimus, sed aliquid disponere, ut creare, facere, atque operari. Non igitur destinatio substantive, sed dicitur relative: relativorum autem non est substantiam demonstrare, hoc non solum divinæ, verum, etiam humanæ litteræ clamant, et ipse usitatissimus etiam in literatis quibusque loquendi modus, quod omnes, aut pene omnes, destinare, pro eo quod est ordinare atque disponere, dicendi frequentia celebrare sæpius non desistunt. Non est igitur destinatio Deus, neque substantivum illius, sed potius relativum, quo significatur disposuisse ante secula quidquid in tempore vel post tempora erat ipse facturus. Proinde quanvis relative, quoniam sunt relativa hæc, in Deo, vel de Deo, nequaquam fallaciter prædicentur, nulli naturæ id quod prædestinare dicitur competentius aptatur, quem illi, quæ, sola omnipotentis suæ virtute, universa, quæ fuerat ipsa factura, potuit præscire, potuit prævidere; quæ, cum sit Trinitas, unus solus et verus Deus, operatur, secundum Apostolum, omnia

A secundum consilium voluntatis suæ (Eph. 1, 11). Licet itaque dicantur homines etiam creatores, conditores, factores, operatores, ordinatores, dispositores, destinatores, prædestinatores, et multa similia, ille tamen, modo quodam proprio, etsi relative dicendus est creator, conditor, factor, operator, dispositor, destinator, ac prædestinator, qui solus ante cuncta potuit prævidere, quam faceret; quoniam ipse solus, omnia quæcunque voluit fecit in celo et in terra, in mari et in omnibus abyssis, ex quo omnia, per quæ omnia, in quo omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum, amen (Psal. cxiii, 3; Rom. xi, 36).

Quis porro non stupeat fatuitatem tuam? Qui, cum superius præscientiam et prædestinationem Dei ejus substantiam asserueris, nunc translate in eum dici more Latinorum asseveres, quæ substantiam nunquam demonstrant, esse autem hæc relativa et nullatenus substantiva cuius etiam simpliciori patet. Verumtamen prædestinationem quoque non substantialiter, sed relative Deum dici posse sicut refugium, laudem, laudationem, protectionem nullo modo abnuerim, quamvis id divina eloquia minime commendent: alioquin veluti non creatio, operatio atque conditio, ita nec destinatio ac prædestinatio Deus substantialiter ulli catholico pronuntiandus atque fatendus est, ne evidentissimæ rationis auctoritati, ac Patris Augustini veracissimis disputationibus impudenter, imo infideliter repugnare convicatur.

CAPUT X.

De eo quod a contrario intelligendum sit, quando dicitur Deus præscire, aut prædestinare peccata, vel mortem, vel penas hominum, vel angelorum.

Decimus blasphemiarum tuarum titulus est

IOANNES SCOTUS.

(Cap. 10, num. 1, sect. 1.) *De eo quod a contrario intelligendum sit, quando dicitur Deus præscire, aut prædestinare peccata, vel mortem, vel penas hominum, vel angelorum.*

CORRECTIO.

In quo dum inservis dialecticis ac rhetoricis, prorsus a veritate desereris: subdividis enim præscientiam et prædestinationem, sicuti et præparationem et prævisionem, duabusque sedibus significationum in Deum translatas asseris; ut, quæ similitudine sumuntur, nihil aliud significant, præter quod ipse Creator omnium facturus esset, sive in constituenda universitatis substantia naturalibusque ejus qualitibus, sive in ejus administratione in his tantummodo, quos præscivit et prædestinavit secundum propositum gratiæ suæ conformes imaginis Filii sui (Rom. viii, 28, 29) esse futuros. Quando vero de loco qui est a contrario, nihil in eis intelligendum, nisi quod Deus, in creatura quam ipse condidit, desinit motu proprio liberoque rationalis nature, perverse utentis naturalibus bonis quæ sui Creatoris largitate suscepit: Et hoc esse totum quod dicitur

malum, et poena ejus varia multimodaque miseria; A quod ut compendiosius propter mei similes eloquar. Vis intelligi Deum præscire et prædestinare tantummodo quæ bona sunt, mala vero nec præscire nec prædestinare: quam perversitatem nullus ante te præsumpsisse reperitur, cum omnes divinorum Librorum paginæ Deum omnipotentissimum et justissimum scire et præscire, ac per hoc prohibere, judicare atque punire peccata, non solum factorum, verum etiam dictorum cogitationumque multoties inculcent.

Quid enim? nunquid nescisse Deus dicendus est peccaturos nostri generis primos propagatores? Cur ergo eos ab inobedientiæ malo, et prius benigne prohibuit (*Gen. 11, 17*), et post juste damnavit (*Gen. 11, 15*)? Nimirum quia a peccando prohibuit, et prævidit et præscivit quid malo inobedientiæ esset homo facturus, et quid merito justitiæ recepturus. Si neque prævidit neque præscivit peccata hominum diluvio periturorum, quid est quod per annos centum arcam ædificari præcipit, ut, cæteris propter peccata deletis, solus Noe cum domo sua salvaretur? Quid est quod, Mosi liberationem Israelis prædicens, Pharaonem atque Ægyptios induratos inter tot et tanta percussionum genera contumaciter corda sua non tacet? (*Gen. vi, 1, seq. vii, 1, seq. Exod. iv, 21.*) Si non præscivit neque prævidit scelera multaque flagitia ejusdem Israelitici populi, cur eos nominatim ab omnibus peccatis abstinere præcepit? qui, cum homines divina majestate atque auctoritate dignatus est per ignem et caliginem tonitruum ac fulgura discurrantia compellare, ita exorçus est: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos coram me; non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Memento ut diem sabbati sanctifices. Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides, non mæchaberis, non furtum facies, non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium, non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt* D (*Deut. v, 6 seq.*). Et cætera quæ legis divinæ serie continentur. Quæ omnia quo pacto Deus prohibuisse creditur, si nec præscivit nec prævidit homines ea facturos? Cur toties et tanta instantia, tantaque, ut ita dixerim, importunitate, sed opportuna, per tot prophetas futura hominum peccata, eorumque supplicia, prædicebat, si ea nec præsciebat nec prævidebat? Sed quid necesse est ea diutius replicare, quæ omnibus tam sunt nota quam lectionibus usitata. Non ergo ut male sentis, a contrario, sed veraciter Deus peccata prævidisse et præscisse dicitur, qui ea et fieri prohibuit, et puniendi prædixit, factaque damnavit. Verum quod dicis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 10, num. 2, sect. 1.) *Θ Cum ergo audimus præscivit Deus, vel prædestinavit, vel præparavit peccata, seu mortem, sive pœnas eorum quos juste deseruit.*

CORRECTIO.

† Quis hoc dixerit, quis saltem cogitatione conceperit? Dicitur enim Deus præscisse peccata, mortem, vel pœnas: prædestinasse autem vel præparasse peccata nunquam ante te dictum comperi, nunquam legi; prædestinasse vero vel præparasse mortem sive pœnas peccantibus propheticæ et apostolicæ litteræ clamant. Tu vero quia præscientiam et prædestinationem confundis, ita ut unum esse dogmatizes, dicis Deum prædestinasse et præparasse peccata, quod catholicorum nullus unquam vel sensit vel dixit. Diferre porro præscientiam a prædestinatione et supra jam egimus, et, ubi opportunum fuerit, agere non pigebit. Proinde cum dicitur Deus præscisse peccata, mortem, et pœnas, non a contrario debemus intelligere, per tropum qui dicitur antiphrasis, ut deliras, sed secundum eam regulam quæ ab omnibus orthodoxis tractatoribus nobis præfixa est, qua, juxta auctoritatem sanctarum Scripturarum, Deus ea non solum præscisse, verum etiam punisse et puniturus esse describitur. Quodque adjungis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 10, num. 5, sect. 2.) *Θ Illud malorum genus; quod cum naturaliter sit bonum eadem contrarietatis regula malum dicitur, ut est ignis ille æternus qui præparatus est diabolo ministrisque ejus* C (*Matth. xxv, 41*).

CORRECTIO.

† Falsum esse catholicorum doctorum expositione convincitur, qui ea nuncupari mala non a contrario, ut desipis, sed a sensu patientium, qui ea mala deputant, crebro expositionis famine docent, quorum sanctus Hieronymus in expositione Amos prophætæ exponens (*Amos iii, 6*), quod idem propheta dixit: *Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecit.* Hieronymus: [Malum autem, inquit, quod Dominus fecit in civitate non contrarium est virtuti, sed afflictio atque cruciatus, de quo legimus: *Sufficit diei malitia sua* (*Matth. vi, 34*), id est tribulatio et angustia; et in propheta legimus: *Ego Deus, qui feci lucem et tenebras, qui facio pacem et condo mala* (*Isa. xlv, 7*). Sicut enim tenebræ contrariæ sunt luci et diei, sic et paci bellum contrarium est, quod non per se malum est, sed malum videtur his esse qui sustinent. Et ut sciamus in Scripturis sanctis malliam interdum non contrariam virtuti accipi, sed afflictionem pœnasque et angustiam: unum adhuc de Jona sumamus exemplum: *Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt a viis suis pessimis, et pœnituit eam super malitia quam locutus est ut faceret eis* (*Jon. iii, 10*): *Malitia utique ibi [al., subversio] subversionis Ninivitarum: est, quam per prophetam Deus fuerat comminatus, et non virtuti*

contraria, quæ ad peccatum pertinet, pro quo comminatur [*al.*, comminabitur] tormenta peccatoribus.

† Hoc idem in omnibus pene libris suis exsequitur. Quod autem Deus peccata pœnasque præscierit, idem in Expositione Malachiæ prophetæ ita locutus est (*In Mal. 1, 2*): [Israel, hoc est Judas, ad quem solebat fieri verbum Dei et visio Domini, onus ejus et pondus suppliciorum gravissimum portare compellitur, ut graviora peccata deponat, et sentiat per tormenta quem non sensit per beneficia: Et ne pœna in suos videatur injusta, subjicit Dominus: *Dilexi vos; quem enim diligit Dominus, corrumpit* [*al.*, castigat], *flagellat autem omnem filium quem recipit* (*Hebr. xii, 6*). Et dicendo *dilexi*, præsens negat, dum præteritum constitetur: illique respondent temeritate qua peccant, obliiti beneficiorum ejus: *in qua dilexisti nos* (*Mal. 1, 2*)? Ad quæ Dominus, ut cætera, inquit, taceam, et quod nuper de Babylonis captivitate venistis, incunabula vestra tractabo. Antequam nasceremini, imo priusquam Rebecca Esau et Jacob utero suo funderet, in Jacob vos dilexi, in Esau Idumæos odio habui (*Gen. xxv, 23*). Quem locum apostolus Paulus mystica disputatione eventilans scribit ad Romanos, duo pariter testimonia de Genesi Malachique conjungens: *Sed et Rebecca de uno concubitu habens Isaac patris nostri. Nam cum nondum nati essent, aut aliquid egissent boni vel mali (ut secundum electionem propositum Dei maneat), non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori; sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (*Rom. ix, 10-13*). Hoc enim quod dicitur, *sicut scriptum est, et ad Geneseos librum* (*Gen. xxv, 23*), et ad prophetam Malachiam (*Mal. 1, 2*) refertur: non solum ait *dilexi Jacob* antequam nasceretur, *et odio habui Esau* priusquam ex matris utero funderetur, sed in posteros eorum amorem meum et odium conservavi; odium in Esau, cujus montes qui appellantur Seir redegit in solitudinem; et urbes feci esse desertas, et a serpentibus atque bestiis obtineri (*Mal. 1, 3*). Si autem dixerit Edom, hoc est Esau: destructi quidem sumus ad iram Dei, sed rursus ædificabimus civitates [*al.*, civitatem]: hæc Domino prædicente cognoscite quod illis ædificantibus ego destruam, et iram meam æterna eorum vastitas approbabit (*Ibid.*, 4). Odium igitur in Esau rebus ostendi; amorem autem in vos, hoc est in Jacob, sequentibus approbabo, illis destructis et redactis ad solitudinem. *Videbunt oculi vestri, et dicetis: magnificetur Dominus super terminum Israel* (*Ibid.*, 5), et, ex comparatione malorum quæ frater vester patitur, Dei in vos beneficia sentietis, etc. Porro dilectio et odium Dei, vel ex præscientia nascitur futurorum vel ex operibus. † Idem, in expositione Amos (*iii, 12*): *Cognovi*, inquit, *multa scelera vestra et fortia peccata vestra* (*Amos v, 12*): Hæc cognitio non juxta illud intelligenda est quod alibi legimus: *Cognovit Dominus eos qui ejus sunt* (*II Tim. ii, 19*), sed quod Deum nil lateat, et omnia peccantium se-

creta cognoscat: *cognovi*, inquit, *multas impietates quæ non solum multæ, sed et fortes sunt, et opprimentes, sive conculcantes justum, vel ipsam justitiam, vel eum qui justus est* (*Amos v, 12*).

† Ecce doctor ubique gentium sacræ eruditionis celebritate diffamatus nequaquam a contrario, ut somnias, verba prophetica exponenda dilucidat, sed secundum regulam, de qua diximus, omnibus tractatoribus usitam: Si Deus mala non præscivit, quid est quod ab Abraham sub nomine vaccæ trimatæ, capræ, arietis, columbæ, et turturis statum nascituri ex eo populi prædicens (in quo erant futuri spirituales qui ad semen ejus in quo benedicendæ erant omnes gentes, id est Dominum nostrum Jesum Christum pertinent; erant etiam futuri carnales, qui ejusdem seminis expertes fierent) loquitur ita inquitens: *Scito prænosces, quia peregrinum erit semen tuum, et affligent eos quadringentis annis in terra non sua: gentem autem cui servituri sunt ego judicabo* (*Gen. xv, 13*). Ante tot annos mala Ægyptiorum, quibus in populum Dei bacchaturi erant et vindictam justissimæ retributionis Dominus Abrahæ prænoscere et scire præcipit et prædicat: *Et tu negas a Deo mala præsciri?* (*Cap. 10, num. 4, sect. 3*). Utique quæ homini prænoscendo scire denuntiat, sese scire et præscire eadem demonstrat. Hæc Propheta confirmat dicens: *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt* (*Psal. xciii, 11*): et rursus: *Deus, tu scis insipientium meam, et delicta mea a te non sunt abscondita* (*Psal. lxxviii, 6*): et iterum: *Et omnes vias meas prævidisti, quia non est sermo in lingua mea. Ecce, Domine, tu cognovisti omnia novissima et antiqua* (*Psal. cxxxviii, 4, v. 5*). Et item: *Tu solus nosti corda filiorum hominum* (*Prov. xv, 11*). Et Salomon: *Quæ sunt in corde hominis oculi tui vident, Domine, in libro tuo omnia scribentur, homo videt in facie, Dominus autem intuetur cor* (*Psal. cxxxviii, 16*). Et item: *Omnia enim corda scrutatur, et universas mentium cogitationes intelligit* (*I Paral. xxviii, 9*). Et Apostolus: *Vivus est enim Dei sermo, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem artuum et medullarum, et discretor cogitationum, et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia enim nuda et aperta sunt oculis ejus* (*Heb. iv, 12*). Qui discretor cogitationum dicitur, utique et bonas et malas scire, et judicare comprobatur. Cui etiam beatus Job humiliter constitetur: *Scio quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio* (*Job xlii, 2*): Si nulla, sequitur quia nec mala: unde et Dominus in Evangeliiis crebro vidisse cogitationes malivolorum describitur; qui cum paralytico diceret: *Remittantur tibi peccata caperunt Scribæ et Pharisei intrese, id est in cogitationibus suis dicere hic blasphemias, quis potest peccata dimittere nisi solus Deus? Quorum cogitationes ut vidit Dominus, dixit. Quales rogo cogitationes (audi quales) ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* (*Matth. ix, 2, 3-4*). Procul dubio mala eorum cogitata, se videre ac reprehendere manifestans: quomodo autem mala eorum aut videre,

aut objurgare poterat, si nesciret? Identidem apud Phariseum fecisse dicitur, ad cuius prandium evocatus, dum meretricis poenitudinem lacrymis crinibusque testantis misericorditer suscepit. *Pharisæi cogitationes et videt et cohibet : dicebat enim Pharisæus intra se. Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit eum; quia peccatrix est (Luc. vii, 39).* Cujus cogitationibus sine dubio pravis ac pessimis Dominus et potenter obviat, et poenitentem feminam clementer absolvit. Idem Dominus cum a Pharisæis incessetur, eo quod discipuli ejus non lotis manibus manducarent (*Matth. xv, 2*), respondit : *Non lotis manibus manducare non coinquinat hominem, sed ea quæ de corde exeunt coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, invidiæ, blasphemiæ; et hæc sunt quæ coinquinant hominem* [(*Ibid.*, 11, 18, 19, 20).

Quæro igitur utrum illa sciebat an nesciebat; si nesciebat, quomodo exponebat? Patet ergo Dominum scire peccata quæ reprehendit, et fieri prohibet, factaque non impunita prætermittit. Nunquid malum Judæ proditoris ac Judæorum persequentium ignorabat, qui tanto ante prædicebat? Ait enim : *Ecce ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia quæ scripta sunt de Filio hominis; tradetur enim gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur et crucifigetur (Matth. xxvi, 18)*; et inter cœnandum : *Unus ex vobis tradet me (Matth. xx, 21)*; et ad ipsum proditorem : *Quod facis fac citius (Joan. xiii, 27)*; et ad apostolos : *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte (Matth. xxvi, 31)*; et specialiter beato Petro fidelissimo confessori suo : *Amen, amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus bis vocem dederit, ter me negabis (Marc. xiv, 30)*; et in Apocalypsi : *Et angelo Laodicæ Ecclesiæ scribe : hæc dicit : amen, testis fidelis et verus, qui est principium creaturæ Dei : scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Utinam frigidus esses, aut calidus! sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo. Quia dicis quod dives sum, et locupletatus et nullius egeo : Et nescis quia tu es miser et miserabilis et pauper et cæcus et nudus (Apoc. iii, 14, 17)*. Si, inquam, Deus nec præsciit mala, nec præparavit poenas, quare tanto ante prædixit filios Israel ab Assyriis et Babylois, itemque Assyrios, aliasque quamplures gentes a Babylois, ipsosque Babylois a Medis et Persis, hos etiam a Græcis, Græcos a Romanis capiendos, eosdemque Romanos ad ultimum destruedos? Nam quod propter eorum scelera et impietates in Deum ab eo traditi, atque persecutores eorum excitati sunt, omnes propheticæ paginæ resonant quemadmodum et ipsi persecutores aliquoties falsi reperiuntur. Veluti Rapsaces [al., Nichao] qui dixit, quod Dominus ei præceperit Jerusalem venire (*II Par. xxv, 21*). Legitur quoque in Genesi dixisse Dominus ad Cain, quid fecisti? *Maledictus eris super terram quæ aperuit os*

A suum et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua : vagus et profugus sive tremens eris super terram (Gen. iv, 11, 12). Ecce et peccatum ejus arguitur, et poena a Domino irrogatur : Si Dominus nec mortem nec poenam præscivit, quis aquas diluvii, quibus præter arcam omnis caro deleteretur, induxit? Nempe ipse, qui ad Noe dixit : *Venit finis universæ carnis coram me. Repleta est terra iniquitate a facie eorum, et ego disperdam eos cum terra. Ecce ego adducam diluvii aquas super terram, ut interficiam omnem carnem in qua spiritus vitæ est subter cælum; universa quæ in terra sunt consumerentur (Gen. vi, 13, 17)* : Si nec præscivit mortem et poenas impiorum, quis igne cœlesti Pentapolim concremavit? Atqui verax Scriptura testatur, quod pluerit Dominus a Domino *B ignem et sulphur in Sodomam, atque finitimas civitates (Gen. xix, 24)*. Quis Dominus a Domino nisi Filius a Patre.

Si Dominus poenas peccatoribus non præparavit, quis Pharaonis servorumque illius duritiam ulciscens tot plagis attrivit? Certe Scriptura Dominum omnia fecisse et intulisse clamat : Unde et ipse Dominus Pharaoni per Mosen loquitur : *Ad hoc enim excitavi te ut ostenderem in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra (Rom. ix, 17)*. Quis postremo aquas Rubri maris super eos induxit tanta pernicitate potentiæ, ut, hinc inde fluentis circumdati, adeo omnes obruerentur ut nullus eorum evaderet? Ubi si dicere volueris Deum quidem maria divisisse, sed alium nescio quem reduxisse, quis fatuitatem tuam non rideat? Dicit enim Scriptura : *Ingressus est enim equus Pharaonis cum curribus et equitibus in mare, et reduxit super eos Dominus aquas maris*. Et item : *Dextera tua, Domine, magnifice in fortitudine; dextera tua, Domine, percussit inimicum et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios meos (Exod. xv, 19, 6)*, et cætera. Si nec prædestinavit nec præparavit Dominus mortem et poenas, quis homines mandatorum suorum transgressores vel lapidari vel aliis mortium generibus occidendos decrevit? Nam hæc omnia Deum præcepisse atque fecisse Scriptura manifestissime protestatur, quæ etiam post mortem Josue peccantibus filiis Israel Deum suscitasse adversarios sæpenumero inculcat. Sed et de Salomone Regum narrat historia, quod post offensam ei suscitaverit Deus adversarios ad Idumæum et alios. Quæ omnia si juxta tuam pravitatem a contrario intelligentur, prorsus omnis ab eis veritas auferetur. Non autem, ut fingis, intelligenda beatissimus Augustinus in omnibus pene opusculis suis, præcipueque in libris quatuordecim quos in Eptateuchum mirabili eruditione confecit, clarissime manifestat. Loquitur Dominus per Amos prophetam : *Percussi vos in vento urente, et in cerugine multitudinem hortorum vestrorum et vincurum vestrarum; oliveta vestra et ficeta vestra comedit eruca, et non redistis ad me, dicit Dominus : misi in vos mortem in via Ægypti : percussi in gladio juvenes vestros*

usque ad captivitatem equorum vestrorum, et ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras, et non redistis ad me, dicit Dominus. Unde sanctus Hieronymus ita effatus est (in Amos iv, 10):

[Per omnia flagella et tormenta eruditur Israel, unde et eo tempore quo ab Ægyptiis auxilia postulabant, mittitur in eos mors, et percutiuntur in gladio juvenes eorum, et equos quos sibi contra Dei præceptum multiplicarunt [al., multiplicaverant], captivitas sæva concludit, ut putredo castrorum et fetor morientis exercitus viventium nares impleat, cumque et hæc fecerit, ut corripere delinquentes et emendaret errantes, nec sic quidem redierunt ad eum, dicit Dominus.]

† Et in Jona propheta legitur: *Et paravit Deus vermem ascensione diluculi, et percussit hederam et exaruit, et cum ortus fuisset sol, præcepit Deus vento calido et urenti, et percussit sol super caput Jonæ, et æstuabat (Jon. iv, 7).* Ecce parasse Deus vermem dicitur, qui in ultionem inobedientis prophetæ kikaion una nocte mirabili Dei potentia surgentem, protectionemque virentis umbraculi repente præbentem exederet, prophetamque orto sole ventus urens et calidus præcipiente Domino adeo percuteret, ut æstuans peteret animæ suæ ut moreretur. Idem doctor exponens Michæam prophetam Hieronymus (in Mich. iii, 4): [Et hæc, inquit, universa patientur, quia pessime egerunt in studiis et in voluptatibus suis, et non reges fuere, sed tyranni, nec præpositi, sed leones, neque magistri discipulorum, sed lupi ovium; et satiaverunt se carnibus, et incrassati sunt, et sub [al., sicut] pinguissima hostia interfectioni [al., interfectionis sunt supp.] et supplicii Domini præparavi.] † Idem in expositione Habacuc prophetæ exponens dictum propheticum, *Domine, audivi auditionem tuam, et timui, Hieronymus (Habac. iii, 1).* [Audivi, inquit, pœnas quas Nabuchodonosor et diabolo præparasti.] † Item in expositione Zachariæ prophetæ (in Zachar. xi, 7): [Cum autem secundum Septuaginta legimus: *Et pascam oves occisionis in terra Chanaan,* sic possumus intelligere quod populum Judæorum, qui destinatus est morti in toto orbe dispersum, hoc est in terra Chanaan atque gentilium, pascat Dominus et nutriat ad immolandum. † In eodem (ibid., d. c. xi, 11): Cognoscet populus Judæorum ad quem dictum est: *Semen Chanaan, et non Juda, qui nunc cæremontis meis custodit* (sive quia Chananæi interpretantur parati ad humilitatem), cognoscent quia olim parati sunt ut humiliantur a Domino.] † Idem in expositione Habacuc prophetæ exponens verba Domini dicentis: *Ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram et velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua; horribilis et terribilis est (Habac. i, 6),* et cætera post fundamenta historię interpretationem allegoricam ita coaptavit (in Habac. i, 6). [Comminatur Deus adversum contemptores et calumniatores providentiæ suæ [al., calumniantes

A providentiæ suam] suscitaturum se Chaldæos, qui interpretantur quasi dæmonia, vel angelos pessimos significans, qui ministrant furori ejus, et iræ et tribulationi quam infert in peccatores vel animas hominum pessimorum per quas merentes cruciat: hi autem Chaldæi gens amara est et velox, non parcens et cito explens quod sibi fuerit imperatum, et ambulat super latitudinem terræ, lata enim et spetiosa via est quæ ducit ad mortem (Math. vii, 13.) † Item in Abdia propheta (in Abdiam, i, 16): *Quomodo enim in nece eorum lætatus es, conviviumque celebrasti, et in monte sancto meo, hoc est in Ecclesia bibisti, non meum calicem, sed diaboli. De quo in Habacuc dicitur: Væ qui potat proximum suum subversione turbida (Habac. ii, 15)!* ita universæ gentes vel fortitudines contrariæ supplicii delegatæ, vel adversariæ quæque virtutes bibent, et absorbebunt sanguinem tuum.

† Jam vero quod hæreseos elogio denotatos, nec habentes lumen quo videre possumus quod malum a perverso motu liberæ voluntatis prodeat, acris insimulas, nos e contra et scientes per gratiam Dei, et intelligentes unde sit malum veluti præmissa salis abundeque informant, dicimus atque optamus: utinam lumen, quod nobis superbissime demis, coelitus adeptus humillime possideres, et non in tanta, tam prava, tamque perversa impingeres: videres enim quam non veraciter dixeris: *Quos juste deserui, id est sua propria perversitate puniri permisit.*

Vis quippe intelligi non aliud esse penam punitionemque peccatoris, nisi suam propriam perversitatem; ita ut et mortem et pœnas, Dei justo judicio peccatoribus irrogatas, penitus auferas, et eis solam propriam conscientiam pœnam esse confingas: quod quia Origenes mendaciter docuit, sententiam justæ damnationis excepit. Cum ergo dicis: *Omne igitur malum aut peccatum est, aut pœna peccati,* mirum est cur non attenderis nihil a nihili nullatenus posse puniri. Si itaque peccatum nihil est, et pœna ejus similiter nihil est, quo pacto nihil a nihili puniatur non video: imo hoc totum nihil esse confirmo, sed cum Ecclesia catholica confiteor peccatum Deo iudice puniri, cujus prohibitor atque reprobator certissime comprobatur. Quoties vero legitur quisque propria iniquitate damnari, ita potius intelligendum est quod, merito ejus, peccator, ab illo qui omnia judicat, juste damnetur. Quemadmodum etiam quæcunque dicitur peccatum iniquitas, scelus atque impietas eorum patratibus reddi, ita pii sanctorum intellectus percipit ut merito eorum pœna dignissima rependi justissime sentiat, non peccata pro peccatis, aut scelera pro sceleribus compensari. Sic etiam cum peccata visitari dicuntur. Non ipsa, quæ non sunt substantiæ, sed eorum auctores atque amatores, ultionis æquissimæ sententiam recinere traduntur: quodque subnectis:

JOANNES STOTTS.

(Cap. 10, num. 6, sect. 3.) © Quæ duo si nulla tr-

tio sinit Deum præscire, quanto magis prædestinare, A
quis audeat dicere nisi a contrario?

CORRECTIO.

† Jam diximus Deum veraciter præscire tantum peccata, non etiam prædestinare; pœnam vero illorum et præscire et prædestinare, libere confitemur: verum quantum super tui cœcitate stupeam, nequeo explicare; ut qui hæcenus præscientiam et prædestinationem unum esse adstruxeris adeo ut nihil differre asseveraveris, nunc cum quadam discretione posueris, dicendo siquidem: quæ duo si nulla ratio vera sinit Deum præscire, et addendo: quanto magis prædestinare, nullatenus ea sine aliqua differentia intelligi debere permittis. Hoc ipsum in consequentibus confirmas, dicens:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 10, num. 7, sect. 3.) ⊕ Simili modo, si nihil aliud est prædestinatio, nisi eorum quæ Deus facienda prævidit, præparatio, quomodo eorum quæ Deus nec fecit, nec facienda præparavit, dicenda est prædestinatio?

CORRECTIO.

† Confirmans igitur nihil aliud esse prædestinationem, nisi eorum quæ Deus facienda prævidit, præparationem, profecto eam a præscientia separare convinceris: quia omnis præparatio nullomodo absque præscientia dicitur, præscientia vero absque præparatione creberrime reperitur. Multa enim præscimus vel a servis nostris, vel ab aliis quibuslibet facienda, quæ ipsi minime præparamus. Constat ergo prædestinationem a præscientia plurimum distare, cum eam nihil aliud quam eorum quæ Deus facienda prævidit, præparationem insinuas: quia Deum conditorem omnium quæ sunt, in quantum sunt, præscire omnia dicius, vel ab ipso sunt, vel ab ipso non sunt. Sunt enim ab eo creaturæ omnes, quas præsciendo prædestinavit atque creavit, sicut ordinavit atque disposuit; non sunt ab eo peccata, quæ nec creavit, nec fieri voluit, quinimo prohibuit; quæ ideo nihil dicuntur, quia non sunt creatæ substantiæ, sed creaturarum a Deo rationalium substantiarum prævæ voluntates, perversique motus in infima culpabiliter ac damnabiliter distorti. Deum autem nec videre, nec scire, nec judicare motus quoslibet creaturarum quas ipse fecit, quam sit impium dicere, quamque veritatis et pietatis alienum, nulli fidelium ambigere conceditur. Videt porro quodocunque, quomodocunque et ubicunque moventur creaturæ suæ, perindeque et judicat, ac per hoc non ita modo ea videre dicendus est ac judicare, quasi hæcenus ignorata, sed quæ antequam fierent præscierat, præviderat ac judicaverat. Eadem dum fiunt, scit, videt et judicat, factaque non aliquo novo, sibi que eatenus ignoto judicio, sed quod ante sæcula prædestinavit secundum eam præscientiam quæ nec fallitur nec mutatur, punit æquissimus redditor atque condemnat. Verum est igitur eorum quæ Deus nec fecit, nec facienda præparavit, prædesti-

nationem non esse: esse autem eorum quæ Deus vel fecit vel facienda præparavit, prædestinationem, id est dispositionem ac præordinationem, et auctoritas divinorum eloquiorum, et tractatorum orthodoxorum unitas concordissima docet. Itaque malum quod est peccatum, sive corruptionem seu defectum boni appellare malis, nec Deum esse, nec ab ipso creatum, nec ipsi placitum frequenter diximus et fatemur: at consequentias ejus, id est pœnas, nullo nisi Deo auctore et iudice fieri, fronte liberrima proclamamus? quia, dicente Propheta: *Justus Dominus justitias dilexit, æquitatem vidit vultus ejus* (Psal. x, 8), ad ejus justitiam indubitanter novimus pertinere ut puniat transgressorem, qui prohibuit a transgressione, nec inultum relinquit prævaricatorem, qui B benigne monuit ne prævaricaret.

Si verum lumen atenderes, eoque illustrari humiliter peteres, videres quam contraria tibi ipsi ponereres dicendo: *Ista, id est peccatum, mors, miseria, deserto uno omnium principio deorsum in nihilum bona quæ corrumpunt, redire contendunt* (Cap. 10, num. 8, sect. 4), cum supra dixeris nullam naturam perire. Nam quæ in nihilum redeunt, perire quis nesciat? Argumentare igitur quantumlibet, et nega a Deo nec præsciri nec prædestinari peccata, mortem, supplicia, eo quod nihil sint, et, quodocunque tale aliquid in Scripturis legitur, a contrario intellige. Fides vero catholica, secundum regulas a Patribus diligenter exaratas, et scire et præscire Deum peccata, et prædestinare et præparare illis mortem, atque supplicia fideliter edocebit: quoniam Deus, sempiterna et vera sapientia atque justitia, non a nihilo, sed ab aliquo prohibet, non nihil, sed aliquid punit. Eum autem et prohibere a peccatis, id est perversis motibus prævæ voluntatis, pravisque usibus membrorum corporis, eis que merito inferre condigna supplicia, omnes divinæ paginæ resonant, sicuti jam paucis attigimus.

Quamobrem tua potius miranda, imo dolenda est cæcitas, qui omnibus hominibus ante te inaudito portento moliris omnem sanctarum Scripturarum veritatem inconcussam sensu pravissimo pervertere, docens veraciter dicta, fallaciter debere intelligi, etiam nostra, a te nobis toties malevoleque impacta inscitia, qui illuminante Domino tenebras nostras quantum ipse dare et adjuvare dignatur, eandem veritatem innutabiliter et asserimus et tenemus; quæ si tibi aliquatenus illuxisset, nunquam profecto dixisses: *Prædestinationem et præscientiam Dei naturam esse* (Cap. 10, num. 9, sect. 5). Quoniam sicut præmissa affatim adstipulantur, relativa naturas atque substantias non demonstrant. Esse autem hæc relativa dubitat nemo. Falsum est ergo Dei naturam esse præscientiam et prædestinationem, præsciens quippe aliud præscit, et prædestinans aliud utique prædestinat. Si, inquam, Dei natura est præscientia et prædestinatio, consequens erit ut se futurum præscierit atque prædestinaverit, hoc autem fieri nullatenus potuit, nisi ejus præscientia et prædestinatio

ante ipsum fuisse mendaciter dicatur; et impie in duo aliqua dividatur. Quod quam sit impium et blasphemum nemo non videt: non enim est illi aliud esse, aliud scire, sed hoc est illi scire quod esse. Non est quippe illi accidens hoc tantum bonum, sicut nobis, quibus multa contingit nescire. Non autem evenit non esse, sed natura ejus atque substantia, etiam scientia sicut et sapientia veraciter prædicatur.

Non enim, ut ait Augustinus, ejus scientia variatur ullo modo, ut aliud in ea faciat quæ nondum sunt, aliud quæ jam sunt, aliud quæ fuerunt. Non enim more nostro ille vel quod futurum est prospicit, vel quod præsens est aspiciat, vel quod præteritum est respicit, sed alio modo quodam a nostrarum cogitationum consuetudine longe aliterque diverso. Ille quippe non ex hoc in illud cogitatione mutata, sed omnino incommutabiliter videt, ita ut illa quidem quæ temporaliter fiunt, et futura nondum sint, et præsentia jam sint, et præterita jam non sint; ipse vero hæc omnia stabili ac sempiterna præsentia comprehendat, nec aliter oculis, aliter mente: non enim ex animo constat et corpore, nec aliter nunc, et aliter antea, et aliter postea; quoniam non sicut nostra, ejus quoque scientia trium temporum, præsentis videlicet, et præteriti vel futuri varietate mutatur, apud quem non est immutatio, nec momenti obumbratio. Neque enim ei intentio de cogitatione in cogitationem transit, in cujus incorporeo intuitu simul adsunt cuncta quæ novit, quoniam temporalia movet, nullis suis temporalibus motibus. Ibi ergo vidit bonum esse quod fecit, ubi bonum esse vidit, ut faceret, nec quia factum vidit, scientiam duplicavit vel ex aliqua parte auxit, tanquam minoris scientiæ fuerit priusquam faceret quod videret, qui tam perfecte non operaretur, nisi tam perfecta scientia cui nihil ex ejus operibus adderetur. Neque enim sicut hominem, ita Deum cuiusquam facti sui poenitet, cujus de omnibus omnino rebus tam est fixa sententia quam certa præscientia.

Quomodo ergo poeniteat aliquid Dominum (August. ad Simplicianum, lib. 11, quæst. 2, per totum) in quo est omnis præscientia? Nos vero cum hoc de Deo in divinis Scripturis addimus indignum arbitramur hoc de illo sentire; sed necesse est ut aliquid dicatur per quod hoc aliquo modo demonstretur. Cum vero verba omnia, quibus humana colloquia conseruntur, illius sempiterna virtus et divinitas mirabiliter atque incunctanter excedat, quidquid de illo humanitus dicitur, quod etiam hominibus aspernabile videatur ipsa humana admonetur infirmitas, etiam illa quæ congruenter in Scripturis sanctis de Deo dicta existimat, humanæ capacitati aptiora esse quam divinæ sublimitati. Ac per hoc etiam ipsa esse transcendenda est sanior intellectus [al., saniore intellectu]; sicut ista qualicunque transcensa sunt: quis est enim hominum, cui non occurrat in Deo cuncta præsciente poenitentiam esse non posse. Et certe

tamen hæc duo verba sunt poenitentia et præscientia, quorum quia unum congruere credidimus Deo [al., congrue credimus in Deo], id est præscientiam negamus in eo esse poenitentiam: Cum vero alius, liquidiore consideratione ista pertractans, quæsierit quemadmodum vel ipsa præscientia Deo congruat, et invenerit hujus etiam verbi notionem illius ineffabili divinitate longe lateque superari, non miratur [al., miraretur] utrumque de illo propter homines dici potuisse, de quo utrumque propter ipsum incongrue diceretur: quid est enim præscientia, nisi scientia futurorum; quid autem futurum est Deo, quia omnia tempora supergreditur? Si enim scientia [al., in scientia Deus] Dei res ipsas habet, non sunt ei futuræ sed præsentæ; ac per hoc non jam præscientia, sed tantum scientia dici potest: si autem, sicut in ordine temporalium creaturarum, ita et apud eum nondum sunt quæ futura sunt, sed ea prævenit sciendo: bis ergo ea sentit, uno quidem modo secundum futurorum præscientiam, altero vero secundum præsentium scientiam. Aliquid ergo temporaliter accidit [al., accedit] scientiæ Dei quod absurdissimum atque falsissimum est: nec enim potest, quæ ventura prænoscat, nosse cum venerint, nisi bis innotescant, et prænoscedo antequam sint, et cognoscendo cum jam sunt. Ita fit ut, quod longe a veritate seclusum est, temporaliter aliquid accidat [al., accedat] scientiæ Dei, cum temporalia, quæ præsciuntur, etiam præsentia sentiuntur, quæ non sentiebantur antequam fierent, sed tantummodo præsentiebantur [al., præsciebantur]. Si vero etiam cum venerint quæ præsciebantur esse ventura [al., futura], nihil novi accidit [al., accedit] scientiæ Dei, sed manebit illa præscientia sicut erat, etiam priusquam venirent quæ præsciebantur, quomodo jam præscientia dicitur, quando non est rerum futurarum? Jam enim præsentia sunt quæ futura cernebat, et paulo post erunt præterita. Præteritarum autem rerum, sicut præsentium, nullo modo potest dici præscientia. Reditur ergo ad id ut fiat rebus jam præsentibus scientia, quæ iisdem rebus futuris erat præscientia, et cum ea quæ præscientia erat prius, postea scientia in Deo fiat, admittit mutabilitatem et temporalis est, cum sit Deus qui vere summeque est, nec ulla ex parte sit mutabilis, nec ullo motu novitio temporalis. Placet igitur ut non dicamus præscientiam Dei, sed tantummodo scientiam. Quæramus et hoc quomodo: non enim scientiam solemus dicere in nobis, nisi cum sensa et intellecta memoria retinemus, id est cum meminimus aliquid sensisse nos vel intellexisse, ut id quod [al., cum] volumus recolamus. Quod si ita in Deo est, ut possit proprie dici intelligit et intellexit; sentit et sensit, amittit tempus, et subripit nihilominus illa mutabilitas, quæ longe a Dei substantia removenda est. Et tamen et scit Deus et præscit Deus ineffabili modo. Sic enim et poenitet ineffabili modo. Cum enim scientia Dei longe distet ab humana scientia, ita ut irridenda sit comparatio, utraque

tamen scientia vocatur, et hæc quidem humana talis est, ut de illa dicat Apostolus : *Etiam scientia destruetur* (I Cor. xiii, 9), quod nullo modo recte de scientia Dei dici potest. Sic et ira hominis turbida est, et non sine cruciatu animi; ira vero Dei, de qua dicitur in Evangelio : *Sed ira Dei manet super eum* (Joan. iii, 36). Et Apostolus : *Revelatur enim ira Dei de celo super omnem impietatem* (Rom. i, 18), illa enim tranquillitate jugiter manente in creatura subdita exercet admirabili æquitate vindictam. Misericordia quoque hominis habet nonnullam cordis miseriam; unde etiam in latina lingua nomen accepit : nam inde est etiam quod non solum *gaudere cum gaudentibus*, sed etiam *flere cum flentibus* hortatur Apostolus (Rom. xii, 15). Quis autem sano capite dixerit ulla miseria tangi Deum, quem tamen ubique Scriptura misericordem [*al.*, multæ misericordiæ] esse testatur. Ira et zelum humanum non sine peste livoris intelligimus; zelantem vero Deum (*Exod. xx, 5; xxxiv, 14*) non ita, sed eodem verbo, non eodem modo : longum est percurrere cætera, et sunt innumerabilia, quibus ostenditur multa divina iisdem nominibus appellari quibus humana cum incomparabili diversitate sejuncta sunt. Nec tamen frustra eadem sunt rebus utrisque indita vocabula; nisi quia hæc cognita, quæ in quotidiana consuetudine versantur et experimentis usitatoribus innotescunt, nonnullam ad intelligenda illa sublimia præbent viam? Cum enim desumpsero de humana scientia mutabilitatem, et transitus quosdam a cogitatione in cogitationem, cum recolimus, ut cernamus animo quod in contuitu ejus paulo ante non erat, atque ita de parte in partem crebris recordationibus transilimus, unde etiam *ex parte* dicit Apostolus nostram scientiam : cum ergo hæc cuncta detraxero, et reliquero solam vivacitatem certæ atque inconcussæ veritatis, una atque æterna contemplatione cuncta collustrantis, imo non reliquero, non enim habet et hoc humana scientia, sed pro viribus cogitavero, insinuat mihi utcumque scientia Dei. Quod tamen nomen, ex eo quod sciendo aliquid non latet hominem, potuit esse rei utrique commune; quanquam et in ipsis hominibus solet discerni a sapientia scientia. Ut etiam Apostolus dicit : *Alii quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eumdem spiritum* (I Cor. xii, 8). In Deo autem nimirum non sunt hæc duo sed unum, et in hominibus quidem hæc ita discerni probabiliter solent ut sapientia pertineat ad intellectum æternorum, scientia vero ad ea quæ sensibus corporis experimur. Sed licet alius aliam differentiam proferat, nisi tamen diversa essent, non sic ab Apostolo distinguerentur. Quod sane si ita est ut nomen scientiæ rebus quas per sensum corporis experimur, deputandum sit [*al.*, deputatum], nulla est omnino scientia Dei; non enim Deus per seipsum ex corpore et anima constat, sicut homo. Sed melius dicitur aliam esse scientiam Dei, et non ejusdem generis cujus ista est quæ hominum dicitur :

sicut etiam id ipsum quod Deus dicitur longe aliud est quam quemadmodum est dictum quod *stetit in synagoga deorum*, tamen ad non latere quoquomodo pertinet communicatio ipsa vocabuli. Sic etiam de ira hominis detraho turbulentum motum, ut remaneat vindictæ vigor : atque ita utcumque assurgo in notitiam illius quæ appellatur ira Dei. Item de misericordia si auferas compassionem, cum ejus quem miserearis, participatus es miseriæ, ut remaneat tranquilla bonitas subveniendi et a miseria liberandi, insinuat misericordiæ divinæ qualiscunque cognitio. Zelum quoque Dei non repudiemus et aspernemur, cum scriptum inveniamus; sed auferamus de humano zelo pallidam tabem doloris, et morbidam perturbationem animi, remaneatque illud solum indicium quo corruptio castitatis impunita esse non sinitur, et assurgimus ut incipiamus aliquo modo capere zelum Dei. Quapropter cum legimus etiam Deum dicentem, *pœnitent me* (I Reg. xv, 11), consideramus quid id esse soleat in hominibus opus pœnitendi, cum procul dubio reperitur voluntas mutandi; sed in homine cum dolore animi est; reprehendit enim in se quod temere fecit. Auferamus ergo ista quæ de humana infirmitate atque ignorantia veniunt, et remaneat solum velle ut non ita sit aliquid quemadmodum erat; sic potest aliquantulum intimari menti nostræ qua regula intelligatur quod pœnitent Deum : cum enim pœnitent dicitur, vult non esse aliquid sicut fecerat ut esset, sed tamen ut, cum ita esset, ita esse debeat, et, cum ita esse jam non sinitur, jam non debeat esse ita; perpetuo quodam et tranquillo æquitatis judicio, quo Deus cuncta mutabilia incommutabili voluntate disponit. Sed quoniam præscientiam et scientiam cum laude solemus in hominibus appellare [*al.*, dicere], iramque ipsam solet humanum genus in magnis potestatibus timere potius quam reprehendere, congruenter putamus talia dici de Deo. Qui autem zelat, et quem aliquid pœnitent, quamquam [*al.*, quoniam] vel culpam solet, vel in se culpam corrigere, atque ideo cum reprehensione ista de hominibus dici, propterea movet cum legimus esse aliquid in Deo ejusmodi. Sed illa Scriptura, omnibus consulens, propterea magis et ista ponit, ne illa quæ placent sic intelligantur in Deo quomodo consueverunt in hominibus intelligi. Per hæc enim quæ displicent, cum ea non audeamus sic intelligere in Deo ut inveniuntur in homine, discimus etiam illa sic quærere quæ apta esse atque convenientia putabamus. Nam, si propterea non est illud de Deo dicendum quia in homine displicet, non dicamus incommutabilem Deum, quia de hominibus cum reprehensione dictum est : *Non enim est illis commutatio* (Psal. lvi, 20). Item sunt quædam quæ in homine laudabilia sunt, in Deo autem esse non possunt, sicut pudor, quæ ætatum viridiorum magnum est ornamentum; sicut timor Dei : non enim tantum in veteribus libris laudatur [*al.*, non est tantum in veteribus libris laudatus], sed Apostolus etiam dicit : *Perficietes sanctifi-*

cautionem in timore Dei (II Cor. vii, 1); qui utique nullus in Deo est. Sicut ergo quædam laudabilia hominum non recte dicuntur in Deo, sic quædam culpabilia hominum recte intelliguntur in Deo, non ita ut in hominibus, sed vocabulis tantummodo communibus, longe alia ratione et modo. Nam paulo post idem Samuel, cui dixerat Dominus: *Pœnitet me quod constituerim regem Saul*, ipsi Sauli ait de Deo, *quoniam non est sicut homo, ut pœniteat eum* (I Reg. xv, 11, 29). Ubi videlicet satis ostendit etiam cum dicit Deus *pœnitet me*, non humano more accipiendum esse, sicut jam, quantum valuimus, disputavimus.

† Audi etiam qualiter idem subtilissimus disputator præscientiam Dei a natura discernat, in sermone de verbis Apostoli: *Si enim data esset lex quæ posset vivificare, omnino ex lege esset iustitia* (Gal. iii, 21). Augustinus (de verbis Apostoli serm. 11): [Eliguntur qui non sunt, nec errat qui eligit, nec vane eligit; eligit tamen, et habet electos, quos creaturus est eligendos, habet autem apud se ipsum, non in natura sua, sed in præscientia sua.] † Idem (in lib. xiv de Civit. Dei, c. 12): Sed quia Deus cuncta præscivit et ideo quoque hominem peccatum ignorare non potuit, secundum id quod præscivit atque disposuit, civitatem sanctam eam debemus asserere, non secundum illud quod in nostra cogitatione [al., cognitione] pervenire non potuit, quia in Dei † dispensatione [al. dispositione] non fuit: neque enim homo peccato suo divinum potuit perturbare consilium, quasi Deum quod statuerat mutare compulerit; cum Deum præsciendo utrumque præveniret; id est et homo, quem hominum ipse creavit, quam malus esset futurus, et quid boni etiam sic de illo esset ipse facturus. Deus enim etsi dicitur statuta mutare, unde tropica locutione in Scripturis sanctis etiam pœnituisse legitur Deum (I Reg. xv, 11), juxta id dicitur quod homo speraverat, vel naturalium causarum ordo gestabat, non juxta id quod se Omnipotens facturum esse præscierat. *Fecit itaque Deus* (sicut scriptum est) *hominem rectum* (Eccle. vii, 30), ac per hoc voluntatis bonæ; non enim rectus esset bonam non habens voluntatem. Bona igitur voluntas opus est Dei; cum ea quippe ab illo factus est homo; mala vero voluntas prima, quoniam omnia opera mala præcessit in homine, defectus potius fuit quidam ab opere Dei ad sua opera, quam opus ullum. Et ideo mala opera, quia secundum se, non secundum Deum, ut eorum operum tanquam fructuum malorum voluntas ipsa esset velut arbor mala, aut ipse homo in quantum malæ voluntatis. Porro mala voluntas, quamvis non sit secundum naturam, sed contra naturam, quia vitium est, tamen ejus naturæ est cujus est vitium, quod nisi in natura non potest esse, sed in ea quam creavit ex nihilo, non quam genuit creator de se in se ipso [al., de semetipso]. Sicut genuit verbum per quod facta sunt omnia, quia, etsi de terræ pulvere Deus finxit hominem, eadem terra hominisque [al., omnisque] terrena

A materies omnino de nihilo est: animamque de nihilo factam dedit corpori, cum factus est homo: usque adeo autem mala vincuntur a bonis, ut, quamvis sinaptur esse ad demonstrandum quam possit et ipsis bene uti iustitia providentissima Creatoris [al., ipse bene uti iustitia providentissima Creatoris]; bona tamen sine malis esse possunt, sicut Deus ipse verus et summus, sicuti omnis super istum caliginosum aerem cœlestis invisibilis visibilisque creatura, mala vero sine bonis esse non possunt, quoniam naturæ in quibus sunt, in quantum naturæ sunt, utique bonæ sunt, detrahitur porro malum non aliqua natura quæ accesserat, vel ulla ejus parte, sublata, sed ea quæ vitiosa ac depravata fuerat sanata atque correcta. Arbitrium igitur voluntatis tunc est vere liberum, cum vitiis peccatisque non servit: Tale datum est a Deo, quod, amissum proprio vitio, nisi a quo dari potuit, reddi non potest. Unde Veritas dicit: *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis* (Joan. viii, 36), id ipsum est autem ac si diceret: *Si vos Filius salvos fecerit, tunc vere salvus eritis*. Inde quippe liberator unde salvator.

† Sed quia cum Cicerone et Stoicis Dei præscientiam conaris evertere, audi quid de eo vel contra eum adversus mathematicos agentem sanctus Augustinus in libro de Civitate Dei quinto Christiana veritate disputavit. (de Civit. Dei, lib. v, cap. 9): [Hos, inquit, Cicero ita redarguere nititur ut non existimet aliquid se adversus eos valere nisi auferat divinationem, quam sic conatur auferre ut neget esse scientiam futurorum, eamque omnibus viribus nullam esse omnino contendat, vel in homine, vel in Deo, nullamque rerum prædictionem. Ita et Dei præscientiam negat, et omnem prophetiam licet clariorem conatur evertere vanis argumentationibus, et opponendo sibi quædam oracula quæ facile possunt refelli, quæ tamen nec ipse convincit. In his autem mathematicorum conjecturis refutandis ejus regnat oratio; quia vere tales sunt ut se ipsæ destruant et reflant. Multo sunt autem tolerabiliores qui vel sidera fata constituunt, quam iste qui tollit præscientiam futurorum; nam et confiteri esse Deum, et negare esse præscium futurorum, apertissima insania est: quod et ipse cum videret, etiam illud tentavit asserere quod scriptum est: *Dixit insipiens in corde suo non est Deus* (Psal. xiiii, 1). Sed non ex sua persona: Vidit enim quam esset invidiosum et molestum. Ideoque Cottam fecit disputantem de hac re adversus Stoicos, in libris *De deorum natura*, et pro Lucilio Balbo, cui Stoicorum partes defendendas dedit, maluit ferre sententiam, quam pro Cotta, qui nullam divinam naturam esse contendit. In libris vero *De Divinatione*, ex se ipso apertissime oppugnat præscientiam futurorum. Hoc autem totum facere videtur, ne fatum esse consentiat, et perdat liberam voluntatem, putat enim, concessa scientia futurorum, ita esse consequens fatum, ut negari omnino non possit. Sed quoquomodo se ha-

beant tortuosissimæ concertationes et disputationes philosophorum, nos, ut confitemur summum et verum Deum, ita voluntatem summamque potestatem ac præscientiam ejus confitemur: Nec timemus ne ideo non voluntate faciamus quod voluntate facimus, quia id nos facturos ille præscivit cujus præscientia falli non potest; quod Cicero timuit, ut oppugnaret præscientiam, et Stoici ut non omnia necessitate fieri dicerent, quanquam omnia fato fieri contenderent. Quid est ergo quod Cicero timuit in præscientia futurorum, ut eam labefactare disputatione detestabili niteretur? Videlicet quia si præscita sunt omnia futura, hoc ordine venient quo futura esse præscita sunt, et si hoc ordine venient, certus est ordo rerum præscienti Deo et si certus est ordo rerum, certus est ordo causarum, non enim fieri aliquid potest quod non aliqua efficiens causa præcesserit. Si autem certus est ordo causarum quo fit omne quod fit, fato, inquit, fiunt omnia quæ fiunt; quod si ita est, nihil est in nostra potestate, nullumque est arbitrium voluntatis. Quod si concedimus, inquit, omnis humana vita subvertitur, frustra leges dantur, frustra objurgationes, laudes, vituperationes, exhortationes adhibentur, neque ulla justitia bonis præmia, et malis supplicia constituta sunt. Hæc ergo ne consequantur, indigna, et absurda, et perniciosa rebus humanis, non vult esse præscientiam futurorum, atque in has angustias Cicero coarctat animum religiosum, ut unum eligat e duobus, aut esse aliquid in nostra voluntate, aut esse præscientiam futurorum. Quoniam utrumque arbitratur esse non posse, sed si alterum confirmabitur, alterum tolli, si elegerimus præscientiam futurorum, tolli voluntatis arbitrium; si elegerimus voluntatis arbitrium, tolli præscientiam futurorum. Ipse itaque, ut vir magnus et doctus et vitæ humanæ plurimum ac peritissime consulens, ex his duobus eligit [al., elegit] liberum voluntatis arbitrium, quod ut confirmaretur, negavit præscientiam futurorum; atque ita dum vult facere liberus, fecit sacrilegos. Religiosus autem animus utrumque eligit, utrumque confitetur et fide pietatis utrumque confirmat. Quomodo, inquit, nam si est præscientia futurorum, sequentur illa omnia quæ connexa sunt, donec eo perveniatur ut nihil sit in nostra voluntate. Porro si est aliquid in nostra voluntate eisdem recursis gradibus eo pervenitur ut non sit præscientia futurorum: nam per illa omnia sic recurritur. Si est voluntatis arbitrium, non omnia fato fiunt; si non omnia fato fiunt, non est omnium certus ordo causarum; si certus causarum ordo non est, nec eorum certus est ordo præscienti Deo, quæ fieri non possunt nisi præcedentibus et efficientibus causis. Si rerum ordo præscienti Deo certus non est, non omnia sic veniunt ut ea ventura præscivit. Porro si non omnia sic veniunt ut ab illo ventura præscita sunt, non est, inquit, in Deo præscientia omnium futurorum. Nos adversus istos sacrilegos ausus atque impios, et Deum dicimus omnia scire antequam fiant, et voluntate nos facere quid-

quid a nobis non nisi volentibus fieri sentimus et novimus. Omnia vero fato fieri non dicimus: imo nulla fieri fato dicimus; quoniam fati nomen ubi solet a loquentibus poni, id est in constitutione siderum qua quisque conceptus aut natus est, quoniam res ipsa inaniter asseritur, nihil valere monstramus. Ordinem autem causarum, ubi voluntas Dei plurimum potest, neque negamus, neque fati vocabulo nuncupamus. Nisi forte ut *fatum* a *fando* dictum intelligamus, id est, a loquendo: non enim abnuere possumus esse scriptum in litteris sanctis: *Semel locutus est Deus, duo hæc audiivi quoniam potestas Dei est; et tibi, Domine, misericordia qui reddis [al., quia tu reddes] unicuique secundum opera ejus [Psal. xxi, 12, 13].* Quod enim dictum est, *semel locutus est*, intelligitur *immobilitate*, hoc est incommutabiliter est locutus, sicut novit incommutabiliter omnia quæ futura sunt, et quæ ipse facturus est. Hac itaque ratione possemus a *fando* *fatum* appellare, nisi hoc nomen jam in alia re solet intelligi, quo corda hominum nolumus inclinari. Non est autem consequens ut, si Deo certus est omnis ordo causarum, ideo nihil sit in nostræ voluntatis arbitrio. Et ipsæ quippe nostræ voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, ejusque præscientia continetur, quoniam et humanæ voluntates humanorum operum causæ sunt. Atque ita qui omnes rerum causas præscivit, profecto in eis causis etiam nostras voluntates ignorare non potuit, quas nostrorum operum causas esse præscivit. Nam et illud quod idem Cicero concedit, nihil fieri, si causa efficiens non præcedat, satis est ad eum in hac quæstione redarguendum. Quid enim eum adjuvat quod dicit, nihil quidem fieri sine causa, sed non omnem causam esse fatalem, quia est causa fortuita, est naturalis, est voluntaria? Sufficit quia omne quod fit, non nisi causa præcedente fieri confitetur. Nos enim eas causas quæ dicuntur fortuitæ, unde etiam fortuna nomen accepit, non esse dicimus nullas sed latentes: easque tribuimus vel Dei veri, vel quorumlibet spirituum voluntati, ipsasque naturales nequaquam ab illius voluntate sejungimus qui est auctor omnis conditorque naturæ. Jam vero causæ voluntariæ aut Dei sunt, aut angelorum, aut hominum, aut quorumque animalium, si tamen voluntates appellandæ sunt animalium [al., animalium] rationis expertium motus illi quibus aliqua faciunt secundum naturam suam, cum quid boni malive vel appetunt vel evitant. Angelorum autem voluntates dico seu bonorum, quos angelos Dei dicimus, seu malorum, quos angelos diaboli vel etiam dæmones appellamus, sic et hominum, bonorum scilicet et malorum. Ac per hoc colligitur non esse causas efficientes omnium quæ fiunt, nisi voluntarias illius naturæ scilicet quæ spiritus vitæ est. Nam et aer iste seu ventus dicitur spiritus, sed, quoniam corpus est, non est spiritus vitæ. Spiritus ergo vitæ qui vivificat omnia (*II Esdr. ix, 6*), creatorque est omnis corporis et omnis creati spiritus, ipse est Deus Spiritus utique non creatus; in

eius voluntate summa potestas est, quæ [al., qua] creatorum spirituum bonas voluntates adjuvat, malas iudicat, omnes ordinat, et quibusdam tribuit potestatem, quibusdam non tribuit. Sicut enim omnium naturarum creator est, ita omnium potestatum dator, non voluntatum: malæ quippe voluntates ab illo non sunt, quoniam contra naturam sunt quæ ab illo est. Corpora igitur magis subjacent voluntatibus, quædam nostris, id est omnium animantium mortalium, et magis hominum quam bestiarum: quædam vero angelorum; sed omnia maxime Dei voluntati subdita sunt: cui etiam voluntates omnes subjiciuntur, quia non habent potestatem, nisi quam ille concedit. Causa itaque rerum, quæ facit nec fit, Deus est, aliæ vero causæ et faciunt et fiunt, sicut sunt omnes creati spiritus, maxime rationales; corporales autem causæ, quæ magis fiunt quam faciunt, non sunt inter causas efficientes annumerandæ; quoniam hoc possunt quod ex ipsis faciunt spirituum voluntates. Quomodo igitur ordo causarum, qui præscienti certus est Deo, id efficit ut nihil sit in nostra voluntate, cum in ipso causarum ordine magnum habeant locum nostræ voluntates? Contendat ergo Cicero cum eis qui hunc causarum ordinem dicunt esse fatalem, vel potius ipsum fati nomine appellant, quod nos abhorremus præcipue propter vocabulum quod non in re vera consuevit intelligi. Quod vero negat ordinem omnium causarum esse certissimum, et Dei præscientiæ notissimum, plus eum quam Stoici detestamur. Aut enim esse Deum negat, (quod quidem inducta alterius persona in libris de deorum natura facere molitus est), aut si esse confitetur Deum, quem negat præscium futurorum, etiam sic nihil dicit aliud quam quod ille: *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus (Psal. xiii, 1)*: qui enim non est præscius omnium futurorum, non est utique Deus. Quapropter et voluntates nostræ tantum valent quantum Deus eas valere voluit atque præscivit; et ideo quidquid valent certissime valent, et quod facturæ sunt, ipsæ omnino facturæ sunt: quia valituras atque facturas ille præscivit cujus præscientia falli non potest; quapropter si mihi fati nomen alicui rei adhibendum placeret, magis dicerem fatum esse infirmioris potentioris voluntatis qui eum habet in potestate, quam illo causarum ordine, quem non usitato sed suo more Stoici fatum appellant, arbitrium nostræ voluntatis auferri.

(*Idem*, c. 10.) Unde nec illa necessitas formidanda est, quam formidando Stoici laboraverunt causas rerum ita distinguere ut quasdam subtraherent necessitati, quasdam subderent; atque in his quas esse sub necessitate noluerunt, posuerunt etiam nostras voluntates, ne videlicet non essent liberæ, si subderentur necessitati. Si enim necessitas nostra illa dicenda est quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolimus, efficit quod potest, sicut est necessitas mortis, manifestum est voluntates nostras quibus recte vel perperam vivitur, sub tali necessi-

tate non esse: multa enim facimus, quæ, si nollemus, non utique faceremus; quo primitus pertinet ipsum velle. Nam si volumus, est, si nolimus, non est. Non enim vellemus, si nollemus. Si autem illa definitur esse necessitas secundum quam dicimus, necesse esse ut ita sit aliquid vel ita fiat, nescio cur eam timeamus ne nobis libertatem auferat voluntatis: neque enim et vitam Dei et præscientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse esse Deum semper vivere et cuncta præscire: sicut nec potestas ejus minuitur cum dicitur mori fallique non posse. Sic enim hoc non potest, ut potius si posset minoris esset utique potestatis, recte quippe omnipotens dicitur, qui tamen mori et falli non potest. Dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult; quod si ei accideret, nequaquam esset omnipotens. Unde propterea quædam non potest, quia omnipotens est: sicut etiam cum dicimus necesse esse ut cum volumus, libero velimus arbitrio, et verum procul dubio dicimus, et non ideo ipsum liberum arbitrium necessitati subjicimus, quia adimimus libertatem [al., quæ adimit]. Sunt igitur nostræ voluntates, et ipsæ faciunt quidquid volendo facimus, quod non fieret si nollemus: quidquid autem aliorum hominum voluntate nolens quisque patitur, etiam sic voluntas valet, et si non illius tamen [al., tantum] hominis voluntas, sed potestas Dei est. Nam si voluntas tantum esset nec posset quod vellet, potentiore voluntate impediretur, nec sic tamen voluntas, nisi voluntas esset, nec alterius, sed ejus esset qui vellet, etsi non posset implere quod vellet. Unde quidquid præter suam voluntatem patitur homo non debet tribuere [al., retribuere] humanis vel angelicis, vel cujusquam creati spiritus voluntatibus, sed ejus potius qui dat potestatem volentibus. Non ergo propterea nihil est in nostra voluntate, quia Deus præscivit quid futurum esset in nostra voluntate: non enim qui hoc præscivit, nihil præscivit. Porro si ille qui præscivit quid futurum esset in nostra voluntate, non utique nihil, sed aliquid præscivit, profecto et illo præsciente est aliquid in nostra voluntate. Quocirca nullomodo cogimur aut retenta præscientia Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio Deum quod nefas est, negare præscium futurorum. Sed utrumque amplectimur, utrumque fideliter et veraciter confitemur: illud ut bene credamus, hoc ut bene vivamus; male autem vivitur nisi de Deo bene creditur. Unde absit a nobis ejus negare præscientiam ut liberi esse velimus, quo adjuvante sumus liberi vel erimus! Proinde non frustra sunt leges, objurgationes, exhortationes, laudes et vituperationes, quia et ipsas futuras esse præscivit, et valent plurimum quantum eas valituras esse præscivit, et preces valent ad ea impetranda quæ se precantibus concessurum esse præscivit, et justa præmia bonis factis, et peccatis supplicia constituta sunt. Neque enim ideo peccat homo quia Deus illum peccaturum præscivit; imo

ideo non dubitatur ipsum peccare cum peccat, quia ille cujus præscientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccatum esse præcivit; qui si nolit, utique [al., omnino] non peccat : sed, si peccare noluerit, etiam hoc ille præcivit

(*Ibid.*, c. 11.) [Deus itaque summus et verus, cum Verbo suo et Spiritu sancto, quæ tria unum sunt, Deus unus omnipotens creator et factor omni animæ atque omni corporis cujus sunt participatione felices, quicumque sunt veritate, non vanitate felices, qui fecit hominem rationale animal ex anima et corpore, qui eum peccantem nec impunitum esse permisit, nec sine misericordia dereliquit, qui bonis et malis essentiam etiam cum lapidibus, vitam seminalem etiam cum arboribus, vitam sensualem etiam cum pecoribus, vitam intellectualem cum solis angelis, dedit; a quo est omnis modus, omnis species, omnis ordo, a quo est mensura, numerus, pondus, a quo est quidquid naturaliter est, cujuscunque generis est, cujuslibet æstimationis est; a quo sunt semina formarum, formæ seminum, motus seminum atque formarum; qui dedit et carni originem, pulchritudinem, valetudinem, propagationis fecunditatem, membrorum dispositionem, salutem, concordiam; qui et animæ irrationali dedit memoriam, sensum, appetitum; rationali autem insuper mentem, intelligentiam, voluntatem, qui non solum cælum et terram, nec solum angelum et hominem, sed nec exigui et contemptibilis animantis viscera, nec avis pennulam, nec herbæ flosculum, nec arboris folium sine suarum partium convenientia, et quadam veluti pace dereliquit, nullo modo est credendus regna hominum, eorumque omnium dominationes et servitutes a suæ providentiæ legibus alienas esse voluisse.]

† Idem in homilia 53 in Evangelium Joannis : *Cum autem tanta signa fecisset coram eis non crediderunt in eum, ut sermo Isaïæ prophetæ impleretur, quem dixit : Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est ? (Joan. XII, 37; Isa. LIII, 1.)* Ubi satis ostendit brachium Domini ipsum Dei Filium nuncupatum, etc. Quidam ergo inter se mussitant, et ubi possunt aliquando proclamant, et turbulenta disceptatione contendunt dicentes : quid fecerunt Judæi, vel quæ culpa eorum fuit, si necesse erat ut sermo Isaïæ prophetæ impleretur? quibus respondemus Deum præscium futurorum per Prophetam prædixisse infidelitatem Judæorum, prædixisse tamen, non fecisse : non enim propterea quemquam Deus ad peccatum cogit, quia futura hominum peccata jam novit? Fecerunt ergo peccatum Judæi, quod eos facere non compulit, cui peccatum non placet, sed facturos esse prædixit, quem nihil latet. Et ideo si non malum, sed bonum facere voluissent, non prohiberentur, et hoc facturi præviderentur ab eo qui novit quid sit quisque facturus, et quid ei sit pro ejus opere redditu-

rus. † Quibus enucleatissimis beati Patris sententiis pene omnes superius comprehensi sententiarum tuarum fetores exhausti sunt. Verum non ab re esse duximus, si adhuc ejusdem Patris dicta ad medium producamus, qualiter de pœnis a Deo retributis atque retribuendis senserit, ex libro videlicet ejus contra adversarium legis et prophetarum.

(*Contra advers. leg. et proph. lib. 1, cap. 15.*)

[Porro autem cui displicet peccator prohibitus a ligno vitæ, quid nisi impune vitæ male vivere? Nec magnum erat Deo et alio quolibet modo vitam subtrahere homini, quem vivere noluisse; sed quoniam rationales animæ de sapientia vivunt, quarum mors est insipientia, hujus rei significandæ gratia lignum vitæ (*Gen. II, 9*) in paradiso fructu suo mori hominem nec corpore sineret. Quod ergo inde separatus traditus est morti consumendus ætate (*Gen. III, 22, 23*), quod nequaquam illi accidisset, si semper eodem cibo frueretur, significatum est quod prius ab spiritali vitæ ligno propter peccatum anima ejus exclusa est, et ita quoadam sua interiore morte jam mortua; nam de sapientia scriptum est : *Lignum vitæ est amplectentibus eam (Prov. III, 18)*. Quod iste non intelligens ait : Quatenus ergo ante maledictum immortalis homo perpetuo vivere poterat, qui nondum ex ista arbore cibum sumpserat, quasi aliquis ei dixerit, aut in illo libro alicubi legerit, quod nondum Adam sumpserat ex cibo arboris vitæ; quin potius intelligendus est, quoniam inde illi vita in corpore perpetua suppetebat, ne vetustate consumeretur ætatis. Ad hoc inde prohibitus, ut ex peccati pœna jam illi esset necessitas mortis : quomodo, inquit, ex Dei maledicto mori cœperit, cum vita ipsa nunquam ex ipso initium sumpserit, quasi optaverit ei Deus mortem, sicut homo homini, ac non Dei verba ad sententiam pertineant punientis, non ad iram maledicentis. Punire autem morte corporali, fuit a vitæ arbore separare, cum jam fuisset spiritaliter mortuus, animo utique separatus ab alimento sapientiæ : Deus itaque quid ei contigisset in animo significare voluit, separando eum a ligno vitæ, quo significabatur sapientia. Sed ista, inquit, arbor, quæ in paradiso vitæ fructus ferebat, cui proderat? Cui? nisi prius illis primis hominibus masculo et feminæ, qui prius in paradiso fuerant constituti. Deinde istis de paradiso pro merito suæ iniquitatis ejectis mansit ad memoriam significandæ spiritalis arboris vitæ, quod est, ut diximus, ipsa sapientia, beatarum cibis immutabilis animarum. Utrum autem illo cibo nunc vescatur aliquis, nisi forte Henoch et Helias, non temere asseverandum puto : ligno tamen illo vitæ, quod est in spiritali paradiso, nisi alerentur animæ beatorum, non, pro munere pietatis et fidelissimæ confessionis, latronis animæ credentis in Christum legeremus paradiso eodem Dei munere fuisse concessum : *Amen, inquit, dico tibi, hodie mecum eris in paradiso (Luc. XXIII, 43)*. Esse autem ibi cum Christo, hoc est esse cum vitæ ligno. Ipse est quippe sapientia, de qua, ut superius commemoravi, scri-

ptum est, lignum vitæ est amplectentibus eam (Prov. A III, 18).

(Cap. 16.) Nunquidnam et hoc refellendum est quod velut acute, ut sibi videtur, irridet: primo Deum non præscisse quod contigit; deinde implere non valuisse quod magnopere cogitavit; tertio ad maledictum se convertisse superatum. Unde scit Deum non præscisse quod contigit? an quia contigit? quinimo si non contigisset, nullomodo id præscisset futurum, quia non erat futurum. Aut si putat propterea non præscisse, quia si præscisset, ne contingeret providisset [al., prævidisset], potest hoc et de Christo dicere, qui talentum dedit homini nihil acquisituro, quod propterea utique dederat ut ejus augetur pecunia, quidquid est quod illa significat (Math. xxv, 24, etc.). Ergo quia contigit ut ille sua pigritia nihil acquireret, hoc non præscivit ille qui dedit? Dicere etiam potest non implesse de hoc lucro Christum quod magnopere cogitavit. Potest et illud tertium, ad maledictum se convertisse superatum, quoniam dixit: *Ligate illi manus et pedes, et projicite eum in tenebras exteriores* (Math. xxii, 13), sicut de Adam dictum est ut, a ligno vitæ separatus (Gen. iii, 22 et 23), morte etiam corporis plecteretur. Huic enim homini deserto deficientis [al., deficientis] maledictum videtur impotentis imperium. Dicat ergo impotentem Christum, quoniam de acquirenda spiritali pecunia non potuit quod cupiebat efficere; dicat æmulum ac malitiosum, quod servo suo inviderit lucem ac salutem, quem projici jussit in tenebras, ubi esset fletus et stridor dentium (Math. xxii, 13). Si autem de Christo ista non dicit, ne hoc modo se judicet non esse Christianum; cur audeat dicere de hominis conditore, et peccati merito damnatore, quod non audeat dicere de hominis redemptore? Et si ejus præcepta contempserit, pœna æternæ mortis plectetur, ultore eodem ipso scilicet. Nam in quem alium nisi in Christum hæc maledicta nesciens iste jaculatur? Quandoquidem ille ait: *Si crederetis Moysi, crederetis et mihi: de me enim ille scripsit* (Joan. v, 46). Quid enim Pater sine Filio, vel tunc fecit vel unquam facit. Si ergo salubriter non solum bonitatem, verum etiam severitatem Dei sancta Scriptura commendat, quoniam et amator Deus utiliter et timetur (unde Apostolus eodem loco utrumque commemorat, dicens: *Vides ergo bonitatem et severitatem Dei* [Rom. xi, 22], quid est quod iste insanus et præceps, cum Christianum esse se jactet, et hoc reprehendit in Deo prophetarum, quod in Deo invenit apostolorum? quoniam idem Deus est et illorum et istorum. Quod autem de isto commemoravi quem pigrum *servum misit in tenebras exteriores* (Math. xxv, 24), severitas est Dei, ubi nec futurorum improvidus dicitur quia tali pecuniam suam credidit; nec impotens, quia quem ut bene ageret non ipse rexit, ipse correxit; nec æmulus ac malitiosus quod a luce separatum in tenebras misit. Hoc de omnibus pœnis hominum, quæ leguntur in Prophetis libris inflictæ fuisse peccantibus, debet

fidelis lector advertere. Hoc ergo etiam de diluvio. Neque enim Dominus Jesus non tale aliquid futurum in suo prænuntiavit adventu, quando ait: *Sicut in diebus Noe manducabant et bibebant, novellabant, edificabant, nubebant, uxores ducebant, venit diluvium et perdidit omnes. Sic erit et adventus Filii hominis* (Luc. xvii, 26). Hoc et de obduratione cordis Pharaonis: Neque enim Novi Testamenti literæ non dicunt de quibusdam: *Tradidit illos Deus in reprobam mentem, ut faciant quæ non conveniunt* (Rom. i, 18). Hoc de spiritu mendaci, quem Deus, qui bene utitur etiam malis, justissimo judicio ad impium regem decipiendum misit (III Reg. xxii, 20). Sicut Michæas propheta sibi in visione prophetica demonstratum esse testatur: neque enim dubitavit tale aliquid dicere apostolus Paulus, cum se sciret verissime dicere, ubi ait: *Mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, et judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati* (II Thess. ii, 10). Hoc de facto per Moysen, cui Deus dixit: *Accipe omnes duces populi, et victima illos Domino contra solem*, hoc est in manifesto per diem (Num. xxv, 4). Vel quod factum Moyses ita vindicavit ut nec proximo suo quisque parceret, ferro perimens impios (Exod. xxxii, 27 et 28). Neque enim et Dominus Jesus non dixit: *Eos autem qui noluerunt me regnare sibi, adducite; interficite coram me* (Luc. xix, 27): Ubi profecto, quia mortem significat animarum, magis est utique illa fidelibus horrenda et metuenda quam corporum. Unde idem Dominus dicit: *Notite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timele qui potest et animam, et corpus perdere in gehennam* (Math. x, 28). Hujus generis mortes, per quas animæ mittuntur in gehennam, si quis fideliter (ut dignum est) cogitaverit, valde viliter æstimabit quamlibet ingentissimam stragem, et sanguinis fluvios mortalium corporum, et quomocunque quomocunque moriturorum; quas cædes iste exaggerans et scholastica vanitate describens, ad blasphemandum Deum, qui talibus mortibus eos quibus hujusmodi terror utilis fuerat flagellabat; horrorem incutit mortalibus sensibus, et aliquid se agere putat calces adversus stimulum jaciendo, ut, cum de morte carnis accusat Dei providentiam, in morte cordis intratur (al., mittitur) in gehennam. Quis autem utriuslibet sexus homo non mallet gladio trucidari, etiam illo modo quo trucidavit Sacerdos Phinees (Num. xxv, 7, 8, 11) fornicarios in ipso complexu nefariæ voluptatis, terribile constituens adversus execrandas libidines ultionis exemplum, propter quod maxime Deo placuit, quis, inquam, non mallet tali genere mortis interfici? Quis non postremo igne consumi, vel ferinis morsibus per ipsa pudenda lanari, quam mitti in gehennam ignis æterni? Cur igitur Deus Christianorum peccantes talibus mortibus puniat, ut, post corporis interitum transitorium, sequatur in gehennam sine fine supplicium, nisi (al., nonne), quia testamenti utriusque

unus est Deus? Nam possent Judæi dicere adversus A hujus impietatem, quantumlibet exaggeret bella, cædes, vulnera, funera, sanguinem, longe incomparabiliter Deo nostro Deum se habere mitiorem: longe scilicet mitius punientem transitoris (*al.*, transitoris) mortibus corporum, quam flammis perpetuis gehennarum. At enim propterea videtur huic Deus legis et prophetarum, qui unus et verus est Deus, crimine crudelitatis arguendus, quia propter levisimas causas vel etiam erubescendas pœnam mortis vel corporalis infixit, quod David populum numerasset, quod infantes, sicut iste dicit, filii Heli sacerdotis de ollis vel cacabis Deo præparatis aliquid degustassent: qua in re non disputo quantum et quam perniciosum elationis vitium tam sancto viro, ut velle Dei populum numerare subreperit, eorumque mortibus non æternis, sed jam humana conditione venturis, et celeriter transitoris, fuerit flagellatus, quorum fuerat multitudine inflatus (*II Reg. xxiv, 10, etc.*). Nec dico filios Heli non fuisse infantes, ut iste loquitur, nesciens quid loquatur, sed ejus ætatis qua possent et deberent, pro sacrilego ausu quo se Domino Deo in sacrificiis præferabant, digna coercitione cohiberi (*I Reg. ii, 2, 12, seq.*); quod neglectum Deus, non sibi consulens, sed populo cui religio pietasque profuisset, bello etiam vindicavit, ubi Dei timorem potuerunt augere victuri, per eorum mortes qui fuerant, et, si se nescirent post non longa temporum spatia morituri. Mortibus quippe corporum legimus alios etiam mortuos propter non sua, sed aliena peccata (*I Reg. iv, 10*). Ubi magis est in dolore cordis plaga viventium, quam in resolutione carnis pœna morientium; ubi animæ de corporibus exeuntes suas causas habent vel malas vel bonas, non propterea gravatæ quia exutæ; animarum vero morte alius pro alio plectitur nemo. Sed hoc dico, quantum existimet iste fuisse peccatum, *Quod in convivio nuptiali inventus est homo non habens vestem nuptialem*. Puto, si humana consideratione ista metiamur, huic aliquantulum sufficere debuit erubescere, et, ut plurimum invitantis indignatio proteperetur, vestem mutare compelli. Et tamen dictum est: *Ligate illi manus et pedes, et projicite eum in tenebras exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium* (*Matth. xxii, 12, 13*). Sed quod dicitur (*al.*, sed dicit), non levem culpam significat vestem non habuisse nuptialem quoniam ista parva magnarum signa sunt rerum. Sic ergo et sacrificia visibilia, cum sint in terrenis rebus exigua, magnarum, quoniam (*al.*, et) divinarum signa sunt rerum, in quibus filii Sacerdotis se ipsos Deo, cujus honor in sacrificiis attenditur, præferbant. Non autem ille conviva se prætulit sponso, sed tantum non congruit, quia nuptiarum (*al.*, nuptialium) tunicam non habebat. Verumtamen inter ipsas pœnas quibus utrumque vindicatum est, ille quid distet advertit, quamque incomparabiliter ista illam vincat, intelligit qui corporalibus et temporalibus spiritualia et sempiterna præponit. Verum quid opus est de mysticis

significationibus sacrificiorum vestisque nuptialis inconvenientem carnalibus sensibus velle inculcare sermonem? Ecce quod est manifestius proferamus. Evangelium legi veteri comparans Dominus, et non illud malum quod homines ante dediderant, sed quod ipse docebat, perfectius esse contestans. *Audistis, inquit, quia dictum est: Non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: Quicumque iratus fuerit fratri suo, reus erit iudicio; qui autem dixerit Racha, reus erit consilio: qui autem dixerit Fatue, reus erit gehennæ ignis* (*Matth. v, 21, 22, 23*). Quid tam parvum in peccatis, quam fratri dicere *Fatue*? quid tam magnum in suppliciis, quam *gehennæ ignis*? Si in lege vel prophetis iste invenisset aliquem, quoniam dixisset fratri suo *Fatue*, lapidare jussum B fuisse divinitus, quantæ Deum crudelitatis argueret? Quis non autem non dico lapidari, sed per singulos artus, imo per singula corporis frusta paulatim atque minutatim vivens et sentiens dilaniari consumi que maluisset, quam *gehennæ ignibus* nuncupari? Absit tamen ut crudeliorem quisquam dicat Evangelii quam legis Deum! intelligens utriusque esse unum et eundem Deum, in lege terrentem carnalibus, in Evangelio spiritualibus pœnis, et ibi et hic fidelem, nusquam crudelem. Quid illud? nonne si a Christo linguam reperiret alienam, in eumque blasphemam, et (qualis est hujus impia garrulitate damnabilem, acerbius et amarius exagitaretur, quam quod iste, de obsonio sacrificii prægustato, corporalem temporalemque pœnam sacrilegio sic indignatur ingestam? ubi venturum se Dominus et ad sinistram positus gentibus minatur esse dicturum: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (*Matth. xxv, 41, 42*). Hujus tanti supplicii quæro [*al. quæris*] causam. *Esurivi, inquit, et non dedistis mihi manducare*; ecce pro esca temporali non ablata, sed non data æternum et horrendum supplicium comminatur, et recte, si consulas veritatem. Perparum est enim quod in elemosynis datur; sed cum pie datur, æternum inde meritum comparatur: et ideo potius, quia parum est quod datur, magna impietate non datur. Unde non mirum est quod tantæ sterilitati, velut infructuosarum arborum, ignis æterni supplicium præparatur. Si autem consulas hominem ut de suo respondeat, *ubi* [*al. tibi*] *omnis D homo mendax*, contemnit culpam et exaggerat pœnam, illam quippe non videt mente carnali, hanc exhorret carne mortali. Talis est iste in omnium hominum qui puniuntur vel corripuntur in Veteri Testamento, longe mitioribus quam deluntur in Evangelio, corporalibus pœnis. Quod enim diluvium comparari æternis ignibus potest? quæ cædes? quæ vulnera? quæ corporum mortes cruciatibus sempiternis? Viginti quatuor millia cadentium (*Num. xxv, 9*), tanto buccarum strepitu inflat insanus, quasi non innumerabilia millia quotidie moriantur toto orbe terrarum, sed transitoria ista corporis [*al. corporum*] mors est. Quis vero æstimare possit quot millia stabunt ad sinistram ex omnibus gentibus, quæ sempiterni

ternis damnanda sunt ignibus? Eat iste et clamet ore aperto, et oculis clausis, quasi confessus sit Deus suam crudelitatem, quia dicit per prophetam: *Excuciam sicut fulgur gladium meum, inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus manducabit carnes de sanguine vulneratorum* (Deut. xxxii, 41, 42). De quibus verbis sic iste accusat Deum velut semper humanum sanguinem esurientem; quasi dixerit: inebriabo me sanguine, et manducabo carnes de sanguine vulneratorum. Sed quantumlibet hanc utilem Dei comminationem tanquam facinoris avidam, et, ut dicit, in sola crudelitate malis tantummodo gloriantem, vanus et vesanus exhorreat. Quid aut quantum valet, verbis comparata dicentis: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41). Ibi non sanguine inebriabuntur sagittæ, sed non satiabuntur membris omnibus flammæ; nec carnes gladius manducabit, sensum doloris citius auferens mortuis quam inferens vulneratis; sed nemo cruciatibus saltem moriendo subtrahitur, ne in moriente simul etiam ipsa poena moriatur. Cur non hic dicit: colendum ne istum, an potius execrandum fugiendumque esse dicemus? An timet de Christo ista dicere, ne ipsius ignis æterni supplicium non evadat, quo ille impios præparat mittere? Et ignorat miser hæc dicendo de Deo prophetarum, de ipso se dicere cujus tam tremendam severitatem in Evangelio formidat offendere.

Reprehendit etiam quod pœnas impiorum, significatas per *adam fellis, et botrum amaritudinis, et furorem draconum atque aspidum, collectas dicit esse Deus apud se, et signatas in thesauris suis, reddendas in tempore, cum lapsus fuerit pes eorum* (Deut. xxxii, 32, 33, 34); ignorans thesauros hic appellatos occultas dispositiones Dei qui disponit reddere unicuique secundum opera ejus (Ib., c.17). Unde Apostolus dicit: *Tu autem secundum duritiam cordis tui et cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus* (Rom. ii, 5, 6). Apud quem enim sibi thesaurizat iram cor impœnitens, nisi apud eum qui vivos est iudicaturus et mortuos? Neque enim nesciunt etiam illi veteres libri thesaurum desiderabilem (Prov. xxi, 20), de quo ibi scriptum est, *quod requiescat in ore sapientis*: Et in Proverbiis legitur, *quia Deus thesaurizat diligentibus se salutem*. Et Isaias propheta dicit: *In thesauris est salus nostra, ibi sapientia et disciplina et pietas ad Dominum* (Isa. xxxiii, 6). Hi sunt thesauri justitiæ, sed vaniloqui et mentis seductores adversantes litteris sacris, quas intelligere nolunt: eligunt ex eis aspera quæ ibi leguntur, ad commendandam severitatem Dei, et de litteris Evangelicis atque apostolicis levia quæ ibi leguntur ad commendandam bonitatem Dei, et apud homines imperitos hinc ingerunt horrorem, inde quærunt favorem; quasi difficile sit ut quisquam similiter blasphemus atque impius eo modo adversetur Novo Testamento, quo iste Veteri, carpens de Veteri quibus ibi com-

mendatur Dei bonitas, et econtrario de Novo, quibus ibi commendatur Dei severitas; et clamet invidiosus atque venenosus: Ecce qui Deus colendus est, misericors et miserator, longanimis et multe misericordie: qui non in finem irascetur, nec in eternum indignabitur: qui non secundum peccata nostra facit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis; sed quantum distat oriens ab occidente, longe facit [al., fecit] a nobis peccata nostra, qui sicut miseratur patres filios, sic miseratur timentes eum (Psal. cii, 8-13). Qui dicit: *Nolo mortem impij [al., peccatoris], quantum ut revertatur [al., tantum ut convertatur] et vivat* (Ezech. xviii, 23). Non ille qui propter lucrorum avaritiam etiam eum servum qui non perdidit talentum quod acceperat, sed tantum quia non amplius acquisivit, ligatis manibus et pedibus projecturus sit [al., projici jussit] in tenebras exteriores, ubi esset ei fletus et stridor dentium (Matth. xxii, 12), et qui hominem non habentem vestem nuptialem de convivio suo tollit et similiter alligatum simili supplicio punit; et qui venientibus ad se et pulsantibus et dicentibus: *Domine, aperi nobis*, respondet: *Non vos novi* (Matth. xxv, 12); tantum quia oleum secum quod infunderent suis lampadibus, non tulerunt; et qui propter unum contumeliosum verbum mittit in gehennam, et qui pro temporali cibo non accepto, igne damnat æterno (Matth. v, 22, etc.). Hæc atque hujusmodi si quis vesana mente sacrilegus inde lenia, hinc aspera colligat, ac sic homines utrarumque litterarum imperitos a Christo tanquam sævo et crudeli conetur avertere, et ad Deum prophetarum misericordem mitemque convertere, nonne et huic ipsi qui hoc facit, Veteri Testamento, quod ab homine similiter sacrilego posset fieri Novo, impurus atque impius apparet? Qui autem recte colit Deum, et profecto utriusque Testamenti invenit unum Deum, et ejusdem unius Dei in utroque diligit bonitatem, in utroque metuit severitatem, in illo intelligens promissum Christum, in isto accipiens redditum Christum. Nonne ibi prius in illis veteribus libris lectum est non reddendum malum pro malo, ubi præcipitur, ut si jumentum inimici sui errare quisque invenerit, revocet Domino ejus, et si cecidisset in via, non pertranseat, sed levet eum illo? (Exod. xxiii, 5.) Nonne ibi prius scriptum est quod Apostolus ponit: *Si esurit inimicus tuus, cibe illum; si sitit, potum da illi*? (Rom. xii, 20; Prov. xxv, 21.) Nonne ibi prius homo Dei Deo suo quod ei utique scit placere dicit: *Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala*? (Psal. vii, 4.) Nonne ibi prius Jeremias propheta describit sancti patientiam præbens percipienti se maxillam? (Thren. iii, 30.) Nonne ibi prius per alium prophetam præcipitur ut malitiæ unusquisque fratris sui non remissioniscatur? (Lev. xix, 18.) Quid est ergo quod iste blasphemus hæc tanquam contraria Veteri Testamento de Novo colligit, aut utrasque litteras nesciens, aut ut decipiat imperitos se scire dissimulans? A

quo tamen, si quærat utrum non reddat malum A pro malo, qui pro cibo non accepto in ignem mittit æternum (*Matth. xxv, 42*), profecto turbabitur et admonebitur incomparabiliter esse mitius oculum pro oculo, dentem pro dente (*Exod. xxi, 24*) homini auferre, ubi mensura vindictæ modum non transit injuriæ (*Lev. xxiv, 19, 20*) quam quod propter exhibitam humanitatem tantam reprehendere [rependere] severitatem, ubi transitoria est culpa, et finem non habet pœna: atque ita discet, si pervicax non est, in utroque Dei unius Testamento, et amandam bonitatem et timendam severitatem. Quamvis enim in Veteri Testamento propter temporalium bonorum promissionem malorumque comminationem servos pariat temporalis Hierusalem: in Novo autem, ubi fides imperat charitatem, qua lex possit impleri, non magis timore pœnæ quam delectatione [*al.*, dilectione] justitiæ liberos pariat æterna Hierusalem: tamen et illis temporibus fuerint justi spiritales, quos non occidebat littera jubens, sed vivificabat spiritus juvans. Unde et fides venturi Christi habitabat utique in prophetis, venturum pronuntiantibus Christum; et nunc sunt pluri carnales, qui vel hæreses faciunt, non intelligendo Scripturas, vel in ipsa Catholica aut adhuc parvuli lacte nutriuntur. aut tanquam palea perseverans futuris ignibus præparantur. Sicut autem Deus unus et verus creator bonorum est, et temporalium et æternorum, ita idem ipse auctor est amborum Testamentorum, quia et Novum in Veteri est figuratum, et Vetus in Novo est revelatum. Ignoscendi autem misericors mansuetudo, propter quam dicuntur es: Non solum septies, sed etiam septuagies septies fratri remittenda esse peccata (*Matth. xviii, 22*): non ad hoc valet, ut sit iniquitas impunita, aut torpens et dormiens disciplina, quod potius obsit quam diligens vigilansque vindicta. Claves quippe regni cœlorum sic dedit Christus Ecclesiæ, ut non solum diceret: *Quæ solveritis super terram, soluta erunt et in cœlis* (*Matth. xvi, 19*); ubi apertissime bonum, non malum pro malo reddit Ecclesia; verum et adjungeret: *Quæ ligaveritis in terra, erunt ligata et in cœlo*, quia bona est et vindicandi justitia. Illud enim quod ait: *Si nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquam ethnicus et publicanus* (*Matth. xviii, 17*), gravius est quam si gladio feriretur, si flammis absumeretur, si feris subrigeretur [*al.* subjiceretur]. Nam ibi quoque subjunctum est: *Amen dico vobis, quæ ligaveritis in terra erunt ligata et in cœlis*. Ut intelligeretur quam gravius sit punitus, qui velut relictus est impunitus. Hic dicat iste si placet, Siccine mandata Salvatoris accepimus jubentis? Nemini reddideritis malum pro malo; sed, si quis vos percusserit in unam maxillam, præbete et alteram; et: Dimitte injurias fratribus vestris. Ecce ab hominibus non reddentibus malum pro malo alligatur homo amarius et infelicis Ecclesiæ clavibus quam quilibet gravissimis et durissimis ferreis vel adamantinis nexibus.

CAPUT XI.

Quod divina humanaque auctoritate comprobari possit non esse Dei prædestinationem, nisi de his qui præparati sunt ad æternam felicitatem.

† Undecimo portentorum tuorum monstro ais:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 11, num. 1, sect. 1.) ⊕ *Quod divina humanaque auctoritate comprobari possit non esse Dei prædestinationem, nisi de his qui præparati sunt ad æternam felicitatem.*

CORRECTIO.

† In quo cum dicta replicas, tuam insaniam manifestas ais enim:

JOANNES SCOTUS.

(Num. 2.) ⊕ *Aut quomodo a veritate abhorreat, si dicatur a simili, præcivit Deus omnia quæ facturus esset, dicatur a contrario præcivit quæ facturus non esset pro nescivit: similiter de prædestinatione intelligendum a simili, prædestinavit Deus quos præparavit ad suam gratuitam gratiam accipiendam, a contrario prædestinavit impios ad interitum vel supplicium æternum, quos tamen non prædestinavit.*

CORRECTIO.

† O ingenium venenis infectum, o sensum errorum tenebris incomparabiliter obscuratum, nunquam quippe etiam hæreticorum quislibet ante te hunc nefarium intellectum admisit: nullus catholicorum saltem mente concepit, ut Deum scire pro eo quod est nescire, et prædestinare pro eo quod est non prædestinare, aut intelligere, aut intelligendum scirent. Nempe omnes sanctarum Scripturarum fidelissimi et doctissimi tractatores nunquam a contrario Deum scire, vel prædestinare mala quælibet docuerunt: sed sicut se habet veritas lectionis, ita ut sonat seposito omni obscuritatis nubilo intelligendam veraciter prædicarunt. Itaque si secundum tuam pravitatem (quod absit) accipitur ut scire pro nescire, et prædestinare pro non prædestinare intelligatur, quid absurdus, imo perversus, dici queat non video: omnia enim, quæcumque in divinis, vel patrum litteris similia proferuntur, eidem insanæ subfacebunt. Videlicet ut quotiescumque legitur Deus facere, creare, scire, præscire, destinare, prædestinare, ordinare, præordinare, disponere, deputare, delegare, decernere, statuere, constituere, tradere, punire, excitare, suscitare, convertere, damnare, condemnare, judicare, perdere, disperdere, ducere, inducere, indurare, occidere, parare, præparare, a contrario intelligatur: videlicet non facere, non creare, nescire, non præscire, non destinare, non prædestinare, non ordinare, non præordinare, non disponere, non deputare, non delegare, non decernere, non statuere, non constituere, non tradere, non punire, non excitare, non suscitare, non convertere, non damnare, non condemnare, non judicare, non perdere, non disperdere, non ducere, non inducere, non indurare, non occidere, non parare, non præparare; quod si admittitur, prorsus omnis judiciorum Dei veritas abrogatur.

Nam si ea quæ diximus et multa alia ubicunque de Deo dicuntur, addita negativa particula accipiuntur, sequitur ut Deum nequaquam curare mortalia fateatur, et auferatur Dei iudicium, quod ideo constitutum Scripturæ clamitant, ut in eo de justis et peccatoribus iudicetur, separatisque implis a societate justorum, sequatur utrosque remuneratio merita, ut secundum Domini dictam: *Eant hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam* (Matth. xxv, 46). Ergo si nescit Deus peccatores, eorumque peccata, nec iudicaturus credendus est. Quidquid enim aut nunc particulariter in peccatores agit, aut ad extremum generaliter acturus creditur, texte Scripturæ vero iudicio agere, acturusque sine dubio prædicatur. Porro cum vel in divinis eloquiis, vel in patrum litteris de Deo talia referuntur, ab omnibus, ita ut sonant intellecta atque exposita invenimus: quis vero non horreat hæc tuæ pervertitatis amentiam, ut orthodoxos tractatores sanctarum paginarum, quibus omnino studii fuit abstrusæ aperire, clausa reserare, figurata explanare, obscura elucidare, dicat vel ea non intellexisse, vel invidie suppressisse: nullus sanè illorum reperitur, qui juxta tuam pravitatem ea vel intellexerit, vel tractaverit, vel docuerit: quo etenim pacto credendi sunt a contrario talia intellexisse, qui ubique necessarium fuit de eisdem contrariis nullatenus tacuerunt aut quomodo in suis litteris atque explanationibus figuratæ locutionis modo uterentur, qui ad hoc ipsum easdem expositiones susceperant, ut omnes figuratas locutiones apertis dictionibus expedirent.

O monstrum horrendum, o linguam prædicendam! quæ vel ignorantiam, vel invidiam tantis doctoribus importare non metuit, ut qui obscura revelare subierant, obscurioribus dictis ea implicasse credantur, præcipueque in sermonibus ad populos, lucidissime vel dictatis vel enuntiatis, quos apertis oportebat sermocinationibus informari, non figuratis locutionibus impediri: de qua re testes nobis sunt libri beatissimi Patris Augustini, quos de Doctrina Christiana plenus veræ charitatis edidit, in quibus cuique prædicatori ita loquendum persuasit, ut postpositis totius plausibilitatis appetentis, fucoque cothurnati sermonis propulso, ita audientium aurbus inserviat, ut mentibus eorum per omnia prodesse contendat; neque in quatuordecim libris Quæstionum atque locutionum (quorum sæpe meminimus) ullam hujus tuæ pravitatis invenitur fecisse mentionem, quinimo prædestinare et deputare, sicut in omnibus pene libris suis atque sermonibus, in his quoque posuisse reperitur. Nam in libro Quæstionum septimo cum exponeret Jephthæ historiam, ita utrumque, et prædestinare scilicet et deputare, sub uno eodemque intellectu posuit, ut differre nihil penitus edoceret (*Augusti. in Eptateuch. lib. vii, cap. 49*). [Profecto autem, inquit, illi significantur inimici, qui ex ipsa gente perseverantes in infidelitate prædicti sunt, aut omnino omnes gehennæ prædestinati,

A ubi erit eis fletus et stridor dentium (Matth. xxv, 30), tanquam populo mœroris, quanquam populus mœroris etiam diabolus et angeli ejus, non inconvenienter intelliguntur, sive quia æternam miseriam eis, quos decipiunt acquirunt, sive quia et ipsi æternæ miseriam deputati sunt.]

† Hujus rei testis est sanctus antistes Fulgentius, qui super hoc sermone sciscitandi Monimo plenissime planissimeque respondens pulcherrimum volumen edidit, in quo nihil tuorum figmentorum secutus est, sed plana eloquentia prædestinasse Deum impios ad iteritum veritate catholica docuit et probavit. Aut igitur vera sunt quæ astruis, et falsa quæ tantus doctor fideliter exaravit: aut quia hoc de tanto talique doctore nefas est credere, falsa sunt omnimodis quæ mendaciter conscripsisti, et vera sunt procul dubio quæ tantus doctor fideliter ac veraciter intinavit. Certe si nulla nobis alia aut auctoritas aut ratio suppeditaret, solus ille nobis in hujus sermonis intelligentia sufficere poterat, cujus doctrina atque scientia tanto in catholica Ecclesia honore et amore convaluit, ut de illius scriptis nullus unquam dubitaverit, nullus derogaverit, quippe qui et liberarum disciplinarum eruditionibus splendidus, et Scripturarum sanctarum doctrina præfulgidus, et non minus Græci quam Latini eloqui peritiosissimus invenitur. Testis est etiam sanctus Prosper, vir in omni litterarum eruditione doctissimus ac facundissimus, qui Gallorum aliorumque Pelagii sequacium impudentis et libris fideliter editis, et Romani pontificis edicto sua instantia impetrato, propugnator fortissimus ac fidelissimus obiit. Proinde impudentior cæteris tuis similibus comprobaris, qui cum eorum venerabilia scripta legeris, quippiam secus ausus es mussitare. Nam etsi nusquam eorum scripta legisses, satis ea te poterant de his omnibus informare, quæ ante biennium ex illorum libris, deflorata quibusdam fratribus consensu synodi mutere curavi, quæ ad te pervenisse si nosse aliter nequivissem, infaustissimus liber tuus, cui largiente Domino respondemus, probabiliter nos instruere poterit. In quo earundem deflorationum pleraque interposita atque ad tuas pravitates detorta violenterque inflexa reperimus.

Abst, abst, inquam, a cordibus catholicorum ut ignorantia Deo ullatenus deputetur. Tribus tamen modis in divinis eloquiis, quantum mea fert memoria, Deus nescire tropicos dicitur. Scilicet aut non experiendo, aut reprobando, aut nescire faciendo. Dicit quippe ipse Dominus per Prophetam: *Quæ ignorabam, interrogabant me* (Psal. xxxiv, 21), quia videlicet peccatum ab eo exigebant, quod nunquam cognoverat, id est nunquam expertus fuerat, nunquam fecerat, dicente beato Petro apostolo: *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* (I Petr. i, 22). Et beato Paulo apostolo: *qui cum non cognovisset peccatum* (II Cor. v, 21), id est non fuisset expertus neque commisisset. Novit ergo peccatum per eam scientiam quam nihil latet; non

novit autem per experientiam, qua nunquam eorumpi potuit. Iterum idem loquitur in Evangelio diciturum se quibusdam in iudicio : *Nescio vos (Matth. xxv, 12)* unde sitis; id est non approbo in arte disciplinæ meæ, quam pravis semper operibus impugnavisti. Rursum ipse ad discipulos ait : *De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater solus (Matth. xxiv, 36)*. Qualiter enim nescire Filius poterat diem, quem ipse ineffigibili potentia etiam ante temporaneos dies statuisset non dubitatur? Itaque nescire diem intelligendus est pro eo quod est nescire facere apostolos, quod non utiliter scirent. Unde et eis postmodum loquitur. *Non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate (Act. i, 7)*. His tropicis locutionibus cum Deus nescire vel ignorare quid legatur, secundum proprietatem vero majestatis, essentiaæ atque scientiaæ suæ nihil prorsus potuit, potest aut poterit ignorare. Hanc Dei scientiam intuitus fuerat propheta, qui ad Deum humiliter loquebatur : *Mundi sunt oculi tui, ne videant malum (Habac. i, 13)*, id est, ne approbent vel experiantur. Item alius propheta : *Ecce enim oculi Domini super regnum peccans, ut disperdat illud (Amos ix, 8)*. Et rursum : *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos et malos (Prov. xv, 3)*. Et rursum : *Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum (Psal. xxxiii, 17)*. Non hæc a contrario intelligenda omnes catholici tractatores, sed veritate dicatorum simplicium sentienda tenendaque sanxerunt. Abi igitur, et esto hæreticorum omnium te terrimus, qui contra universorum opinionem Deo ignorantiam affingere impudentissime præsumpsisti. Jam vero quod addis de impiis ad interitum prædestinatis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 11, num. 3, sect. 1.) ⊕ *Si enim prædestinati sunt, necessario peribunt, pœnasque patientur inevitabiles; quod si ita est, quomodo juste judicabitur mundus, quem necessitas prædestinationis cogit perire?*

CORRECTIO.

† Licet super hoc satis abundeque actum fuerit, non piget veraciter iterare quod te non puduit mendaciter inculcare. Prædestinatio Dei, sicut et præscientia, nullam vim futuris ingerit, nullam necessitatis violentiam importat. Quamvis enim quidquid Deus præscivit et prædestinavit, ita, nec omnino aliter, necesse sit fieri: non tamen ideo quia præscita vel prædestinata sunt, fiunt; sed quia futura indubitabiliter sciebantur, præscita ac prædestinata potentissime intelliguntur. Non ergo ideo fit aliquid quia Deus præscivit, sed ideo ille præscivit quia futurum scivit. Ac per hoc non est culpa præscientia et prædestinatio Dei, si aliquis perit, sed creaturæ rationalis, quæ sibi meritum pereundi male vivendo, ejusque bonitatis largitibus abutendo, comparavit. Prædestinavit igitur Deus peccantem ad supplicium æternum, secundum id quod eum præ-

scivit male victorum, et in malis operibus obstinatissime perseveraturum: proinde culpa est ejus, qui talis futurus præscitus est, non Dei, qui talem præsciens, merito prædestinavit ad pœnam. Nunquid non eadem calumniandi licentia potes garrere, ut asseras: Si prædestinati ad vitam non sunt, necessario peribunt, pœnasque patientur inevitabiles? Quod si ita est, quomodo juste judicabitur mundus, quem necessitas prædestinationis cogit perire, quoniam prædestinatus ad vitam non est? Similiter, si quidam misericorditer electi sunt, cæteri vero juste derelicti, necessario peribunt, pœnasque patientur inevitabiles: quod si ita est quomodo juste judicabitur mundus, quem necessitas electionis, vel derelictionis cogit perire, quoniam non electi, sed derelicti sunt?

Hæc calumniandi libido tam late patet, ut in omnibus quæcunque super misericordia Dei atque justitia fideliter prædicantur, oblique possit affingi: quapropter proturbanda est penitus damnabilis assertio pravitatis, et fatendum juste mundum hunc a Domino judicandum. Neque enim ideo peccant, quicunque peccant, quia judicabuntur, sed quia peccant, utique idcirco inevitabiliter judicabuntur: non ergo necessitas judicii peccantes cogit perire, sed necessitas peccandi, quam sibi volendo insolubiliter consciverunt, compellit inevitabiliter interire. Sicut itaque necessitas judicii nullum perire cogit, ita necessitas prædestinationis nulli vim pereundi imponit. Verum si diligenter attendas omnia, aut pene omnia, quæ sunt judicii Dei, eadem prædestinationis invenies. Statuit Deus futurum judicium, in quo reddat unicuique secundum opera sua (Matth. xvi, 27), electis præmia, impiis supplicia sempiterna, et hoc est totum quod de prædestinatione fideliter ac salubriter confirmatur, ut iudex omnium electis per misericordiam beatitudinem, relictis per justitiam pœnas tormentaque retribuatur. Legimus quia qui non credit jam judicatus est (Joan. iii, 18), id est damnatus. Exsurgat nunc sycophanta impudoratus et causetur: Si qui non credit jam judicatus est, necessario peribit, pœnasque patientur inevitabiles: quod si ita est, quomodo juste judicabitur mundus, quem necessitas judicationis, id est damnationis, cogit perire? Dicit etiam evangelista Joannes de Judæis non erudentibus Domino: *Propterea non poterant credere, quia dixit Isaias propheta: Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggravata, ut non videant oculis, et corde non intelligant, et convertantur, et sanem eos (Joan. xii, 39)*. Si propterea non poterant credere, quia hoc prædixit Isaias, necessario non crederunt, pœnasque patientur inevitabiles; quod si ita est, quomodo juste judicabitur mundus, quem necessitas prophetiæ coegit non credere? Et ipse Dominus, *Propterea non audistis, quia ex Deo non estis (Joan. viii, 47)*; et iterum: *Propterea vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis (Joan. x, 26)*; et rursum: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum; et: Nemo potest venire*

ad me nisi datum fuerit ei a Patre meo (Joan. vi, 44 66). Et omnia quæcunque de Dei occultis judiciis propheticæ et apostolicæ paginæ protestantur, eisdem calumniis subfacebunt. Omnis igitur ab his necessitas coactiva propellatur, et judiciorum Dei humiliter profunditas stupeatur, dicaturque cum Apostolo: *O altitudo divitiarum scientiæ ac sapientiæ Dei!* (Rom. xi, 35.)

Nunc ad videnda reliqua, favente Domino, trans-eamus. Denique volens probare quod sanctæ Scripturæ auctoritas inconcussa præscientiam simul et prædestinationem, aut solam absolute prædestinationem, non nisi in his quos Deus elegit ad æternam beatitudinem possidendam inveniatur posuisse, ponis apostolica testimonia ad Romanos: *Scimus, iniquentia, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: his, qui secundum propositum vocati sunt; quoniam quos ante præcivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: quos autem prædestinavit, illos et vocavit; et quos vocavit, ipsos et iustificavit; quos autem iustificavit, ipsos et glorificavit* (Rom. viii, 28-30). Item ad Ephesios: *Benedictus Dominus et Pater Domini nostri Jesu Christi; qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo: sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, ut essemus sancti, et sine macula in conspectu ejus in charitate; prædestinans nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsam secundum placitum voluntatis suæ, ad laudem gloriæ gratiæ suæ; in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo; in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum secundum divitiis gratiæ ejus, quæ superabundavit in nos in omni sapientia, et prudentia, ostendens nobis sacramentum voluntatis suæ secundum bonum placitum ejus, quod proposuit in eo; ad dispositionem plenitudinis temporum, ut restaurarentur omnia in Christo, quæ sunt in cælis, et quæ super terram. In ipso in quo et sorte vocati sumus prædestinati secundum propositum Dei; ab eo qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ* (Ephes. i, 3-14). Quibus præmissis adjungis dicens.

IOANNES SCOTUS.

(Cap. 11, num. 4, sec. 3.) † *Contra veritatis tam claræ tubam quis homo sobriæ vigilantisque fidei voces admittat humanas, quis mea non audiat, prædestinationem omnimodo esse sanctorum, nullo modo posse fieri reproborum?*

CORRECTIO.

† O quam tibi necessaria fuerat sobrietas, vigilantiaque veræ fidei, ut videres quid tuba apostolica diceret: et nequaquam excogitares quod tantæ concentus tubæ minime sonuisset. Apostolus siquidem in his quæ proposuisti exemplis totam intentionem suam ad electorum Dei prædestinationem, et glorificationem commendandam prædicator veritatis direxerat: nullamque reproborum, vel prædestinationem, vel damnationem adnotare subierat, quod jam

A sese in præcedentibus ejusdem Epistolæ duntaxat ad Romanos partibus satis egisse memineral. Nihil ergo tuam insaniam verba apostolica juvant. Non enim aut tantummodo electos prædestinatos, aut reprobos non prædestinatos dixit; quod tamen ubi commodum duxit, utrumque alternatim commendare non distulit: ait enim in eadem Epistola cum de electione gentium et reprobatione Judæorum subtiliter veraciterque tractaret: *Sin autem Deus volens ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ. secundum Ambrosium præparata, secundum Augustinum et omnes Africanos perfecta, secundum nostrorum codicum consuetudinem apta vel aptata in interitum. Ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam, quos et vocavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus* (Rom. ix, 22-24), et cætera quæ sequuntur. Si secundum ea quæ in præcedentibus confirmare molitus es, nihil est aliud Dei prædestinatio quam præparatio operum illius, quare manifeste Apostolus, *vasa iræ præparata vel perfecta vel apta sive aptata in interitum* clamat: nam de varietate interpretum non est meum judicare: quantum tamen ad meam atinet simplicitatem, cuncta et recipio et approbo. Si, inquam, secundum Ambrosium *vasa iræ præparata sunt in interitum*, et juxta definitiones tuas prædestinare nihil est aliud quam præparare: liquet profecto Apostolum *vasa iræ præparata in interitum*, nequaquam aliud sensisse quam prædestinata, quoniam omnis ejusdem apostolicæ disputationis circumstantia hoc item continet, adeo ut nullus sobriæ mentis aliter locum eundem apostolicæ prædicationis intellexisse aut docuisse ullatenus reperiatur.

Et licet mihi tantorum pontificum, Ambrosii videlicet et Augustini, in assertione hujus rei sufficit auctoritas, ne cui tamen interpretationis displiceat varietas, idem Apostolus scribens ad Corinthios, ait: *Puto nos Deus elegit novissimos apostolos tanquam morti destinatos* (I Cor. iv, 9); quod ne amicissima tibi perversitate detorqueas, audi qualiter S. Ambrosius exponat. Ambrosius (in I Corinth. iv, ix): [Hoc ideo personæ suæ deputat, quia semper in necessitate fuit, persecutiones et pressuras ultra cæteros passus, sicut passuri sunt Henoch et Elias, qui ultimo tempore futuri sunt apostoli: mitti enim habent ante Christum ad præparandum populum Dei, et muniendas omnes Ecclesias ad resistendum Antichristo, quos et persecutiones pati et occidi lectio Apocalypsis testatur. Horum ergo tempus, suo tempore comparavit Apostolus dicens, *quasi morti destinatos*: ad hoc enim venturi sunt ut occidantur.] † Et in libro Ecclesiastico legitur: *Deus paravit illum ad rhomphæam* (Eccli. xxvi, 27). Et ipse Dominus ad Job cum ei malitiosissima et extra Deum invictissima arma atque argumenta diaboli exponeret. *Quæ præparavi*, inquit, *in diem pugnæ et belli* (Job xxxviii, 23), quibus documentis manifeste destruitur tuorum astructio mendaciorum, quibus præscientiam

et prædestinationem, vel præparationem Dei in electis tantum ad vitam, non etiam in reprobis vel ad pœnas, confirmare pertinaciter studuisti : quamvis de his omnibus satis in superioribus, quantum pro opportunitate visum est, egerimus. Aut igitur reprehende Ambrosium et Augustinum, eosque mendacii, imo hæreseos argue ; aut quia id fieri nullo modo potest, humiliare tantorum Patrum saluberrimis sensis, et fatere, quod verum est, præscientiam, prædestinationem et præparationem Dei bifariam, id est et ad electos, et ad reprobos pertinere.

His apostolicis sententiis nulla obscuritate, quantum ad præscientiam et prædestinationem Dei attinet, involutis, nullatenus ad eorum quæ astruere conatus es pertinentibus, ideoque veritate privatus, transis ad eâ testimonia quæ ex beati Augustini scriptis Gotteschalcus decerpserit, atque ad suum errorem, ut ais, detorserit. Quæ dum non intellecta asseris secundum Apostolum, *aliis odorem vitæ in vitam, aliis odorem mortis in mortem facta* (II Cor. II, 16), utinam et ipse sano capite ad ea perscrutanda simpliciter accederes, ne tantas de eis vomituum nauseas eructares. Tanta quippe dictorum eorumdem piis mentibus perspicacia elucet, ut in eorum intelligentiis fide atque auctoritate dignis nullus piorum valeat hæsitare. Tibi itaque nisi citius resipueris, facta sunt odor mortis in mortem, quem non ut ab eo dicta, sed ut a tua pravitate interpolata sunt, interpretari fallaciter non erubuit. Iste quippe mos cunctis hæreticis fuisse dignoscitur, ut quæcumque prophetica et apostolica Patrumque orthodoxorum dicta suis figmentis contraria, aut de suis codicibus eraderent, aut eosdem libros exauctorarent, aut certe perversis interpretationibus depravarent, suisque erroribus confirmandis quocumque colludio agglutinare satagerent : cui te vitio ultra cæteros inservisse, nullus, qui tua legit, ignorat. Positis igitur testimoniis memorati Patris, quibus impios ad interitum prædestinatos vel præparatos creberrime dixerit, quia negare nullatenus poteras, depravare contendis, ut eum figurate, id est a contrario ea dixisse mentiaris, quod nec ille, nec quispiam doctorum duntaxat catholicorum fecisse convincitur. Dicis itaque.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 11, num. 5, sect. 6.) *Θ Quis enim ignorantium modos locutionum quibus sancti Patres uti solent, non facile possit seduci audiendo prædestinatos æterno igni præparatos ad iram Dei, prædestinatos morti sempiternæ, prædestinatos ad interitum, ad pœnam, cæteraque id genus, ut sine ulla hæsitatione concedat aut duas prædestinationes, unam plane sanctorum, alteram impiorum sibi per omnia contrarias, aut unam eandemque divinam prædestinationem sanctosque impiosque amplecti, eamque simul contrariorum, quod ratio denegat, esse capacem.*

CORRECTIO.

† Figuratis locutionibus nec Augustinum nec cæ-
PATROL. CXV.

teros adeoque sanctos Patres, maximeque isto contrariorum genere in tractatibus suis sermonibusque ad populum enuntiatis, usos fuisse jam diximus : præcipue tamen a vocabulo prædestinationis divinæ, id genus locutionis procul abesse sanctus Fulgentius proprio in hoc ipsum edito volumine, et Prosper aliique complures, omni ambage semota, perspicue edocent : prædestinationes etiam pluraliter efferri, beati Gregorii papæ atque Isidori episcopi sententiis indicavimus. Verum quod ad rem attinet, quæro utrum judicia Dei vel duo quotlibet, vel unum singulariter censeas? Nam mihi prædestinatio et iudicium Dei in tantum convenire videntur, ut unum sine altero esse non possit. Sicut enim prædestinatio, ita et iudicium Dei quosdam ducit ad regnum, quosdam damnat in Tartarum : illos per misericordiam, istos per justitiam. Judicari autem et bonos et malos cum omnes Scripturæ testentur, sufficere præsentī actioni unum ex Evangelio Domini testimonium credimus, quo ait : *Cum venerit filius hominis in majestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ : et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis. Et statuet quidem oves a dextris suis, hædos autem a sinistris. Tunc dicet rex his qui a dextris ejus erunt : Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi : Esurivi enim et dedistis mihi manducare, sitiivi et dedistis mihi bibere, hospes eram et collegistis me ; nudus, et operuistis me ; infirmus, et visitastis me ; in carcere eram, et venistis ad me. Tunc respondebunt et justi dicentes : Domine, quando te vidimus esurientem, et pavimus? sitientem, et dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hospitem, et collegimus te? aut nudum, et cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, et in carcere, et venimus ad te? Et respondens Rex dicet illis : Amen dico vobis, quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis; tunc dicet et his qui a sinistris ejus erunt : Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus : Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare ; sitiivi, et non dedistis mihi potum ; hospes eram, et non collegistis me, nudus, et non operuistis me ; infirmus et in carcere eram, et non visitastis me ; tunc respondebunt et ipsi dicentes : Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum vel in carcere, et non ministravimus tibi? tunc respondebit illis, dicens : Amen dico vobis, quandiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (Matth. xxv, 31, 46).*

Ecce ipse Dominus Rex regum, omnipotentissimus et sempiternus, qui ante sæcula diem iudicii futurum constituit, ipse in fine temporum seipsum identidem agitaturum prædixit, et absque cujusquam figuræ locutionis fuco justis paratum regnum, diabolo et angelis ejus paratum ignem æternum testatus est, nullo prædicatorum fidelium docente, immo

sentiente, quod solus omnium hominum fingere nullatenus metuisti, videlicet uti bonis paratum regnum non figurate, impiis vero paratum supplicium figurate, id est non paratum intelligatur: contra omnem penitus divinam et humanam auctoritatem, quæ utrisque paratum a Deo vel regnum, vel supplicium inclamant; iudicium autem vel bifariam, vel quadrisariam agitandum beato Gregorio in libris *Moralibus* exponente discamus, qui in libro *xxvi* (*cap. 20*) ita eloquitur.

[*Sed non salvat impios, et iudicium pauperibus tribuit* (*Job xxxvi, 6*), id est elatos destruit, humiles vero per iudicium liberos reddit: vel certe iudicium pauperibus tribuit, quia hi qui nunc nequiter opprimuntur, ipsi tunc super oppressores suos iudices veniunt. Dæ quippe sunt partes, electorum scilicet atque reproborum, sed bini [*al.*, boni] ordines eisdem singulis partibus continentur, alii namque iudicantur et pereunt; alii non iudicantur et pereunt; alii iudicantur et regnant; alii non iudicantur, et regnant. Iudicantur et pereunt, quibus Dominica inclinatione [*al.*, voce in damnatione] dicitur: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi potum: hospes eram, et non collegistis me; nudus, et non operuistis me; æger et in carcere, et non visitastis me*; quibus præmittitur: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum qui præparatus est diabolo et angelis ejus* (*Matth. xxv, 42, 41*). Alii vero in extremo iudicio non iudicantur et pereunt: de quibus per Prophetam Dominus ait, [*al.*, Prophetam ait] *non resurgunt* [*al.*, resurgent] *impii in iudicio* (*Psal. 1, 4*); et de quibus Dominus dicit: *Qui autem non credit, jam iudicatus est* (*Joan. iii, 18*); et de quibus Paulus ait: *Qui sine lege peccaverunt sine lege peribunt* (*Rom. ii, 12*). Resurgunt vero etiam omnes infideles, sed ad tormenta, non ad iudicium; non enim eorum tunc causa discutitur, quia ad conspectum districti iudicis jam cum damnatione suæ infidelitatis descendunt [*al.*, accedunt]: professionem veræ fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur ut peccant; qui vero nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia præiudicati infidelitatis suæ tenebris, ejus quem despexerant invectione redargui non merentur]. Illi saltem verba iudicis audient, quia ejus fidei sola [*al.*, saltem] verba tenuerunt; isti in damnatione sua æterni iudicis nec verba percipiunt, quia ejus reverentiam nec verbotenus servare voluerunt [*al.*, maluerunt]. Illi legaliter pereunt, quia sub lege positi peccaverunt; istis in perditione sua de lege nihil dicitur, quia nihil legis habere conati sunt. Princeps namque terrenam rempublicam regens aliter punit civem interius delinquentem, atque aliter hostem exteriori rebellantem; in illo iura sua conselit, eumque sub verbis dignæ invectionis addicit; contra hostem vero bellum movet, instrumenta perditionis exercet, dignaque ejus matitiæ tormenta retribuit; de malo vero ejus quæ

[*al.*, quid] lex habeat non requirit. Neque enim lege necesse est periri, qui lege nunquam potuit teneri. Ita ergo in extremo iudicio et legalis illum invectione percutit, qui ab eo quod professione tenuit, actione declinavit, et iste sine iudicii invectione perimitur, qui lege fidei non tenetur. Ex electorum vero parte alii iudicantur et regnant, qui vitæ maculas lacrymis tergunt, qui, mala præcedentia factis sequentibus redimentes, quidquid illicitum aliquando fecerunt ab oculis iudicis eleemosynarum superductione cooperiunt. Quibus iudex veniens in dextera consistentibus dicit: *Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me; nudus, et operuistis me; infirmus, et visitastis me. In carcere eram, et venistis ad me*; quibus præmittit dicens: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi* (*Matth. xxv, 34, 35*). Alii autem non iudicantur et regnant, qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt; quia nequaquam hoc solum quod cunctis divina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiore desiderio plus exhibere appetunt quam præceptis generalibus audire potuerunt; quibus divina voce [*al.*, Dominica] dicitur: *Vos qui reliquistis omnia vestra, et secuti estis me, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel* (*Matth. xix, 28*); et de quibus propheta ait: *Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui* (*Isa. iii, 14*). Et de quibus Salomon cum de sanctæ Ecclesiæ sponso [*al.*, sponsa] loqueretur, intulit dicens: *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ* (*Prov. xxxi, 23*). Hi itaque in extremo iudicio non iudicantur, et regnant, quia cum auctore suo etiam iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia, plus prompta devotione exsecuti sunt, quam iuberi [*al.*, iubere], generaliter audierunt speciali quippe iussione paucis perfectioribus, et non generaliter omnibus dicitur hoc, quod adolescens dives audivit: *Vade, vende quod* [*al.*, omnia quæ] *habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in celo, et veni et sequere me* (*Matth. xix, 21*). Si enim sub hoc præcepto cunctos iussio generalis astringeret, culpe [*al.*, culpa] profecto esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est quod per Scripturam sacram generaliter omnibus præcipitur, aliud quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergo recte sub generali iudicio non tenentur, et quia præcepta generalia vivendo vicerunt: sicut enim non iudicantur et pereunt, qui stidente perfidia lege teneri contempnunt: ita non iudicantur et regnant, qui stidente pietate etiam ultra generalia [*al.*, generalia] divinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quod Paulus etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit, quam institutione promissionis [*al.*, promissionis] accepit. Cum enim accepisset ut Evangelium prædicans de Evangelio viveret, et Evangelium audientibus contulit, et tamen Evangelii sumptibus sustentari recusavit. Cur ergo iste iudicetur et

regnet, qui minus quod servaret accepit, sed majus, quod viveret, invenit. Dicatur igitur recte : *Judicium pauperibus tribuit* (1 Thess. II, 9), quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus majore culmine potestatis excrescunt.

† Quidquid de hoc Dei omnipotentis inevitabili tremendoque judicio vel ipse, vel prædicatores ejus, pietatis intimæ litteris mandaverunt, id et nihil aliud de ipsius prædestinatione sentimus : ita ut nec prædestinationem absque judicio, neque judicium sine prædestinatione fateamur ; quoniam quod se judicaturum præscivit, hoc utique nequidquam aliud facturum prædestinavit. Et hæc sunt : *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus* (Psal. CX, 2). *Misericordia videlicet et justitia quibus reddat unicuique secundum opera sua* (Matth. XVI, 27) ; hæc se facturum prædestinavit, quoniam hæc se judicaturum retributurumque præscivit atque prævidit : hoc est illud Dei judicium capax contrariorum, quod tibi displicet, quod, etsi tua ratio denegat, veritas probat ; judicium utique malorum et honorum : etsi negare voles, destruere nunquam vales, cujus tanta est evidentia, ut de eo nulli liceat dubitare. Hanc contrariorum capacitatem si denegas in prædestinatione, necesse est in judicio ; quoniam, sicut diximus, quod se judicaturum Deus præsciverat, hoc se facturum nec aliud prædestinaverat. Huic rei per omnia concinit definitio super nomine prædestinationis beatissimi Patris Augustini, quam conaris pervertere perindeque evertere. Ait enim, ut ponis, in libro ad Prosperum et Hilarium de Præd. Sanct., cap. 10 : [Prædestinatio est quæ sine præscientia non potest esse : potest autem esse sine prædestinatione præscientia ; prædestinatione quippe Deus ea præscivit quæ fuerat ipse facturus ; unde dictum est : *fecit quæ futura sunt* (Isa. XLV, 11 sec. LXX). Præscire autem potest [al., potens est] etiam quæ ipse non facit, sicut quæcunque peccata.]

† Hoc et nos dicimus, hoc fateamur, nec ab ista definitione ullatenus aberramus : quam si veritatis lumine fuisses intuitus, nunquam ita præscientiam et prædestinationem confunderes, ut unum atque idem, nec aliud omnino esse firmares. Præscivit enim Deus omnia, et quæ fuerat ipse facturus, ut sunt quæcunque bona, et quæ non fuerat ipse facturus, ut sunt quæcunque peccata ; prædestinavit autem prorsus nihil aliud nisi quod fuerat ipse facturus, id est misericordiam et judicium, sive justitiam, seu veritatem, quod tantumdem valet. De quibus duobus loquitur et Propheta : *Semel locutus est Deus : duo hæc audivi, quia potestas Dei, et tibi, Domine, misericordia : quia tu reddes unicuique juxta opera sua* (Psal. LXI, 12, 13). Hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus (Psal. CX, 2). Nimirum hæc sunt opera Domini et nulla alia, quæ se facturum prædestinavit, videlicet gratis misereri et juste damnare. Horum misereri, non quia meruerunt ; illos damnare, sine dubio quia meruerunt : istis gratis, id est nullis præcedentibus

A meritis, impendere misericordiam ; illis propter mala præcedentia justissime rependere ultionem. De quibus Apostolus proclamat : *Quoniam cujus vult miseretur ; et quem vult, indurat* (Rom. IX, 18). Nempe miseretur nullo debito, indurat nulla iniquitate sua, quoniam non est iniquitas apud Deum (Ibid., 14), dicente eodem Apostolo : *Nunquid iniquus, qui infert iram ; cui humiliter veraciterque correspondemus, absit, omnino absit ut esse ullatenus iniquitas valeat apud Deum. Qui infert iram, id est vel indurat eum qui meretur, vel vindicat atque ulciscitur in eum qui procul dubio promeretur.*

Auferens ergo prædestinationem malorum, aufer judicium ; quo sublato, consequenter tolle justitiam ; ablata justitia, nega ipsum etiam Deum, qui est non accidentaliter, sed essentialiter, perindeque immutabiliter sempiterna justitia. Quomodo ergo reddet unicuique secundum opera sua ? An unicuique bonorum et nulli malorum ? Peccet ergo quisque quantumlibet, quoniam, sublato judicio detractaque justitia, impune peccabit ; et dic cum illis qui *posuerunt in caelo os suum, et lingua eorum transivit in terra ; et dixerunt : quomodo scit Deus, et si est scientia in excelso* (Psal. LXXII, 9-11) ; atque judicandos et bonos et malos superiori Domini sententia declaratum est, et Apostolus testatur dicens : *Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc, o homo, qui judicas eos, qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies iudicium Dei ? aut divitias bonitatis ejus et patientiæ et longanimitatis contemnis ? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit ? secundum duritiam autem tuam et impenitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus, his quidem qui, secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem quærentibus vitam æternam : his autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio, et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum et Græci. Gloria autem et honor et pax omni operanti bonum, Judæo primum, et Græco : non est enim personarum acceptio apud Deum* (Rom. II, 2-11).

D Quia igitur justitia iudiciumque Dei negari minime possunt, sequitur ut prædestinatio et præparatio illius nullatenus denegentur, in his duntaxat quibus justitia illius atque iudicium prædicantur, quoniam ea sunt quæ beatus Augustinus in definitione prædestinationis dixit : [Quæ Deus se facturum esse prævidit sive præscivit.] Quæ definitio quoniam tuis assertiunculis plurimum repugnat, conaris eam invertere, et quod neque Augustinus dixit neque sensit aflingere. Dicis enim.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 11, num. 6, sect. 7.) *Est igitur talis differentia inter prædestinationem et præscientiam quod omnis prædestinatio præscientia, non autem omnis*

præscientia prædestinatio : præscientia namque ipsa qua Deus præscivit ea quæ fuerat ipse facturus, prædestinatio vere specialiterque dicitur. Ea vero præscientia, qua ea quæ non facit, præscivit, id est peccata eorumque pœnas, præscientia absolute placuit vocari. Ita ut ea tantummodo præscientia, quæ dicitur prædestinatio, in bono semper intelligatur : sola vero præscientia sine prædestinatione omnino malorum est, quæ Deus non facit.

CORRECTIO.

† Agimus utique Deo gratias, qui te nolentem fortassis nescientemque fecit aliquatenus quod verum est confiteri. Qui enim hactenus præscientiam et prædestinationem unum esse astruxeras, nunc differre, quamvis subdole, confiteris. Dicendo quippe, *omnis prædestinatio præscientia, non autem omnis præscientia prædestinatio*, profecto ea aliquo modo differre demonstras. Verum, quod præscientiam prædestinationem nuncupas, a vero devias : neque enim præscientia est prædestinatio, neque prædestinatio præscientia, quamvis præscientia pro prædestinatione soleat aliquoties poni ; veluti cum dixit Apostolus : *Secundum præscientiam Dei electos (I Petr. 1, 2)*, utique præscientiam pro prædestinatione posuisse intelligitur : prædestinatio vero pro præscientia nusquam posita reperitur. Proinde dicendum fuerat, sicut memorandus Pater Augustinus dixit (*de Prædest. Sanct.*, cap. 10), quia prædestinatio sine præscientia non potest esse, potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Quid claritatem dictorum obnubilas ? quid aquas purissimas sæculentis disputationibus turbas ? Cur nos a vivi fontis potu purissimo ad cisternas quæ non valent aquas continere (*Jer. 11, 13*) traducis ? Nempe cum aliquid pro altero ponitur, aliud necesse est sit quod ponitur, aliud pro quo ponitur. Et cum dicitur prædestinatio, non potest esse sine præscientia ; præscientia autem potest esse sine prædestinatione, perspicue declaratur aliud esse præscientiam atque aliud prædestinationem. Ideo quippe prædestinatio non potest esse sine præscientia, quia nullus nisi præsciendo prædestinat : nemo enim nesciendo prædestinat ; præscientia vero idcirco sine prædestinatione potest esse, quoniam multa possunt sciri atque præsciri, quæ nullatenus prædestinentur.

Hoc habet definitio beatissimi Augustini, hanc sequuntur omnes catholici divinatorum eloquiorum tractatores, quorum Prosper ita adversus Pelagianos, parentes tuos, agens loquitur (*ad capital. Gall.*, cap. 15) : [Qui præscientiam Dei in nullo ab ipsius prædestinatione discernit, quod tribuendum est Deo de bonis, hoc ei etiam de malis conatur ascribere : sed cum bona ad largitorem coöperatoremque eorum Deum, mala autem ad voluntariam rationalis creaturæ nequitiam referenda sint, dubium non est sine ulla temporali differentia Deum et præscisse simul et prædestinasse quæ ipso erant auctore facienda, vel quæ malis meritis justo erant iudicio tribuenda ;

præscisse autem tantummodo, non etiam prædestinasse, quæ non ex ipso erant causam operationis habitura.] † Fulgentius initium responsonum secundi libri ad Monimum ita exorsus est : [Satis, ut arbitrator, Monime charissime, quæstionem de diversitate prædestinationis, justorum scilicet et iniquorum, hoc est eorum quos gratuita misericordia Dei præveniens justificandos convertit, glorificatura conversos, et eorum quos justa Dei severitas in peccatis derelinquit punitura damnatos, superior sermo, in quantum Dominus pusillitatem nostram dignatus est adjuvare, pertractatam continet et solutam : ita ut plerique, licet in ea solent non leviter permoveri, facile possint et divinatorum librorum testimoniis instrui, et S. Augustini libris, et Prosperi eruditissimi viri responsonibus informari, quibus agnoscant prædestinationem Dei nihil aliud esse, nisi præparationem operum ejus, quæ in æterna sua dispositione, aut misericorditer se factorum præscivit, aut juste. Et quia in peccatis nec misericordia invenitur nec justitia : ideoque omnem iniquorum malam voluntatem qua peccant a Deo præscitam, non tamen esse a Deo prædestinatam, cum ipsam voluntatem malam non aliter essent habituri, nisi in eo quod fuissent a Domino recessuri, nec Deum prædestinasse discessionem hominis a se, cum causa ipsius discessionis sola voluntaria esset aversio peccatoris, quæ quia Deum futura non lauit in æterna præscientia ejus præparatam sibi pœnam justæ retributionis invenit.]

† Quibus definitionibus sanctorum Patrum liquet aliud esse præscientiam, aliud prædestinationem. Sed cum dicis : *Sola vero præscientia sine prædestinatione omnino malorum est, quæ Deus non facit* ; verum est, si tamen malorum nomine peccata, non etiam eorum pœnas intelligis, quas Deo vindicæ retribui nullus catholicorum negat. Porro malorum præscientiam dicens, utquid superius malorum præscientiam tantisper negaveris, aut utrum in his etiam verbis tuis a contrario identidem velis intelligi non elucet. Quod si admittitur, prorsus nihil esse convincitur. Verum ne de contrariorum adhuc capacitate queraris, fatendum est fide inconcussa quod neque prædestinatio, neque iudicium Dei secundum quemdam modum contrariorum capacia recte dicantur, cum in eis nihil sit omnino contrarium. Ad prædestinationem namque ac iudicium Dei nihil præter misericordiam et justitiam, vel quibuscumque aliis vocabulis nuncupentur, pertinere certum est : quæ nullatenus sibi dici valent contraria, quoniam et misericordia et justitia absque contradictione bona sunt, illo nimirum auctore, qui summe vere sempiternæque bonus est, et a quo est quicquid boni est. Ac per hoc si quis misericordiam et justitiam Dei bona esse negaverit, fidei catholicæ inimicus absque dubio comprobatur. Sit ergo prædestinatio et iudicium Dei nequaquam contrariorum capax, quia quæ bona bono auctore, videlicet Deo, existant, contraria sibi esse nullatenus possunt. Prosper (ad

object. Gallor., cap. 6) : [Prædestinationem autem A Dei sive ad bonum, sive ad malum in hominibus operari ineptissime dicitur, ut ad utrumque homines quædam necessitas videatur impellere; cum in bonis voluntas sit intelligenda de gratia, in malis autem voluntas intelligenda sine gratia.] † Idem Prosper (*Ibid.*). [Prædestinatio igitur Dei semper in bono est, aut ad retributionem justitiæ, aut ad donationem pertinet gratiæ.] † Idem Prosper (*Ibid.*) : Prædestinatio quoque Dei semper in bono est, quæ peccatum sola hominis voluntate commissum, aut remittendum novit cum laude misericordiæ, aut plectendum cum laude justitiæ.] † Adjungis et dicit.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 11, num. 8, sect. 7.) ⊕ Et ne ullus inde dubitaret, adjecit : [Quocirca prædestinatio Dei quæ in bono est, gratiæ est præparatio, gratia vero est ipsius prædestinationis effectus.] Idem in libro de *Dono perseverantiæ eadem planius aperit dicens* : [Ista igitur sua dona quibuscunque Deus donat, procul dubio se daturum esse præscivit et in sua præscientia præparavit, quos ergo prædestinavit ipsos et vocavit (*Rom. XI, 29*), vocatione illa de qua dictum est : Sine penitentia sunt dona et vocatio Dei; Namque in sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia, opera sua futura disponere, id omnino nec aliud quidquam est prædestinare.] Huic clarissimæ tubæ atque apertissimæ Christianorum castrorum quis dissonare præsumat? quæ apertissima voce resonare non desinit. Id omnino nec aliud esse Deum prædestinare quam præscientia sua opera, quæ ipse facturus fuerat disponere.

CORRECTIO.

† Tu sine dubio huic clarissimæ tubæ ausus es dissonare, qui contra Augustini definitionem magnis quantum in te est disputationibus efficere voluisti, nihil aliud prædestinationem Dei quam præscientiam ejus debere accipi : et inter opera illius poenas quas peccantibus juste præparavit, nullo modo computari. Hoc ipsum definitionis ratione moliens affirmare, transis ad conglutinatas tibi consuetissimasque ratiocinatiunculas, quibus veritatis munimenta confringere machinaris, eaque ab alio disputationis initio ordiris.

CAPUT XII.

De definitione prædestinationis.

Duodecimus igitur disputationum tuarum titulus est :

JOANNES SCOTUS.

(Num. 1, sect. 1.) ⊕ De definitione prædestinationis. Fiat igitur, inquiens, hujus definitionis conversio sic : Si verum est sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia opera futura disponere, id omnino nec aliud quidquam est prædestinare, quam in sua quæ falli mutarique non potest præscientia opera sua futura disponere.

CORRECTIO.

† Huic definitionis conversioni quoniam vera est, tibi que per omnia repugnans, conficis aliam conversionem prorsus contrariam, cum in fine superioris ex verbis Augustini posueris. [Definitio nihil minus, nihil amplius continet quam id quod susceptum est explicandum, aliter omnino vitiosa est]. Hinc conjicitur falsam esse aliam tuam conversionem, quæ ita se habet :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 12, num. 2, sect. 1.) ⊕ Si omnis præscientia qua Deus opera sua futura disposuit, divina prædestinatio est, omnis prædestinatio, qua Deus opera sua futura disposuit, divina præscientia est.

CORRECTIO.

† Non hoc continetur in definitione Augustini : non enim dixit quod omnis præscientia, qua Deus opera sua futura disposuit, divina prædestinatio est : sed quod in sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia opera sua futura disponere, id omnino nec aliud quidquam est prædestinare. Nec dixit, Præscientia est dispositio operum Dei futurorum ; sed in præscientia posuit dispositionem, id est prædestinationem. Aliud est ergo præscientia, in qua disponuntur, hoc est prædestinantur opera Dei futura : aliud dispositio, hoc est prædestinatio futurorum operum illius in ejus præscientia constituta. Præscientia enim disposuit, hoc est prædestinavit, opera sua futura, non prædestinatione præscivit opera sua futura : præscientia quippe ratione prædestinationem præcedit, videlicet quia ex præscientia prædestinatio, non ex prædestinatione prodit præscientia. Et sicut recte dicitur præsciendo prædestinat, prædestinando præscit : ita non recte generaliter dicitur, præscientia prædestinat, prædestinatione præscit. Id est cum recte dicatur, præscientia prædestinare, non tam late recte dicatur prædestinatione præscire ; non enim ex prædestinatione præscientia, sed ex præscientia prædestinatio sumitur. Ideoque possunt multa præsciri absque prædestinatione, id est quæ præsciantur tantum, et non prædestinentur, nulla vero possunt prædestinari nisi præsciantur. Nusquam sane vel Augustinum, vel cæteros Patres dixisse invenimus omnem præscientiam esse prædestinationem, vel omnem prædestinationem esse præscientiam ; sed posse præscientiam esse sine prædestinatione, prædestinationem vero sine præscientia nunquam. Igitur falsitatis convincitur conversio tua, quæ definitionis metas excedens, commenta est, quod non habet veritas definitionis. Nec mirum si conversionem nomines, quæ a veritate discedens conatur inducere falsitatem, cum vocabulum conversionis ambiguum habeatur, tam scilicet a malo in bonum, quod est laudabile, quam a bono in malum, quod est vituperabile. Non itaque dicendum est, omnis præscientia qua Deus opera sua futura disposuit, divina præscientia est ;

et omnis prædestinatio, qua Deus opera sua futura disposuit, divina præscientia; sed in præscientia Dei, qua opera sua futura disposuit, divina prædestinatio est, et omnis prædestinatio ejus, qua opera sua futura disposuit, in divina præscientia est. Verum est igitur quod conclusis dicendo.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 12, num. 5, sect. 1.) *Confitetur ergo prædestinationem Dei non esse nisi in operibus ejus, quando nihil minus, nihil amplius continetur in ejus definitione præter divinorum operum dispositionem.*

CORRECTIO.

† Verum quod hoc dolose protuleris manifestas, cum protinus adjungis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 12, num. 4, sect. 2.) *Θ Sed ad hæc, inquiens, dicturus es ad Dei opera pertinere juste damnandos prædestinare ad pœnam, sicut ad ejus opera pertinet gratia salvandos prædestinare ad beatitudinem; et hoc testimoniis ejusdem S. Augustini firmare conaberis, quæ eo quo posuisti ordine posuimus, ut in eis non quod tu, sed quod ille voluit videamus, quorum si unum recte fuerit expositum, sufficiat ad cætera intelligenda. Ponamus ergo illud (August., Enchir. cap. 100):*

Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus (Ps. cx, 2). *Et tam sapienter exquisita, ut cum angelica et humana creatura peccasset, id est non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum est quod Creator noluit, impleteret ipse quod voluit. Bene utens et malis tanquam summe bonus, ad eorum damnationem, quos juste prædestinavit ad pœnam; et ad eorum salutem, quos benigne prædestinavit ad gratiam. Ecce in una eademque sententia, prædestinavit, inquit, ad pœnam, prædestinavit ad gratiam. Ubi, quæsumus, respondeas ad ea quæ interrogamus: Utrum ad justitiam Dei an ad ejus gratiam pertineat prædestinare impios ad pœnam? Respondebis, credo, ad justitiam? Ait enim, quos juste prædestinavit ad pœnam, non igitur ad gratiam. Ac per hoc, si pœnæ prædestinatio donum Dei non est, sed peccati judicium, necessario sequitur ut aut falsum sit quod ipse Augustinus ait: [Prædestinatio Dei, quæ in bono est, gratiæ est præparatio], aut e contrario accipitur prædestinatio pœnarum. Est autem verum et immutabile quod dixit: [prædestinatio Dei, quæ in bono est, gratiæ est præparatio]; e contrario igitur intelligi voluit quod posuit, prædestinavit ad pœnam.*

CORRECTIO.

† Quicumque veritatis lumine illustratur, omnino videt quam falso ista protuleris dicendo beatum Augustinum prædestinationem impiorum a contrario possuisse, cujus absurditatem intellectus tam auctoritate Scripturarum quam exemplis Patrum venerabilium supra refellimus. Omissis siquidem cæteris solus vel maxime ad hoc sanctus Fulgentius sufficit,

A qui posthabita, imo nec cogitata perversitate tua, beatum Augustinum prædestinatos ad pœnam non contrarie, sed recte, non negatione sed veritate sensisse atque dixisse confirmat. Proinde cum pœnæ prædestinatio donum Dei non sit, sed peccati judicium, id est justitiæ retributio, non necessario sequitur ut aut falsum sit quod ipse Augustinus ait: [Prædestinatio Dei, quæ in bono est, gratiæ est præparatio.] Aut a contrario accipitur prædestinatio pœnarum; qui enim non dicit absolute, prædestinatio Dei gratiæ est præparatio, aut omnis prædestinatio Dei gratiæ est præparatio, aut prædestinatio Dei nihil est aliud quam gratiæ præparatio, sed addidit, quæ in bono est, profecto innuit se eam tantummodo prædestinationem quæ ad electos pertinet, non illam quæ reprobos juste punit, definisse: sed una eademque sententia, sicut veraciter dixit, prædestinatos ad gratiam, ita veraciter intulit, prædestinatos ad pœnam. Quod cum tibi displiceat, neque alios latere videris, quin quod nunc breviter prælibavimus, tibi quisque prudens posset opponere. Sectus adnectis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 12, num. 5, sect. 3.) *Θ Sed ne forte, inquiens, objicias, non dixit prædestinatio Dei est gratiæ præparatio, sed, prædestinatio Dei, quæ in bono est, gratiæ est præparatio, tibi videtur locus relinqui alterius prædestinationis, quæ tanquam in malo sit; aut eadem prædestinatio, si una solaque est, in bono et malo feri posse non negatur. Primum attende unam definitionem duas prædestinationes omnino non posse continere: deinde quod si nulla alia definitio prædestinationis verior aptiorque inveniat quam illa quæ prædicta est, nihil nisi opera divina comprehendit, quæ, nullo pie credentium dubitante, bona sunt, quid nos cogit aliud aliquid subaudire, audientes prædestinationem Dei, quæ in bono est, nisi semper eam et bonam et in bono esse?*

CORRECTIO

† O regule de radice colubri egrediens, de quo canitur. O tortuose serpens, qui mille per meandros fraudesque flexuosas agitas quietas corda, et item cui sunt mille nocendi artes, quid veritati tanta obstinatione obsistis? Quid perspicuitatem veritatis mendaciorum cuniculis inficere satagis? Si taliter Fulgentius Augustinum sensisse atque dixisse novisset, nunquam diversitatem prædestinationis protulisset, nunquam Gregorius prædestinationes pluraliter enuntiasset; nunquam Isidorus geminam prædestinationem nuncupasset; nunquam ceteri quique catholici doctores in suis scriptis toties destinatos, prædestinatos, paratos, præparatos, deputatos delegatosque ad pœnas vel interitum intimassent. Ac per hoc et nos semper Dei prædestinationem bonam, et in bono esse indubitanter, sicut et judicium illius, fatemur: quoniam cum nihil aliud in Dei prædestinatione atque judicio quam misericordia et justitia contineatur, nequaquam ejus præde-

stinatio et iudicium vel mala vel in malo esse possunt, quæ non aliud quam bona in se continent, misericordiam videlicet et iustitiam; quæ, sicut diximus, licet semper bona et in bono sit, aliud tamen beatus Augustinus in sua definitione attendit dicendo (*de Præd. sanct.*, cap. 10): [Prædestinatio Dei, quæ in bono est, gratiæ est præparatio]. Quæ in bono est, inquit, id est quæ ad bonum electionis sanctorum pertinet: ut altera intelligatur in malo, quæ non sit omnino mala, quia ad Dei iustitiam pertinet; sed tamen iuste puniat reprobos, quia nullo obsistente iustitia utique bona est. Quod ita se intellexisse ex aliis suorum librorum dictis ipse manifestat, qui in libro Enchiridion (*cap.* 55) dicit: [Aliquando enim iudicium Dei ponitur in malo; unde illud est: *Qui autem male egerunt, in resurrectionem iudicii* (*Joan.* v, 29), aliquando et in bono, secundum quod dictum est. *Deus, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua iudica me* (*Psal.* LIII, 3). Per iudicium quippe Dei sit ipsa bonorum malorumque discretio, ut [al. ubi] liberandi a malo, non perendi cum malis, boni ad dexteram segregentur, propter quod ille clamat [al., clamabat]: *Judica me, Deus.* Et quid dixerit velut exponens: *Et discerne, inquit, causam meam* (*Ps.* XLII, 1)]. † Sicut ergo iudicium vel in malo, vel in bono, ita incunctanter prædestinationem vel in malo, vel in bono, dici et intelligi voluit, quæ a Dei iudicio nequaquam differt, interea subnectis.

JOANNES SCOTUS.

(*Cap.* 12, num. 6, sect. 5). § Si autem dicis: *Bonum est prædestinare impios ad pœnam, et ideo inter opera Dei reputandum, respondemus: Bonum, quia iustum; sed quoniam non est Dei donum, cum ejus sit iudicium, omnis autem prædestinatio Dei omnino est præparatio gratiæ, omnisque gratia donum, necessario colligitur omnis divina prædestinatio donorum ejus præparatio. Pœna procul dubio impios iuste torquet, quæ donum non est; alioquin si esset donum, non torqueret, sed utique liberaret: non est igitur prædestinatio pœnæ; quod si esset, non esset pœna, sed gratia: est autem pœna; non est igitur prædestinatio ejus.*

CORRECTIO.

† Quantum a veritate abhorreas, et cum Baalam apertis oculis cadas, quisquis diligenter legerit, facile pervidebit. Dicens itaque, *bonum esse prædestinare impios ad pœnam, quia iustum, procul dubio apertis oculis verum vides.* Adþangens autem: *Sed quoniam non est Dei donum, cum ejus sit iudicium: non est igitur prædestinatio pœnæ; quod si esset, non esset pœna, sed gratia,* perspicue iustitiam Dei atque iudicium aut penitus negas, aut omnino mala esse confirmas. Si enim nihil aliud pertinet ad bonitatem Dei quam dona gratis tribuere, restat ut iustitia, iudiciumque illius, quibus reprobi puniuntur, aut mala sint, aut omnino non sint. Omnes autem Scripturæ Deum et iustum et iudicem clamant; quæ si bona non sunt, quia dona non sunt, quid

aliud restat, nisi ut neges Deum esse qui et iustus et iudex est? Ita quippe ad omnes ejus iudicium separasti, ac si malum velles intelligi iudicium: Ita enim se habent verba tua: *Sed quoniam non est Dei donum, cum ejus sit iudicium,* quasi nihil aliud possit esse bonum, nisi Dei donum: est autem iudicium estque iustitia et omnino bona; si ergo et iustitia et iudicium indubitanter bona sunt, necessario colligitur prædestinare impios ad pœnam bonum esse, cum sit Dei iustitia atque iudicium; quæ quisquis bona esse negaverit, sine dubio impietatis reus esse convincitur.

Itemque quod ais (*cap.* 12, num. 7, sect. 4), *Omnis autem prædestinatio Dei omnino est præparatio gratiæ,* falsum ex definitione beati Augustini arguitur, qui nusquam dixisse reperitur: *Omnis prædestinatio Dei gratiæ est præparatio, sed simpliciter, quia veraciter: Prædestinatio Dei quæ in bono est, gratiæ est præparatio.* Sicut ergo iustitia Dei atque iudicium bonis bona, et malis mala retribuunt: ita prædestinatio bonis bona, et malis mala retribuenda disposuit.

Deinde inserens (*cap.* 12, num. 8, sect. 4): *Pœna procul dubio impios iuste torquet, quæ donum non est; alioquin si esset donum, non torqueret, sed utique liberaret: non est igitur prædestinatio pœnæ.* Cur non perpendis quia justa est et ad Dei iustitiam pertinens, pœna? Itaque quia concedis iuste impios pœna torqueri, concedas necesse est bonum esse, quia omne iustum bonum. Ergo si bonum est quia iustum, constat impios pœna torqueri, falsum est non esse prædestinationem pœnæ: quia quemadmodum iustum est retribuere, ita nimirum iustum perindeque bonum fuit identidem prædestinasse. Nisi enim esset iustitia, nec prædestinatio præcessisset, neque iudicium futurum esset; est autem iudicium quo retribuatur unicuique secundum opus ejus; est igitur prædestinatio ejusdem iudicii, id est præparatio atque dispositio in præscientia Dei futurorum operum ejus; est etiam pœna quæ retribuatur impiis, sicut est præmium quod retribuatur piis. Et hoc est totum prædestinasse Deum, quod erat ipso auctore futurum, misericordia scilicet atque iudicium. Plane miror cæcitatem tuam interdum negare, interdum confirmare pœnas: nam qui hactenus pœnas peccatis debitas usquequaque negaveras, nunc confiteris dicendo: *Pœna procul dubio impios iuste torquet.* Et item: *Est autem pœna: cumque jam pœnam fatearis, insanix plenum deprehenditur prædestinationem ejus negare, quæ justa est.* Omne quippe iustum bonum: bona est ergo prædestinatio pœnæ, sicut iudicii, quia sine dubio justa. Nihil autem iniustum bonum; omne autem iustum bonum; bonum igitur prædestinatio pœnæ, quia procul dubio iustum.

Quapropter frivola prorsus convincitur argumentatio tua, cum id conaris evertere quod et auctoritas et ratio perspicue persuadent. Sententia vero Augustini, quam confirmationi prædestinationis adhibes, semper in donis divinæ largitatis intelli-

gendæ, prorsus in nullo tuæ adminiculatur assertioni. Dicendo enim (August. *de Don. persev.*, cap. 17 in fine): Hæc Dei dona, si nulla est prædestinatio quam defendimus, non præsciuntur a Deo; præsciuntur autem: Hæc est igitur prædestinatio quam defendimus. Unde aliquando eadem prædestinatio significatur etiam nomine præscientiæ, sicut ait Apostolus: *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit* (Rom. xi, 2). Hoc quod ait *præscivit*, non recte intelligitur nisi prædestinavit. Et cætera quæ sequuntur, de e: quæ ad sanctos pertinet, se tantummodo dixisse manifestavit, addendo videlicet, quam defendimus, eam quippe defendendam suscepit; quoniam eadem jam impugnabatur a tuis, ut ita dixerim, propugnatoribus; sicut epistola Prosperi et Hilarii ad eum, et responsio ejus, titulusque libri, atque actio satis aperteque declarant: necdum namque prædestinatio impiorum cœperat denegari, quam frequenter in Pelagianorum etiam libris atque Origenis positam invenimus, quorum idcirco testimonia proferre non necessarium duximus; quoniam catholicorum munimentis nos abundare, favente Domino, copiosius congaudemus. Hinc interposita beati Augustini sententia, quam ex libro illius de *Dono perseverantiæ* decerptam, tuis actionibus inserendam, quamvis inepte prorsus censuisti, qua de prædestinatione sanctorum fideliter disputans præscientiam pro ea aliquando poni solere edocuit, consueto tibi errore argumentaris.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 12, num. 10, sect. 5.) *Θ Omnis, inquit, præscientia pertinens ad electos prædestinatio est: nulla prædestinatio nisi electorum est; nulla igitur præscientia pertinens ad electos prædestinatio non est. Nullus eligitur ad pœnam, quomodo ergo prædestinatur pœna, quæ reproborum est propria?*

CORRECTIO.

† Quæ argumentatio ex præcedentibus falsa esse convincitur. Dicens quippe (num. 11), *nulla prædestinatio nisi electorum est*, mentiris, quia et Scripturæ sanctæ auctoritas et sanctorum Patrum unanimitas destinatos vel prædestinatos, paratos vel præparatos, ac deputatos ad pœnam vel interitum infucate atque concorditer indicat. Quodque infers: *Nullus eligitur ad pœnam: quomodo ergo prædestinatur pœna, quæ reproborum est propria?* videris intelligere electionem et prædestinationem unum esse, cum plurimum interesse nullus ignoret: nam aliud eligere, aliud esse prædestinare quis pœsciat? Sicut enim aliud est eligere, aliud disponere, ita aliud est eligere, aliud destinare: quoniam destinare vel prædestinare non esse aliud quam disponere vel præparare, vel quidquid idem significat, jam supra monstratum est. Porro eligi quemquam ad pœnam vel interitum divina eloquia raro testantur; prædestinari vero pœnas omnis Veteris et Novi Testamenti Scriptura testatur.

Sed quod dicis (num. 12) *pœnam esse reproborum*

A propriam, mirum est quare propriam reproborum dixeris, cum veritas Christianæ fidei habeat, excepto Deo et Domino nostro Jesu Christo, nullum ex peccatrice propagine nisi peccatorem nasci, perindeque pœnam justo Dei judicio promereri. Ac per hoc quemadmodum omnes peccatores naturæ traduce, ita omnes pœnis debitos incunctanter tenemus; et sicut a peccato non nisi gratuita gratia, ita a pœnis non nisi eadem misericordia liberat. Propria est ergo peccatorum omnium pœna, sicut post primam transgressionem peccatrix est omnium natura: et ita omnium communis est pœna, sicut communis est omnium culpa, dicente Apostolo: *Sicut per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors* (Rom. v, 12); et iterum: *In quo omnes peccaverunt* (Ibid.).

Certe traditione majorum primum Lominæ, quamvis tam graviter peccaverit, ut omne hominum genus ex sua propagine per concubitus maris et feminæ nasciturum peccato mortique substraverit, salvatum Dei gratia sanctorumque collegio sociatum credimus et fatemur; qui sicut primus omnium hominum cum conjuge sua peccavit, ita primus pœnam damnationis excepit. Quære itaque utrum propria ejus pœna fuerit, an extranea; proprium autem ejus fuisse peccatum, nemo cunctatur: justum igitur fuit ut ipse propriam pœnam perciperet, licet invidus, qui propria voluntate peccatum commiserat non invidus. Propria ergo peccatorum omnium pœna dicenda est, non tantummodo reproborum, quia omnium culpa communis est, qua pœnam meruerunt, non solummodo reproborum. Et hoc est quod fideliter dicitur Deum prædestinasse, vel præparasse, vel disposuisse, vel deputasse, vel delegasse peccatoribus pœnas, quas peccantibus se præviderat merito redditurum. Si enim non prædestinavit pœnas, quid est quod præceptum obedientiæ dans primis hominibus dixit: *Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini* (Gen. ii, 17.) Et rursus, si ipse non rependit meritas pœnas, quid est quod eisdem jam peccatoribus dicit: *donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulveris es et in pulverem reverteris* (Gen. iii, 19.) Si, inquam, nec præscivit nec prædestinavit hanc pœnam, quomodo eam et ante peccatum prædixit futuram, et post peccatum reddidit consecutam? Proinde sicut propriam culpam, ita propriam pœnam illius dicendam omni peccatori fortassis non incongrue dixerim, quoniam, secundum Apostolum, *omnes peccaverunt, et egent gloria Dei* (Rom. iii, 23). Et: *Conclusit Scriptura omnia sub peccato ut omnium miseretur* (Gal. iii, 22).

Verum, quia electionis vocabulum ad amicissimam tibi contrarietatis perversitatem detorques, adhibita beati Augustini sententia, qua satagis confirmare reprobos, appellari electos, cum non sint electi, te necdum plene intellexisse quid senserit evidentissime indicas; dicit enim Augustinus (Aug. *de Corrupt. et Grat.*, cap. vii, 9). [Electi enim sunt

ad regnandum cum Christo, non quomodo electus est Judas ad opus cui congruebat: ab illo quippe electus est, qui novit bene uti etiam malis, ut per ejus opus damnabile, illud propter quod ipse venerat opus venerabile completeretur. Cum itaque audimus: *Nonne ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est (Joan. vi, 71)?* Illos debemus intelligere electos per misericordiam, illum per judicium. Illos ergo elegit ad obtinendum regnum suum, illum ad fundendum sanguinem suum: *Firmum autem fundamentum Dei stat habens signaculum hoc: scivit Dominus qui sunt ejus (II Tim. ii, 19).* Horum. *fides, quæ per dilectionem operatur (Gal. v, 6),* profecto aut omnino non deficit, aut si qui sunt quorum deficit, reparatur antequam vita ista finiatur, et deleta quæ incurrerat iniquitate, usque in finem perseverantia deputatur. Qui vero perseveraturi non sunt, ac sic a fide Christiana et conversatione lapsuri sunt, ut tales eos vitæ hujus finis inveniat, procul dubio nec illo tempore quo bene pieque vivunt in istorum numero computandi sunt: non enim sunt a massa illa perditionis præscientia Dei et prædestinatione discreti. Et ideo nec secundum propositum vocati, ac per hoc nec electi, sed in eis vocati de quibus dictum est: *Multi vocati*, et non in eis de quibus dictum est: *pauci vero electi (Matth. xxii, 14).* Et tamen quis eos neget electos, cum credunt, et baptizantur, et secundum Deum vivunt? Plane dicuntur electi a nescientibus quid futuri sunt, non ab illo qui eos novit non habere perseverantiam, quæ ab beatam vitam perducit electos sicque [*al., scitque*] illos ita stare ut præscierit [*al., præsciret*] esse casuros.

Nec nos moveat quod filii suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam; absit enim ut ita esset, si de illis prædestinatis essent et secundum propositum vocatis: qui vero non sunt filii promissionis, jam isti [*al., qui vere sunt filii promissionis.* Nam isti, etc.] cum pie vivunt, dicuntur filii Dei, sed quoniam victuri sunt impie, et in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei præscientia Dei: sunt enim filii Dei, qui nondum sunt nobis, et sunt jam Deo, de quibus ait evangelista Joannes: *Quia Jesus moriturus erat pro gente: et non tantum pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in unum (Joan. xi, 51, 52);* quod utique credendo futuri erant per Evangelii prædicationem: et tamen antequam esset factum, jam filii Dei erant in memoriali Patris sui inconcussa stabilitate conscripti. Et sunt rursus quidam filii, qui [*al., qui filii Dei*] propter susceptam temporaliter gratiam dicuntur a nobis, nec sunt tamen Deo, de quibus ait idem Joannes: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, etc. (I Joan. ii, 19).* Cum ergo filii Dei dicuntur, de his qui perseverantiam non habuerunt, *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.* Et additur [*al., et addunt*], *quod si fuissent ex nobis mansissent utique nobiscum.* Quid aliud dicuntur nisi non

erant filii etiam quando erant in professione et nomine filiorum.]

† Cujus sententiæ documentum quia in aliam pericopen differs, et nos responsionem eatenus differamus.

CAPUT XIII.

Quid potest colligi ex prædicta sancti Augustini sententia.

Tertia decima itaque tali titulo prænotatur:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 13, num. 2, sect. 1) ⊕ *Quid potest colligi ex prædicta sancti Augustini sententia?*

CORRECTIO.

† In qua, cum ex verbis sancti Augustini (Aug. B *ibid.*) colligere niteris sufficientia his quæ suadere conaris probandis, multum a sensu ejusdem Augustini recedis: nam cum poneret testimonium dicentis Domini: *Nonne ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est (Joan. vi, 71),* subjunxit et ait: [Illos debemus intelligere: electos per misericordiam, illum per judicium; illos ad obtinendum regnum suum, illum ad fundendum sanguinem suum.] Quæ verba pie considerata sobrieque perpensa multo aliud quam quod colligis resonant. Dixit enim electos undecim per misericordiam, Judam proditorem per judicium. Colligenda sunt ergo etiam ex aliis ejus vel libris vel sermonibus omnia, vel pene omnia, quæ super Judæ electione diversis modis, sed non diversa fide tractavit, quibus liquido perpendi queat utrum a contrario uspiam docuerit intelligendum, ut tu somnias, an veritate manifeστα ditorum, sicut omnibus orthodoxis doctoribus absque ulla discrepantia concorditer visum est, de qua re idem doctor venerabilis in libro Quæstionum de Genesi ita locutus est (qu. 117), exponens quippe Scripturæ locum quo dicitur: *Hi sunt filii Israel, qui nati sunt ei in Mesopotamia et computantur duodecim (Gen. xxxv, 26),* cum Benjamin longe postea natus est. [Nulla, inquit, tamen est facilius solutio quæstionis hujus, quam ut per synecdochen accipiatur: ubi enim pars major est aut potior solet ejus nomine etiam illud comprehendere quod ad ipsum nomen non pertinet, sicut ad duodecim apostolos jam non pertinebat Judas, qui etiam mortuus fuit cum Dominus resurrexit a mortuis; et tamen ipsius duodenarii numeri nomen Apostolus in Epistola sua tenuit, ubi ait *eum apparuisse illis duodecim (I Cor. xv):* cum articulo enim hoc Græci codices habent, ut non possint intelligi quicumque duodecim, sed illi in eo numero insignes; eo modo locutionis puto et illud a Domino dictum: *Nonne ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est (Joan. vi, 71),* ut non ad electionem etiam ipse pertinere videatur: non enim facile invenitur electorum nomen in malo, nisi quando mali eliguntur a malis. Quod si putaverimus et illum electum ut per ejus traditionem Domini passio completeretur, id est malitiam ejus ad aliquid electam, bene utente Deo etiam malis, illud attendamus ubi ait: *Non de omnibus vobis dico: ego*

scio quos elegi (Joan. xiii, 18). Ubi declarat ad electionem non pertinere nisi bonos; ac per hoc illud quod dictum est: *Ego vos duodecim elegi*, per synecdochen dictum est, ut nomine majoris meliorisque partis etiam illud complecteretur, quod ad ipsum nomen non pertinet.]

† Qua sententia deliratio tua frustratur, qua contrarietatis nobis intelligentias imponis, cum per tropum synecdochen dictum potius aperitur. Quibus cassatis intelligendum est electionis vocabulum a Deo semper in bono poni, aut secundum memoratas sententias ad percipiendum regnum æternum, aut secundum alios orthodoxos Ecclesiæ tractatores, ad aliquod bonum Dei voluntate et jussione etiam temporaliter exhibendum; quemadmodum de Saule Scriptura refert, dicente Samuele ad populum: *Certe videtis, quem elegerit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo* (I Reg. x, 24); ubi electionis nomen nequaquam æterni regni perceptionem, sed transitorii administrationem significat. Quod diligentius idem propheta genealogiam patris ejus describens ita exsequitur: *Et erat vir de Benjamin nomine Gai, filius Abiel, filii Seor, filii Bechorathi, filii Sared, filii Aphia, filii viri Jemini fortis robore; et erat ei filius vocabulo Saul electus et bonus: et non erat vir de filiis Israel melior illo* (I Reg. ix, 1). Si de electione forsitan ambigebas, boni et melioris vocabula omnem hæsitationis nebulam exploserunt; ita et Judam electum a Domino ad apostolatus temporale officium, non tamen ad apostolatus præmium sempiternum. Nam eum cum cæteris accepisse a Domino potestatem calcandi super serpentes, et scorpiones, et omnem virtutem inimici (Luc. x, 19), et post patrata miracula potestatis acceptæ reversum cum eisdem ad Dominum Evangelium indicat (Marc. vi, 13). Quibus exemplis docetur eos a Domino haudquaquam fallaciter aut dolose vel simulate electos, sed omnino veraciter, quanquam non ad æternam beatitudinem capescendam, verum ad aliquam temporariæ dispensationis administrationem. Et ne Saulis electionem a contrario accipiendam censeas, vel ad malum inlectas, liquido verax Scriptura testatur quia esset bonus, et non esset melior illo in filiis Israel. Hoc nequaquam a nescientibus putatum dictumve fuit, sed a propheta, quem ejus bonitas, inspirante Domino, non latebat. Augustinus in homilia 27 in Evangelium Joannis.

[Ait ergo Dominus Jesus: *Nonne ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est?* (Joan. vi, 71.) Ergo electus est et iste, de quo, nolente et nesciente, magnum aliquid bonum fieret, hoc est proprium Dei, contrarium iniquis. Sicut enim iniqui male utuntur bonis operibus Dei, sic contra Deus bene utitur malis operibus hominum iniquorum: sicut iniqui, inquam, audite et intelligite, sicut iniqui male utuntur operibus Dei bonis, sic contra Deus bene utitur malis operibus iniquorum. Quam bonum est membra corporis ita esse quemadmodum disponi non possent nisi ab artifice Domino. Petulantia

tamen, quam male utitur oculis! Fallacia, quam male utitur lingua! Falsus testis nonne linguam suam et animam suam prius trucidat, et alterum lædere se perempto conatur? Male utitur lingua, nec ideo malum est lingua; opus Dei est lingua, sed bono opere Dei male utitur illa nequitia. Quomodo utuntur pedibus qui currunt ad scelera, quomodo utuntur manibus homicidæ, et illis adjacentibus forinsecus bonis creaturis Dei. Quam male utuntur mali auro, judicia corrumpunt, innocentes opprimunt! Luce ista mali male utuntur: male vivendo enim etiam ipsam lucem qua [al., quam] vident ad ministerium suorum scelerum usurpant. Vadens ut faciat aliquid mali malus, lucere sibi vult ne offendant, qui jam intus offendit et cecidit. Quod timet in corpore, jam incurrit in corde. Omnibus ergo bonis Dei, ne per singula currere longum sit, male utitur malus: contra malis hominum malorum bene utitur bonus. Et quid tam bonum quam bonus [al., unus] Deus? quandoquidem ipse Dominus dixit: *Nemo bonus nisi solus Deus* (Marc. x, 18); quanto ergo ille melior, tanto melius utitur et malis nostris. Quid Juda pejus? Inter omnes adhaerentes magistro, inter duodecim loculi ei commissi sunt, et dispensatio pauperum distributa: ingratus tanto beneficio, honori tanto, accepit pecuniam, perdidit justitiam, tradidit vitam mortuus; quem ut discipulus secutus, ut inimicus persecutus est. Totum hoc malum Judæ, sed malo ejus bene usus est Dominus. Tradi se pertulit, ut redimeret nos. Ecce malum Judæ in bonum conversum est: Satanas quantos martyres persecutus est; si Satanas a persequendo cessaret, hodie tam gloriosam coronam sancti Laurentii non celebraremus. Si ergo ipsius diaboli malis operibus bene utitur Deus, quod facit malus male utendo, sibi nocet, non bonitati Dei contradicit: artifex illo utitur, et magnus artifex. Si illo uti non posset, nec eum esse permetteret. Ergo unus ex vobis diabolus est, ait, cum ego vos duodecim elegerim (Joan. vi, 71.)

† Idem in homilia 7, de Cœna Domini. [Unus ex vobis tradet me (Joan. xiii, 21), unus ex vobis numero non merito, specie non virtute, commixtione corporali, non vinculo spiritali, carnis adjunctione, non cordis sociis unitate: proinde non qui ex vobis est, sed qui ex vobis exiturus est. Nam quomodo erit verum quod protestatus est Jesus et dixit, unus ex vobis? Si verum est quod ait idem ipse in Epistola sua cujus est hoc Evangelium: *Ex vobis exierunt, sed non erant ex vobis? nam si fuissent ex vobis, mansissent utique nobiscum* (I Joan. ii, 19), secundum communionem sacramentorum ex vobis; secundum suorum proprietatem criminum non ex vobis.]

† Idem in homilia 32, de Cœna Domini. [Non vos me elegistis, sed ego elegi vos (Joan. xv, 16), hæc est illa ineffabilis gratia. Quid enim eramus quando Christum nondum elegeramus, et ideo nondum diligebamus? nam qui eum non eligit, quomodo non diligit? Nunquid jam in nobis erat quod in psalmo ca-

nitur: *Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum* (Psal. LXXXIII, 11)? Non utique. Quid ergo eramus, nisi iniqui et perditii? neque enim jam credideramus in eam ut eligeret nos. Nam si jam credentes elegit, electus elegit. Cum ergo diceret: *Non vos me elegistis*, quid aliud dixit nisi quia *miseriordia ejus prævenit nos* (Psal. LVIII, 11), generaliter utique non personaliter, ut sibi circa omnes constet divina justitia? Hic certe vacat vana illorum ratiocinatio, qui præscientiam Dei defendunt contra gratiam Dei, et ideo nos dicunt electos ante mundi constitutionem, quia præcivit nos Deus futuros bonos, non se ipsum nos facturum bonos. Non hoc dicit. Quid dicit? *Non vos me elegistis*, quoniam si propterea nos elegisset quia bonos futuros esse præciserat, simul etiam præcisset quod eum fuisset prius electuri. Elegit ergo per gratiam, sicut elegit et Judam, sed opus est ut divinæ electioni humanæ obedientiæ et diligentæ cura respondeat.]

† Ecce vir sanctus toties de una eademque re prudenter et fideliter elocutus, nusquam a contrario intelligendum electionis vocabulum docuisse invenitur. Porro quod in assertionem contrarietatis addis (cap. 13, num. 3, sect. 2), similiter amicus, qui semper erat inimicus, mirum qua auctoritate id proloqui attemperaveris, cum inter eligendum minime credatur aut legatur uspiam inimicum animum habuisse, donec post tantorum beneficia munerum proditori animum præpararet. Nam in ipso vocationis suæ articulo necdum de perditione Domini poterat cogitare, quem a Judæis non dicam insequi, verum nec Prophetam aut Dominum cognosci sciebat: neque enim credibile est eum a Domino inimicum electum: quamvis enim non ignoraverit id futurum, sed processu temporis de bonitate ad malitiam commutatam: sicut angelus et homo boni sine dubio a summo bono creatore conditi, deinceps sua voluntaria aversione mali effecti sunt; dicente siquidem evangelista, cum alabastri erga pedes Domini fractionem narraret, Judam murmurasse. *Ut quid perditio hæc unguenti, potuit enim venundari multo, et dari pauperibus. Hoc autem dixit quia fur erat, et loculos habens ea quæ mittebantur portabat* (Matth. XXVI, 8). Ex eo proditiōnis malum concepisse credendum est, ex quo et ipse a Domino dispensationis officium percepit et Judæorum rabiem in illum concitari cognovit. Hoc ipsum beatus Gregorius sentiens, nobisque sentiendum venerabilitatis suæ scriptis relinquens, in homilia Evangelii vocatorum ad nuptias, cum de eo qui veste nuptiis minus digna solemnitate nuptiarum deonestaverat, atque a rege sub amici nomine increpatus fuerat, tractaret, ait (Greg., hom. 38 in Evang.):

[Mirandum valde est, fratres charissimi, quod hunc et amicum vocat, et reprobat; ac si ei apertius dicat: Amice, et non amice, amice per fidem, sed non amice per operationem.] Hieronymus: [Amicum vocat, quod invitatus ad nuptias est, arguit impu-

dentia; quod veste sordida munditias polluerit nuptiales.]

† Qui etiam identidem in Judæ salutatione sentendum perdocuit. Item Gregorius (*Moralium*, lib. III, cap. 14): [Hæretici autem, quia sanctam Ecclesiam sua docere desiderant, ad eam quasi consolantes appropinquant. Nec mirum quod qui adversantium formam expriment, amici vocantur, cum ipsi quoque traditori dicitur: *Amice, ad quid venisti?* (Matth. XXVI, 50.) Et dives qui in inferno igne exurit Abraham filius vocatur (Luc. XVI, 25), quia etsi per nos mali corrigi negligunt, dignum tamen est ut a nobis, non ex sua nequitia, sed ex nostra benignitate amici nominentur.]

† Idem (*Moralium* lib. X, VI, cap. 11): [Quo contra recte sub Babylonis specie per prophetam menti reprobat dicitur: *Descende, sede in pulvere, virgo filia Babylonis, sede in terra, non est solum filie Chaldaeorum* (Isa. XLVII, 1). Hoc enim loco humana mens virgo non incorrupta, ut arbitror, dicitur, sed infecunda. Et quia Babylon *confusio* interpretatur, recte infecunda mens Babylonis filia vocatur, quæ in eo quod nequaquam bona opera germinat, dum nullo ordine rectæ vitæ componitur, quasi confusione matre generatur: sin autem virgo non infecunda dicitur, sed incorrupta, postquam statum salutis perdidit, ad confusionis suæ cumulum appellatur quod fuit.] † Hieronymus (*contra Jovinianum* lib. II): [*Arbor mala bonos fructus non facit, nec bona malos* (Matth. VII, 17). Si hoc ita est, responde mihi quomodo Paulus, cum esset arbor mala persequens Ecclesiam Christi, fecerit postea fructus bonos; et Judas, cum esset arbor bona, signa faciens cum apostolis, postea versus in proditorem, fecerit fructus malos. Tandiu ergo nec arbor bona fructus malos facit, nec mala bonos, quandiu vel in bonitate sua vel in malitia perseverant.] † Idem quod dicis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 13, num. 4, sect. 1). † *Et quemadmodum non sunt filii si non sunt hæredes, sic electi non sunt si non sint dilecti: quomodo ergo, nisi e contrario, diceretur Judas electus, dum non esset dilectus?*

CORRECTIO.

† Debueras diligentius investigare vocabulum dilectionis et electionis in Scripturis sanctis, quarum auctoritate fultus, non eis repugnantia susurras. Nam in libris Regum et Verbis dierum legimus Salomonem *Ididiam* id est *dilectum Domini* vocatum; et quod, inquit, *diliget eum Dominus*, hoc non a nesciente quolibet, sed a propheta utique sciente Domini voluntatem dictum est (*II Reg. XII, 24, 25*). Sic et evangelista cum adolescentem divitem magnarumque opum ad Dominum venientem, et mandatorum legalium observationem prominentem describeret, secutus adjunxit: *Intuitus autem eum Jesus, dilexit eum* (Marc. X, 21): nimirum ob custodiam præceptorum Dei, qui tamen quoniam erat multas possessiones habens, *audito perfectionis consilio,*

abii tristis. Ecce propheta et evangelista dilectos a Domino pronuntiant, quos filios promissionis forsitan non esse minime dubitabant : nam bonam actionem etiam in impiis Deo placere ostendit sanctus Gregorius, qui in expositione prophetæ Ezechiel ita loquitur (*Lib. 1, hom. 10*) : [Sic Achab iniquus rex a propheta reprehensus cum contra se divinam sententiam audisset, pertimuit, et magno mœrore depressus est, ita ut prophetæ suo Dominus diceret : *Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est causa mei, non inducam malum in diebus ejus (III Reg. xx1, 29)*. In quibus Domini verbis pensandum est quomodo ei in electis suis mœror amaritudinis placeat, qui amittere timent Dominum, si sic ei et in reprobo [*al., reprobi*] poenitentia placuit qui timebat perdere præsens sæculum : aut quomodo ei gratia sit spontanea afflictio pro culpulis in eis qui placent, si hæc ad tempus placuit in illo qui displicebat [*al., et in eis qui displicebant*].

† Deberat igitur attendere a Patribus vocabula dilectionis et electionis non a contrario intellecta et posita, sed pro varietate causarum aut beatitudini æternæ, aut dispositioni temporariæ deputata. Et licet ex Augustini sensu super electionis positione, quæ præmissa sunt protulerim, tamen in malo etiam a propheta Ezechiel positum nomen electionis reperitur, qui ait : *Traducam vos in desertum populorum, et judicabor vobiscum ibi facie ad faciem. Sicut iudicio contendi adversum patres vestros in deserto terræ Ægypti; sic judicabo vos, dicit Dominus : et subjiciam vos sceptro meo, et inducam vos in vinculis fœderis, et eligam de vobis transgressores et impios, et de terra incolatus eorum educam illos, et in terram Israel non ingredientur, et scietis quia ego Dominus (Ezech. xx, 35-38)*. Quod Hieronymus ita exponit (*in Ezech. cap. xx, 35*) : [Faciã, ait, vobis qui estis in Babylone, et nunc servitis idolis, quod feci patribus vestris in Ægypto, ut educam vos in desertum populorum, et ibi iudicet vobiscum facie ad faciem, sicut adversum illos iudicio contendi, quando egressi sunt de Ægypto. Et postquam vos iudicavero, subjiciam vos sceptro meo et imperio, et inibo pactum vobiscum, et inducam vos in terram vestram in vinculis charitatis, ut ligati amore meo nequaquam a me possitis recedere. Transgressores autem et impios qui cordis duritia in malis operibus perseverant, eligam de vobis non ad possidendum, sed ad abiciendum. Et educam quidem eos de terra incolatus eorum ut educti non ingrediantur terram Israel, sed in diversis pereant regionibus, et distinctione bonorum et malorum cognoscatis quod ego sim [*al., quia ego sum*] Dominus qui facio cuncta iudicio].

† Claret itaque electionem Dei etiam in malo poni secundum prophetica astipulationem et Domini comminationem. Verum, quod temporariam quoque dispensationem significet, testantur eximii divinorum eloquiorum tractatores, qui nunquam a contrario tuo, sed a temporali quadam Dei dispo-

sitione id plerumque fieri docuerunt. Unde per Ezechielem Dominus dicit : *In die qua elegeri Israel, et levavi manum meam pro stirpe domus Jacob, et cætera (Ezech. xx, 5)* : Hieronymus (*ibi supra, cap. xx, 5*) : [Juxta litteram vero, inquit, inclytam esse terram Judææ et cunctis terris fertiliorem dubitare non poterit, qui a Rhinocorura usque ad Taurum montem et Euphratem fluvium cunctam consideraverit terram : et urbium potentiam, amœnitatemque regionum, Palestinam videlicet, et Phœnicen, Arabiam, Syriam, Cœlen, Ciliciam et cæteras regiones quas Israeli, si Dei præcepta servasset, Dominus repromisit; quas quia non accepit, vitium fuit incredulitatis ejus, nam et in ipsa Palestina Judæaque provincia, gentes pluri-
B riam remanserunt quæ non sunt ejectæ. Neque enim sponsor in crimine est, si ille cui repromittitur indignum se fecerit sponsione, præsertim cum proponatur optio promittentis *Si volueritis et audieritis me, quæ bona sunt terræ comedetis : sin autem nolueritis, gladius devorabit vos (Isa. 1, 19, 20)*. Eliguntur ergo præscientia [*al., præsentia*] nec statim qui eligitur tentari non potest nec perire, quia et Saul electus in regem, et Judas in apostolum suo vestea vitio corruerunt].

† Idem in eodem (*in Ezech. c. 1, v. 13 et 14*) : [Quomodo igitur crebris micat ignibus æther, et in ictu oculi atque momento discurrunt fulgura, et revertuntur non amittentia matricem et, ut ita dixerim, fontem ignis atque materiam : ita et hæc animalia, cum inoffenso pergant pede, ad priora festinant; sin autem conatui suo aliquid oppositum [*al., obsitum*] viderint, non tam revertuntur quam contrahunt se extendentia sursum [*al., extendentia rursus*], et præbitura lumen quod parumper absconderant, ut dent servis cibaria in tempore suo, nec tribuant sanctum canibus, nec mittant margaritas ante porcos. Unde et Paulus dicit : *Lac vobis potum dedi non escam, necdum enim capere poteritis (I Cor. 11, 2)*. Electioque Judæ, et Saulis uacua, non arguunt Deum ignorantia futurorum, sed præsentium monstrant esse iudicem.] † Ambrosius (*in Epistola ad Romanos ix, 11*) :

[Præscientia Dei flagitat in his causis, quæ non aliud potest evenire, quam quod Deus futurum, sciendum [*al., sciendo*] enim quod unusquisque illorum qualis futurus esset, dixit : *Hic erit dignus qui erit minor, et qui major erit indignus (Gen. 27, 23)*; unum elegit præscientia, et alterum sprevit (*Mal. 1, 2*); et in illo quem elegit, propositum Dei manet, quia aliud non potest venire quam scit et proposuit in illo, ut salute dignus sit. Et in illo quem spernit [*al., sprevit*], simili modo manet propositum quod proposuit de illo, quia indignus erit. Hoc quasi præsciens non personarum acceptor (*Rom. ix, 15*), nam neminem damnat antequam peccet, et nullam coronat antequam vincat (*II Tim. 11, 9*). Hoc pertinet ad causam Judæorum qui sibi prærogativa [*al., prærogativam*] defendunt, quod filii sint Abraham (*Joan.*

8, 59, 40); Apostolus autem consolatur se, ut, quia dilexerat, dolorem habere se cordis, continuo causam [al., continuum causa] incredulitatis illorum quorum adoptio erat filiorum, et legis constitutio (Rom. ix, 2, 4), et ex quibus Christus Salvator, sicut et ipse, ait: *Quia salus ex Judæis est; tractata lege invenit quia non omnes qui ex Israel sunt, credituri sunt; neque qui dicuntur filii Abraham, omnes Abraham filios dicendos: sicut supra memoravi [al., commemoravi]. Minuit ergo dolorem suum inveniens olim prædictum quod non essent omnes credituri (Joan. iv), ut hi soli doleant [al., his solis doleat], qui per invidiam incredulitate laborant: possunt tamen credere, quod ex subjectis aperit: incredulis tamen prædictis, non valde dolendum est, quia non sunt prædestinati ad vitam; præscientia enim Dei olim hos non salvandos decrevit. Quis enim plangat eum qui olim mortuus habetur, sed subintransitibus gentibus quæ sine Deo prius erant (Eph. ii, 3), et salutem, quam illi perdiderunt, accipientibus, exsuscitatur dolor; sed iterum, quia ipsisibi perditionis causa sunt, sopitur. Præscius itaque Deus malæ illos voluntatis futuros, non illos habuit in numero bonorum; quamvis dicat Salvator illis septuaginta duobus discipulis, quos elegerat secunda classe, qui ab illo postea recesserunt: *Nomina vestra scripta sunt in celo (Luc. x, 20)*. Sed hoc propter justitiam, quia hoc est justum ut unicuique pro merito respondeatur; quia enim boni erant, electi sunt ad ministerium, et erant scripta nomina illorum in celo propter justitiam, sicut dixi: secundum præscientiam vero in numero erant malorum. De justitia enim Deus judicat, non de præscientia, unde et Mosi dicit: *Si quis peccaverit ante me, deleam eum de libro meo (Exod. xxxii, 32, 33)*. Ut secundum justitiam judicis tunc videatur deleri cum peccat, juxta præscientiam vero, nunquam in libro vitæ fuisse. Hinc et apostolus Joannes de hujusmodi ait: *Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum (I Joan. ii, 19)*. Non est personarum acceptio in præscientia Dei (Col. iii, 25): præscientia vero est quæ [al., enim Dei est qua] definitum habet qualis uniuscujusque futura voluntas erit, in qua mansurus est, per quam aut damnatur aut coronetur. Denique quos scit in bono mansuros, frequenter ante sunt mali, et quos malos scit permansuros aliquoties prius sunt boni: unde cesset querela, quia *Deus personarum acceptor non est (Ibid.)*. Nam et Saul, et Judas Iscariotes ante fuerunt boni, dicente scriptura de Saul: *Erat vir bonus et non erat illo melior in filiis Israel (I Reg. ix, 2)*. Et de Juda Iscariote dicit Petrus apostolus: *Qui sortitus est sortem ministerii hujus in signis ac prodigiis faciendis (Act. i, 7)*. Quomodo igitur ministerium salutæ sortiretur, nisi esset bonus? in sorte enim Dei judicium fuit, ignum illum fuisse tempore quo electus est. Sicut et illi septuaginta duo, quos supra memoravi (Joan. i, 67). Hinc est unde et Judas, post mali totius*

A admissum scelus, poenitentia motus laqueo vitam finivit (*Matth. xxvii, 5*). Non enim potest in aliquo omne bonum penitus obliterari; quippe, cum natura non possit immutari, sed voluntas; non in omnibus tamen causis, quia remanet in natura quod testimonio sit Creatori.]

† His omnibus evidenter ostenditur sanctos Patres tuæ contrarietatis modum in sanctarum Scripturarum explanationibus minime secutos, sed, ubicunque necessitas postulavit, per tropum antiphrasim quæ fuerant elucidanda locutos; in suis vero locutionibus eos isto loquendi modo unquam usos fuisse, prorsus ratio contradicit: quoniam qui ad hoc obscura divinorum eloquiorum tractanda susceperant ut eorum mysteria suis auditoribus aperirent, nullo modo ratio sinit eos figuratis dictionibus insudasse, quibus auditores suos non instruerent, quin potius obscurarent. Quocirca nullatenus eadem locutio putanda est, quandiu legitur prædestinatos ad poenam; vel interitum, quæ est cum dicitur electus Judas, quia electionis nomine sanctæ Scripturæ, earumque fidelissimi tractatores, raro, nisi in bono vel æterno vel temporali, usi fuisse reperiuntur. Prædestinationis vero significatione bifariam sæpenumero publice privatimque, vel in sermonibus videlicet ad populum, vel in tractatibus minime in vulgum enuntiatis, tanta frequentia uti maluerunt ut super eo nulli studioso, nisi infideliter pertinaci, liceat dubitare. Dicens itaque:

JOANNES SCOTUS.

C (Cap. 13, num. 5, sect. 2.) *Θ Si ergo Dominus proditorem suum non erubuit appellare electum, cur ejus imitator sanctus Augustinus erubesceret eundem scilicet proditorem vocare prædestinatum, similiterque Judaicum populum, invidiæ perfidia refertum, Domini nostri Jesu Christi traditorem ac per hoc interemptorem, cur hæsitaret prædestinatum dicere ad interitum?*

CORRECTIO.

† Quia aliud nomine prædestinationis, aliud electionis vocabulo intellexit. Electionem quippe Dei noluit nisi in bono accipi, prædestinationis vero significationem, sicut justitiæ atque judicii ejus, bifariam prædicavit. Et ideo non erubuit dicere sæpius, *prædestinatos ad poenam vel interitum*, quoniam noverat id veritati justitiæque judiciorum Dei per omnia convenire. Aliud est autem electos vel filios Dei per æternam misericordiam, atque aliud vel per creationem vel per temporalem aliquam, nullomodo autem falsam vel fictam, dispositionem appellari. Quia et cum venit ad sacræ regenerationis mysterium, nequaquam fide aut dolose peccatis omnibus absolvuntur, etsi postmodum propriæ iniquitatis iniquatione ejusdem sanctæ absolutionis atque unctionis munere priventur. Itaque si absolutio sacrosancti baptismatis in abolendis criminibus vera fuit, necesse est ut gratiæ regeneratricis filiatio vera fuerit. Proinde sicut mali filii secundum terrenam generationem, si a paternis moribus exorbitent, jure

exhæredantur, cum tamen filii non esse nequaquam possint : ita et hi quos gratia regenerat, haud fallaciter vocantur filii, quamvis a parentis moribus iniquissime desciscentes, illius sese muneribus adeo indignos efficiant, ut hæreditatis sortem minime nanciscantur. Nam, dicente Domino, *Filios genui et exaltavi, ipsi autem me spreverunt* (Isa. 1, 2), quis tam vecors sit ut audeat saltem putare Dominum non hoc veraciter, sed a contrario dixisse pro non genui filios? nempe si dixeris *filios genui* pro eo quod est non filios genui, vel filios non genui, quid in dictis sequentibus intelligi valeat, dicere non poteris. Si enim filii non fuerunt, nequaquam eos genuit, aut si non genuit, nullo modo filii fuerunt, quomodo ergo sprevisse patrem gignentemque dicuntur, qui vel filii vel geniti non fuerunt?

Siquidem filii in Scripturis sanctis multis modis appellari solent, quorum usitatores sunt, natura, adoptione imitatione, doctrina. Natura Isaac et Ismael filii Abraham; item filii Isaac, Jacob et Esau. Quorum Ismael et Esau quamvis paternæ sortis funiculos ex repromissione minime percipissent, nequaquam tamen filii esse destiterunt. Adoptione, sicut et humanæ consuetudinis affectionibus fieri assolet, et, quod est multo excellentius, quando per indebitam gratiam adoptamur, ut simus filii Dei: Unde dicit Apostolus: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater; itaque jam non sumus servi, sed filii; quod si filii, et hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi* (Rom. viii, 15 seq.). Imitatione ut idem Apostolus admonet: *Imitatores Dei estote sicut filii charissimi* (Eph. v, 1), et sicut Dominus Judæis naturalem Abraham generationem obtendentibus, proindeque sese superbius efferentibus, dixit: *Vos ex patre diabolo estis* (Joan. viii, 44), quod quo sensu dixerit, aperit cum subjungit: *Et desideria patris vestri vultis facere* (Ibid.). Judæi quippe imitatione, non natura erant filii diaboli. At cum essent natura filii Abraham, longe a morum illius imitatione discesserant. Unde et eis Dominus exprobrabat: *Si essetis filii Abraham, opera Abraham fecissetis* (Ibid., 39), ubi non naturam negavit, sed imitationem dissimilem objurgavit doctrinæ, ut Apostolus ait: *Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis* (Gal. iv, 29); et rursum: *Nam per Evangelium in Christo Jesu, ego vos genui* (I Cor. iv, 15). Dicuntur etiam, filii Regni (Matth. viii, 12), et filii lucis (Joan. xii, 36), et filii resurrectionis (Joan. xvii, 12): sicut e contrario filii tenebrarum, et filii perditionis, et filii gehennæ, non ab ea geniti, sed ad eam destinati. Dicitur quoque *filiius iniquitatis* (Matth. xxiii, 15), non ab ea generatus, sed ei inseparabiliter sociatus, quos omnes cum auctoritate Scripturæ sacræ Patrum traditione perceperimus, nusquam tuæ contrarietatis modum accepimus.

Quamobrem, quod ait in superiore sententia beatus

Augustinus (*de Corrept. et Grat.*, cap. 8), [vel electos vel filios dici a nescientibus quid futuri sunt, non ab illo qui eos novit non habere perseverantiam quæ ad beatam vitam perducit electos; neque illos stare, ut præscierit esse casuros. Nec vos moveat quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, et secundum propositum vocatis! Qui vero non sunt filii promissionis, jam isti, cum pie vivunt, dicuntur filii Dei; sed quoniam victuri sunt impie, et in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei præscientia Dei.] Nequaquam intelligendus est prædictis filietatis modis, quos tam se quam alios adæque catholicos Patres noverat diligenter fuisse complexos, alium superaddere voluisse, sed quantum humana infirmitas, ac per hoc et ignorantia, a divina scientia remota sit intimasse, cui divinorum consiliorum atque judiciorum minime patet intuitus. Dicuntur ergo a nobis filii Dei, nec tamen mendaciter, propter susceptam temporaliter gratiam qua non fallaciter sed veraciter generantur, quamvis non sint ad hoc electi ut hæreditatem cum repromissionis filiis consequantur. Sunt itaque filii, sed temporaliter; non sunt filii, sed æternaliter. Si enim veraciter generantur, veraciter sunt filii, licet minus in eadem generatione permansuri, nec ad hæreditatem permanentium perventuri. Sunt ergo filii regenerationis, sed temporaliter, non sunt filii repromissionis, sed perpetualiter: *Exierunt ex nobis* (I Joan. ii, 19) fidei communionem, quam ad tempus nobiscum perceperant: *Sed non erant ex nobis* electione gratiæ perseverantiam largientis: *Exierunt ex nobis* participatione mysterii quod perceperant; sed *non erant ex nobis* adoptione regni, qua se prave vivendo indignos effecerant. Erant ergo filii temporaliter regenerationis, non erant filii promissæ æternaliter hæreditatis.

Quocirca cum dicis (cap. 13, num. 6, sect. 5) *non esse filios Dei præter electos ejus, neque electos ipsi præter ab eo prædestinatos; et conversim non esse prædestinatos præter electos, neque electos præter filios*. Verum est, si de his tantummodo qui ad regnum prædestinati sunt, intelligatur. Nam, sicut diximus non mendaciter, neque a contrario, sed veraciter, utique loquitur Deus: *Filius meus primogenitus Israel* (Exod. iv, 22), cum hoc de populo Ægyptiis serviente diceret; et *filios genui et exaltavi, ipsi autem spreverunt me* (Isa. 1, 2). Etrursum: *Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit et creavit te?* (Deut. xxxii, 6 seq.) *Deum qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui: Vidit Dominus, et ad iracundiam concitatus est, quia provocaverunt eum filii sui et filia: generatio enim perversa est, et infideles filii* (vers. 18. etc.). Cum itaque sola etiam creatione dicantur omnes homines Filii Dei, nunquid, quia non sunt omnes beatitudinem percepturi, ideo a contrario dicendi sunt appellati filii Dei? Si, inquam, pater omnium creatione dicitur Deus, et non a contrario, sequitur ut filii quoque creatione non a contrario dicti intelli-

gantur. Quod si et filios et patrem *a contrario* intelligas, sequitur ut, et creationem et facturam *a contrario* intelligens, creatorem hominum Deum neges: qui enim non veraciter, sed *a contrario* dicuntur pater hominum, vel filii Dei quos ipse creaverit, consequenter creator et factor *a contrario* dicitur. Ipse etiam Dominus in Evangelio dicit: *Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores* (Matth. viii, 12). Nunquid et hic dicturus es a nesciente filios regni appellatos? quod quia absurdissimum, imo impiissimum est, necesse est ut fateamur non *a contrario* filios Dei, etiam qui sanctorum illius sortem sunt minime percepturi.

Verum ne nostra nos id conjectura æstimare causeris, accipe quid ipse quoque *contra adversarium legis et prophetarum* scribens hinc in defensionem veritatis protulerit Augustinus (contra adversarium legis et prophet., l. i, cap. 22). [De testimonio quoque Isaia prophetae calumniatur atque blasphematur, eo quod dixerit: *Filios genui et exaltavi; ipsi autem me spreverunt* (Isa. i, 2, 4). Et eosdem paulo pos appellaverit *semen pessimum*, tanquam se ostenden genitorem [*al.*, generatorem] malorum, cujus filii sunt *semen pessimum*, nesciens ob hoc eos dici *semen pessimum*, quoniam gratiæ Dei, qua filii facti erant, peccando degeneres existerant, eorum filii facti quorum imitatores esse voluerunt. Unde illis alio loco dicitur: *Pater tuus Amorrhæus, et mater tua Chethæa* (Ezech. xvi, 3): quarum gentium sunt impietatem malitiamque sectati, ex quibus tamen carnis originem non ducebant. Sed solvebat iste questionem evangelicam, ubi Dominus dicit: *Si vos, cum sitis mali, notis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se!* (Luc. xi, 13.) Dicat quemadmodum sit bonus Deus, malorum pater: utrumque enim veritas dixit. Annon erant mali quibus ait, *Si ergo vos, cum sitis mali? annon habebant Deum bonum patrem*, quibus ait: *Quanto magis Pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?* Porro si mali appellati sunt propter peccata sine quibus non est in hac infirmitate mortalium quorumlibet etiam vita iustorum, quanto convenientius *semen pessimum* diceretur quod nasceretur impia voluntate, et moribus execrabilibus pullularet!] † Hieronymus in Isaia propheta, lib. i.

Hieronymus (in *Isaiam*, c. 18). Nec mirum si Sion appelletur filia, cum etiam Babylon sæpissime filia nuncupetur: omnes enim natura Dei filii sunt [*al.*, sumus], sed nostro vitio alieni efficiuntur [*al.*, efficiuntur]. † Idem in Isaia lib. xvi, [*Isa. lvi, 5*]: [*Nunquid non vos filii scelesti, semen mendax, vel juxta LXX, filii perditionis, semen iniquum* (Joan. xvii, 12), vos, inquit, ista fecistis, quæ præteritus sermo narravit, qui estis filii scelerati seu perditionis, qualis fuit et Judas proditor, qui appellatus est *filii perditionis*, et *semen iniquum* sive mendax atque mendacii: cum ergo manifesta sit historia, quod filii sunt interfectores Christi ista facientium, occurrit quæstio

quomodo filii dicantur *filii perditionis* adversum eos qui volunt diversas esse naturas: aliam quæ perditam sit et mala, et salvari nequeat, et aliam bonam, quæ perire non possit. Si enim, ut illi putant, filii perditionis naturæ pessimæ sunt, quomodo *inventum est quod prius perditum fuerat?* Denique in parabolis pœnitentium et ovis perditæ de centum ovibus (Luc xv, 4), et drachma quæ de decem perierat (vers. 8 seq.) reperiuntur, et *perditus filius* invenitur (vers. 12 seq.; vers. 32): de quo ad majorem natu dixerat pater: *Iste frater tuus perierat et inventus est, mortuus erat, et revixit*; nunquam enim perit nisi quod prius salvum fuit, et nunquam moritur nisi quod ante vixerat. Ergo isti qui nunc appellantur *filii perditionis*, sive iniquitatis ac sceleris (Isa. i, 4), proprio vitio dereliquerunt Deum, et de filiis Domini, filii perditionis esse cœperunt, dicente ad eos hoc eodem propheta: *Dereliquistis Dominum, et ad iracundiam provocastis sanctum Israel* (Isa. lxx, 11). † Ambrosius in Epistola ad Ephesios.

Eramus natura filii iræ, sicut et cæteri (Epist. ad Ephes., c. 2, 3): Naturæ enim cum mala voluntas supponitur, sit natura iræ, id est quæ ultioni subjicienda sit, immutata non substantia, sed mala voluntate: hoc enim deputatur naturæ quod sequitur: Unde ait in Isaia *semen pessimum* (Isa. i, 4), et quare sit *semen pessimum* subjicit: *Reliquistis enim Dominum, ait, et ad iracundiam provocastis sanctum Israel* (Ibid.), ut natura quæ deserit Deum *pessimum semen* dicatur: degenerare enim est ab auctore recedere, et cum malum exemplum cæteris præbet, malum est semen, fructus enim pessimos facit (Matth. iii, 10); si vero redeat ad auctorem, bona erit natura secundum Apostolum, qui immutatus dum cognoscit Creatorem suum, *vas electionis* (Act. ix, 15) appellatur. † Beda in expositione parabolarum Salomonis (in *Prov. Salom.*, l. iii, c. 31 sub finem).

Multæ filia congregaverunt divitias, tu supergressa es universas (Prov. i, 29). Multas filias Ecclesias dicit hæreticorum et malorum turbas catholicorum, quæ filia dicuntur vel Christi vel Ecclesiæ: quia etiam ipsæ sunt Dominicis renatæ Sacramentis, et adoptionem filiorum, quam non custodiunt, ceperunt (unde et Joannes ait: *De nobis exierunt, sed non erant ex nobis*) (I Joan. ii, 19). Quæ congregaverunt divitias, videlicet honorum operum operationes, jejunia, eleemosynas, afflictionem et castimoniam carnis, continentiam linguæ, meditationem Scripturarum, et cætera hujusmodi, quæ veræ sunt divitiæ spiritus, ubi pura mentis sinceritate geruntur. Ubi autem sine fide, quæ per dilectionem operatur, sunt, nihil agentibus prosunt: sed et illæ filia frustra congregant divitias: de quibus Dominus ait: *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in tuo nomine demonia ejecimus, et in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis quia nunquam novi vos* (Matth. vii, 22, 23). Sed omnes istiusmodi

filias Ecclesia catholica supergreditur : quæ, fide casta et opere perfecta, redemptoris sui vestigia sectatur

† Negabisne quempiam a bono proposito exorbitantium, vel bonum vel in honore fuisse? Neinpe multo aliud Dominus per prophetam clamat : *Justus, inquam, si averterit se a justitia sua, omnes justitiæ ejus non recordabuntur (Ezech. xviii, 24)*. Et in Apocalypsi Joannis : *Scio opera tua et laborem et patientiam tuam, et quia non potes sustinere malos et tentasti eos qui se dicunt apostolos esse et non sunt, et invenisti eos mendaces (Apoc. 11, 2) : Et patientiam habes, et sustinuisti propter nomen meum et non defecisti : sed habeo adversus te quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde excideris, et age penitentiam, et prima opera fac. Sin autem, venio tibi, et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi penitentiam egeris. Sed hoc habes quia odisti facta Nicolaitarum, quæ et ego odi (Ibid., 2, 3, 4, 5, 6)*. Petrus etiam Apostolus : *Sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum qui emit eos Dominum negant (II Petr. 11, 1)*; et infra (vers. 20) : *Si enim resurgentes [al., refugientes] coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat eis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo quod illis traditum est sancto mandato (vers. 21) : Contigit enim eis illud veri proverbii : Canis reversus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti (vers. 22)*. Item Paulus : *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cælestis, et participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, renovari rursus ad penitentiam; rursus crucifigentes sibi metipsum Filium Dei, et ostentui habentes (Hebr. vi, 4, 5, 6)*. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia : terribilis autem est quædam expectatio judicii, et ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios. Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur : quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Scimus enim, qui dixit, mihi vindictam, ego reddam (Hebr. x, 26-29). Et iterum : *Quia judicabit Dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viventis (vers. 30, 31)*.

Aut igitur, hæc et similia denegans, tuæ modo contrarietatis in perversum detorque, aut, si hoc impium est, sine castos, pudicos, sobrios et humiles, misericordes, justos, filios, electos, sanctificatos, illuminatos, emptos non phantastice, nec perfunctorie neque fallaciter, sed veraciter in divinis eloquiis nuncupari, quamvis tantis muneribus se-

A ipsos, aberrando pessimeque vivendo, indignos effecerint et expertes. Quocirca quidquid in conclusionibus et conversionibus tuis agere machinaris, si de his tantum, ut diximus, qui ad regnum prædestinati, electi atque adoptati sunt agitur, verum est. Si vero in hoc laboras, veluti apparet, ut prædestinationem impiorum et poenarum illis debitarum neget, omnino falsum est. Quapropter quemadmodum Jaddæi perfdi, quibus Salvator ait : *Vos ex patre diabolo estis (Joan. viii, 44)*, a Deo prædestinati sunt ad interitum, invenire facillime quisque catholicus potest, qui novit Dei justitiam, et ratione, et auctoritate perpendere; quoniam quos præscivit in massa perditionis perpetuo interituros, ipsos prædestinavit, hoc est præparavit, deputavit atque disposuit suo

B justo judicio puniendos.

Attende, quæso, Apostolum dicentem : *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti : nam quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus; quos autem prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit (Rom. viii, 28, 29, 30)*. Et ad Timotheum : *Noli erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus, sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit et vocavit vocatione sancta. Audis secundum propositum vocatis (II Tim. 1-9)? Audis quos autem prædestinavit, illos et vocavit, et quos vocavit, illos et justificavit? Audis qui liberavit nos, et vocavit vocatione sua sancta? Audi quid Dominus dicat : Multi sunt vocati, pauci vero electi (Matth. xx, 16)*. Quænam est hæc, rogo, unius ejusdem vocabuli tanta diversitas? servus fidelis dicit : *Secundum propositum vocatos sanctos, et quos prædestinaverit vocatos, et quos vocaverit justificatos, et item vocatos vocatione sancta, et Dominus clamat, multi sunt vocati, pauci vero electi (Matth. xxii, 14)* : putandumne est fidelissimum servum Domino suo contraria prædicasse? an alia potuit in ministerio sibi credito seminare, quam a cælesti præceptore perceperat? absit. Alqui ipse sese non ab hominibus neque per hominem electum vel doctum, sed a Deo patre Dominum nostrum Jesum Christum liberrima assertione testatur (Gal. 1, 1). Quia ergo nulla potuit fidelis dispensator erogare, nisi quæ a creditore susceperat, fatendum est nusquam Domino suo vel sensisse vel docuisse contraria. Proinde alia vocatio intelligenda est, quam Dominus protulit, alia quam servus edocuit. Aliter enim vocantur secundum propositum Dei, qui sortem consequantur æternam, aliter non secundum propositum, qui poenam recipiant sempiternam. Sicut itaque alia est vocatio electorum, alia reproborum, ita alia intelligitur præscientia et prædestinatio piorum, alia impiorum; qui, sicut vocari dicuntur electi, sed vocatione sancta, ita vocari dicuntur multi qui non sunt electi. Certe nullo modo dixisset Apostolus : *Secundum propositum sanctos*

vocatos (II-Tim. 1, 8), et vocatione sancta, nisi discretionis gratia ab ea vocatione qua vocantur multi qui non sunt electi. Ergo quemadmodum negari non potest diversitas vocationis, ita nullatenus debet abnui diversitas præscientiæ, justitiæ, iudicii, electionis et prædestinationis. Aut igitur diversitatem vocationis nega, aut, si hoc blasphemum est, varietatem prædestinationis admitte. Non ergo, ut impudenter præcipis, tacebit fidelissima integritas et purissima charitas orthodoxorum, quin veraciter prædicet Dei prædestinationem, sicut iudicium iustissimum perditorum. Neque prædestinatos a contrario, pro eo quod est non prædestinatos admittet, ut desipis; sed Dei inflexibili justitia credet irrevocabiliter puniendos.

CAPUT XIV.

Testimonia sancti Augustini simul collecta, quibus aperte conficitur non esse nisi unam prædestinationem, eamque solummodo ad sanctos pertinere.

Quarta decima phantasmatum tuorum periodos hoc habet :

JOANNES SCOTUS.

(Num. 1, in T. cap. 14, num. 2, sect. 1.) *Testimonia sancti Augustini simul collecta, quibus aperte conficitur non esse nisi unam prædestinationem, eamque solummodo ad sanctos pertinere. Et ne quis forte, inquit, nos æstimet nostro sensu proprio talia dixisse, nullius auctoritatis gravitate suffulti, placuit nobis testimonia sancti Patris Augustini simul colligere : ut prudens quisque cognoscat nullomodo eum duas prædestinationes docuisse, nec unam bipertitam, nec duplam ut Gottescalchus edocet. Et illam unam videlicet divinam non nisi ad sanctos pertinere. Impiorum vero nullomodo posse esse. In libro de Correctione et Gratia (cap. 12) : [Sanctis, inquit, in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis donum perseverantiæ datur, non solum ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verum etiam ut per hoc donum non nisi perseverantes sint [at., non tantum tale adiutorium perseverantiæ datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur]. Et post aliquanta, ipse igitur eos facit perseverare in bono, qui fecit [at., facit] bonos : qui autem cadunt et pereunt, in prædestinatorum numero non fuerunt.] Attende quam absolute dixit, qui cadunt et pereunt in prædestinatorum numero non fuerunt. Quomodo hæc diceret, si vel duas prædestinationes vellet asserere, vel unam in duas partes divisam, vel duplam, unam quidem sanctorum, alteram vero impiis deputatam.*

CORRECTIO.

† O disputatorem subtilissimum, qui, cum hæc diceret, neque cum Aristotele calamum in mente tingeat, neque cum Dominici pectoris recubo de fonte veræ sapientiæ fluentia doctrinæ salutaris hauriebat! Nimirum etiam in te videmus impletum quod Apostolus loquitur : *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo (I Cor. 1, 19).*

PATROL. CXV.

A Nempe aut non vidisti interiore aspectu quod videndum erat, aut te non videre finxisti, perindeque ad eas calumnias prærupisti ut beatum Augustinum, quod nunquam cogitavit, dixisse confingeres, et tua legentibus ita illuderes ac si ea intelligere nequiverissent. Te solum omnium acutissimum Galliæ transmisit Hibernia, ut quæ nullus absque te scire poterat, tuis eruditionibus obtineret : sed absit ut, Celtica eloquentia tot tantisque fluviorum exundationibus debriata tuas nubilationes admittat, quamvis Christianæ humilitatis eminentia, alterutro charitatis officio vicissim suppeditari minime prohibeat: imo, undecunque commodum duxerit, alternatim, quæ recta sunt, exhiberi percenseat.

Itaque puritatem mentis adhibe, et simplicitatem B charitatis benignitate intellectus ostende, qua duce, quæ pie sunt dicta pie intelligas, et pietatis abundantia piorum instructionibus cultor pietatis exhibeas : quod si, quando ista dictabas, agere voluisses, profecto vidisses quia non absolute (ut somnias) beatus Augustinus solam esse electorum prædestinationem vel asseruerit vel confirmaverit, sed eam tantum de qua agendum susceperat, defendere, et contra hæreticorum versutias munire catholica veritate studuerit. Agebat quippe adversus novos sui temporis hæreticos, videlicet Pelagianos, qui sanctorum prædestinationem omnimodis denegabant; dicentes Deum esse personarum acceptorem, si quosdam et non omnes homines generaliter ad vitam prædestinasset æternam; quorum dementiæ doctor beatissimus, orthodoxæ fidei armis instructus, obviare festinans, semper de memorata sanctorum prædestinatione sermonem intulit, quemadmodum in ejus verbis, quisquis sobrie attendit, intelligit. Dicit enim frequenter de ea quam defendimus, vel quam defendendam suscepimus, vel quam asserimus; et stultum erat, prætermissa ea cui contradicebatur quæque oppugnabatur, ad aliam transilire, cui negandæ vel impugnandæ necdum aliquis insurrexerat: nam de prædestinatis ad pœnam Patrum temporibus nullam fuisse motam quæestionem evidenti iudicio comprobatur? quod nullus pro ea contra ejus vel assertores vel negatores scripserit, præter Monimum, qui, nullatenus reprehendendo, verum intelligentiam illius pie requirendo, sanctum Fulgentium ad hoc sua inquisitione impulit ut, qualiter a beato Augustino intellecta fuerit sive prolata volumine ad hoc solum permagnifice edito vir per omnia suspiciendus intimeret.

Sed et in memorata sententia beatus Augustinus unde dixerit perspicue declarat, quam ita inchoat : [Sanctis, inquit, in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis (Aug., de Corrupt. et Grat. cap. 12). Et infra : Ipse igitur eos facit perseverare in bono qui fecit bonos; qui autem cadunt et pereunt, in prædestinatorum numero non fuerunt.] Quid apertius, quid manifestius? De sanctis enim in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis loqui cœperat, deque ipsis subiecit quod ipse eos faciat perseverare in bono,

qui fecit bonos; qui autem cadunt et pereunt in prædestinatorum (eorumdem videlicet sanctorum atque bonorum) numero non fuerunt. Nisi forte novas oratorum declamationes inducere paras, ut res de qua agitur nunquam nisi crebra imo continua sui repetitione signetur, et quæ semel, vel quoties opportunitas expetit, memorata sufficeret, frequenti iteratione fastidium suis auditoribus ingerat. Inunc tanter itaque dico quia si vel te, vel quempiam alium, sive hebetem seu certe calumniosum intellectorem scriptorum suorum, in hac duntaxat causa futurum putavisset, omnino tanta perspicuitate scripsisset ut, quæcunque calumniatoribus congrua prævidisset, opportunius expedisset.

dem utique Prosper et Hilarius satis indicant, qui, super oblatratoribus ejus ad eum pro studio scribentes, de sanctorum solummodo prædestinatione motis quæstionibus responderi petiverunt; quorum petitionibus satisfaciens ad interrogata responsiones congruas elimavit, quorum vel maxima de sanctorum prædestinatione vertebatur, cui enucleandæ doctor suavissimus ac veracissimus, quantum satis putavit operam impendit, nec tamen adeo suppressit alteram, quin sicubi opportunum judicavit, illam etiam commendaret.

Quasi vero in sanctis tam veteribus quam novis Scripturis nequam iste modus locutionis inveniri possit, cum dicat Psalmista: *Panem angelorum manducavit homo* (Ps. LXXVII, 25), ubi non nisi sanctorum angelorum intelligi debet. Nam cum angeli dicantur et boni et mali, crebrius cum additamento propriæ distinctionis poni solent, ut: *Angelis suis mandari de te* (Ps. XC, 41). Et: *Benedicite Dominum, angeli ejus potentes virtute, facientes verbum ejus, ad audiendam vocem sermonum ejus. Benedicite Domino omnes virtutes ejus, ministri ejus, qui faciis voluntatem ejus* (Ps. CII, 20, 21). Et: *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem* (Ps. CIII, 4). Et: *Laudate eum, angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus* (Ps. CXLVIII, 2). Et Dominus in Evangelio: *Mittet Filius hominis angelos suos, et separabit malos de medio justorum, et mittet eos in caminum ignis* (Matth. XIII, 41). De malis autem: *Angelus crudelis mittetur contra eum* (Prov. XVII, 11). Et: *Immissionem per angelos malos* (Ps. LXXVII, 49). Et: *Spiritus Domini malus*; et rursus sine additamento de bonis quidem: *Cum venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli cum eo* (Matth. XXV, 31). Et item: *Messores angeli sunt* (Matth. XIII, 39). Et item: *Qui sedes super Cherubim*. Et rursus: *Cui enim angelorum dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te?* (Hebr. I, 13.) Et item: *Et ad angelos quidem dicit: Ibid.* Et rursus: *Latuerunt quidam angelis hospites receptis* (Hebr. XIII, 2). De malis autem: *In Cherub extensus, et protegens in monte sancto Dei* (Ezech. XXVI, 14). Et: *Nescitis quod angelos judicabitis, quanto magis sæcularia?* (I Cor. VI, 3.) Et: *Sonantibus quatuor angelis, qui parati erant in horam, et*

A diem, et annum, ut occiderent tertiam partem hominum (Apoc. IX, 15).

Nunquid, ubicunque absque additamento ponatur, ideo licebit cuicunque pro libitu suo, vel malos pro bonis, vel bonos pro malis accipere? Absit hoc quippe aspirante Domino, piis intellectibus reservatur ut, perpensa fideliter ac veraciter loci reique circumstantia, quid qualiter accipi debeat percontetur. Hoc modo et Dominus in Evangelio locutus est, cum ait: *Omnia quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter* (Matth. VII, 12). Nunquid hic perversitas malivolorum gestiens dicit a Domino sibi præceptum ut, libidinibus aliisque sceleribus implicati, quæcunque volunt ab aliis sibi nequiter fieri, eadem et ipsi illis faciant? et hoc absit! Pietas quippe benevolorum modo quodam proprio id Dominum dixisse intelligit, ut, quæcunque bona et honesta ac secundum Dei voluntatem, charitate non ficta, nobis fieri volumus, eadem aliis faciamus; et multa alia quæ exsequi non necessarium judicamus. Quod ergo dicitis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 14, num. 3, sect. 1.) *Θ Omnis homo aut bonus, aut malus est; similiter de angelo.*

CORRECTIO.

† Et nos, eandem definitionem tenentes, secundum auctoritatem Scripturarum, Patrumque venerandorum concordiam, dicimus bonos prædestinatos ad vitam, malos ad pœnam; quia hæc sunt: *Opera Domini magna, exquisita in omnes voluntates ejus, misericordia videlicet et judicium* (Ps. CX, 2). *Omnis enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi; ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum sive malum* (II Cor. V, 10). Si ergo omnes manifestabimur ante tribunal Christi, omnes judicabimur. Si omnes judicabimur, de omnibus prædestinatum est qualiter judicemur. Et hoc est quod ait Apostolus: *Ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum sive malum*. Non enim celebrabitur fortuitum judicium, et quod nullus ante præscierit, vel prædixerit. Præscivit et prædixit atque disposuit, vel prædestinavit, atque præordinavit judicium suum Deus tantummodo: angelus autem et homo præscivit, non etiam prædestinavit neque disposuit. Quia igitur judicium Dei futurum negari non potest bonorum atque malorum; neque prædestinatio, id est dispositio illius, ullatenus nisi infideliter denegatur. Pertinuit quippe ad præscientiam Dei ut in ea disponderet ipse ac prædestinaret quod fuerat factururus. Habiturus est itaque judicium in quo judicaturus est bonos et malos, et hoc prædestinavit, hoc est disposuit, in ea præscientia quæ nec falli valeat nec mutari. Si ergo non sunt prædestinati mali ad id quod merentur, consequenter nec judicabuntur. Judicabuntur autem; prædestinati sunt ergo judicandi. Est igitur prædestinatio malorum, *Quia ille reddet unicuique secundum opus suum*, qui omnes judicaturus est, cuique dedit Pater omne judicium.

Porro quod cavillaris (cap. 14, num. 4 sect. 2), *B. Augustinum non dixisse in prædestinatorum ad vitam numero non fuerunt, sed absolute, in prædestinatorum numero non fuerunt*, Sufficere piis mentibus debet, quod dixi eum a sanctis et bonis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis cœpisse, deque ipsis sermonem saluberrimum conseruisse, nec opus fuisse ut itidem crebrius ac per hoc tædiosius, inculcaretur quod sanis cordibus semel inhibitum haberetur: quod facile quisque pie legit, advertit. Cognoscens videlicet eundem librum idcirco editum; quoniam, cum cœpta esset sanctorum prædestinatio prædicari, insurgentes quidam, et maxime Pelagiani, cœperunt omnem Ecclesiasticam disciplinam atque correptionem funditus evertere, dicentes: Nullam fore necessariam obijurgationem, ubi totum Dei gratia operaretur; sed, agente uboquoque impune quod vellet, gratia in eis operaretur ut boni essent, cui quærelæ doctor facundissimus catholica suavitate respondens, quantum correptiones et disciplinæ ecclesiasticæ per Dei gratiam in regnum prædestinatis sanctis prodesent, edecuit. Et ideo, quoties prædestinatorum mentio adhibenda fuit, superflue, iterato repeteretur quod, jam piorum sensibus inculcatum, satis ad omnia, quæ super eadem re dicenda fuerant, existisset. Quod evidenter in sententiis ejus, quas ponendas judicasti, ostenditur cum dicitur: [Hæc est prædestinatio sanctorum, et nihil aliud præscientia scilicet et præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicunque liberantur (Aug., de *Dono persev.* c. 14). Et per totam libri ejusdem seriem ea moderatione disserentis sermo libratur, ut de quorum prædestinatione tantæ prolixitatis sermone subjecti, luce clarius videatur.

Verumtamen miranda est vel potius horrenda ac detestanda versutiarum tuarum astutia, qua, tacitis omnibus quæ de prædestinatione malorum (licet id raro contigerit) posuit, ita ea solum quæ de sanctorum prædestinatione disseruit, decerpseris, ac si nihil de illa fuerit elocutus (cap. 14, num. 5, sect. 2). Audi igitur quid etiam de illa in eodem libro prosecutus sit (August., de *Dono persev.* c. 11): [Proinde, inquit, sicut Apostolus ait, *non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei* (Rom. ix, 16), qui et parvulis quibus vult, etiam non volentibus neque currentibus subvenit, quos ante constitutionem mundi elegit in Christo, daturus eis gratiam gratis, hoc est nullis eorum vel fidei vel operum meritis præcedentibus, et majoribus etiam his, quos prævidit, si apud eos facta essent suis miraculis credituros, quibus non vult subvenire, non subvenit, de quibus in sua prædestinatione occulte quidem, sed juste aliud judicavit: *Non est enim iniquitas apud Deum* (Rom. ix, 14), *sed inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus* (Rom. xi, 33): *universæ autem viæ Domini misericordia et veritas* (Ps. xxix, 40). Investigabilis ergo est misericordia, qua *cujus vult miseretur, nullis*

ejus præcedentibus meritis; et investigabilis veritas, qua *quem vult obdurat*. Ejus quidem præcedentibus meritis, sed cum eo cujus miseretur plerumque communibus: sicut duorum geminorum, quorum unus assumitur, unus relinquitur, dispar est exitus, merita communia; in quibus tamen sic alter magna Dei bonitate liberatur, ut alter nulla ejus iniquitate damnetur. *Nunquid enim iniquitas est apud Deum? absit! sed investigabiles sunt viæ ipsius* (Rom. ix, 14). Itaque misericordiam ejus in his qui liberantur, et veritatem in his qui puniuntur, sine dubitatione credamus, neque inscrutabilia scrutari aut [al., neque] investigabilia vestigare conemur.]

† Cernis frustrari per omnia collectiones tuas, quibus agere conaberis prædestinationem nullam esse, nisi sanctorum? ecce doctor veracissimus in uno eodemque libro prædestinationem piorum atque impiorum docet. Manifestum est enim quod dicit, et majoribus etiam his quos prævidit, si apud eos facta essent suis miraculis credituros, quibus non vult subvenire, non subvenit, de quibus in sua prædestinatione occulte quidem, sed juste aliud judicavit, quid apertius dici potuit? Certe absque ulla caligine totius nebulositatis prædestinasse eum quibus non vult subvenire, ut puniatur, insinuat.

Idem in eodem (August., de *Dono persev.*, cap. 15). [Sed aiunt, inquit, ut scribitis, neminem posse correptionis stimulis excitari, si dicatur in conventu Ecclesiæ audientibus multis: ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate accepta obediendi voluntate, veniretis ad fidem, vel accepta perseverantia maneatis in fide; cæteri vero qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo nondum resurrexistis, quia necdum vos adjutorium gratiæ miserantis erexit: verumtamen si qui estis nondum vocati, quos gratia sua prædestinaverit eligendos, accipietis eandem gratiam, qua velitis, et sitis electi: et si qui obeditis, si prædestinati estis rejiciendi, subtrahentur obediendi vires, ut obedire cessetis. Ista cum dicunt, ita nos a confitenda vera Dei gratia, id est quæ non secundum merita nostra datur, et a confitenda ea [al., secundum eam] prædestinatione sanctorum detertere non debent: sicut non deterremur a confitenda præscientia Dei, si quis de illa populo sic loquatur, ut dicat: sive nunc recte vivatis sive non recte, tales eritis postea quales vos Deus futuros esse præscivit, vel boni si bonos, vel mali si malos. Nunquid enim, si hoc auditu nonnulli in torporem segnitiamque vertantur, et a labore proclives ad libidinem post concupiscentias suas eant, propterea de præscientia Dei falsum putandum est esse quod dictum est? Nonne si Deus illos bonos futuros esse præscivit, boni erunt, in quantalibet nunc malignitate versentur; si autem malos, mali erunt in quantalibet nunc bonitate certantur? Fuit quidam in nostro monasterio qui corripientibus fratribus cur quædam non facienda facerent, et facienda non faceret, respondebat. *Qua-*

discumque nunc sinu, talis ero qualem Deus me futurum esse præscivit, qui profecto et verum dicebat, et hoc vero non proficiebat in bonum : sed usque adeo profecit in malum ; ut, deserta monasterii societate, fieret *canis reversus ad suum vomitum* (*II Petr. II, 21*) ; et tamen adhuc qualis sit futurus incertum est. Nunquid ergo propter hujuscemodi animas, ea quæ de præscientia Dei vera dicuntur vel neganda sunt vel tacenda, tunc scilicet quando, si non dicantur, in alios itur errores ?]

† Item post multa (*August., de Dono persev. cap. 22*) : [Quamvis ergo ita se habeat de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut alii ex infidelitate, accepta voluntate obediendi, convertantur ad fidem, vel perseverent in fide ; cæteri vero, qui in peccatorum damnabilium delectatione remorantur, si et ipsi prædestinati sunt, ideo nondum surrexerunt quia nondum eos adiutorium gratiæ miserantis erexit. Si qui enim nondum sunt vocati, quos gratia sua prædestinavit eligendos, accipient eandem gratiam, qua electi esse velint, et sint ; si qui autem obediunt, sed in regnum ejus et gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt, nec usque in finem in eadem obedientia permanebunt. Quamvis ergo hæc vera sint, non tamen isto modo dicenda sunt audientibus multis ut sermo ad ipsos aliam convertatur, eisque dicantur illa istorum verba quæ vestris litteris indidistis, et quæ superius interposui.]

† Et cætera quæ de modo prædicandæ prædestinationis exsequitur. Et rursus in eo, quod ante finem libri ejusdem cum posuisse dixisti (*cap. 14, num. 6 sect. 3*). [Nullum est (inquam) illustrius prædestinationis exemplum quam ipse Mediator, quisquis fidelis vult eam bene intelligere, attendat ipsum atque in illo inveniet et seipsum (*August., de Dono persev. cap. ult.*).] Quidquid vel multo ante hanc sententiam, vel post usque in finem libri locutus est, prorsus de sanctorum prædestinatione tantummodo locutum, quisquis pius intellectus accedit, absque scrupulo dubietatis agnoscit. Ac per hoc nullum tuæ assertioni adjumentum conferre probatur, quasi solam sanctorum prædestinationem probaverit, malorumque negaverit ; his ita se habentibus, divertis ad aperta mendacia, et ponis sententiam nomine Augustini qua ostenderetur quod Deus neminem prædestinasset ad pœnam, pœnam vero præparasset, hoc est prædestinasset, merito damnandis. Ubi primo notandum video quanta te ipsum repugnantia dictorum tuorum ludibrium audientibus exponas, qui cum prius pœnas a Deo præscitas, prædestinatas vel præparatas negaveris, jam asseverandis atque confirmandis sententiarum testimoniis munire adoriaris.

Dein sententia qua id roborare nisus es (*cap. 14, num. 7, sect. 4*), non est Augustini, neque ex ullo librorum, epistolarum, sermonumve ipsius excerpta ; de qua cum anceps diutius hæsitarem, ubinam dictionum ejus reperiri posset, repente subiit in

mentem recensendum quemdam pseudographum libellum qui falso Hypomnesticon Augustini inscribitur, quem non esse beatissimi Augustini plurima documenta sunt ; videlicet quia nec cum cæteris libris suis ab ipso retractatus est, neque in indice sermonum, librorum, epistolarumque illius a S. Possidio episcopo, discipulo ejus, enumeratus invenitur, neque quibuscunque ejus dictis concors facillime comprobatur. Ipsa quoque loquendi facie quisquis tanti Patris litteris jugi meditatione pascitur et delectatione nutritur, perfacile alterius esse perpendit ; qui, licet juxta quod ipse confitetur, proficenter scripserit, et tanto gratiæ Dei munere donatus sit ut librorum suorum partem maximam retractaret, perindeque perperam dicta corrigeret, nunquam in una eademque re, tantis librorum sermonumque suorum speculis indita, uno solammodo libello adeo contrarius existisset, qui tot, ut dicit, librorum sermonumque illius magnitudinem sua contrarietate fuscaret ; imo, inter retractandum sua opuscula, illud minime præterisset, quin censoria severitate, Christianaque humilitate et notasset et correxisset. Nam et in libro Quæstionum, voluminis quod Judicium vocitamus cum quæque figurata vel obscura dissolveret, ita, sicut et supra posuimus, de eadem prædestinatione locutus est, dum historiam factumque Jephthæ judicis pertractaret.

Augustinus (*Quæstionum in Heptat. lib. VII, q. 49*). [Quod vero, inquit, contra filios Ammon dux querebatur Jephthæ (*Judic. XI, 8*), quibus victis liberarentur, qui eo duce adversus illos bellare cupiebant : quoniam interpretatur Ammon filius populi mei, seu populus mœroris, profecto illi significantur inimici, qui ex ipsa gente perseverantes in infidelitate predicti sunt ; aut omnino omnes gehennæ [*al. pœnis*] prædestinati, *Ubi erit eis fetus et stridor dentium* (*Math. XXV, 3*), tanquam populo mœroris. Quamquam populus mœroris etiam diabolus et angeli ejus non inconvenienter intelliguntur, sive quia æternam miseriam eis quos decipiunt, acquirunt ; sive quia et ipsi æternæ miseræ deputati sunt.] † Vides quod et homines et diabolus cum angelis suis prædestinatos et deputatos gehennæ æternæque miseræ doceat, et affers contradictorium sui, quod nunquam dixit, nunquam scripsit : sed et hoc notandum quod, si secundum tuam fictionem figurate intelligi debet, omnino in expositione quæstionum et figurarum modo figurate loqui delegisset, ubi aperta etiam non dissolveret, sed ligaret. Prædestinasse igitur, hoc est disposuisse et judicasse Deum peccatores supplicis et supplicia peccatoribus, tum auctoritas, tum ratio persuadet, quoniam *justus Dominus justitias diligit, æquitatem vidit vultus ejus*. Qui nequaquam se a contrario idem vocabulum posuisse manifestat, cum exponens verba Domini dicentis : *Nunc princeps hujus mundi judicatus est, quid in judicatis vocabulo deberet accipi explanando subjecit* (*Aug., in Evang. Joann. hom. 95*) : [Utiqve *judicatus est* ; quoniam *judicio ignis æterni irrevocabiliter destinatus est*. † Et item

Quos dediisti mihi custodiri, et nemo ex eis periiit nisi A filius perditionis. Filius perditionis dictus est traditor Christi, perditioni prædestinatus.]

† Quæ si, ut desipis, a contrario vellet intelligi, profecto non obscura populis aperiret, sed aperta magnis obscuritatibus innodaret. Mirum etiam valde est quod ex Patris Augustini dictis Deum ad pœnam nullo modo peccantes prædestinasse licis; sed suis meritis supplicia condigna prædestinata eis ab eo esse. Quod cum creberrime lixeris, ut tamen veritatem prædestinationis aboeas, alio verteris, et nunc isto, nunc illo modo seniendo divaricas; ita ut quæ prius astruxeras, postmodum negare contendas, quemadmodum sequentia atis indicabunt. Quod autem humanarum legum onjectura vis approbare, nullatenus homines suppliciiis destinatos, sed peccaturis pœnas definitas: isi cæcus esses, profecto vidisses homines legibus idicari atque damnari, ut pœnis culque condignis stereant. Quid enim agitur tot senatorum iudicium-ue conciliis, nisi ut discussus atque convictus peccator debitæ pœnæ cunctorum iudicio destinatus ac idicatus addicatur? prius quippe iudicatur ac de- inatur merito supplicio, ac postmodum plectitur. a sane dicis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 14, num. 9, sect. 5.) *Nulla enim tempo- lia jura hominem definiunt ad peccandum.*

CORRECTIO.

† Quasi tanta quis vecordia hebetetur, ut Deum *C* tempiam, vel angelorum, vel hominum ad peccan- um præfuisse dixerit. De qua re quia satis supra tum videtur, cætera videamus. Inter quæ mirari n desino hominem acutissimum, et quem nulla l legum humanarum vel historiarum pagina fuge- , potuisse ejus vel scientiam vel memoriam præ- rre, habente quondam multis, imo jugibus bello- m incursionibus statu reipublicæ, senatusconsul- omæ-proletarios institutos, quorum usu in quasi- t feminas continuo juvenus bellicosa atque multi- da reipublicæ gigneret.

Et quod sanctus Augustinus in libro de Civitate i tertio inter cætera memorat (cap. 21). [Nam ic, inquit, id est inter extinctum secundum *D* postremum bellum Carthaginense, lata est am lex illa Voconia, ne quis hæredem feminam eret, nec unicam filiam, qua lege quid iniquius i aut cogitari possit, ignoro.] † Illud etiam, ut de teris sileam, quod post passionem Domini senatus usuit, nullum nisi sui decreto deorum numero de- andum: necnon et illud, quod toties in persecu- ares Christianorum, et abolitionem fidei et nomi-

Christi, leges imperatorum et consulum cautæ ut: sed et Semiramis prima omnium legitur decre- se filios matrum connubio sociandos, quæ jam lem flagitio sædabatur. Quid Nabuchodonosor rex yloniorum? Nunquid non factam a se statuam *Hoc fabulosum.*

auream edictis regiis censuit adorandam, interpo- sita pœna inobedientibus fornacis ardentis? (*Dan.* III, 5.) Hoc ipsum statuisse Darius, Medorum Persarumque ducibus arctatus, legitur: unde et Daniel propheta malitiosorum factione leonibus exponitur, sed Dei veri potentia mirabiliter liberatur (*Dan.* vi, 16, 22). Ælius Adrianus tanta catamito suo Antinoo turpitudine adhæsit, ut ei mortuo templum, sacer- dotes et sacra etiam legibus sanciret. Quid Antio- chus? Nonne pro abolendis Dei veri sacris et legibus non solum decreta edidit, verum etiam calamitates, persecutiones et mortes Dei cultoribus invexit? (*II Mach.* vi, etc.). Omnis divinæ legis censura usuras resecat, ab usuris prohibet, earumque appetitores damnat (*Deut.* xxiii, 19, 20): lex autem Romani

B juris earum lucra certis etiam dimensionibus exi- genda sancit. Valentinianus etiam, Christianus im- perator, libidine superatus, priori conjugii alteram superinducens, legem constituit, quemcunque viro- rum duabus pro libitu pariter uti conjugibus (*Socratis Hist.* iv cap. 26). Quæ cum tanta sint et tam eviden- tia, ut a me vel superfluo refricentur, vel non neces- sarie recenseantur, cassato quod dixeris: *Nunquam enim respublica homines decrevit peccare*, animum videndis sequentibus, duce Domini nostri Jesu Chri- sti gratia, intendamus.

Interea nequaquam negligenter prætereundum vi- detur quod, quorumdam favens improbitatibus, ad hoc terrorem legum humanarum adhibitum peccatu- ris dixisti, ut suppliciorum atrocitate territi cohibe- rentur; ac per hoc magis misericordiæ quam viudi- ctæ transgressoribus suis efficerent: quam perversi- tatem cum et fides catholica jam dudum censuræ severitate damnaverit, et Patrum reverenda canities resciderit, nullatenus nobis in eo destruendo est diutius immorandum. Nam ita id possumus e diversis colligere: si falsum est pœnas peccatoribus redhi- beri, falsum erit et justis præmia rependi: si autem verum est sanctis beatitudinem retribuere, verum est impiis pœnas meritas et supplicia reddi. Qui enim dixit: *Ibunt hi in supplicium æternum*, ipse dixit, *iusti autem in vitam æternam* (*Matth.* xxv, 46). Qui etiam se dicturum veraciter protestatus est impiis quidem: *Discedite a me, maledicti, in ignem æter- num, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (*Ibid.*, 41). Justis autem: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi* (*Ibid.*, 34). Sicut ergo justis beatitudinem veraciter consequentur, ita impii pœnis debitæ vera- citer addicentur. Falsum est igitur, quod mundana- rum legum similitudine nihil aliud appeti earum se- veritate dixisti, quam pronos ad peccandum suppli- ciorum atrocitate territos cohiberi: ac per hoc non minus misericordiæ quam vindictæ transgressoribus suis effici: quippe cum non solum mundanæ, ve- rum etiam divinæ leges multos, etiam temporaliter, tam morte, quam diversis suppliciorum generibus dignos plecti decernant, quibus jam nulla valet su-

peresse correctio. An divina correptio in Antiochum A et Herodem (II Mach. ix, 11) correctionis dicenda est medicamentum, et non potius æterni supplicii incrementum : hic quippe temporaliter cooptum est, quod illic æternaliter paterentur. Fatendum est igitur divinas humanasque leges ad hoc supplicia peccantibus intentare, ut eorum terroribus admoniti peccare desistant : quibus tamen si obstinate potius obviare quam humiliter obsecundare delegerint, non eos jam misericordiam, quam contumaciter respuerunt, consecuturos, verum pœnam inextricabilem; quam propria sibi iniquitate consciverunt, merito perpressuros.

CAPUT XV.

Quo genere locutionum dicitur præscire Deus peccata, cum nihil sint, aut prædestinare eorum supplicia, B quæ similiter nihil sunt.

Quintus decimus (num. 1) larvarum tuarum horror tali inscriptione signatur.

JOANNES SCOTUS.

⊗ Quo genere locutionum dicitur præscire Deus peccata, cum nihil sint; aut prædestinare eorum supplicia, quæ similiter nihil sunt.

CORRECTIO.

† Ubi nulla nos urget refellendi necessitas diutius immorari, quam satis semperque ex præcedentibus, et a te replicata, et auctoritate rescisa noscuntur. Vis enim, sicut et in superioribus vomituum tuorum uauseis fastidiosius ingerens intimasti, a contrario intelligi quotiescunque Deus dicitur præscisse peccata, vel eorum prædestinasse supplicia, id est nescisse, et non prædestinasse omnino, contra omnium catholicorum sensum, vel certe omnium hominum opinionem, in quibus nullum auctorem invenire poteris, cujus te sequacem valeas approbare. Nullus quippe isto loquendi genere præscientiam, et prædestinationem accipiendam uspiam annotavit. Nullus scientiam et dispositionem ejus a peccatis et eorum pœnis ullatenus denegavit. De quibus jam loqui supersederem, nisi comprimendæ gratia tuæ jactantiæ, ne quod fingeret falsitas inveniret, et non haberet veritas quod responderet. Ideoque quod iuter tuæ abnegationis testimonia de proditore Juda dicis :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 15, num. 2, sect. 2.) ⊗ Item alibi tanquam D consors divinæ dilectionis inter veros prædestinatos, electos, amicos, abusive collectus audierat : Non dico vos servos, sed amicos (Joan. xv, 14).

CORRECTIO.

† Falsum esse consulta Evangelii veritas edocet, qua hunc Domini sermonem post buccellam proditori porrectam, ab eoque impudentissime sumptam, monitionemque Domini, quod facis, fac citius (Ibid., 27), et egressum illius celebratum, quisquis advertit, intelligit. Unde conjicitur te potius tuis sophismatibus fidere, quam Scripturarum meditationibus inservire. Sed et illud quod continuo subiungis :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 15, num. 3, sect. 3.) ⊗ Simili modo ab omni cælesti paternitate abdicato, quasi filio inter filios Dominus dicebat : Nolite vocare vobis patrem in terra, unus est enim Pater vester, qui in cœlis est (Matth. xxiii, 9); ac si sapienti inter sapientes donum intelligentiæ concessum videtur, dum apostolis dicitur : Vobis datum est nosse mysteria regni (Marc. iv. 11).

CORRECTIO.

† Idcirco ab re interpositum videtur, quia mysterium regni Dei cum cæteris apostolis prædicasse teste Evangelio reperitur. Nunquam utique prædicaret, si ignoraret : sciendo etenim prædicavit, prædicando scivit. Nisi forte, juxta quosdam hæreticos, insanisse prophetas et apostolos astruis, ut quemadmodum poeta ludit,

Dat sine mente sonum,

nescisse eos quid prophetaverint vel prædicaverint asseras : quod quia et veritate et ratione exploditur, fatendum est eum mysteria regni Dei veraciter assecutum, sed avaritiæ magnitudine et proditoriæ impietate justo Dei judicio tanto munere privatum, atque damnatum. Nequaquam plane credendus est Dominus ei, quantum præsentis dispensationi competens prævidebat, inter cætera donorum suorum munera intelligentiam secretorum cœlestium degassæ, qui solem suum oriri facit super bonos et malos; et pluit super justos et injustos (Matth. v, 45); quatenus et concessis muneribus proditoris rabiem mitigaret, et ingratitude justius vindicaret. Nam ut cætera præteream, certe post damnatum Dominum, tribunalibusque vel pontificum, vel præsidum addictum, ut ait evangelista : Pœnitentia ductus retulit triginta argenteos, dicens : Peccavi, tradens sanguinem justum (Matth. xxvii, 3); quem nullo modo justum confiteretur, nisi justum sciret; justum nullatenus cognovisset, nisi mysterium regni cœlestis aliquatenus hausisset : neque in desperationis mortiferæ præcipitia irremediabiliter incidisset, nisi enormitatem non ferendi sceleris agnovisset.

Absque illa quippe exceptione verba divini oraculi cum cæteris audiebat, et ad prædicandum regnum Dei pariter mittebatur : quod quam ratione prædicare potuerit, si ejus mysteria ignorabat, nullatenus video; ac per hoc nihil suffragii in eo te assecutum credideris, quod a contrario ei dictam asseris : Vobis datum est nosse mysteria regni Dei (Marc. iv, 11); datum est certe et illi, quamvis danti ingratus tanto se munere fecerit alienum. Nihil quippe, ut ait beatus Gregorius, simplex Veritas per duplicitatem agit : ea enim est natura veritatis, ut si dolose quid piam egerit, veritas non sit. Dedit ergo ei Veritas simplex veraciter nosse mysterium regni Dei; quantum instanti dispensationis suo oculis consilio congruere judicavit : quem certissime præsciebat in ejusdem regni muneribus nullatenus permansurum; ut vel beneficiorum magnitudine ab impietatis immanitate dulcius revocaretur, vel ea con-

temnens ac respuens justius damnaretur. Proinde A quod asseris, Augustinum acutissimum veritatis inquisitorem et assertorem talium nobis exempla locutionum in suis exemplaribus relinquere procurasse, uti nos accipere non pigeat in prædestinatione atque præscientia divina eundem omnimodo intellectum; ideo falsum est. Quoniam B. Augustinus præscientiam et prædestinationem unum esse nusquam dixisse reperitur, quamvis præscientiam pro prædestinatione interdum positam veraciter docuerit. Et quod addis :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 15, num. 6, sect. 4.) *⊗ Ac per hoc saluberrimo verissimoque sensu debemus sentire, quod ipse tanquam nos admonens ait : Omnis prædestinatio præscientia, sed non omnis præscientia prædestinatio (August., de Prædestin. sanct., c. 10). Ac si aperte diceret : Quamquam præscientia non transcendat fines prædestinationis (quippe cum sint unius ejusdemque divinæ videlicet naturæ), in qua aliud alio plus minusve non est : merito ubi est naturæ simpliciter, non est ulla diversitas : quoniam in ea omnia unum sunt : tantum ergo in Deo valet præscientia, quantum prædestinatio, plane quia unum sunt.*

CORRECTIO.

† Si saluberrimo verissimoque sensu sentires quod Augustinus ait : [Omnis prædestinatio præscientia, sed non omnis præscientia prædestinatio], nunquam te ad has imposturas verteres, ut quod ille neque sensit neque dixit, in ejus dictis effingeres. Transcendit siquidem præscientia fines prædestinationis, quia præsciuntur vel ab ipso Deo, vel rationabilibus creaturis, ea etiam quæ ab ipsis non fiunt : prædestinantur vero tantum ea quæ ab ipsis vel fiunt vel faciendi disponuntur. Unius quoque, ut desipis, ejusdemque divinæ videlicet naturæ non sunt, quia nulla auctoritate Dei natura præscientia vel prædestinatio nuncupatur, præsertim cum sint relativa, quorum non est demonstrare substantias, neque in Deo tantum valet præscientia, quantum prædestinatio omnino, quia non unum sunt : præscit enim Deus quæcumque peccata, quæ ipse non facit ; prædestinat autem solum quæ ipse facit vel benigne, vel misericorditer, vel juste. Quodque infers :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 15, num. 7, sect. 5.) *⊗ Si Dei præscientia Deus est, necessario et veritas. Hoc dixerim de prædestinatione : si et ipsa Deus, procul dubio veritas.*

CORRECTIO.

† Si puro et simplici mentis oculo perspexisses, profecto vidisses quia veritas substantiam Dei demonstret tam auctoritate quam ratione. Ipse enim dixit : *Ego sum veritas (Joan. xiv, 6)* ; atqui nusquam dixit : *Ego sum præscientia vel prædestinatio.* Veritas non est relativum, sicut nec sapientia, nec scientia, nec justitia, nec bonitas : ideoque quoties de Deo dicitur, essentialiter prædicatur : præscientia vero et prædestinatio ad aliquid referuntur. Deus

se nec præscivit, nec prædestinavit : aliud ergo aliquid extra se præscivit et prædestinavit, id est quod ipse non sit. Non sunt igitur præscientia et prædestinatio Deus, sicut veritas : quia veritas essentialiter, præscientia et prædestinatio relative dicuntur.

Item quod argumentaris (num. 8), *peccatum non esse ex veritate, esse autem nihil, perindeque nec ex præscientia, nec ex prædestinatione Dei*, quis hoc vel demens existimaverit ? Præsciri autem ab eo peccata omnis et auctoritas, et ratio edocet : præsciri quoque et prædestinari ab ipso justissimas eorum retributiones, videlicet pœnas, tormenta atque supplicia similiter et auctoritate et ratione instruimur.

B Quodque subnectis, *beati Augustini te auctoritate prædixisse divina prædestinatione nullum preparari ad tormenta*, non est mirum fallax falsitati astruendæ falsitatem injeceris : cum constet libellum ex quo illud exemerat nunquam ab Augustino editum : quippe qui in multis a sensu, locutione, et libris illius nimium sit aversus, imo adversus. Nempe cum idem vir beatissimus opuscula sua retractaret, et ad locum retractandi libri sui, cujus est titulus de Octoginta tribus Quæstionibus perveniret (lib. 1, cap. 26), ita locutus est : [Utrum Deus mali auctor non sit. Ubi videndum est, inquit, ne male intelligatur quod dixi : mali auctor non est, quia omnium quæ sunt auctor est, quia in quantum sunt, in tantum bona sunt. Et ne hinc patetur non ab illo esse pœnam malorum, quæ utique malum est iis qui puniuntur : sed hoc ita dixi quemadmodum dictum est, *Deus mortem non fecit (Sap. 1, 13)*, cum alibi scriptum sit : *Mors et vita a Domino Deo est (Eccli. xi, 14)*. Malorum ergo pœna quæ a Deo est, malum est quidem malis, sed in bonis Dei operibus est, quoniam justum est ut mali puniantur, et utique bonum est omne quod justum est.]

† Idem in libro Quæstionum Judicum (qu. 13). [Quid est autem quod angelus Domini inter cætera divinæ comminationis dicit : *Non adjiciam transigrare populum, quem dixi ejicere, non auferam eos a facie vestra, et erunt vobis in angustias, et dii eorum erunt vobis in scandalum (Jud. ii, 3)* ; nisi ut intelligamus nonnulla etiam de ira Dei venire peccata ?

D Ut enim dii gentium, inter quas non a se exterminatas Israelitæ habitare voluerunt, essent eis in scandalum, id est, facerent eos scandalizari in Domino Deo suo, eoque offenso vivere, indignans hoc comminatus est Deus ; quod certe manifestum est magnum esse peccatum.] † Idem in libro Quæstionum Deuteronomii (qu. 2) : [Et noluit Seon rex Ezebon transire nos per ipsum ; quoniam induraverat Dominus Deus noster spiritum ejus, et confortavit cor ejus, ut traderetur in manus tuas sicut in hac die (Deut. ii, 30)]. Hæc dicens Moyses, dum populum alloquitur, tale aliquid commemorat quale dicebat in Exodo : *Ego induravi cor Pharaonis (Exod. x, 4)* ; et quod in Psalmis legitur : *Convertit cor eorum, ut*

odissent populum ejus (Psal. civ, 25). Nec tacetur hic causa indurationis hujus cum dicitur, ut tradetur in manus tuas, sicut in hac die, id est, ut vinceretur a te, quod non fieret nisi resisteret: non autem resisteret, nisi corde obdurato. Cujus rei justitiam si quæsierimus, inscrutabilia sunt judicia Dei (Rom. xi, 33); iniquitas autem non est apud Deum (Rom. ix, 14). Sane notandum est confortatum cor posse dici etiam in malo.] † Idem in Quæstionibus Exodi (qu. 143): [Et propitius est Dominus de malitia, quam dixit facere populo suo (Exod. xxxi, 14). Malitiam hic pœnam intelligi voluit, sicuti est: Æstimata est malitia exitus illorum (Sap. iiii, 2). Secundum hanc dicitur et bonum et malum a Deo non secundum malitiam, qua homines mali sunt. Malus enim Deus non est, sed malis ingerit mala, quia justus est.] † In eodem (qu. 148): [Merito quæritur cum superius populum dissipasse dictus sit Aaron, cur in ipsum vindicta nulla processerit, neque cum Moyses interfici jussit omnem qui Levitis euntibus ad portam et redeuntibus occurrisset armatis; neque cum postea factum est quod Scriptura dicit: Et percussit Dominus populum a propter facturam vituli quem fecit Aaron, maxime quia et hic hoc idem repetendo inculcatum est. Non enim dictum est: Et percussit Dominus populum propter facturam vituli quem fecerunt, sed quem fecit Aaron: et tamen non est percussus Aaron; quin etiam illud quod de sacerdotio ejus ante peccatum ejus Deus præcipiebat impletum est. Sed jussit et ipsum et filios ablui, et sic ordinati sunt in sacerdotio. Ita novit ille cui parcat usque ad commutationem in melius; et cui parcat ad tempus, quamvis præscierit in melius non mutari: et cui non parcat ut mutetur in melius, et cui non parcat, ita ut vitæ mutationem ejus expectet; et hoc totum ad id redit quod Apostolus dicit exclamans: Quam inscrutabilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus! (Rom. xi, 33.)

IOANNES SCOTUS.

(Cap. 15, num. 10, sect. 6.) *⊙ Aut per similitudinem prædestinatio pro præscientia ponitur; aut per illum tropum, qui dicitur hypallage, quem possumus nominare subalternationem, etc.*

CORRECTIO.

.....
 fieri, ut destinati vel prædestinati ad pœnam, vel a contrario, id est per tropum qui dicitur antiphrasis, vel per illum qui vocatur hypallage deberent intelligi. nunquid tam multa alia atque ad idem pertinentia passim tam per Scripturas sanctas quam apud catholicos doctores inveniuntur, eo detorquenda sunt, ut simili insanix supponantur? Quod quia fieri nulla ratio nullaque sinit auctoritas, fatendum est et eloquia divina et orthodoxos tractatores ea ita ut resonant intellexisse, Deique, absque nullo cujusquam interpretationis, justissimis judiciis de-

• Hic scissum folium integrum deest in ms. cod., sed residuum sententiæ S. Augustini reposi-

putasse. Peccata a Deo non esse nullus ambigit, pœnas peccatoribus vel factas ab ipso vel illatas omnis et auctoritas et ratio comprobat. Ac per hoc, sicut et superius ex verbis beati Augustini posuimus, omnes peccatorum pœnæ bonæ sunt, quia justæ sunt. Omne enim justum bonum, nullum autem justum non bonum. Proinde quidquid a summe bono et summe justo est, bonum est. Justum est autem retribuere peccatoribus quemadmodum et bonis quod merentur. Vere enimvero se nequaquam a contrario id vel intellexisse vel posuisse satis lucide subindeque ipse intimat, qui tacito prædestinationis vocabulo identidem verbis aliis evidenter inculcat. Quid, quæso te, majus esse censes prædestinare an facere? Nempè vel semper vel pene semper verba Apostoli interserens (Rom. ix, 22), de vasis iræ, præparatis vel aptis ad interitum, *perfecti seu facti* vocabulo utitur, ut innueret se nunquam prædestinationis significationem a contrario sensisse sive protulisse: unde et in libro de Civitate Dei quinto decimo, ita locutus est Augustinus (cap. 1): [Sicut enim in uno homine, quod dixit Apostolus, experimur quia non primum quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale (I. Cor. xv, 46); unde unusquisque, quoniam ex damnata propagine exoritur, primo sit necesse est ex Adam malus atque carnalis; quod si in Christo renascendo profecerit, poterit esse [al., postea erit] bonus et spiritualis: sic in universo genere humano cum primum duæ istæ cœperunt nascendo atque moriendo procurrere civitates, prius est natus civis hujus sæculi; posterius [al., posterior] autem isto peregrinus in sæculo, et pertinens ad civitatem Dei, gratia prædestinatus, gratia electus, gratia peregrinus deorsum, gratia civis sursum. Nam quantum ad ipsum attinet, ex eadem massa ortus, quæ originaliter est tota damnata: sed tamen [al., tanquam] *figulus* Deus (hanc enim similitudinem, non impudenter, sed prudenter introducit Apostolus) ex eadem massa fecit aliud vas in honorem, aliud in contumeliam (Rom. ix, 21). Prius autem factum est vas in contumeliam, postea vero alterum in honorem: quia et in ipso uno, sicut jam dixi, homine prius est reprobum, unde necesse est incipiamus, et ubi non est necesse ut remaneamus. Posterius vero probum, quo proficientes veniamus, et quo pervenientes maneamus].

† Idem in libro de Nuptiis et Concupiscentia (lib. ii, cap. 28, 29): [Quid ergo est quod dicit: *Si natura opus est Dei, per opus Dei opus diaboli transire non sinitur*. Nonne opus diaboli, quando primum in angelo, qui diabolus factus est ortum est, in opere Dei ortum est? Quapropter si malum, quod omnino nusquam erat, in Dei opere oriri potuit, cur malum, quod alicubi jam erat, per opus Dei transire non potuit, præsertim cum ipso verbo utatur Apostolus dicens: *Et ita iam omnes homines pertransiit* (Rom. v, 12). Nunquid

tum, cum pericope Joannis Scoti quæ in sequentibus corrigitur.

homines non sunt opus Dei? Pertransiit ergo peccatum per homines, hoc est opus diaboli per opus Dei; atque ut alio modo id ipsum dicam (quia diaboli opus, id est peccatum, per ipsum diabolum exortum, qui factura vel opus est Dei, per aliud opus Dei, id est hominem, pertransiit), opus operis Dei per opus Dei. Et ideo Deus est solus immutabilis, et potentissimæ bonitatis, qui et antequam esset ullum malum, bona opera fecit omnia, et de malis quæ in bonis ab eo factis orta sunt, bene operatur per omnia.

In uno, inquit, homine jure vituperatur intentio, et origo laudatur, quia duo sunt quæ contrariis applicentur: in parvulo autem unum est, natura tantum, quia voluntas non est. Illud ergo unum, inquit, aut Deo ascribitur, aut dæmoni. Si natura, inquit, per Deum est, potest in ea esse originale malum. Si a diabolo, nihil erit per quod homo divino operi vindicetur. Perfecte itaque [al., autem] Manichæus est, qui malum originale defendit: audiat potius adversum ista quod verum est. In uno homine jure vituperatur intentio, et natura laudatur, quia duo sunt quæ contrariis applicentur: sed etiam in parvulo non unum est tantum, id est natura, in qua creatus est homo a Deo bono; habet enim et vitium, quod per unum in omnes homines pertransiit (Rom. v, 12), sicut sapit Apostolus, non sicut desipit Pelagius, vel Cælestius, vel eorum quicumque discipulus. Horum itaque duorum, quæ in parvulo esse diximus, unum ascribitur Deo, alterum diabolo. Et quod utrumque propter unum horum, id est propter vitium, subjicitur potestati diaboli, ideo non est incongruum, quia non sit ipsius diaboli potestate, sed Dei. Subjicitur autem vitium vitio, natura naturæ, quia et in diabolo utrumque est, et [al., ut] cum dilecti et electi de potestate tenebrarum eruuntur, cui jure subduntur, appareat quid donetur justificatis bonis a Deo bono, bene operante de malis. Quod autem iste sibi quasi religiose dicere visus est: *Si natura per Deum est, non potest in eo esse originale malum*, nonne religiosius sibi alius videretur dicere: *Si natura per Deum est, non potest in ea oriri ullum malum?* Et tamen falsum est: hoc enim Manichæi asserere voluerunt, et non creaturam Dei factam de nihilo, sed ipsam naturam Dei malis omnibus implere conati sunt. Non enim ortum est malum nisi in bono, nec tamen summo et immutabili, quod est natura Dei, sed factum de nihilo per sapientiam Dei. Est itaque per quod homo divino operi vindicetur, quia non esset homo, nisi divino opere crearetur: malum natura [al., autem, id est natura] non esset in parvulis, nisi voluntate primi hominis peccaretur, et ex origine vitiosa peccatum originale traheretur.]

† Idem in libro de Consensu evangelistarum tertio (cap. 15): [Dignetur ergo consilio Marci evangelistæ superari consilium suum, qui eo loco id ponendum judicavit, quo loco divina inspiratione suggestum est. Recordationes enim eorum ejus manu gubernatæ sunt, qui

A gubernat aquam, sicut scriptum est (Luc. viii, 24, 25), qualiter illi placuerit. Fluitat enim humana memoria per varias cogitationes, nec in cujusquam potestate est quid et quando ei veniat in mentem. Cum ergo illi scilicet [al., sancti et] veraces viri quasi fortuita recordationum suarum propter narrationis ordinem occultæ Dei potestati, cui nihil fortuitum est, commisissent, non oportet quemquam hominum dicere longe abjectum ab oculis Dei et longe peregrinantem. Hoc loco poni debuit, quod valde ignorat cur eo loco Deus poni voluerit. *Quia etsi obvelatum est Evangelium nostrum*, ut ait Apostolus, *in his qui pereunt obvelatum est* (II Cor. iv, 3). Et cum dixisset: *Aliis quidem sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem* (II Cor. ii, 16), subjecit statim: *Et ad hæc quis idoneus?* (Ibid. 16.) Id est, quis idoneus est intelligere quam juste fiat? Quod idem Dominus dicit: *Ego veni, ut qui non vident videant, et qui vident, cæci fiant* (Joan. ix, 39). Ipsa est enim *altitudo divitiarum scientiæ et sapientiæ Dei*, qua fit *ex eadem massa aliud vas in honorem, aliud in contumeliam* (Rom. ix, 33); et dicitur *carni et sanguini: O homo, tu quis es qui respondeas Deo?* (Rom. ix, 20.) *Quis ergo et in hac re cognoscit intellectum Domini, aut quis consiliarius illi fuit* (Rom. ix, 34), ubi sic gubernavit corda reminescentium evangelistarum, et in Ecclesiæ fastigio tanto auctoritatis culmine sublimavit, ut per hæc ipsa quæ in eis contraria videri possunt, multi excæcarentur, *digne traditi in concupiscentias cordis sui et in reprobum sensum* (Rom. i, 28), et multi exercerentur ad eliminandum pium intellectum secundum occultam Omnipotentis justitiam. Dicit enim Propheta Domino: *Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ, vir imprudens non cognosces, et stultus non intelliget hæc* (Psal. xcii, 6). Peto autem et admoneo eos qui hæc legunt, per nos adjuvante Domino elaborata, ut hujus sermonis quem hoc loco interponendum arbitratus sum, in omni simili quæstionum difficultate meminerint, ne sæpius eadem repetenda sint.]

† Idem in epistola ad Sixtum (Epist. 105): [Quamvis itaque Deus faciat *vasa iræ in perditionem, ut ostendat iram, et demonstret potentiam suam, quam bene utatur etiam malis, et ut notas faciat divitiis gloriæ suæ in vasa misericordiæ* (Rom. ix, 12), quæ fecit in honorem, non damnabili massæ debitum, sed suæ gratiæ largitate donatum: tamen in eisdem iræ vasis propter meritum massæ in contumeliam debitam factis, id est in [al. om. in] hominibus propter naturæ quidem bonæ creatis, sed propter vitia supplicio destinatis, iniquitatem, quam rectissime veritas improbat, damnare novit ipse, non facere. Sicut enim voluntatē ejus tribuitur humana natura nullo dubitante laudanda, sic hominis voluntati culpa tribuitur nullo recusante damnanda.] † Quæ quia incunctanter bona sunt et justa, non sunt in eo contraria a quo sunt, licet patientibus vel non patientibus videantur contraria.]

Augustinus in libro Confessionum (lib. viii cap. 5): **A**
 [Quippe ex voluntate perversa facta est limbo; et dum servitur libidini, facta est consuetudo; et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibi innoxis, unde catenam appellavi, tenebat me obstrictum dura servitus. Voluntas autem nova, quæ mihi esse cœperat, ut te gratis colerem, fruique te vellem, Deus sola certa jucunditas, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, una vetus, alia nova, illa carnalis, illa spiritualis, conflagabant inter se, atque discordantes dissipabant animam meam. Sic intelligebam meo ipso experimento id quod legeram, quod caro concupisceret adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (Gal. v, 17). Ego quidem in utroque, **B**
 sed magis ego in eo quod in me approbavam, quam in eo quod in me improbabam. Ibi enim magis jam non ego, quia ex magna parte id patiebar inivitus quam faciebam volens.]

† In eodem Augustinus (cap. 9, 10): [Et ideo sunt duæ voluntates, quia una earum tota non est, et hoc adest alteri quod deest alteri. Pereant a facie tua, Deus, sicut pereunt vaniloqui et mentis seductores, qui cum duas voluntates in deliberando animadverterint, duas naturas duarum mentium esse asseverant, unam bonam, alteram malam.]

† Et infra Augustinus (cap. 10): [Ego eram qui volebam, ego qui nolebam: ego, ego eram, nec plene volebam, nec plene nolebam. Ideo mecum contendebam, et dissipabar a me ipso. Et ipsa dissipatio me invito quidem fiebat, nec tamen ostendebat naturam mentis alienæ, sed pœnam meæ. Et ideo jam non ego operabar illam, sed quod habitabat in me peccatum (Rom. vii, 14), de supplicio liberioris peccati, quia eram filius Adam. Nam si tot sunt contrariæ naturæ quot voluntates sibi resistunt, non jam duæ, sed plures erunt.]

† Augustinus contra Adversarium Legis et Prophetarum (lib. i, cap. 22): [Sed hunc, inquit, Dominus Christus appellavit arborem bonam, facientem fructus malos (Matth. vii, 17). Imo vero hujus talia sentientis, tanquam malæ arboris iste ipse sermo blasphemus fructus est malus: Nam hominem malum dixisse Dominum arborem malam, **D**
 cujus fructus mali essent opera mala; et hominem bonum arborem bonam, cujus fructus boni essent; opera bona, id est, ipsas hominum voluntates, vel malam mali hominis, vel bonam boni hominis, diversas esse arbores diversos fructus ferentes, satis evidenter ipse testatur dicens: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, et malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala* (Matth. xii, 35). Quomodo autem diceret, aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum, aut facite arborem malam et fructum ejus malum, nisi homo posset, nunc in hoc nunc in illud, mutata voluntate, converti.] † Quapropter quod ais:

JOHANNES SCOTUS.

(Cap. 15, num. 11, sect. 8.) **Θ** *Aut cui non facile pateat ab una origine nasci non posse invicem sibi adversantia. Profecto quidem unde bonum sit, inde malum non erit; unde humilitas, non inde superbia. Ex fonte justitiæ nunquam manat iniquitas, ex vitæ principio nunquam procedit mors, beatitudo non est causa miserix. Postremo summa essentia nullo modo efficit quæ non sunt, peccatum, mors, pœna, justitiæ, vitæ, beatitudinis defectus sunt: ab eo igitur qui est, non sunt: ac per hoc, si ab eo non sunt, quis audeat dicere in eis aliquid esse.*

CORRECTIO.

† Quamvis satis, ut æstimo, jam ex his quæ præmissimus evacuatum sit, tamen quia de contrariis tua confirmare satagis, miror dialecticorum subtilissimum nullatenus perspexisse animæ naturam tam boni quam mali esse capaceam, et ex voluntate quæ ab ea procedit, vel malum, vel bonum sive cogitari, sive dici, seu perfici: imo uno eodemque momento bona et mala concipi, atque diutius in eadem alternatione versari.

Cujus rei unum ex libro beati Augustini, qui Euchiridion dicitur, sumamus testimonium: [Quid est autem, inquit (cap. 13-15), malus homo nisi mala natura, quia homo natura est? Porro si homo aliquid bonum est quia natura est, quid est malus homo nisi malum bonum? Tamen cum deo ista discernimus, invenimus nec ideo malum quia homo est, nec ideo bonum quia iniquus est; sed bonum quia homo, malum quia iniquus. Quisquis ergo dicit: Malum est hominem esse, aut: Bonum est iniquum esse, ipse incidit in prophetiam illam sententiam: *Væ qui dicunt quod bonum est malum, et quod malum est bonum* (Isa. v, 20). Opus enim Dei culpat, quod est homo; et vitium hominis laudat, quod est iniquitas. Omnis itaque natura etiamsi vitiosa est, in quantum natura est, bona est; in quantum vitiosa est, mala est.

Quapropter in his contrariis quæ mala et bona vocantur, illa dialecticorum regula deficit, quæ dicunt nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus enim aer simul est et tenebrosus et lucidus; nullus cibus aut potus simul dulcis et amarus; nullum corpus simul ubi album, ibi et nigrum: nullum simul ibi deforme ubi formosum. Et hoc in multis et pene omnibus contrariis reperitur, ut in una re simul esse non possint. Cum autem bona et mala nullus ambigat esse contraria, non solum simul esse possunt, sed etiam mala omnino sine bonis et nisi in bonis esse non possunt, quamvis bona sine malis esse possint. Potest enim homo vel angelus non esse injustus; injustus autem non potest esse nisi homo vel angelus: et bonum quod homo, bonum quod angelus; malum quod injustus. Et hæc duo contraria ita simul sunt, ut si bonum non esset in quo malum esset, prorsus nec malum esse potuisset: quia non modo ubi consisteret, sed unde oriretur corruptio non haberet, nisi esset quod corrumpitur.

tur; quod, nisi bonum esset, nec corrumpetur: A quoniam nihil est aliud corruptio quam boni exterminatio. Ex bonis igitur mala orta sunt, et nisi in aliquibus bonis non sunt: nec erat alias unde oriretur ulla mali natura. Nam si esset, in quantum natura esset, profecto bona esset: et aut incorruptibilis natura magnum esset bonum, aut etiam natura corruptibilis nullo modo esset nisi aliquod bonum, quod bonum corrumpendo posset ei nocere corruptio.

Sed cum mala ex bonis orta esse dicimus, non putetur hoc Dominicæ sententiæ refragari, qua dixit: *Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere.* Non potest enim, sicut Veritas ait, colligi uva de spinis (*Matth. vii, 16, 18*), quia non potest uva nasci de spinis; sed ex B bona terra et vites nasci posse videmus et spinas. Eo modo [*al., et eodem modo*] tanquam arbor mala fructus bonos, id est opera bona, non potest facere voluntas mala: sed ex bona hominis natura oriri voluntas et bona potest et mala; nec fuit prorsus unde primitus oriretur voluntas mala, nisi ex angeli et hominis natura bona. Quod et ipse Dominus eodem loco ubi de arbore et fructibus loquebatur, apertissime ostendit; ait autem [*al., enim*]: *Aut facite arborem bonam et fructum ejus bonum, aut facite arborem malam et fructum ejus malum* (*Matth. xii, 33*): satis admonens ex arbore quidem bona malos, aut ex mala bonos nasci fructus non posse; ex ipsa tamen terra cui loquebatur utramque arborem oriri posse.]

† Vides eversam omnem tuæ argumentationis machinam, qua a bona origine nasci non posse invicem sibi adversantia conabar is astruere? Docuit omnino vir disertissimus ab una origine, id est natura vel angeli vel hominis prodire contraria. Unde ergo humilitas, inde superbia, id est ex natura angeli vel hominis bona, ex qua voluntas vel bona vel mala; ita ut humilitas voluntas bona, superbia dicatur voluntas mala: quæ tamen voluntas bona, cum primitus naturæ rationali dono Creatoris fuerit insita, propria depravatione corrupta, nequaquam ex se vel per se bona valet existere, donec sanetur, reparetur, atque infundatur ab illo, qui semper summe et essentialiter est voluntas bona: ex fonte justitiæ nunquam manare iniquitatem, id est ex Deo, nullus ignorat, D quia non est iniquitas apud Deum (*Rom. ix, 14*): atamen juste retribuit peccatoribus supplicia quæ merentur. Quia tu reddes, inquit, unicuique secundum opera sua, ex vitæ principio, id est Deo, infertur mors peccatoribus, quia, testante Scriptura: *Ab ipso est vita et mors* (*Eccli. xi, 14*). Beatitude non est causa miseræ, quia Deus non est causa cujusquam peccati ac pœnæ: est tamen irrogator atque illator miseræ, mortis et pœnæ: quæ cum a Deo, auctoritate sacri eloquii, vel præsentialiter vel postmodum æternaliter meritis juste rependantur, præcisa et prædestinata ab ipso rectissime censentur, quo iudice inferuntur. Qua vero impudentia negantur

peccatores et impii a Deo præcisi, aut pœnis debitæ destinati, cum utrumque et ratio et auctoritas fieri Deo iudice protestetur.

Verum de pœnis a Deo etiam temporaliter in peccatores et impios irrogatis, unum ex prophetis testimonium adhibuisse sufficit; nam in eo loco ubi propheta Joel ait: *Et reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus et rubigo, et eruca: fortitudo mea magna, quam misi in vos* (*Joel. ii, 24*).

Sanctus Hieronymus exponens eundem locum, ita post quædam effatus est (*in Joel. cap. ii*): [Quærimus cur eruca fortitudo vel virtus Domini appellata sit, et non solum virtus, sed virtus magna. Quomodo potentia Dei in Ægyptiis plagis ostensa est per parva animalia, et præcipue ciniphes (*Exod. viii, 16, 17*), qui tam parvi sunt culices, ut vix cernantur oculis: sic et nunc in parvo tarloque vermiculo, qui vix moveri potest, et levi tactu conteritur, Dei potentia et humana fragilitas demonstratur. Non quod Deus ad nutum suum et potentiæ majestatem nequeat terram subvertere, et operire cuncta diluvio, vel fulmine concremare; sed per parva, et, ut ita dicam, puncta corporum ostendit humanam fragilitatem. Unde et illud solemus Marcioni et cæteris respondere hæreticis, qui Velus laniant Testamentum, quod et pulices, et culices, et cimices, et hujuscemodi animantia idcirco fecerit Deus, ut fragilitatem et imbecillitatem nostræ carnis ostenderet, quæ in tantum nihil est, ut ab his quæ parva sunt vulneretur. Si autem eruca parvusque vermiculus fortior homine est, quid gloriatur terra et cinis (*Eccli. ix*), et elata per superbiam (cum ex humo sit, a qua homo appellatur) humana contemnit? Quidam autem locum istum sic interpretantur: A dextris et a sinistris virtutes et fortitudines Dei legimus, quas Græci *δυναμεις* vocant. A dextris seraphim et cherubin, cunctasque angelicas potestates, a sinistris contrarias fortitudines, de quibus scriptum est: *Misit in eos iram indignationis suæ, furorem et iram, et tribulationem, immissionem per angelos malos* (*Psal. lxxvii, 49*). De quibus et Michæas in Regum volumine loquitur: *Vidi Dominum Deum Israel sedentem super thronum suum, et omnis exercitus cæli stabat juxta eum a dextris et a sinistris* (*III Reg. xxii, 19*). Ego puto sinistrum fuisse spiritum, qui egressus est, et stetit coram Domino et ait: *Ego decipiam Achab et egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus* (*Ibid., 21*). Ad quam sinistram, et contrariam potestatem, quæ apta erat ad decipiendum, et exercitata ad ruinas, et multos ante deceperat, loquitur Deus: *Decipies et prævalebis, egredere, et fac sic.* Spiritus quoque qui suffocabat Saul, de quo dixerunt ad eum pueri sui: *Ecce spiritus Dei malus te obstupescere facit* (*I Reg. xvi, 14, 15*), de sinistris partibus erat qui missi erant a Domino [*al., qui ministrant Domino*] ad puniendos eos qui cruciari meruerunt propter peccata. Non solum enim homines ministri sunt et ultores iræ ejus in his qui malum operantur, et non sine causa portant gladium, sed etiam contrariæ fortitu-

dines, quæ appellantur furor et ira Dei, quos Propheta declinans ait : *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me* (Psal. vi, 1). Istiusmodi, ut ita dicam, quæstionariis atque tortoribus tradidit Apostolus peccatorem in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret (I Cor. v, 5) : de quibus et Sathanas est, cui tradidit alios, ut discerent non blasphemare (I Tim. 1, 20). Hæc de eruca, cur Dei appellata sit virtus.] † Deinde infers :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 15, num. 12, sect. 9.) ⊗ *Peccatum, ni fallor, et peccata, et pœnas, nec a Deo fieri, nec ab eo præsciri, vel prædestinari* : Delicta enim quis intelligit? (Psal. xviii, 15.)

CORRECTIO.

† Sæpe diximus peccata a Deo nullatenus fieri, præsciri autem auctoritate probavimus, dicente beato Job : *Ipsè novit et decipientem, et eum qui decipitur, adducit consiliarios in stultum finem et iudices in stuporem* (Job xii, 16). Gregorius (Moral. in Job, lib. xi, cap. 7) : [Cum omnis qui proximum suum decipere conatur iniquus sit, et iniquis Veritas dicat : *Nunquam novi vos, discedite a me omnes qui operamini iniquitatem* (Matth. vii, 23), qualiter hoc in loco dicitur quia Dominus decipientem novit? Sed quia scire Dei aliquando cognoscere dicitur, aliquando approbare, et scit iniquum quia cognoscendo dijudicat (neque enim iniquum quempiam iudicasset, si nequamquam cognosceret), et tamen iniquum nescit, quia ejus facta non approbat. Et novit ergo quia deprehendit; et non novit, quia hunc in suæ sapientiæ specie non recognoscit : sicut de veraci quolibet viro dicitur quia falsitatem nesciat, non quia cum vel ab aliis falsum dicitur, hoc reprehendere ignorat, sed eandem ipsam fallaciam et scit in examine, et nescit in amore, ut videlicet ipse hanc non agat quam actam ab aliis damnat. Et fit plerumque ut nonnulli insidiis vacantes alienæ vitæ perversitatis suæ laqueos tendant; et cum quis nesciens eisdem laqueis capi concipitur, utrum hæc divinitus videantur fortasse dubitatur; miranturque homines si hoc [al., hæc] Deus videat, cur fieri permittat; sed ipse novit decipientem et eum qui decipitur. Novit etenim decipientem, quia plerumque anteriora ejus mala conspiciunt, et hunc justo iudicio cadere etiam in alia peccata permittit. Novit decipientem, quia in manu suorum operum dimissum hunc ut ad pejora proruat deserit, sicut scriptum est : *Qui nocet, noceat adhuc; et qui in sordibus est, sordescat adhuc* (Apoc. xxii, 11). Novit quoque et eum qui decipitur, quia sæpe committunt homines mala quæ sciunt; et idcirco permittuntur decipi, ut cadant etiam in mala quæ nesciunt. Quod tamen deceptis aliquando ad purgationem, aliquando vero ad ultionis initium fieri solet.] † Ast pœnas eum præscisse et prædestinasse, quoniam ad iudicium justitiæ illius pertinet, et auctoritas et ratio convincit.

Testimonium sane propheticum quod adhibuisti

A prorsus ad rem de qua agitur non pertinet, quod a Patribus recte intellectum atque tractatum tum pravitate funditus evertit.

Hieronymus in Epistola ad Ephesios (cap. ii, 1) : [Manifeste autem mors animæ dicitur esse peccatum, in eo quod ait : *Et vos cum essetis mortui delictis et peccatis vestris, juxta illud quoque quod in Ezechiel scriptum est : Anima quæ peccaverit, ipsa morietur* (Ezech. xviii, 20). Et quia delicta quæ Græce παραπτώματα nuncupantur, juxta ejusdem linguæ etymologiam proprie verbum est Scripturarum (licet delicta πλημμελεια rectius transferantur), quæramus quid significant, quove distent a peccatis, id est quid intersit inter παραπτώματα et ἀμαρτία. Aiunt enim quod παραπτώματα, quasi initia peccatorum sint, cum cogitatio tacita subrepat, et aliqua ex parte convenientibus [al., conniventibus] nobis, necdum tamen nos impulit ad ruinam. Unde et in octavo decimo psalmo scribitur : *Delicta* (hoc est παραπτώματα) *quis intelligit?* quia scilicet difficile sit radices et initia intelligere peccatorum. Peccatum vero esse, cum quid opere consummatum verè ad finem.]

† Gregorius Moralium lib. xi (cap. 21) : [Inter scelera et delicta hoc distat, quod scelus etiam peccati transit, delictum vero peccati non transit, quia et cum offerri sacrificium per legem jubetur, nimirum præcipitur sicut pro peccato, ita etiam pro delicto. Et nonnunquam scelus in opere est, delictum vero plerumque in sola cogitatione. Unde et per Psalmistam dicitur : *Delicta quis intelligit* (Psal. xviii, 15)? Quia videlicet peccata operis tanto citius cognoscuntur, quanto exterius videntur : peccata vero cogitationis eo ad intelligendum difficilia sunt, quo invisibiliter perpetrantur.]

† Cassiodorus in psalmo decimo octavo (v. 15) : [Illi tamen debemus advertere, quoniam multa peccata sunt quæ omnimodis ignoramus, quorum nec origines possumus nec subreptiones agnoscere. Unde subaudiendum est *delicta*, omnia, *quis intelligit*. Nam cum dicitur sit in quinquagesimo (v. 5) : *Delictum meum coram me est semper*; et alibi : *Delictum meum cognitum tibi feci* (Psal. xxxi, 5), quomodo non potest intelligi, quod peccans cogitur confiteri? Sed si adjeceris, omnia, tunc hæc quæstio probatur exclusa.]

D † Augustinus in Quæstionibus Levitici (qu. 20) : [Quid est quod de ariete pro delicto cum dixisset, legemque sacrificii exposuisset, ait : *Quomodo quod est pro peccato, ita et id quod pro delicto; lex una est eorum* (Lev. vii, 7). Quæritur inter peccatum et delictum quæ sit differentia; quoniam si nulla esset, nullo modo diceretur : *Quomodo quod est pro peccato, ita et quod pro delicto*. Quamvis enim lex ejusque sacrificium nihil distet, quia *lex una est eorum*; tamen ipsa duo, quorum unum est sacrificium, id est peccatum et delictum, si inter se nihil differrent, etsi unius rei duo nomina essent, non curaret Scriptura tam diligenter commendare unum esse utriusque sacrificium. Fortassis ergo peccatum est perpetratio mali, delictum

autem desertio boni : ut, quemadmodum in laudabili A vita aliud est declinare a malo, aliud facere bonum, quod admonemur dicente Scriptura : *Declina a malo, et fac bonum (Psal. xxxvi, 27)*; ita in damnabili aliud sit declinare a bono, aliud facere malum; et illud delictum, hoc peccatum sit. Nam et ipsum vocabulum si discutiatur, quid aliud sonat delictum, nisi derelictum? et quid dereliquit qui deliquit [*al.*, qui delinquit quid derelinquit] nisi bonum? Græci etiam duo nomina usitata huic pesti imposuerunt. Nam delictum apud eos et *παραπτώμα* dicitur et *πλημμελία*. Isto ipso quippe loco Levitici *πλημμελία* est. Apostolus autem ubi dicit : *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto (Gal. vi, 1), παραπτώματι* Græcus habet : quorum nominum si origo discutiatur, in *παραπτώματι*, tanquam decidere intelligitur qui delinquit. Unde *cadaver*, quod Latini a *cadendo* dixerunt, Græce *πτῶμα* dicitur *ἀπὸ τοῦ πίπτειν*, id est ab eo quod est cadere. Qui ergo peccando malum facit, prius delinquendo a bono cadit. Et *πλημμελία* simile nomen est *negligentiæ* : nam Græce negligentiæ *ἀμέλεια* dicitur, quia curæ non est quod negligitur. Sic enim Græcus dicit : *Non curo, οὐ μέλει μοι*. Particula ergo, quæ additur, *πλὴν*, ut dicatur *πλημμελία*, præter significat, ut *ἀμέλεια* quod vocatur *negligentiæ*, videatur sonare *sine cura*; *πλημμελία*, præter *curam*, quod pene tantumdem est. Hinc et quidam nostri *πλημμελίαν* non *delictum* sed *negligentiæ* interpretari voluerunt [*al.*, maluerunt]. In Latina autem lingua quid aliud negligitur nisi quod non legitur, id est non eligitur. Unde etiam *legem* a *legendo*, id est ab *eligendo*, Latini auctores appellatam esse dixerunt. His quodammodo vestigiis colligitur quod ille delinquit, qui bonum dereliquit, et relinquendo a bono cadit, quia negligit, id est non legit. Peccatum vero unde sit dictum, quod Græce *ἁμαρτία* dicitur, in neutra lingua mihi interim occurrit. Potest etiam videri illud esse delictum quod imprudenter, id est ignoranter; illud peccatum, quod ab sciente committitur. Huic differentiæ videntur ista testimonia consonare divina : *Delicta quis intelligit? (Psal. xviii, 13.)* et illud : *Quoniam tu scisti imprudentiam meam*; continuo quippe secutus adjunxit : *Et delicta mea abs te non sunt abscondita (Psal. lxxviii, 6)*, velut alio modo repetens eandem sententiam. Nec ab eadem ratione discordat, quod paulo ante commemoravi, Apostoli dictum : *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto (Gal. vi, 1)*; hinc enim quod præoccupatum dicit, imprudentem [*al.*, imprudenter] lapsum esse significat. Peccatum vero ad scientem pertinere apostolus Jacobus tanquam desiniens ait : *Scienti igitur bonum facere, et non facienti, peccatum est illi (Jac. iv, 17)*.

† Post hæc adhibes plura exempli gratia (cap. xv, num. 14, sect. 9), quibus pœnarum atque suppliciorum veritatem deneges, videlicet tenebras, silentium, dolorem, tristitiam, laborem, stultitiam, quæ non possunt ullatenus sciri nisi nesciendo : quia cum deesse lux dicitur, aut acclamatio, aut sanitas,

aut gaudium, aut quies, aut sapientia, tunc eorum vel absentia, vel defectus talibus vocabulis censeantur. Scriptura sancta a Deo paratum ignem gehennæ diabolo et angelis ejus ac peccatoribus perspicue clamat, dicente ipso Domino : *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41)*. Et Isaias propheta : *Parata est enim ab heri a rege Topheth, parata et dilatata (Isa. xxx, 33)*. Quem ignem si nihil esse dixeris, mendacem facis Deum, qui tam per se quam per prophetam suum eum a seipso paratum dicit : non enim paratur nihil; sed quod paratur, aliquid sit necesse est. Si vero a contrario pro eo quod est non paratum asseris, videris ipse quibus auctoribus id persuadere queas; nam veritatis filii penitus illa non audient. An eadem insania dicturns es frigus nihil esse, calorem, cibum et potum; humores noxios, ventos, dæmones et multa alia quæ pœnæ vel supplicia nominantur? Verum plus aliquid Dionysio philosopho astruis : qui cum prius dolorem non esse malum asseverasset, postea oppressus calamitatibus, et dolore cruciatus, cœpit affirmare quod dolor esset summum omnium malorum. Et quia cum Epicuro dicitis : *Mors ipsa nihil est, poteris etiam cum ipso dicere : Post mortem nihil est; et cum peccatoribus quibusdam : Comedamus, et bibamus, cras enim moriemur (I Cor. xv, 32)*. Si itaque Deus pœnam merentibus non infligit, quid est quod per prophetam Isaiam dicitur? *Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Ægyptum angulum populorum ejus. Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis (Isa. xx, 13)*.

Hinc S. Hieronymus ita loquitur (in *Isai. xix, 11*) : [Hoc significat quod regnum sapientiæ sæcularis stultum esse monstretur, et singulorum dogmatum principes, qui interpretantur tribus, arguantur stultos habuisse doctores. *Dominus enim miscuit eis spiritum vertiginis, sive erroris (al., errorum) juxta illud quod scriptum est : Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum (Rom. 1, 28)*. Et quomodo qui sanctus est cum Isaiâ dicere potest : *Spiritum salutis tuæ faciemus super terram (Isa. xxvi, 18)*, sic qui peccator est, bibet [*al.*, faciet] erroris, hoc est malitiæ spiritum, secundum quod et in Jeremia legitur : *Arguet te prævaricatio tua, et malitia tua corripiet te (Jer. 11, 19)*. Sin autem scandalizatur hæreticus, qui Vetus non recipit Testamentum, quod Dominus miscere dicatur erroris vel vertiginis spiritum, audiat scriptum in Apostolo, hoc est in Novo Testamento : *Tradidit illos Deus in desiderijs carnis sui in immunditiam (Rom. 1, 2)*. Et iterum : *Propterea tradidit eos Deus in passiones ignominia. Et rursum : Tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt*. Traduntur autem in desiderijs cordis, quia mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et reptilium. Quod quidem non solum in Epistola ad Romanos,

sed ad Thessalonicenses de Antichristo legimus : *Pro eo quod charitatem veritatis non receperunt* [al., *susciperunt*] *ut salvarentur, mittet eis Deus operationem erroris, ut credant mendacio et judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed placuerunt* [al., *complacuerunt*] *sibi in mendacio* (II Thess. II, 10, 11).

† Audis traditionem, missionem, misionem Dei in impios, et audes negare pœnas a Deo præsciri et prædestinari? Quod si a contrario velis intelligi, quid facies in eis locis in quibus tractatores verbi Dei sub uno eodemque vocabulo destinatos vel prædestinatos ad pœnam vel gloriam crebro fatentur?

Nam S. Hieronymus in Expositione Isaïæ prophetæ ita eloquitur (in Isaï., xxiv, 1) : [Et revelabit faciem ejus, ut procedant mortui de sepulchris suis : sive nudabit eam ut omnia opera ejus proferrantur in publicum, et dispergantur habitatores ejus in diversa loca præmiis vel suppliciis destinati.]

† Augustinus in libro de Civitate Dei quinto decimo (cap. 1) : [Quas etiam mystice appellamus civitates duas, hoc est duas societates hominum, quarum est una quæ prædestinata est in æternum regnare cum Deo, altera æternum supplicium subire cum diabolo.] † Cernis absque ulla exceptione destinatos præmiis vel suppliciis dici, et latras a contrario debere intelligi, nempe si suppliciis destinati pro non destinatis accipiuntur, procul dubio et præmiis destinati ex æquo pro non destinatis accipiendi sunt. Quod quia absurdissimum est saltem cogitare, incunctanter fatendum est et præmiis et suppliciis destinatos, remota omni contrarietate, Deo justissimo iudice, fide inconcussa libere constendos.

Quocunque igitur vis modo vel sensu, accipe vel peccata vel pœnas Deum, rationalesque creaturas scire vel prædestinare : nos auctoritate divinorum eloquiorum, et consensu omnium orthodoxorum fatehimur Deum peccata præscisse et scire, judicare atque damnare, pœnasque eorum cõstituisse, fecisse, creasse, præscisse et prædestinasse, intulisse, irrogasse, misisse, voluisse, decrevisse, parasse, disposuisse, et præparasse, vel ante sæcula in præscientia et prædestinatione, vel in sæculis per loca et tempora opportuna, vel postmodum in æternitate. Porro quod inferis :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 15, num. 15, sect. 10.) ⊕ *Non enim Creator punit quæ fecit, nec ab eis naturalia munera tollit.*

CORRECTIO.

† Quam sit veritati adversum liquido patet. Si enim Deus non punit quæ fecit, fallitur ipse qui dicit : *Delebo hominem quem creavi a facie terræ, ab homine usque ad animantia, a reptili usque ad volucres cæli : pœnitent enim me fecisse eos* (Gen. vi, 7). Et item : *Ninis universæ carnis venit coram me, repleta est terra iniquitate a facie eorum, et ego Deus perdam eos cum terra* (Ibid., 13). Et infra : *Ecce ego adducam diluvii aquas super terram, ut interficiam om-*

nem carnem in qua spiritus vitæ est subter cælum, universa quæ in terra sunt consumerentur (Ibid., 17). Et in Evangelio : *Nolite timere eos qui occiderunt corpus, animum autem non possunt occidere ; sed potius eum timete qui potest et animam et corpus perdere in gehenna* (Matth. x, 28). Et rursus : *Esto consenticus adversario tuo dum es in via cum eo, ne forte tradat te adversarius judici, et judex tradat te ministro, et in carcere mittaris. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas novissimum quadrantem* (Matth. v, 25). Si Deus non punit quæ fecit, quis judicaturus est vivos et mortuos? quis dicturus est impiis : *Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus?* (Matth. xxv, 41.) Si, inquam, non punit quæ fecit, cujus vox est interminantis? *Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima, devorabitque terram cum germine suo, et montium fundamenta comburet* (Deu. xxxii, 22). Et rursus : *Ego occidam, et ego vivere faciam; percutiam, et ego sanabo; et non est qui de manu mea possit eruere. Levabo ad cælum manus meam, et dicam : Vivo ego in æternum : si acervit fulgur gladium meum, et arripuerit judicium manus mea. Reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me retribuam : inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes. De cruce occisorum et de captivitate nudati inimicorum capitis* (Ibid., 39-42). Et alia multa, quæ nequeant nisi a nolentibus ignorari.

Si Deus ab his quæ fecit naturalia munera non tollit, quid est ut de cæteris sileam, quod tot homines cæcos, surdos, mutos, debiles, claudos, infirmos, pigros hebetesque videmus : adeo ut nihil omnino sensus habere videantur, quos vulgo moriones vocant? Quid est quod ipse in Evangelio dicit adversus pecuniæ suæ repostorem : *Tollite ab ea manum, et date illi qui habet decem mnas : omni enim habenti dabitur; et abundabit ei autem qui non habet, et quod habet auferetur ab eo* (Luc. xix, 24). Et per Isaïam : *Ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo : peribit enim sapientia a sapientibus ejus, et intellectus prudentium illius abscondetur* (Isa. xxix, 14).

Quod sanctus Hieronymus ita exponit (in Isaï., xxix, 14) : [Ut perdat, inquam, eorum sapientiam qui non receperunt Dei virtutem; Deique sapientiam et intellectum prudentium abscondat et celet, ne scribet eum reperiant qui in littera continetur. De hoc loco apostolus Paulus scribens ad Corinthios posuit testimonium : *Perdam sapientiam sapientium et intellectum prudentium reprobo* (I Cor. i, 19); aliis verbis eundem sensum edisserens. Non quod Deus sit inimicus sapientiæ, cujus pater est, et per quam omnis est in hominibus sapientia, sed cum additamens posuit, ut in Hebraico est : *Sapientiam populi et prudentiam illius*, id est populi Judæorum. Et recepto grande miraculum Deus fecit in populo post adventum Domini Salvatoris, ut uno atque eodem tempore arderet Jerusalem templumque corrueret et omni magistro [al., omnis magistrorum] scientia tolleretur

tar impleto illo quod supra dictum est : *Ecce dominator Dominus sabaoth auferet ab Jerusalem et a Juda validum et validam, omnem fortitudinem panis, et omnem robur aquæ; gigantem, et hominem bellatorem, et iudicem et prophetam et collectorem [al., conjectorem], et senem, et quinquagenarium, et admirabilem et consiliarium, et sapientem architectum, et prudentem auditorem (Isa. III, 1, 2), et cætera quæ propheticus sermo contexit.]* † Post interfectionem quippe illius omnes gratiæ et donationes sublatae sunt Judæis, et secundum quod in Evangelio scriptum est : *Læx et prophetæ usque ad Joannem Baptistam (Luc. XVI, 16).* † Hinc ipse Dominus loquitur ad Moysen : *Quis fecit surdum, et mutum, videntem et cæcum? nonne ego? (Exod. IV, 11).* Dicens ergo :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 15, num. 16, sect. 10.) ⊕ *Proinde qui dolet, quid scit, nisi abesse sanitatem? Dolendo igitur non ipsum dolorem, sed ipsam sanitatem novit, quam profecto non nosset, si de illa notionem quamdam non haberet. Recordatio quippe sanitatis in sensibus remanet, ipsa vero in illa substantia quam Deus creavit residet: non enim Creator puni quæ fecit, nec ab eis naturalia munera tollit. Nam si in ipsa natura dolentis quodammodo sanitas non inesset, eam penitus ignoraret, neque ab ejus occulta scientia memoria patientis ipsius absentia formaretur, neque amore præsentæ ejus torqueretur.*

CORRECTIO.

† Studeo omnem judiciorum Deo potentiam et veritatem abrogare, quibus sæpissime peccatores merito suæ impietatis donis Dei privantur; etiam ipsa sanitas corporis creberrime non solum a peccatoribus, verum etiam a justis subtrahitur, causis nostram infirmitatem latentibus, Deo vero indubitanter patentibus. Et quoties quis infirmatur, vel quocunque languore deprimitur, nunquid inest ei sanitas? Si unquam decubuisses, potuisses agnoscere defuisse tibi sanitatem dicendo cum Propheta salutariter pœnitente : *Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum (Psal. XXXVII, 4, 8);* et paulo post : *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, et non est sanitas in carne mea (Ibid. v. 8).* Et Dominus per prophetam : *Omne caruit languidum, et omne cor mærens; a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas (Isa. I, 6).* Nam licet ægrotantibus nobis in memoria nostra sit recordatio sanitatis, quam appetimus et optamus, fœesse tamen nobis sanitatem cognoscimus et plurimum dolemus. Ac per hoc non est tunc in natura nostra sanitas, quamvis in memoria recordemur illius : quæ non est animæ nostræ substantia, sed donum divini muneris, collatum nostræ substantiæ.

Unde Augustinus in libro de Civitate Dei quarto decimo (cap. 15) : [Denique, ut breviter dicatur, in illius peccati pœna quid inobedienciæ nisi inobediencia tributa est? Nam quæ hominis est alia miseria, nisi

A adversus eum ipsum inobediencia ejus ipsius, ut quod voluit potuit [al., ut quoniam noluit quod potuit], quod non potest velit? In paradiso enim etiamsi non omnia poterat ante peccatum, quidquid tamen non poterat, non volebat; et ideo poterat omnia quæ volebat. Nunc vero sicut in ejus stirpe cognoscimus, et divina Scriptura testatur, *homo vanitati similis factus est (Psal. CXLIII, 4).* Quis enim enumeret quam multa quæ non potest velit, dum sibi ipse, id est voluntati ejus, ipse animus ejus, eoque inferior caro ejus non obtemperat? Ipso namque invito et animus plerumque turbatur, et caro dolet, et veterascit, et moritur; et quidquid aliud patimur, quod non pateremur inviti, si voluntati nostræ nostra natura omnimodo atque ex omnibus partibus

B obediret. At enim aliquid caro patitur, quo servire non sinitur. Quid interest unde, dum tamen pro justitia damnantis [al., per justitiam dominantis] Dei, cui subditi servire volumus, caro nostra nobis, quæ [al., qua nobis] subdita fuerat, non serviendõ molesta sit; quamvis nos Deo non serviendo, molesti nobis potuerimus esse, non illi? Neque enim sic ille nostro, ut nos servitio corporis indigemus: et ideo nostra est quod recipimus [al., percipimus], non illius pœna quod fecimus. Dolores porro qui dicuntur carnis, animæ sunt in carne et ex carne. Quid enim caro per seipsam sine anima vel dolet, vel concupiscit? Sed cum concupiscere caro dicitur vel dolere, aut ipse homo est, sicut disseruimus; aut aliquid animæ quod carnis afficit passio, vel aspera, ut faciat dolorem; vel lenis, ut voluptatem. Sed dolor carnis tantummodo offensio est animæ ex carne, et quædam ab ejus passione dissensio; sicut animæ dolor, quæ tristitia nuncupatur, dissensio est ab his rebus quæ nobis nolentibus acciderunt. Sed tristitiam plerumque præcedit metus, qui et ipse in anima est, non in carne. Dolorem autem carnis non præcedit ullus quasi metus carnis, qui ante dolorem in carne sentiatur. Voluptatem vero præcedit appetitus quidam, qui sentitur in carne quasi cupiditas ejus, sicut fames et sitis, et ea quæ in genitalibus usitatus libido nominatur, cum hoc sit generale vocabulum omnis cupiditatis.] † Item subdendo :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 15, num. 17, sect. 10.) ⊕ *Nulla siquidem rationalis natura est, quæ non velit fugere miseriam, et pervenire ad beatitudinem, aut gustata beatitate velit recedere miseramque esse.*

CORRECTIO.

† Cur non attendis diabolus et angelos ejus gustata beatitate voluntarie recessisse, miserosque factos nunquam a miseria velle recedere, neque ad beatitudinem pervenire; maxime dicente Domino ad Job : *Qui factus est ut nullum timeret (Job XLII, 24).* Unde beatus Gregorius in Moralibus, libro trigesimo quarto (cap. 17) : [*Factus est ergo, ut nullum timeret. Nullum videlicet, quia nec Deum, sed neque hoc*

quod passurus est metuit. Cui felicius nimirum fuerat timendo vitare supplicia, quam non timendo tollerare; appetitum itaque celsitudinis vertit in rigorem mentis, ut damnatus jam per duritiam se male esse [al., egisse] non sentiat, qui præesse per gloriam quærebat. Nam, quia jus quæsitæ potestatis non obtinuit, quasi quoddam superbæ suæ remedium insaniam insensibilitatis invenit, et quia profectu transgredi cuncta non potuit, despectu se contra cuncta præparavit.] † In eodem Gregorius (*Ibid.*): Cor ejus indurabitur quasi lapis, cor enim antiqui hostis ut lapis indurabitur, quia nulla unquam conversionis pœnitentia mollietur. ‡ De qua re quia insequentibus multa prosequeris, et nos interim favente Domino respiremus.

CAPUT XVI.

De eo quod nulla natura naturam punit, et nihil aliud esse pœnas peccatorum, nisi peccata eorum.

Sextus decimus phantasiarum tuarum horror a veritate, atque auctoritate Veteris et Novi Testamenti omnimodo convincitur alienus. Ita quippe virus tuæ perfidiæ cuditur.

JOANNES SCOTUS.

(Num. 1. in T.) ⊕ De eo quod nulla natura naturam punit, et nihil aliud esse pœnas peccatorum, nisi peccata eorum.

CORRECTIO.

† Quod Deus puniat peccatores, omnes divinatorum eloquiorum paginæ testantur. Negas ergo Deum esse naturam qui punit, et angelos apostatas, atque homines transgressores, quos punit. Nam de diabolo per prophetam ad Deum dicitur: *Nunquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem? (Isa. LI, 9.)* Et item: *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. In brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos (Psal. LXXXVIII, 11).* Et rursum: *Tu confregisti capita draconis: dedisti eum escam populis Æthiopum (Psal. LXXIII, 14).* Peccanti vero homini dictum est utique a Deo: *Maledicta terra in opere tuo (Gen. III, 17): Cum operatus fueris eam, non dabit fructus suos (Gen. IV, 12).* Spinas et tribulos germinabit tibi: *In sudore vultus tui comedes panem tuum cunctis diebus vitæ tuæ, donec revertaris in terram de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem reverteris (Gen. III, 18, 19).* Audis Deum punientem hominem que punitum? et non solum hominem, verum etiam terram in pœnam illius punitam? et negas natura puniri naturam! Item dixit Dominus Deus ad serpentem: *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animalia et bestias terræ: Super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius: ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus (Gen. III, 14).* Mulieri quoque dixit: *Multiplificabo ærumnas tuas et conceptus tuos: in dolore paries filios, et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui (Gen. III, 16).* Audis punitum angelum, pariterque feminam; et diffiteris natura puniri naturam!

Non erat natura Cain, qui primus omnium mortalium invidiæ facibus accensus fratrem suum occidit? Audi qualiter et ipse punitus sit: *Dixitque ad eum Dominus: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra: Nunc ergo maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: Cum operatus fueris eam, non dabit fructus suos: vagus et profugus eris super terram. Dixitque Cain ad Dominum: Major est iniquitas mea quam ut veniam merear. Ecce ejicias me hodie a facie terræ, et a facie tua abscondar, et ero vagus et profugus in terra: omnis igitur, qui invenerit me occidet me. Dixitque ei Dominus: Nequaquam ita fiet; sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuitque Dominus Cain signum, ut non eum interficeret omnis qui invenisset eum (Gen. IV, 10-13).* Item: *Dixitque Lamech uxoribus suis Adæ et Sellæ: Audite vocem meam, uxores Lamech, auscultate sermonem meum quoniam occidi titum in vulnus meum, et adolescentulum in livorem meum; septuplum ultio dabitur de Cain, de Lamech vero septuagies septies (Gen. IV, 23, 24).* Audis penitentes, audis punitos; et audes gannire natura non puniri naturam?

Aut igitur falsum est quod verax Scriptura testatur, et verum erit quod fallax fictio comminiscitur; aut si nullatenus ratio admittit Veritatis Scripturam posse mentiri, sequitur per omnia falsum esse quod tua falsitas adinvenit. Annon est natura, qui dicit: *Delebo hominem, quem creavi, a facie terræ, ab homine usque ad animalia, a reptili usque ad volucres cæli. Pœnitet enim me fecisse eos: Et infra: Finit universæ carnis venit coram me: repleta est terra iniquitate a facie eorum, et ego disperdam eos cum terra. Et rursum: Ecce ego adducam diluviū aquas super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cælum. Universa, quæ in terra sunt, consumentur (Gen. VI, 7, 15, 17).* Et iterum: *Cumque transissent septem dies, aquæ diluviū inundaverunt super terram: Ruptique sunt omnes fontes abyssi magnæ, et cataractæ cæli apertæ sunt, et factæ sunt pluvie super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus (Gen. VII, 10, 11, 12).* Et infra: *Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat. Consumpta est omnis caro quæ movebatur super terram, volucrum, animalium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ replant super terram, universi homines, et cuncta in quibus spiraculum vitæ est, in terra mortua sunt. Et delevit omnem substantiam quæ erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quam volucres cæli; et deleta sunt de terra (Gen. VII, 20, 21, 22, 23).* Quid manifestius aut certius queritur? Deus utique natura est incorporea, incommutabilis, omnipotens, sempiterna, creatrix aliarum omnium naturarum, corporalium atque incorporealium, et mutabilium. Ecce verax Scriptura Deum clamat delevisse creaturas hominum, volucrum, bestiarum atque reptilium, quæ quia mentiri nunquam potest,

certissime nos docet credere, et libere confiteri naturam, punire naturam.

Quæ tamen punitio in quibusdam abolitionem omnimodam, in quibusdam temporariam operatur. Nam animantia rationis expertia omnimode consumi ratio et auctoritas indicant; rationales vero creaturas non omnimode, ita ut non sint: verum ita ut juste ac congrue pro modis sibi competentibus ordinatæ atque judicatæ sint quidem per substantiam, sed non sint per misericordiam, quam, in pœnis meritis constitutæ, nunquam consequi merebuntur. Nemp̄e ignem et sulphur pluit Dominus a Domino, et consumpsit homines et omnia quæ fuerant in Pentapoli (*Gen. xix, 24*); in tot plagis a Domino in Ægyptios illatis, semper Dominus facere, et creaturæ Domini voluntatem exsequentes inducuntur. Num erant naturæ maris Rubri fluente, quæ Pharaonem et ejus exercitum interfecerunt (*Exod. xiv, 28*)? Non erant naturæ ignis in eremo serpentes, et exterminator, qui tot hominum millia peremerunt? (*Num. xxi, 6, 7 seq.*) Sed quid de Scripturis tanta congeri necesse est? cum facta quotidiana nos doceant nunquam naturam nisi natura puniri. Aut enim ipse Creator naturarum rebelles sibi atque inobedientes naturas rationales nutu omnipotentissimo punit aut aliquando manifesto, aliquando occulto, nunquam tamen injusto judicio naturas creatas a naturis creatis puniri jubet vel sinit.

Nunquid homo hominem interficiens, aut bestia bestiam, vel avis avem, seu ignis ligna, sive ferrum, quælibet animantia non sunt naturæ, punientia et punita? Siquidem veneno, boletis nimiaque quorumlibet ciborum edacitate, potusque superflui ebrietate, multos perimi et audivimus et dolemus: de qua re nulla inter catholicos tractatores unquam dissonantia fuit.

Illud verò quod addis peccatorum pœnas nihil esse aliud quam peccata eorum. Quomodo nunc peccata pœnas peccatorum enuntias, quæ hactenus nihil esse confirmare molitus es? Quomodo peccata, quæ nihil sunt, pœnæ poterunt esse, quæ, secundum te, similiter nihil sunt? Sed quia pœnas nihil aliud quam conscientiam peccatorum juxta Origenem, vel secundum te solum absentiam beatitudinis vis intelligi, et in sequentibus loquacius imo fallacius ea exsequeris, locis suis (Christo propitio) de singulis videamus. Sequeris igitur, et dicis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 2, sect. 1.) *Θ In magno itaque æterni ignis ardore nihil aliud sit pœnalis miseria, quam beatæ felicitatis absentia.*

CORRECTIO.

† Ast orthodoxi tractatores non solum aliam pœnam, verum etiam duplicem esse pœnam gehennæ sentiunt auctoritate sanctæ Scripturæ, qua per beatum Job dicitur: *Ad nimum calorem transeat ab aquis nivium* (*Job xxiv, 19*). Quorum sanctus Hieronymus in expositione Evangelii secundum Mat-

thæum (*Cap. xi, 28*.) ita edisserit. [Duplicem autem esse gehennam nimii ignis et frigoris in Job plenissime legimus. † Beda in expositione Parabolarum Salomonis (lib. iii, cap. 31 in medio): *Non timebit domui suæ a frigoribus nivis*: possunt autem frigora nivis etiam tormenta æterna intelligi, quæ igne et frigore mista esse legimus. Cum dicitur: *Ibi fletus et stridor dentium* (*Matth. viii, 12*), fletum quippe oculis, ignis et fumus, stridorem vero dentibus solet frigus gignere. Unde et beatus Job de pœnis reproborum loquens æternis: *Ad calorem*, inquit, *nimum transeant ab aquis nivium* (*Job xxiv, 19*).] † Sin vero eadem duplex pœna non ad duplicem substantiam aquæ et ignis, sed ad unam, videlicet ignis referenda potius æstimatur, potest, secundum Philippum presbyterum explanatorem beati Job, et ita intelligi, qui de memoratis beati Job verbis ita locutus est (*in Job, lib. ii, c. 24, sub finem*).

[Quasi duas gehennas sanctus Job dicere videtur ignis et frigoris, per quas diabolus, hæreticus et homo impius commutetur, cum in Evangelio duplicis hujus pœnæ sibi dissimilis auctoritatem non habeamus. Certum quidem est non minus quam in igne esse adustionis in frigore; sed si gehenna tantummodo ignis est, forte in ipsa talis sensus cruciatuum flet illis qui in ea torquebuntur, ut nunc quasi ignem ardentem sentiant, nunc nimii alioris incendium; et pœnalis commutatio, nunc frigus sentientibus, nunc calorem, quasi de loco ad locum alium transitus æstimetur. Et inde fortassis illud sit quod Dominus ait in Evangelio: *Mittite illum in tenebras exteriores, illic erit fletus et stridor dentium* (*Matth. xxii, 13*); ut hic *stridor dentium* de rigore frigoris oriatur. Ubi et similitudinem quamdam ex nostris corporibus aliquatenus possumus invenire, in quibus, ex fellis rufi abundantia, quod est calidissimum in topicis morbis, intolerabilis rigor præcedit ignem febrî ardentissima secuturum. Et dicuntur a medicis hæc duo quæ sibi contraria dignoscuntur, ex una fellis materia in homine procreari.] † Beatus Gregorius in Expositione Job, lib. xii.

[*Et ignis devorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt* (*Job xv, 34*): sin vero eorum tabernacula corpora debemus accipere in quibus illorum animæ habitant, ignis eorum tabernacula devorat: quia qui hic in mente ardent igne avaritiæ, illic etiam in carne concremantur ignibus gehennæ.] † Idem in libro xvi (cap. 26): [*Nonne succisa est erectio eorum, et reliquias eorum devorabit [al.], devoravit] ignis* (*Job xxii, 20*)? Hic namque iniqui erecti sunt, quia in pravis actionibus extolluntur, quia et perverse agunt, et tamen pro perversis actibus minime feriuntur: peccant et florent, peccata augent, et terrena bona multiplicant; sed eorum erectio tunc succidetur cum vel a præsentî vita ad interitum, vel a conspectu æterni judicis ad æternum gehennæ incendium pertrahuntur. Quia, etsi hic mortuam suam carnem relinquunt, ipsam quoque

in resurrectione recipiunt, ut cum carne ardeant, in qua peccaverunt. Sicut enim eorum culpa in mente fuit et corpore, ita eorum poena in anima erit pariter et carne. Quia ergo nec hoc eis erit liberum a tormento, quod hic mortuum relinquunt, recte nunc dicitur: *Reliquias eorum devorabit ignis.* † In eodem (lib. xv, cap. 30): *Et sicut favilla quam turbo dispergit ante omnipotentis Dei oculos (Job xxi, 18).* Iniqui vita *favilla* est, quia, etsi apparet ad momentum viridis, ab ejus tamen judicio jam consumpta cernitur, quia consumptioni est aeternae deputata, hanc favillam turbo dispergit, quia *Deus manifestus veniet, Deus noster et non silebit. Ignis in conspectu ejus ardebit, et in circuitu ejus tempestas valida (Psal. xlix, 3, 4).* [Hujus enim tempestatis turbine ab aeterni conspectu iudicis iniqui rapiuntur, et qui hic mentem desiderio perverso solidaverunt, ibi palcae et favillae videbuntur, quia eos ad aeterna supplicia turbo rapiens asportat.] † In eodem (lib. iv, cap. 17).

[*Devorabit eam ignis qui non succenditur* [al. *succendetur*] (Job xx, 26). Miro valde modo paucis verbis expressus est ignis gehennae. Ignis namque corporeus, ut esse ignis valeat, corporeis indiget fomentis, qui cum necesse est ut servetur, per congesta ligna procul dubio nutritur, nec valet nisi succensus esse et nisi refotus subsistere. At contra gehennae ignis cum sit incorporeus, et in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur, nec lignis nutritur: sed creatus semel, durat inextinguibilis, et succensione non indiget, et ardore non caret. Bene ergo de hoc iniquo dicitur: *Devorabit eum ignis qui non succenditur.* (Job xx, 26.) Quia Omnipotentis justitia futurorum praescia, ab ipsa mundi origine gehennae ignem creavit, qui in poena reproborum esse semel inciperet: sed ardorem suum etiam sine lignis nunquam finiret. Sciendum vero est quod omnes reprobi, quia ex anima simul et carne peccaverunt, illic in anima pariter et carne cruciantur. Unde per Psalmistam dicitur: *Pones eos ut clibanum ignis, in tempore vultus tui; Dominus in ira sua conturbabit eos et devorabit eos ignis (Psal. xx, 10).* Clibanus namque intrinsecus ardet; is vero qui ab igne devoratur, ab exteriori incipit parte concremari. Ut ergo sacra eloquia ardere et exterius et interius reprobos demonstrarent, eos et ab igne devorari, et sicut clibanum poni testantur, ut per ignem cruciantur in corpore, et per dolorem ardeant in mente. Unde hic quoque, cum de hoc impio diceretur *devorabit eum ignis qui non succenditur*, protinus de ejus spiritu additur:

Affligitur [al., *affligetur*] *relictus in tabernaculo suo; iniqui enim tabernaculum caro est (Job xviii), quia ipsam letus inhabitat, et, si sit possibile, optat ut eam nunquam relinquat, justi vero, quia gaudium suum in spe caelestium ponunt, eorumque conversatio non carnis est (Phil. iii, 20), et cum adhuc in carne sunt, quasi in carne jam non sunt, quia nulla carnis delecta-*

tionem pascuntur. Unde quibusdam dicitur: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu (Rom. viii, 9). Neque enim in carne non erant, qui per magistri Epistolae exhortationis eloquia suscipiebant; sed quos jam non in carne esse est, de amore carnalium nihil habere. At contra iniquus iste, quia omne gaudium suum in carnali vita posuit, in tabernaculo carnis habitavit; quam videlicet carnem cum in resurrectione receperit, cum ea gehennae ignibus traditus ardebit, tunc ab ea educi appetit, tunc ejus tormenta evadere, si valeat, quaerit, tunc incipit velle vitare quod amavit: sed quia eandem carnem Deo praeposuit, judicante Deo agitur ut ex ea amplius in igne crucietur. Hic itaque eam relinquere non vult, et tamen ab ea abstrahitur. Illic eam relinquere appetit, et tamen in ea propter supplicia servatur. Ad augmentum itaque tormenti et hic de corpore nolens educitur, et illic in corpore tenetur invitus. Quia ergo ejus spiritus carnem, quam sibi male amando praeposuit, evadere in tormento volet, et non valet, recte nunc dicitur: *affligetur relictus in tabernaculo suo.* † Idem in libro nono (cap. 38).

[*Antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine (Job x, 21).* Quid enim terrae tenebrae nomine nisi terra tartari claustra signantur, quae aeternae mortis caligo operit? quia damnatos quoque in perpetuum a vita laici [al., vita luce] disjungit: nec immerito infernus terra dicitur, quia quicunque [al., quicumque] ab eo capi fuerint stabiliter tenentur. Scriptum quippe est: *Generatio praeterit, et generatio advenit, terra vero in aeternum stat.* Recte igitur inferni claustra tenebrae terra nominantur, quia quos puniendos accipiunt, nequaquam poena transitoria vel fantastica imaginatione cruciant, sed ultione solida perpetuae damnationis servant. Quae aliquando tamen loci appellatione signantur, propheta attestante, qui ait: *Porta secreti ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum (Ezech. xxvi, 20).* Infernus ergo et terra nominatur quia susceptos stabiliter tenet, et lacus dicitur quia hos quos semel ceperit, semper fluctuantibus et trepidis tormentis circumfluentibus absorbet. Sanctus autem vir sive sua seu humani generis voce dimitti se postulat, *antequam vadat; non quia ad terram tenebrosam qui culpam deflecturus est, sed quia ad hanc procul dubio qui plangere neglexit [al., negigit], vadit.* Sicut debitori suo creditor dicit: *Solve debitum priusquam pro debito constringaris; qui tamen non constringitur, si quod debet solvere non moratur.* Ubi et recte subditur: *Non revertar*, quia nequaquam ultra misericordia parcentis liberat quos semel in locis penalibus justitia judicantis damnat: quae adhuc subtilius loca describuntur. Cum dicitur *terra miseriae et tenebrarum*, miseria ad dolorem pertinet, et tenebrae ad caecitatem. Ea ergo quae in conspectu districti iudicis expulsos tenet miseriae et tenebrarum terra perhibetur, quia foris dolor cruciat quos divisos a vero lumine intus caecitas obscurat; quamvis miseriae et tenebrarum terra in-

telligi et aliter potest. Nam hæc quoque terra in qua nascimur, est quidem miserix, sed tenebrarum non est, quia multa hic corruptionis nostræ mala patimur, sed tamen adhuc in ea per conversionis gratiam ad lucem redimus veritate suadente, quæ ait: *Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant* (Joan. xii, 35). Illa vero simul miserix et tenebrarum terra est, quia quisquis ad toleranda ejus mala descenderit, nequaquam ulterius ad lucem redit. In cuius adhuc descriptione subjungitur: *Ubi umbra mortis, et nullus ordo* (Job x, 22): Sicut mors exterior ab anima dividit carnem, ita mors interior a Deo separat animam. Umbra ergo mortis est obscuritas visionis [al., divisionis], quia damnatus quisque cum æterno igne succenditur, ab interno lumine tenebratur. Natura vero ignis est, ut ex seipso et lucem exhibeat, et concremationem, sed transactorum illa ultrix flamma vitorum concremationem habet et lucem non habet. Hinc est enim quod reprobis Veritas dicit: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41); quorum rursus omnium corpus in unius persona significans, dicit: *Ligate ei manus et pedes, et mittite eum in tenebras exteriores* (Matth. xxii, 13). Si itaque ignis qui reprobos cruciat, lumen habere potuisset, is qui repellitur, nequaquam mitti in tenebras diceretur. Hinc etiam Psalmista ait: *Super eos cecidit ignis, et non viderunt solem* (Psal. lvi, 9): ignis enim super impios cadit, sed sol igne cadente non cernitur; quia quo illos gehennæ flamma devorat, a visione veri luminis cæcat, ut et foris eos dolor combustionis cruciet, et intus pœna cæcitatatis obscuret. Quatenus qui auctori suo corpore et corde deliquerunt, simul corpore et corde puniantur, et utrobique pœnas sentiant qui dum hic viverent pravis suis delectationibus ex utroque serviebant. Unde bene per prophetam dicitur: *Descenderunt in infernum cum armis suis* (Ezech. xxxii, 27). Arma quippe peccantium sunt membra corporis quibus perversa desideria quæ concipiunt exsequuntur. Unde recte per Paulum dicitur: *Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato* (Rom. vi, 13): cum armis ergo ad infernum descendere est, cum ipsis quoque membris, quibus desideria voluptatis expleverunt, æterni iudicii tormenta tolerare. Ut cunctos [al., tunc eos] undique dolor absorbeat, qui nunc, suis delectationibus subditi, undique contra justitiam juste iudicantis pugnant.

Mirum vero est valde quod dicitur: *Ubi nullus ordo* (Rom. xxxix, 22). Neque enim omnipotens Deus, qui mala bene punit, inordinata esse nullo modo vel tormenta permittit, quia ipsa quoque supplicia quæ ex lance justitiæ prodeunt, inferri sine ordine nequaquam possunt; quomodo namque in supplicii ordo non erit, dum damnatum quemque juxta modum criminis retribuitur sequitur ultionis? Hinc quippe scriptum est: *Potentes potenter tormenta patientur, et fortioribus fortior instat cruciatio* (San.

vi, 7, 9). Hinc in Babylonis damnatione dicitur: *Quantum exaltavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormenta et luctum* (Apoc. xviii, 7). Si igitur juxta modum culpæ pœna distinguitur, constat nimirum quod in suppliciis ordo servatur; et nisi tormentorum summam meritorum acta dirimerent, nequaquam iudex veniens diciturum se messoribus esse perhiberet: *Colligite primum zizania, et ligate ea in fasciculos ad comburendum* (Matth. xiii, 30). Si enim nullus in suppliciis ordo servabitur, cur comburenda zizania in fasciculis ligantur? Sed nimirum fasciculos ad comburendum ligare est, hos qui æterno igni tradendi sunt pares paribus sociare, ut quos similis culpa inquinat par etiam pœna constringat, et qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari tormento crucientur; quatenus simul damnatio conterat quos simul elatio sublevabat; quosque non dissimiliter dilatavit ambitio, non dissimiliter afflictio angustet, et par cruciet flamma supplicii quos in igne luxuriæ par succendit flamma peccati. Sicut enim in domo patris mansiones multæ sunt (Joan. xiv, 2) pro diversitate virtutis, sic damnatos diverso supplicio gehennæ ignibus subjicit disparilitas criminis; quæ scilicet gehenna quamvis cunctis una sit, non tamen cunctos una eademque qualitate succendit. Nam, sicut uno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo uno ordine omnes æstuamus, quia juxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caoris, sic damnatos et una est gehenna, quæ afficit, et tamen non una omnes qualitate comburit; quia quod hic agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. Quomodo ergo nullus inesse ordo supplicii dicitur in quibus profecto quisque juxta modum culpæ cruciatur? Sed sanctus vir, postquam umbram mortis intulit, quanta sit confusio in damnatorum mente subjungit: *Et nullus ordo*. Quia ipsa quoque supplicia quæ ordinata sunt, ordinata procul dubio in corde morientium non sunt. Ut enim paulo superius diximus, dum damnatus quisque foris flamma succenditur, intus cæcitatatis igne devoratur. Atque in dolore positus, exterius interiusque confunditur, ut sua dexterius confusione crucietur. Repulsis ergo ordo in supplicio non erit, quia in eorum morte atrocior ipsa confusio mentis sævit, quam tamen mira potentia judicantis æquitas ordinat ut pœna animum [al., animam] quasi inordinate [al., inordinata] confundat. Vel certe abesse ordo supplicii dicitur quia, quibuslibet rebus in pœnam surgentibus, propria qualitas non servatur; unde et protinus subinfertur: *Et sempiternus horror inhabitans* [al., inhabit] (Job x, 22), in hujus vitæ tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet. Quia nequaquam mentem metus cruciat cum pavore jam cœperit quod metuere; infernum vero et umbra mortis obscurat, et sempiternus horror inhabitat, quia ejus ignibus traditi, et in suppliciis dolorem sentiunt, et in doloris angustia pulsante se semper pavore feriuntur, ut et quod timent tolerent,

et rursus quod tolerant, sine cessatione pertimescant. De his etenim scriptum est : *Vernis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur* (*Isa. LXVI, 24*) ; hinc flamma, quæ succendit illuminat, illinc (ut superius verba Psalmistæ [*Ps. xxxvii, 9*] edocuiamus) ignis qui cruciat, obscurat. Hinc metus amittitur, cum tolerari jam cœperit quod timebatur : illinc et dolor dilaniat, et pavor angustat. Horrendo igitur modo erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate ; sic, sic videlicet a damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet. Ut, quia a voluntate Conditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viverent, in eorum quandoque interitu ipsa a suis qualitatibus etiam tormenta discordent ; quatenus quo se impugnant, cruciatus augeant, et cum varie prodeunt, multipliciter sentiantur. Quæ tamen supplicia in se diversos, et ultra vires cruciant, et in eis vitæ subsidium exstinguentes [*al., exstinguendo*] servant, ut sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine termino cruciatus vivat ; quia et ad finem per tormenta properat, et sine fine deficiens durat. Sic [*al., sit*] ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu ; quia et mors vivit, et finis semper incipit, et deficere defectus nescit. Quia igitur et mors perimit, sed non exstinguit ; dolor cruciat, sed nullatenus pavorem fugat ; flammæ-comburit, sed nequaquam tenebras decutit [*al., discutit*] : quantum per notitiam præsentis vitæ colligitur, supplicia ordinem non habent, quæ non suam per omnia qualitatem tenent : quamvis illic ignis et ad consolationem non lucet, et tamen ut magis torqueat ad aliquid lucet. Nam sequaces quosque [*al., quoque*] suos secum in tormento reprobis flamma illustrante visuri sunt, quorum amore deliquerunt, quatenus qui eorum vitam carnaliter contra præcepta Conditoris amaverant, ipsorum quoque eos interitus in augmento [*al., augmentum*] suæ damnationis alligat. Quod profecto Evangelio teste colligimus, in quo, Veritate nuntiante, dives ille, quem contigit ad æterni incendii tormenta descendere, quinque fratrum describitur meminisse (*Luc. xvi, 27, 28*) ; qui Abraham petiit ut ad eorum eruditionem eum mitteret, ne illuc eos quandoque venientes par pœna cruciaret. Qui igitur ad doloris sui cumulum propinquorum absentium meminit, constat procul dubio quia eos ad augmentum supplicii paulo post potuit etiam præsentis videre. Quid autem [*al., ergo ei*] mirum si secum quoque reprobos aspiciat cremari, qui, ad doloris sui cumulum, eum quem despexerat, in sinu Abrahæ Lazarum vidit ? Si ei, cui ut pœna cresceret, et vir electus apparuit, cur non credendum sit quod videre in supplicio eos etiam quos contra Deum dilexerat possit ? quæ ex re colligitur quod eos quos inordinate nunc reprobis diligunt, miro iudicii ordine secum tunc in tormentis videbunt, ut pœnam propriæ punitionis exaggeret illa Auctori præposita carnalis cognatio, pari ante oculos ultione damnata. Ignis itaque qui in obscuritate

cruciat, credendum est quia lumen ad tormentum servat, quod si approbare testimoniis in sua expressione non possumus, superest ut e diverso doceamus. Tres quippe Hebrææ gentis pueri per Chaldæi regis imperium, succensis camini ignibus, ligatis manibus pedibusque, projecti sunt, quos tamen, cum idem rex in camini incendio miseratus exploraret, *illæsis vestibus deambulantes vidit* (*Dan. iii, 22, 24, 50 seq., 92*). Ubi aperte colligitur quia, mira dispensatione [*al., dispositione*] Conditoris, ignis qualitas in diversa virtute temperata, et vestimenta non attingit, et vincula succendit, sanctisque viris et ad inferendum tormentum flamma frigit, et ad solutionis ministerium exarsit. Sicut ergo electis ignis ardere novit ad solatium, et tamen ardere ad supplicium nescit, ita e diverso gehennæ flamma reprobis et nequaquam lucet ad consolationis gratiam, et tamen inæst ad pœnam. Ut damnatorum oculis ignis supplicii et nulla claritate candeat, et, ad doloris cumulum, dilecti qualiter cruciantur ostendat. Quid autem mirum, si gehennæ ignem credimus habere supplicium simul obscuritatis et luminis, quando experimento novimus, quia et tædarum flamma lucet obscura ? Tunc edax flamma comburit quos nunc carnalis delectatio polluit ; tunc infinite patens inferni barathrum devorat quos nunc inanis elatio exultat ; atque qui quolibet ex vitio hic voluntatem callidi persuasoris expleverunt, tunc cum duce suo reprobi ad tormenta perveniunt. Et, quamvis angelorum atque hominum longe sit natura dissimilis, una tamen pœna implicat quos unus in crimine reatus ligat ; quod bene ac breviter insinuat propheta qui ait : *Ibi Assur, et omnis multitudo ejus et in circuitu ejus sepulcra illius* (*Ezech. xxi, 12*). Quis namque Assur, superbi regis nomine, nisi ille per elationem cades antiquus hostis exprimitur, qui, pro eo quod multos ad culpam pertrahit, cum cuncta sua multitudine ad inferni claustra descendit ? Sepulcra autem mortuos tegunt. Et quis alius mortem acrius pertulit quam is qui, conditorem suum dispiciens, vitam reliquit ? Quem videlicet mortuum cum humana corpore suscipiunt, ejus procul dubio sepulcra fiunt [*al., sunt*]. Sed in circuitu illius sepulcra ejus sunt, quia in quorum se mentibus nunc per desideria sepelit, hos sibi postmodum per tormenta conjungit. Et quoniam nunc in semetipsis reprobi malignos spiritus illicita perpetrando suscipiunt, tunc sepulcra eorum cum mortuis ardebunt.]

† Cur autem incredibile sit illic jam in æternam damnatos fore miseros, cum in hac vita adhuc sub spe penitentiae degentes multis miseriis contingat involvi ? De quibus beatus Gregorius, in libro *Moralium* xx (cap. 15). Ita disserit : [*Squalentes calamitate et miseria* (*Job xxx, 3.*) *Ægra* namque caro si studiose curari negligitur, squalore desuper ducto in infirmitate deterius gravatur, et, dum calamitati ægritudinis negligentiae miseria aditur, gravior molestia oborto [*al., oborta*] squalore toleratur. Natura igitur humana bene condita, sed ad infirmitatem

vicio propriæ voluntatis lapsa, in calamitatem cecidit, quia pressa innumeris necessitatibus, nihil in hac vita nisi unde affligeretur invenit; sed cum eisdem naturæ nostræ necessitatibus plerumque, plusquam expedit, deseruimus, mentisque curam negligimus, ex miseria negligentiae infirmitati nostræ addimus squalorem culpæ. Necessitates namque naturales hoc habere valde periculosum solent, quod sæpe in eis minime discernitur quid circa illas per utilitatis studium, et quid per voluptatis vitium agatur. Crebro enim, occasione seductionis inventa, dum necessitati debita reddimus, voluptatis vitio deservimus, et infirmitatis velamine ante discretionis oculos excusatio nostra se palliat, ac quasi sub patrocínio explendæ voluptatis occultat; infirmitatem vero naturæ nostræ per negligentiam relaxare, nihil est aliud quam calamitati miseriam addere, ac vitiorum squalorem ex eadem miseria multiplicare. Unde sancti viri in omne quod agunt, studiosissima intentione discernunt ne quid plus ab eis naturæ suæ infirmitas quam sibi debetur exigat, ne sub necessitatis tegmine in eis vitium voluptatis excrescat. Aliud enim ex infirmitate, aliud ex tentationis suggestionem sustinent; et, quasi quidam rectissimi arbitri inter necessitatem voluptatemque constituti, hanc consulendo [*al.*, consolando] sublevant, illam premedando frenant. Unde fit ut et infirmitatis suæ calamitatem tolerant, et tamen ad squalorem miseriarum per negligentiam non descendant. Hoc ipsum enim esse in calamitate est, necessitates naturæ carnis adhuc corruptibilis infirmitate sustinere; quas videlicet necessitates cupiebat evadere, qui dicebat: *De necessitatibus meis eripe me (Ps. xxiv, 17)*. Sciebat enim plerumque voluptatum culpas ex necessitatum occasione prorumpere, et, ne quid sponte illicitum admitteret, hoc ipsum satagebat evelli quod nolens ex radice tolerabat. At contra pravi gaudent in his corruptionis suæ necessitatibus, quia nimirum eas ad usum voluptatum retorquent. Cum enim reficiendis cibo corporibus naturæ serviunt, per delectationem gulæ in voluptatis ingluvie distenduntur; cum tegendis membris vestimenta quærent, non solum quæ tegant, sed etiam quæ per mollietiam delectent; non solum quæ per mollietiam tactum mulceant, sed etiam quæ per colorem oculos seducant [*al.*, sed etianquæ extollant expetunt, et contra torporem frigoris non solum quæ per pinguedinem muniant]. Necessitatis igitur causam in usum voluptatis vertere, quid est aliud quam calamitati suæ squalorem miseriarum sociare? Pressa itaque tempore adversitatis Ecclesia reminiscatur eorum ex quorum merito talia sustinet, et dicat: *Qui rodebant in solitudine squalentes calamitate et miseria (Job xxx, 3), calamitate scilicet non squalerent si insitis [*al.*, in istis] necessitatibus voluptatum miseriam non superadderent, quas videlicet necessitates ex parentis primi culpa meruimus.]*

† Post hæc addis blasphemias, et mala peioribus aggeras, qui contra omnium opiniones felicitatem in

A inferno damnatis attribuis, et a miseris miseriam demis. Dicis enim:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 3, sect. 1.) ⊕ *In qua tamen nullus erit qui non habeat insitam sibi naturaliter absentis beatitudinis notionem, ejusque desiderium, ut eo maxime torqueatur quo ardentem appetat, quod justum Dei judicium comprehendere non sinat; qui procul dubio appetitus in misero non esset, si penitus quod appetit non haberet. Occultissimo itaque verissimoque modo in profundissima suppliciorum miseria damnati habebunt felicitatem, et non habebunt eam; habebunt quidem quamdam notionem ad ejus memoriam; vultum vero ejus in fructum contemplationis non habebunt. Quam profecto felicitatis notionem, miseri, ut diximus, non haberent in sua memoria, si non aliqua ejus scientia feret in sua natura. Sicut autem nullus extra se veritatis habet notionem, ita et ejus scientiam: veritas est felicitas. Nullus ergo extra naturam suam, felicitatis et notionem et scientiam habiturus sit. In miserorum itaque natura erit veritas, erit igitur felicitas. Ast quomodo illa natura misera erit, cui felicitas inerit, quæ est veritas. Quid si nulla natura fuerit punita? nunquid erit misera? Non video: qua enim causa aliqua natura erit misera, nisi fuerit punita? Itaque si nulla natura puniri potest, nulla natura misera erit. Quis autem non crediderit omnem naturam aut Deum esse, aut ab eo factam? (cap. 13, num. 4, sect. 1.) Naturam creatricem miseriarum esse capacem dementissimum est suspicari. Creatrix autem natura quali justitia punitura sit naturas quas ipsa creavit, non invenio. Nulla dehinc natura punietur; non punita non erit misera.*

CORRECTIO.

‡ O disputationem vanissimam! o dogina pestiferum! o vanitatem venenis lethalibus oblitam! nempe paulo ante dixeras quod in magno æterni ignis ardore nihil aliud esset pœnalis miseria quam beatæ felicitatis absentia. Nunc autem eo usque disputatio tua producta est ut auferres miseriam, quam prius dederas, et dares felicitatem, quam prius abstuleras. Tantis itaque contrarietatibus te ipsum impedis, ut, labyrinthum ingressus, quia filum rectricis gratiæ non quæris, qua elabi valeas minime invenias. Quid igitur? Nunquid cæcatus quispiam ideo non carebit oculis, quia notionem habitorem quondam oculorum adhuc in memoria retinet? nunquid claudus ideo rectis pedibus erit, quia vel se unquam fuisse recium meminit, vel esse desiderat, vel alios rectos incedere conspicatur? Nunquid paralyticus, omni membrorum officio destitutus, ideo erit sanus et validus, quia inest ejus memoriæ desiderium atque scientia sanitatis? Et, ne multa replicem, nunquid peccator quilibet ideo non erit peccator vel impius, quoniam justitiæ et pietatis notionem in memoria recolit? aut e contrario justus et pius idcirco non erit justus et pius, quia injustitiæ et impietatis, quæ pe-

nitus adversantur, vel cavendo vel alios prohibendo meminerunt?

Quod enim scientia beatitudinis illic damnatis desit testatur Salomon qui ait : *Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quo tu properas (Eccl. ix, 10)*. Quod quia veritati et rationi omnino constat adversum, fatendum est, auctoritate divinorum eloquiorum, in supplicio positos et miseros esse et æternæ miseræ addictos : præsertim cum, sicut supra posuimus, beatus Job, loca pœnasque gehennæ describens, dixerit : *Antequam vadam ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine, terram miseræ et tenebrarum, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans [al., inhabitat.] (Job x, 21)*. Audis terram miseræ et tenebrarum, et audes damnatorum negare miseriam. Audis ubi sempiternus horror inhabitat, et felicitatem miseris polliceris. Nunquid dives ille in inferno sepultus petens inaniter digito Lazari in requie quiescentis refrigerari linguam suam, ideo beatus erit quia beatitudinem sinus Abrahæ non solum mente volvebat, verum etiam oculis prospectabat? (*Luc. xvi, 19, etc.*) Atqui aliud multo verba respondentis Abrahæ insinuant, qui dixit : *Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris (Lûc. xvi, 25)*. Ecce cruciatus : ubi felicitas? Sicut ergo non ideo vel Abraham vel Lazarus dicendi sunt miseri quia miseriam divitis et intuebantur, et sciebant, ita nec dives felix beatusve fuit quia videbat a longe et meminerat beatitudinem in requie positorum; dicente Scriptura : *Quoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi (Psal. vi, 6)?* Et item : *Nunquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam, et veritatem tuam in perditionem? nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et iustitia tua in terra oblivionis? (Psal. lxxxvii, 12, 13.)*

Unde Cassiodorus in psal. liv. [Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus (*Ps. liv, 24*), quia dixit de justis, nunc dicit de impiis qui in gehennæ profunditate mergendi sunt. Puteus quidem dicitur hiatus patens in terræ sinibus excavatus, aquas continens humanis usibus attributas : sed, ne hunc puteum ut talem intelligere potuisses, addidit interitus; de quo alio loco legitur : *Neque aperiat super me puteus os suum (Ps. lxxviii, 16)*; fovea mortalis, mersura terribilis, ubi nec spatium ullum conceditur, nec ipsa miseris respiramenta præstantur, sed obscuritas tenebrosa circumdans, amœni luminis tollet aspectum; ex putei siquidem similitudine gehennæ tormenta nos admonet formidare.] † Augustinus in psalmo vi : [Confessus est in inferno ille dives de quo Dominus dixit : *Qui Lazarum vidit in requie, se autem in tormentis dolebat (Luc. xvi, 24)*; usque adeo confessus ut etiam moveri suos vellet ut se a peccatis cohiberent propter pœnas, quæ apud inferos esse non creduntur. Quamvis ergo frustra confessus est, tamen merito sibi illa accidisse tor-

menta. quando etiam suos ne in hæc inciderent doceri cupiebat. Quid ergo est, in inferno autem quis confitebitur tibi (*Ps. vi, 6*)? an infernum vult intelligi, quo post iudicium præcipitabuntur impii, ubi jam propter profundiores tenebras, nullam Dei lucem videbunt, cui aliquid consteantur?]

† Si enim adest illis felicitas, et adest miseria, procul dubio adest eis Dei memoria atque confessio; certum est autem nullam esse beatitudinem præter Deum. Si igitur sententia districti examinis tollentur impii, ne videant gloriam Dei, profecto nulla beatitudo vel felicitas inerit quibus tollitur copia visionis Dei. Porro certum est in hac adhuc vita positos miseros dici, testante illo prophético pœnitente, et salubriter suam miseriam deplorante : *Miser factus sum et curvatus sum usque in finem : tota die contristatus ingrediebar (Ps. xxxvii, 7)*; et Apostolo : *Miser vel infelix ego homo! Quis me liberabit de corpore mortis hujus? (Rom. vii, 24.)* quibus concinunt etiam Jacobus apostolus dicens : *Miseri estote et lugete (Jac. iv, 9)*. Si, inquam, hi de quibus, quando hic vivitur, non est desperandum quin per salubrem pœnitentiam beatitudinis gaudia nanciscantur, vocantur miseri, quis ambigat irrecuperabiliter miseros, quorum tam certa est perditio quam in eos districti iudicis fixa sententia? Legimus (dicente Domino) : *Æstimatus sum cum descendentibus in lacum : factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber (Ps. xxxvii, 5)*. Quod cum ille solus veraciter dicere potuerit, qui eadem veritatis regula solus dicere potuit : *Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam (Joan. xiv, 30)*. Liqueat mirum æternæ miseræ esse mancipatos, quibus libertatis nihil relinquitur. At quæ felicitas absque libertate? Constat quippe felicitatem absque libertate infelicitatem potius deputari, veluti de Antichristo filio iniquitatis. Salomonis parabolæ tanto ante prædixerunt : *Quod sit incessurus feliciter. Cui, quemadmodum et omnibus membris ejus transitoria felicitate pollentibus atque gaudentibus, beatitudo veræ sempiternæque felicitatis nunquam aderit, quamvis fenea felicitas (Prov. xxv, 29) eo usque arriserit, donec se supra omne quod dicitur Deus aut quod colitur superbus erexerit (II Thess. ii, 4)*. De quo legitur : *Quem Dominus Jesus interficit spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (Ibid., 8)*. Audis interfectum, audis destructum, et interfecto atque destructo felicitatem attribuis. Sine dubio qui interficitur atque destruitur, libertate et felicitate carens punitur; esse autem eum naturam creatam, quia hominem (quamvis plenum diabolo) nullus ignorat; punitur ergo natura cum interficitur homo peccati; de cujus membris propheta intentans clamat : *Injusti pœnientur, et semen impiorum peribit (Ps. xxxvi, 28)*. Et Dominus ad Cain : *Omnis qui occiderit Cain septuplum punietur*. Quod omni meritatum pœnarum actione damnabitur. Quia ergo non dubitatur puniri naturas, nequaquam debet ambigi peccatrices, et prius peccato et postmodum pœna fieri miseras.

Proinde quod dicitur de non invenire quali justitia A creatrix natura punitura sit naturas quas ipsa creavit (cap. 16, num. 16, sect. 1), nunquid non legisti justissimum Deum causa inobedientiæ primos nostri generis propagatores punisse? (Gen. iii, 16, 17.) Nam consultis Domini eosdem increpantis verbis, quibus benignissima patientia eorundem penitendinam quærebat, qua justitia puniti fuerint ostenditur. *Et vocavit* (ait Scriptura) *Dominus Deus Adam, et dixit illi: Ubi es? Respondit Adam: Vocem tuam audivi in Paradiso, et timui quia nudus sum, et abscondi me* (Gen. iii, 10). Hinc Augustinus in libro undecimo de Genesi ad litteram (cap. 34). [Satis, inquit, probabile est solere Deum per creaturam tali actioni congruam in forma humana primis illis hominibus apparere, quos tamen nunquam permisit B advertere nuditatem suam, eorum intentionem in superna sustollens; nisi cum, post peccatum, pudendum in membris motum pœnali membrorum lege sensissent. Sic ergo affecti sunt ut solent affici homines sub oculis hominum. Et talis affectio de peccati pœna erat, eum latere velle quem latere nihil potest, et ab eo carnem occultare qui cordis inspector est. Sed quid mirum si superbe [al., superbi] volentes esse sicut dii, *Evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum?* (Rom. 1, 21.) Se quippe dixerunt esse sapientes in abundantia sua, et, illo avertente faciem, *stulti facti sunt* (Ibid., 22), quod enim jam ipsos pudebat erga seipsos, unde sibi et succinctoria fecerant, multo vehementius ab illo etiam sic succincti videri videbantur, qui, tanquam familiari temperamento, ad eos videndos per creaturam visibilem velut humanos oculos afferebat. Si enim propterea sic apparebat ut homines tanquam cum homine loquerentur, quemadmodum Abraham ad quercum Mambre (Gen. xviii, 1), illa ipsa propemicitia pudore onerabat post peccatum, quæ fiduciam dabat ante peccatum; nec jam illam nuditatem audebant ostendere talibus oculis, quæ dislicebat et suis.

Dominus ergo volens jam peccatores, more justitiæ interrogatos, punire amplius quam erat illa pœna de qua jam cogebantur erubescere: *Quis nuntiavit, inquit, tibi quia nudus es, nisi a ligno quod præceperam tibi tantum ne ex eo manducares, ab eo edisti?* D (Gen. iii, 11.) Hinc enim mors concepta propter Dei sententiam qui sic fuerat comminatus, fecit adverti concupiscentialiter membra ubi [al., et ibi] dicti sunt *aperiti oculi*. Et secutum est quod *puderet* [al., puderent]; *Et dixit Adam: Mulier quam dedisti mecum, hæc mihi dedit a ligno, et edi* (Gen. lxxvii, 12). Superbia nunquid dixit: Peccavi? Superbia habet deformitatem confusionis, et non habet confessionis humilitatem. Ad hoc ista conscripta sunt quia et ipsæ interrogationes nimirum ad hoc factæ sunt ut et veraciter et utiliter scriberentur; quia si mendaciter, non utique utiliter. Ut advertamus quo morbo superbiæ laborent homines hodie, non nisi in Creatorem conantes referre si quid egerint mali,

cum sibi velint tribui si quid egerint boni: *Mulier, inquit, quam dedisti mecum, id est quam dedisti ut esset mecum, hæc mihi dedit a ligno et edi* (Ibid., 12): quasi ad hoc data sit ut non ipsa potius obediret viro, et ambo Deo. *Et dixit Dominus Deus mulieri: quid hoc fecisti? Et dixit mulier: Serpens seduxit me, et manducavi* (Ibid., 13). Nec ista confitetur peccatum, sed in alterum refert, impari sexu, pari fastu. Ex his tamen natus est, nec eos imitatus est, sed tamen [al., plane] pluribus malis exercitus [al., exercitatus] qui dixit [al., dicit] et dicit usque ad terminum sæculi: *Ego dixi: Domine, miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi* (Ps. xl, 5). Quanto melius sic et isti? sed adhuc cervices peccatorum non conciderat Dominus (Ps. cxxviii, 4), restabant labores, dolores, mortes [al., mortis], et omnis contritio sæculi, et gratia Dei, qua [al., quia] tempore opportuno subvenit hominibus, quos afflictos docuit non de seipsis debere præsumere. *Serpens, inquit, seduxit me, et manducavi; quasi cujusquam susio præcepto Dei debuerit anteponi!*

Et dixit Dominus Deus serpenti: Quia fecisti tu hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus, et ab omnibus bestiis quæ sunt super terram. Super pedes tuum, et ventrem tuum ambulabis. et terram edes diebus [al., omnes dies] *vitæ tuæ* (Gen. iii, 14), *et inimicitias ponam inter te et inter mulierem, et inter semen tuum et semen ejus. Ipsa tibi servabit caput, et tu servabis ejus calcaneum* (Ibid., 15). Tota ista sententia figurata est, nec aliud [al., aliquid] ei debet scriptoris fides C narrationisque veritas, nisi ne illam dictam fuisse dubitemus. Quod enim positum est: *Et dixit Dominus Deus serpenti, verba sola scribentis sunt; hæc exigenda sunt per proprietatem. Hoc ergo verum* [al., vere] est dictum esse serpenti (Gen. iii, 14), jam certa verba Dei sunt, quæ libero lectoris intellectui relinquuntur, utrum proprie an figurate accipi debeant, sicut in exordio voluminis hujus nostri prælocuti sumus. Proinde quod serpens cur hoc fecerit non est interrogatus, potest videri quod non ipse utique id sua [al., in sua] natura, et voluntate fecerat, sed diabolus de illo et per illum et in illo fuerat operatus, quia jam, ex peccato impietatis ac superbiæ suæ, igni destinatus fuerat sempiterno. Nunquid ergo quod serpenti dicitur, et ad eum qui per serpentem operatus est, utique refertur procul dubio figuratum est; nam in his verbis tantator ille describitur, qualis generi humano futurus esset: quod genus humanum propagari tunc cœpit quando hæc in diabolum est, tanquam in serpentem, prolata sententia, etc.

Et mulieri dixit: Multiplicans multiplicabo tristitias tuas et gemitum tuum; in tristitia paries filios, et ad virum tuum conversio tua, et ipse tui dominabitur (Gen. iii, 16). Hæc quoque in mulierem Dei verba figurate ac prophetice multo commodius intelliguntur. Verumtamen, quia nondum pepererat femina, nec dolor et gemitus parientis, nisi ex corpore mortis est quæ illa præcepti transgressione concepta est;

animalibus quidem etiam tunc membris, sed si homo non peccasset, non utique moriturus, et alio quodam statu feliciori victuris, donec post vitam bene gestam in melius mutari mererentur, sicut jam supra pluribus locis insinuavimus. Refertur hæc pœna et ad proprietatem litteræ. Nisi quia id quod dictum est : *Et ad virum tuum conversio tua, et ipse tui dominabitur*, videndum est quomodo proprie possit accipi : Neque enim et ante peccatum aliter factam [al., factum] fuisse decet credere mulierem nisi ut vir ei dominaretur, et ad eum ipsa serviendo converteretur; sed recte accipi potest hanc servitutem significatam quæ cujusdam conditionis est potius quam dilectionis; ut etiam ipsa satis servitus qua homines hominibus postea servi esse cœperunt, de pœna peccati reperitur exorta. Dixit quidem Apostolus : *Per charitatem servite invicem (Gal. v, 13)*, sed nequaquam diceret, invicem dominamini. Possunt itaque conjuges per charitatem servire invicem, sed mulierem Apostolus non permittit dominari in virum (*I Tim. II, 12*) : hoc enim viro potius sententia Dei detulit, et maritum habere dominum meruit mulieris non natura, sed culpa : quod tamen nisi servetur, depravabitur amplius natura, et augebitur culpa.

Dixit ergo et ad virum ejus : *Quia audisti vocem mulieris tuæ, et edisti de ligno, de quo præceperam tibi de eo solo non edere, maledicta terra in operibus tuis; in tristitiis edes illam omnes dies vitæ tuæ, spinas et tribulos edet [al., germinabit] tibi et edes fenum agri. In sudore faciei tuæ edes panem tuum, donec convertaris in terram, ex qua sumptus es, quia terra es, et in terram ibis (Gen. III, 13, 18, 19)*. [Hoc esse in terra labores humani generis quis ignorat? Et quia non essent, si felicitas quæ in paradiso fuerat teneretur, non est utique dubitandum, ac per hoc etiam proprie verba hæc primitus accipere ne pigeat.]

† Hæc est incunctanter justitia, qua natura summe sempiternæque bona et justa punit naturam superbialem, sui que Factoris imperium contumaciter transgredientem : quæ punitio bifariam dividitur, et nunc, in absolutione animæ a suo corpore, comparata hujus primæ prævaricationis merito, quod ab ipsa radice in omne posteritatis ejus genus transfusum atque innatum est, et postmodum in gehenna, quæ, tam hujus quam aliorum multiplicitate criminum libidinosa perversitate contractorum, acquisita est, dicente Salomone : *Et cuncta quæ fiunt adduces, Deus, in iudicium pro omni errato, sive bonum sive malum sit (Eccli. XII, 14)*. Et item : *Lætare, ergo juvenis in adolescentia tua, et in bono sit cor tuum, in diebus juventutis tuæ : et ambula in viis cordis tui, et in intuitu oculorum tuorum, et scito quod pro omnibus his adducet te Dominus in iudicium (Eccli. XI, 9)*. Si nulla natura puniatur, quare, quæso, iudicium celebrabitur? Nam si non impii in eo puniendi sunt, qua ratione iudicium agendum sit, prorsus ignoro : an propter justos tantum, ut præmia recipiant quæ merentur? Quis hoc vel demens dixerit?

A Omnes paginæ divinatorum eloquiorum ad hoc diem iudicii præstitutum prædicant, *ut in eo recipiat unusquisque, tam justus videlicet quam injustus, prout gessit, sive bonum sive malum (II Cor. v, 10)*. Et hæc fides est catholica, quia vera atque sincera. Quia ergo certum est futurum esse iudicium, et in eo retribui unicuique, tam pio quam impio, quod meretur, nihilominus certum est sicut bonos affici præmiis, ita malos addici tormentis. Atqui torquebantur pœnis interminabilibus addicti; puniuntur ergo, quoniam non est aliud punire quam pœnis vel transitoriis vel æternis afficere. Justum est igitur ut creatrix natura puniat prævaricatricem naturam, quæ voluntati rectissimæ auctoris sui præpositam suam perversissimam voluntatem. Quod si omni procul ambiguo certum est, haud secus certum sequitur omnes quicumque puniuntur miseros esse sempiternæque miseræ substratos, nunquam ab ejus tam mentis quam corporis cruciatibus evasuros. Hæc est, inquam, inflexibilis justitia terribiliter judicantis, quam nunc te invenire dissimulans, post paululum experieris inventam.

Jam vero quod adhibes sententiam sancti Augustini ex libro ejus undecimo de Genesi ad litteram (cap. 21), qua dicit : [Verum esse atque manifestum justitiæ ipsi esse contrarium, ut nullo præcedente merito, hoc ipsum in quoque Deus damnet quod in eo ipse creaverat,] quantum veritati catholice consentiat cuivis, etiam simpliciori, patet. Nullum enim Deus damnare credendus est, nisi præcedentibus malis meritis ejus, quoniam hæc est justitiæ illius retributio inflexa in eos duntaxat quos pœnis ultricibus irremediabiliter cruciandos censor acquisimus tradit. De diabolo autem (quod nullo modo in eo natura quam Deus creavit, sed mala propria voluntas pœna ignis æterni plectenda sit, nec ejus natura significata cum dictum est : *Hoc est initium figmenti Domini, quod fecit, ut illudatur ab angelis ejus (Psal. CIII, 26)* : sed vel corpus aereum, quod tali voluntati congruenter aptavit, vel ipsa ordinatio in qua eum fecit etiam nolentem utilem bonis, vel quod præsciens eum malum futurum, fecit eum, tamen non abstinens bonitatem suam in præbenda vita atque substantia futuræ etiam noxiæ voluntati; simul prævidens quanta de illo bona esset sua mirabili bonitate ac potestate facturus) multa in eodem et sequenti duodecimo libro subtilis disputator describit, quæ aliter ab aliis adæque catholicis viris disserta atque enodata, competentiore auctoritate intellectum pie recteque quærentibus exhibent, quorum saluberrimis sensibus pius quisque scrutator inmutabiliter acquiescit : quorum tamen quædam retractavit, quædam, sicut ipse testatur, plura quæsitam quam inventa sunt, et eorum quæ inventa sunt, pauciora firmata; cætera vero ita posita, velut adhuc requirenda sint. Quibus verbis doctor humilissimus dedit occasionem aliis sanctarum Scripturarum explanatoribus, ut ea quæ auctoritati divine scrupulosius pertractata et lucidius enucleata con-

gruerent, suis opusculis indita, tam præsentium quam A tuose [al., infructuosæ] bonæ nec impunitæ malæ sint]. posteriorum eruditionibus aperirent. Sed et ipse in
 opere de Civitate Dei multo melius atque ortho-
 doxius eadem elimata disseruit, dissertaque explicuit,
 quæ competenti loco post, si Dominus annuerit,
 inserentur.

Constat etiam te superioribus litteris tuis satis
 egisse, ut ostenderes voluntatem esse naturam :
 Quod si esset verum, mirum est quomodo nunc ex
 verbis beati Augustini velis asserere, non naturam,
 sed voluntatem, esse plectendam. Si enim voluntas
 natura est, et voluntas, licet perversa, punitur, pro-
 fecto natura punitur. Nam etsi naturæ omnes a
 bono auctore bonæ sunt institutæ, rationales tamen
 proprio vitio malæ non irrationabiliter appellantur.
 Itaque si voluntas perversa punitur, et voluntas na- B
 tura est, necessario sequitur ut natura puniri dicatur.
 Eo usque autem voluntas a natura secernitur, ut
 Patres orthodoxi sæpenumero eas sequestrare luce
 clarius videantur, quorum memorabilis Augustinus in
 libro de Genesi ad litteram undecimo (cap. 9) ita
 loquitur :

[At enim, inquit, si Deus vellet, etiam isti boni
 essent. Quanto melius hoc Deus voluit ut quod
 vellent essent? sed boni infructuose, mali autem
 impune non essent, et in eo ipso aliis utiles essent].
 Sed præsciebat quod eorum futura [al., quid eorum
 factura] esset voluntas mala, præsciebat sane, et
 quia falli non potest ejus præscientia, ideo non ip-
 sius, sed eorum esse voluntas mala. Cur ergo eos crea-
 vit, quos tales futuros esse præsciebat? Quia, sicut
 prævidit quid mali essent facturi, sic etiam prævidit
 de malis factis eorum quid boni esset ipse facturus.
 Sic enim eos fecit, ut eis relinqueret unde et ipsi
 aliquid facerent, quo quidquid etiam culpabiliter
 eligerent, illum de se laudabiliter operantem inveni-
 rent. A se quippe habent voluntatem malam, ab illo
 autem et naturam bonam, et juxta pœnam sibi de-
 bitam locum, aliis [et justam pœnam sibi debitum
 locum aliis....] exercitationis adminiculum et timoris
 exemplum. Sed posset, inquit, etiam ipsorum vo-
 luntatem in bonum convertere, quoniam omnipotens
 est? Posset plane. Cur ergo non fecit? Quia noluit.
 Cur noluerit, penes ipsum est.]

† Idem in libro octavo (cap. 19) : [Locus itaque D
 magnus neque prætereundus proponitur, ut intueamur
 quantum possumus opus divinæ providentiæ
 bipertitum in natura et voluntate.] † Unde cum multa
 utiliter veraciterque dissereret, inter cætera veraciter
 ait Augustinus (cap. 23) : [Naturas creans boni-
 tate, voluntates ordinans potestate; ut in naturis
 nulla sit quæ non ab illo sit, in voluntatibus autem
 nulla bona sit, cui non prosit; nulla mala sit, qua
 bene uti non possit.]

† Item Augustinus : [Qui nunquam ita punit vo-
 luntatem malam, ut naturæ perimat dignitatem.] † Et
 paulo post : [Ergo Dei providentia regens atque admi-
 nistrans universam creaturam, et naturas et volunta-
 tes, naturas ut sint, voluntates autem ut nec infruc-

tuose [al., infructuosæ] bonæ nec impunitæ malæ sint].
 † Idem in eodem : [Deus itaque super omnia, qui
 condidit omnia, omnes naturas bonas creat, omnes
 voluntates justus ordinat.]

† Hieronymus in Expositione Isaïæ prophetæ,
 libro sexto (cap. xiv, 21) : [Deus enim omnia fecit
 bona, sed ab his qui sua voluntate sunt pessimi, se-
 mel [al., semen] ortum sit malum, quod voluntate fit.
 non natura.]

† Idem in libro tertio decimo (cap. XLVII, in
 fine : [Ex quo perspicuum est natura bonos, volun-
 tate malos fieri. Denique infertur, homo in semetipso
 erravit, non natura, sed mentis arbitrio.]

† Idem in libro quinto decimo (cap. LIV, 16) :
 [Ego enim sum per quem habitura es proselytos,
 ego qui creavi fabrum sufflantem in igne pruinas (Isa.
 LIV, 16), hoc est, diabolus, omnium malorum arti-
 ficem, non necessitate naturæ, sed mentis arbitrio :
 qui suscitabit incendia, et proferet contra te vasa,
 quales fuerunt Simon et Elymas magi, Petro et Paulo
 apostolis resistentes. Ego creavi interfectorem
 eorum qui increduli sunt futuri, non quod ego sim
 causa perditionis eorum, sed quod creatus adversa-
 rius ad pugnandum, et victis perditio et victoribus
 causa sit præmiorum, omnesque qui contra te a fabro
 sufflante sunt fabricati, non dirigentur, sed et præ-
 sentes pœnas sentient et futuras.]

† Idem in sexto decimo (cap. LIX, 8) : [Via
 eorum perversæ (Act. VIII, 13), non natura, sed pro-
 pria voluntatè.]

† Cum igitur clareat voluntatem non esse natu- C
 ram, quo pacto id quod natura non est, puniri pos-
 sit, minime intueor. Sed quoties voluntates perversæ,
 id est peccata, plecti dicuntur, metonymicos potius
 accipiendum existimo, videlicet effectum pro effi-
 ciente, id est voluntatem pro volente, et peccatum
 pro peccante debere intelligi. Quoniam id justis-
 simum duxerim, ut qui vult perverse, id est qui
 peccat, ipse quod meretur recipiat; nam animo vo-
 lente corpus operari certum est : operator ergo ani-
 mus quædam per se tantummodo cogitando, quæ-
 dam per corpus sibi subditum perpetrando : itaque
 volente animo corpus perficit : dignum est igitur ut
 sicut non dissentiant in operando, ita non sint dis-
 pares in patiando. Quid est enim quod tot morbis
 atteritur et morte dissolutum scatet vermibus, pu-
 trescit, fatiscit, in pulverem redigitur, et multoties
 in nihilum deducitur, nisi natura? Interrogemus tot
 sepulcorum cadavera, tot animantium, volatilium,
 repentium pisciumque examina, tot terræ nascentia,
 vel annuis, vel menstruis, vel quotidianis casibus de-
 cidentia, et ipso ruinæ, corruptionisque suæ ine-
 vitabili fine videbimus naturas puniri, naturas cor-
 rumpi, naturas dissolvi, et pene ad nihilum impelli.

Hinc Augustinus in homilia 59 in Evangelium
 Joannis (tract. XLII), [Propterea vos non auditis,
 quia ex Deo non estis (Joan. VIII, 47) : Iterum no-
 lite attendere naturam, sed vitium. Sic sunt isti
 ex Deo, et non sunt ex Deo; natura ex Deo, vitio

non ex Deo; natura enim bona, quæ ex Deo est, peccavit voluntate credendo quod diabolus persuasit, et vitiosa est; ideo medicum quærit, quia sana non est. Quod ergo ait Dominus: *Qui est ex Deo, verba Dei audit: propterea, vos non audistis, quia ex Deo non estis* (Joan. viii), non naturarum merita discrevit, aut præter suam animam et carnem aliquam naturam in hominibus, quæ peccato vitiosa non esset, invenit. † Quodque infers:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 7, sect. 2.) ⊕ *Si ergo angelica natura in diabolo juste non sinitur puniri, quid mirum si humanam substantiam in hominibus etiam impiissimis eadem divina justitia prohibeat torqueri?*

CORRECTIO.

† Satis tam auctoritatis quam beati Gregorii verbis ostensum est humanam substantiam, id est animam et corpus, ante diem judicii secretim, post vero pariter cruciari. Verum ne unius doctoris te singularitas offendat, ponamus etiam beatum Hieronymum, qui verba Isaïæ prophetæ fideliter explanans, hanc depromit catholicæ veritatis sententiam (Hier. in Isa. cap. ult., v. ult.).

[Egredientur, et videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur, et erunt usque ad satietatem visionis omni carni (Isa. LXVI, 24): Omnis caro quæ adoratura est in conspectu Domini, vel in Hierusalem cælesti, vel in omni loco in quo levantur mundæ manus, egredietur, ut videat cadavera hominum mortuorum qui prævaricati fuerunt in Deum. Quod vel de Judæis intelligi potest, de quibus dictum est: *Filios genui et exaltavi, ipsi autem me spreverunt* (Isa. i, 2); vel de omnibus qui, habentes notitiam Dei in cordibus suis, aversi sunt in vanitatem, ut adorarent creaturam potius quam Creatorem (Rom. i, 25). Egredientur autem non loco, sed intelligentia. Neque enim cadavera mortuorum possunt in-tus esse cum Domino. Quod si omnia caro adoratura est Dominum, et e contrario cadavera virorum qui prævaricati sunt in Domino, æternis tradentur ardoribus, in utramque partem veræ carnis erit resurrectio. Vermis autem qui non morietur et ignis qui non exstinguetur a plerisque conscientia accipitur peccatorum, quæ torqueat in supplicii constitutos: quare vitio suo atque peccato tantum [al., electorum] caruerint bono, juxta illud quod dicitur: *Versatus sum in miseria, dum infigitur mihi spina* (Ps. xxxi, 4); et in Proverbiis: *Tinea ossium cor intelligens* (Prov. xiv, sec. LXX); et iterum sub obelo: *Sicut tinea vestimentum, et vermis lignum, sic mæror excruciat cor viri* (Prov. xxv, 20). Ita duntaxat, ut non negent prævaricatorum et Deum negantium æterna supplicia, dicente Domino in Evangelio: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41). Et in alio loco: *Ligate manus ejus et pedes, et mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium* (Matth. xxii, 13). Si manus audi-

vimus et pedes, et tenebras exteriores, quæ oculorum pœna est lumen Dei non videntium; et fletum, qui utique et ipse ad oculos pertinet; et stridorem dentium: miror quosdam æereum corpus, et paulatim in auras tenues dissolvendum post resurrectionem introducere; quia Dominus potentia majestatis suæ ad apostolos clausis ingressus est januis (Joan. xx, 19, 26). Qui certe et ante resurrectionem pedulo super mare ambulavit incessu, et hoc ipsum apostolo præbuit Petro, ut qui fide ambulabat, infidelitate postea mergeretur (Matth. xiv, 25, 26, 29); cui dictum est: *Quare dubitasti, modicæ fidei?* (Ibid., 31.) Ignis quoque juxta id accipiendus, quod et vermis, qui tandiu succenditur quandiu habeat materiam qua vorax flamma pascatur. Si quis igitur habet in conscientia sua zizania, quæ inimicus homo, dormiente patrefamiliæ, superseminavit, hæc ignis exuret, hæc vorabit incendium. Et omnia [al., omnium] sanctorum oculis eorum supplicia monstrabuntur, qui pro auro, et argento, et lapide pretioso, ædificaverunt super fundamentum Domini, fenum, ligna, stipulam, ignis pabulum sempiterni.]

† Idem in libro decimo (cap. xxx, 20): [Vox Domini atque præceptum omnibus nota fient, et fortitudo brachii illius cunctis patebit, quando retributionis tempus advenerit, flammæ et turbinis, gradinisque magnitudine, et pondere lapidum deseruet. Super quo Ezechiel in prophetia Gog et Magog plene sermone describit [al., scribit]: *Ad vocis ejus imperium pavebit Assur virga percussus* (Ezech. xxxviii, 31). Omnis impius, omnis inceptor gentis inimicæ, non quo in die judicii solus sit feriendus Assyrius, sed propter [al., quo per] Assyrium diabolum intelligamus. Denique sequitur: *Et erit transitus virga fundata, quam requiescere faciet Dominus super eum* (Isa. xxx, 32). Et est sensus: Nequaquam cum virga percutiet, et eam rursus levabit, ac more cædentium finem faciet verberandi; sed quasi fundatam et alta radice delectam in pœnis ejus faciet permanere. Quod si ita intelligitur, ubi erit pœnitentia diaboli: præsertim cum dicatur peccatoribus: *Ite in ignem æternum, quem præparavit Deus diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41). *In tympanis et citharis, et in bellis præcipuis expugnabit eos, dæmones videlicet et omnes impios cum gaudio omnium Dominus expugnabit. Ab heri quippe et a præterito tempore præparata est a rege Domino Thophet* (Isa. xxx, 33), id est lata et spatiosa gehenna, quæ eos æternis tradet ardoribus. Nutrementum ejus et fomes ignis est, et ligna multa, id est flamma perpetua et supplicia peccatorum. Et quoniam sicut de camino et fornace ignis ardentis propheticus sermo prædixerat, serrat metaphoram, ut statu et spiritu ac voluntate Domini hanc succendi sciamus, misto sulphure, quod flammam excitet, ut faciat acriora tormenta.]

† Idem in libro sexto (cap. xiv, 18): [Igitur Nabuchodonosor quasi stirps inutilis incendio præparatus, vel sicut sanies pollutus, et involutus iis qui

ab eo interfecti sunt gladio, et descenderunt usque ad fundamenta lacu, detrahitur in profundum et ne cum iis quidem habebit consortium sepulturæ, quos interfecit: alterius enim pœnæ est auctor delicti, et alterius qui ab auctore compulsus est. Iste est gladius quo vulnerati sunt plurimi et interfecti, de quo et in psalmo legimus: *Nisi conversi fueritis gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, et paravit eum: et in ipso paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit* (Psal. vii, 13, 14). His videlicet qui in suum cor ignita diaboli jacula susceperunt, etc. *Fundamenta autem lacu* pro lapidibus lacu interpretatus est Symmachus, ut aliis verbis profundum et tartarum significaret inferni. *Quasi cadaver putridum non habebis consortium, neque cum eis sepulturam* [al., in sepultura.] *Tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum interfecisti* (Isa. xiv, 21). LXX: *Quoquomodo vestimentum sanguine non erit mundum, sic nec tu eris mundus, quia terram meam perdidisti, et populum meum interfecisti.* — *Sicut cadaver putridum, sive, ut Aquila transtulit, conculcatum, non habebis consortium sepulturæ, nec cum his quidem quos interfecisti.* Tu enim magister es, illi fuere discipuli: et cui plus creditum est, plus exigetur ab eo (Luc. xii, 48). *Tu enim terram tuam disperdidisti, populum tuum occidisti, eos videlicet qui tibi sunt crediti gubernandi.* Unde ad Salvatorem audent dicere: *Hæc omnia mihi tradita sunt, et dabo tibi ea, si procidens adoraveris me* (Matth. iv, 9). Cadaver autem diaboli putridum ob magnitudinem peccatorum dubitare non poterit, qui legerit peccatum esse fetidissimum, ipso peccatore dicente: *Computruerunt, et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ* (Psal. xxxvii, 6). Iste quia terram sibi creditam perdidit, et commissum sibi populum trucidavit, nequaquam eos vivos reservans Deo, sed socios suæ præparans sepulturæ, propterea non erit nec vocabitur æternum [al., nec vocabitur in æternum semen pessimorum]. Porro juxta LXX hunc habet sensum: *O Lucifer, qui mane oriebaris* (Isa. xiv, 12), qui quando habebas opera virtutis et luminis, vestimentum eras Dei, et de te dici poterat: *Amictus lumen sicut vestimentum* [al., lumine sicut vestimento]: quia multos interfecisti gladio, qui descenderunt ad infernum, et eorum pollutus es sanguine, nequaquam vocaberis vestimentum Dei, sed vestimentum erore permistum, non maculatum atque pollutum, ut aliquid mundum [al., mundi] habere videaris, sed totum sanguine cruentatum. Et hoc notandum quod ad diabolum dicatur: sicut vestimentum commistum sanguine non erit mundum, sic et tu non eris mundus. Ubi sunt ergo qui dant diabolo pœnitentiam, et dicunt illum posse mundari? Nec statim patebimus hæresi [al., fate-mur hæresim], quæ diversas asserit esse naturas; et aliam esse quæ nunquam recipiat sanitatem. Non enim hoc vestimentum per se immundum est, et ita a Deo conditum, quo olim Deus vestiebatur; sed quia commistum est sanguine, et totum se pollutum quoque vitio, et malis accedentibus, non erit mundum.

Et propterea non erit mundum, quia terram Domini perdidit et populum ejus interfecit, terram Judææ, terram confessionis, et sanctos quosque perdens atque interficiens: et ideo non manebit in æternum. Unde et in Evangelio dicitur: *Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41).]

† Philippus in Expositione beati Job (lib. ii, cap. 24): *Dulcedo illius vermis*; per antiphrasim dictum, quod est dulce sit vermibus, et ab eis infatigabiliter consumatur, sicut Evangelista vel sicut Isaias propheta de prævaricatoribus dicit: *Vermis eorum non morietur et ignis eorum non exstinguetur* (Isa. lxvi, 24). Talis igitur dulcedo erit ignis iniquis et odientibus Deum.]

† Fulgentius in libro ad Petrum de Fide: [Homines vero, quia rationales facti sunt, et de se et de omnibus rebus quas in usum vitæ præsentis acceperunt, rationem reddituri sunt Deo, et pro suorum actuum qualitate recipient aut pœnam, aut gloriam: *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gesserit, sive bonum, sive malum* (II Cor. v, 10); tunc scilicet cum, secundum ipsius nostri Creatoris ac Redemptoris elogium, *omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii* (Joan. v, 28, 29), ut scilicet qui mala egerunt, eant in combustionem æternam, cum diabolo semper arsuri principe omnium malorum; qui vero bona fecerunt, eant in vitam æternam, regnaturi sine fine cum Christo principe [al., rege] omnium sæculorum.]

† In eodem: Singula vero corpora illis singulis suis animabus in resurrectione reddentur, quas in maternis, ut vivere inciperent, ventribus habere coeperunt; ut scilicet animæ in illo examine justis iudicis in eisdem singulis corporibus suis accipiant retributionem, sive regni, sive supplicii, in quibus sive bonam, sive malam qualitatem vitæ præsentis habuerunt. Qualitas autem malæ vitæ ab infidelitate incipit, quæ ab originalis peccati reatu initium sumit: in quo quisquis ita vivere incipit, ut ante finem vitam quam ab ejus obligatione solvatur, si unius diei vel unius horæ spatio anima illa vixit in corpore, necesse est eam cum eodem corpore interminabilia gehennæ supplicia sustinere, ubi diabolus cum angelis suis in æternum arsurus est, qui et primus peccavit, et peccatum primus [al., primis] hominibus persuasit: ubi cum eo etiam fornicarii, idolis servientes, adulteri, molles, masculorum concubitores, fures, avari, ebriosi, maledici, rapaces et omnes qui opera carnis agunt, de quibus beatus dicit Apostolus: *Quia regnum Dei non consequentur* (Gal. v, 21), si ante hujus vitæ terminum a vitiis [al., vitiis] suis malis conversi non fuerint, æternis ignibus exurentur. Omnis enim homo qui in hoc sæculo usque ad finem iniquitatum dilectione [al., delectatione] et cordis obduratione permanserit: sicut hic

eum noxia criminum dilectio tenuit, sic eum sine A fine sempiterna cruciatio retinebit. Erit enim etiam iniquorum resurrectio, sed sine mutatione [*al.*, immutatione], quam solis fidelibus et ex fine juste viventibus daturus est Deus. Hoc est enim quod ait beatus Paulus : *Omnis quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur (I Cor. xv, 51)* : ostendens autem justos divino munere commutandos, ait : *Et nos immutabimur*. Habebunt ergo iniqui cum justis resurrectionem carnis communem, immutationis tamen gratiam non habebunt, quæ dabitur justis : quoniam a corporibus impiorum non auferetur corruptio, et ignobilitas, et infirmitas, in quibus seminantur : quæ ob hoc morte non exstinguentur ut illud iuge tormentum corpori atque animæ sit mortis æternæ supplicium.]

† Et infra : [Ideo autem hic pœnitentia fructuosa est quia potest hic homo deposita malitia bene vivere, et mutata voluntate injusta merita simul operaque mutare, et in timore Dei ea generare quæ placeant Deo. Quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro sæculo de malis suis, sed indulgentiam in conspectu Dei non inveniet, quia etsi erit ibi stimulus pœnitentis [*al.*, plenitudinis], nulla ibi erit correctio voluntatis : a talibus enim ita culpabitur iniquitas sua, ut nullatenus ab eis possit vel diligi vel desiderari iustitia. Voluntas enim eorum talis erit, ut habeat in se semper malignitatis suæ supplicium, nunquam tamen recipere possit bonitatis affectum. Quia, sicut illi qui cum Christo regnabunt, nullas in se malæ voluntatis reliquias habebunt, ita illi qui erunt supplicio ignis æterni cum diabolo et ejus angelis deputati, sicut nullam ulterius habebunt requiem, sic bonam nullatenus habere poterunt voluntatem. Et sicut coheredibus Christi dabitur perfectio [*al.*, profectio] gratiæ ad æternam gloriam, sic consortibus diaboli cumulabit ipsa malignitas pœnam, quando exterioribus deputati tenebris, nullo illustrabuntur interiori lumine veritatis.]

† Cassiodorus in Expositione psalmi vi (vers. 6) : [Movere potest quare dicat, in morte nullum esse memorem Dei, dum vicina possit amplius ira iudicis contremisci : sed bene perfidos dicimus immemores Dei, de quibus et Isaias : *Non enim qui in inferno sunt, laudabunt te ; neque qui mortui sunt, benedicent te (Isa. xxxviii, 18)*. Nam cum dicit Apostolus : In nomine tuo omne genu flectetur, cœlestium, terrestrium et infernorum (*Phil. ii, 10*), hic de solis infidelibus ac pertinacibus debet accipi dictum, qui nullam fiduciam confessionis suæ habere promerentur. Merito ergo hic sibi festinat dimitti, quia post lucis occasum non restat nisi sola retributio meritorum]. † His tantorum Patrum concinnis catholicisque sententiis cuncta quæ in sequentibus garrula loquacitate vel loquaci garrulitate efflas, orthodoxa animadversione truncata sunt : ideoque compendiosa brevitate attackta signanda sunt potius quam effusius repetenda. Quod ergo ais :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 8, sect. 2.) ⊕ *Non enim juste punitur, nisi quod delinquere convincitur.*

CORRECTIO.

† Verum est, et ideoque juste punitur anima et corpus, quia utraque delinquere cognoscuntur. Sed hoc cum de peccatoribus dicatur, non excedit regulam veritatis : verumtamen multos puniri et videmus et legimus, in quibus tua sententia omnino frustratur. Incipiamus quippe ab Abel protomartyre, et inveniemus in eo iniquitatem non esse punitam, sed eam æquitatis merito interfectum ; cujus justitiam et liber Geneseos et ipse Dominus in Evangelio commendat (*Gen. iv, Matth. xxiii, 35*). Liber etiam prophetæ B Samuelis, Achimelech cum cæteris sacerdotibus propter misericordiam David benevole impensam iniquitate Saulis necatos indicat (*I Reg. xxii*). Et ne multa ex veteribus revolvam, septem fratres liber Machabæorum propter leges Dei, quas nullis terroribus relinquere voluerunt, tantis cruciatibus occisis intimat, ut horrorem regentibus audientibusque incutiat (*II Mach. vii*). Beatus Joannes Baptista in matris utero sanctificatus (*Luc. i, 15*), quo *inter natos mulierum major non surrexit (Luc. vii, 28)*, unius mulierculæ saltatui meretricio merces exponitur, et amputatione capitis funesti regis convivium deturpavit (*Math. xiv*). Filius Dei Deus et Dominus noster Jesus Christus, qui *peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (I Petr. ii, 22)*, tantis opprobriis affectus novissime crucis patibulo, clavorum affixione suspensus exspiravit, nec quiescente sævitiâ persequentium, lancea latus ejus mundissimum aperitur. Petrus, pastor universalis Ecclesiæ, Neronianam insaniam crucis appensione damnavit. Paulus, doctor gentium, Neronianum gladium cruentavit. Sic cæteri apostoli eorumque sequaces omnes usque in finem sæculi Domini nostri Jesu Christi martyres, nunquid sua iniquitate puniti, aut iniquitas in eis ulla punita, vel punienda creditur ? At si Dei Filium punitum negare volueris, omnes divinatorum eloquiorum paginæ tuis vecordiis, repente utroque obviant, inter quas, ut vocabulo punitiois, quod tanta delectatione persequeris, obsequamur. Liber Sapientiæ ad Patrem Deum super Filii sui nece queritur dicens : D *Eum quoque, qui non debet puniri, condemnas (Sap. xii, 15)*, quod de ipso intelligendum beatus Gregorius in libris Moralibus exponit. Et Psalmista : *Capti sunt in animam justi, et sanguinem innocentem condemnabunt (Ps. xciii, 21)*. Audis tot sanctorum examina pro confessione veritatis et æquitatis oppetere, et audes dicere humanam substantiam non puniri ? Rursus quod adjuugis :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 9, sect. 2.) ⊕ *Nullius hominis invenitur iniquitas, nisi suæ propriæ voluntatis culpabilis perversitas, quæ verissime natura non est, quia ex Deo omnium creatore in nulla substantia est creata : juste igitur punita fit misera.*

CORRECTIO.

† Si neque natura neque substantia est creata, quomodo punitur, aut sit misera? Id quod omnino non est, qualiter vel puniri potest, vel fieri miserum? Aut quod beatitudinem nunquam habuit, quatenus miseræ subiacebit? Proinde quod ex verbis beati Augustini tuam sententiam confirmaturus annectis, reparaturus inquietis in multis quod ipse fecit, puniturus in multis quod ipse non fecit, nequam tuæ perversitati suffragatur; quoniam punitio vitiorum ea potius regula, quam supra delibavimus, debet intelligi, ut merito vitiorum puniatur amator patratoreque vitiorum: non enim pœnam sentit, quod omnino non est sed quod aliquatenus est. Quid, quæso, puniebatur in transgressoribus veteris legis etiam temporaliter diversis modis pœnarum divinitus indictarum, nisi natura. Hinc Augustinus in Epistola ad Galatas (cap. III, 12): [*Lex, inquit, non est ex fide, sed qui fecerit ea vivet in illis. Non ait, Qui fecerit eam, vivet in ea, ut intelligas legem in hoc loco pro ipsis operibus positam; qui autem vivebant in his operibus, timebant utique ne si non ea fecissent, ut lapidationem vel crucem huiusmodi paterentur. Ergo qui fecerit ea, inquit, vivet in illis, id est habebit præmium, ne ista morte puniatur.*] † Idem, in lib. XXI de Civitate Dei (cap. 24): [*Ninivite quippe in hac vita egerunt pœnitentiam (Jonæ III); et ideo fructuosam, velut in hoc agro seminantes, in quo Deus voluit cum lacrymis seminari, quod postea cum lætitia metereetur. Et tamen quis negabit quod Dominus prædixit in eis fuisse completum, nisi parum advertat quemadmodum peccatores Deus non solum iratus, verum etiam miseratus evertat? Evertuntur enim peccatores duobus modis, aut sicut Sodomitæ (Gen. XIX, 24), ut pro peccatis suis ipsi homines puniantur; aut sicut Ninivite (Jonæ III, 5), ut ipsa hominum peccata pœnitendo destruantur.*] † Item sequeris:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 10, sect. 3.) ⊕ *Cum itaque omnium hominum universam naturam in primo homine Deus considerit, quod in ipsa naturaliter creatum est nullo modo potuit naturalem legem Creatoris transire: non igitur in illo peccavit quod in illo Deus creavit.*

CORRECTIO.

† Animam et corpus hominis Deus creavit, quæ pariter peccaverunt, anima volendo et pomum interdicitæ arboris concupiscendo, et corpus inobedientissime comedendo; quæ sicut utraque Deus fecit, ita utraque peccaverunt, animus volens, et corpus iniquissime obsequens, quia sicut est animi velle, ita est corporis operari. Si enim voluntas perseveratura non est, necesse est alicujus naturæ voluntas sit. Est igitur animi velle, et voluntate, id est motu suo, vel se, vel corpus suum ad hæc vel illa movere: quo conficitur ut ejus sit peccasse cujus fuit et velle. Nunquam enim voluntas nisi in natura et ex natura, quam Deus, summa et incommutabilis voluntas,

A condidit, invenitur. De qua re jam supra sententiam beati Augustini posuimus ex libro ejus Enchiridion (cap. 15), qua dicit quod [ex bona hominis natura oriri voluntas et bona potest et mala, nec fuisse prorsus unde primitus oriretur voluntas mala, nisi ex angeli et hominis natura bona.]

Qui etiam in eodem hæc est prosecutus (cap. 25): [Verum hæc communia mala sunt et hominum et angelorum pro sua malitia Dei justitia damnatorum. Sed homo habet et pœnam propriam, qua etiam corporis morte punitus est. Mortis ei quippe supplicium Deus comminatus fuerat si peccaret: sic enim munerans libero arbitrio, ut tamen regeret imperio, terreret exitio, atque in paradisi felicitate, tanquam in umbra vitæ, unde justitia custodita in meliora conscenderet, collocavit. Hinc post peccatum exsul effectus, stirpem quoque suam, quam peccando in se tanquam in radice vitiaverat, pœna mortis et damnationis obstrinxit, ut quidquid prolis ex illo, et simul damnata, per quam peccaverat, conjuge, per carnalem concupiscentiam, in qua inobedientia pœna similis retributa est, nasceretur, traheret originale peccatum, quo traheretur, per errores doloresque diversos, ad illud extremum cum desertoribus angelis, vitiatoribus, et possessoribus, et consortibus suis, sine fine supplicium. Sicut per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. V, 12): mundum quippe appellavit eo loco Apostolus universum genus humanum. Ita ergo se res habebat: jacebat in malis, vel etiamolvebatur, et de malis in mala præcipitabatur totius generis humani massa damnata; et adjuncta parti eorum, qui peccaverant, angelorum, luebat impia desertionis dignissimas pœnas. Ad iram quippe Dei pertinet justam quidquid cæca et indomita concupiscentia faciunt libenter mali, et quidquid manifestis apertisque pœnis patiuntur inviti.] † Deinde adjungis et dicis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 11, sect. 3.) ⊕ *In quo tamen omnes peccaverunt, ac per hoc in ipso omnes moriuntur, et consequenter omnes puniuntur, proinde rectissime creditur. Quemadmodum in illo Deus generalem humani generis creare voluit substantiam, ita et omnium hominum propriam substituit voluntatem. Si enim in uno communis omnium et corporalis et spiritualis naturæ humanæ plenitudo sit constituta, necessario ei inerat singulorum voluntas propria. Non itaque in eo peccavit naturæ generalitas, sed uniuscujusque individua voluntas.*

CORRECTIO.

† Caro quidem natura est, animam nullus naturam dubitat, voluntas, quia natura non sit, satis et ratione et auctoritate monstratum est. Non igitur voluntas filii ex voluntate parentum gignitur, sicut caro prolis ex carne prodire genitorum minime dubitatur. Non ergo voluntate in Adam omnes posterius peccaverunt, quam nec ab illo naturaliter traxerunt: sed

tota natura, propria ejusdem protoplasti voluntate vitiosa, quæ non est utique vitium, sed sponte semel vitiosa, nihil prorsus ex se nisi vitiatum gignere potuit, quidquid naturali commistione propagavit. Unde et Apostolus: Non, inquit, per unam vel unius voluntatem, in omnes voluntates mors pertransiit, nec in quam omnes peccaverunt, sed per unum hominem in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. xii, 5). Qui cum nulla necessitate naturæ, sed voluntate peccaverit, ita se, id est naturam suam, animam videlicet et carnem, peccando vitiauit, ut nihil ex ea complexu naturali nisi vitiatum prodire possit. Quod in motu pudendo membrorum genitalium post eorundem protoplastorum inobedientiam declaratum est, qui nunquam suæ nuditalis antea erubuisse sibi que perizomata consuisse referuntur (Gen. iii, 7). Natura itaque membrorum genitalium voluptuose ac concupiscentiabiliter mutuo sexu commista, omnino quamvis non abaque voluntate, peccare vincitur, quæ tam improbabili motu deservire nequitur comprobatur. Audi: Nunc tandem certe Pelagianum, Cœlestianum, imo si ita dici possit, Julianum te esse pronuntio, qui post damnatam olim consensu mundi totius eorum hæresim, novus, ut ita dixerim, sopitorum cinerum exsuscitator emergis, et naturale atque originale peccatum humani generis abjuras, ut gratiam gratuitam auferas. Illi enim dixerunt eadem insania, imitatione peccatum Adæ transisse in posteros, non natura: quemadmodum veritas in Apostolo et per Apostolum clamat: quorum tu sequacissimus voluntate, non natura identidem clamitare probaris. Cum enim constet, hodieque Evangelio Domini nostri Jesu Christi ubique gentium refulgente, vix provectoris ætatis, sed omnes pene parvulos infantilis ætatis ad sacramenta baptismatis deportari, quid in eis peccati propriæ voluntatis diluitur quam necdum ætatis accessu habere valuerunt? Habet igitur incon vulsum fides catholica, non in eis mundari privatam, sed originale, naturale avitumque peccatum; quod non propria cujusque nascentis, sed protoplastorum voluntate commissum, ita se omnemque ex se posteritatem concupiscentialiter processuram vitiauit, ut æterna damnatione teneatur obstricta, nisi succurrentis gratiæ fuerit miseratione liberata. Non enim diceretur naturale peccatum, si non esset etiam naturæ, jam tamen vitiatæ, non tantummodo voluntatis, quam non esse naturam, etiam te adnitente, jam dictum est. Itaque, aut nega cum Pelagianis naturale peccatum, et evertes Apostolum dicentem: *Fuimus enim natura filii iræ sicut et ceteri* (Eph. ii, 3), omnesque catholicos obrue; aut, quod optamus, veritatem naturalis, proindeque originalis peccati recipe, et te sinceritati fidei Christianæ ascisce.

IOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 12, sect. 3.) *Si quidem si ea natura delinqueret, cum una sit, tota profecto periret; sed non perit, quando medicamentum vulneris, hoc*

est substantia Redemptoris, in ea remansit incorruptum, præter quod omnes peccaverunt simul in homine uno: non enim ille peccavit in omnibus, sed omnes in illo; sicut enim ille habebat propriam voluntatem, ita et proprium peccatum. Et quemadmodum in illo unusquisque potuit proprium committere delictum, in nullo quippe vindicatur juste alterius peccatum, proinde in nullo natura puniatur, quia ex Deo est, et non peccat. Motus autem voluntarius libidinosus utens naturæ bono, merito puniatur, quia naturæ legem transgreditur, quam procul dubio non transgrediretur, si substantialiter a Deo crearetur. Hinc aperte colligitur in impiis supplicia non perpeti quod Deus fecit, sed quod superbia vitiose invenit: libido siquidem perversæ voluntatis cruciatur, dum ea omnia male aut indigne appetit, habere non sinitur.

CORRECTIO.

† *Quamvis abunde his tuis pravitatibus responsum sit, illud tamen in eis primo perpendi oportet quod voluntatem a substantia secernere videaris, quam primis tui operis partibus essentiam obstinatissime affirmabas. Sed si natura non est, quo pacto a Deo substitutam in homine dixeris nequaquam video: nam si natura non est, quomodo sicut natura ad omnes transiit? Et de natura quidem corporis, quod in illo uno omnium hominum fuerit, nullus ambigit: nascitur enim de carne caro; sed utrum et anima similiter de anima nascatur magna quæstio est, et a Patribus diu multumque discussa, sed absque certa definitione relicta. Quapropter quidquid de voluntate (quam constat per se non esse naturam sed naturæ, id est animæ motum spontaneum) agis, frivolum prorsus et veritati contrarium judicatur: quippe cum voluntas sicut per se non esse, ita per se velle, id est moveri, non possit, et quidquid voluntatæ agitur, volenti procul dubio imputetur. Vult autem animus, et cum perverse vult, ipsius perversitatis merito jure puniatur.*

*Si natura non peccat, arguis mendacii Apostolum, qui de Deo Patre dicit quia miserit Filium suum in similitudine carnis peccati (Rom. viii, 3), qui nunquam habuit carnem quæ esset similitudo carnis peccati, id est nostræ, si natura, quod est homo, id est anima et caro, non peccat. Bifariam igitur mentium deprehendis Apostolum, quod et Filius Dei non habuerit similitudinem carnis peccati, id est veram carnem. Et quod nulla sit, id est nostra caro peccati, quæ originaliter ac naturaliter nullam trahat peccatum. Nec advertis, vel forte a nemine adverti autumas, quanta id absurditas, imo impietas, consequatur: si enim natura non peccat, ergo nec homo peccat; si homo non peccat, ergo nec Dei Filius Dominus noster Jesus Christus a cæteris hominibus, excepta generationis et activitatis singularitate, dispescit: si hac exceptione secretæ, in nullo a cæteris mortalibus differt, falsum est quod ait Propheta: *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Domino in filiis Dei?* (Psal.*

lxxxviii, 7.) Si enim natura, id est homo, non peccat, æquales sunt proprius Dei Filius et adoptivi filii Dei; quod quia omnes pene blasphemias superat, fatendum est testimonio veracis Apostoli carnem nostram *carnem esse peccati*, id est cum peccato generatam, conceptam et editam. In cujus similitudine, id est veritate carnis cum peccato nec genitæ, nec conceptæ, nec editæ, miserit Deus Pater Filium suum. Et ne usitatissima vobis pravitate baccheris in aliud apostolica verba deflectens, audi sequentia, *ut de peccato*, inquit, *damnaret peccatum in carne*, hoc est, ut de carne sua quam instituerat esse hostiam pro peccato, damnaret peccatum, nostræ carni ingeneratum, a quo, præter ipsam solam, nulla nostra caro expers, nulla exors nunquam post protoplastorum inobedientiam, justamque tremendi

B iudicis animadversionem, potuit, potest aut poterit generari. Itaque si quidem absque ulla formidatione fatendum est, caro proprii Filii Dei similitudo fuit carnis peccati, id est non cum peccato sata, concepta et edita, sine quo caro peccati, id est nostra, nec seri, nec concipi, nec edi valeat, sequitur ut natura, quæ est caro peccati, videlicet nostra caro, peccare convincatur. *Quoniam quis in nubibus aquabitur Domino, similis erit Domino in filiis Dei?* (Psal. lxxxviii, 7.) Inconcusse quippe fides catholica tenet et prædicat Filium Dei in hoc, excepta deitatis eminentia, a cæteris hominibus discerni, quod nec concupiscentialiter, nec sexuum commistione, sed sola sancti Spiritus operatione conceptus, nulla originalis noxæ potuerit noxiatione vitari.

C Ideoque tam conceptione quam nativitate, et vitæ processu, omnis peccati immunis *solus liber* potuit *inter mortuos* esse (Psal. lxxxvii, 6), cujus naturali munditia omnes nostræ naturales affectivæque immunditiæ tergerentur.

Peccavit itaque in primo homine naturæ generalitas, id est anima concupiscens illicitum, et corpus suæ animæ concupiscentiis obsecundans. Non enim voluntatem ex voluntate nasci, vel per traducem in propaginem diffundi, recte possumus dicere, cum non sit natura, sicut recte dicimus, hominem ex homine, quod est natura. Ac per hoc tota perierat, quia tota deliquerat; et quia tota perierat, tota a Dei Filio veraciter misericorditerque suscepta est. Tota autem suscepta est, id est, ut tota liberaretur; tota vero liberata est, quia tota in Dei Filio passionem perpessa est. Tota in eo tormentum, tametsi indebite, pertulit, quia et corpus cruciatibus attritum sepulturæque mandatum est, et anima, relicto ad tempus corpore, liberrima inferos penetravit. Tota item libera est, quia citæ resurrectionis gloria de corruptione ad incorruptionem, de morte ad vitam, de mortalitate ad immortalitatem transiit. Non itaque in Dei Filio voluntas punita est, quæ nulli unquam pravitati fuit obnoxia, sed natura, quam in Adam perditam in seipso mirabili dignatione reparavit et liberavit. Sicut enim paulo ante præmisimus, nullatenus in eo et quibusdam membris ejus iniquitas est

A punita, sed natura: in quo, ut diximus, ideo natura punita est, quia natura perierat, dicente ipso: *Venit enim Filius hominis querere et salvum facere quod perierat* (Matth. xviii, 11). Si enim non natura perierat, sed voluntas nequam, necessarium fuerat a Dei Filio naturam suscipi, sed id tantummodo quod perierat, id est voluntatem. Perierat autem anima, quæ a beatitudine extorris diutissime exsulabat; perierat et corpus, quod in pulverem, unde sumptum fuerat, fatiscebat: sed utrumque reparatum est, quia et anima beatitudini, et corpus incorruptioni per Mediatoris humilitatem ineffabilem restituitur.

Ambrosius exponens in Epistola ad Corinthios Apostolum dicentem (I Cor. xi, 26): *Mortem Domini annuntiantes donec veniat* [Quia enim, inquit, morte Domini liberati sumus, hujus rei memores in edendo et potando carnem et sanguinem; quæ pro nobis oblata sunt, significamus, Novum Testamentum in his consecrati; quod est nova lex, quæ obedientem sibi tradit cælestibus regnis: nam et Moyses accepto sanguine vitali in patera, aspersit filios Israel dicens: Hoc est Testamentum quod disposuit Deus ad vos (Exod. xxiv, 6-8). Hoc figura fuit Testamenti quod Dominus Novum appellavit per prophetam, ut illud Vetus sit quod Moyses tradidit. Testamentum ergo sanguine constitutum est, quia beneficii divini sanguis testis est in cujus typum nos calicem mysticum sanguinis ad tuitionem corporis et animæ nostræ percipimus, quia sanguis Domini sanguinem nostrum redemit, id est totum hominem salvum fecit. Caro enim Salvatoris pro salute corporis, sanguis vero pro anima nostra effusus est, sicut prius præfiguratum fuerat a Moyse (Hebr. ix). Sic enim ait: *Caro*, inquit, *pro corpore vestro offertur, sanguis vero pro anima* (Levit. xvii, 11), ideoque non manducandum sanguinem. Si igitur apud veteres imago fuit veritatis, quæ nunc apparuit et manifestata est in Salvatoris adventu, quomodo hæreticis contrarium videtur Vetus Novo, cum ipsa sibi invicem testimonio sint?

† Beda in Expositione Genesis: Et quidem, ipsi sibi fecerant perizomata de foliis ficæ, quibus pudenda tegerent (Gen. iii, 7); sed Deus facit illis tunicas pelliceas quibus omne corpus illorum induat, quia ipsi, perdita per prævaricationem gloria innocentia, prætere sibi velamen excusationis, qua suam culpam in Conditore transfunderent, et ipse Conditor illos per sententiam justii iudicii, oblato statu vitæ immutabilis, in anima simul et carne mulctavit pœna mortalitatis.]

† Memento quid beatus Augustinus dixerit (Enchirid., cap. 30): [Quid enim boni operatur [al., operari potest] perditus, nisi quantum fuerit a perditione reparatus [al., liberatus]? Nunquid libero voluntatis arbitrio? Et hoc absit: nam libero arbitrio male utens homo, et se perdidit et ipsum.]

† Idem in epistola ad Vitalem: [Et sic eripit vasa

ejus quæcunque prædestinavit eripere, arbitrium eorum ab ejus liberans potestate, ut illo non impediende credant in istum libera voluntate, proinde hoc opus est gratiæ, non naturæ. Opus est, inquam, gratiæ, quam nobis attulit secundus Adam, non naturæ, quam totam perdidit in semetipso primus Adam.]

† Se enim perdidit, id est naturam suam, quod est anima et corpus. Hoc ergo perferat, quia hoc utique peccaverat; et quia hoc totum peccaverat, propterea totam massam corruerat, ut nihil ex ea naturali conjunctione maris et femina nisi corruptum, ac per hoc morti subditum, nasceretur: et propterea juste alterius, id est primi hominis, peccatum in altero, id est prole illius, quæ est totum genus humanum, vindicatur, quia corruptionem paternæ radicis tota naturaliter soboles traxit ex genere. Certe in parvulis nullam voluntatis vel actionis propriæ singularitatem asserere poteris, qui tamen omnes extra baptismi gratiam morientes, non suo, sed protoplasti peccato perpetua plexione damnantur.

Hinc Augustinus in libro Enchiridion (cap. 46): [Parentum quoque peccatis parvulos obligari, non solum primorum, hominum, sed etiam filiorum [al., suorum], de quibus ipsi nati sunt, non improbabili-ter dicitur. Illa quippe divina sententia: *Reddam peccata patrum in filios (Deut. v, 9)*, inenit eos utique, antequam per regenerationem ad Testamentum Novum incipiant pertinere. Quod Testamentum prophetabatur, cum diceretur per Ezechielem non accepturos filios peccata patrum suorum, nec ulterius futuram in Israel parabolam illam: *Patres manducaverunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt (Ezech. xviii, 20)*. Ideo enim quisque renascitur, ut solvatur in eo quidquid peccati est cum quo nascitur: nam peccata quæ male agendo postea committuntur, possunt et poenitendo sanari, sicut etiam post baptismum fieri videmus. Ac per hoc non ob aliud est instituta regeneratio, nisi quia vitiosa est generatio; usque adeo ut etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat: *In iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis mater mea me in utero aluit (Psal. l, 7)*. Neque hic dixit, in iniquitate vel peccato, cum et hoc recte dici posset; sed iniquitates et peccata dicere maluit. Quia et in illo uno, quod in omnes homines pertransiit, quodque [al., atque] tam magnum est, ut eo mutaretur et converteretur in necessitatem mortis humana natura, reperiuntur, sicut supra disse-rui, plura peccata et alia parentum, quæ etsi non ita possunt mutare naturam, reatu tamen obligant filios, nisi gratuita gratia et misericordia divina subveniat.]

† Audis parentum peccatis parvulos obligari, et dicis in nullo vindicari juste alterius peccatum? Audis naturam morte punitam, et dicis in nullo naturam puniri? Verissime itaque dicitur in impiis supplicia perpeti quod Deus fecit, id est totam humanam substantiam, sed merito peccati, quod tota commisit.

A Alia est ergo cruciatio perversæ voluntatis, dum ea quæ male aut indigne appetit, habere non sinitur, quod tamen ad crucialium volentis refertur; alia cum hic vel postmodum anima et corpus manifestis atque evidentibus tormentis afficitur. Intueamur sane cujuscunque maris semen in femina seminantis, quod naturam esse nunquam negabis, videlicet ex natura, id est carne serentis prodiens, exceptorio uteri muliebris infusum, quæ in eo voluntas? Certe inanimatum esse semen masculi quando profunditur, nullus dislitetur: ubi ergo voluntas in semine? Nam voluntatem animi esse, quis nesciat? Cum ergo in serenda prole constet solum semen inanime seminari, et post per intervalla temporum illud a conditore universitatis coagulari, coagulatum in membra propria delineari, delineatum formari, formatum solidari, solidatum spiraculo vitæ animari? Nimirum constat nequaquam sibi velle prius inesse, quam id videlicet animam auctoris munere consequatur, cujus proprie velle non dubitatur. Clamat tamen Propheta ingemiscens, et dicit: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea (Psal. l, 7)*. Concipi autem semen nullus ignorat, quod cum absque contradictione bonum, quia omnis creatura Dei bona, mundumque sit: omne quippe bonum mundum, et nullum mundum non bonum: quærendum est quare se in iniquitatibus conceptum deploret. Non enim in suis, quæ per propriam voluntatem adhuc nulla sunt, sed procul dubio in primi propagatoris nostri, ex quo cum humana substantia jure damnata iniquitati nascendo trahimus, quam nullatenus nisi renascenti evadimus. Hoc tamen ipsam semen beatus Job immundum vocare non metuit, cum dicit: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es? (Job xiv, 4)*. Quare, quæso, immundum? cum Dominus pastor Ecclesiæ dicat: *Quod Deus mundavit, tu ne commune dixeris (Act. xi, 9)*; et in Evangelio: *Non ea que intrant in os coinquant hominem, sed quæ de corde exeunt, ea coinquant hominem (Matth. xv, 11)*. In semine vero, quod seritur, nullam inesse propriam volendi possibilitatem atque scientiam quis nesciat? Unde ergo immundum est? Nunquid ex eo quod est creatura Dei? Absit. Restat igitur ut ex traduce iniquitatis primigenæ immundum fateamur, quod et dignitate primæ conditionis mundum catholica tenet et convincit Ecclesia. Patet itaque reatu paternæ transgressionis immundum seri, concipi et nasci, quod puritate primæ creationis mundum factum nullus nisi expers veritatis ignorat aut negat.

Hinc Gregorius in Moralium libro undecimo (cap. ult., in fine). [Is qui per se solus est mundus, mundare prævalet immunda. Homo enim in corruptibili carne vivens, habet tentationum immunditias impressas in semetipso, quia nimirum eas traxit ab origine. Ipse quippe propter delectationem carnis ejus conceptio immunditia est: unde et Psalmista ait: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea (Psal. l, 7)*. Hinc est ergo quod ple-

rumque tentatur et nolens; hinc est quod immunda A
quædam in mente patitur, quamvis et iudicio reluc-
tetur, quia conceptus de immunditia, dum ad mundi-
tiam tendit, hoc conatur vincere quod est. Quis-
quis autem occultæ tentationis motus atque immun-
ditiam cogitationis evinceret, nequaquam sibi suam
munditiam tribuat, quia de immundo conceptum
semine nullus facere mundum potest, nisi is qui
mundus per semetipsum solus est (*Job* xiv, 4). Qui
ergo jam ad locum munditiæ mente pervenit, concep-
tionis suæ viam respiciat, per quam venit, atque
inde colligat quia ex sua virtute non habet mundi-
tiam vivendi, cui de immunditia factum est initium
subsistendi.] † Quodque iners :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 6, num. 13, sect. 4.) *Θ* Quod si nullam
naturam puniri ratio suavit, necessario nullam naturam
punire suavit. Neque enim creatrix. Neque creata
puniri creatam, quia nulla substantia alterius substan-
tiæ contraria esse potest.

CORRECTIO.

† Sufficit huic phantasie dissolvendæ Veritatis
elogium, quo dicit: *Nolite timere eos qui occidunt*
corpus, animam autem non possunt occidere; sed po-
tius cum timete qui habet potestatem et animam et
corpus perdere in gehenna (*Matth.* x, 28); et item:
Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo et ange-
lis ejus (*Matth.* xv, 41). Quod utique hominibus, id
est naturis, dicitur est, non per se voluntatibus,
quæ per se esse non possunt, quia naturæ non sunt. C
Porro de originalis peccati damnatione, cujus merito
justissima Dei sententia universum genus humanum
morti fecit obnoxium, quantum Pelagianis patribus
tuis faveras in promptu est: unde plura dicere su-
persedimus, quia satis superque a Patribus inde
actum terminatumque cognovimus. Substantias vero
substantiis contrarias, multa documenta sunt: et ut
cætera præteream, perspicuum est aquam igni, ignem
aquæ lignisque et cæteris terrestribus materiis: con-
trarium venenum homini, salivam hominis diu jeju-
nantis serpenti, hominem homini, diabolus homini,
et cætera hujusmodi. Deum vero naturis a se creatis
in tantum non esse contrarium, in quantum ab eo
create sunt; in eo autem quod ab eo superbiendo
discedunt, non solum rationabilibus, verum etiam
irrationabilibus adeo contrarius justitiæ æquitate
ostenditur, ut illas jure prævaricationis transgres-
sione pleat, et has illarum merito vel perdat vel
in deterius commutet: ut in diluvio, Sodomis et
multis aliis terrarum orbis partibus factum legimus
faciendumque in iudicio credimus et exspectamus.
Dicit etiam Apostolus: *Caro concupiscit adversus spi-*
ritum, et spiritus adversus carnem. Hæc enim sibi in-
vicem adversantur, ut non quæcunque vultis, illa fa-
ciatis (*Gal.* v, 17); et item: *Video autem aliam legem*
in membris meis repugnantem legi mentis meæ et cap-
itivum me ducentem in lege peccati, quæ est in mem-
bris meis (*Rom.* vii, 23).

PATROL. CXV.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 14, sect. 4.) *Θ* Quæ, inquis, ratio
hinc maxime probatur quod nullius peccati auctoritas,
nisi mendosissime impiissimeque, ad Deum refertur;
ac si peccatum esset ex natura, natura autem ex Deo,
profecto peccatum ex Deo esse sequeretur.

CORRECTIO.

† Nunquid peccata regis Manasse, quæ tam multa
fuisse leguntur, recte patri ejus, viro justo et sancto,
deputanda sunt? (*IV Reg.* xxi.) Nempe Manassem
ex Ezechia natum nullus ignorat, peccata autem quæ
Manasses impiissime patravit, nullatenus ex Ezechia
prodierunt. Falsum est igitur quod proponis, ut ideo
sequatur peccatum esse ex Deo quod est ex natura,
quod natura ex Deo sit. Non enim juste Deo nostra
facinora ascribuntur, ex quo nos, id est naturam
nostram, esse non dubitatur. Certe libertatem arbi-
trii Deus homini largitus est, et eadem arbitrii liber-
tate homo peccavit: nunquid ideo deputabitur Deo
vitium liberæ voluntatis, quia donator ejus, id est
liberæ voluntatis, certissime creditur? Est igitur
natura omnis ex Deo, vitium vero ex natura, cujus
merito natura punitur. Dixerat eadem quondam Cœ-
lestius, Pelagii discipulus, qui tecum tantum naturæ
tribuebat, ut eam ab omni vitio post peccatum extor-
rem assereret, voluntatique soli quidquid mali fieret,
attribuere nullatenus formidaret, cui tamen a Patri-
bus responsum est: peccatum non esse vitium natu-
ræ in primo homine, sicut eam Deus condidit, C
quasi in ea et cum ea conditum, sed sicut sua volun-
tate propria depravata est ac vitiosa: quo pacto igitur
soli voluntatis peccatum esse dicitur, cum vo-
luntas per se substantia non sit? Si ergo natura non
est, sequitur ut per se sicut non subsistere, ita nec
velle boni aliquid vel mali nec operari possit. Est
autem voluntas naturæ alicujus, vult ergo natura, vel
bonum ex Deo, vel malum ex se. Est igitur peccatum
naturæ vitiatæ atque depravatæ, volentis quod vel
conditor prohibuit, vel ratio et probitas dissuasit.
Quocirca jure punitur natura, cujus est totum quod
sua propria voluntate delinquitur. Unde et Aposto-
lus monet: *Non regnet peccatum in vestro mortali*
corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Sed neque
exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed
exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes, et mem-
bra vestra arma justitiæ Deo (*Rom.* vi, 12, 13). Et
rursum: *Omnes enim nos manifestari oportet ante tri-*
bunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis,
prout gessit, sive bonum, sive malum (*II Cor.* v, 10). Et
iterum: *Nescitis quoniam corpora vestra membra Chri-*
sti sunt. Tollens ergo membra Christi faciam membra
meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret
meretrici, unum corpus efficitur: Erunt enim, inquit,
duo in carne una (*Ibid.* 15, 16). Et Dominus per
Prophetam: *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur*
(*Ezech.* xviii, 4). Hac ratione syllogismus tuus non
verissimus, sed mendosissimus; non piissimus, sed
impiissimus, et charitatis et catholicæ fidei non

40

plenissimus, sed inanissimus, cassatur, quem sic A
proposuisti :

IOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 15, sect. 4.) ☉ *Omne bonum aut Deus est, aut ex Deo factum est; omne quod ex Deo factum est, nullum vitium boni efficit: omne igitur bonum nullum vitium boni efficere potest. Et reflexim: Nullum vitium igitur boni ex bono est. Omne peccatum quia malum est, vitium boni est: omne vitium boni ex bono non est: omne igitur peccatum, quia malum est, ex bono esse non potest. Omnis creatura rationis particeps magnum bonum est: ex nullo bono malum: ex nulla igitur creatura rationis particeps peccatum est.*

CORRECTIO.

† Multo ante verba beati Augustini posuimus, quibus tuus iste syllogismus mendacii deprehenditur dicentis (August., *Enchir.* cap. 13): [Quid est autem malus homo nisi mala natura, quia homo natura est. Porro si homo aliquid bonum est quia natura est, quid est malus homo nisi malum bonum? Tamen cum duo ista discernimus, invenimus nec ideo malum quia homo est, nec ideo bonum quia iniquus est; sed bonum quia homo, malum quia iniquus.] † Et infra (cap. 14): [Et hæc duo contraria ita simul sunt, ut si bonum non esset in quo malum esset, prorsus nec malum esse potuisset: quia non modo ubi consisteret, sed unde oriretur corruptio non haberet nisi esset quod corrumpetur; quod nisi bonum esset, nec corrumpetur; quoniam nihil est aliud corruptio quam boni exterminatio. Ex bonis igitur mala orta sunt, et nisi in aliquibus bonis non sunt, nec erat alias unde oriretur ulla mali natura. Nam si esset, in quantum natura esset, profecto bona esset; et aut incorruptibilis natura magnum esset bonum, aut etiam natura corruptibilis nullo modo esset, nisi aliquod bonum, quod bonum corrumpendo posset ei nocere corruptio (cap. 15). Sed cum mala ex bonis orta esse dicimus, non putetur hoc Dominicæ sententiæ refragari, qua dixit: *Non potest arbor bona fructus malos facere*, et cætera: *non potest enim (sicut Veritas ait) colligi uva de spinis (Matth. vii, 18, 16)*, quia non potest uva nasci de spinis; sed ex bona terra et vites nasci posse videmus et spinas. Eo [at., Et eodem] modo tanquam arbor malâ fructus bonos, id est opera bona, non potest facere voluntas mala; sed ex bona hominis natura oriri voluntas et bona potest et mala; nec fuit prorsus unde primitus oriretur voluntas mala, nisi ex angeli et hominis natura bona.] † Qua sententia evacuatur nihilominus quod ad probationem propositi syllogismi adhibueras dicens :

IOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 16, sect. 5.) ☉ *Hinc ipsa Veritas ait: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona; malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala (Matth. xii, 35). Ac si diceret: Omne bonum quod ex cogitatione sua bona bonus homo profert,*

id est, ex eo in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (Col. ii, 3): Omne malum, quod cogitatione sua mala malus homo profert, ex malo thesauro est, superbia scilicet quæ est initium omnis peccati (Eccli. i, 15).

CORRECTIO.

† Hæreticis semper fuisse moris ut rectitudinem sanctæ Scripturæ ad suos detorquerent errores, tum omnes catholici doctores, tum vel maxime B. Gregorius in libris *Moralium* affatim demonstrat, quem admodum in hac tua non expositione, sed depravatione fecisse convinceris. Non enim dixit, ex cogitatione sua, sed *ex thesauro cordis*, ubi multitudinem bonarum cogitationum piarumque voluntatum sanctam congeriem voluit intimare. Et rursus non dixit, B
donatur a Deo, quamvis iste pius thesaurus non nisi ab illo percipiat quod haberi possit, sed *profert*, quæ personæ et actus multum inter se differunt: aliud est enim et alterius proferre, aliud alteriusque donare. Similiter mali hominis thesaurus non una sola cogitatione, sed multis pravæ cogitationum tumultibus comprehenditur. Nec ex sola superbia, sed aliorum complurium vitiorum struicibus agitur atque profertur.

Hæc in homilia de Encæniiis: [Thesaurus cordis intentio est cogitationis, ex qua proventum operis internus arbiter judicat. Unde sit plerumque ut minora bona nonnulli majori cælestis gratiæ mercede operentur, videlicet propter intentionem cordis quæ majora voluerant patrare bona si possent, et alii C
majora virtutum opera ostentantes, ob injuriam cordis tepidi minora a Domino præmia sortiantur. Denique opus viduæ quæ duos nummos detulit ad templum innumeris divitum donariis ab interno cordium scrutatore præfertur: *Ex abundantia enim cordis loquitur (Matth. xii, 34)*: humanum quidem iudicium sæpe fallit, quia cor proximi nescit nisi ex ore et opere pensare; Deus autem ipsum opus et sermones nostros ex cordis radice perpendit: illi ergo ex abundantia cordis os loquitur, qui ex qua intentione permanant verba non ignorat.]

† Leo in sermone (7) de *Sejunio mensis septimi*. [Verissimum namque est quod ait Dominus: *Ubi est thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum (Matth. vi, 21)*. Quis autem est thesaurus hominis nisi quædam fructuum ejus congregatio laborumque collectio? *Quid enim seminaverit quis, hoc et metet; et quale cujunque opus talis et quæstus: et ubi oblectatio fruendi constituitur, ibi cura cordis obstringitur. Sed multa sunt [at., cum multa sint] genera divitiarum, dissimilisque materiæ gaudiorum, thesaurus cuique est sæpe cupiditatis affectus, qui si de appetitu est terrenorum, non beatos facit sui participatione, sed miseros.]*

† Augustinus in Natali S. Joannis: [Quid est: *Arbor bona bonos fructus facit, et mala arbor malos fructus facit? Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona: et malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala (Matth. vii, 17; xii, 35)*. Homines arbores posuit, thesauros actus posuit. Quales

homo est, tales actus habet; si bonus homo est, bonos actus habet; si malus homo est, malos actus habet; non potest bonus homo malos actus habere, nec malus homo bonos actus habere.]

† Idem de Scriba erudito: [Quidquid homo malus de corde suo profert, malum est, ibi enim thesaurus malus: quidquid autem homo bonus de corde suo profert bonum est. Ibi est enim thesaurus bonus.]

† Item quod ex verbis S. Augustini ponis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 17, sect. 5.) ⊕ *Vitium ergo animæ est quod fecit, et difficultas ex vitio pœna quam patitur.* Et rursum: *Quid est enim dolor qui dicitur corporis, nisi corruptio repentina salutis ejus rei quam male utendo anima corruptionibus obnoxiauit? Quid autem dolor qui dicitur animi nisi carere mutabilibus rebus quibus fruebatur aut frui se posse sperabat? Hoc est totum quod dicitur malum, id est peccatum et pœna peccati.* Et paulo superius: *Quod mors non sit a Deo* (Aug., de vera Relig., capp. 20 et 12).

CORRECTIO.

† Ut hinc colligas Deum non punire quod creaverit, nec aliam naturam ab alia natura puniri, nec ullam pœnam a Deo factam, neque ab eo præscitam, neque prædestinatam. Primo omnium vellem te pie advertere sanctum Augustinum, sicut ipse fatetur proficienter scripsisse, et multa tam ex eodem libro cujus est titulus: de vera Religione, ex quo ista decerpseras, quam ex aliis suis voluminibus retractasse, quorum unum ad cætera sobrie providenda posuisse sufficeret. Quod etiam antehac posuisse me recolo (Aug., *Retract.* l. 1, cap. 21). [Alio, inquit, loco dixi: Nullius mortem Deus quærit, quod sic accipiendum est, quia sibi homo acquisivit mortem deserens Deum, et acquirit qui non requirit [at., recurrit ad] Deum: secundum quod scriptum est: *Deus mortem non fecit*; sed etiam illud non minus verum est, *Vita et mors a Domino Deo est* (*Eccli.* xi, 14): vita scilicet a donante, mors a vindicante.]

† Idem in libro contra adversarium legis et prophetarum (l. 1, c. 23). [Sed ipse Dominus, inquit, per eundem prophetam fatetur, et dicit: *Ego sum Deus faciens bona, et creans mala* (*Isa.* xlv, 7). Ita plane, ipse est enim Deus, de quo dicit Apostolus: *Vides ergo bonitatem et severitatem Dei* (*Rom.* 1, 12), hæc autem severitas ejus damnabilibus mala est, quia malum damnationis illis importat. Nam quia justa est, alio modo reperitur bona, omne enim justum bonum est.] Et infra Augustinus (*Ibidem*): [Et, si aliquando cum aliqua differentia dicitur, hoc rectius potest interesse quod dixi: ut facere sit quod omnino non erat; creare autem ex eo quod jam erat ordinando aliquid construere. Ideoque hoc loco dictum est, *Deus creans mala* (*Isa.* xlv, 7), quoniam peccantibus ea convertit in malum dispositione severitatis suæ, quæ bonitatis ejus largitate bona facta sunt. Unde dicit apostolus Paulus: *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco et in his*

qui salvi fiunt, et in his qui pereunt; quibusdam quidem odor vitæ in vitam, quibusdam vero odor mortis in mortem (*II Cor.* ii, 15, 16). Sed cum continuo sequatur, et dicat: *Et ad hæc quis idoneus* (*Ibid.*); nonne importuni quodam modo sumus ingerere ista carnalibus, non studiosis, sed contentiosis nullo modo idoneis ea capere quæ utinam saltem desinerent carpere. † Idem in libro de Civitate Dei xii (c. 3): Sola ergo bona alicubi esse possunt, sola mala nusquam; quoniam etiam naturæ illæ quæ ex malæ voluntatis initio [at., vitio] vitiatæ sunt, in quantum vitiatæ sunt, malæ sunt; in quantum autem naturæ sunt, bonæ sunt; et cum in pœnis est natura vitiosa, excepto eo quod natura est, etiam hoc ibi bonum est, quod impunita non est; hoc enim est justum, et omne justum procul dubio bonum.]

† Hanc tamen vesaniam, qua, nullam pœnam a Deo tantisper astruis factam, beatus Job mucrone veritatis recidat dicens: *Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non suscipiamus?* (*Job* ii, 20.) Gregorius (*Moral.* lib. iii, c. 7.) bona scilicet dona Dei vel temporalia vel æterna, mala autem flagella præsentia appellans; de quibus per Prophetam Dominus dicit: *Ego Dominus, et non est alter formans lucem et creans tenebras, faciens pacem, et creans mala* (*Isa.* xlv, 7): [Neque enim mala quæ nulla sua natura subsistunt a Domino creantur, sed creare se mala Dominus indicat cum res bene conditas nobis male agentibus in flagellum format, ut ea ipsa, et per dolorem quo feriunt, delinquentibus mala sint, et per naturam qua existunt, bona: unde et venenum mors quidem est homini, sed tamen vita serpenti. Amore enim præsentium ab auctoris nostri dilectione recessimus, et perversa mens, dum delectationi creaturæ se subdidit, a Creatoris societate disjuncta. Ex his ergo ab auctore ferienda erat, quæ errans auctori præposuerat; ut unde homo culpam non timuit superbus admittere; inde pœnam corrigendus inveniret; et tanto citius resipisceret ad illa quæ perdidit, quanto doloris plena esse conspiceret, quæ quæsit. Unde et bene dicitur *formans lucem, et creans tenebras*, quia cum per flagella exterius doloris tenebræ creantur, intus per eruditionem lux mentis accenditur: *Faciens pacem et creans mala*; quia tunc nobis pax cum Deo redditur, cum hæc quæ bene sunt condita, sed non bene concupita, in ea quæ nobis mala sunt flagella vertuntur. Per culpam quippe Deo discordes existimus: dignum ergo est ut ad pacem illius per flagella redeamus; ut, cum unaquæque res bene condita nobis in dolorem vertetur, correcti mens ad auctoris pacem humiliter reformetur. Hæc itaque flagella beatus Job mala nominat, quia salutis et tranquillitatis bonum qua perturbatione feriant pensat.]

† De difficultatibus tamen atque peccatis, quæ dicuntur non solum peccata, sed et pœnæ peccatorum, quod in hæc interim vita quam maxime fiant, nec his pœnæ aliæ, vel præsentēs vel futuræ ullatenus excludantur, plenæ sunt orthodoxorum

paginæ tractatorum, quorum sanctus Augustinus in libro v (cap. 3) contra Julianum hæreticum Pelagianum ita effatus est: [Inseris alia de libro meo verba, ut dixi, carnis inobedientiam inobediēti homini dignissime retributam; quia injustum erat ut obtemperaretur a servo suo, id est a corpore suo, ei qui non obtemperaverat Domino suo; et conaris ostendere hanc inobedientiam carnis potius esse laudabilem, si pœna peccantis est: et, tanquam persona sit aliqua quæ peccatorem scienter affligat, sic eam velut ultricem sceleris, et in hoc Dei ministram tanquam magnum aliquod bonum cothurno sermonis exornas, nec cogitas posse te isto modo laudare angelos malos qui utique non sunt nisi prævaricatores atque impii, per quos tamen Deum meritas pœnas irrogare peccantium sancta Scriptura testatur dicens: *Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem et iram et tribulationem, immissiones per angelos malos (Ps. lxxvii, 49)*. Lauda etiam istos, lauda eorum principem Satanam, quia et ipse vindex peccati fuit, quando *ei tradidit* Apostolus hominem in interitum carnis (I Cor. v, 5). Valde enim disertus es contra gratiam Christi, et idoneus dicere panegyricum Satanæ et angelis ejus, per quos multorum Deus iudex atque ultor est peccatorum, retribuens eis secundum opera sua, eos ipsos pessimos et damnabiles spiritus puniendorum supplicia faciens, qui bene justeque utitur et bonis et malis. Prædica igitur iniquissimas potestates, quia per ipsas mala retribuantur malis, qui propterea concupiscentiam prædicas carnis: quia inobedientia retributa est inobediētiæ peccatoris. Lauda iniquum regem Saulem, quia et ipse fuit pœna peccantium; Domino dicente: *Dedi tibi regem in ira mea (Ose. xiii, 10)*; lauda dæmonium quod rex ipse patiebatur, quia et hoc pœna fuerat peccatoris. Lauda cæcitatē cordis, quæ ex parte in Israel facta est, nec tacetur de cæcitate Israel, quare *donec plenitudo*, inquit, *gentium intraret*, nisi forte et istam pœnam negabis esse, quam, si lucis internæ amator esses, non solum aliquam, sed valde magnam pœnam esse clamares ad istam cæcitatē [at., at ista cæcitas] fuit Judæis grande incredulitatis malum, et grandis causa peccati, ut occiderent Christum. Jam istam cæcitatē si pœnam fuisse negaveris, similem te perpeti etiam non confitens iudicabis. Si autem pœnam quidem fuisse, sed peccati pœnam non fuisse contendis, interim fateris quod unum aliquid et peccatum esse possit, et pœna: si autem non est hoc [at., hæc] pœna peccati, profecto iniqua pœna est, et injustum facis Deum quo iubente vel sinente, aut infirmum quo non avertente infligitur innocenti [at., nocenti]. Quod si etiam pœnam peccati esse concedis (ne, hoc non concedendo [at., non deest], tu ipse corde cæcus appareas), vide jam, quod videre volebas, istam quam movisti solutam esse quæstionem; quia, sicut diabolus atque angeli ejus, et mali reges non solum ipsi peccatores sunt, sed per justitiam Dei fiunt etiam supplicia peccatorum. Nec ideo laude sunt digni,

A quia pœna ex illis justa infligitur dignis: Sic *lex in membris repugnans legi mentis (Rom. vii, 23)*, non ideo ipsa juste agit, quia ejus qui egit injusta [at., injuste] pœna sit justa. Et sicut cæcitas cordis, quam solus removet illuminator Deus, et peccatum est, quo in Deum non creditur, et pœna peccati, qua cor superbum digna animadversione punitur, et causa peccati, quod cæci [at., cum mali aliquid] cordis errore committitur: ita concupiscentia carnis adversus quam bonus concupiscit spiritus, et peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis; et pœna peccati est. Quia redita est meritis inobediētiæ, et causa peccati est defectione consentientis vel contagione nascentis: proinde omnia quæ pro hac tua cæca et inconsiderata opinione dixisti, qua carnis concupiscentiam, eo ipso quod eam pœnam diximus esse peccati, non solum non vituperandam, verum etiam laudandam putasti, quamlibet prolixa disputatione in eo fueris immoratus, evanuisse certissimum est. Nam quod aisti: Si libido pœna peccati est, abjiciendam esse pudicitiam, ne rebellis in Deum castitas illam ab eo dicatur enervare sententiam, et cætera hujusmodi quæ hanc vanitatem consequentia atque hinc religata contextis. Totidem verbis de cæcitate cordis, errore simili [at., simillimo] modo dici potest. Si cæcitas cordis pœna peccati est, abjicienda doctrina, ne rebellis in Deum mentis illuminatio illam ab eo dicatur enervare sententiam. Quod si absurdissimum est dicere (quamvis sit cæcitas cordis pœna peccati), eo modo absurdissimum est etiam quod ipse dixisti, quamvis sit libido, id est inobedientia carnis pœna peccati: quoniam cæcitati cordis debet resistere scientia, et libidini continentia. Eam vero pœnam quæ nec error est nec libido, debet tolerare patientia. Quapropter, quando, Deo donante, ex vera vivitur fide, ipse Deus adest et menti illuminandæ et concupiscentiæ superandæ et molestiæ perferendæ: hoc enim totum recte fit, quando fit propter ipsum; id est, quando gratis amatur ipse. Qualis amor nobis esse non potest nisi ex ipso; alioquin, quando sibi homo multum placet, et de sua virtute confidit, si traditur in desideria superbiæ suæ, tanto amplius arguetur hoc malum quanto magis ei cupiditates cæteræ cesserint, easque, velut laudabilis, hanc unam oblectando, compresserit. Quod ergo in aliis opusculis meis legisse te dicis, atque id frustra refutare contus es, esse nonnulla peccata, quæ pœnæ sint etiam peccatorum, deposito vincendi studio diligenter attende, et invenies esse verissimum, secundum ea quæ de cordis cæcitate tractata sunt. Quid enim egisti, quæso te, quid egisti commemorando apostolicum testimonium, quo ego illud probavi quod in alia mea disputatione legisti: quia de quibusdam scripsit dicens: *Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt? (Rom. i, 28)*. Hoc enim voluisti videri hyperbolicum dictum: quod fit cum, ad permovendos animos, fidem rerum qui sermocinatur excedit; ubi ergo id Apostolus fecerit,

non graveris ostendere. Cum inveheretur, inquis, in A impiorum crimina; poenarum ea nominibus aggravavit, quantumque pectori suo virtutum omnium domicilio turpitude horreret, ostendens, non tam reos quam damnatos sibi tales ait videri. Imo, sicut ipse loquitur, non sicut eum tu loqui fingis, et damnatos demonstravit et reos, nec solum de præteritis reos propter quæ damnatos, sed inde etiam reos ubi [al., unde etiam] damnatos: nam reos ostendit ubi ait: *Et coluerunt et servierunt creaturæ potius quam Creatori qui est benedictus in sæcula, amen (Rom. v, 25)*: deinde damnatos propter istum reatum; sequitur enim: *Propter hoc tradidit illos Deus in passionem ignominie (Ibid., 26)*. Audisti: *Propter hoc*, et quæris inaniter quomodo intelligendus sit tradere Deus, multum laborans ut ostendas eum tradere deserendo? Sed quomodolibet tradat, *Propter hoc tradidit, propter hoc deseruit*; et vides ejus traditionem, quamlibet et quomodolibet intelligas, quæ consecuta sint. Curavit enim Apostolus dicere quanta pœna sit a Deo tradi passionibus ignominie, sive deserendo, sive alio quocumque vel explicabili vel inexplicabili modo, quo facit hæc summe bonus et ineffabiliter justus. Nam *femina eorum (inquit) immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam: similiter autem et masculi, relinquentes naturalem usum feminae, exarserunt in appetitum suum in invicem, masculi in masculos, deformitatem operantes, et mercedem mutuan, quam oportuit erroris sui, in semetipsis recipientes (Ibid., 26, 27)*; quid hoc evidentiùs, quid apertius, quid expressius? *Mercedem mutuam* recepisse dicit utique damnatos, ut tanta operarentur mala: et tamen ista damnatio etiam reatus est quo gravius implicantur. Ita et peccata sunt ista et pœnæ præcedentium peccatorum: et quod est mirabilius, etiam oportuisse dicit eos istam *mutuam mercedem* recipere. Ita se habent etiam superiora verba Apostoli, quæ ipse posuisti: *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium: propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, et cætera quæ sequuntur*; et hic utique vides causam propter quam traditi sunt sine ulla ambiguitate monstratam. Dixit quippe quid mali ante fecissent, et adjunxit: *propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum*. Proinde præcedentis est hæc pœna peccati, et tamen etiam ipsa peccatum est, quod verbis consequentibus explicat. Sed tu contra disserens eo modo tibi videris istam solvisse quæstionem, quia desideriiis suis Apostolus traditos dixit: Jam enim flagitiorum iniquis [al., inquis] desideriiis æstuabant; et adjungis ac dicis: Quomodo ergo per potentiam tradentis deputandi sunt in talia facta cecidisse? quid ergo plus factum est, obsecro te, aut quid diceret: *Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum*; si jam erant possessi quodammodo malis desideriiis cordis sui? Nunquid autem consequens est ut si habet aliquis cordis desideria mala, jam

etiam consentiat eis ad committenda eadem mala? ac per hoc, aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis: utique, ut consentiendo eis possideatur ab eis, quod sit cum divino judicio traditur eis. Alioquin frustra dictum est: *Post concupiscentias tuas non eas (Eccli. xviii, 30)*; si jam quisque reus est, quod tumultuanes, et ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur, si non eis traditur, exercens adversus eas gloriosa certamina, si vivit in gratia. Quid tibi enim videtur, qui observat quod scriptum est: *Si præstas animæ tuæ concupiscentias, ejus (quod quid est aliud quam desideria ejus mala) faciet te gaudium inimicis et invidis tuis? (Ibid., 31)*. Nunquid jam iste reus est? habendo tales animæ concupiscentias, quas ei præstare non debet, ne in gaudium veniat diabolo et angelis ejus, qui sunt inimici atque invidi nostri. Cum ergo dicitur homo *tradi desideriiis suis*, inde fit reus, quia desertus a Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur: *A quo enim quis devictus est, huic et servus addictus est (II Petr. ii, 19)*, et fit ei peccatum consequens, præcedentis pœna peccati. Annon est peccatum et pœna peccati? ubi legitur: *Dominus enim miscuit illis spiritum erroris, et seduxerunt Ægyptum in omnibus operibus suis, sicut seducitur ebrius? (Isa. xix, 24)*. Non est peccatum, et pœna peccati ubi Deo dicit Propheta: *Quid errare fecisti nos, Domine, a via tua, obtulisti nostra corda: ut non timeremus te? (Isa. lxiii, 17)*. Non est peccatum, et pœna peccati ubi rursus Deo dicitur: *Ecce tu iratus es, et nos peccavimus: propterea erravimus, et facti sumus sicuti immundi omnes? (Is. lxiv, 5, 6)*. Non est peccatum, et pœna peccati ubi legitur de Gentibus quas debellavit Jesus Nave: *Quia per Dominum factum est confortari cor eorum, ut obviam irent ad bellum ad Israel, ut exterminarentur? (Jos. xi, 20)*. non est peccatum et pœna peccati; quod non audivit rex Roboam plebem bene monentem? quoniam, sicut Scriptura loquitur: *Erat conversio a Domino, ut statueret verbum suum quod de illo locutus est in manu Abie prophete (III Reg. xii, 15)*. Non est peccatum et pœna peccati in eo quod scriptum est, Amasiam regem Juda noluisse audire Joam regem Israel bene monentem ne procederet ad bellandum? sic enim legitur: *Et non audivit Amasias quoniam a Deo erat ut traderetur in manus hostium, quoniam quæsierat Deum Edom (II Par. xxv, 20)*. Et multa alia commemorare possumus, in quibus liquido appareat occulto judicio Dei fieri perversitatem cordis, ut non audiatur quod verum dicitur, et inde peccetur, et sit ipsum peccatum præcedentis etiam pœna peccati. Nam credere mendacio, et non credere veritati, utique peccatum est; venit tamen ab ea cæcitate cordis, quæ occulto judicio Dei, sed tamen justo, etiam peccati pœna monstratur. Quale est etiam illud quod ad Thessalonicenses scribit Apostolus: *Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, et ideo mittet illis Deus operationem er-*

roris, ut credant mendacio (II Thess. II, 10). Ecce A peccati poena peccatum est. Utrumque claret, breviter dictum est, aperte dictum est, ab eo dictum est cuius alia verba in tuam sententiam frustra detorque conatus es. Quid est autem quod dicis, Cum desideris suis traditi dicuntur, relictis per divinam patientiam intelligendi sunt, non per potentiam in peccata compulsis, quasi non simul posuit [al., posuerit] hæc duo idem Apostolus et patientiam et potentiam, ubi ait: Sic autem volens Deus ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem (Rom. IX, 22). Quid horum tamen dicis esse, quod scriptum est? Et propheta si erraverit, et locutus fuerit, Ego Dominus seduxi prophetam illum, et extendam manum meam super eum, B et exterminabo eum de medio populi mei Israel: patientia est ac potentia? quodlibet eligas, vel utrumque fatearis. Vides tamen false prophetantis peccatum esse, pœnamque peccati. An et hic dicturus es quod ait: Ego Dominus seduxi prophetam illum, intelligendum esse deserui, ut pro eis [al., ejus] meritis seductus erraret. Age ut vis: tamen eo modo punitus est pro peccato, ut falsum prophetando peccaret. Sed illud intueri, quod Vidit Michæas propheta Dominum sedentem super thronum suum, et omnis exercitus cæli stabat circa eum a dextris ejus et a sinistris ejus, et dixit Dominus quia seducet Achab regem Israel, et ascendit et cadat [al., ascendet et cadet] in Ramaoth Galaad? Et dixit iste sic et iste sic. Et exiit spiritus, et stetit in conspectu Domini, et dixit: Ego seducam eum; et dixit Dominus ad eum: In quo? Et dixit: Exibo, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et dixit: Seduces, et prævalebis; exi, et fac sic (III Reg. XXI, 20, 21, 22). Quid ad ista dicturus es? nempe rex ipse peccavit falsis credendo prophetis: at hæc ipsa erat et pœna peccati: Deo indicante, Deo mittente angelum malum, ut apertius intelligeremus quomodo in Psalmo dictum sit, misisse iram indignationis suæ per angelos malos (Psal. LXXVII, 49). Sed nunquid errando? nunquid injuste quidquam, vel temere judicando sive faciendo? absit; sed non frustra illi dictum est: Judicia tua sicut multa abyssus (Psal. XXXV, 7). Non frustra Apostolus: O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus? quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit; aut quis prior dedit illi, ut retribuatur ei (Rom. XI, 33, 34, 35)? nullum elegit dignum, sed eligendo effecit dignum, nullum tamen punit indigne [al., indignum].

Ait, inquis, Apostolus: Bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit (Rom. II, 4). Verum esse constat; sed quem prædestinavit adducit; quamvis ipse, secundum duritiam et cor impenitens (quantum ad ipsum attinet) thesaurizet sibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus (Ibid., IV, 5, 6); quantum-

libet [al., quantumlibet] enim præbeat patientiam, nisi ipse dederit, quis habet [al., agit] pœnitentiam? An oblitus es quod idem ipse doctor ait: Ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et respiciant a diaboli laqueis (II Tim. II, 25, 26), sed judicia ejus multa abyssus (Psal. XXXV, 7). Non certe si eos in quos nobis potestas est, ante oculos nostros perpetrare scelera permittamus, rei cum ipsis erimus. Quam vero innumerabilia ille permittit fieri ante oculos suos, quæ utique si nolisset, nulla ratione permitteret, et tamen justus et bonus est, et quod præbendo patientiam, Dat locum pœnitentiæ, nolens aliquem perire (II Petr. III, 9); Novit Dominus qui sunt ejus (II Tim. II, 19). Et omnia cooperatur [al., cooperantur] in bonum; sed his qui secundum propositum vocati sunt (Rom. VIII, 28). Non enim omnes qui vocati sunt, secundum propositum sunt vocati. Multi enim vocati, pauci vero electi (Matth. XXII, 14). Qui ergo electi, hi secundum propositum vocati. Unde et alibi dicit: Secundum virtutem Dei salvos nos facientis, et vocantis vocations sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum, et gratiam quæ data est nobis in Christo Jesu ante sæcula æterna (II Tim. II, 8, 9). Denique et hic cum dixisset: Omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt, continuo subdidit: Quoniam quos ante præcivit, et prædestinavit conformes imaginis Filii ejus, ut sit primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, illos et vocavit, et quos vocavit, ipsos et justificavit, quos autem justificavit, ipsos et glorificavit (Rom. VIII, 28, 29, 30), hi sunt secundum propositum vocati (Ephes. I, 11), ipsi ergo electi, et hoc ante mundi constitutionem ab eo qui vocat ea quæ non sunt, tanquam sint (Rom. XIV, 17). Sed electi per electionem gratiæ. Unde dicit idem doctor et de Israel: Reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt (Rom. XI, 5). Et ne forte ante constitutionem mundi ex operibus præcognitis putarentur electi, secutus est et adjunxit: Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia (Ibid., 6). Ex isto numero electorum et prædestinatorum, etiam qui pessimam duxerint vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiam, per cujus patientiam non sunt huic vitæ in ipsa scelorum perpetratione subtracti, ut ostendatur et ipsis et aliis cohæredibus eorum de quam profundo malo possit Deus gratia liberare; ex his nemo perit, quacunque ætate moriantur [al., moriatur]. Absit enim ut prædestinatus ad vitam sine sacramento Mediatoris finire permittatur hanc vitam. Propter hos Dominus ait: Hæc est autem voluntas ejus qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo (Joan. VI, 39). Cæteri autem mortales qui ex isto numero non sunt, ex eadem quidem massa ex qua et isti, sed vasa iræ facti sunt (Rom. IX, 22, 23), ad utilitatem nascuntur istorum. Non enim quemquam eorum Deus temere ac fortuite creat, aut quid de illis boni operetur ignorat, cum et hoc ipsum [al., ipso] bonum

operetur quod in eis humanam creat naturam, et ex eis ordinem sæculi præsentis exornat. Istorum neminem adducit ad pœnitentiam salubrem et spiritalem qua homo in Christo reconciliatur Deo, sive illis ampliorem patientiam, sive non imparem præbeat. Quamvis ergo omnes ex eadem massa perditionis et damnationis, secundum duritiam cordis sui et cor impœnitens (quantum ad ipsos pertinet) *thesaurizent sibi iram in diem iræ; quo reddetur unicuique secundum opera sua* (Rom. 11, 5), Deus tamen alios inde per misericordem bonitatem adducit ad pœnitentiam, alios secundum justum iudicium non adducit; habet enim potestatem adducendi et trahendi, ipso Domino dicente: *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum* (Joan. vi, 44). Nunquid autem Achab regem sacrilegum et impium adduxit ad pœnitentiam, aut saltem per mendacem spiritum jam seducto atque decepto patientiam et longanimitatem præbuit? (*III Reg. xxii, 20.*) Nonne in eo statim, propter quod erat seductus, morte rapiente completum est? (*Ibid., 34.*) Quis eum dicat non peccasse spiritui credendo mendacem, quis dicat hoc peccatum pœnam non fuisse peccati venientem de iudicio Dei, a quo legit mendacem spiritum sive missum sive permisum? Quis horum aliquid dicit, nisi qui dicit quod vult, et quod verum est audire non vult? Quis vero ita desipiat ut, cum audierit quod in psalmo canitur: *Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori* (*Psal. cxxxix, 9*), hoc dicat a se homo, ne Deus sit patiens erga illum, si Deus non tradit, ut mala fiant, nisi patientiam, bonitatem præbendo cum fiunt. Quid est autem quod quotidie dicimus: *Ne nos inferas in tentationem* (*Matth. vi, 13*), nisi ut non tradamur concupiscentiis nostris. *Unusquisque enim tentatur, a concupiscentia sua abstractus et illectus* (*Jac. 1, 14*). An forte hoc a Deo petimus, ut non sit erga nos patiens bonitas ejus? Non ergo ejus invocamus misericordiam, sed potius iracundiam provocamus. Quis ista sapiat sanus? Imo quis vel furiosus hæc dicat? *Tradit ergo Deus in passiones ignominie, ut fiant quæ non conveniunt* (*Rom. 1, 26*). Sed ipse convenienter tradit, et fiunt eadem peccata, et peccatorum supplicia præteritorum, et suppliciorum merita futurorum. Sicut tradidit Achab in pseudoprophetarum mendacium (*III Reg. xxii, 20*). Sicut tradidit Roboam in falsum consilium (*III Reg. xii, 15*): facit hæc miris et ineffabilibus modis, qui novit justa iudicia sua non solum in corporibus hominum, sed et in ipsis cordibus operari; qui non facit voluntates malas, sed utitur eis ut voluerit, cum aliquid inique velle non possit. [a Quæ Deus pro votis humanis propitius annuat, iratusve non annuat. Ac rursus: quæ iratus annuat, propitiusve non annuat. Atque iterum: quæ contra vota humana propitius faciat, quæ iratus non faciat: et in his omnibus bonus perseverat et justus:] exaudit propitius, non exaudit iratus; et rursus: non exaudit propitius, exaudit iratus; parcit propitius, non parcit

iratus; et rursus: non parcit propitius, parcit iratus; atque in his omnibus bonus perseverat et justus: *Sed ad hæc quis idoneus* (*II Cor. 11, 16*), utique ad hæc ejus perscrutanda et investiganda iudicia quis homo idoneus (*Sap. 1x, 13*), quem corruptibile aggravat corpus, etiamsi habeat jam sancti Spiritus pignus? Sed, homo intelligens et acutus, justam dicis esse libidinem et laudis præconio prædicandam: si eum qui Deo non obedivit, non illi obediendo punivit. Si prudenter hic saperes, profecto esse iniquitatem videres, qua pars inferior hominis repugnat superiori atque meliori, et tam [*al., tamen*] juste iniquum, suæ carnis iniquitate punitum, sicut est rex iniquus maligni spiritus iniquitate punitus. An et ipsum malignum spiritum laudare disponis? Eia quid moraris? decet enim te inimicum gratiæ Dei bonitatis, laudatorem spiritus esse mendacis; nec laborabis invenire quid dicas, laudes ejus paratas habes. Si hæc ipsa in eum verba transtuleris, quæ posuisti in laude libidinis, velut consequentia sententiam meam; quia ego dixi: Injustum enim erat ut obtemperaretur a servo suo, hoc est a corpore suo ei qui non obtemperaverat Domino suo. Quod tu negans, et falsum esse deridens, velut ostendere voluisti quæ sequeretur absurditas, tanquam ultricem peccati, si hoc ita est, libidinem laudas [*al., laudans*]. Certe istum mendacem spiritum, quia impium regem sicut merebatur fallendo traxit ad mortem, non negas iniquitatis ultorem (*III Reg. xxii, 21*). Ecce ego et hic dico: Injustum enim erat ut qui non crederat Deo vero non deciperetur a falso; lauda ergo et istius justitiam falsitatis, et dic, ut dixisti in laude libidinis, quia nihil ea potest laudabile æstimari, si iniquitate multa [*al., ultra*] commissa est, si vindicavit injuriam Dei. Et, quia ita consortium peccati non habuit, ut officium vindicantis assumeret, omnia hæc secundum tuos acutissimos sensus recte dicuntur, et in illius immundi spiritus laude. Ergo præconium laudis [*al., vocis*] tuæ, in simili causa, aut mendaci redde spiritui, aut contumaci tolle libidini. Quid fugis ad obscurissimam de anima questionem in paradiso? ab animo quidem cœpit elatio, et ad præceptum transgrediendum inde consensus: propter quod dictum est a serpente: *Eritis sicut dii* (*Gen. 111, 5*), sed peccatum illud homo totus implevit; tunc est caro facta peccati, cujus vitia sanantur sola similitudine carnis peccati. Ut ergo et anima et caro, pariter utrumque puniatur nisi quod nascitur renascendo emendetur, profecto aut utrumque vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero tanquam in vitiatum vase corrumpitur, ubi occulta justitia divinæ legis includitur. Quid autem horum sit verum, libentius disco quam dico, ne audeam docere quod nescio: hoc tamen scio il horum esse verum quod fides vera antiqua catholica, qua creditur et asseritur originale peccatum, non esse convicerit falsum. Ista fides non negetur, et hoc quod de anima latet; aut ex otio disci-

a Hæc a Lovanensibus prætermissa, quasi in textum male irrepserint.

tur, aut (sicut alia multa in hac vita) sine salutis labe nescitur. Magis enim curandum est, sive in parvulis, sive in grandibus, in quo anima sanetur auxilio quam quo vitiata sit merito: quæ tamen si vitiata negabitur, nec sanabitur. Illud sane cur dixeris, excogitare non potui, in eo quod commemorasti dixisse Apostolum, *et tenebris oblectum* [al., *oppletum*] *insipiens cor eorum* (Rom. 1, 21). Addidisti enim notandum esse quoniam insipientiam causam dicat omnium malorum. Hoc quidem dixisse Apostolum non satis constat, sed non inde contendo: tu potius cur hoc dixeris quæro. An forte quia parvuli non recte dicuntur insipientes, quia nondum sapientiæ possunt esse participes? Ideo nullum malum eis inesse vis credi, quod esse consequens arbitraris, si malorum omnium causa insipientia est. Sed, si disputatione subtilissima et elimatissima opus est ut sciamus utrum primos homines insipientia superbos an insipientes superbia fecerit; nunc, propter id quod inter nos agitur, quis ignorat omnes homines, quicunque sapientes fiunt, ex insipientibus fieri, nisi forte aliqui ex præconibus Mediatoris, magna ejus multumque insolita gratia, ad sapientiam non ex insipientia, sed ex infantia transire potuerint. Quod si natura sine fide Mediatoris fieri posse contenditis, arcanum virus panditis hæresis vestræ. Nihil enim vos agere apparet tanta defensione et laude naturæ, *Nisi ut Christus gratis mortuus sit* (Gal. 11, 21), cujus nos dicimus *fidem, quæ per dilectionem operatur* (Gal. 5, 6), etiam natura insipientibus opitulari. Sunt enim qui tanta cordis obtusitate nascuntur, ut similiores pecoribus quam hominibus esse videantur; quorum tantæ fatuitatis, quæ in illis naturalis apparet, non potestis ullum dicere meritum, qui nullum esse dicitis originale peccatum. Quis autem non quotidie probet (testibus rebus humanis) parvulum prius nihil sapere, deinde crescendo vana sapere, et postea, si ad sapientium sortem pertinet, recta sapere atque ita ab infantia ad sapientiam per insipientiam mediam pervenire. Quapropter humana natura, quæ jacet in parvulis, cui laudibus vestris Salvatorem, tanquam sana sit, invidetis, quemadmodum prius proferat, insipientiæ, quam sapientiæ fructum videtis, et radicis ejus vitium videre non vultis, aut videtis, quod pejus est, et negatis.]

† Si aures intelligentiæ et veritatis tua tibi pervicacia non obstruxerit, perspicaciter videre potes vanissimum te laborem subisse, nequidquam trivisse, frustra insudasse, ut diceres ad exercitium nostræ intelligentiæ Deum procurasse, et in Scripturis suis, et in tractatoribus earum, ut audientes tales locutionum modos, evigilaret nostra intentio ad intelligendum quid in eis mysticum lateat, non quid verborum simplex superficies ostendat. Videlicet ut præscisse, et prædestinasse Deum pœnas pro non præscisse, et non prædestinasse accipere debeamus. Ecce doctor eximius, sub nomine Juliani jam inde contra te agens, omni sublato locutionum fuco, quid verborum simplex superficies ostendat

A edocuit, non quid mystica fictio mentiretur asservit. Dilucide quippe perdocuit in hac mortali vita degentibus, peccatoque sese voluntarie inquinantibus, justo Dei judicio pœnam alterius peccati, vel anis, vel plurium retribuï: quibus cæcati in barathrum jure sibi debitum perducantur; nec tamen excludi eas pœnas, quibus vel hic temporaliter, vel illic æternaliter et anima et corpore puniantur. Proinde sententia sancti Augustini ex psalmo vii, quam suffragatricem, ut tibi videtur, tui erroris adhibes, veritati potius favet, quam convenit falsitati. Dicit enim (August. in psal. vii prope fin.): [Intelligamus unicuique homini supplicium fieri de peccato suo, et ejus iniquitatem in pœnam converti, nec putemus illam tranquillitatem et ineffabile lumen Dei de se B proferre unde peccata puniantur, sed ipsa peccata sic ordinare, ut quæ fuerunt delectamenta homini peccanti, sint instrumenta Domino punienti.] † Quibus verbis addis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 18, sect. 6.) ⊕ *Pulchre quidem atque præclare definiens, non esse alia instrumenta torquendæ impietatis, præter illam ipsam impietatem.*

CORRECTIO.

† Verum, hæc dicens, excludere conaris etiam pœnam ignis æterni, in quo si nullus ardebit, ad quid præparatus diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41), impiisque hominibus a Deo fuerit, vel ad quid in eum mittendi sunt, prorsus nescire me fateor. C Sed ne de præmissa Augustini sententia tibi blandiaris, quamvis superior ad cuncta sufficeret, ponamus et alteram ipsius, quæ tuam debellet impietatem; ait quippe in libro suo qui est de Fide et Operibus (c. 15): [Neque illud hic proderit [al., dici hic poterit], in quo nonnulli seipsos seducunt, ignem æternum dictum, non ipsam pœnam [al., combustionem] æternam: per ignem quippe, qui æternus erit, transituros arbitrantur eos quibus propter fidem mortuam per ignem promittunt salutem. Ut videlicet ipse ignis æternus sit, combustio vero eorum, id est operatio ignis, non sit in eos æterna, cum et hoc prævidens Dominus tanquam Dominus sententiam suam ita concluderet dicens: Sic ibant D illi in combustionem æternam; justi autem in vitam æternam (Matth. xxv, 46). Erit ergo æterna combustio, sicut ignis, et eos in illam ituros Veritas dicit, quorum non fidem, sed bona opera defuisse declaravit.] † Confer his tanti Patris sententias, et eum aut veracem, si contraria sibi ipsi non dixit, comproba, aut mendacii, si secus dixisse conviceris, argue. Ne ergo compugnantia inter se posuisse fallaciter confingatur, dicamus unicuique homini supplicium fieri de peccato suo, et ejus iniquitatem in pœnam converti, cum secundum ea quæ supra ex verbis ipsius latius posuimus, peccator propter peccata præcedentia deterioribus traditur, quorum merito ad interitum pertrahatur, aut post hanc vitam merito perversorum actuum perpe-

tuis cruciatibus coarctetur. Ut hoc sit ei iniquitatem in pœnam converti, quod est merito iniquitatis pœnis addici: dicanturque instrumenta Domino punienti, quia illorum compensatione justas pœnas retribuit promerenti: vel certe, quia pœnæ perpetuæ animabus et corporibus pariter infliguntur, sint peccata etiam pœnæ animarum, ut eorum Jugi recordatione cassaque pœnitidine torqueantur: ita ut a corporibus ignis æterni combustio nullatenus avellatur. Nam illam tranquillitatem, et ineffabile lumen Dei, nequaquam de se, id est de sua substantia, necesse est proferre vel gladium vel ignem vel aquam vel aliquid hujusmodi unde peccata puniantur, quin per ipsa peccata sic pœnas ordinat ut per ea (quemadmodum diximus) puniat contumaces; unde, cum quædam superflue disseruisses et ad ultimum conclusisses:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 16, num. 19, sect. 7.) *Merito*, inquit, *perniciosa hic dulcedo libidinis, illic vertetur in amaritudinem ultionis, ut, quia hic donum divinæ largitatis, hoc est liberum voluntatis arbitrium, quod est naturalis intelligentiæ munus, id est mentis acies, quam Conditor omnibus generaliter donavit ad se quærendum, diligendum, fruendum, in usus turpitudinis mutare superbiendo nequissime voluerat, illic ne omnino veritatis honestate fruatur, justissime perdat, et, eo carcere iniquitatis propriæ in quo hic se ipsum incluserat, tenebras æternæ ignorantiæ inextricabiliter pœnaliterque non evitet.*

CORRECTIO.

‡ Miror cur, tui oblitus, non videris quod initio hujus pericopes dixeris: *felicitationem, et scientiam, atque veritatem illic inesse miseris, proindeque abesse ab eis miseriam, ut, qua natura non puniretur, non punita non esset miseria.* Quomodo enim eis inerit felicitas, ejusque scientia et notio, si mentis aciem perdidierint, et tenebras æternæ ignorantæ inextricabiliter pœnaliterque non evitarint? Aut enim illic eis felicitas ejusque scientia deerit, et stabit quod aisti, *ut mentis aciem perdant, et tenebras æternæ ignorantæ inextricabiliter pœnaliterque non evitent.* Aut si felicitas ejusque scientia illis affuerit, nec mentis aciem perdent, nec tenebras æternæ ignorantæ inextricabiliter pœnaliterque patientur. Sed, quia omnis felicitas infelicibus subtrahetur, verum est quia tenebras æternæ ignorantæ inextricabiliterque pœnaliterque sustinebunt; ita tamen ut cum eis ignis æterni combustionem corpoream non evitent. Jam vero sententiæ Patrum Augustini atque Gregorii, quas confirmationi tuæ hæreseos adhibuisti, quibus cæcitate cordis inclusionemque peccati veraciter docuerunt, ut per eas suppliciorum pœnas excluderes, prorsus quisquis pie advertit, secundum superiores eorundem sententiæ facillime videbit quia nequaquam tormenta quæ corporibus corporaliter exhibentur, ademerint, sed pœnas quæ cæcatis mentibus justo Dei judicio hic interim solent ingeri,

fideliter intimaverint. Quorum Augustinus, in libro de vera Religione, non ut a te mendace positum est; sed ut ab ipso sincerissime constat editum, tractasse dignoscitur.

(Cap. 16, num. 20, sect. 8, *de vera Religione*, c. 52.) [Cavendi sunt ergo inferiores inferi, id est post hanc vitam pœnæ graviore, ubi nulla potest esse commemoratio veritatis, quia nulla ratiocinatio; ideo nulla ratiocinatio, quia non eam perfundit lumen verum (quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum) (Joan. 1, 9), quare festinemus et ambulemus cum dies præsto est, ne nos tenebræ comprehendant (Joan. xii, 35), festinemus a secunda morte liberari, ubi nemo est qui memor sit Dei: et ab inferno, ubi nemo confitebitur Deo (Psal. vi, 6).

Sed miseri homines, quibus cognita vilescent, et novitatibus libentius discunt quam norunt, cum cognitio sit finis discendi, et quibus vilis est facilitas actionis, libentius certant quam vincunt, cum victoria sit finis certandi, et quibus vilis est corporis salus, malunt vesci quam satiari, et malunt frui genitalibus membris, quam nullam talem commotionem pati: inveniuntur etiam qui malunt dormire quam non dormire; cum omnis illius voluntatis [al. voluptatis] finis sit non esurire, ac sitire, et non desiderare concubitum, et non esse corpore fatigato. Quare qui fines ipsos desiderant, prius curiositate carent, cognoscentes eam esse certam cognitionem quæ intus est, et ea perfruentes quantum in hac vita queunt;

deinde accipiunt actionis facilitatem, pervicacia posita, scientes majorem esse facilioremque victoriam non resistere animositati cujusquam, et hoc quantum in hac vita queunt: sentiunt postremo etiam quietem corporis abstinendo ab his rebus sine quibus agi hæc vita potest. Ita gustant quam suavis est Dominus (Psal. xxxiii, 9), nec erit eis dubium quid post hanc vitam futurum sit, et perfectionis suæ fide, spe, et charitate nutriuntur; post hanc autem vitam et cognitio perficietur, quia ex parte nunc scimus: cum autem venerit quod perfectum est, non erit ex parte (I Cor. xiii, 9), et pax omnis aderit. Nunc enim [al. autem] alia lex in membris meis repugnat legi mentis meæ; sed liberabit nos de corpore mortis hujus gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (Rom. vii, 23, 24), quia ex magna parte concordamus cum adversario, dum cum illo sumus in via: et tota sanitas, et nulla indigentia, et nulla fatigatio aderit corpori: quia corruptibile hoc tempore atque ordine suo quo resurrectio carnis futura est, induetur incorruptione (I Cor. xv, 43). Non mirum autem si hoc dabitur his qui in cognitione solam veritatem amant, et in actione solam pacem, et in corpore solam sanitatem: hoc in eis enim perficietur post hanc vitam, quod in hac vita plus diligunt.

Qui ergo male utuntur tanto mentis bono ut extra eam visibilia magis appetant, quibus ad concupiscenda et diligenda intelligibilia commemorari debuerunt,

habuntur eis *exteriores tenebrae*; harum quippe initium est carnis prudentia, et sensuum corporeorum imbecillitas, et qui certaminibus delectantur, alienantur a pace, et summis difficultatibus implicantur: initium enim summæ difficultatis est bellum atque contentio. Et hoc significare arbitror quod *ligantur eis manus et pedes* (*Matth. xii, 13*), id est facilitas omnis aufertur operandi; et qui sitire et esurire volunt, et in libidinem ardescere, et defatigari, ut libenter edant, et bibant, et concumbant, et dormiant, amant indigentiam, quod est initium summorum dolorum. Perficietur ergo id quod amant, ut ibi eis *sit ploratus et stridor dentium* (*Matth. xiii, 50*): plures enim sunt qui hæc omnia vitia simul diligunt, et quorum vita est spectare, contendere, manducare, bibere, concumbere, dormire, et in cogitatione sua nihil aliud quam phantasmata quæ de tali vita colligunt amplexari, et ex eorum fallacia superstitionis vel impietatis regulas figere, quibus decipiuntur et quibus inhærent, etiamsi ab illecebris carnis se abstinere conentur; quia non bene utuntur talento sibi commisso, id est mentis acie, qua videntur omnes qui docti aut urbani aut faceli nominantur, excellere; sed habent eam in *sudario obligatam* [al., *ligatam*] aut in terra obrutam, id est delicatis, et superfluis rebus aut terrenis cupiditatibus involutam et oppressam: *Ligabuntur ergo his manus et pedes, et mittentur in tenebras exteriores: ibi erit ploratus et stridor dentium* (*Luc. ix, 20*), non quia ipsa dilexerunt, quis enim hoc diligit, sed quia illa quæ dilexerunt initia istorum sunt, et necessario dilectores suos ad ista perducunt; qui enim magis amant ire quam redire, aut pervenire, in longinquiora mittendi sunt, *Quoniam caro sunt, et spiritus ambulans, et non revertens* (*Psal. lxxvii, 39*). Qui vero bene utuntur vel ipsis quinque sensibus corporis ad credenda et prædicanda opera Dei, et nutriendam charitatem ipsius vel actione et cognitione, ad pacificandam naturam suam et cognoscendum Deum, intrant in gaudium Domini sui. Propterea talentum, quod male utenti aufertur, illi datur qui talentis quinque bene usus est (*Matth. xxv, 29*), non quia transferri potest acumen intelligentiæ, sed ita significatum est posse hoc amittere negligentes, et impios ingeniosos, et ad eam pervenire diligentes, et pios, quamvis ingenio tardiores. Non enim datum est illud talentum ei qui acceperat duo (habet enim et hoc, qui jam in actione et in cognitione bene vivit) sed ei qui acceperat quinque. Nondum enim habet ad æterna contemplanda idoneam mentis aciem qui visibilibus tantum, id est temporalibus, credit; sed habere potest, qui horum omnium sensibilibus Deum artificem laudat, et eum persuadet fide, et spectat spe, et quærit charitate. Gregorius autem in libro xi *Moralium*, cap. 5.

[*Si incluserit hominem, nullus est qui aperiat* (*Job xii, 14*): quia omnis homo per id quod male agit, quid sibi aliud quam conscientie suæ carcerem facit, ut hunc animæ [al. animi] reatus premat, etiam-

si nemo exterius accuset? Qui cum iudicante Deo in malitiæ suæ cæcitate relinquitur, quasi intra semetipsum clauditur, ne evadendi locum inveniat, quem invenire minime meretur. Nam sæpe nonnulli exire a pravis actibus cupiunt: sed, quia eorundem actuum pondere premuntur, in male consuetudinibus carcere inclusi, a semetipsis exire non possunt; et quidem culpas proprias punire cupientes, hoc quod recte se agere æstimant, in gravioribus peccatis [al., graviores culpas] vertunt, fitque modo miserabili, ut quod exitum putant hoc inclusionem inveniant. Sic videlicet reprobis Judas, cum mortem sibi contra peccatum intulit (*Matth. xxvii, 5*), ad æternæ mortis supplicia pervenit, et pejus de peccato pœnituit, quam peccavit. [Dicatur ergo: *Si incluserit hominem, nullus est qui aperiat*; quia, sicut nemo obsistit largitati vocantis, ita nullus obvia justitiæ relinquentis; includere itaque dicitur [al. Dei est] clausis non aperire. Unde et ad Moysen dicitur de Pharaone: *Ego obdurabo cor ejus* (*Exod. iv, 7*): obdurare quippe per justitiam dicitur Deus quando cor reprobum per gratiam non emollit; recludit itaque hominem quem in suorum operum tenebris relinquit.] Manifestissime beatus Gregorius eam inclusionem qua in hac vita peccatores cæcari adsolent, præmissa sententiâ declaravit. Quod circumstantia ejusce sententiæ indubitanter demonstrant, quorum clausulam adjiciendam duxi, quod evidens quid in præcedente sententiâ senserit, fiat.

Gregorius (*Moralium*, l. xi cap. 5). [Quasi enim aperire hanc inclusionem cum Isaac primogenito filio voluit, cum hunc fratri præponere benedicendo conatus est; sed filium quem pater voluit, Dominus reprobavit, et quem Dominus voluit, pater etiam nolendo benedixit: ut qui jam primogeniti fratri pro esca viderat, primogenitorum benedictionem non acciperet, quam ex cupidine gube reliquisset; qui terrena ambiens, fugitiva sequens, hereditate cupiens benedictionem, reprobatus est. Non enim invenit pœnitentiæ locum; quanquam cum lacrymis inquisisset eam; quia videlicet fructum non habent lamenta quæ strident cum gemitu desiderare peritura. Aperire itaque Isaac nec filio premit, quem Deus omnipotens justo iudicio in suæ malitiæ carcere inclusit]. † Sed, ne contentiosus obstrepere deligas, videamus alteram ejus sententiam et homilia Evangelii, qua pœnas corporis corporeas judicari nullus ambigat. Ait enim Gregorius (*Homil. 38*). [*Ligantur tunc pedes et manus* (*Matth. xii, 13*) per restrictionem sententiæ, qui modo a pravis operibus ligari noluerunt per meliorationem vite. Vel certe tunc ligat pœna, quos modo a bonis operibus ligavit culpa; pedes enim qui visitare agrum negligunt, manus quæ nihil indigentibus tribuunt, a bono opere jam ex voluntate ligatæ sunt. Qui ergo nunc sponte ligantur in vitio, tunc in supplicio ligantur invite: bene autem dicitur quod *in externis tenebras proficiatur*; interiores quippe tenebras dicimus cæcitatem cordis, exteriores vero tenebras

æternam noctem damnationis. Tunc ergo damnatus quisque non in interiores, sed in exteriores tenebras mittitur, quia illic invitatus projicitur in noctem damnationis, qui hic sponte cecidit in cæcitate cordis. *Ubi fletus quoque et stridor dentium esse prohibetur, ut illic dentes strideant, qui hic de edacitate gaudebant; illic oculi defleant, qui hic per illicitas concupiscentias versabantur in mundo: quatenus singula quæque membra supplicio subjaceant, quæ hic singulis quibusque vitiis subjecta serviebant.* † Idem in *Moralibus*, lib. XII, cap. 20.

[Superbire enim minime debuisset, etiamsi annorum suorum numerum certum habere potuisset ut, sciens quantum viveret, præsciret quando se ab elatione removeret. At, postquam præsens vita semper incerta est, tanto semper mors subripiens timeri debet, quanto nunquam prævideri valet. Bene autem debet superbiam impii tyrannidem vocat; proprie enim tyrannus dicitur qui in omni republica non jure principatur: sed sciendum est, quia omnis superbus juxta modum proprium tyrannidem exercet. Nam quod nonnunquam alius in republica, hoc est per acceptam dignitatis potentiam, alius in provincia, alius in civitate, alius in domo propria, alius per latentem nequitiam hoc exercet apud se in cogitatione sua; nec intuetur Dominus quantum quisque mali valeat facere, sed quantum velit; et, cum deest potestas facere, apud se tyrannus est cui iniquitas dominatur intus; quia etsi exterius non affligit proximos, intrinsecus tamen habere potestatem appetit ut affligat: et quia omnipotens Deus corda pensat, jam in ejus oculis impius fecit quod cogitavit. Ad hoc autem conditor noster latere nos voluit finem nostrum, ut, dum incerti sumus quando moriamur, semper ad mortem parati inveniri debeamus [*al. inveniamur*]. Unde recte postquam dictum est: *Cunctis diebus suis impius superbit, adjungit, et numerus annorum incertus est tyrannidis ejus* (*Job xv, 20*). Ac si aperte diceretur: *Curr quasi de certo extollitur, cujus vita sub pœna incertitudinis tenetur?* Sed omnipotens Deus prave agentibus non solum ventura supplicia reservat, sed eorum corda, hic etiam ubi delinquant, pœnis implicat, ut eo ipso quo peccant semetipsos feriant; ut, semper trepidi semperque suspecti, mala ab aliis pati metuant quæ se aliis fecisse meminerint.] † Qui tamen evidenter de peccatis quæ sunt pœnæ peccatorum in Expositione Ezechiel prophetæ *Homilia 11*, partis primæ, ita disseruit:

[*Sed Et si conversus justus a justitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo. Ipse morietur, quia non annuntiasti ei: in peccato suo morietur, et non erunt in memoria justitiæ ejus quas fecit. Sanguinem vero ejus de manu tua requiram* (*Ezech. III, 20*). Quia justus qui in peccato ceciderit, prædicator tacuit, ejus sanguinis [*al., sanguine*] reus tenetur, et qui sollicitus esse non studuit in prædicatione, factus est particeps in damnatione. Sed cum dicitur: *In peccato suo morietur, et non erunt in me-*

*moria justitiæ ejus, quas fecit, hoc maxime nobis considerandum est quia, cum mala committimus, sine causa ad memoriam bona nostra transacta revocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia honorum præteritorum. Sed quæri potest utrum justo, postquam ceciderit, prædicandum sit; an et priusquam cadat, invigilare prædicator debeat, ne ad casum veniat; procul dubio et priusquam cadat. Nam sequitur: *Si autem tu annuntiaveris justo ut non peccet justus, et ille non peccaverit, vivens rivet, quia annuntiasti ei: tu autem animam tuam liberasti* (*Ezech. III, 21, etc.*). Si ergo prædicator ideo animam suam liberavit, quia justus ne peccaret annuntiavit, cum justus ad peccatum prædicatore tacente ceciderit, prædicator, quia tacuit, reus tenetur. Sed quis, rogo, nostrum ad hæc sufficiat ut non solum peccatores studiose corripiat, sed etiam justis invigilet ne cadant? nos enim, infirmitatis nostræ conscii, cum justos viros conspiciamus, admonere eos non præsumimus ut justitiæ viam teneant, quam quia tenent videmus; et tamen prædicatoris est debitum etiam justos admonere. Unde prædicator egregius dicebat: *Sapientibus et insipientibus debitor sum* (*Rom. I, 14*). In his vero omnibus, quæ de justo ad iniquitatem converso dicta sunt, hoc est laboriosum ad loquendum, hoc valde pertimescendum quod Dominus dicit: *Ponam offendiculum coram eo*. Ait enim: *Si conversus justus a justitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo* (*Ezech. III, 20*). Nos enim dicimus quia, si iniquitatem fecerit, offendit; et verum est omnino quod dicimus: cur adhuc ei Deus omnipotens offendiculum ponet, quem jam impie egisse, et cecidisse per iniquitatem quam perpetravit, conspicit? Sed districta sunt omnipotentis Dei judicia, et qui peccatorem diu exspectat ut redeat, non redeunti atque contemnentem ponit adhuc ubi gravius impingat. Peccatum quippe quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est et causa peccati, aut peccatum et pœna peccati, aut peccatum simul causa et pœna peccati. Omne enim quod prius committitur, peccatum est; sed, si citius pœnitendo non tergitur, justo judicio omnipotens Deus obligatam peccantis [*al., peccatis*] mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, ut qui flendo et corrigendo noluit mundare quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatum ergo quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum simul est et causa peccati; quia ex illo oritur unde adhuc peccatoris animus arctius obligetur; peccatum vero quod ex peccato sequitur, peccatum simul est et pœna peccati, quia, excrescente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, ut quasi jam quædam sint in peccatore supplicia, ipsa incrementa vitiorum. Fit vero nonnunquam ut unum idemque peccatum, et peccatum sit, et pœna peccati, simul et causa peccati. Ponam enim ante oculos quempiam rem proximi concupisse, quam quia aperte non valuit, furto diripuit; sed in furti accusatione positus se hanc diripuisse jurejurando*

denegavit. Huic ergo concupiscentia peccatum fuit et causa peccati, quia per eam pervenit ad rapinam; ipsum vero furtum quo rem concupitam diripuit, et peccatum ei factum est et pœna peccati, quia ex retributione jam non repressæ concupiscentiæ factum est ut veniret ad furtum, et culpa cordis excresceret in opere ex [al., et] ultione cæcitatatis; sed quia furtum perjurio tegere curavit, ex peccato rursum peccatum genuit. Furtum ergo quod ex concupiscentia processit, et perjurium protulit, peccatum et pœna peccati factum est, culpæ præcedenti peccatum, et causa peccati culpæ subsequenti, quia de illa natum hanc genuit. Quod bene Paulus apostolus de quibusdam Deum intelligentibus, sed non honorantibus, insinuat dicens: *Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis* (Rom. 1, 21). Ecce est peccatum et causa peccati, ex qua causa quid sequatur adjungit: *Et obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium* (Ibid. 21, 22, 23). Ecce est peccatum et pœna peccati, sed peccatum solummodo et pœna peccati esset, si non adhuc ex hoc peccato et aliud sequeretur. Nam post infidelitatem eorum subditur: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficerent corpora sua in semetipsis* (Ibid. 24). *Quia igitur cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt* (Ibid. 21), ex eo peccato et causa peccati, ad hoc quoque perducti sunt ut ad cultum serpentium et volucrum laborerent. Sed quia per hanc etiam cæcitatem usque ad immunditiam et carnis contumelias ceciderunt, ipsa infidelitatis eorum cæcitas præcedenti intellectui et peccatum est et pœna peccati; subsequenti vero immunditiæ peccatum facta est et causa peccati. Sed quia de his in libris moralibus diu tractatum est, nobis nunc diutius in eis immorandum non est. Hoc autem nobis cum tremore considerandum est quomodo justus et omnipotens Deus, cum præcedentibus peccatis irascitur, permittit ut cæcata mens etiam in aliis labatur: Unde Moses ait: *Nundum completa peccata sunt Amorrhæorum* (Gen. xv, 16). David quoque dicit: *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, ut non intrent in tua justitia* (Psal. lxxviii, 28). Propheta etiam aliis dicit: *Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit* (Osee iv, 2). Sanguis enim sanguinem tangit, quando peccato peccatum additur, ut ante Dei oculos adjunctis iniquitatibus anima cruentetur. Paulus apostolus ait: *Ut impleant peccata sua semper* (I Thess. ii, 16). Joanni quoque per Angelum dicitur: *Qui nocet, noceat adhuc, et qui in sordibus est, sordescat adhuc* (Apoc. xxii, 11). Unde etiam Dominus dicit: *Si conversus justus a justitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo* (Ezech. iii, 20). Ac si aperte dicat: Quia videre

A pœnitendo noluit ubi jam impegit, justo eum judicio deserens, ponam ei ut et alibi impingat. Quod tamen Domini ponere, est nequaquam ad peccandum premere, sed nolle a peccato liberare; sicut de Pharaone dicitur: *Ego indurabo cor ejus* (Exod. vii, 21). Non enim cor peccantis Dominus obdurat; sed obdurare dicitur, cum ab obduratione non liberat. Misericors enim Deus tempus nobis ad pœnitentiam relaxat; sed, cum ejus gratiæ patientiam nos ad augmentum vertimus culpæ, hoc ipsum tempus, quod ad parcendum pie disposuit, districtius ad feriendum vertit; ut cum reverti quis etiam spatio temporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad ratum augeat, per quod ea diluere potuit, si converti voluisset. Unde scriptum est: *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei*. (Rom. ii, 4, 5.) De benignitate ergo omnipotentis Dei iram sibi in die iræ reprobis thesaurizat, quid ad pœnitendum tempus accipitur, et ad peccandum exhibetur, ipsum remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ. Unde et omnipotens Deus, quia collata remedia conspicit ad culpæ augmentum trahi, ipsam benignitatem quam contulit, in judicii districtionem vertit. Ut inde [al., post] per amplius feriat, unde modo amplius expectat: et quia homo deserere malum non vult, ut vivat, auget unde moriatur. Sed sive justus in culpa, sive peccator in morte corrumpat, speculatori timendum est ne hinc ex suo silentio reatus peccantium pariter involvat.

† Si veræ pietatis affectu Christianæ humilitati devotus anhelas, nulla obstante difficultate, patensissime perspicis inclusionem ex beati Job verbis sancto Gregorio edissertam, non pœnam significare gehennæ, sed eam qua reprobi, in hac mortalitate suis voluptatibus lethali ter faventes, justo Dei judicio feriuntur. Attamen Christiana te claritate admonere verbis beati Augustini, quibus de pœnis impiorum diverse in opusculis suis tam multis sentire videtur, eo usque inhæreas ut veritati tantopere contradicas. Nam ille vir sanctus et doctus nulla prioribus suæ conversionis temporibus scripsit, que postmodum necessario retractanda judicavit. Quo munere speciali cœlitus donatus plura retractavit, quædam in posterioribus suis opusculis veracius scrutata disseruit, pleraque retractanda morte præceptus dereliquit. Ac per hoc, quæcunque vel retractavit, vel post elimatius proindeque veracius exquisivit et scripsit, sequenda et pio amore veneranda atque tenenda pius quicumque intellectus sanissime judicabit. Qui tamen nunquam ita pœnas cordis adstruxit, ut corporis denegaret. Sed proci commodum duxit, de utrisque pariter aut de alterutra sigillatim tractavit. Sicut in libro iii de libero voluntatis Arbitrio (cap. 20) breviter dilucideque ostenditur ubi ait:

[Ut autem de illo primo conjugio et cum ignorantia, et cum difficultate, et cum mortalitate nascantur,

quoniam illi cum peccavissent, et in errorem et in ærumnam et in mortem præcipitati sunt, rerum moderatori summo Deo justissime placuit ut et in ortu hominis originaliter appareret justitia punientis, in propectu misericordia liberantis.] † (Idem, *ibid.*, cap. 23.) [Quid est enim aliud dolor nisi quidam sensus divisionis vel corruptionis impatiens? unde luce clarius apparet quam sit illa anima in sui corporis universitate avida unitatis et tenax, quæ nec libenter nec indifferenter, sed potius renitenter et reluctanter intendit [*al.*, intenditur] in eam passionem corporis sui qua [*al.*, per quam] ejus unitatem atque integritatem labefactari moleste accipit.] † Idem (in libro *de vera Religione*, cap. 41.) [Ergo mirum est si omnis anima quæcunque, ubi sit [*al.*, si hominis animam quæ ubicunque sit], et qualiscunque sit omni corpore est melior; dicam pulchre ordinari, et de pœnis ejus alias pulchritudines fieri, cum ibi non sit, quando misera est, ubi esse beatos decet, sed ibi sit ubi esse miscros decet.] † Idem in eodem (cap. 41). [Quod si ab ea parte cui dominari nos Deus jubet, atque ut in nostram possessionem restituumur et hortatur et opitulatur, si ergo ab hac parte per negligentiam et impietatem vir subditus fuerit, id est mens et ratio, erit quidem homo turpis et miser, sed destinatur in hac vita, et post hanc vitam ordinatur, quo eum destinari, et ubi ordinari summus ille rector et Dominus judicat.] (Idem *ib.*, cap. 11, in fin. cap. 12.) † [Quapropter vita, quæ, fructu corporis delectata, negligit Deum, inclinatur ad nihilum, et ista est nequitia. Hoc autem pacto vita carnalis et terrena efficitur, et ob hoc etiam caro et terra nominatur, et quandiu ita est, regnum Dei non possidebit (*I Cor.* xv, 50), et eripitur ei quod amat. Id enim amat quod et minus est quam vita, quia corpus est, et propter ipsum peccatum, quod amat [*al.*, amatur], fit corruptibile, ut fluendo deserat amatorem suum, quia et ille hoc amando deseruit Deum: præcepta enim ejus neglexit dicentis; hoc manduca, et hoc noli. Trahitur ergo ad pœnas, quia diligendo inferiora, in egestate voluptatum suarum, et in doloribus apud inferos ordinatur. Quid est enim dolor qui dicitur corporis, nisi corruptio repentina salutis ejus rei quam, male utendo, anima corruptioni obnoxiauit [*al.*, fecit obnoxiam]? Quid est autem dolor qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus quibus fruebatur aut frui se posse speraverat? et hoc est totum quod dicitur malum, id est peccatum et pœna peccati.] † Idem in psalmo LXVI (in principio).

[Quis autem nostrum dicturus est non esse illam Dei benedictionem si vel agricultura ei fructum ferat, vel domus cujusque abundet copia rerum temporalium, vel ipsa corporis salus aut teneatur, ne amittatur, aut amissa reparetur? fecunditas etiam feminarum, et casta vota filios desiderantium ad quem pertinent, nisi ad Dominum Deum? Qui enim creavit quando non erat, ipse prolis successu facit permanere quod condidit. Facit hæc Deus, donat hæc Deus.

Parum est nobis dicere: facit hæc Deus, donat hæc Deus; sed solus hæc facit, solus donat. Quid enim! Facit hæc Deus, sed facit hæc et aliquis non Deus? Facit hæc, et solus facit, et sine causa ista petuntur vel ab hominibus vel a dæmonibus; et quæcunque bona accipiunt inimici Dei, ab illo accipiunt; et, cum ab aliis petunt et accipiunt, nescientes ab illo accipiunt. Quomodo, cum puniuntur, et putant se ab aliis puniri, nescientes ab illo puniuntur. Sic et cum vegetantur, implentur, salvantur, liberantur. Et si hoc, nescientes, vel hominibus vel dæmonibus vel angelis tribuunt; non habent nisi ab illo penes quem potestas est omnium.]

CAPUT XVII.

Cur Deus dicitur prædestinasse pœnas, cum eas non faciat nec prædestinet.

Septima decima nœniarum tuarum habet titulum.

JOANNES SCOTUS.

(Num. 1). ☉ *Cur Deus dicatur prædestinasse pœnas, cum eas non faciat nec prædestinet, proinde ratione atque auctoritate qua conficitur firmissime tenendum, prorsus suppliciorum, quibus superba impietas æterno torquetur cruciatu, nullo modo Deum esse auctorem, nullo modo eorum esse factorem, nullo modo prædestinatorem.*

CORRECTIO.

† Deum auctorem suppliciorum vel temporalium vel æternorum et prædestinatorem, tam auctoritate sacri eloquii, quam doctorum concordia satis demonstratum est. Sed quia tu supplicia peccatorum nihil aliud quam peccata esse susurras, peccatorum auctorem Deum minime dicimus; attamen, quotiescunque vel hic vel illic peccata suis auctoribus in pœnam convertuntur, secundum ea quæ præcedens hunc sermo abundanter exsequitur, non nisi Deo vindice fieri proclamamus.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 17). *Ea tamen, inquis, ratione auctorem esse dicitur, et factor, et prædestinator, quia verissime creditur totius universalitatis, in qua sunt factor et ordinator. Ita enim (num. 2, sect. 1) universæ creaturæ suæ, antequam ipsam crearet, statum pulchritudinis prædestinavit esse futurum, ut malorum turpitudine, quam non prædestinavit, quia non eam facturum esset in universo, turpis non esset, malitia nocentium non noceret, error errantium non erraret, miseria torquendorum felicitatem non turbaret electorum; nullius enim turpitudine, vel malitia vel error seu miseria prædestinatum ante sæcula naturalem ordinem dehonestare permittitur.*

CORRECTIO.

† Si eo modo dicitur Deus factor et prædestinator suppliciorum, quo verissime creditur totius universalitatis, in qua sunt factor et ordinator, veraciter nimirum factor et prædestinator eorum dicendus est, quia veraciter, factor et ordinator universalitatis habetur. Quia vero tu supplicia non aliud quam peccata esse contendis, non est hic nobis

diutius immorandum, quoniam satis superque de A his tractatum in præcedentibus constat; quodque addis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 17, num. 3, sect. 2.) *Θ Cum ergo audimus: prædestinavit Deus illos vel ad interitum vel supplicium, vel pœnas, seu cruciatum, seu quoquomodo vocari solet miseria qua torquetur iniquitas a seipsa, in seipsa, per seipsam, non aliud intelligere jubemur quam ipsum ante tempora præcisse et prædestinasse quo ordine universitatis futuri sunt illi, quos occultissimo, justissimo tamen, judicio amaritudinem peccatorum suorum sentire permisit, quia eos in damnabili origine reliquit.*

CORRECTIO.

† Licet diversa tibi que adversa proferas, qui prædestinatos pro non prædestinatis adstruxeras, multum veritati prædestinationis approprias, præter illa que a veritate aliena interseris. Nam et veritas hoc clamat: Præordinasse Deum, quo ordine universitatis futuri sunt illi, quos justissimo suo judicio amaritudinem peccatorum suorum sentire, non (ut mentiris) permisit, sed ut verum est judicavit, et judicando compellit. Nec id solum eis pœna est, quod eos in damnabili (ut dicis) origine reliquit, sed redita est eis etiam pœna ignis ætheri, qua torquantur inviti.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 17, num. 4, sect. 2.) *Θ Servata, inquis, illa notissima differentia inter præscientiam et prædestinationem, ut, cum tantum late pateat prædestinatio quantum præscientia (unum quippe atque idem divinam profecto substantiam significantes), prædestinatio ad ea tantum que in bono sunt pertineat, præscientia vero ad bona malaque; que tamen differentia non est ex natura, sed ex usu locutionum. Quemadmodum enim dicitur de Deo: ubique est præsentia potestatis, sed non ubique est gratia habitationis, ita de eo dici possit: ubique præscientia, sed non ubique prædestinatione; cum apertissime veritas clamet de Deo: ubicunque Deus fuerit præsentia, ibi profecto erit habitatione: similiter ubicunque fuerit præscientia, necessario erit prædestinatione.*

CORRECTIO.

† Procul dubio falsa sunt que exsequeris, sicut superius abunde monstravimus. Primo quod prædestinatio et præscientia Dei substantia non sunt, quia relativa sunt, que non ostendunt essentiam. Deinde quod præscientia et prædestinatio adeo inter se differunt, ut præscientia Dei dicatur etiam in his que ipse non fecit, ut sunt peccata; prædestinatio vero in his solummodo que ipse facturus erat vel in conditione et ordinatione rerum, vel in electione gratiæ, vel in condemnatione inflexibilis judicii, sed nunquam injusti. Ac per hoc quemadmodum recte dicitur de Deo: ubique est præsentia potestatis, sed non ubique est gratia habitationis,

ita recte de ipso dici potest: ubique est præscientia, sed non ubique est prædestinatione. Quoniam qui omnia præcivit, et bona et mala, id est peccata; nequaquam prædestinavit nisi bona, id est misericordiam et judicium, in quo sunt etiam pœne que a sensu patientium malæ vocantur, que omnino nullo præter ipsum auctore fiunt.

Postremo, quod dicis *veritatem clamare de Deo, ubicunque fuerit præsentia ibi esse habitatione, proindeque ubicunque fuerit præscientia, necessario esse prædestinatione*, adeo regulam veritatis et pietatis transgreditur, ut apertissimis oraculorum divinorum testimoniis resultare minime dubitetur, dicente ipsa Veritate: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veni-*

B *mus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xv, 23): *Et item: Et ego rogabo Patrem, et alium paracletum dabit vobis, qui maneat vobiscum in æternum: Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere; quia non videt eum, nec scit eum: Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit* (Joan. xvi, 17). Unde et liber Sapientiæ dicit: *Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis* (Sap. 1, 4): *Et Apostolus: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu; si tamen Spiritus Dei habitat in vobis, quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis* (Rom. viii, 9, 11).

C *Et rursus: Nolite jugum ducere cum infidelibus: Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial, aut quæ pars fidei cum infidelibus? qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi; sicut dixit Deus, quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus* (II Cor. vi, 14, 15, 16): *Et iterum: An nescitis quoniam membra vestra templum est Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis a Deo? (I Cor. vi, 19.)* Quibus omnibus liquet Deum nullatenus inhabitare nisi templum suum, templum vero ejus non esse nisi membra Christi, dicente eodem Apostolo: *Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt* (Ibid., 15).

D *Hoc clamat veritas, hoc prædicat pietas, Deum non habitare nisi in templo suo; templum ejus non esse nisi sanctos suos. Hinc Augustinus in libro ad Dardanum de Præsentia Dei (Epist. 57 ad Dardanum ante medium).*

[Verum illud est multo mirabilius, quod cum Deus ubique sit totus, non tamen in omnibus habitat: non enim omnibus dici potest, quod ait Apostolus, vel quod jam dixit, vel etiam illud: *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?* Unde et e contrario de quibusdam idem dicit: *Quisquis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus* (Rom. viii). Quis porro audeat opinari, nisi quisquis inseparabilitatem penitus Tri-

nitatis ignorat, quod in aliquo habitare possit Pater et Filius in quo non habitet Spiritus sanctus, aut in aliquo Spiritus sanctus in quo non et Pater et Filius? Unde fatendum est ubique esse Deum per divinitatis præsentiam, sed non ubique per habitationis gratiam. Propter hanc enim habitationem; ubi procul dubio gratia dilectionis ejus agnoscitur, non diximus: Pater noster qui es ubique (cum et hoc verum sit); sed *Pater noster, qui es in cælis* (*Matth. vi, 9*): ut templum ejus potius in oratione commemoremus, quod et nos ipsi esse debemus, et in quantum sumus, in tantum ad ejus societatem et adoptionis familiam pertinemus. Si enim populus Dei nondum factus æqualis angelis ejus, adhuc in ista peregrinatione dicitur templum ejus (*I Cor. iii, 16*), quanto magis est templum ejus in cælis, ubi est populus angelorum, quibus aggregandi et cœquandi sumus, cum, finita peregrinatione, quod promissum est sumpserimus. Cum igitur qui ubique est, non in omnibus habitet, etiam in quibus habitat, non æqualiter habitat.] † (*Idem ibid.*, paulo post.) [Sicut autem nec ab illo abest in quo non habitat, et totus adest, quamvis eum ille non habeat, ita et ille in quo habitat totus est præsens, quamvis non ex toto eum capiat.] (*Idem, ibid.*, in medio:)

[Cum itaque proficientes, in quibus mortalitas habitat, dum de die in diem renovantur, magis magisque justificet, exaudiat orantes, mundet confidentes, ut exhibeat sibi templum immaculatum in æternum, merito dicitur non habitare in eis qui, *cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, vel gratias egerunt* (*Rom. i, 21*): colendo enim, et serviendo creaturæ potius quam Creatori, non unius veri Dei templum se esse voluerunt. (*Idem, ibid.*, ad medium): Quamobrem Deus, qui ubique præsens est et ubique totus, non in omnibus habitat, sed in eis tantum quos efficit beatissimum templum suum, vel beatissima templa sua, *eruens eos a potestate tenebrarum, et transferens in regnum Filii charitatis suæ*, quod incipit a regeneratione (*Col. i, 13*). † (*Idem ibid.*, prope finem). Deus igitur ubique præsens est, et ubique totus præsens, nec ubique habitans, sed in templo suo, cui per gratiam benignus est et propitius.] † Non est igitur differentia inter præsentiam et prædestinationem sumpta usu locutionis, sed a natura; quia naturaliter aliud est præscire, aliud prædestinare: sicut aliud est præsentem esse, aliud habitare. Multa quippe præsciuntur, quæ non prædestinantur; sicut multa sunt præsentia, quæ non sunt habitantia. Nam sæpe in his locis et cum his personis adsumus per præsentiam, in quibus et cum quibus nullatenus habitamus; habitare quippe non dicitur quis, nisi in domo: esse vero etiam non in domo: ita et Deus ubique esse dicitur, per omnipotentiam majestatis, qui tamen non nisi in templo et in domo sua dicitur esse per gratiam habitationis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. xvii, num. 5, sect. 3.) *Θ* *Proinde, inquis,*

quemadmodum præsentia et habitatio Dei non est nisi in his quæ ab eo facta sunt, ita ejus præscientia et prædestinatio non nisi eorum quæ ipse facturus esset, credenda sunt. Ac per hoc, quemadmodum præsentia ejus et habitatio in his, quæ nec ab eo sunt, nec eum facit, e contrario esse dicuntur, cum in eis non sint; ita præscientia ejus et prædestinatio e contrario pronuntiatur in illis, quæ non fecit, nec donavit, quia nihil sunt.

CORRECTIO.

† Dei præsentia ubique in sacris eloquiis prædicatur, ejus habitatio non nisi in templo ipsius invenitur. Nusquam enim ubique Deum habitare, sicut ubique esse reperies, nisi in tuis tuique similium fictionibus: Dicit enim ipse Dominus: *Cælum et terram ego impleo* (*Jerem. xxiii, 24*): Et Propheta ad eum: *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades; si sumpsero pennas diluculo, et habitavero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua. Et dixi. Forsitan tenebræ concubabunt me, et nox illuminatio in deliciis meis. Quia tenebræ non obscurabuntur a te, et nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus* (*Ps. cxxxviii, 7-12*). Non ergo a contrario (ut fatue desipis) Deus inesse dicitur ubique, quia non a contrario dicta sunt quæ præmisimus, vel ab ipso vel a prophetis ejus. Veraciter namque dicebat idem propheta: *Dixi iniquis: Nolite inique agere, et delinquentibus: Nolite exaltare cornu; nolite extollere in altum cornu vestrum; nolite loqui adversus Deum iniquitatem: quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus* (*Ps. lxxiv, 5, 6, 7, 8*), subauditur *patet via fugiendi* et additur *quare: quoniam Deus iudex est*. Itaque, cum crebro inveniat Deum potentia majestatis ubique præsentem, nunquam præter dōmū suam ei habitaculum reperitur. Quamobrem, sicut falsum est quod nisus es affirmare de præsentia et habitatione Dei, ita sine dubio falsum est quod probare molitus es de præscientia et prædestinatione: unde mirum valde est quod dicis.

JOANNES SCOTUS.

D (Cap. 17, num. 6, sect. 3.) *Θ* *Non incongruetamen æstimantur esse in his quæ vitio creaturæ orta sunt, cum non solum ipsam creaturam sapienter ordinet, sed etiam vitium ejus suas leges excedere non sinat.*

CORRECTIO.

† Quomodo non incongrue æstimantur esse in his, id est peccatis quæ vitio creaturæ orta sunt, cum peccata nihil sint? aut quomodo vitio creaturæ orta dicis, cum superius creaturam non peccasse, nec ex creatura peccatum prodiisse, sed ex voluntate, loquaci falsitate prosecutus sis? Patet igitur non esse ex veritate quod ais; quia veritas nunquam est sibi ipsi contraria, nunquam sese ipsa impugnat: quod te fecisse et facere toties deprehendimus, Christo

propitio, et ostendere parati sumus. Jam vero similitudo domus amplissime magnificentissimeque dispositæ cujuslibet patris multarum familiarum ordinaris in ea aliter filios suos, aliter servos, aliter sanos, aliter inopia (ut ais) malarum cupiditatum, quas intemperantia suæ libidinis traxerunt cruciatos, dentibus stridentes, vermibus scatentes, diversis perennis tristitiæ generibus laborantes, qua conaris astruere non eum recte æstimari durissimum punitorem qui laudatur justissimus ordinator, nihilominus veritati judicantis non usquequaque repugnat, neque justitiæ illius rigorem nullatenus enervat, si ad intimum cerebrum veritas exsculpatur. Quid enim ille universitatis conditor, ordinator et judex, in hac universitatis pulchritudine aliud agere recte dicitur, quam filios colligere per gratiam, et impios vel deserendo vel judicando damnare per justitiam? Nunquid et ille quem patrem multarum familiarum per similitudinem adhibueras, non poterat miseris in domo sua constitutis succurrere si vellet, eosque a miseria liberare? Quod quia minime fecit, quid aliud sensisse intelligendus est, quam eos dignæ miseriæ addictos, nunquam debere affici dignitate? qui ergo eos a miseria noluit, cum potuerit, liberare, nimirum ipse eos damnavit, qui a miseria nunquam liberandos judicavit. Sed quid necesse est nos in his ulterius hære, cum Deum vindicem ultoremque malorum omnium, et ratio et auctoritas, ex his quæ præcedentibus actionibus disserta et pertractata sunt, affatim persuaserit? quia, sicut beatus Augustinus ait, quod et tu licet in contrarium posuisti (cap. 17, num. 7, sect. 6)

Augustinus (*De vera Religione*, c. 23.): [Animæ vitium non natura ejus, sed contra naturam ejus est, nihilque aliud est quam peccatum et pœna peccati; unde intelligitur nullam naturam, vel, si melius ita dicitur, nullam substantiam sive essentiam malum esse; neque de peccatis pœnisque ejus animæ efficitur, ut universitas ulla deformitate turpetur, quia rationalis substantia, quæ ab omni peccato munda est, Deo subjecta, subjectis sibi cæteris dominatur. Ea vero quæ peccavit, ibi ordinata est ubi esse tales decet ut, Deo conditore atque rectore universitatis, decora sint omnia; et est pulchritudo universæ creaturæ, per hæc tria inculpabilis: damnatione peccatorum, exercitatione justorum, perfectione beatorum.]

† Vide quid dicat, quod quamvis peccatrices animæ puniantur, earum tamen punitione nullatenus universitas ulla deformitate turpetur: nullam quippe turpitudinem justitia ingerit, quæ pulcherrima esse convincitur. Omnis itaque et ordo et justitia Dei pulchra sunt. Ac per hoc, ubicunque, et in quibuscunque sunt, non turpitudinem, sed pulchritudinem ingerunt. Unde et idem doctor in eodem libro (c. 41).

[Defectu, inquit, suo in pulchritudines corruptibiles, id est pœnarum ordinem præcipitur; nec miremur quod adhuc pulchritudines nomino, nihil enim est ordinatum quod non sit pulchrum, etc.]

A Quid ergo mirum est si hominis animam, quæ, ubicunque sit, et qualiscunque sit, omni corpore est melior, dicam pulchre ordinari, et de pœnis ejus alias pulchritudines fieri, cum ibi non sit, quando misera est, ubi esse beatos decet, sed ibi sit ubi esse miseros decet.]

† Attende quod animam peccatricem in pœnarum ordinem præcipitari dixerit, et ibi esse ubi talem esse deceat, procul dubio in loco pœnarum, id est tartaro. Noli ergo dicere: *Nulla universitatis parte punitur impius, sed sua propria impietate in seipso, ut prædictæ sanctorum Patrum sententiæ testantur,* quia veraciter animadversæ atque discussæ hoc dicere comprobantur quod veritas habet, non quod falsitas adhibet. Legerant enim de Domino dictum: *B Ignis in conspectu ejus exardescet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus (Ps. XLIX, 3).* Et rursum dicente ipso: *Ignis succensus est in furore meo: et ardebit usque ad inferni novissima, devorabitque terram cum germine suo, et montium fundamenta comburet. Congregabo super eos mala, et sagittas meas complebo in eis (Deut. XXXII, 22, 23):* Item: *Levabo ad cælum manum meam, et dicam: Vivo ego in æternum; si acuero, ut fulgur, gladium meum, et erriperit judicium manus mea, reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me retribuam. Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes (Ibid. 40, 41, 42).*

Interea [at., intermitte] quæso, acrimoniam tuæ vivacissimæ disputationis, ut digneris advertere quid ex verbis tanti Patris posueris. Ea vero, in-
C quientis, quæ peccavit, ibi ordinata est ubi esse tales decet. Duo hic (*De vera Relig.*, c. 23) tibi contraria posuit. Substantiam peccavisse, quod tu negas; et ibi peccantem substantiam ordinatam esse ubi esse tales decet. Nunquam enim quid absque prædestinatione ordinator, neque absque ordine aliquid prædestinatur: quidquid itaque de prædestinatione dicitur, totum haud aliter quam de ordinatione verissime prædicatur, dicente Apostolo: *Quæ autem sunt a Deo ordinata sunt (Rom. XIII, 1)*, ac si aliis verbis diceret: a Deo destinata atque disposita sunt, ea duntaxat discretione servata, quam supra a verbis Augustini posuimus, ut ordinatio ipsius rei effectus, destinatio vero prior illius in consiliis dispositio habeatur, præordinatio autem nihil aliud quam prædestinatio teneatur. Nequaquam igitur prædestinationem impiorum denegas, quos ibi ordinatos, id est positos ac locatos legis (neque ullatenus abnuis) ubi esse miseros decet, ubi nullatenus ordinarentur, nisi ordinandi prædestinati fuissent. His omnibus colligitur vanissimam esse disputationem tuam, qua niteris ostendere nullam pœnam impiis irrogari, nisi propriæ impietatis conscientiam. Consequeris:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 17, num. 8, sect. 7). ☉ *Ut enim Deus non ideo fecit solem ut ejus radiis ordinate eum aspicientes oculorum visus refringatur, eosque in tenebris reper-*

cutiat (quod profecto non ipse, sed ipsa inordinata visio efficit), neque ut patientem oculorum gravissimam passionem torqueat; cum illi in sua passione nihil tantum noceat quantum splendor solaris, dum ipsa passione non extrinsecus naturam rerum contingat, sed intrinsecus aliqua corporalis sanitatis corruptione dolentem torqueat: sic nimirum ignis ille æternus, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41), nullo modo ad hoc creatus. Præsertim si quartum mundi elementum sit, probabilius creditur ad universitatis integritatem, quam Deus faciendam prævidit conditus, quam ad urendum apostatam, cui sua superbia suffecerat ad tormentum.

CORRECTIO.

† Quomodoque se habeat combustio ignis æterni erga diabolum et angelos ejus qui utique natura spiritus a Deo sunt conditi, quoniam apertis judiciis Scripturæ sacræ id minime innuunt, eis tamen præparatum, et in eo torquendos atque cruciandos manifeste declarant, in quem eos precipitandos sub nomine capitis eorum Dominus ad Job testatur, dicens: *Et videntibus cunctis præcipitabitur (Job xl, 28):* non tamen ignoramus identidem quondam dixisse Origenem, et eum pro his cum cæteris suarum hæreseon damnabilibus sensis fuisse dejectum. Verumtamen quod adjungis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 17, num. 9, sect. 7.) *Θ Huic, inquit, rationi additur quod, cum in æthereo corpore primum a Deo creatus sit, in quo nihil pati potuit, corpus ejus æthereum, postquam superbia intumuit, a supernis sedibus videlicet æthereis in huic aerem humiditate crassum, caligine tenebrosam, perturbationibus passibilem detrusus est, ut ei inde corpus meritis suis condignum ipso nolente copularetur, ac per hoc in eo iniquitate sua torqueretur.*

CORRECTIO.

† Tam sunt ad explicandum difficilia, ut unde probari valeant minime reperiatur. Nulla quippe prophetarum apostolicarumque litterarum pagina corpus vel æthereum vel aereum ab Auctore creatum refert, sed tantum spiritum simpliciter factum, post superbissimæ impietatis typhum, a cœlestibus perturbatum, juxta beati Petri apostoli sententiam: In carcere hujus aeris trusum, illo igni in die judicii cruciandum, cum omnibus suæ contumaciæ complicibus reservari (II Petr. ii, 4; iii, 7). In quo duo, præter alia, quam maxime mihi admiranda videntur: videlicet si corpus æthereum ei primo factum est, et æther dicitur vel ignis, vel certe sedes ignis, cur non igneo corpore magis quam in aereo pœnas pati potuerit, cum, secundum opinionem tuam, ignis ille quartum elementum mundi sit, nec fuerit necesse ut ad inferiora illo igni cruciandus propelleretur, in quo ipse constitutus, et a quo corpus habens, competentius inibi torqueri potuerit, quam inde, ab ipso vel in ipso cruciandus, alio transportari; et quod aereum corpus ei copulatum dicitis, ut in eo non jam ab igni

PATROL. CXV.

A combureretur, sed iniquitate sua torqueretur. Si enim cum æthereo corpore peccavit, quando contra Auctorem tumuit, quid causæ fuit ut, eo sublato, ei aliud adderetur in quo torqueri posset? Cum rationi atque justitiæ illud potius congruere videatur ut in quo peccaverat in ipso cruciaretur: et non aliud ei ad tormentum copularetur, quod nequaquam ejus iniquitatis particeps fuerat? Expers itaque ejus impietatis corpus qua justitia ei ad puniendum additum fuerit non video; cum, sicut dicitis, jam haberet ex ipsa sui conditione cum quo et in quo superbis creditur. Quæ res quoniam abstrusissima et scrupulosissima atque ad absolvendum difficillima mihi videtur, ad cætera in nomine et adjutorio Domini transeamus. Nec prætereundum quod corpus hominis de terra factum, animam divinitus inspiratam, legamus: angelos vero, sive cœli prioris, sive lucis primariæ vocabulo, Scripturæ Geneseos, fide debeamus accipere, seu quocumque alio modo vel melius vel apertius eorum conditio doceri possit, ab universitatis conditione in cœlis superioribus factos omnibus Patrum sensis in hoc concinentibus certissimum tenemus. Non in æthere, ut somnias, sed in cœlis, id est supra hoc visibile firmamentum sideribus adornatum, constitutos, et Auctoris laudibus jugiter insistentes, ejusque jussis irrefragabili obedientia obsequentes; qui, cum semper sint spiritus, quando tamen hominibus ut appareant mittuntur, corpora vel ex æthere vel ex hoc pinguiori aere, quibuscum loqui et convesci queant terrigenis, assumere nullatenus dubitantur.

Hinc Augustinus (in libro de Civitate Dei viii, cap. 22): [Quia igitur nihil istorum quatuor eligendum est, ne in quolibet eorum de diis tam male sentiantur; restat ut nullo modo credendum sit quod Apuleius persuadere nititur, et quicumque alii sunt ejusdem sententiæ philosophi: ita, esse medios dæmones inter deos et homines tanquam internuntios et interpretes, qui hinc ferant petitiones nostras, inde referant deorum supplicia; sed esse spiritus nocendi cupidissimos, a justitia penitus alienos, superbia tumidos, invidentia lividos, fallacia callidos, qui in hoc quidem aere habitant, quia, de cœli superioris sublimitate dejecti, merito irregressibilis transgressionis in hoc sibi congruo velut carcere prædammati sunt.]

† Philippus in Expositione beati Job (c. 24, sub medium): Non immerito autem hoc loco de his beatus Job ait: *Sicut in die condixerunt sibi (Job xxiv, 16),* quando, persuadente adhuc archangelo reliquis, de quibus dicitur: *Traxit secum tertiam partem stellarum contra Deum, in cœlis facta est conspiratio rebellionis (Apoc. xii, 4).* Collocutionem ego æstimo mobilem quamdam voluntatem fuisse consensuum potius quam sonora colloquia, quoniam spiritus sunt et non corpora membris composita. Unde fieri potest ut similes motus per subtilitatem naturæ suæ in se perspexerint, et hoc dictum sit colloquium. Non enim quidquam affectuum suorum

ab invicem latere spiritus possunt; simplices enim creaturæ, nullam habentes quasi obstaculum corpulentum, perspicuæ sibi sunt. Unde arbitror quod lingua illa, quæ est eis secundum conditionis suæ modum, longe dissimilis, atque insuspiciabili distinctione sine sono vocis, quæ sit verberato aere, quod volunt illico enuntient, nec sit necesse eis humano more brevissimi saltem temporis spatio loquelam a cogitatione discernere. † Attamen quod sequeris non minus vel mirabile vel fatuum judicatur :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 17, num. 10, sect. 8.) *Θ Sive, inquit, itaque ignis ille corporeus (ut ait Augustinus) sive incorporeus, ut Gregorio placet, pro sui (ut opinor) subtilitate, propterea prædestinatus vel præparatus dicitur diabolo, quoniam in eo fuerat ordinandus cum omnibus malitiæ consortibus puniendus. Et quemadmodum idem ignis bonus profecto, quoniam, a bono factus, non aliam ob causam malum dicatur, nisi quod in eo mali ordinatissime disponantur; ita etiam pœna non incongrue asseritur; quoniam idem mali in eodem criminibus suis libidinosè commissis laboriosè miserabiliterque cruciantur. Non ergo ille ignis est pœna, neque ad eam præparatus vel prædestinatus; sed qui fuerat prædestinatus, ut et in universitate omnium bonorum, sedes factus est impiorum.*

CORRECTIO.

† Primo hæc tua sententia in eo falsitatis arguitur, quod ignem illum ab Augustino corporeum, a Gregorio incorporeum dici mentitur; nam utroque eum absque contradictione corporeum confitetur. Et, quia super Augustino tu ipse fassus es, ipsius sententiam ponere non necessarium judicavimus; super æstimatione autem Gregorii, ne cui in dubium veniat, tametsi paulo superius sententiam illius de eodem igne ex libris Moralibus posuerimus, quæ eum corporeum fatetur, non abs re tamen videtur si aliam ejus sententiam ex alio ipsius opere ad medium deducamus. Nam, sicut liber illius qui Dialogorum prænotatur refert, Petrus Diaconus, eum de memorato igni inter alia sciscitans, ita adorsus est: Et qua ratione credendum est quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit? — GREGORIUS (*Dialog. lib. iv, cap. 29*): Si viventis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem, cum incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? — PETRUS. In vivente quolibet idcirco incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia vivificat corpus. — GREGORIUS. Si incorporeus spiritus, Petre, in hoc teneri potest quod vivificat, quare non pœnaliter et ibi teneatur ubi mortificatur. Teneri autem per ignem spiritum dicimus, ut in tormento ignescat videndo atque sentiendo [*al.*, ut in tormento ignis videndo atque sentiendo puniatur]. Ignem namque eo ipso patitur quod videt, et quia cremari se aspicit, crematur: sicque fit ut res corporea incorpoream exurat, dum ex igni visibili ardor ac dolor invisibilis trahitur. Ut per ignem cor-

porum mens incorporea etiam corporea [*al.*, incorporea] flamma crucietur. Quamvis colligere dicitur Evangelicis possumus quia incendium anima non solum videndo sed etiam experiendo patiatur. Veritatis etenim voce dives mortuus in inferno dicitur sepultus, cujus anima quia in igne teneatur, insinuat vox [*al.*, voce] divitis, qui Abraham deprecatur dicens: *Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma* (*Luc. xvi, 24*). Dum ergo peccatorem divitem damnatum Veritas in ignem perhibet, quis sapiens reproborum animas teneri in ignibus neget? — PETRUS. Ecce ratione ac testimonio ad credulitatem flectitur animus; sed dimissis iterum ad rigorem redit. Quomodo enim res incorporea a re corporea teneri atque affligi [*al.*, res corporea rem incorpoream teneat atque affligere] possit, ignoro. — GREGORIUS. Dic, quæso te, apostatas spiritus a cœlesti gloria deductos [*al.*, dejectos] esse corporeos an incorporeos suspicaris? — PETRUS. Quis sanum sapiens esse spiritus corporeos dixerit? — GREGORIUS. Gehennæ ignem esse incorporeum an corporeum fateris? — PETRUS. Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari. — GREGORIUS. Certe reprobis Veritas in fine dictura est: *Ite in ignem ætérnum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (*Matth. xxv, 41*). Si igitur diabolus ejusque angeli, cum sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi, quid mirum si animæ, et antequam recipiant corpora, possunt corporea sentire tormenta? — PETRUS. Patet ratio nec debet animus de hac ulterius quæstione dubitare.]

† Ecce dum ignis illius corporei testimonio certa proponimus, ad omnia pene quæ in præfata tua sententia posueras, responsio verax reddita comprobatur; nam auctoritate tanti doctoris non solum ignis ille corporeus asseveratur, verum etiam et animas hominum et apostatas spiritus in eo sensibilibus cruciari probabiliter docetur; nec minus nobis illud clarissime illuxit, unde nostra infirmitas aliquatenus hæsitabat, scilicet de corporibus spirituum immundorum. Iste quippe doctor sanctissimus et eruditissimus non corporea eis addita, non eos in corporibus quibuslibet, sed in ipsis quibus constant incorporeis spiritibus pati tormenta denuntiat. Non ergo propterea prædestinatus vel præparatus dicitur diabolo quoniam tantummodo in eo fuerat ordinandus, sed quia in eo vel videndo, vel experiendo, vel utroque modo fuerat cruciandus. Nec ideo malus dictus est quod in eo mali ordinatissime disponantur, sed quia omnis pœna mala a patientibus æstimatur; qui ideo etiam pœna torquendorum congruentissime nuncupatur, quoniam in eo mali, non solum anima, sed etiam corpore sensibilibus torquentur: Est igitur ille ignis pœna, ad hoc præparatus, factus et prædestinatus, ut in eo non conscientia tantum, verum etiam sensu et experientia comburantur omnes iniqui; nec ut sedes sit impiorum, sed ut pœna, cruciatus, tormentum, combustioque sit re-

proborum. Cujus rei copiosiora documenta in sexta A decima actione conguessimus. Deinde non minori, imo inaudita hactenus insania de eodem igni subnectis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 17, num. 11, sect. 8.) **Θ** *In quo, inquiens, vrecul dubio non minus habitabunt beati quam miseri. Sed sicut una eademque lux sanis (ut diximus) oculis convenit, impedit dolentibus, unus idemque cibis vel potus faucibus languentium amarus, sanitate fruuentium dulcis; illis quippe suæ salutis placet integra lætitia, istis suæ corruptionis displicet pœnalis tristitia; una eademque aqua natantem elevat, cadentem suffocat. Duorum in aula regali uno eodemque loco positorum, unus febricitat, alter gaudet. Gaudenti omnia totius aulae ornamenta delectabiliter placent, laudabiliter apparent, honorabiliter concordant; febricitanti vero intra seipsum doloribusque suis ardenti, omnium, quæ extrinsecus videt, nihil esse delectat, nihil laudabile, quia omnia vituperat; nihil consentiens, quia omnium abhorret: merito; quid enim bonorum illi non noceret, quando ei auctor omnium bonorum placere non poterat? aut ubi ullum bonum non noceret, cui summo bono frui non placuit?*

CORRECTIO.

† O insaniam inauditam! O recordiam detestandam! O hebetudinem exhorrendam! O subtilitatem omni obtusione duriorum! O virulentiam omni abominatione extricandam! Quid est (o mortalium superbissime) quod ausus es tanta impudentia declamare? Ignem, quem Veritas diabolo et angelis ejus dicit ab initio præparatum, non minus miseris quam beatis habitationem attribuit? Certe in judicio iudex omnium dicitur se reprobus protestatur: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41). Justis autem: Venite, benedicti Patrie mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Ibid. v. 34).* Istis regnum paratum dicit, non ignem; gloriam, non pœnam. Illis autem ignem æternum, qui paratus sit diabolo et angelis ejus; pœnam, non gloriam. Unde et illic dicitur: *Et ibunt hi in supplicium æternum, justis autem in vitam æternam (Ibid., 46).* Quid est hoc, o miserime omnium terreno pulvere compactorum? Veritas sicut merita, ita et loca partis utriusque discernit; et tu unum eundemque ignem justis et injustis habitationem dogmatizas? Nempe aperitur quid velis, quod quamvis non aperte posueris, elucet tamen quid mente conceperis, vel quid dictis talibus, etsi perverse, suadere volueris. Memini siquidem me olim, quod etiam passim jam rumor aspersit, te ipso narrante audisse, quod ultra hoc visibile cœlum, quod firmamentum Scriptura nuncupat, quodque Apostolus velamen tabernaculi (*Heb. vi, 19*), quod erat oppansum ante oraculum, interpretatur, nihil esse, et infra terram nihilominus nihil esse; sed in hac quasi domo cœli et terræ ambitus contineri omnia, esseque quem infernum dicimus a terra usque ad lunam, et deinde paradisum vel re-

gnum sanctorum usque ad firmamentum, ibique tam angelos sanctos, quam sanctorum animas, et ipsum Dominum nostrum Jesum Christum corpore commorari: cum consulta Veritas atque auctoritas catholicæ fidei aliud prædicet; neque quisquam ecclesiasticorum tantæ vesaniæ assertor aut consentaneus usquam inveniatur vel inveniri posse credatur; quin potius ex ea, cui totis viribus inniteris, lectione damnabili hausisse et vomuisse virus lethitiferum comprobaris.

Nam ille tuus Capella, exceptis aliis, vel maxime te in hunc labyrinthum induxisse creditur, cujus meditationi magis quam veritati evangelicæ animus appulsi: Quin etiam cum legeres beati Augustini libros, quos *De Civitate Dei* adversus paganorum fallacissimas falsissimasque opiniones mirabili affluencia digessit, invenisti eum posuisse ac destruxisse quædam ex libris Varronis, quibus, quoniam Capellæ tuo consona videbantur, potius assentiri quam veridici Augustini allegationibus fidem adhibere delegisti.

Ponit enim ita ex verbis illius Augustinus (*De Civit. Dei*, lib. vii, c. 6): [Dicit ergo idem Varro, adhuc de naturali theologia præloquens, Deum se arbitrari esse animam mundi, quem Græci vocant *κοσμος*, et hunc ipsum mundum esse Deum; sed sicut hominem sapientem, cum sit ex corpore et animo, tamen ab animo dici sapientem, ita mundum Deum dici ab animo cum sit ex animo et corpore. Hic videtur quodammodo unum confiteri Deum. Sed ut plures etiam introducat, adjungit mundum C dividi in duas partes: cœlum et terram; et cœlum bifariam in æthera et aera, terram vero in aquam et humum; e quibus summum esse æthera, secundum aera, tertiam aquam, infimam terram; quas omnes partes quatuor animarum esse plenas; in æthere et aere immortalium, in aqua et terra mortalium. Ab summo autem circuito cœli ad circulum lunæ, æthereas animas esse astra ac stellas, eosque cœlestes deos non modo intelligi esse, sed etiam videri; inter lunæ vero gyrum, et nimborum ac ventorum cacumina, aereas esse animas; sed eas animo, non oculis videri. Et vocari heroas, et lares, et genios.] † Quod quam sit veritati adversum auctoritate tam divinorum eloquiorum, quam Patrum venerabilium, largiente Domino, pro captu et viribus exsequamur. Primoque advertendum ubi Dominus et Salvator noster, corpore quod absque peccato sumpsit et egit ex Virgine incorrupta, degat: nam eo congregari sanctos omnes testatur ipse in Evangelio, dicens: *Illæ nocte erunt duo in lecto: uno unus assumetur, et alter relinquetur; duo in agro, unus assumetur, et alter relinquetur. Respondentes dicunt illi: Ubi Domine? Qui dixit illis: Ubiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ (Luc. xvii, 34-37).* Quod absque dubio super cœlum sidereum omnes catholici et orthodoxi doctores intelligunt.

Quo etiam beatum Paulum raptum sanctus Ambrosius (in *II ad Cor. xii, 2*) intelligit dicens: [Quia ul-

tra omnia mundi sidera raptus intelligitur, et ideo magnificum et mirabile est quod narrat. Significat enim supra firmamentum in tertium numero cœlum de spiritalibus cœlis raptum semetipsum.]

† Quod nobis Apostolus aperit, qui ad Ephesios loquitur : *Ut Deus, Domini nostri Jesu Christi Pater claritatis, dei vobis spiritum sapientiæ et revelationis in agnitione : illuminatos habere oculos cordis vestri ad hoc ut sciatis quæ est spes vocationis ejus, quæ divitiæ hæreditatis gloriæ ejus in sanctis ; et quam excelsa magnitudo ejus in vos, qui creditis secundum operationem potentiæ fortitudinis ejus, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, et collocavit ad dexteram sibi in cœlestibus, super omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo sed in futuro (Ephes. 1, 17, 18, 19, 20, 21).*]

Quam Apostoli sententiam sanctus Ambrosius ita explanat (ad Ephes. 1, 19) : [Exemplum salutis credentium, et gloriæ, in resurrectione Salvatoris consistere proficitur, ut ex ea cognoscant fideles quid eis promissum est. Simili enim modo extollentur supra cœlos futuri cum Christo, sicut ipse dicit : *Pater, volo ut, ubi ego fuero, et hi necum sint, et videant gloriam meam (Joan. xvii, 24)* ; hoc propter incarnationem Filii Dei : ut etiam homo factus super omnes cœlos esse dicatur, et super cunctam creaturam, sedens ad dexteram Dei (Apoc. iii, 21), habens nomen Dei per naturam, non per adoptionem, ut cognoscant esse illum Filium Dei qui illum crucifixerunt. Honor enim quem illi dedit Pater per generationem, tunc manifestatus est cum natus homo passus est, et victa morte resurrexit, ascendens unde descenderat super omnes cœlos.]

† Item idem Apostolus in eadem Epistola : *Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cœlos, ut impleret omnia.* Quod beatus Papa Gregorius simili fide prædicans etiam intra missarum solemnias, die Pentecostes, in Dei laudes devotissimus persultans et cecinit et canendum usque in finem sæculi dereliquit. Qui cum dignum, et justum, et æquum, et salutare diceret nos Deo Patri gratias agere per Christum Dominum nostrum, subjunxit (in l. Sacram., die Pentecostes) : [*Qui ascendens super omnes cœlos, sedensque ad dexteram tuam, promissum Spiritum sanctum hodierna die in filios adoptionis effudit.*]

† Idem in Homilia 29, de Ascensione Domini : [In Veteri, inquit, Testamento cognovimus quod *Elias sit raptus in cœlum (IV Reg. ii, 11)*, sed aliud est cœlum aereum, aliud æthereum. Cœlum quippe aereum terræ est proximum, unde et aves cœli dicimus, quia eas volitare in aere videmus. In cœlum itaque aereum Elias sublevatus est, ut in secretam quamdam terræ regionem repente duceretur, ubi in magna jam carnis et spiritus quiete viveret, quousque ad finem mundi redeat, et mortis debitum solvat. Ille enim mortem distulit, non evasit, etc. Redemptor autem noster non curru (Id., *ibid*), non

A angelis sublevatus legitur, quia is qui fecerat omnia nimirum super omnia sua virtute ferebatur.]

Et infra : [*Ut veniret postmodum qui nec translatus nec subvectus, cœlum æthereum sua virtute penetraret.*]

† Beda, in Homilia de eadem festivitate naturæ humanæ a Domino sumptæ gloriæ fideliter cautians ait : [*Hanc super pennas ventorum erexit, cum assumptam de terris non solum super universa aeris hujus spatia, sed etiam super omnem ætheris altitudinem sustollens, in Majestatis Paternæ detera collocavit.*] † Et infra : [*Nam et septimus ab Adam Enoch translatus de mundo, et Elias in cœlum sublevatus aereum ascensuro super omnes cœlos Domino testimonium præbuerunt.*] † His veracibus B fidelibusque testimoniis præmuniti, nullius ambiguitatis obstaculo præpedimur quin humanam substantiam a Dei Filio sumptam super omnes creaturas elevatam, regnantem et consistentem credamus, et fideliter collaudemus. Quo etiam, secundum promissionem suam, et nunc (id est ante diem judicii) sanctorum animas, et post, eorumdem corpora sublevanda, et glorificanda, atque, juxta Apostolum, eadem conregnatura et consessura minime dubitamus.

Unde et beatus Gregorius in quarto Dialogorum libro (cap. 25) eloquitur, cum eum Petrus interrogaret : [*Placet quod dicis, sed nosse velim [al., vellem] si nunc, ante resurrectionem corporum, in cœlo recipi valeant animæ justorum.* — GREGORIUS. Hoc neque de omnibus justis fateri possumus, neque de omnibus negare, nam sunt quorundam justorum animæ, quæ a cœlesti regno quibusdam adhuc mansionibus differuntur ; in quo dilationis damno quid aliud innuitur nisi quod de perfecta justitia aliquid minus habuerunt? et tamen luce clarius constat quia perfectorum justorum animæ, mox ut hujus carnis claustra exeunt, in cœlestibus [al., cœlestis regni] sedibus recipiuntur, quod et ipsa Veritas auctatur, dicens : *Ubi cunque fuerit corpus, illuc congregabitur aquilæ (Luc. xvii, 37)* : quia ubi ipse Redemptor noster est corpore, illuc procul dubio colliguntur et animæ justorum. Et Paulus : *Dissolvi desidero [al., cupio dissolvi] et cum Christo esse (Philip. i, 23)*. Qui ergo Christum esse in cœlo non dubitat, nec Pauli animam esse in cœlo negat, qui etiam de solutione [al., dissolutione] sui corporis, atque inhabitatione patriæ cœlestis dicit : *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod, adificationem habemus a Deo domum non manufactam, sed æternam in cœlis (II Cor. v, 1)*. — PETRUS. Si igitur nunc in cœlo sunt animæ justorum, quid est quod in die judicii pro justitiæ suæ retributione recipient? — Gregorius. Hoc eis nimirum crescit in judicio, quod nunc animarum sola, postmodum vero etiam corporum beatitudine perfuerunt ; ut in ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro Domino cruciatuque pertulerunt. Pro hac quippe geminata coronæ gloria scriptum est : *In terra sua duplicia possidebunt (Isa. lxi, 7)*. Hinc etiam ante resurrectionem

diem de sanctorum animabus scriptum est : *Data sunt illis singulae stolae albae; et dictum est illis ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conservorum et fratrum eorum (Apoc. vi, 11)*. Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt, quia modo animarum tantum, tunc animarum simul et corporum gloria lætabuntur.]

† Et quia, tribuente Domino, de loco et gloria sanctorum ejus, quantum suscepto operi competens duximus, satis fidelibus egimus, nunc de loco et ignominia reproborum, ipso favente, videamus quæ sub terris esse auctoritate veridica perdocentur; de qua re ita beatum Gregorium percontatus est Petrus (*Gregor. Dialog. l. iv, c. 28*): [Inquisitioni meæ, aiens, sufficienter jam video satisfactum, sed hoc est adhuc quod quæstione animum pulsatur, quia, cum superius dictum sit esse jam sanctorum animas in cælo, restat procul dubio ut iniquorum quoque animæ esse non nisi in inferno credantur; et quid de hac re habeat veritas ignoro: nam humana æstimatione non habet peccatorum animas ante iudicium posse cruciari. — GREGORIUS. Si esse sanctorum animas in cælo sacri eloquii satisfactione credidisti, oportet ut per omnia esse credas et iniquorum animas in inferno, quia ex retributione æternæ iustitiæ, ex qua jam justi gloriantur, necesse est per omnia ut et injusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est quod a die exitus sui ignis reprobos exurat. — PETRUS. Sed, quæso, quia superior sermo de locis pœnalibus inferni versabatur, ubinam esse infernum putemus? super hanc terram an subter terris [*al.*, sub hac terra] esse credendus est? — GREGORIUS. Hac de re temere definire nihil audeo. Nonnulli namque in quadam terrarum parte infernum esse putaverunt; alii vero hunc sub terra esse æstimant. Sed tamen hoc animum pulsatur, quia, si idcirco infernum dicimus quia inferius jacet, quod terra ad cælum [*al.*, a cælo] est, hoc esse infernum debet ad terram [*al.*, a terra]. Unde et puto per Psalmistam dictum [*al.*, et fortasse per Psalmistam dicitur]: *Liberasti animam meam ex inferno inferiori (Psal. lxxxv, 13)*; ut infernus superior in terra, inferior sub terra esse videatur. Et Joannis vox in ea æstimatione concordat; qui cum signatum librum septem sigillis vidisse se diceret, *quia nemo inventus est dignus neque in cælo, neque in terra, neque subter terram, aperire librum et solvere signacula ejus*, adiunxit: *Et ego flebam multum (Apoc. v, 1, 3, 4, 5, etc.)*. Quem multum tamen postmodum librum per Leonem de tribu Juda dicit aperiri. In quo videlicet libro quid aliud quam sacra Scriptura signatur? quam solus Redemptor noster aperuit; qui, homo factus est, moriendo, resurgendo, ascendendo, cuncta mysteria quæ in ea fuerant clausa, patefecit. *Et nullus in cælo*, quia neque angelus, *nullus in terra*, quia neque homo vivens in corpore, *et nullus subter terram dignus iuventus est*, quia neque animæ corpore exutæ aperire nobis præter Dominum sacri

eloquii secreta potuerunt. Cum ergo ad solvendum [*al.*, aperiendum] librum nullus sub terra inventus dignus dicitur, quid obstat non video, ut sub terra esse infernus credatur.]

† Idem in Homilia 38 ante medium, in Evangelium: [Bonienim soli nusquam sunt nisi in cælo, et mali soli nusquam sunt nisi in inferno. Hæc autem vita quæ inter cælum et infernum sita est, sicut in medio subsistit; ita utrumque partium civis communiter recipit: quos tamen sancta Ecclesia, et nunc indiscrete suscipit, et postmodum in egressione discernit.]

† Idem in Moralibus, lib. xiii (c. ult.): [Cum constet quod apud inferos justi non in locis pœnalibus, sed in superiori quietis sinu tenerentur, magna nobis oboritur quæstio, quidnam sit quod beatus Job asserit dicens: *In profundissimum infernum descendent omnia mea (Job xvii, 16)*: qui, etsi ante adventum mediatoris Dei et hominum, infernum descensus erat, liquet tamen quia in profundissimum infernum descensus non erat. An ipsa superiora loca inferi profundissimum infernum vocat, quia videlicet, quantum ad sublimitatem cœli, jam hujus aeris spatium non immerito dici infernus potest? Unde, cum apostatæ angeli a cœlestibus sedibus in hoc caliginoso aere sunt demersi, Petrus apostolus dicit: *Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in iudicio cruciandos reservari (II Petr. ii, 4)*. Si itaque ad celsitudinem cœli aer iste caliginosus infernus est, quantum ad ejusdem aeris altitudinem terra, quæ inferius jacet, et infernus intelligi et profundior potest; quantum vero ad ejusdem terræ altitudinem, et illa loca inferi quæ superiora sunt aliis receptaculis, inferni hoc loco non incongrue profundissimi appellatione signantur, quia quod aer ad cælum, terra ad aerem, hoc ille est superior infernorum sinus ad terram.]

† Idem in Mor., l. xii, c. 6: [Nec tamen ita justorum animas ad infernum dicimus descendisse, ut in locis pœnalibus tenerentur, sed esse superiora inferni loca, esse alia inferiora credenda sunt; ut et in superioribus justi requiescerent, et in inferioribus injusti cruciarentur. Unde et Psalmista, propter prævenientem se Dei gratiam, dicit: *Eripuisti animam meam ex inferno inferiori (Psal. lxxxv, 13)*.]

† Hieronymus in expositione Isaïæ proph., lib. v, c. 14, 19: [Tu autem projectus es de sepulcro tuo quasi stirps inutilis, pollutus et obvolutus, cum his qui interfecti sunt gladio, et descenderunt usque ad fundamenta lacu (*Isa. xiv, 19*). Et est sensus: sepultis omnibus qui a te interfecti sunt, tu solus insepultus jacebis. Alii vero locum istum sic interpretantur: Omnes animæ apud inferos aliquam requiem accipiunt, tu solus in extremas tenebras religaberis, omnium enim operieris sanguine, et universorum cruor te perimet; simulque discimus, quod infernus sub terra sit, dicente Scriptura: *Usque ad fundamenta lacu*.]

† Idem in lib. iii, c. 7, 10: [Vis, inquit, ut scindatur terra, et grandi hiatus inferi pateant qui in corde terræ esse dicuntur.]

† Idem in Epistola ad Ephes. (cap. 17) : [Inferiora autem terræ infernus accipitur, ad quem Dominus noster Salvatorque descendit, ut sanctorum animas, quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cælos victor adduceret ; unde et post resurrectionem ejus plurima corpora justorum in sancta civitate visa sunt (Matth. xxvii, 52). Quod autem infernus in inferiori parte terræ sit, et Psalmista testatur dicens : *Aperta est terra, et deglutivit Dathan et operuit super congregationem Abiron (Psal. cv, 17)*. Id ipsum in Numerorum libro plenius explicatur. Alio quoque loco legimus : *Veniat mors super eos, et descendant in infernum viventes (Num. xvi, 31 seq.)*.]

† Philippus in expositione beati Job (c. 26, in principio) : [Quod autem ait : *Sub aquis gigantes gemere*, ita inquit, velut si dixisset *sub terra*, id est in inferioribus terræ, ubi inferi esse perhibentur ; unde et ipsi inferi nuncupantur. Aquæ ergo ejus naturæ sunt ut sine terra esse non possint : sicut ergo inferi in profundo terrarum sunt, ita terræ in profundo aquarum.

† Idem in eodem (cap. 36) : [Ore autem augusto inferi ideo appellantur, eo quod amplum sit ad recipiendum, angustum ad dimittendum, quoniam mortuus intra se teneant, et eos ad vitam non patiantur exire. David quoque sanctus similiter ait ad Dominum : *Libera me ex odientibus me, et de profundis aquarum ; non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque contineat super me puteus os suum (Psal. lxxviii, 15, 16)*. Proinde novimus quia loca infernalium ergastulorum, secundum fidem Scripturarum, inter immensas abyssi aquas sint constituta.]

† Idem in eodem (cap. 3) : [Quod autem infernus in imo terrarum sit, Jonas propheta, qui specialiter figuram habuit Salvatoris, in oratione sua quam in ventre piscis fudit ad Deum manifeste demonstrat, quemque infernum abyssi aquæ circumvallant. Et multis aliis locis Scripturæ de qualitate inferorum loquuntur.]

† Cassiodorus in psalmum lxxxv : [Sed consideremus quia, cum dicat *infernum inferius*, infernum demonstrat esse superius. Argumenta talia in topicis dicuntur conjugata, quæ orta ab uno nomine varie commutantur, ut hic positum est *infernum inferius*. Infernum vero non irrationabiliter forsitan arbitramur esse sub terris, cum in Veteri Testamento de Dathan et Abiron legitur : *Aperuit se terra, et deglutivit eos, et visi descenderunt ad inferos*. Sed quo itinere illuc animæ transferantur, quoniam in auctoritate divina non legitur, habemus incertum. Infernum autem habere inferiorem partem Evangelii locus ille (Luc. xvi, 15) testatur qui dicit, cum impium divitem ultrix flamma torqueret, levasse oculos suos, et in sinu Abrahæ vidisse Lazarum ; unde apparet utrosque apud inferos fuisse, ut se videre valuissent, et illum ex inferiori loco ad superiora oculos elevasse. Sed, licet utrique apud inferos esse viderentur, pro meritorum tamen discretionem superiorem locum san-

ctis, inferiorem peccatoribus doctor Augustinus æstimat esse deputandum. Unde nunc gratias agens fidelis populus dicit : *animam suam ab inferno inferiori, id est pœnali, esse liberatam*.]

† Verumne tot Patribus, testimonio unius, id est Augustini, præscribendum putes, qui multo aliter de inferis in duodecimo libro (Aug. *Retr.* l. ii) de Genesi ad litteram disputavit, audi quid etiam ipse dum eandem retractaret (cap. 24) deprompserit. [In duodecimo, inquit, de inferis, magis mihi videor docere debuisse quod sub terris sint, quam rationem reddere cur sub terris esse credentur sive dicantur.]

† His tantorum Patrum veracibus disputationibus omnes tuæ argutiæ, omnesque fallaciæ inconvenientesque similitudines contritiæ pœsumque datæ nisi ut prorsus nihil esse judicentur, quibus etiam conjungitur quod in conclusione subnectis :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 17, num. 12, sect. 9.) ⊕ Proinde, inquit, si nulla beatitudo est nisi vita æterna, vita autem æterna est veritatis cognitio, nulla igitur beatitudo est nisi veritatis cognitio. Sed ne ista collectio nullo modo in mentibus nostris nati, audiamus ipsam illam Veritatem aperte clamantem : Qui diligit me diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo meipsum illi (Joan. xiv, 21). Item alibi : Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii, 3) : Quidquid autem de beatitudine creditur, de ejus defectu, id est miseria, necesse est e contrario credatur. Ita, si nulla miseria est nisi mors æterna, æterna autem mors veritatis ignorantia, nulla igitur miseria est nisi veritatis ignorantia. Ubi itaque ignoratur veritas, ibi nulla vita : ubi autem nulla vita, ibi necesse est continuam mortem adesse. Quæ si ita sint, quis audeat dicere Deum esse prædicatorum pœnæ, nisi qui audeat eum asserere auctorem ignorantie dum ab eo sit omnis intelligentia? Unumquemque igitur sua punit contumacia, quæ nullo modo a Deo est, ac per hoc ejus auctor nullo modo credendus est.

CORRECTIO.

† Nisi cæcasset te iniquitas tua, nullomodo tamen tibi ipsi contraria protulisses. In sexta decima quippe periocha dixisti habere miseros felicitatis notionem atque scientiam. [Veritas est, inquit, felicitas. Nullus ergo extra naturam suam felicitatis et notionem et scientiam habiturus sit. In miserorum itaque natura erit veritas, erit igitur felicitas. Ast quomodo illa natura misera erit, cui felicitas inerit, quæ est veritas? Et ad ultimum conclusisti : *Nulla dehinc natura punietur : non punita non erit misera*.] Nunc vero dicis : [Si nulla miseria est nisi mors æterna, æterna autem mors est veritatis ignorantia, nulla igitur miseria est, nisi veritatis ignorantia. Ubi itaque ignoratur veritas, ibi nulla vita : ubi autem nulla vita, ibi necesse est continuam mortem adesse.] Quid est hoc? nunc das miseris veritatis scientiam, auferens miseriam ; nunc tribuis ignorantiam veritatis, mor-

tem atque miseriam. Si enim verum est eos habere A veritatis scientiam, falsum est eosdem habere ignorantiam. Rursum, si verum est eos habere veritatis ignorantiam, falsum est eis inesse veritatis scientiam. Item falsum est quod dicitur: *Nullam esse miseriam nisi mortem æternam*. Multis enim et peccatores et justi in hac vita miseriis et calamitatibus noxiantur, a quibus Dei gratia aliquoties eruuntur, aliquoties ejusdem justitia non liberantur. Nam, si beatitudo dicitur assequi nulloque carere quidquid rationabiliter volueris, cum tanto bono privaris, non immerito miser diceris; cumque tot miseriis temporalibus pios addici sæpissime videamus, nequaquam eos ad æternam mortem credimus proptere: nec ideo eis veritatis ignorantiam ingeri, quia frequentibus videmus infelicitatibus quemlibet temporaliter B affligi. Ac per hoc, si id de solis inferno traditis diceretur, nullatenus abhorreret a vero. Cum autem generaliter nulla esse miseria, nisi mors æterna dicitur, veritatisque ignorantia, ipsa videndæ et experiendi assiduitate falsissimum esse convincitur. Quam perversitatem tuam beatus Job jugulo [al. forte, gladio] veritatis transfigat, qui de miseriis humanis ita deplorat: *Homo, inquam, natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis (Job xiv, 1)*.

Cui sanctus Gregorius (*Mor. lib. xi, c. ult.*) exponendo consentiens, quasnam intelligere miseria debeamus edicat: [Quid in se habebit fortitudinis, qui natus est ex infirmitate, brevi vivens tempore, repletus multis miseriis? Ecce sancti viri vocibus pœna hominis breviter est expressa; quia C et angustatur ad vitam, et dilatatur ad miseriam. Si enim subtiliter consideretur, quod hic agit, pœna et miseria est; ipsi etenim corruptioni carnis servire ad necessaria atque concessa, miseria est: ut contra frigus vestimenta, contra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur, quod multa cautela custoditur salus corporis, quod etiam custodita amittitur, amissa cum gravi labore reparatur, et tamen reparata semper in dubio est. Quid hoc aliud quam mortalis vitæ miseria est? quod amamus amicos suspecti, ne offendi valeant; formidamus inimicos, atque securi de eis non sumus utique quos formidamus, quod plerumque inimicis sic fidenter quasi amicis loquimur, et nonnunquam pura verba proximorum, et multum nos fortasse diligentium quasi verba suscipimus inimicorum; et qui falli nunquam vel fallere volumus, ex cautela nostra gravius erramus. Quid itaque hoc, nisi humanæ vitæ miseria est? quod amissa cœlesti patria repulsus homo delectatur exilio, gravatur curis, et tamen cogitare dissimulat quam grave sit, quia multa cogitantur, quod privatus est interno lumine: et tamen in hac vita diu vult perpeti cæcitatem suam. Quid hoc aliud, quam de pœna nostra nata miseria est? Sed quamvis diu hic stare desideret, ipso tamen cursu mortalis vitæ impellitur ut egrediatur.]

† Eodem modo nihilo secius confutatur quod ais (cap. 17, num. 13, sect. 9): *Ubi itaque ignoratur ve-*

ritas, ibi nulla vita (Joan. xiv, 6). Non enim potest ignorari vel sciri veritas, nisi ab aliqua vita. Erit igitur in gehenna damnatus vita et animæ et corporis, quamvis sine vera vita, quæ dixit: *Ego sum via, veritas, et vita*. Erit, inquam, illis vita, sed misera: quoniam et anima semper vivet, ut semper crucietur, et corpus pœnis combustionequæ attritum nunquam deficiet, nunquam dissolvetur in pulverem, nunquam ita consumetur ut omnino non sit, sed æternis cruciatibus durable permanebit. Harum omnium pœnarum Deum justissimum judicem esse irrogatorem, ac per hoc et auctorem, omni propulsa formidine confitemur, quoniam, teste Scriptura: *Mors et vita a Domino Deo est (Sap. xvi, 13)*, et Psalmista: *Arcum suum tetendit, et paravit illum*.

B Cassiodorus (in *Psal. vii, 13*): [Arcum itaque Scripturarum Novi et Veteris Testamenti congruenter accipimus, qui duobus quodammodo curvatis flexibus devotorum colla complectitur: hic fidelibus suave jugum ostenditur. Contumacibus autem arma terribilia declarantur: *tetendit* adjectum est, ne ejus patientia remissa putaretur, ad postremum posuit: *paravit illum*, ut mos ipse sagittantium plenissime videretur expressus, qui, postquam tetenderint arcum contra signum, manum collocat, in sagittandi opere brachia præparantes. Sed videamus arcus iste præparatus quas sagittas emisit: *Et in ipso paravit vasa mortis; sagittas suas ardentibus effecit (Psal. vii, 14)*. Hic distributio divinæ majestatis ostenditur, quia per arcum, id est per Vetus et Novum Testamentum sicut jam dictum est, et effectus mortis venit, et sagittis ipsius vita præstatur. Egressæ sunt autem de isto arcu tanquam sagittæ, id est apostoli, qui ardentibus, hoc est desiderantibus animis, in modum sagittarum præcepta salutaria transmisserunt: unde et impij sauciarentur, et fidelibus efficacis cura proveniret. *Effecit* autem significat operatus est.]

† Quis vero veritatis ignorantiam damnatis in tartaro illaturus est, nisi judex terribilis atque justissimus, qui novit quid cui vel demat, vel tribuat? Sed de his satis actum est. Nunc in nomine et adjutorio Domini ad reliqua divertamus.

CAPUT XVIII.

D *Quod error eorum qui aliter quam Patres sancti sentiunt de Prædestinatione, ex liberalium disciplinarum ignorantia inolevit.*

Octavus decimus proterviarum tuarum tumor ita prænotatur.

JOANNES SCOTUS.

(Num. 2, sect. 1.) *Quod error eorum qui aliter quam Patres sancti sentiunt de Prædestinatione, ex liberalium disciplinarum ignorantia inolevit. Errorem itaque sævissimum eorum qui venerabilium Patrum, maximeque sancti Augustini, sententias confuse ac per hoc mortifere ad suum pravissimum sensum redigunt, ex utilium disciplinarum, quas ipsa Sapientia suas comites investigatricesque fieri voluit, ignorantia crediderim sumpsisse primordia.*

CORRECTIO.

† Videtur mihi vox ista illius dicto concinere, qui primus dixisse legitur: *In cœlum ascendam, super sidera cœli ponam solium meum, sedebo in monte Testamenti, in lateribus aquilonis, ero similis Altissimo (Isa. xiv, 13), de quo ad beatum Job Dominus loquitur: Omne sublime videt, ipse est rex super omnes filios superbiæ (Job xli, 25); neque a membris illius desciscere de quibus Propheta pronuntiat: Posuerunt in cœlo [al., in cœlum] os suum, et lingua eorum transiit in terra (Psal. lxxii, 9). Verumtamen filii humilitatis et veritatis nequaquam talibus injuriis commoventur, ut convicia conviciis, et contumelias contumeliis referant: quin humiliores effecti, quidquid sibi magistra humilitate et veritate datum gratis noverunt, ad dantis gloriam et honorem retorquere penitus elaborent; cujus si magisterio vel doceri, vel uti quæsiuisses, nunquam in tantas blasphemias atque impudentias prorupisses. Nam ipsa ad destruendam mundi sapientiam, cui superbus insudas, idiotas et piscatores, non sophistas elegit, quorum tumores cum apud Corinthios vel maxime et Colossenses Apostolus divina auctoritate comminuerit, nauci factis omnibus et explosis, de se sui que participibus dixit: *Nihil judicavi me scire inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum (I Cor. ii, 2)*. Et ipsa Veritas clamat: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde; et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve (Matth. xi, 28)*. Ecce magistra Veritas disci a se humilitatem et mansuetudinem, non rhetoricam et dialecticam jubet. Et Apostolus ejus, ab hac inflante scientia filios suos prohibens, humilitati et veritati evangelicæ studendum præcipit (*I Tim. vi, 20*). Hinc et Isaias propheta ait: *Ubi est litteratus? Ubi verba legis ponderans? ubi doctor parvulorum? Populum imprudentem [al., impudentem] non videbis, populum alti sermonis, ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ ejus in quo nulla est sapientia (Isa. xxxiii, 18, 19)*.*

Hinc Leo in Sermone de Passione Domini: [Hanc, dilectissimi, incarnationis Dominicæ fidem, per quam tota Ecclesia corpus est Christi, inconcusso corde servantes, ab omnibus hæreticorum jejunate mendaciis. Et ita vobis credite misericordiæ opera profutura, ita fructuose habendam continentia puritatem, si mentes vestrae nulla pravæ opinionum intaminatione sordescunt. Abjicite exosa Domino mundanæ argumenta sapientia, per quam nemo ad cognitionem veritatis potuit pervenire, et hoc fixum habete in animo quod dicitis in symbolo.]

† Apparet igitur cujus sis filius, qui, ab horum salutari institutione desciscens, illis te inscribis, illis inflaris quæ isti et reproboverunt et flocci pendenda duxerunt. Quamvis quidquid in eis utile salubritati et simplicitati Christianæ fidei judicatur, usquequaque nec improbetur nec ignoretur. Ac certe si nobis

A horum ignorantiam inuris, nunquid moveri debet nostra humilitas, cum videamus omnes orthodoxos patres nostros eidem injuriæ substratos, eadem infamia denotatos, qui omnes tanta liberalium disciplinarum eruditione coruscant, ut nullus eis, quos apprime philosophos mundus suscipit, veraciter æquiparari possit: quippe cum ita eos in omnibus vera sapientia instruxerit, ut tanto evidentius noscant quid in eis vitandum, quid esset appetendum, quanto eidem veræ sapientiæ connexius inhaerent. Sed nunquid, quia ea sciri pro tempore Veritas non prohibuit, ideo mentiri jussit sive coegit? At in quantis mentibus sis, quisquis eadem Veritate illustratus tua legit, patenter advertit. Ac per hoc, quemadmodum, donante Domino, superiora indicant, tu potius non solum dicta Dominica, verum etiam Patrum sententias tanta depravatione tuis erroribus intorsisti, ut lector illorum necessariam prorsus habeat et exercitationem sedulam, et præsentissimam veritatem. Quapropter manifestum est te, ideo a veritate tantisper exorbitasse, quia innisus inflanti scientiæ, quod verum erat spontanea proindeque superbissima aversione reliquisti.

Nunquid sanctus Fulgentius, vir absque hesitatione doctissimus, ignorantia disciplinarum eandem mentitus est, exponendo de prædestinatione sententiam Augustini, in cujus explanatione librum mirabili eloquentia et veritatis scientia refertissimum absolvit? quem ita vicinim temporibus ejusdem Augustini novimus, ut vel ab ipso, vel ab auditoribus illius, integritatem ejus doctrinæ sinceriter addiscere potuisset. Nunquid et sanctus Prosper harum inscitia erravit, qui eundem propriis epistolis consolens, ab eoque rescriptis catholicis edoctus, adeo in assertionem veritatis roboratus est, ut tam propriae eruditionis scriptis quam apostolicæ Sedis decretis doctrinam tanti Patris defenderit, defendique studuerit. Nunquid beati antistites Gregorius et Isidorus harum ignorantia erraverunt, quarum eis affuisse plurimam scientiam nullatenus ignoramus? Desine igitur catholicis virisque eruditissimis hanc importare contumeliam, quos magistra Veritas per sanctum Spiritum omnem docuit veritatem. Nempe cum tot urbium cœnobiorumque sancta examina memoratarum artium videam flores legere, fetos edere, dulcissima mella componere, nunquam uni tibi singulariter deputaverim quod sapientia: *Dives in omnes qui invocant illam (Rom. x, 12)*, passim tanta largitatis affluentia dispertiri cognoscitur. Neque silentio prætereundum videtur, quod ausus es dicere, *liberales disciplinas comites esse, investigatricesque sempiternæ Sapientia*], quas constat nimirum inventionem hominum a Deo et una Sapientia extorrium atque expertium repertas. Si enim illæ comites investigatricesque creduntur sempiternæ Sapientia, sequitur ut inventores earum homines æquantur ipsi sempiternæ Sapientia, per quos sui comites sive investigatrices inventæ prædicantur. Nulla autem creatura æternæ Sapientia æquari debet, eaque ullatenus valet. Falsum est igitur

tur eas, id est inventiones humanas, earumque re-
pertos, comites atque investigatrices esse veræ
sempiternæque Sapientiæ, dicente Propheta: Quo-
niam quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit
Deo inter filios Dei (Ps. LXXXVIII, 7), quanto minus
filios diaboli? Deinde affingis alteram ignorantæ in-
famiam, quæ ad rem non pertinere nihilominus com-
probatur.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 18, num. 3, sect. 1.) Θ *Insuper etiam, in-
quiens, Græcarum litterarum inscitia in quibus præ-
destinationis interpretatio nullam ambiguitatis caliginem
gignit; quæ si diligentius ab inquisitoribus veritatis,
non ab assertoribus falsitatis, attendantur, quotiescun-
que sive de bonis usitate, sive de malis abusive præ-
destinationis frontis suæ, sapientibus quidem
notissimæ, inflatis vero superbiæ typho abstrusissimæ,
primas partes aperuerit, tota nimirum, nulla inter-
stante mora, pie intelligentibus eam patebit. Est igitur
verbum apud Græcos ὁρῶ, quod apud Latinos tribus
excipitur verbis; ὁρῶ quippe et video, et definio, et
destino interpretatur. Similiter compositum προὐρῶ,
prævideo, prædefinio, prædestino.*

CORRECTIO.

† O virum sagacissimum, qui, quod in Latinis
defecerit, ad Græca nos retrahit, et in Romanis ser-
monibus Græcas origines effingit. Quid, quæso, per-
tinent verba Latina *video, defino, destino*, ad Græcum
vocabulum, quod est ὁρῶ? nunquid ab eo vel deri-
vata sunt, vel denominata? nunquid saltem ipsa lit-
terarum superficies quiddam simile repræsentat.
Verum, quia nobis hanc inscitiam inuris, nunquid
et sanctis Patribus, non minus Græca quam Latina
eruditione lampantibus, idem facinus obtendes?
quorum (ut cæteros omitam) Ambrosium, Hieronymum,
Augustinum, Gregorium, Isidorum, Fulgentium,
Cassiodorum testes veritatis adhibeo, quos Græcam
novisse linguam atque scientiam, nullus nisi nihil
sciens ignorat; qui omnes alio sensu verbi ejusdem
intelligentiam prosequuntur. Nam sanctus Ambrosius
in eo loco ubi Apostolus ad Ephesios dicit: *Præ-
destinans nos in adoptionem filiorum per Jesum
Christum in ipsum* (Eph. 1, 5). Ita exponendo
subsequitur: [Hoc dicit decrevisse Deum ut credentes
in Christum adoptarentur in filios a Deo, ut caput
ipsorum sit Christus verus Filius Dei.]

† Et infra: [In quo sortiti [al., et nos forte constitui]
sumus, prædestinati secundum propositum Dei, qui uni-
versa creavit, secundum consilium voluntatis suæ. Ut
simus in laudem gloriæ ejus nos, qui ante speravimus
in Christo. Hoc est quod dicit, quia dispensatio præ-
dicationis his decreta est a Deo, qui ex Judæis
crediderunt in Christum: unde nullus ex gentibus
ad apostolatam electus est; dignum enim erat ex his
eligi prædicatores, qui ante speraverunt salutem quæ
illis præmissa erat in Christo.]

† Hieronymus in expositione ejusdem Epistolæ:
προὐριστῆτος ad eos refertur qui antea non fue-

runt, et priusquam fierent de eis cogitatum est, et
postea substiterunt.

† Et infra (Id., *ibid.*): [Quod cum prædestinet nos,
sive præfinit Deus in adoptionem filiorum per Jesum
Christum.] † Et post paululum: [Quæ laus, inquit,
gloriæ gratiæ Dei (Id., *ibid.*) est aliis gratificari in
Christo, alios æternis præparare suppliciiis.]

† In eadem: [Supra secundum placitum voluntatis
suæ (Eph. v, 5), nunc secundum placitum suum vo-
luntate detracta, προὐρισμῶν, id est prædestinationem
in adoptionem filiorum per Jesum Christum posuit,
hic vero προθεσῶν, id est propositionem. Inter præ-
destinationem autem et propositum, hi qui solent inter
verba discutere, hoc asserunt interesse, quod præ-
destinatio alicujus rei multo ante, in mente ejus qui
destinet, quid futurum sit præfigeret; propositum
autem, cum jam vicina sit machinatio, et pene cogi-
tationem sequatur effectus.]

† Et infra (Hier., *ibid.*): [Omnis dispensatio quæ
ante mundum et postea esse cœpit in mundo, tam
invisibilem quam visibilem creaturarum, adventum
Dei Filii pollicebatur.]

† Et post pauca (Id., *ibid.* 14): [Considerandum
quod et hic προὐρισμῶν, καὶ προθεσῶν id est prædestina-
tio, et propositum simul posita sunt, juxta quod ope-
ratur omnia Deus secundum consilium voluntatis suæ.]

† Idem in Isaia (c. ix, 5), libro tertio: [Quo-
modo enim vestis, quæ humano sanguine cruentata
est, lavari non potest, sed infecta sanguine igni com-
buritur, ut maculæ cum vestimento fœdi cruoris in-
tereant; sic diaboli violenta prædatio, et tumultus
ac turbæ, quibus humanum sibi subjecerat genus,
gehennæ ignibus deputatæ sunt.]

† Idem in Zacharia propheta: [Quod autem se-
cundum LXX legimus: *Et pascam oves occisionis in
terra Chanaan* (Zachar. xi, 7), sic possumus intelli-
gere quod populum Judæorum, qui destinatus est
morti, in toto orbe dispersum, hoc est in terra Cha-
naan atque gentilium, pascat Dominus et nutriat ad
immolandum.]

† Idem in Isaia (c. xxiv, 1), libro octavo: [Et
dispergentur habitatores ejus in diversa loca, præ-
miis vel suppliciiis destinati.]

† Idem in Michæa (c. iii, 3): [Et satiaverunt se
carnibus, et incrassati sunt, et sub [al., sicut] pin-
guissima hostia interfectionis et sunt suppliciiis Do-
mini præparati.]

† Idem in Abdia (c. 1, 16): [Ita universæ gen-
tes vel fortitudines contrariæ, suppliciiis delegatæ.]

† Ambrosius in Epistola I ad Corinthios: [Quam
prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram
(I Cor. ii, 7): usque adeo vera sapientia, et cum
Deo semper fuisse declaratur, ut ante sæcula præ-
destinata in gloriam nostram dicatur, qui credi-
mus, præscius enim Deus errores futuros in mundo,
quem erat facturus hoc decrevit ad confusionem il-
lorum, qui sibi stultitiam sapientiam facturi erant
(Sap. v, 4), ad nostram autem gloriam, qui credi-
turi eramus et credimus.]

Idem in expositione Evangelii beati Lucæ (c. 11, 25 seq.) : [Ecce et Simeon prophetat in ruinam et resurrectionem plurimorum venisse Dominum Jesum Christum, ut justorum, iniquorumque merita discernat, et pro nostrorum qualitate factorum, judex verus et justus, aut supplicia decernat aut præmia.]

Augustinus in libro de Prædestinatione Sanctorum (cap. 17) : Quocirca prædestinatio Dei, quæ in bono est, gratiæ est præparatio.]

† Idem, in libro de Dono perseverantiæ (cap. 17) : Namque in sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia, opera sua futura disponere, id omnino nec aliud quidquam est prædestinare.]

† Idem, de Prædestinatione Sanctorum (cap. 16) : [Legimus in Actibus apostolorum : Cum dimissi a Judæis apostoli venissent ad suos, et indicassent quanta eis sacerdotes et seniores dixerunt [al., dixissent], levaverunt illi vocem unanimes omnes ad Dominum, et dixerunt : Domine, tu es qui fecisti cælum et terram et mare, et omnia quæ in eis sunt, qui per os patris nostri David sancti pueri tui dixisti : Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania : Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus (Psal. 11, 1, 2). Convenerunt enim in veritate in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pilatus, et populus Israel, facere quanta manus tua et consilium prædestinavit fieri (Act. iv, 27, 29). Ecce quod dictum est secundum Evangelium quidem inimici propter vos (Rom. xi, 28); tanta quippe ab inimicis Judæis, manus Dei et consilium prædestinavit fieri, quanta necessaria fuerunt Evangelio propter nos.]

† Ubi S. Augustinus in testimonio Actuum apostolorum posuit prædestinavit, ibi nostri codices habent decrevit.

Idem de Genesi ad litt. lib. ix (c. 4) : [Cur ergo coierunt, nisi cum exissent de paradiso? Cito responderi potest : quia mox, creata muliere, priusquam coirent, facta est illa transgressio, cujus merito in mortem destinati, etiam de loco illius felicitatis exierunt.]

† Gregorius in Moralibus libro xxviii (c. 6) : [Quod idcirco a Domino jam quasi præteritum describitur, quia quidquid foras futurum est in opere, intus jam factum est in prædestinatione.]

† Idem in lib. xix (c. ult. sub finem) : [Arcum namque suum Dominus tetendit, quia cunctis peccatoribus per Scripturam sacram minas exhibuit; in quo arcu scilicet vasa mortis præparat : quia, secundum eloquii sui sententiam, eos qui nunc corrigi negligunt, reprobos damnat.]

† Idem (Ibid., xv, cap. 30) : [Ante omnipotentis Dei oculos iniqui vita favilla est; quia, etsi apparet ad momentum viridis, ab ejus tamen judicio jam consumpta cernitur : quia consumptioni est æternæ deputata.]

† Idem (Ibid. l. xiv, c. 28) : [In utero autem proles concipitur, quæ in hac vita proferatur. Quid ergo uterum Dei, nisi ejus consilium debemus accipere, in

A quo ante sæcula per prædestinationem concepti sumus, ita ut creati per sæcula producatur.]

† Idem, in Ezechiel homilia prima partis extreme (hom. 13 post medium) : [Et calamus in mensura in manu ejus. De sancta Ecclesia per prophetam aliam Dominus pollicetur dicens : Orietur in ea viror calami et junci (Isa. xxxv, 7). Quod in loco alio exposuisse me memini : ut per calamum scriptores, per junceam vero debeant auditores intelligi; sed quia ad humorem aquæ et juncus et calamus nasci solet, et ex una eademque aqua utraque proficiunt : et calamus quidem ad scribendum assumitur, cum junco vero scribi non potest; quid in junco et calamo accipere debemus, nisi quod una est doctrina veritatis quæ multos auditores irrigat? Sed irrigati alii ad hoc usque in verbo Dei proficiunt, ut etiam scriptores fiant, videlicet tanquam calami; alii vero verbum vitæ audiunt, bonæ spei et rectorum operum viriditatem tenent : sed tamen ad scribendum proficere nullatenus possunt; hi quid in aqua Dei, nisi quidam (ut ita dicam) junci sunt, qui quidem viridescendo proficiunt, sed litteras exprimere nequaquam valent. Redemptor igitur noster, quia verba quæ dixit etiam per doctorum studium scribi largitus est, in manu calamum tenuit, qui calamus mensuræ dicitur : quia ipsa [al., in ipsa] doctorum studia sub quadam oculi iudicii dispensatione retinentur [al., detinentur], ut et aliis legentibus prosint, et aliis legentibus prodesse non possint. Unde et sancti apostoli, cum magistram Veritatem sibi apertius loquentem requirerent, cur turbis in parabolis loqueretur, audierunt, quis vobis datum est nosse mysterium regni cælorum, illis autem non (Matth. xiii, 11). Vel certe calamus mensuræ est, quia in ipso sacro ejus eloquio quod nobis conscriptum est, occultas esse dispensationes ejus agnoscimus. Nam per incomprehensibile ejus iudicium, et alter intra mensuram electorum mittitur, et alter foras relinquitur, ut nullo modo ad electorum numerum pertinere mereatur. Habet ergo funiculum, habet in manu calamum mensuræ. Qui enim funiculo locum metitur, alibi funiculum trahit, aliunde retrahit, et huc ducit, quem aliunde subducit. Sic nimirum, sic Redemptor noster in collectione hominum facit, dum alios a suis iniquitatibus educit, alios in sua iniquitate derelinquit. In his enim quos colligere dignatus est, occultæ mensuræ funiculum traxit, et ab his quos derelinquendos esse iudicavit, quid aliud nisi funiculum retraxit? Ut et poni intra mensuram cælestis fabricæ teneantur, et mali extra fabricam, in quibus bona quæ existimantur [al., æstimantur] non sunt, quasi sine mensura remaneant. Hunc funiculum, et mensuræ calamum in manu sua Redemptor noster tenuit, cum Paulum apostolum per apparentem virum Macedonem admonere dignatus est, ita ut iisdem Macedo vir diceret : Transiens adjuvans nos (Act. xvi, 9). Et tamen volentes apostolos [al., volentibus apostolis] ad prædicandum ire in Asiam.

non permisit Spiritus Domini (*Ibid.*, 7). Quid est quod sancti apostoli, et ibi vocantur ire ubi fortasse pergere non cogitabant, et illuc ubi desiderabant pergere, ire prohibentur? Nisi quia *occuli iudicij funiculus, et mensuræ calamus tenetur in manu*: ut alii verba vitæ audiant, et alii nullatenus audire mereantur? *Funiculus ergo mensuræ est*, qui alio tractus est, aliunde retractus. Sancto quoque Evangelio teste [*al.*, testante], didicimus quod venit qui diceret: *Magister, sequar te quocumque ieris*. Cui responsum est: *Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidus, Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet*. Venit alter qui diceret: *Magister, sine me primum ire, et sepelire patrem meum*. Cui dicitur: *Sine mortuos, sepeliant mortuos suos: Tu autem me sequere et annuntia regnum Dei* (*Matth.* viii, 19, 20, 21-22). Quid est quod ille promittit se ire, et deseritur? Iste domum vult redire, et tamen ut sequi debeat, iubetur. Ille non suscipitur, iste nec ad horæ momentum ab obsequio relaxatur. In terra [*al.*, interno ergo occultoque iudicio] ergo occulti iudicii funiculus, et mensuræ calamus ducitur, in quo iste trahitur, et ille relinquitur, ut cœlestis fabrica non sine pio, et justo examine construatur.]

† Hanc beati Gregorii sententiam idcirco interposui, ut per eam cognoscatur quid de prædestinatione intellexerit, intelligique voluerit. Nam, cum in *Moralibus* eundem sensum plenius explicuerit, quod ille prædestinationes pluraliter, hoc in Ezechiele dispensationem adæque pluraliter posuit, ut aperte doceret vocabulo prædestinationis dispositiones et dispensationes atque ordinationes Dei debere accipi. Cum constet ea et alia complura sub uno eodemque sensu tam in sacris eloquiis quam in tractorum expositionibus poni.

Fulgentius in lib. ad Monimum (l. i, cap. 20 et 21): [Neque enim est alia ejus prædestinatione, nisi futurorum operum ejus æterna præparatio; in qua nullius causa mali poterit inveniri, quia ex voluntate Dei nunquam processit origo peccati. Misericordiam etenim Dominus, et iustus, de quo et alio loco scriptum est: *Misericordiam et veritatem diligit Dominus Deus* (*Psal.* lxxxiii, 12). In omnibus ergo operibus ejus, aut justa veritas custoditur, aut pia misericordia prærogatur.]

Et infra (*Ibid.*, cap. 21): [Prædestinatio enim ejus, præparatio est operum ejus.]

† Et item (*Ibid.*, cap. 23): [Dei enim prædestinatione, aut peccatorum præparata est pia remissio, aut peccatorum justa punitio. Nunquam igitur Deus ad hoc hominem potuit prædestinare, quod ipse disposuerat et præcepto prohibere, et misericordia diluere, et justitia punire. Iniquos itaque quos præscivit Deus hanc vitam in peccato terminaturos, prædestinavit supplicio interminabili puniendos.]

† Iste doctor et antistes, absque refragatione fidelissimus atque eruditissimus, noverat Græcam apertissime locutionem, noverat qualiter a beato Augu-

stino sermo prædestinationis impiorum positus fuerat; ideoque non prævisionem, sed præparationem et dispositionem ejus prolatione intelligendam; quem si Atticæ linguæ scientiam habuisse aut ignoras, aut negas, lege libros illius, qui Mythologiarum seu Virgilianæ continentiæ inscribuntur, et invenies ei maximam illius linguæ affuisse peritiam, qua facillime nosse poterat quid sub hujus vocabuli enuntiatione accipi debuisset.

Cassiodorus (in *psal.* vii, sub fin.): [Primum est quia iniquitas, dum ex alto præcipitata descendit, violenter percutit, deinde potenter quomodo impii torqueantur exponit: nam cum supra eos propria peccata descenderint, suis malis, suis sceleribus in pœnas debitas destinantur.]

† Idem, in psalmo li: Destrui Deus in hac vita prosperrime quos iterum ædificare decreverit; in fine autem qui destruetur, æternis suppliciis deputatur.]

† Idem, psalmo liv: [Nam omnium dies in prædestinatione noscuntur esse definiti.]

† Idem, in psalmo lxxxii: [Confundantur autem et conturbentur in sæculum sæculi, qui æterna ultione damnandi sunt. Sequitur et reverentur et pereant (*Psal.* lxxxii, 18). Ipse sensus est quem superius dixit; quia ibi reverendo, non proficiunt, sed pereunt, qui ad æternum supplicium destinantur.]

† Idem, in psalmo lxxxvii: Frequenter emundat Divinitas quos flagellat, ut purgatum recipiat quem peccatis sordidum respuebat; quos vero ab emundatione dissolvit, id est removet, hos jam et damnare decrevit.]

† Idem, in psalmo xcii: [*Parata sedes tua Deus*: *parata* significat prædestinationem, quia totum illa veritate consistit, quidquid in administratione mundi evenire contigerit.]

† Sed et Primasius, Africanæ Ecclesiæ antistes eruditissimus, in explanatione Apocalypseos beati Joannis, eadem sensisse reperitur, cum ait: [Præterito namque tempore tanquam anteriori promissa dispensatio Christi Domini deputatur, quæ sicut prædicta a prophetis legitur, peracta jam perdoctur, præsentis credulitatis augmenta, et Ecclesiarum conveniunt incrementa futurorum honorum, malorumque redemptio qua justos in vitam, impios in pœnam futuros credimus deputatos.]

Bonifacius, episcopus et martyr Germaniæ. [Quid enim parenti proficit, si habeat filium tormentis perpetuis deputatum.]

† Hanc sententiarum congeriem ad hoc necessario ex Patrum voluminibus colligendam duxi, ut, varietate vocabulorum, et unitate sensuum, quid super nuncupatione prædestinationis senserint facillime perpendatur. Siquidem cum opus esset, ut eandem causam sæpius intimarent, maluerunt diversis significationibus eandem rem gratia vitandi fastidii ponere, quam uni eidemque vocabulo, quasi sermonum indigentia laborantes, tædiosius inservire, ac per hoc nequaquam nos in Latinis dictionibus ad Græcas de-

bueras origines invitare, a quibus nec derivationem, A nec denominationem certum est eas accepisse. Inter hæc notandum, non incongrue fortassis censui, quod orator mirabilis prædefinio verbum pulchra nimirum compositione nostræ ignorantæ invexerit, cum multo commodius honestiusque dicere potuerit præcæno, quemadmodum etiam a sancto Hieronymo positum supra inseruimus. Quibus omnibus liquido refellitur quod *destinare* vel *prædestinare* pro eo quod est *videre*, vel *prævidere* fatua assertionem dixisti, quippe cum a nullo eorum sub hoc sensu positum uspiam valeat reperiri.

Nec prætereundum quod *æternæ Sapientiæ comites investigatricesque memoratas disciplinas asserueris* (cap. 18, num. 4, sect. 1) contra auctoritatem utique propheticarum apostolicarumque litterarum. Si enim comites habuit, sequitur magna absurditas ut alicujus indiga prædicetur; quæ, cum nullius egere aut eguisse ullatenus comprobetur, et sola sui æternitate atque omnipotentia omnia disposuerit, *attingens videlicet a fine usque ad finem fortiter* (Sap. viii, 1), nullaque impotentia unquam potuerit infirmari. Nescio penitus quamobrem comites tuas necessarias conrogarit, quarum fulturis ac veluti suffragiis, vel ad se investigandam, vel ad aliud quid opus habuerit, cum teste Scriptura *transferat se in animas sanctas, et inserat se cogitationibus quæ sunt sine fictione* (Sap. 1, 5), qua sit sapiens, quisquis pro munere illustrantis, vel captu accipientis sit sapiens. Omnes itaque paginas utriusque Testamenti percurrrens, nunquam inuenies præceptum per has investigari Deum; sed *per fidem, quæ per dilectionem operatur*, munditia cordis, mandatorumque Dei obedientia et observatione quærendum fideliter et inveniendum veraciter edocui. Quid enim, nunquid omnes prophetæ his Deum investigasse atque inuenisse dicendi sunt? Certe, ut cæteros præteream, *Amos*, de pastoralibus, ad prophetandum repentina inspiratione assumptus (*Amos* 1, 1), nunquam earum eruditionem percepisse credendus est. Quid beatus Petrus, et cæteri Apostoli, piscatores, et idiotæ (*Marc.* 1, 16) nunquid earum studiis eruditi æternam Sapientiam inquisierunt et perceperunt?

Aliud omnino clamat Veritas, quæ dicit: *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem* (*Joan.* xvi, 13); et item: *Cum venerit Spiritus paraclæticus, quem mittet Pater in nomine meo, ipse vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis* (*Joan.* xiv, 26); et iterum: *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (*Matth.* xi, 27); et iterum: *Exsultans Jesus Spiritu sancto dixit: Confiteor tibi, Pater Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita, Pater, quoniam sic fuit placitum ante te* (*Matth.* xi, 25). Et ad beatum Petrum: *Beatus et Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in cælis* (*Matth.* xvi, 17). Et Apostolus: *Et quoniam*

non cognovi mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes; nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum (*I Cor.* 1, 21). Spiritum sanctum philosophi mundi nec habuerunt, nec invenerunt; quomodo ergo, quamlibet astuti atque acuti, per earumdem disciplinarum eruditionem Dominum investigare poterunt, qui nec investigatur veraciter nec invenitur nisi per Spiritum sanctum? Sequitur igitur nec comites eas fuisse sapientiæ Dei, quæ una, eademque, et sola semper est, nec his investigari eam; sed revelari per Spiritum ejus. An beatus Pater Augustinus, omnibus his examussim instructus, earum acumine Deum aut investigare aut valuit invenire? qui, cum per tot annos earum studiis insudaret, et tamen multis erroribus, maximeque Manichæorum insansis impediretur, nunquam veritatem cognoscere potuit, priusquam sanctæ genitricis suæ instantia, oratione et lacrymis, respectu supernæ inspirationis Dei et beati Ambrosii prædicatione, et Deum agnoscere, et fidei gratiam percipere meruit.

Unde et ipse beatissimus Augustinus (libro *De Civitate Dei* octavo) inquit (cap. 11): [*In Timæo autem Plato, quem liberum de mundi constitutione conscripsit, Deum dicit in illo opere terram primo ignemque junxisse. Manifestum est autem quod igni tribuat cæli locum, terræ vero ipsam terram. Habet ergo hæc sententia quamdam illius similitudinem, qua dictum est: In principio fecit Deus cælum et terram* (*Gen.* 1, 1). Deinde illa duo media, quibus interpositis sibi hæc extrema copularentur, aquam dicit et aerem. Unde patatur sic intellexisse quod scriptum est: *Spiritus Domini superferebatur super aquam* (*Gen.* 1, 2); perum quippe attendens quo more soleat illa Scriptura appellare Spiritum Dei, quoniam et aer spiritus dicitur quatuor opinatus elementa loco illo commemorata videri potest. Deinde quod Plato dicit amatorem Dei esse philosophum, nihil sic in illis sacris litteris flagrat, et maxime illud (quod et me plurimum adducit ut pene assentiat Platonem illorum librorum expertem non fuisse) quod, cum ad sanctum Moysen ita verba Dei per angelum perferantur, et quærenti quod sit nomen ejus qui eum pergere præcipiebat ad populum Hebræorum ex *Ægypto* liberandum, respondeatur: *Ego sum qui sum. Et dicit filius Israel: Qui est misit me ad vos* (*Exod.* iii, 14); tanquam in ejus comparatione qui vere est, quis incommutabilis est, ea, qua mutabilia facta sunt, non sint. Vehementer hoc Plato tenuit, et diligentissime commendavit, et nescio utrum hoc uspiam reperiat in libris eorum qui ante Platonem fuerunt, nisi ubi dictum est: *Ego sum qui sum. Et dices eis: Qui est misit me ad vos*. Sed undecunque ista ille diceret, sive præcedentibus eum veterum libris, sive potius, quomodo dicit Apostolus: *Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestatus: invisibilia enim ejus a constitutione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna*

quoque virtus ejus et Divinitas (Rom. 1, 19, 20). Non immerito me Platonico philosophos elegisse cum quibus agam quæ in ista quæstione, quam modo suscepimus, agitur. † Unde beatus Paulus apostolus: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa hujus mundi, et non secundum Christum, quia in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Col. 11, 8, 9).*

Ambrosius (ad Col. cap. 11, 8): [Philosophiam dicit terrenam, per quam solent seduci qui cupiunt prudentes judicari in mundo. Hæc argumentis, et subtilitate minutiarum quarumdam componitur, quasi physicas investigaverit rationes (Sap. xiii, 14), quædam habens admixta quæ hortamenta sint bonæ vitæ, vel documenta, aliquando de mensuris, nec non de numeris, aliquando de elementorum qualitibus et quantitibus ordinata: in cujus disputationibus qui incidit, vix raro (al., aut nunquam) evadet: detinetur enim verisimilibus causis, et commentitiis rebus, nihil tam verum æstimans, quam quod conspicitur et intelligitur in elementis (Sap. xv); et quia quæ ad præsens sunt, et cernuntur oculis, suavia et oblectabilia videntur, aliquantulum seducunt, qui spiritalem rationem despiciendam et rejiciendam putant, desperatione futuri (Sap. 11), omnem vim astris assignantes (Sap. xii), carnali rationi obnoxii, ne gravia credenda sint sustolli posse in celo, vel levia venire ad terras, aut aliquid corporeum sine rerum admistione generari, repugnantes potentiæ ac providentiæ Dei: sciunt enim legi in divinis veteribus Hebræorum voluminibus multa gesta per Moysen, quæ humana ratio non capit (Deut. iv) Simili modo et in novis libris, facta a Domino aut per apostolos, quæ tractatur carnalis prohibet credi (Act. xiii). Hanc ergo traditionem philosophiam fallacem et inanem appellat (I Cor. 11), quia non a potentia Dei ordinata est, sed ab imbecillitate ratiocinationis humanæ, quæ potentiam Dei intra scientiam suam coarctat, ne aliter credatur facere, quam carnalis se continet ratio; quam singulis elementis divinitatis diversitate (al., diversitatem) deputant ad culturam, ut obligent animos imperitorum, ne se ad Deum verum extendant. Quamobrem cavendam monet traditionem istam quia mundi cultrix est (Sap. xiii), non Dei qui unus est, nec ad Christum sed a Christo abstrahit, in quo perfectio divinitatis est.]

† Sed, ut ad propositum redeamus, quia in Latinis dictionibus nobis Atticas origines importas, tot Ecclesiarum magistris, Græcitatem apprime scientibus, nunquam prædestinationem pro prævisione posita legimus, quoniam ea per omnia differre non nescierunt. Nam, licet nihil absque prævisione possit prædestinari, quemadmodum de distantia præscientiæ et prædestinationis jam plura congressimus. Quod si prædestinationis vocabulum huic intellectui subjacet, quid de cæteris sentiendum censes, quæ in eundem sensum posita creberrime leguntur, veluti

A est deputati, delegati, parati, præparati, decreti, judicati, damnati, addicti, dispositi, dispensati, ordinati, statuti, constituti, præfixi, definiti, præfiniti, et cætera. Quæ, ad eundem intellectum concurrentia, passim in divinis paginis, Patrumque venerabilium scriptis posita inveniuntur. Verum quis nesciat non idem esse prævidit, quod est præfinit? Ac per hoc cum præfinit et prædestinare sibi concinant, prævidere ab his multum differre nulli sobrio incognitum liquet; quia, sicut sæpe notatum est, multa prævidentur, quæ nullatenus præfinitur! Interea admirandum interpretem quo decet honore afficiendum video; qui, novas nobis interpretandi lineas affingens, nequit introspicere quod non omnia verba Latina, quæ loco unius vel Græci vel Hebræi sermonis vel cujuslibet linguæ interpretata ponuntur, unum semper significare necesse sit; sed pro locorum qualitibus, nunc hoc nunc illud ostendere: quemadmodum, inter cæteros, vel maxime sanctus Hieronymus demonstrat; sicut est *Bar*, quod in nostra lingua *filium, purum triticum, et spicarum fasciculum*, atque *electum* significat. Nunquid ideo unum idemque dicentur significare tot Romana vocabula, quia pro uno vel Hebræo, vel Syro sermone pro intelligentiarum varietatibus posita leguntur? Proinde, quod de prædestinatione, prævisione et præfinitione morte, pœnis atque suppliciis, loquaci tædio, garrulus magis quam eloquens, iteras; quoniam supra satis abundeque confutatum et comminutum noscitur, ne tui exemplo eadem non necessarie repetamus, consulte transiliendum credidimus.

C Attamen illud notandum censeo quod cum mortem a Deo esse negaveris (cap. 18, n. 5, sect. 5), mortem mortis æternæ vitam æternam, id est Dominum nostrum Jesum Christum dixeris, ipso per prophetam prænuntiante: *Ero mors tua, o mors; ero morsus tuus, inferne (Osee. xiii, 14)*. Si ergo ipse se mortem pronuntiat esse mortis, quomodo negare audes mortem esse a Deo? Item quod dicit *deseri a Deo, id esse interimi (cap. 18, n. 6, sect. 5): nec quod in eis ipse fecit, relinqui vel deseri: alioquin earum naturam ac nihilum redire, si summa essentia in eis non sit, sed quod in eis non fecit, id est superbiam, sperni (cap. 18, n. 7, sect. 6): prorsus veritati reniteris, quæ Deum judicem justissimum atque irreprehensibilem, id quod fecit, id est angelos apostatas et homines impios, merito iniquitatis eorum punire prædicat. Deum quoque in ea natura quam ad se creavit semper habitare falso astruis, cujus habitatio non nisi per gratiam edocetur. Proinde quod in laudibus beati Augustini perorans, non eum eodem modo voluisse intelligi asseveras quod dixit: quos juste prædestinavit ad pœnam, quo voluit quod dixit: quos benigne prædestinavit ad gratiam, affatim præmissa confutant. Neque necesse est ut toties evitata, quasi formidanda superflue inculcentur.*

D Quid tantopere Dei providentiam calcas, et ejus dispositionibus impius obvias? Certe qui, Dei potentiæ dispensationisque expertes, vitam duxerunt,

quantalibet ingeniorum acrimonia præpollentem, A quamvis fato fortunaque vitam humanam agi suadere conarentur, nequaquam absque providentia fieri prædicabant, cum ea diis deabusque adscriberent quos propriis etiam vocabulis nuncupabant, fatum videlicet, et fortunam. Ac rursus fati trifidam distributionem sub nominibus Megeræ, Alecto, et Tisiphone. Quarum dispositionibus vitæ humanæ ortum, procursum, finemque tribuebant. Ita ut nec felicitatem, nec infelicitatem, nec fortuna, neque infortunia absque deorum suorum dearumve ordinatione fieri posse ullatenus affirmarent. Tu contra, et veritati et sigmentis pariter contradicens, auferis veri imo solius Dei providentiam, dispositionem atque iudicium, cum propheta Isaias de uno et vero Deo manifeste proclamet, S. Hieronymo expone

B Unde et Gregorius in *Moralibus* (lib. xviii, c. 17) sic ait: [*Tempus posuit tenebris, et universorum finem ipse considerat, ipse tempus posuit tenebris* (*Job xxviii, 3*), iniquis videlicet modum quo iniqui esse desistant. Unde eis per Apostolum dicitur: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (*Ephes. v, 8*). Sicut aliis quoque discipulis isdem doctor egregius dicit: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit, abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamus nos arma lucis, sicut in die honeste ambulemus* (*Rom. xiii, 12*). Unde et in *Canticis canticorum*, Ecclesia veniente, dicitur: *Quæ est ista quæ progreditur, quasi aurora consurgens?* (*Cant. vi, 9*). Aperte enim Ecclesia auroræ comparata describitur, quæ per cognitionem fidei a peccatorum suorum tenebris in clara luce justitiæ commutatur. *Tempus ergo posuit tenebris, et universorum finem ipse considerat* (*Job xxviii, 3*): universorum nomine et electos voluit et reprobos comprehendi. Nam bona faciens et ordinans Deus, mala vero non faciens, sed ab iniquis facta, ne inordinate eveniant ipse disponens, considerat universorum finem, et patienter tolerat omnia. Atque intuetur electorum terminum, quod ex malo mutantur ad bonum; intuetur etiam reproborum finem, quod de malo opere dignum retrahantur ad supplicium. Videt finem persequentis Sauli quo prostratus diceret: *Domine, quid me jubes facere* (*Act. ix, 6*), vidit finem quasi obsequentis Discipuli quod pro commisso scelere guttur laqueo stringeret (*Matth. xxvii, 5*), seque et peccantem puniret, et deterius puniendo deciperet; vidit *Nimitas* delinquentes (*Jon. i, 2*), sed consideravit finem delinquentium poenitentiam correctorum (*Jon. iii, 10*). Vidit quoque *Sodomam* delinquentem (*Gen. xviii, 20*), sed consideravit finem ardoris luxuriæ ignem gehennæ (*Gen. xix, 24*). Vidit gentilitatis finem, quod, possessa iniquitatum tenebris, quandoque fidei luce claresceret. Vidit etiam *Judææ* terminum, quod, ab ea luce fidei quam tenebat, obduratæ perfidiæ se tenebris cæcarent. † Sane cum dicitis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 18, num. 9, sect. 7.) ☉ *Prædestinavit itaque Deus impios ad pœnam vel interitum: hoc est circum-*

quantalibet ingeniorum acrimonia præpollentem, A quamvis fato fortunaque vitam humanam agi suadere conarentur, nequaquam absque providentia fieri prædicabant, cum ea diis deabusque adscriberent quos propriis etiam vocabulis nuncupabant, fatum videlicet, et fortunam. Ac rursus fati trifidam distributionem sub nominibus Megeræ, Alecto, et Tisiphone. Quarum dispositionibus vitæ humanæ ortum, procursum, finemque tribuebant. Ita ut nec felicitatem, nec infelicitatem, nec fortuna, neque infortunia absque deorum suorum dearumve ordinatione fieri posse ullatenus affirmarent. Tu contra, et veritati et sigmentis pariter contradicens, auferis veri imo solius Dei providentiam, dispositionem atque iudicium, cum propheta Isaias de uno et vero Deo manifeste proclamet, S. Hieronymo expone

B Unde et Gregorius in *Moralibus* (lib. xviii, c. 17) sic ait: [*Tempus posuit tenebris, et universorum finem ipse considerat, ipse tempus posuit tenebris* (*Job xxviii, 3*), iniquis videlicet modum quo iniqui esse desistant. Unde eis per Apostolum dicitur: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (*Ephes. v, 8*). Sicut aliis quoque discipulis isdem doctor egregius dicit: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit, abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamus nos arma lucis, sicut in die honeste ambulemus* (*Rom. xiii, 12*). Unde et in *Canticis canticorum*, Ecclesia veniente, dicitur: *Quæ est ista quæ progreditur, quasi aurora consurgens?* (*Cant. vi, 9*). Aperte enim Ecclesia auroræ comparata describitur, quæ per cognitionem fidei a peccatorum suorum tenebris in clara luce justitiæ commutatur. *Tempus ergo posuit tenebris, et universorum finem ipse considerat* (*Job xxviii, 3*): universorum nomine et electos voluit et reprobos comprehendi. Nam bona faciens et ordinans Deus, mala vero non faciens, sed ab iniquis facta, ne inordinate eveniant ipse disponens, considerat universorum finem, et patienter tolerat omnia. Atque intuetur electorum terminum, quod ex malo mutantur ad bonum; intuetur etiam reproborum finem, quod de malo opere dignum retrahantur ad supplicium. Videt finem persequentis Sauli quo prostratus diceret: *Domine, quid me jubes facere* (*Act. ix, 6*), vidit finem quasi obsequentis Discipuli quod pro commisso scelere guttur laqueo stringeret (*Matth. xxvii, 5*), seque et peccantem puniret, et deterius puniendo deciperet; vidit *Nimitas* delinquentes (*Jon. i, 2*), sed consideravit finem delinquentium poenitentiam correctorum (*Jon. iii, 10*). Vidit quoque *Sodomam* delinquentem (*Gen. xviii, 20*), sed consideravit finem ardoris luxuriæ ignem gehennæ (*Gen. xix, 24*). Vidit gentilitatis finem, quod, possessa iniquitatum tenebris, quandoque fidei luce claresceret. Vidit etiam *Judææ* terminum, quod, ab ea luce fidei quam tenebat, obduratæ perfidiæ se tenebris cæcarent. † Sane cum dicitis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 18, num. 9, sect. 7.) ☉ *Prædestinavit itaque Deus impios ad pœnam vel interitum: hoc est circum-*

scripsit eos legibus suis incommutabilibus, quas eorum A impietas evadere non permittit.

† Profecto veraciter definisti; porro quod addis: (Cap. 18, num. 10, sect. 7.) *Θ Ad pœnam profecto suam. Ea quippe difficultas qua prohibentur pervenire ad ea quæ libidinose appetunt, efficitur eis pœnalis interitus, et suæ miserrimæ cupidinis justissimus cruciatus.*

CORRECTIO.

† Omnino fallaciter asseveras; nbi et illud satis stupere nequeo, qui pridem ignorantiam veritatis et beatitudinis miseris induxeras, cujus appetitus egestate nunc eos cruciari definias, quibus boni cujuspiam appetendi jam nec scientia suberit nec voluntas. Sed et cum veraciter asseveras numerum utriusque partis electorum atque reproborum a Deo prædestinatum et præfinitum, quid causæ est ut prædestinatos ad interitum neges, quorum numerum prædestinatum et præfinitum minime denegas? Videamus quid etiam contra teipsum agat tua expositio. Denique cum de Deo diceres:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 18, num. 11, sect. 8.) *Θ Omnibus tribuens leges suas servandi potestatem, si vellent, antequam omnes in uno peccarent: sed non omnibus tribuens ut velint post peccatum, præparans electos ad beatitudinem, disponens reprobos ut suis, quamvis inviti, legibus serviant, cum non, ut sic sibi serviant, prædestinavit eos faciendos, sed ut ei voluntate perfecta adhærerent. Inviti autem ei serviunt, non illorum natura, C quam in eis fecit et in eis non punit, sed mala voluntate quam in eis non fecit et in eis punit; in eo enim quod ei inviti serviunt, in seipsis sua pœna.*

CORRECTIO.

† Velut explanando subnectis.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 18, num. 12, sect. 8.) *Θ De qua quos juste Deus non liberat, ad eam illos quodammodo præparat, dum eos ad eam seipsos præparare permittat.*

† Dixisse te multo antea legimus.

(Num. 13, cap. 10, sect. 3.) *Θ Simili modo si nihil aliud est prædestinatio, nihil eorum, quæ Deus faciendæ prævidit præparatio.*

† Et rursum.

(Num. 14, cap. 9, sect. 6.) *Θ Quo jure potest dici prædestinatio, id est præparatio in eo, qui nullo temporis intervallo præcessit, quo diserneret ea quæ factururus esset, cujus operationem non præcedit præparatio.*

CORRECTIO.

† Si secundum te nihil aliud est prædestinatio quam præparatio, cogimur in hac tua expositione intelligere Deum sicut præparasse, id est impios ad pœnam seipsos præparare permisisse, ita prædestinasse, id est eos ad eam se ipsos prædestinare permisisse. Et consequenter evertetur quod tantis allegationibus conaris efficere: prædestinationem et præparationem Dei, non nisi in electis et justis fieri.

Si inquam nihil aliud est prædestinatio quam præparatio; sequitur ut, quemadmodum præparati, id est præparari a seipsis ad pœnam permisi sunt; ita procul dubio prædestinati, id est prædestinari a seipsis ad pœnam permisi, intelligendi sint. Est autem malum, et, ut ita dixerim, malorum omnium pessimum, præparare vel prædestinare se quemlibet ad pœnam, ad quam nullus præparatur a se vel prædestinatur nisi mala perpetrando, id est peccando: Et quid facies præclarissimæ expositioni tuæ, qua tam, pertinaciter astruere subiisti prædestinationem, et præparationem, ac prævisionem, Dei, non nisi in electis poni? Nempe paulo superius dixeras:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 18, num. 15, sect. 8.) *Θ Omnium igitur quos Deus creavit, prædestinatus est numerus. Sed, quoniam Conditor prævidit ipsum numerum in primo homine generaliter periturum, excepto vulneris medicamento, quod est Christus; prædestinavit, hoc est antequam fierent definivit, et eorum numerum quos sua gratia liberaturus, et eorum quos sua justitia relicturus: in istis clementiæ suæ dona daturus, in illis naturæ numerum, quo universitas perficeretur, impleturus.*

CORRECTIO.

† Ecce prævidit in malo positum, tanta evidentia posuisti, ut negare prorsus nulla impudentia valeas. Quis enim perire, malum esse non dixerit? si ergo Deus prævidit ipsum numerum in primo homine generaliter periturum, profecto malum prævidit, et si, ut juras, imo perjuras, nihil est aliud prædestinare quam prævidere et præparare; colligitur tantis tuæ pervicaciæ astruccionibus, ut dicatur Deus quemadmodum prævidisse, ita etiam prædestinasse et præparasse numerum humani generis periturum; nec stare poterunt sententiæ tuæ, quibus hactenus tanta pertinacia efficere molitus es Deum nec prævidisse, nec prædestinasse, nec præparasse malum, peccatum, pœnas atque tormenta. Perire quippe quemlibet suo vitio malum est: pœnam sibi quemque malis actibus comparare nihilominus malum est. Si igitur ista Deus prævidit, præpararique peccatores a seipsis ad ea permisit, malum utique prævidit, prædestinavit, ac præparavit. Quodque subjungis:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 18, num. 16, sect. 9.) *Θ Prædestinavit itaque impios æternis suis justissimisque legibus invite servituros, eosque nullo impetu impietatis suæ in profundum malitiæ tendentis transituros, eoque modo puniendi interituros. Nulla quippe gravior pœna infligitur servo iniquo, quam ut cogatur servire invitatus justo Domino. Plus etenim in seipso interius superbæ voluntatis patitur incitamenta, quam exterius in corpore durissima flagella; qui cum Domini sui voluntatem spernere non sinitur, intra semetipsum a seipso cruciatur.*

CORRECTIO.

† Quocunque modo se habeat pœnalis ista damnatio, utique a Deo prædestinatam asseris, a quo refrenatam atque cohibitam pereuntium malivolentiam, ne ad optatos procursus perveniat, dogmatizas. Si igitur Dei est ista refrenatio atque cohibitio, legumque divinarum circumscripcio, ut legibus ejus inviti serviant, et hæc ipsa servitus illis pœna efficitur, omni procul ambiguo ab ipso pœna prædestinata intelligitur, a quo invita servitus imposita inevitabiliter prædicatur, attestante beato Job, qui dicit: *Constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt* (Job xiv, 5): ubi nihil aliud constitutionis nuncupatione, quam prædestinationis significatione sobrie valet intelligi. Quid enim metuerent catholici tractatores prædestinatos ad interitum dicere, quorum terminos constitutos a beato Job noverant prædicatos; quos videlicet terminos qualiter intelligere debeamus, veracissimus explanator edoceat, Gregorius videlicet, qui in *Moralibus*, lib. xii, cap. 2, ita eloquitur:

[Nulla quæ in hoc mundo hominibus sunt absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt; nam cuncta Deus secutura præsciens, ante sæcula decrevit qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe jam homini est vel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum adversitas feriat, ne electos ejus aut immoderata prosperitas elevet, aut nimia adversitas gravet. Statutum quoque est quantum in ipsa vita mortali temporaliter vivat, etc. Quod tamen intelligi etiam juxta spiritum valet; quia nonnunquam in virtutibus proficere conamur, et quædam dona percipimus, a quibusdam vero repulsi in imis jacemus. Nemo enim est qui tantum virtutis apprehendat quantum desiderat, quia omnipotens Deus, interiora discernens, ipsis spiritualibus profectibus modum ponit, ut ex hoc homo quod apprehendere conatur, et non valet, in illis se non elevet, quæ valet. Unde ille quoque egregius prædicator, qui raptus usque ad tertium cœlum fuerat, paradisi arcana penetraverat, esse post revelationem tranquillus atque intentatus volebat [*al.*, non valebat]. Sed, quia omnipotens *Deus terminos constituit homini, qui præteriri non poterant*, et elevavit hunc ad cognoscenda sublimia, et reduxit iterum ad infirma toleranda, ut, modi sui mensuras [*al.*, mensuram] aspiciens, dum securitatem comprehendere conaretur et non posset, ne per elationem extra se iret, per humilitatem cogeretur intra suos semper terminos redire (*II Cor. xii, 2, 7, 8, 9*).] † Cætera quæ usque ad finem hujus pericopes evomis potius quam disseris, quoniam fastidiosa loquacitate sæpius efflata replicas, ulterius repetere supersedimus.

CAPUT XIX.

De igne æterno.

Nona decima porro elusionum tuarum de igne æterno disputat, quæ, quamlibet sui quantitate minor ceteris videatur, impietate tamen majores æqui-

A paret: quippe quæ ab eis nec sensum pravitate, nec blasphemiarum asseveratione secernitur. Ais ergo:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 19, num, 12, sect. 1.) Θ *De æterno vero igne de quo Dominus in Evangelio ait: Ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus* (*Math. xxv, 41*), *nulli dubitandum corpoream esse, quamvis pro subtilitate, naturæ incorporeus esse dicatur quemadmodum solemus dicere ætherum spiritum, cum quarta pars sit corporalis creaturæ; nec facere crediderim alium ignem præparatum ad puniendum diabolum cum omnibus suis membris, præter istum ipsum, qui est quartum mundi elementum. Quid enim! nunquid mirum si illa impiorum corpora, quæ* B *profecto de his quatuor corporalibus elementis sunt compacta, in eademque resolvenda tempore quoque prædefinito, ab eisdem iterum resurrectionis momento revocanda, in illo igne quo resurrectura omnium corpora maxime substantialiter constabunt, merito impietatis suæ tormenta patiantur æterna.*

CORRECTIO.

† Corporeum esse flammeunt atque visibilem mixta obscuritate ignem gehennæ omnes orthodoxi consentiunt; utrum ipse sit qui quartum mundi elementum vocatur, non parva quæstio est. Videtur tamen tam ex verbis sancti Gregorii, quæ supra posuimus, quam ex sententia Domini, alius esse: dicentis: *Ite in ignem æternum, qui per-* C *ratus est diabolo et angelis ejus* (*Math. xxv, 41*). Quid enim necesse erat specialiter dici paratum cruciatui peccatorum, si ipse esset qui omnium mortaliū necessitatibus atque utilitatibus noscitur procuratus? huc accedit quod dicente Scriptura: *Devorabit eum ignis qui non succenditur* (*Job xi, 26*), alius accipi debeat, quoniam iste qui nobis necessariis quotidianis usibus exhibetur, nequaquam subsistere valet nisi lignorum alteriusve materiæ pabulis nectitur, quibus gehennalem non indigere perspicuum est; unde et *inextinguibilis* (*Marc. ix, 42, 44*) in Evangeliiis prædicatur. Sed et qualitas illius ab hujus qualitate plurimum distat. Iste quippe nulla diversitate quidquid attigerit consumit; ille cum animas et corpora sit crematurus, nec id agit ut omnino non D sint, nec æqualiter omnia adurit, sed, pro varietate seu immanitate facinorum, hunc minus, illum amplius cruciare non dubitatur: ut, sicut in regno cœlorum diversitatem mansionum facit disparilitas metrorum, ita inferni barathro demersis varietatem tormentorum generet imparilitas operum iniquorum.

Hinc (Gregor. *Dialog. l. iv, c. 43*) Petrus beatum Gregorium ita adorsus est: *Petrus. Quæso te, in-* quiens, unus esse gehennæ ignis credendus est? An quanta peccatorum diversitas fuerit, tanta quoque existimanda sunt et ipsa incendia esse parata? — *Gregorius. Unus quidem est gehennæ ignis, sed non uno modo omnes cruciat peccatores. Unusquisque enim*

[*al.*, uniuscujusque; etenim], quantum exigit culpa, A tantum illic sentiet pœnam [*al.*, tanta illic sentitur pœna]. Nam, sicut in hoc mundo sub uno sole multi consistunt, nec tamen ejusdem solis ardorem æqualiter sentiunt, quia alius plus æstuat, atque alius minus, ita illic in uno igne non unus est incendii modus; quia quod hic diversitas corporum, hoc illic agit diversitas peccatorum ut et ignem non dissimilem habeant, et tamen eosdem singulos dissimiliter exurat. — **PETRUS** (*Ibid.*, cap. 44): Nunquidnam, quæso te, dicimus eos qui semel illic mersi fuerint, semper arsueros? — **GREGORIUS**: Constat nimis [*al.*, nimirum], et incunctanter verum est quia, sicut finis non erit gaudio bonorum, ita finis non erit tormento malorum. Nam cum Veritas dicat: *Ibunt in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam* (*Math.* xxv, 46), quia verum est quod promisit, falsum procul dubio non erit quod minatus est Deus. — **PETRUS**: Quid, si quis dicat: idcirco peccantibus æternam pœnam minatus est, ut eos a peccatorum perpetracione compescat? [*al.*, compesceret?] — **GREGORIUS**: Si falsum est quod minatus est, ut ab injustitia corrigeret, etiam falsa est pollicitus, ut ad justitiam provocaret; sed quis hoc dicere vel insanus præsumat? Et si minatus est quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem (quod dicere nefas est) prædicare compellimur. — **PETRUS**: Scire vellem quomodo justum sit ut culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. — **GREGORIUS**: Hoc recte diceretur si districtus judex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt; nam voluissent utique, si potuissent sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper vivere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. — **PETRUS**: Sed nullus justus crudelitate pascitur, et delinquens servus a suo [*al.*, justo] Domino idcirco cædi præcipitur, ut a nequitia corrigatur. Ad hoc ergo vapulat, ut emendari debeat; iniqui autem gehennæ ignibus traditi si ad correctionem non perveniunt, quo sine semper ardebunt? — **GREGORIUS**. Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur; quia autem justus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes, æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, et tamen ad aliquid ardebunt, scilicet ut justi omnes et in Deo videant gaudia quæ percipiunt, et in illis perspiciant supplicia quæ evaserunt: quatenus tanto magis in æternum divinæ gratiæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt, quæ ejus adjutorio vicerunt. — **PETRUS**: Et ubi est, quod sancti sunt, si pro inimicis suis, quos tunc ardere viderint non orabunt, quibus utique dictum est: *Pro inimicis vestris orate* (*Luc.* vi, 28). — **GREGORIUS**: Orant pro inimicis suis eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœni-

tentiam eorum corda convertere, atque ipsa conversione salvare: quid enim aliud est pro inimicis orandum, nisi hoc quod Apostolus ait: *Ut det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et respiciant a diaboli laqueis* (*I Tim.* ii, 25), a quo capti tenentur ad ipsius voluntatem. — **PETRUS**: Placet quod dicitis. Et quomodo pro illis tunc orabitur [*al.*, orabunt], qui jam nullatenus possunt ad justitiæ opera ab iniquitate commutari? — **GREGORIUS**: Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus æterno igne damnatis. Quæ nunc etiam causa est, ut non oretur pro diabolo et angelis ejus æterno supplicio deputatis, quæ nunc etiam causa est, ut non orent sancti homines pro hominibus infidelibus impiisque defunctis, nisi quia de eis utique quos æterno supplicio deputatos jam noverunt, ante illum judicis justis conspectum orationis suæ meritum cassari refugiant: quod si nunc quoque viventes justis mortuis et damnatis injustis minime compatiuntur, quando adhuc aliquid judicabile de sua causa [*al.*, carne] sese perpeti etiam ipsi noveunt, quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipsi jam justitiæ vicinius atque arctius inhærebunt. Sic quippe eorum mentes per hoc, quod justissimo judici inhærent, vis districtionis absorbet, ut omnino eis non libeat, quidquid ab illius æternæ regulæ subtilitate viderint discordare [*al.*, discordat, om. viderint].

† Quæ omnia cum in isto temporalibus nostris necessitatibus commodato igni nullatenus posse fieri certum sit, conjicitur alium debere accipi illum, qui paratus dicitur diabolo, et angelis ejus (*Math.* xxv, 41): ac per hoc non improbabilliter forsitan dicitur, alius ad cruciandos impios a Deo creatus, quia absque materialium alimentis eorum corpora, et animas sine sui illorumque defectu possit exurere, quod istum sine fomentis corporalibus nullatenus valere manifestissime comprobatur. De quibus quia temere nihil affirmare præsumo, hoc certum teneo in illo igni, quod quartum elementum dicitur sanctorum corpora nequaquam substantialiter constatura, quia quorum vera erit gloria, et incorruptio, certe sicut aere et aqua non indigebunt, ita nec ignis eos necessitatem perpeti verax ratio innuit: promittitur quippe sanctis omnibus, quod *erunt in illa beatæ resurrectionis gloria æquales angelis Dei* (*Luc.* xx, 36). Sicut ergo sancti angeli non habent beatitudinis suæ gloriam in isto igni, quippe qui nequaquam ex elementis compacti, sed ex nihilo facti creduntur: ita sancti, quamvis habeant eadem corpora, quæ per mortem fuerant resoluta, perenni glorificatione immutata, nullomodo tamen beatitudinis præmium in igne percipient, sed in contemplatione semper viventis Dei, qui nullis elementorum creaturarumve quarumlibet spatiis circumscibitur; quin potius cuncta suæ omnipotentis virtute circumplectitur, regit, implet et continet.

Quia igitur, quemadmodum jam probavimus, Dominus noster Jesus Christus corpore ultra omnes

creaturas ascendisse et esse veraciter creditur, et fideliter prædicatur : ibi nimirum sanctos omnes societate beatorum spirituum æterna exultatione gaudentes futuros credimus, dicente ipso : *Ubiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ* (Matth. xxiv, 28), non intra mundi quatuor elementa quibus eos jam non egere fide infatigabili tenetur et stipulatur. Si enim sanctos angelos intra mundi elementa suæ beatitudinis præmium percepisse absurdissimum est testimari, quo pacto homines sanctorum beatitudini cœquati alio dicantur locandi, quam illo ubi certissime creduntur consistere, quibus æquantur, nec rationi nec auctoritati viderim convenire. De quo adhuc continuanter adjungis dicens :

JOANNES SCOTUS.

(Cap. xix, num. 3, sect. 2.) *Ubi non incongrue credendum, quod corpora sanctorum in ætheream mutabuntur qualitatem, quæ ab alia qualitate consumi non potest, cum inferiorum corporum qualitates in se mutare possit, impiorum vero corpora in æream qualitatem transitura, ut a superiore igne patiantur.*

CORRECTIO.

† Hæc fidei Catholicæ adversa prorsus pronuntio; dicente beato Job : *Et rursus circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius* (Job xix, 26). Æther quippe non est caro, neque pelle carnea circumdatur, neque ossibus et nervis compingitur. Quam ipse Dominus jam resurrectione glorificatus se habere manifestat, qui dixit : *Videte manus meas, et pedes meos, quia ipse ego sum : palpare, et videte quia spiritus carnem et ossu non habet, sicut me videtis habere* (Luc. xxiv, 38). Item apostolo Thomæ : *Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus, sed fidelis* (Joan. xx, 27). Ille enim dixerat : *Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus, non credam* : quibus palpatis respondit Thomas et dixit : *Dominus meus, et Deus meus* (Ibid., 25, 28). Hæc in æthereo corpore posse fieri nullus unquam orthodoxorum asseruit, nullus docuit. Tu autem in Originis scita concedis, qui multipliciter de resurrectione disserens, resurrectionem, glorificationemque corporum multoties ingeminat, carnis vero vel omnino negat, vel subdole vocabulo corporis palliat.

Proinde prius querendum videtur, quid sit æther, ut consequenter cætera competentius pertractentur. [Æther, ut Isidorus ait (Orig. lib. xiii, c. 5, 7) locus est in quo sidera sunt, et significat eum ignem, qui a toto mundo in altum [al., in alterum] separatus est. Sane æther est ipsum elementum, æthera vero splendor ætheris, et est sermo Græcus. Aer est inanitas plurimum habens admistum raritatis, quam cætera elementa, hic autem partim ad terram, partim ad cœlestem materiam pertinet. Nam ille sub-

tilis, ubi ventosi, ac procellosi motus non possunt existere, ad cœlestem pertinet partem. Iste vero turbulentior, qui exhalationibus humidis corporascit, terræ deputatur, quique ex se multas species reddit : nam commotus ventos facit, vehementius concitatus igræ et tonitrua, contractus nubila, conspissatus pluvias, congelantibus nubibus nivem, turbulentius congelantibus densioribus nubibus grandinem, distentus serenum efficit. Nam aerem densum nubem esse constat, nubem rarefactam et solutum aerem.]

† Beda in Genesi (Hexam. lib. 1, col. 22) : [Hoc enim factis sideribus ad augmentum primariæ lucis accessit, ut etiam nox luminosa procederet, vel lunæ utique splendore, vel stellarum, vel utroque irradiata, quæ eatenus nihil præter tenebras novæ antiquas. Nam etsi nobis sæpissime nox tenebrosus videtur, et cæca, obscurato videlicet nebulosis turbidibus aere, qui terræ proximus est, superiora tamen illa spatia, quæ ætheris nomine censentur, et a turbulento hoc aere usque ad siderum pertingunt cœlum, semper ob siderum circumeuntium reddant lucida fulgorem.]

† Quæ cum ita sint si sanctorum corpora in ætheream qualitatem mutabuntur, aut erunt ignis, et amittent veritatem terreni corporis, aut erunt cœlum et sidera, et carebunt nihilominus carne, ossibus et nervis : quod quam sit a sinceritate Christianæ fidei alienum neminem studiosorum latet : nam cum dicat Apostolus (I Cor. xv, 51 et seq.) : *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, quænam illa immutatio credi debeat, ipse nos doceat* : *Seminatur, inquit, in corruptione, surget in incorruptione ; seminatur in ignobilitate, surget in gloria, seminatur in infirmitate, surget in virtute ; seminatur corpus animale, surget corpus spiritale* : Et item : *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba ; canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti ; et nos immutabimur : oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem*. Ecce Apostolus immutationem sanctorum, non substantiæ amissionem, sed glorificationem prædicat, videlicet, ut corpus, quod cum corruptione, ignobilitate, et infirmitate sepelitur, in illa resurrectionis beatitudine incorruptum, validum, gloriosumque resurgat. Ita in veritate suæ substantiæ et palpabile, et tractabile, visibile subsistens, ut gloria pro meritis ei sit addita, non natura in naturam aliam quolibet commento mutata.

Unde et sanctus Hieronymus in Epistola ad Cyprianum : [Cum enim, inquit, sancto mundo fuerit crucifixus, Nequaquam est ei circumcisio, et præputium, non Judæus, nec Gentilis, sed nova creatura, in quam transfiguratur corpus humilitatis nostræ conformis corporis gloriæ Christi : vetera quippe transierunt, ecce facta sunt omnia nova, et quomodo alia est gloria solis, alia lunæ, alia stellarum, stella quippe a stella differt in gloria, sic et resurrectio mortuorum (Gal. vi, 15 ; Col. iii, 11 ; I Cor. v, 17 ; I Cor. xv,

41), de qua et Daniel pari voce concordat dicens : *A Plurimi dormientium de terræ pulvere surgent, hi in vitam æternam, et hi in opprobrium et confusionem æternam : Et intelligentes fulgebant, sicut splendor firmamenti, et de justis multi sicut stellæ in sempiternum (Dan. xii, 2, 3)*. Neque enim in sole et luna, firmamento et stellis circumcisio aliquid valet ut præputium; sed est nova conditio sine his partibus corporum, quæ possunt secari. Ita igitur et nos qui diligimus Deum et præparata sunt nobis, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt (I Cor. ii, 9), cum de corpore humilitatis transformati fuerimus in corpus gloriæ Domini Jesu Christi. Illud habebimus corpus quod nec Judæus possit incidere, nec cum præputio custodire Gentilis, neque aliud [al., non quod] juxta substantiam sit, sed quo juxta gloriam sit diversum.]

† Idem in expositione Jonæ prophetæ. [Et sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus (Jon. ii, 7). Septuaginta : *Et ascendet de corruptione vita mea, Domine Deus meus*. Propterea dixit sublevabis, vel ascendet de corruptione vita mea, quia ad corruptionem et ad inferna descenderat. Hoc est quod apostoli interpretantur decimo quinto psalmo ex persona Domini prophetatum : *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*, quod David scilicet, et mortuus sit et sepultus : Salvatoris autem caro non videt [al., videbit] corruptionem. Alii vero interpretantur, quod ad comparisonem cælestis beatitudinis et verbi Dei humanum corpus corruptio sit, quod seminatur in corruptione, et in centesimo secundo psalmo ex persona justî significetur : *Qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redemit ex [al., de] interitu vitam tuam*. Unde et Apostolus dicat : *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? (Rom. vii, 24)*, et appelletur corpus mortis vel corpus humilitatis. Hoc illi ad occasionem suæ ducant hæreseos, ut sub persona Christi mentiantur Antichristum, Ecclesias teneant, ut ventrem pinguissimum nutriant, et carnaliter viventes, contra carnem disputent : nos autem scimus de incorrupta virgine corpus assumptum non corruptionem Christi fuisse, sed templum. Quod si in Apostoli ad Corinthios (I Cor. xv, 44) sententiam trahimur, in qua corpus dicitur spiritale, ne contentiosi videamur, dicemus ipsum quidem corpus et eandem carnem resurgere, quæ sepulta est, quæ in humo condita est, sed mutare eam gloriam, non mutare naturam. *Oportet enim corruptivum hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem*, quando dicitur hoc, quodammodo duobus digitulis comprehensum corpus ostenditur, hoc in quo nascimur, hoc in quo morimur, hoc quod timent recipere, qui puniendi sunt, hoc quod virginitas expectat ad præmium; adulterium formidat ad pœnam.]

† Idem in libro contra Jovinianum I : [Qui in Christum credimus Christi sectamur exempla etsi noveramus illum iuxta carnem, sed jam nunc non

novimus eum secundum carnem. Certe in resurrectione eadem erit corporum substantia, qua nunc utimur, licet auctior gloria : nam et Salvator in tantum ipsum corpus habuit post inferos, in quo et crucifixus est, *Ut manus perforatas clavibus et lateris vulnus ostenderet (Joan. xx, 20 et 27)*. Porro si clavis ingressus est ostiis (Ibid., 13, 26), quod humanorum corporum natura non patitur; ergo et Petrum et Dominum negabimus vera habuisse corpora, qui ambulaverunt super aquas (Matth. xiv, 25 et 29), quod contra naturam est. *In resurrectione mortuorum non nubent, neque nubentur, sed similes erunt angelis (Luc. xx, 35, 36)*, quod alii postea in cælis futuri sunt, hoc virgines in terra esse cœperunt. Si angelorum nobis similitudo promittitur, inter angelos autem non est sexus diversitas, aut sine sexu erimus, quod angeli sunt aut certe quod liquido comprobatur, resurgentes in proprio sexu, sexus non fungemur officio.]

† Augustinus in libro Enchiridion (cap. 88) : [Non enim perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro : sed in quemlibet pulverem cineremve solvatur, in quolibet halitus aurasque diffugiat, in quamcunque aliorum corporum substantiam vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque animalium etiam hominum cibum cedat carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit [al., reddit], quæ illam primitus, ut homo fieret, cresceret, viveret, animavit.]

† Et post aliqua (Ibid., cap. 91) : Resurgent igitur sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ulla deformitate, sicut sine ulla corruptione, onere, difficultate, in quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit. Propter quod et spiritalia dicta sunt, cum procul dubio corpora sint futura, non spiritus. Sed sicut nunc corpus animale dicitur, quod tamen corpus, non anima est, ita nunc spiritale corpus erit : corpus tamen, non spiritus erit. Proinde quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggravat animam (Sap. ix, 15) et ad vitia, quibus caro adversus spiritum concupiscit (Gal. v, 17), tunc non erit caro, sed corpus, quia et cælestia corpora perhibentur, propter quod dictum est : *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt*, et tanquam exponens quid dixerit : *Neque corruptio, inquit, incorruptionem possidebit (I Cor. xv, 50)*.

Quod prius dixit : *Caro et sanguis*, hoc posterius dixit *corruptio*; et quod prius *regnum Dei*, hoc posterius *incorruptionem*. Quantum autem attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod et post resurrectionem corpus Christi caro appellata [al., appellatum] est (Luc. xxiv, 39). Sed ideo ait Apostolus : *Seminatur corpus animale, surget [al., resurget] corpus spiritale (I Cor. xv, 44)*, quoniam tanta erit tunc concordia carnis et spiritus, vivificante spiritu, sine sustentaculo alicujus indigentia [al., sustentaculi indigentia] subditam carnem, ut nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminem nec ita intus nos ipsos patiamur inimicos.

† Gregorius in Moral. lib. xiv, c. 38 : [Sed ecce

resurrectionem audio, effectum tamen ejusdem resurrectionis exquiro: credo namque quia resurrecturus sum, sed volo, ut audiam qualis, sciendum quippe mihi est, utrum in quodam alio subtili, fortasse vel aereo, an in eo quo moriar corpore resurgam. Quod si in aereo corpore resurrexero, jam ego non ero, qui resurgo: nam quomodo est vera resurrectio, si vera esse non poterit caro? Aperta ergo ratio suggerit, quia si vera caro non fuerit, procul dubio resurrectio vera non erit; neque enim recte resurrectio dici potest, ubi non resurgit quod cecidit. Sed has nobis, beate Job, dubietatis nebulas tolle, et quia per acceptam sancti Spiritus gratiam de spe nobis loqui nostrae resurrectionis coepisti, aperte judica, si caro nostra veraciter resurgat. Sequitur: *Et rursum circumdabor pelle mea* (Job xix, 25). Dum aperte pellis dicitur, omnis dubitatio verae resurrectionis auferitur, quia non sicut Euticius Constantinopolitanae urbis episcopus scripsit, corpus nostrum in alia resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis, aereque subtilius; in illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturae. Unde etiam Redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis, *Ostendit manus, et latus*, palpanda ossa carnemque prebuit dicens: *Palpate et videte, quia spiritus ossa et carnem non habet, sicut me videtis habere* (Luc. xxiv, 38). Qui cum Euticio eidem in Constantinopolitana urbe positus hoc Evangelii [al., Evangelicæ veritatis] testimonium protulisset, ait: Idcirco hoc Dominus fecit, ut dubitationem resurrectionis suae de discipulorum cordibus amoveret. Cui, inquam, mira est res valde quam astruis, ut inde nobis dubietas surgat, unde discipulorum corda a dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest quam ut hoc nobis de ejus vera carne dubium fiat, per quod discipuli ejus ad fidem ab omni sunt dubietate reparati? [al., separati?] Si enim hoc non habuisse astruitur quod ostendit; unde fides discipulis ejus confirmata est. Inde nostra destruitur, qui adungebat etiam dicens: Corpus palpabile habuit, quod ostendit: sed post confirmata corda palpantium, omne illud in Domino quod palpari potuit in subtilitatem est aliquam redactum. Ad hæc ipse respondit dicens: Scriptum est: *Christus surgens a mortuis jam non moritur, mors ei ultra non dominabitur* (Rom. vi, 9); si quid ergo in ejus corpore post resurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli sententiam, post resurrectionem Domini rediit in mortem; quod quis dicere vel stultus præsumat, nisi qui veram carnis ejus resurrectionem denegat? tunc mihi objecit dicens: Cum scriptum sit: *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt* (I Cor. xv, 50), qua ratione credendum est resurgere veraciter carnem; cui, inquam, in sacro eloquio aliter caro dicitur juxta naturam, atque aliter juxta culpam vel corruptionem: caro quippe juxta naturam, sicut scriptum est: *Hoc nunc os de assibus meis, et caro de carne mea* (Gen. ii, 23). Et:

A *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. i, 14); caro vero juxta culpam, sicut scriptum est: *Non permanebit in hominibus istis Spiritus meus, eo quod sunt caro* (Gen. vi, 3); et sicut Psalmista ait: *Memoratus est quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens* (Psal. lxxvii, 59); unde et discipulis Paulus dicebat: *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu* (Rom. viii, 9); neque enim in carne non erant quibus Epistolas trans mittebat, sed quia passiones carnalium desideriorum vicerant, jam liberi per virtutem spiritus, in carne non erant. Quod ergo Paulus apostolus dicit: *Quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt* (I Cor. xv, 50), carnem vult secundum culpam intelligi, non carnem secundum naturam; unde et mox quia carnem secundum culpam diceret, ostendit subdicens: *Neque corruptio incorruptelam possidebit*. In illa ergo caelestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum desideria passionis [al., passionum] non erit, quia devicto mortis aculeo in aeterna incorruptione regnabit. Quibus dictis idem Euticius consentire se protinus respondit. Sed tamen adhuc corpus palpabile resurgere posse denegabat, qui etiam in libello, quem de Resurrectione scripserat, Pauli quoque apostoli testimonium indiderat dicens: *Tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur; et quod seminas, non corpus quod futurum est, seminas, sed nudum granum* (I Cor. xv, 36); hoc nimirum ostendere festinans quia caro vel impalpabilis, vel ipsa non erit, dum sanctus apostolus de resurrectionis agens gloria: *Non corpus quod futurum est seminari dixerit*. Sed ad hæc citius respondetur, nam Paulus apostolus dicens: *Non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, granum* hoc insinuat quod videmus, quia *granum* cum culmo et foliis nascitur, quod sine culmo et foliis seminatur. Ille itaque in augmento gloriae resurrectionis non dixit granum seminis deesse quod erat, sed adesse quod non erat. Iste autem dum verum corpus resurgere denegat, nequaquam dicit adesse quod deerat, sed deesse quod erat. Tunc itaque hac de re in longa contentione perducti gravissima a nobis coepimus simul ratione resiliire. Cum pia memoriae Tiberius Constantinus imperator, secreto me et illum suscipiens, quid inter nos discordia versaretur agnovit, et utriusque partis allegationem pensans, eundem librum quem de Resurrectione scripserat, suis quoque allegationibus destruens, deliberavit ut flammis cremari debuisset. A quo ut egressi sumus, me ægritudo valida, eundem vero Euticius ægritudo et mors protinus est secuta: quo mortuo, quia pene nullus erat qui ejus dicta sequeretur, dissimulavi cœpta prosequi, ne in fabellas [al., favillas] viderer verba jaculari. Dum tamen adhuc viveret et ego validissimis febribus agrotarem, quicumque noti mei ad eum salutationis gratia pergebant, ut eorum relatione cognovi, ante eorum oculos pellem manus suae tenebat dicens: Confiteor quia omnes in hac carne resurgemus, quod sicut ipsi fatebantur, omnino prius negare consueverat.

Sed nos ista postponentes, in beati Job sermonibus subtiliter exquiramus, si vera erit resurrectio verumque corpus in resurrectione. Ecce enim jam de spe resurrectionis dubitare nos possumus dum ait: *Et in novissimo die de terra surrecturus sum* (Job xxv, 26). Dubietatem quoque de reparatione vera corporis abstulit, qui ait: *Et rursum circumdabor pelle mea*. Qui adhuc ad auferendas ambages nostræ cogitationis subdit: *Et in carne mea videbo Deum*. Ecce resurrectionem, ecce pellem, ecce carnem apertis vocibus fatetur: quid ergo remanet unde possit mens nostra dubitare? Si itaque iste vir sanctus ante effectum resurrectionis Dominicæ reducendam carnem in integro statu credidit, qui erit reatus nostræ dubitationis, si vera carnis resurrectio, nec post exemplum creditur Redemptoris? Si enim post resurrectionem corpus palpabile non erit, profecto aliud surgit, quam moritur, et quod dictu nefas est credere, quia ego morior et alius resurgat. Unde, quæso te, beate Job, subjunge quæ sentis, et hujus nobis quæstionis scrupulum tolle. Sequitur: *Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius* (Ibid., 27). Si enim, sicut quidam errorum sequaces arbitrantur, quia post resurrectionem corpus palpabile non erit, sed invisibilis corporis subtilitas caro vocabitur, quamvis substantia carnis non sit, profecto alius est qui moritur, et alius qui resurgit. Sed beatus Job hanc in eis sententiam veridica voce destruit, qui ait: *Quem visurus sum ego ipse et non alius, et oculi mei conspecturi sunt*. Nos autem beati Job fidem sequentes, et Redemptoris nostri post resurrectionem corpus palpabile veraciter credentes, fatemur carnem nostram post resurrectionem futuram et eandem et diversam; eandem per naturam, diversam per gloriam; et eandem per veritatem, diversam per potentiam. Erit itaque subtilis [al., spiritalis], quia et incorruptibilis; erit palpabilis, quia non amittet essentiam veritatis [al., verit.] naturæ.]

† Veritas utique carnis, et ossium quantumlibet glorificandorum in illa resurrectionis gloria ab omnibus concorditer prædicatur, et a nullo ætheræ qualitatis immutatio perdocetur. Verum ne ex verbis Augustini nobis præjudicandum putes, qui in libro Quæstionum octoginta trium dixisse legitur angelica corpora qualia nos speramus habituros lucidissima atque ætheræ esso credendum est, audi quid super hoc dicto ipse retractaverit.

† Augustinus (*Retract.*, l. 1, c. 26): [Si hoc, inquit, sine membris, quæ nunc habemus et sine substantia, quamvis incorruptibilis tamen carnis accipiatur, erratur; multo autem melius in opere de Civitate Dei quæstio ista tractata est.]

† Idem retractans librum suum de Agone Christiano (Idem, *ibid.*, lib. 11, c. 3). [In quo, inquit, illud quod positum est: Nec eos audiamus qui carnis resurrectionem futuram negant et commemorant quod ait apostolus Paulus: *Caro et sanguis regnum*

Dei non possidebunt (1 Cor. xv, 50), non intelligentes quod ipse dicit Apostolus: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* (Ibid., 53, 54): cum enim hoc factum fuerit, jam non erit caro et sanguis, sed cœleste corpus: non sic accipiendum est quasi carnis non sit futuræ substantia, sed carnis et sanguinis nomine ipsam corruptionem carnis et sanguinis intelligendus est Apostolus nuncupasse; quæ utique in regno illo non erit, ubi caro incorruptibilis erit. Quamvis et aliter possit intelligi, ut carnem et sanguinem opera carnis et sanguinis dixisse accipiamus Apostolum, et eos Dei regnum non possessuros, qui perseveranter ista dilexerunt.]

† Item in retractatione libri de Fide et Symbolo: [In hoc libro cum de resurrectione carnis ageretur: Resurget, inquam, corpus secundum Christianam fidem, quæ fallere non potest. Quod cui videtur incredibile, qualis sit nunc caro attendit; qualis autem futura sit, non considerat: quia illo tempore immutationis angelicæ non jam caro erit et sanguis, sed tantum corpus, et cætera quæ ibi de corporum terrestrium in corpora cœlestium mutatione disserui. Quoniam dixit Apostolus cum inde loqueretur: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt* (1 Cor. xv, 50). Sed quisquis ea sic accipit ut existimet ita corpus terrenum, quale nunc habemus, in corpus cœleste resurrectione mutari, ut nec membra ista, nec carnis sit futura substantia, procul dubio corrigendus est, commonitus de corpore Domini, qui post resurrectionem in eisdem membris non solum conspiciendus oculis, verum etiam manibus tangendus apparuit, carnemque se habere etiam sermone firmavit dicens: *Palpate, et videte quia spiritalis carnis et ossa non habet, sicut me videtis habere* (Luc. 24, 39). Unde constat Apostolum non carnis substantiam negasse in Dei regno futuram, sed aut homines qui secundum carnem vivunt carnis et sanguinis nomine nuncupasse, aut ipsam carnis corruptionem, quæ tunc utique nulla erit.]

† Idem in libro vicesimo secundo de Civitate (cap. 24): [Quæ igitur illa sunt, inquit, si tot ac talia et tanta sunt ista? Quid dabit eis quos prædestinavit ad vitam, qui hæc dedit etiam eis quos prædestinavit ad mortem? Quæ bona in illa beata vite faciet eos sumere, pro quibus in hac miseria unigenitum Filium suum voluit usque ad mortem mala tanta perferre. Unde Apostolus de ipsis in illud regnum prædestinatis loquens: *Qui proprio, inquit, Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* (Rom. viii, 32.) Cum hæc promissio complebitur, quid erimus, quales erimus, quæ bona in illo regno accepturi sumus? quandoquidem Christo moriente pro nobis tale jam pignus accepimus; qualis erit spiritus hominis, nullum omnino habens vitium, nec sub quo jacebit, nec cui cedat, nec contra quod saltem laudabiliter dimicet, pacatissima virtute perfectus? Rerum ibi omnium quanta, quam speciosa,

quam certa scientia, sine errore aliquo, vel labore, ubi Dei sapientia de ipso suo fonte potabitur cum summa felicitate sine ulla difficultate? Quale erit corpus, quod omnimodo spiritui subditum, et quo [al., eo] sufficienter vivificatum nullis alimoniis inligebit? Non enim animale, sed spiritale erit, habens quidem carnis, sed sine ulla carnali corruptione substantiam.]

† Idem in homilia Paschæ (Serm. 18) : [Audi, imperite, contra quotidianas lectionum voces, surde, audi quomodo redit ad corpus quidem, sed non mortis hujus : non quia aliud erit corpus, sed quia oportet corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale hoc induere immortalitatem (I Cor. xv, 52). Fratres mei, quando dicebat Apostolus, corruptibile hoc, mortale hoc, quodammodo carnem suam voce tangebatur, non ergo aliud. Non, inquit, pono corpus terrenum et accipio corpus aereum, aut accipio corpus æthereum, ipsum accipio, sed jam non mortis hujus, quia oportet corruptibile, non aliud, sed hoc, induere corruptionem, et mortale, non aliud, sed hoc, induere immortalitatem.]

† Omnium itaque orthodoxorum ista resurrectionis corporum humanorum concursus sententia est, ut in vera, imo eadem carne qua dissoluta sunt, atque in putredinem pulveremque redacta, in eisdem ossibus, in eisdem membris eisdemque officis resurrectura credantur, addita omnibus immortalitate, sed solis sanctis glorificatione perpetua, impiis naturæ tantum, licet ad pœnam, immortalitate servata. Quidquid etenim de resurgentium corporibus fallaciter autumari et mendaciter fingi poterat, evacuavit veritas carnis resurgentis Domini nostri Jesu Christi, quam palpabilem et mortalibus oculis visibilem, cicatricibus quoque cognoscibilem præbendo, quid de membris ejus credi deberet ostendit, videlicet nequaquam in æthereo vel aereo corpore resurrectura, sed in eo in quo dissolvi potuerant quamlibet glorificato. Nec illud minus probabile huic assertioni additur, quod cum in iudicio omnes etiam peccatores visuri sint Dominum Salvatorem, nullatenus in æthereo corpore, sed in carne licet immortalis eum visuri creduntur, quoniam Videbunt in quem compunxerunt. Cicatrices quippe in æthereo corpore nullæ sunt, aut esse possunt, restat ergo ut in terrenæ substantiæ, quamlibet celesti atque incorruptibili posthac, imo ineffabili, gloria donato, corpore videatur in quo cicatrices plagarum videantur impii; quas crudeliter, et iniquissime inflixerunt, quas contumaciter et superbissime contempserunt ac deriserunt. Nisi forte cum Marcione ejusque complicibus dicturus es Dominum nostrum Jesum Christum tabernaculum, id est corpus suum, ascendentem in cælum deposuisse, et aut sine corpore in cælo consistere, aut aliud vel æthereum, vel quodcumque libuerit resumpuisse. Quam impietatem jam olim ecclesiastica pietas cum suis auctoribus prædamnavit.

Certum est igitur nulla sanctorum corpora in ætheream, nulla reprobatorum in aeream qualitatem

mutanda vel transitura, sed eadem quæ temporaliter mortua fuerant, resurrectura, ut in eisdem recipiant quod merentur. Hinc etiam vel maxime tam impudentia deprehenditur, quod immutationem damnatis attribuas, quam solis sanctis Apostolus compromittit dicens : Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur (I Cor. xv, 51). Et item : Mortui resurgent incorrupti. Et nos immutabimur (Ibid., 52). Nec mirum si contra sequaces apostolicæ doctrinæ et fidei impudens obstrepas, qui contra apostolicam sublimitatem ausus es obgannire. Neque a superiore igne, ut deliras, impiorum corpora patientur, sed in eo igne incommutabiliter ardebunt, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (Math. xxv, 41). Hinc Augustinus in libro xxi de Civitate Dei (cap. 4). [Quid adhuc a nobis rerum poscatur exempla quibus doceamus non esse incredibile ut hominum corpora sempiterno supplicio panitorum et igne animam non amittant et sine detrimento adeant, et sine interitu doleant. Habebit enim hæc ista carnis substantia qualitatem ab illo inditam, qui tam miras et varias tot rebus indidit quas videnus, ut eas, quia multæ sunt, non mirerur.]

† In eodem (lib. xvi, cap. 9) : [Quod igitur de sempiterno supplicio damnatorum per suam prophetam Deus dixit fieri, omnino fiet : Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isa. lxxvi, 24). Ad hoc enim vehementius commendandum etiam Dominus Jesus cum membra, quæ hominem scandalizant, pro his omnibus poneret quos ut sua membra dextra quisque diligit, eaque præcipere amputari : Bonum est tibi, inquit, debilem introire in vitam æternam, quam duas manus habentem mitti in gehennam ignis inexstinguibilis [al., in ignem inexstinguibilem], ubi vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Marc. ix, 42). Similiter de pede. Bonum est tibi, inquit, claudum introire in vitam æternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inexstinguibilis : ubi vermis eorum non morietur, et ignis non exstinguetur (Ibid.). Non aliter ait et de oculo : Bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis inexstinguibilis, ubi vermis eorum non morietur, et ignis non exstinguetur (Ibid., 47). Non eum piguit uno loco eadem verba ter dicere; quem non terreat ista repetitio et illius pœnæ commendatio [al., comminatio] tam vehementer ore divino. Utrumque autem horum, ignem scilicet atque vermem, qui volunt ad animarum [al., animæ] pœnas, non ad corporis pertinere, dicunt etiam in dolore animi [al., animæ] sero, atque infructuose pœnitentes eos, qui fuerint a regno Dei separati, et ideo ignem pro isto dolore urentem non incongrue poni potuisse contendunt. Unde illud Apostoli est : Quis scandalizatur, et ego non uror? (II Cor. ii, 29) eundem etiam vermem putant intelligendum esse. Nam scriptum est, inquit : Sicut tineæ vestimentum et vermis lignum, sic mæror excruciat cor tui (Prov.

xv, 21). Qui vero pœnas et animi [*al.*, animæ] et A corporis nullo supplicio futuras esse non dubitant igne uri corpus, animum [*al.*, animam] autem rodi quodammodo verme mœroris affirmant. Quod et si credibilius dicitur, quia utique absurdum est, ibi dolorem aut corporis aut animi [*al.*, animæ] defuturum: ego tamen facilius est [*al.*, existimo] ut ad corpus dicam utrumque pertinere quam neutrum; et ideo tacitum in illis divinæ Scripturæ verbis animi dolorem, quoniam consequens esse intelligitur, etiamsi non dicatur, ut corpore sine dolente, animus quoque sterili penitentia crucietur. Legitur quippe et in veteribus Scripturis: *Vindicta carnis impii, ignis et vermis* (Eccli. vii, 49). Potuit brevius dici, *Vindicta impii*, cur ergo dictum est *carnis impii*, nisi quia, utrumque, id est et ignis et vermis, pœna B erit carnis? Aut si vindictam carnis propterea dicere voluit quia hoc in homine vindicabitur, quod secundum carnem vixerit: propter hoc enim veniet in mortem secundam, quam significavit Apostolus dicens: *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini* (Rom. viii); eligat quisque quod placet, aut ignem tribuere corpori, animo vermem: hoc proprie, illud non proprie [*al.*, tropice, *del.* non]; aut utrumque proprie corpori. Jam satis superius disputavi posse animalia etiam in ignibus vivere in ustione sine consumptione, in dolore sine morte, per miraculum omnipotentissimi creatoris.]

† Et paulo post (*Ibid.*). [Eligat ergo unum e duobus quisque quod placet, utrum et vermem ad corpus proprie an ad animam, translato a corporalibus ad incorporalia vocabulo, existimet pertinere, etc. Dum tamen nullo modo illa corpora talia futura esse credamus, ut nullis ab igne afficiantur doloribus (cap. 10). Hic occurrit quærere si non erit ignis incorporalis noxius, sicut est animi dolor, sed corporalis, tactu noxius, ut eo possint corpora cruciari; quomodo in eo erit etiam pœna spirituum malignorum? Idem quippe ignis erit supplicio scilicet hominum attributus et dæmonum, dicente Christo: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41). Nisi quia sunt quædam sua etiam dæmonibus corpora, sicut docet hominibus visum est, ex isto aere crasso atque humido, cuius impulsus vento flante sentitur. Quod genus elementi si nihil ab igne perpeti posset, non ureret D fervefactus in balneis. Ut enim urat, prior uritur, factique quod patitur. Si autem quisquam nulla habere corpora dæmones asseverat, non est de hac re aut laborandum operosa inquisitione, aut contentiosa disputatione certandum. Cur enim non dicamus, quamvis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalibus ignis affligi, si spiritus hominum, etiam ipsi profecto incorporati, et nuac potuerunt includi corporalibus membris, et tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari. Adhærebunt ergo, si eis nulla sunt corpora, spiritus dæmonum, imo spiritus dæmones, licet incorporati, corporis ignibus cruciandi: non ut

ignes ipsi, quibus adhærebunt, eorum junctura inspirantur, et animalia fiant, quæ constent spiritu et corpore; sed, ut dixi, miris et ineffabilibus modis adhærendo, accipientes ex ignibus pœnam, non dantes ignibus vitam. Quia et iste alius modus, quo corporibus adhærent spiritus, et animalia fiunt, omnino mirus est, nec comprehendi ab homine potest, et hoc ipse homo est. Dicerem quidem: sic arsnos sine ullo suo corpore spiritus, sicut ardebat apud Inferos ille dives, quando dicebat: *Crucior in hac flamma* (Luc. xvi, 24); nisi convenienter responderi cerne-rem, talem fuisse illam flammam, quales oculi quos levavit, et Eleazarum [*al.*, Lazarum] vidit, qualis lingua, cui humorem exiguum desideravit infundi, qualis digitus Eleazari de quo id sibi fieri postulavit; ubi tamen erant sine corporibus animæ. Sic ergo incorporalis et illa flamma qua exarsit, et illa guttula quam poposcit, qualia sunt etiam visa dormientium, sive in exstasi cernentium res incorporales, habentes tamen similitudinem corporum. Nam et ipse homo cum spiritu, non corpore, sit in talibus visis, ita se tamen tunc similem suo corpori videt, ut discernere omnino non possit. At vero gehenna illa, quod etiam *stagnum ignis et sulphuris* dictum est (Apoc. xx, 9), corporeus ignis erit, et cruciabit corpora damnatorum, aut et hominum et dæmonum, solida hominum, aerea dæmonum; aut tantum hominum corpora cum spiritibus, dæmones autem spiritus sine corporibus, hærentes sumendo pœnam, non inperitiendo vitam corporalibus ignibus. Unus quippe C utrisque ignis erit, sicut Veritas dixit:

† Idem in libro Enchiridion (cap. 92): [Quicumque vero ab illa perditionis massa, quæ facta est per hominem primum, non liberantur per unum Mediatorem Dei et hominum, resurgent quidem etiam ipsi unusquisque cum sua carne (*I Tim.* ii, 5), sed ut cum diabolo et ejus angelis puniantur. Utrum sane ipsi cum vitiiis et deformitatibus suorum corporum resurgant, quæcunque [*al.*, quicumque] in eis vitiosa et deformia membra gestarunt, in requirendo laborare quid opus est? Neque enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa et sempiterna damnatio. Nec moveat quomodo erit in eis corpus incorruptibile, si dolere poterit, aut quomodo corruptibile, si mori non poterit. D Non est enim vera vita nisi ubi feliciter vivitur, nec vera incorruptio, nisi ubi salus nullo dolore corrumpitur. Ubi autem infelix mori non sinitur, ut ita dicam, mors ipsa non moritur; et ubi dolor perpetuus non interimit, sed affligit, ipsa corruptio non finitur; hæc in sanctis Scripturis secunda mors dicitur. Nec prima tamen, qua suum corpus anima relinquere cogitur, nec secunda, qua pœnale corpus anima relinquere non permittitur, homini accidisset si nemo peccasset.] † Satis dilucideque monstratum est auctoritate; Patrumque concordia corpora humana resurrectionis tempore neque ætherea, neque aerea futura, sed carnea, quæ sempiterna immortalitate donata pro meritis suis vel gloriam percipiant

vel ignominiam. Jam porro cætera quæ sequuntur cum ex prioribus frustrata atque ad nihilum redacta sint, ad hoc tantum ponenda videntur, ut vomituum tuorum nausæ cuius facilius innotescant.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 19, num. 4, sect. 2.) *Θ Hinc est, inquis, quod diabolus post lapsum detrusus ab æthereo spatio, adjunctum est ei invito aereum corpus, in quo pœnas suæ superbiæ luat, miro atque ineffabili naturarum modo peragitur; occulto tamen justoque judicio, ut quod elementa mundi inter se, quasi quodam naturalis amoris vinculo, complexa inseparabiliterque conjuncta, ordinatissimo motu appetunt, veritatem odientibus veritatur in supplicium. Ignea quippe qualitas superior naturali vi inferiorum elementorum qualitates in se transfundere semper appetit naturali motu quasi quoddam sui alimentum. Cum ergo, ut diximus, suprema omnium corporum qualitas, quæ est ætherea, inferiores qualitates et intra se ambiendo coarctat, et in se, prout lex naturarum sinis, commovere non desinat, naturarum intra se mirabile perficit gaudium, vularum vero voluntatum ineffabile tormentum. Proinde impiorum omnium, angelorum videlicet hominumque perversorum, corpora ita sunt supplicia ignis æterni perpassura, ut integritate eorum substantiæ, nullo modo peritura, eorum pulchritudine nullo modo defutura, eorum naturali incolunitate permanens, omnibus deinde naturæ bonis ad universitatis ornamentum mirabili ordine refulsura, excepta beatitudine qua privabuntur, quæ non est ex natura, sed ex gratia; superioris ignis corporei cum inferioris aeris corporibus qualitate concludante, naturali vi servata infelicitum animarum intentio de corporibus suis æternas patiat ærumnas, ita videlicet ut idem ipse ignis omnibus corporibus fiat gloria quo damnandis animabus intrinsecus iniquitate propria, extrinsecus cumulabitur pœna.*

CORRECTIO.

† His tuæ perversitatis exhalationibus responsionem breviter perstringendam, ex abundantanti non incongruum judicavi de aereis dæmonum corporibus, quid Patribus visum sit sufficienter eorum dictis conjici valet. Magis quippe, ut eis visum est, substantia propria, quam in corporibus undecunque conrogatis atque conductis pœnas suis meritis debitas luent. Quod etiam sanctus Fulgentius ad Petrum confirmat cum dicit:

[Quosdam igitur spiritus sic Deus creavit ut semper essent, quosdam vero, ut esse spiritus quandoque desinerent: illos itaque desituros, quosdam ex aqua, quosdam vero, quia sic voluit Omnipotens, produxit ex terra; superiores vero spiritus nullum cum corporeis elementis habere fecit naturale consortium.] † Si igitur auctoritati tanti doctoris acquiescimus, neque ætherea, neque aerea angelicis spiritibus corpora commodamus.

Sane quod de elementorum amicitia fabellas vanitatis eructas, quasi inferiora quæque, quodam am-

ris vinculo, ita superioribus, id est igni, cedant, ut ejus alimentum fieri non detrectent, mirum si ille superior ignis elementis inferioribus egeat, ut non nisi eorum pabulis alatur, subsistere queat. Debuera siquidem eodem modo de cæteris tractare, cujus unumquodque, ut subsistere possit, indigeat. Nam hujus nostri ignis natura est, ut, exceptis miraculis, quidquid attigerit consumat. Cur ergo ille non consumit cætera elementa, si ejus sunt alimentum? Cumque legamus et incunotanter certissimum tenemus conspectu judicis tremendi ignem accendendum, quo cælum et terra, id est aer nebulosus, et terrenæ materiei superficies, transeant, nescio quid necesse sit illum tanta manifestatione tantoque terrore ad hæc renovanda accendi, cum possent illius ætherei, ut dicis, alimento absumi. Falsa est igitur, intra hunc ignem æthereum cuncta ambiendo coarctari, atque intra eum naturarum mirabile perficit gaudium, malarumque voluntatum ineffabile tormentum. Quomodo enim convenient gaudium atque tormentum? Nullus quippe dum torquetur gaudet, præter illos qui sponte tormenta subeunt, quod vel maxime in sanctis omnibus elucet. At cum omnes pœnas corporibus amoveas, et insuper gaudium, pulchritudinem fulgoremque omnibus impiis, angelis atque hominibus adhibeas, voluntatesque solas tormentum pati perhibeas, quas intentio animarum infelicitum de suis corporibus patiat ærumnas non video? Si enim gaudebunt, si omnem pulchritudinem habebunt eorum corpora, si refulgebunt, si gloria omnibus erit corporibus, et intrinsecus iniquitate propria tantummodo damnabuntur, quæ illis extrinsecus cumulabitur pœna? Si neque dolebunt corpora, neque pœnam sentient, quid eorum animabus extrinsecus cumulabitur pœnæ? Si nunquam ille ignis omnibus corporibus fiet gloria, sequitur ut nulla extrinsecus animabus cumuletur pœna. Aut qua ratione ab eis beatitudinem excipis, quibus gaudium pulchritudinem, fulgorem gloriamque non admittis? Quæ quam sint frivola et ratio et auctoritas patenter insinuat. Luctam vero superioris ignis cum corporibus aereis quam ridicule garrias, prudens quisque facilitate qua advertit, evertit. Verum quomodo corpora semper arsura subjungas, cum ea nihil perpeti tanta pervicacia tantaque impudentia hactenus exsecutus sis, minime perpendere vales: quo pacto etenim ardebit quod et nihil patietur et omni pulchritudine, fulgore et gloria decorabitur. Ais enim:

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 19, num. 5, sect. 4.) *Θ Quod si alicui incredibile videtur corpora quidem semper arsura, et de ipsorum nihil periturum natura, videat illum lapidem qui in Arcadia sub monte nascitur Erimanthi: qui cum sit ferrei nitidioris tactu accensus, ab igni extinguatur nequit, quem Græci nomine vero asbestum, id est inextinguibilem memorant, ita ut ei color ei præbeat ignea natura, et nihil minatur de*

ejus substantia : videat salamandram in igne viventem.

CORRECTIO.

† Quæ cum ex beati Augustini libris mutaveris, vel potius compilaveris, alio penitus sensu quam ab eo fuerant posita protulisti : ille enim ad hoc de asbesto, salamandra, et montibus Ætnæ similitudinem proposuit, ut paganorum contradictionibus exemplo temporalium rerum multisque non ignotarum occurreret, qui negabant fieri posse ut corpora igni arderent et consumi nullatenus possent; ad hoc ergo his et aliis exemplis eorum infidelitati responsum est, quo doerentur impiorum corpora illo igni et semper cremanda, et semper dolitura, sed nunquam consumenda, nunquam peritura; videlicet ut per ea integritatem substantiæ semper mansuræ fidelissimus doctor astrueret, nec tamen eis cruciatus doloresque perpetuos auferret, quod te facere manifestas, qui conclusionem hujus pravitatis hoc sine determinas.

JOANNES SCOTUS.

(Cap. 19, n. 6, sect. 4.) *Θ* *Hinc, inquit, potest conjici non substantiam, neque ejus qualitates gehennali flamma torquendas, sed sensum patienter et animum reluctantis æterna miseria lectutos.*

CORRECTIO.

Ecce consuetissima tibi contrarietate miseriam æternam indicis, quibus paulo ante gaudium, pulchritudinem, fulgorem gloriamque contuleras. Sed de animo patiente audis sententiam sancti Hieronymi, brevem quidem verbis, sensu tamen et fidei veritate sublimem, qui in Epistola ad Ephesios ita hujus rei legitur meminisse, exponens quod ait Apostolus : *Nemo vos decipiat inanibus verbis : propter hæc enim venit ira Dei in filios dissidentiae (Ephes. v, 6).*

[Verba, inquit, quæ decipiunt atque supplantant, inania sunt et vacua; quæ vero ædificant audientes, plena, cumulata, conferta. Quia igitur sunt plerique qui dicunt non futura pro peccatis esse supplicia, nec extrinsecus adhibenda tormenta, sed ipsum peccatum et conscientiam delicti futurum esse pro pœna, dum vernis in corde non moritur, et in animo ignis accenditur : in similitudinem febris quæ non torquet extrinsecus ægrotantem, sed corpora ipsa corripiens, punit sine cruciatuum forinsecus adhibitione quod possidet; has itaque persuasiones et decipulas fraudulentas verba inania appellavit et vacua, quæ videntur florentem quemdam habere sermonem, et blandiri peccantibus, sed dum fiduciam tribuunt, magis eos serunt ad æterna supplicia, quia de nullo [al., nulla re] sic irascitur Deus quomodo si peccator superbiat, et erectus ac rigidus non flectatur in fletum, nec misericordiam postulet pro delicto.]

† Cassiodorus in psalmo xx (vers. 10). [*Pones eos ut cilbanum ignis.* Cilbanus est coquendis panibus ænei vasculi deducta rotunditas, quæ sub urentibus flammis ardet intrinsecus : in qua similitudine merito peccato-

res ponuntur, qui in futuro judicio et mœrore animæ, et pœnali excruciatione torquendi sunt, quia contra regulas Domini obstinata mente vixerunt. *Dominus in ira sua conturbabit eos et devorabit eos ignis.* Ordo judicii pulcherrima narratione describitur : illos enim peccatores, qui se pro actuum suorum malignitate discruciant, ira Domini dicit esse turbandos, quando audient : *Ite in ignem æternum (Math. xxiii, 41)*, et ista sententia consequentur, ut perpetua flamma devorentur, nam jussionem Domini nulla mora subsequitur, sed mox ut decernit impletum est, iste tamen ignis, sic absorbit ut servet, sic servat ut cruciet, dabiturque miseris vita mortalis et pœna servatrix.]

† Idem in psalmo XLVIII. [Peccatores enim in inferno positos mors æterna depascit. Nam sicut oves lanæ suæ amissione jugiter perseverant, sic in illo semper sine imminutione substantiæ invenit quod pœna discruciet. *Depascit* enim a jumentis tractum est, quæ herbas non radicitus vellunt, sed abscidunt ipsas potius summitates.]

† Nec omitterem credidimus quod cum in cæteris Origeni paria sentire delegeris, in genere pœnarum ab illo multum diversus abieris. Nam ille ignem et vermes impiorum conscientias criminum propriorum et sensit et docuit : tu ignem hoc quartum elementorum dogmatizans, excepta beatitudine qua priventur, nullam eis pœnam ullatenus vel in anima vel in corpore adhibendam, eosve asseveras. Hinc sanctus Hieronymus contra Rufinum sectatorem interpretemque Origenis scribens ita eloquitur (Videsis Hieron. *Contra Rufinum*, lib. II, in principio) :

[Quod autem imprecaris fratribus, hoc est criminatibus tuis, æternos ignes cum diabolo, non tam fratres mihi videris preinere, quam diabolus sublevare, cum iisdem quibus homines Christiani ignibus puniendus sit. Ignis autem æternos quos intelligere solet Origenes, puto quod te non fugiat, conscientiam videlicet peccatorum, et pœnitentiam interna cordis urentem : de qua et Isaias, loquitur : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isa. LXVI, 24)* : et ad Babylonem scriptum sit : *Habes carbones ignibus, sedebis super eos : hi erunt tibi in adjutorio (Isa. XLVII, 14)* : et in Psalmo pœnitens audiat : *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi, ad linguam dolosam : Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis (Ps. CXIX, 3, 4)*, ut linguam dolosam : sagittæ præceptorum Dei, de quibus in alio loco Propheta dicit : *Versatus sum in miseria dum configitur mihi spina (Ps. XXXI, 4)* : vulnerent atque confodiant, et peccatorum in ea solitudinem faciant. Illud quoque testimonium in quo Dominus loquitur : *Ignem veni mittere super terram, et quam volo ut ardeat (Luc. XII, 49)*, sic interpretatur : Omnes cupio agere pœnitentiam, et excoquere Spiritu sancto vitia atque peccata. Ipse enim sum de quo scribitur : *Deus ignis consumens est (Deut. IV, 24)*. Non ergo grande est hoc de dia-

bolo dicere, quod et hominibus præparatum est. Magis debueras, ut suspicionem salutis diabolicæ declinares, dicere : *Perditio factus es, et non eris in æternum (Jer. xxvii)*. Et ex persona Domini loquentis ad Job de diabolo : *Ecce spes ejus frustrabitur eum, et videntibus cunctis præcipitabitur (Job xl, 28)* : *non quasi crudelis suscitabo eum : quis enim resistere poterit vultui meo? Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? Omnia quæ sub cælo sunt mea sunt : non parcam ei, et verbis potentibus, et ad deprecandum compositis (Job xli, 1, 2, 3).*]

† Cassiodorus in Psalmo 1x : [*Cognoscitur Dominus judicium faciens : in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Vera nimis et absoluta sententia, quoniam tunc manifeste cognoscitur Dominus judicium faciens, quando peccatoribus dabit æterna cruciacione torqueri : hic enim, quia sunt eis libera scelera, relinqui creduntur forsitan impunita ; sed ubi dies ille manifestationis advenerit, et throno majestatis suæ Dominus salvator insederit, tunc generaliter agnosceatur operari judicium sua, quando humanum genus, sive a sinistris, sive a dextris ejus fuerit arbitrio segregatum : hoc est enim judicium vere facere, uniuscujusque merita sine aliqua confusione discernere. Sequitur sententiæ hujus aperta declaratio. Dicit enim unde cognoscitur Dominus vere judicium facere, scilicet quando nexuosis operibus suis peccator astringitur, et secundum actuum qualitatem dignam recipit ultionem. Nam sensus ille omnino vitandus est, qui putat peccatorem sola delictorum suorum recordatione cruciandum. Nam si hoc tantum sufficeret, quare diceretur : *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41)*. Et illud : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isa. lxvi, 24)*. Non enim hic loca tormentorum negat peccatoribus dari, sed per qualitates operum suorum eos dicit esse torquendos. Sentiamus ergo locum peccatorum supplicii esse præparatum, intelligamus extrinsecus pœnale malum, quod sceleratis legimus imminere : nam ut revera cognoscamus beatitudinem a damnationibus quibusdam terminis esse dividendam, recordemur divitem oculos sublevasse, pauperemque Lazarum in sinu Abrahamæ fuisse conspectum, se autem flammis ultricibus deputatum. Unde ordo iste veritatis nullatenus diceretur, si peccatores malorum recordatio sola torqueret : hæc sunt *occulta filii quæ titulus prædixit.*]*

Isidorus (*Sentent. lib. i, c. 28*) : [Duplex damnatorum pœna est in gehenna quorum et mentem urit tristitia, et corpus flamma, juxta vicissitudinem; ut qui mente tractaverunt, quod perticerent corpore, simul et animo puniantur et corpore, ignem gehennæ ad aliquid lumen habere, ad aliquid non habere : hoc est habere lumen ad damnationem, ut videant impii unde doleant, et non habere ad consolationem, ne videant unde gaudeant. Apta fit comparatio de camino trium puerorum (*Dan. iii, 23, etc.*) ad exemplum ignis gehennæ; nam sicut ille ignis

A non arsit ad trium puerorum supplicium, et arsit ad comburenda ligamenta [*al., ligamina*] vinculorum : ita ignis gehennæ et lucebit miseris ad augmentum pœnarum, ut videant unde doleant, et non lucebit ad consolationem, ne videant unde gaudeant; inter hujus vitæ et futuræ infelicitatis miseriam multa discretio est : illic enim et miseria est propter cruciacionum dolorem [*al., cruciacionem dolorum*], et tenebræ propter lucis aversionem, quorum unum in hac vita, id est miseria est, aliud non est; in inferno autem utrumquæ est.]

† Ambrosius in Epistola prima ad Corinthios (*xv, 22*) : *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Hoc dicit quia sicut Adam peccans mortem invenit, et omnes ex ejus origine tenuit ut dissolvantur, ita et Christus non peccans, et per hoc vincens mortem (quia qui non peccat vincit mortem, quia mors ex peccato), omnibus qui sunt ex ejus corpore acquisivit vitam, id est resurrectionem. Quamvis ergo generalem tribuerit resurrectionem, ut sicut in Adam omnes sive justi sive injusti moriuntur : ita et in Christo omnes tam credentes quam dissidentes resurgant (*Rom. v, 9, 18, etc.*), licet ad pœnam increduli, tamen vivificari videntur, quia corpora sua recipient jam non morituri, sed passuri pœnam in eis sine fine, quod credere noluerunt.*

† Idem in eadem Ambrosius (*xv, 37*) : [*Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut puta tritici aut alicujus cæterorum : Deus autem illi dat corpus prout voluit [al., vult], et unicuique seminum proprium corpus. Si ergo nudum granum seminatur, et [al., ut] Dei nota quodammodo elementorum ministerio vestitum resurgit [al., resurgat], multa secum habens incrementa utilitatis humanæ : cur non credibile sit Dei virtute mortuum posse resurgere, meliorata tantum substantia, non numero multiplicatum? (*Joan. iii, 25*.) Quid ergo requiritur ab infideli, quo corpore resurgant mortui, cum exempla præcedant ad fidem hanc melioratæ resurrectionis [*al., resurrectionis prædicant fidem*], non amissæ substantiæ? quia proprium corpus recipiet in quo creatus Adam est, juxta exempla supradicta. *Non omnis caro eadem caro, sed alia quidem hominis, alia autem pecoris, alia caro volatilium, alia caro piscium (I Cor. v, 26)*. Cum ex eadem massa omnis caro sit, unde et quomodo in his tanta diversitas est, ut una impensu faceret genera diversa? Dicant nunc sophistæ mundi, et scrutatores siderum si valent comprehendere quæ extra se sunt, cum quid intra se sit, nesciant. Denique omnes mundani philosophi, qui mentem suam legi Dei humiliare, ut fidem ejus susciperent, noluerunt, diversa semper et contraria asserentes, inanissimis disputationibus invicem se confuderunt; quia in nullo horum testificatæ veritatis signum agnitum est, quod ante positum verbis commendaret doctrinam, sicut et Deus decrevit disciplinæ nostræ, quæ non verbis probatur sed virtute, cui non pos-*

sunt verba resistere. Quemadmodum ergo ex una impensa diversa animantium caro est; ita et unius carnis homines diversi erunt dignitate in resurrectione, ut talis unusquisque appareat qualis fuerit meriti.]

† Et pos' paululum Ambrosius (xv, 42) : Tetricis autem stellis, et omnium novissimis, perfidorum resurrectio similis est; quia errorem secuti, stellis in errorem ducentibus comparandi sunt. Sicut dicit Judas apostolus in Epistola sua (*Jud. XIII*). Infidelitas enim non potest claram resurrectionem habere; quia sicut carbo cinere suo cooperatus obcæcatur, ita et hi perfidia sua erroris tenebris circumdati luce carebunt.

EPILOGUS.

De divina prædestinatione.

Epilogus porro tuus vicenariò tandem conclusus numero confessionem tuæ fidei continens ab omni pene catholicorum sinceritate, et puritate secluditur. Dicendo quippe :

JOANNES SCOTUS.

(Num. 1, sect. 1.) ⊕ *Quæ cum ita sint, ecce unum Deum colo.*

CORRECTIO.

† Satis aperte demonstras te non aliter Deum colere, nisi tot tantisque mendaciis, imò blasphemis eum incessas, a quibus ille omnimodis noscitur alienus, ac per hoc nec veraciter colore convinceris, quem tot phantasiis insimulare non metuis. Quodque adjungis, quem unum Deum te colere fatearis :

JOANNES SCOTUS.

(Epil. n. 2, sect. 1.) ⊕ *Unum, inquit, omnium principium, et sapientiam, qua sapiens est quæcunque anima sapiens est, et ipsum munus, quo beata sunt quæcunque beata sunt.*

CORRECTIO.

† Amplectimur congratulantes veræ catholicæque fidei, qua sanctæ, summæ atque individvæ Trinitatis veritatem, et unitatem prædicari cognoscimus; si tamen nomine principii non aliud latebræ tui pectoris, quam orthodoxæ fidei sanitas continent: non enim elucet quorum omnium unum principium Patrem Domini nostri Jesu Christi dixeris, utrumnam creaturam omnium, an et Filii et Spiritus sancti, quos sapientiæ, munerisque vocabulis appellare voluisti, an etiam sui ipsius: quoniam absque ulla exceptione dicendo omnium, nihil sequestratum videris intelligi voluisse: nam omnium creaturarum non solum Patrem, nec solum Filium, neque solum Spiritum sanctum, sed simul Patrem et Filium et Spiritum sanctum in tribus personis, unaque essentia, majestate, potestate, voluntate, incommutabilitate, æternitate unum solum, et verum Deum auctorem conditoremque, ac per hoc unum principium fide infatigabili atque immutabili constemur. Patrem vero Filii principium eo modo dicimus non abnui quo Filii genitorem, non creaturæ conditorem fatemur. Spiritus etiam sancti principium

ea conditione minime obsistimus asseri, qua ab ipso eum procedere credimus, et prædicamus: utrum sane sui etiam principium dici debeat, viderit quicumque talia de eo sentire velit, quæ nec divina eloquia continent, neque ratio ullatenus persuadet. Unde quoniam quid *omnis* significatione senseris minime patet, incongruum de eo ulterius duximus disputandum, ne de incertis quasi certum aliquid definire reprehensibiliter judicaremur, sed quod continuatim adjungis :

JOANNES SCOTUS.

(Epil. n. 3, sect. 1.) ⊕ *Et ejus unam, et solam, veram prædestinationem profiteor, quæ est quod ipse est, quia lex ejus æterna et incommutabilis est.*

CORRECTIO.

† Detestabiliter exsecramur, quoniam relativum ejus nunquam poterit illius esse substantivum: aliud quippe est prædestinare, aliud esse; hoc substantive, illud relative. Item dicendo :

JOANNES SCOTUS.

(Epil. n. 4, sect. 1.) ⊕ *Quæ sicut neminem prædestinavit ad malitiam, quia bona est, ita neminem prædestinavit ad interitum, quia vita est, et reflexim: sicut nulli malo prædestinavit malitiam, quæ interitus est, ita nulli malo prædestinavit interitum, quia malitia est. Nulli namque Catholico licet credere summam bonitatem, ex qua est omne bonum, prædestinasse alicui aliquam malitiam, et summam vitam, ex qua, et in qua, et per quam, omnia vivunt, alicui prædestinasse interitum, vel pœnam: quando ne id quidem, quod se invicem perdit, perire permittit.*

CORRECTIO.

† Venenorum tuorum purulentias efflas, quibus impudentissime veritati atque auctoritati tam sacrarum litterarum, quam earundem tractatorum fidelium obstrepere nullatenus erubescis. Dicimus itaque summam bonitatem, summamque vitam Deum nullum ad malitiam, id est peccatum prædestinasse; neque vel præsciendo, vel prævidendo, vel prædestinando compulisse, aut necessitatem cuiquam ullatenus intulisse: sed peccatoribus pœnam, quam tu interitus et malitiæ vocabulis denotas prædestinasse, quia justum est: et peccatores meritis supplicii, quia justus est: quamvis enim pœna quælibet, vel temporalis, vel æterna æquitate omnipotentissimi Judicis merentibus irrogata patienti cuique mala, vel malitia videatur, quia tamen a summo bono, et summe justo est, profecto et justa, et bona est: porro quod adnectis :

JOANNES SCOTUS.

(Epil. n. 5, n. 2.) ⊕ *Proinde cum audio prædicatores tuos, o beatissima Veritas, vita omnium communis, dicentes te prædestinasse impios ad interitum, aut interitum impiis, continuo video te prædestinasse, id est, ante sæcula definisse intra leges tuas incommutabiles certum numerum eorum, qui in sua*

impietate (quam nunquam, et nusquam prædestinasti) A interituri essent, quod alio modo dici potest. Prædestinasti, Domine, in tua præscientia, quæ salti mutarique non potest, numerum illorum qui suæ impietatis et pœnam, et interitum præparaturi essent, non in eis quod fecisti puniturus, sed in eis, quod non fecisti, puniri relicturus.

CORRECTIO.

† Non minus impium quam fatuum judicatur : non enim prædicatores veritatis dicunt, quod eos dicere confingis, sed dicunt veraciter et fideliter Deum, sicut supplicium peccatoribus, ita peccatores supplicii destinasse : quoniam justitiæ illius induitanter compellit, quod et verax Scriptura clamat : Quia tu reddes, inquit, unicuique secundum opera sua (Matth. xvi, 27), non dixit, tu reddi permittes, aut puniri a seipsis seipsos relinques, sed tu reddes unicuique secundum opera sua. Ipse itaque puniet, qui reddet, non qui recipiet, qui etiam se in iudicio dicturum impiis testatur : *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41) : non dicit relinquam vos, ut a vobis ipsis patiamini, quod præparastis, sed iudicialia severitate, et irrevocabili potestate : *Ite in ignem æternum* : nec dicit, quem præparavit, vel præparat sibi diabolus, et angeli ejus ; sed, *Qui paratus est diabolo, et angelis ejus*. Si quæris a quo paratus, audi Isalam prophetam terribiliter intonantem : *Parata est enim ab heri a rege Tophet ; parata et dilatata* (Isa. xxx, 33). Tophet siquidem gehennam, regem vero Deum, his verbis propheticis designatum nullo obsistente sanctus Hieronymus explanat : et licet recte dici soleat quemque peccatorem præparare sibi mortem, vel pœnam, quam peccando comparare consuevit, tamen qui nunquam mori, nunquam tormenta pati vellet, nequaquam ea sibi ipse vult facere, vel ingerere recte dicitur, ad quæ nimirum ducatur ac pertrahatur invitus : dicente Propheta ad Deum : *Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus* (Ps. lrv, 21). Nisi forte et hic eadem insulsiatate dicturus es, deduces pro deduci permittes positum, quod e vestigio iudex districtus evertit, qui dicturum se tempore messis suis messoribus prædixit : *Ite, colligite zizania, et ligate ea in fasciculos ad comburendum, et mittite eos in caminum ignis : ibi erit fletus et stridor dentium* (Matth. xiii, 29, etc.). Angelorum quippe sanctorum id erit officii, ut omnes impios sententia iudicis accepta pro qualitate facinorum discriminatos, atque conjunctos flammis ultricibus mittant, tam videlicet homines, quam diabolus, et angelos ejus, de quo Dominus ad Job loquitur (Job xl, 28) : *Et videntibus cunctis præcipitabitur*, a quo quæso, nisi districtione præcipientis iudicis, et obsecutione angelicæ servitutis? quo vero, nisi *In ignem æternum qui ei paratus est ab origine mundi*. Sicut enim iustus regnum, ita iniustus et impiis ignis paratus est ab origine mundi. Qui igitur colliguntur, qui ligan-

tur, qui mittuntur in caminum ignis, quo pacto relinqui a se ipsis puniri dicendi sunt, cum ad hæc omnia inviti, nolentesque ab aliis pertrahantur.

Dicimus itaque a Deo secundum Scripturæ ejus mala, id est pœnas, atque supplicia, ne cum Colutianis hæreticis damnemur, qui dicentes Deum non facere mala contra illud quod scriptum est : *Ego Dominus creans mala* (Isa. xlv, 7), ab Ecclesia damnati atque expulsi sunt. Rursum dicimus a Deo secundum Scripturas ejus non esse mala, id est peccata vel malas naturas, ne cum Florimani hæreticis ab Ecclesiæ unitate pellamur. Qui a contrario dixerunt Deum creasse mala, contra id quod scriptum est, *Fecit Deus omnia bona* (Gen. i, 31) : panit igitur Deus quod fecit, id est naturam angelicam, et humanam quæ peccavit, non relinquit puniri in eis quod ipse non fecit, id est malam solummodo voluntatem quæ sicut natura non est, ita per se pœnam sentire non potest : sed merito pœnam natura sentiet, quæ perperam voluit, ac fecit. Accedat Doctor gentium in fide et veritate, et has tuæ perversitatis ineptias apostolica auctoritate detruncet, qui cum de hac difficillima imo indissolubili quæstione fortissime disputaret, adjunxit : *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit : Quare me sic fecisti? An non habet potestatem figulus lutu ex eadem massa aliud vas facere in honorem, aliud vero in contumeliam?* (Rom. ix, 20, etc.) Quid sibi vult proposita figuli similitudo facientis ex eadem massa aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, nisi ut hinc ostendatur bonitas Dei, atque justitia facientis quosdam gratuita misericordia in gloriam, alios justitia inflexibili in ignominiam sempiternam? Ne etenim huc illucque more lymphatico distrahamur, et alia in verbis illius, quam ipse dixerat effingamus : non ait relinquere, vel sinere, sed, propulso totius ambiguitatis nubilo, *facere*. Veniat et coapostolus ejus Petrus, et pari sententia tam proturbet insaniam, qui cum diceret : *Novit Dominus pius et de tentatione eripere* : subjunxit : *Impios vero igni in iudicio reservare* (II Petr. ii, 9). Ecce propugnator fortissimus victorque fidelissimus non dixit : novit impios relinquere igni perpetuo in iudicio cruciandos, sed reservare.

D Properet quoque beatus Judas apostolus, et parilem suis eoapostolis in te ferat sententiam, qui in Epistola sua ita de te tuisque similibus profatur (Jud. 3 seq.) : *Necessè habui scribere vobis, deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei : subintroierunt enim quidam homines, qui olim præscripti sunt in hoc iudicium impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, et solum dominatorem et Deum nostrum Jesum Christum negantes. Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Egypti salvans, secundo eos qui non crediderunt perdidit ; angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni Dei vinculis æternis sub caligine reservavit : sicut Sodoma, et Gomorra,*

et finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, et abeuntes post carnem alteram factæ sunt exemplum: ignis æterni pœnam sustinentes. Audis præscriptos, et negas prædestinatos. Audis Sodomitas exemplum ignis æterni, et dicis a se puniendos relinqui? Non enim Sodomitæ seipsos punierunt, aut a seipsis puniri relicti sunt, sed nefarie vivendo meruerunt flammis atque sulphureis imbribus cœlitus influentibus concremari: sic ergo et tartaro trusi igne ad hoc facto et præparato sine dubio comburentur.

Videamus etiam quanta teipsum tuis assertionibus contrarietate impugnes. Nam tu ipse multo ante dixeras, propterea prædestinatum vel præparatum illum ignem diabolo dici, quoniam in eo fuerat ordinandus cum omnibus suæ malitiæ consortibus puniendus, et quemadmodum idem ignis bonus profecto, quoniam a bono factus non aliam ob causam malum dicatur, nisi quod in eo mali ordinatissime disponantur: ita etiam pœna non incongrue asseritur, quoniam idem mali in eodem criminibus suis libidinosè commissis, laboriosè, miserabiliterque cruciantur. Aut igitur falsum est a Deo illum ignem, qui pœna est reproborum, factum, et verum erit quod ais: a Deo nec prædestinatam, nec præparatam pœnam; aut certe, si verum est a Deo factum, te quoque adnitente et præparatum: procul dubio falsum erit a Deo nec pœnam, nec supplicium destinatum, vel præparatum. Evidenter quippe ipse illius conditor atque irrogator se tanto ante dicturum prædixit: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41)*; qui igitur secundum apostolos suos: *Potest ex eadem massa aliud vas facere in honorem, aliud vero in contumeliam (Rom. ix, 21)*, novitque pios de tentatione eripere, impios vero igni cruciandos reservare (*I Petr. ii, 9*), ipse nimirum sua irrevocabili sententia pœnis a se factis, prædestinatis, præparatis, præordinatis, atque dispositis torquendos reprobos præscientia inenarrabili prædamnavit ac judicavit etiam antequam conderet; qui solus præscire potuit, qualis quisque futurus, et quò sine vitam esset seneam terminaturus. Ipse siquidem de quibusdam eorum dixit: *Qui enim non credit, jam judicatus est (Joan. iii, 18)*, nec dixit judicabitur, quod tamen certissime futurum credimus; modo superius satis adnotato, sed *judicatus est*, quando, quæso, nisi antequam factus? Si ergo jam judicatus est, qui non credit, id est damnatus, quare non prædestinatus, vel præparatus eadem divinæ æquitatis regula ad pœnam verissime dicatur: siquidem qui tanto ante in præscientia sua potuit judicare atque damnare, utique potuit prædestinare eidem damnationi, ac præparare:

Porro si proponamus Deum dicentem: *Se facere mala, et creare tenebras (Isa. xli, 7)*, atque id negantem imò infanciantem, quicumque sano cerebro fuerit, Deo potius, quam tibi credulitatis assensum humillimus adhibebit: præsertim cum nihil aliud de Dei prædestinationibus, quam de ejus judiciis iustissimis perindeque inevitabilibus sentiendum si-

des censeat orthodoxa. Si itaque causandus est Deus secundum te, tuique complices, quod prædestinaverit impios pœnis, pœnasque impiis: consequenter causandus est, quare non credentes jam judicaverit, jamque damnaverit: quod si blasphemum atque impium est, restat ut sinceritas Catholicæ fidei tantorum judiciorum imperscrutabili abyso humillime, fidelissimeque substrata, nequaquam de supernis dispositionibus causetur, verum cum Apostolo exclamet: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit, aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei: quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum:*

B Amen (*Rom. xi, 33-36*); audiatque terribiliter intentantem: *Noli altum sapere, sed time (Rom. xi, 20)*; et prophetam salubriter monitantem: *Aliora te ne quæsieris, et profundiora te ne scrutatus fueris (Eccle. iii, 22)*. Unde et Psalmista testatur, *Terribilis in consiliis super filios hominum (Psal. lxxv, 5)*; et iterum, *judicia tua abyssus multa (Psal. xxxv, 7)*. Tanto ergo, ut ait beatus Gregorius, necesse est ut quisque in humilitate se deprimat, quanto et si sit electus ignorat.

Quid sane adjuncti conferat assertionibus tuis explanatio, qua dicis (*Epilog. num. 6, sect. 2*), *Deum prædestinasse, id est, ante sæcula definisse certum numerum eorum, qui in sua impietate interituri essent*. Minime video, quam refragantem eis potius, non ignoro. Quid est prædestinasse, id est definisse numerum periturorum, nisi perituros prædestinasse, id est definisse. Si ergo prædestinavit, id est definivit numerum periturorum, præscivit utique perituros: quid autem pejus aut perniciosius creaturis rationalibus dici potest, quam perire? Qui ergo præscivit perituros, malum utique præscivit: malum est enim et omni malo deterius perire. Si, inquam, prædestinavit, id est, definivit quot essent perituri, nullo reluctantem malos malumque prædestinavit, id est definivit, et ubi est astructio tua, qua tantopere nistus es affirmare; Deum nec præscisse, nec prædestinasse malum, quod est pœna, atque supplicium: nunquam enim prædestinare, id est definire posset certum numerum periturorum, nisi præscisset perituros. Malum igitur præscivit, quia perire incunctanter malum est.

D Quòdque adnectis (*Epilog. num. 7, sect. 2*) identidem alio modo dici posse, prædestinasse Deum numerum illorum qui suæ impietatis et pœnam, et interitum præparaturi essent, non in eis quod ipse fecerat puniturus; sed in eis quod non fecerat puniri relicturus: verum quidem est impios sibi et pœnam et interitum peccando, id est impie vivendo præparare; sed non minus verum est a Deo illis eandem pœnam justissime præparatam. Nam quod illi sibi præparant nequiter vivendo, hoc eis Deus præparat æquissime judicando, et justissime rependendo. Scriptum est enim: *Quia tu reddes unicuique juxta opera sua (Rom. ii, 6)*. At nusquam scri-

ptum est : reddet sibi unusquisque juxta opera sua. A Item scriptum est : *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Dei, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum (II Cor. v, 10)*. Sed nusquam scriptum est : Dabit sibi unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum : qui enim recipit, procul dubio alio retribuente recipit, quod meretur non sibi tribuit, quod ex se habere non potuit. Quis vero se ipsum punire ullatenus vellet, quin punientis inevitabilem necessitatem fugeret, si valeret? Enimvero nullus est, qui seipsum punire velit etiam temporali morte, nedum æterna gehennæ cruciatione. Nam etsi legamus quosdam sibi manus, vel laqueo, vel ferro, vel veneno, vel præcipitio, vel submersione mortem consciscendo injecisse, plures etiam philosophorum id appetisse : unde et epistolæ nobilissimi secundum suos Senecæ in hujusce laudes eloquentissime perorare noscuntur : fides tamen, et religio Christiana summæ impietatis deputat, si quis manus sibi violenter inferat, magnaque sit gloriæ sanctos pati hilariter, mortem sibi pro nomine Domini nostri Jesu Christi allatam, non sponte subire dilatam. Unde et præceptum ipsius acceperant dicentes : *Si vos persecuti fuerint in civitate ista, fugite in aliam (Matth. x, 23)* : neque enim ipse Dominus Jesus seipsum punivit, atque interfecit, *qui peccatum non fecit, et in cujus ore dolus inventus non est (I Petr. ii, 22)* : sed utique sponte subiit, ac pertulit illatam ab hostibus passionem. Quid tanta beatorum martyrum multitudo? Dicendine sunt semetipsos punisse, qui persecutoribus tot eis tormentorum genera invehentibus non solum reluctati non sunt, verum etiam fide interrita succumbere maluerunt? quod si in hac vita absurdissimum putari certum est, quanto minus credendum est punire se quemquam, ubi locus effugiendi nullus datur? Fatendum est igitur Deum illic nullos a se ipsis puniendos relinquere, sed ipsum eis ineffugibili justitia retribuere, quod merentur, qui dixit : *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere : sed potius eum timeate, qui potest animam et corpus perdere in gehennam (Matth. x, 28)*. Non dixit relinquere, ut se perdat : sed qui potest animam, et corpus perdere, qui etiam dixit : *Ego occidam* : Non occidi a seipsis permittam. *Et ego vivere faciam* : non a seipsis vivere relinquam : *percutiam*, non percuti a seipsis relinquam. *Et ego sanabo*, non a seipsis sanari relinquam. Et hoc quare? audi quare? *Et non est, qui de manu mea possit eruere (Deut. xxxii, 39)*. Et item : *Mea est ultio, et ego retribuam in tempore (Deut. xxxii, 35)*. Et iterum : *Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus (Rom. xii, 29)*.

Jam vero quod ais (Epilog. num. 8, sect. 2) *non in eis puniturum Deum quod ipse fecerit, sed in eis puniri relicturum, quod ipse non fecerit*, per omnia falsum esse convincitur. Corpus enim et animam ipse fecit : quorum dum corpus ab hominibus perimi posse, non autem et animam dixit, a se vero

utrumque, id est et corpus et animam, perdendum censuit in gehenna, nimirum quod in eis ipse fecit sese perditurum, id est puniturum satis aperteque declaravit. Relinqui a Deo, malum indubitanter est : si ergo secundum te prædestinavit Deus, quos relinqueret perituros, malum omnino prædestinavit, nec jam poterit stare tua definitio dicentis : *Deum mala prædestinasse*. Quid enim pejus dici potest, quam relinqui a Deo? Unde et ipse per Psalmistam dicit : *Et dimisit eos secundum desideria cordis eorum; Ibunt in adinventionibus suis (Psal. lxxx, 15)*. Hinc etiam orat quisque devotus cum Psalmista dicens ad Deum : *Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne discesseris a me (Psal. iii, 22)*. Si igitur relinquere Dei malum est, et deterius omni malo, et hoc ipsum Deus prædestinavit ut relinqueret, et malum et penam pessimam utique prædestinavit vel præfixit. Vide saltem nunc quid hactenus tua effecerit disputatio versipellis. Deinde infers :

JOANNES SCOTUS.

(Epilog. num. 9, sect. 2.) *Θ Hæc est fides mea, o æterna lux mentium, de tua prædestinatione quæ tu ca.*

CORRECTIO.

† Imo est infidelitas tua de Dei prædestinatione, quæ non ipse est : multa etenim de Deo relative prædicantur, quæ certum est Deum facere, quæ tamen ipse non est. Scriptum est quippe : *Tentavit Deus Abraham (Gen. xxi, 4)*, et rursum *tentaturus Dominus Deus vester* : et ipse Dominus loquitur : *Ego Dominus seduxi prophetam illum (Ezech. xiv, 9)* ; et Psalmista de illo : *Perdes omnes qui loquuntur mendacium (Psal. v, 11)*. Item : *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus, ut dolum facerent in serros ejus (Psal. civ, 25)*. Item : *Et errare fecit eos in intro, et non in via (Psal. cvi, 40)*. Et alius propheta ad eum : *Excæca cor populi hujus, et aures ejus agrava (Isa. vi, 10)*. Et Apostolus : *Tradidit illos Deus in reprobum sensum, et tradidit illos Deus in passiones ignominie (Rom. 1, 28 seq.)*, etc., et multa alia, quæ nunc persequi, et longum est et non necessarium judicatur. Ideone erunt hæc omnia, quæ præmisimus, et similia Dei substantia, ut dicatur Deus esse tentatio, seductio, perditio, conversio in malum, error, excecatio, aggravatio, traditio, occisio, et alia innumera, quæ passim in divinis eloquiis de Dei justitia veraciter et fideliter prædicantur? Quibus omnibus nullatenus ejus substantiam demonstrari nullus nisi mente captus ignorat. Falsum est igitur Dei substantiam esse ejus prædestinationem, sed ita eam de illo relative prædicari, quemadmodum creationem, operationem, factum, ordinationem, dispositionem, dispensationem, gubernationem, et plura similia, quibus illius omnipotentia, vel bonitas, vel æquitas, vel judicia perdocentur. Tandem quasi victor subditorum contritione gratulabundus efflas virus pestiferæ exhalationis, dicens :

JOANNES SCOTUS.

(Epilog. num. 10, sect. 3.) *Θ Ac per hoc cum*

omnibus orthodoxis fidelibus anathematizo eos qui dicunt duas prædestinationes esse, aut unam geminam, aut bipartitam, aut duplam : si enim duæ sunt, non est una divina substantia : si gemina, non est individua, si bipartita, non est simplex, sed partibus composita ; si dupla est, complicata est ; quod si prohibemur divinam unitatem dicere triplam, qua dementia audet hæreticus eam asserere duplam ? Tali igitur monstruoso, venenoso, mortifero dogmate a cordibus nostris radicitus expulso, credamus unam æternam prædestinationem Dei Deum esse, et non nisi in his quæ sunt esse, ad ea vero quæ non sunt nullo modo pertinere.

CORRECTIO.

† Quis dabit, inquit propheta, capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo vulneratos filios populi mei ? (Jer. ix, 1.) Et ipse Dominus perituram videns impiam civitatem, flensque super eam dixit : Quia si cognovisses et tu (Luc. xix, 41) ; subauditur fleres. Quæ duo testimonia mihi tibi que convenire, si pia mente adverteres, præcaveres, quoniam nec mihi satis tuam deslendi miseriam copia inest, nec tibi effugiendi ingruentis interitus præcipitium cautela subest. Cui cum minime suffecerit tantis in Deum blasphemis prorupisse, anathemandos a ejus electos cum ipso in æterna beatitudine gloriantes, imo ipsum omnium Deum et Dominum impudentissima pervicacia pervicacissimaque impudentia, cum bestia quæ de abyso ascendere scribitur, os aperire blasphemissimum nullatenus formidasti. Verum ut cætera facilius omnibus viribus effententur, prima insanix falsitas denotetur. Ideoque falsissimum esse non dubitatur, quod tecum omnibus orthodoxis fidelibus anathematizare blasphemias. Nullus quippe orthodoxorum fidelium in tua scita concedit, nullus tuis impietatibus indulget, nullus tuis insanis acquiescit.

Sed mirum valde est quod homo anathematus antequam natus in quemquam anathema ferre præsumpserit : nimirum de illorum te numero esse demonstras, qui posuerunt in cælo [al., in cælum] os suum, et quorum lingua transiit in terram (Psal. lxxii, 9). Necessarioque perpendendum censeo, in quos anathema tanta impietate protuleris : nempe in papam Innocentium, Zosimum, Bonifacium, Sixtum, Leonem, Cælestinum, Gregorium, omnesque tam Romanæ urbis pontifices quam sequentium ordinum gradus et populos : in Ambrosium episcopum cum omnibus Italis ; in Augustinum, Primasium, Fulgentiumque episcopos cum omnibus Africanis ; in Hieronymum presbyterum cum omnibus Orientalibus et Græcis ; in Prosperum et Hilarium cum omnibus Gallis ; in Isidorum, cum omnibus fidelibus Hispanis ; in Cassiodorum quoque cum his omnibus ; in Bedam presbyterum cum omnibus Anglis atque Britannis ; in Bonifacium episcopum cum omnibus Germanis ; in ipsos insuper apostolos prophetasque : et quod his omnibus majus est, in ipsum Deum deo-

rum, qui judicia sua sese præstituto tempore erga probos et reprobos inevitabili dispositione prædestinavit : imo quod nobis vel per tempora, vel in fine temporum futurum præviderat, antequam conderet, statuit, intemporaliter judicavit atque definivit. Quidquid enim de Dei judiciis propheta apostolorumque successores, vel voce pronuntiaverunt, vel litteris mandaverunt, non nisi ipso inspirante, docente ac jubente locuti sunt. Ac per hoc quidquid in eos anathematis ingeritur, indubitanter in injuriam in eis et per eos loquentis refertur : qui quam de Dei prædestinatione concorditer senserint, unanimiter prædicarint, quoniam jam satis superque quantum visum est demonstravimus, nunc repetere supersedimus.

(Epil. 3, num. 11, sect. 5.) Cum quibus omnibus nequaquam metuimus dicere prædestinationem geminam, nec eam pluraliter enuntiare formidamus, approbantes argumentationem tuam qua dicis : Si enim duæ sunt, non est una divina substantia : verum est quippe non esse prædestinationem divinam substantiam, sed ejus dispositionem, ordinationem atque judicia. Similiter : Si gemina est, inquis, non est individua ; si bipartita, non est simplex ; si dupla est, complicata est. Quod si prohibemur divinam unitatem dicere triplam, qua dementia audet hæreticus eam asserere duplam ? Licet Dei prædestinatio non significet ejus substantiam ; non enim esse, sed disponere monstrat : disponere autem, sicut prædestinare, ad creaturas ejus relative dicitur ; quemadmodum tamen in primis hujus operis partibus, largiente Domino, dictum est ; multa de Deo essentialiter prædicantur, quæ pluraliter efferri unitas illius essentialis non præjudicat. Quibus, ne fastidii gratia repetantur, omissis, unum tibi ex Evangelio proferimus, quod cæterorum confirmationis non obsit. Dominus conditor universitatis atque dispositor dicit : *Ego sum resurrectio et vita* (Joan. xi, 25), cumque resurrectionem tanta evidentia intimaverit, alibi tamen in eodem Evangelio ait : *Nolite mirari hoc, quia venit hora qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus ; et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ ; qui vero mala, in resurrectionem judicii* (Joan. v, 28). Secundum hæc Domini testimonia, et Patres exponunt, et veritas edocet, duas esse resurrectiones, unam sanctorum, alteram impiorum, quas Dominus vitæ atque judicii nuncupavit : judicium autem hoc loco pro damnatione positum Patres intelligunt. Et veluti alia est resurrectio animæ, qua relictis vitiis per Dei gratiam virtutibus vivere incipit, de qua idem Dominus dicit : *Amen, amen dico vobis, quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint vivent* (Ibid., vers. 25) ; *audient*, id est obaudient atque obsequentur : et alia est resurrectio corporum, de qua quod præmisimus itidem loquitur, *quia venit hora, quando hi qui in monumentis sunt, audient vocem ejus ; et procedent, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ ; qui vero*

* Hoc verbo sæpius usus est D. Augustinus, epistola 93 ad Innocentium, de Gratia, c. 2.

mala, in resurrectionem iudicii. Ita alia est resurrectio qua iusti beatitudinem capient sempiternam, et alia qua iniusti mittentur in supplicium sempiternum : non quo diverso tempore fiant, sed quo diverso fomite gestiant. Hanc resurrectionis diversitatem angelus quoque Danieli prophetæ denuntians, ita commendat : *Et multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, et alii in opprobrium, ut videant semper (Dan. xii, 2).* Quid vero sacratius, dulcius desiderabiliusque in religione Christiana vocabulo potest dici resurrectionis. Et tamen tanta diversitate profertur, ut de ea dubitare solius dementis sit. Ipse igitur qui se resurrectionis nomine designavit, eamque primus in æternum victurus, propria resurgendo virtute in se victor mortis exhibuit, hoc ante sæcula se facturum prædestinavit, id est disposuit, quod in resurrectionis veritate et diversitate et se faciendum præscivit et post facturum eduxit. Quia videlicet ipso auctore ac iudice *resurgent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala, in resurrectionem iudicii.* Hoc se facturum prædestinavit, qui hoc se facturum prænovit, misericordiam videlicet atque iudicium, quibus omnis rationalis creaturæ dispositio comprehenditur, nec extra valet quippiam reperiri.

Et quemadmodum dispositiones, ordinationes, dispensationes, gubernationes administrationesque divinæ nequaquam ejus essentiam, sed effectum clamitantes, pluraliter efferuntur : sic incunctanter prædestinationes ipsius liberrima pluralitate censentur : quas sicut ais in his, et nos dicimus, quæ sunt, id est in misericordia et iudicio, in gloria et ignominia, id est vita æterna, et igne æterno, quæ a Deo esse catholicorum ambigit nemo : ad ea vero quæ non sunt pertinere Dei prædestinationes, quis nisi qui non est, arbitretur? Non enim prædestinatur atque disponitur, quod nequaquam est : est autem vita æterna, est et ignis æternus; illa ad gloriam, iste ad pœnam; illa ad regnum, iste ad tormentum. Ad hæc prædestinationes Dei pertinere dicimus, quia esse ea nullatenus dubitamus. Prædestinavit igitur Deus vitam æternam bonis, prædestinavit ignem æternum malis, prædestinavit vitam æternam piis, prædestinavit pœnam ignis æterni impiis. Unde et se dicturum in examine ultimo prædixit istis : *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus; illis : Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xli, 54).* Et *regnum paratum dixit et ignem paratum* adæque non tacuit. A quo, quæso, nisi a

A se ipso? Quo iudice illis regnum, istis retribuitur ignis supplicium.

Hæc est nostra fides : quia hæc est vera prophetica, apostolica, orthodoxa atque catholica fides. Poteram quidem et ipse tibi dicere anathema, nisi exspectarem, et mallet, et optarem tui correctionem quam perditionem. Proinde nondum in te severitatem anathematis jaculor, quoniam hortor, moneo, et totis cordis affectibus rogo, ut respectu supernæ gratiæ resipiscas, et a tam lethali vetero tandem evigiles; et quid Christiana puritas sentiat, exquiras benevolus, humilis apprehendas, mitis acquiescas, mansuctus seceris, devotus teneas, et fidelis in omnibus exsequaris.

Relinque quadrivium vanitatis, quod sequens exitoris viæ factus es veritatis. Quanto melius, quantoque salubrius ageres, si uni veræ sempiternæque viæ innitens, quadriga illius humilis vehi, quam quadrivii tui inflatus typho raptum ire in diversa diligeres! Quadriga hujus viæ sunt quatuor Evangelia, uno paradisi fonte manantia, quibus nobis via panditur salutaris. Quadriga hujus viæ quatuor sunt virtutes, prudentia, temperantia, fortitudo, justitia, quibus omnis morum probitas venustatur. Quadriga hujus viæ sunt quatuor divinarum eloquiarum species historica, ethica, allegorica, anagogica, quibus ad omnem sacrarum litterarum intellectum, illuminante gratia ejus, inducimur : quæ si humiliter fideliterque sectari studuisses, nunquam in tanta errorum atque abominationum, imo blasphemiarum præcipitia incidisses. Verum dum quadrovio varicoso tanta pertinacia inhæstisti, nequaquam elogium libri Ecclesiastici evadere valuisti, quo dicitur : *Qui sophisticè loquitur, odibilis est, omni re defraudabitur. Non enim data est illi a Domino gratia. Omni enim sapientia defraudatus est (Eccli. xxxvii, 25).* Et illud : *In multiloquio non effugies peccatum (Prov. x, 19).* Quibus si expediri desideras, humilitati sublimissimæ Crucifixi supplex prosternere, ut cum Apostolo dicere valeas : *Nihil indicavi me scire inter vos nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum (1 Cor. ii, 2).* Et item : *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Gal. vi, 14).* His in nomine et adiutorio Dei, pro captu et viribus meæ pusillitatis, magis devote quam docte, tæ quoque correctionis, frater Joannes, gratia exaratis, libet quam breviter quamque succincte capitulatum singula adnotare, quo legentis audientisve intentio lecta vel audita memoriæ tenacius valeat commendare.

RECAPITULATIO TOTIUS OPERIS.

DEF. I. CAP. I T. ET SECT. 1^a.

⊙ Dicis : *Quadrivium regularum quatuor totius philosophiæ omnem quæstionem solvi.*

▪ Vide Cellotium in Gottescalcho, pag. 133.

† Respondemus : Nec illud quadrivium, nec ullas mundanæ sapientiæ species ad omnem quæstionem dissolvendam sufficere absque gratia Dei, et fide que

per dilectionem operatur, ac veraci studio, et sanctorum scientia Scripturarum.

DEF. II, CAP. 2, SECT. 2 ET 6, ET CAP. 3, SECT. 4.

⊙ Dicis : Prædestinationem et præscientiam Dei, ejus esse essentiam sicut voluntatem, sapientiam et veritatem.

† Respondemus : Sapientiam, veritatem et voluntatem in Deo essentialiter prædicari, prædestinationem vero et præscientiam relative, proindeque non esse Dei substantiam.

DEF. III, CAP. 2, SECT. 2, ET CAP. 15, SECT. 4.

⊙ Dicis : Præscientiam et prædestinationem unum idem esse.

† Respondemus : Plurimum differere, quoniam multa præsciuntur quæ non prædestinantur; nulla vero prædestinantur, nisi præsciuntur.

DEF. IV, CAP. 2, SECT. 3.

⊙ Dicis : Hominem ad Deum quem libero arbitrio sine labore deseruerat, sine laboris studio et cooperantis gratiæ dono pervenire non posse.

† Respondemus : Nullum nisi prævenientis Dei gratiæ aspirationem saltem laboris studium posse concipere.

DEF. V, CAP. 2, SECT. 3.

⊙ Dicis : Prædestinationem in Deo secundum substantiam esse, relative autem fieri non posse.

† Respondemus : Cuius facillime patere prædestinationem in Deo semper relative, sed nunquam secundum substantiam dici, esse quippe ad nihil aliud refertur; prædestinare vero nunquam, nisi ad aliquid dici potest.

DEF. VI, CAP. 2, SECT. 6.

⊙ Dicis : Sicut duas essentias cæteraque omnia quæ de Deo dicuntur, geminari, vel triplicari, vel multiplicari, impium esse, ita prædestinationes duas asserentem reatu impietatis.

† Respondemus : Essentiam Dei nullatenus geminandam, vel triplicandam, vel multiplicandam. Multa tamen eorum quæ de ipso substantialiter prædicantur, pluraliter efferri : neque ideo ejus essentiam geminari, vel triplicari, vel multiplicari, quoniam tali pluralitate non jam ejus essentia, sed effectus ipsius demonstrantur; ac per hoc non reatu impietatis ligari asserentem prædestinationes pluraliter, quia non essentia ejus, sed efficientiæ ipsius tali vocabulo efferuntur.

DEF. VII, CAP. 2, SECT. 2; CAP. 3, SECT. 4.

⊙ Dicis : Prædestinationem Dei unam esse, sicut unam divinam operationem, sapientiam, substantiam, voluntatem.

† Respondemus : Prædestinationem, et operationem divinam relative ad multa dici; sapientiam vero, substantiam et voluntatem, ad naturam simplicem tantummodo, quamvis et voluntates Dei pro efficientiis ejus creberrime legamus.

PATROL. CXV.

DEF. VIII, CAP. 2, SECT. 2; CAP. 3, SECT. 4.

⊙ Dicis : Quidquid de divina voluntate intelligitur, de prædestinatione Dei sentiri debere.

† Respondemus : Quamvis nullus nisi volendo aliquid prædestinet, tamen aliud esse dicimus velle, aliud prædestinare : velle enim ad se tantum dici, prædestinare vero referri ad alia, ac per hoc non unum esse.

DEF. IX, CAP. 3, SECT. 5.

⊙ Dicis : Prædestinationem, ut charitatem, non esse geminam, vel duplam, vel multiplicem, et pluralitate carere.

† Respondemus : Prædestinationem, et charitatem a Patribus, et geminam, et bipertitam frequenter positas, et prædestinationes pluraliter prolatas

DEF. X, CAP. 4, SECT. 1.

⊙ Dicis : Tres hæreses, unam Pelagianorum liberi arbitrii commendatione sine gratia; alteram, gratiæ solius; tertiam, Goteschalchanam, prædestinationibus necessitates et vim inferentem.

† Respondemus : Detestari nos Pelagianos asserentes aliquid boni per liberum arbitrium fieri posse sine adjutorio gratiæ, et eos, si qui sunt (quos tamen nunquam audivimus), qui gratiam solam ita commendant, ut funditus libertatem arbitrii auferant; sed ita liberum arbitrium vitiatum et infirmatum transgressione primorum nostri generis, ut per se prorsus ad nihil boni assurgere valeat, nisi præveniatur aspirante gratia, et subsequatur auxiliante : nec minus eos qui prædestinationibus Dei necessitates et vim inferri creaturis somniant. Quamvis enim Deus cuncta præscierit, et de omnibus creaturis secundum præscientiam suam prædestinaverit, nullum tamen eadem præscientia et prædestinatio ad aliquid impellit.

DEF. XI, CAP. 4, SECT. 6.

⊙ Dicis : Substantiam hominis esse tria, id est esse, velle et scire, et hanc peccando non amisisse.

† Respondemus : Non esse substantiam hominis velle et scire : quoniam, cum semper habeat homo esse, non semper habet velle et scire. Nam et bonum velle, et bonum scire peccando amisit, nec per se eadem nisi per prævenientem Dei gratiam assequi ullatenus potest.

DEF. XIII, CAP. 4, SECT. 6.

⊙ Dicis : Nullam naturam posse perire.

† Respondemus : Rationales creaturas in totum non posse perire, irracionales vero posse.

DEF. XII, CAP. 4, SECT. 6.

⊙ Dicis : Hominem liberam voluntatem, id est naturam suam, non perdidisse.

† Respondemus : Naturam ejus non esse liberam voluntatem, eam tamen ad malum semper habuisse : ad bonum vero ita perdidisse, ut absque gratiæ preventionem nulla sit.

DEF. XIV, CAP. 4, SECT. 6.

⊙ Dicis : Libertatem homini post peccatum reman-

sisse, virorem vero et potestatem ejus perdidisse. **A** libertate, sive in motu liberæ naturaliter voluntatis,

† Respondemus : Nullam esse libertatem, si careat vigore et potestate : remansisse autem libertatem homini ad malum tantummodo.

DEF. XV, CAP. 4, SECT. 8.

⊖ Dicis : *Velle homini a se per naturam esse, inchoare vero posse et perficere, non nisi per gratiam.*

† Respondemus : Nec velle, nec inchoare, nec posse, nec perficere hominum quippiam boni, nisi præveniente et subsequente gratia Dei.

DEF. XVI, CAP. 5, SECT. 4 ET 5.

⊖ Dicis : *Deum, sicut neminem compellat peccare, ita nec bene vivere.*

† Respondemus : Deum neminem impellere ad peccandum, ad bene vivendum vero multis correctionum generibus invitare, imo compellere, dicente ipso : *Faciam ut in præceptis meis ambuletis (Ezech. xi, 20).* Et item : *Compelle intrare (Luc. xiv, 23).*

DEF. XVII, CAP. 5, SECT. 4.

⊖ Dicis : *Si qua causa præcedat voluntatem, id est naturam ad bona, vel mala cogitanda, vel facienda, non esse naturam.*

† Respondemus : Voluntatem non esse naturam. Præcedi tamen eam ad bona quidem diversis causis medentis et miserentis Dei; ad mala vero, nullis nisi propriæ perversitatis meritis exigentibus.

DEF. XVIII, CAP. 6, SECT. 1.

⊖ Dicis : *Nullum peccatum nullamque ejus pœnam aliunde nasci, nisi propria hominis voluntate libero male utentis arbitrio.*

† Respondemus : Peccatum propria hominis voluntate nasci : pœnam vero ejus Deo justo iudice irrogari.

DEF. XIX, CAP. 8, SECT. 5.

⊖ Dicis : *Sicut animale corpus potuisse mori, quia adhuc non erat perfectum, id est spiritale : ita voluntatem liberam adhuc animalem merito, quia mortalem potuisse peccare : quoniam adhuc non esset perfecta.*

† Respondemus : Non ideo peccasse hominem, quia nondum erat spiritalis, sed quia de nihilo conditus, non de Factoris substantia fuerat editus, propria voluntate sese a summo bono avertit atque avertendo intumuit. Nam et diabolus non ideo peccavit quia nondum esset spiritalis, cujus tota natura spiritalis, imo spiritus condita fuerat; sed quia et ipse de nihilo factus, voluit quod velle non debuit. Voluntas quoque non ideo peccare potuit, quoniam adhuc non erat perfecta, sed quia sponte se a vero liberatore et salvatore avertit auctor voluntatis, quam mortalem quasi naturam ineptissime nuncupas.

DEF. XX, CAP. 8, SECT. 9.

⊖ Dicis : *Talem esse differentiam inter liberum hominis arbitrium, et ejus substantiam, ut natura in voluntate rationali : liberum vero arbitrium in ejus*

sive in munere intelligentiæ dicatur.

† Respondemus : Falsissimam esse talem differentiam : quoniam voluntas hominis non est natura ejus, liberum vero arbitrium nihil aliud quam voluntatem libertatis, id est electionem boni vel mali, vocari.

DEF. XXI, CAP. 10, SECT. 1.

⊖ Dicis : *Dei præscire aut prædestinare peccata, vel mortem, vel pœnas; hominum vel angelorum, a contrario intelligendum.*

† Respondemus : Deum præscire tantum peccata, mortem vero vel pœnas, et præscisse, pariter et prædestinasse : neque a contrario ullatenus sentiendum.

DEF. XXII, CAP. 10, SECT. 5.

⊖ Dicis : *Omne malum peccatum, et ejus pœnam esse, et hæc nihil esse.*

† Respondemus : Peccatum nihil esse, at pœnam ejus aliquid esse : id est creaturas Dei quæ peccatoribus pœnales efficiuntur, exceptis eis peccatis quæ pœnæ dicuntur præcedentium peccatorum.

DEF. XXIII, CAP. 10, SECT. 5.

⊖ Dicis : *Mortem miseriamque suppliciorum æternaliū omnino nihil esse : ac per hoc nec præsciri, nec prædestinari.*

† Respondemus : Mortem quidem per se non esse naturam : separationem tamen animæ, et corporis, et pœnas gehennaliū tormentorum, non nisi Deo iudice fieri, ac per hoc et præsciri ab iusto et prædestinari.

DEF. XXIV, CAP. 11, T. ET SECT. 1.

⊖ Dicis : *Non esse Dei prædestinationem nisi de his qui præparati sunt ad æternam felicitatem.*

† Respondemus : Si ita est, nec Dei iudicium, nisi de his esse qui præparati sunt ad æternam felicitatem : omnis quippe Dei prædestinatio ad eas justissimum iudicium pertinet.

DEF. XXV, CAP. 11, SECT. 1.

⊖ Dicis : *Abusive translateque dici præscire Deum et prædestinare.*

† Respondemus : Verum esse sed abusione, et translatione nulli, præter ipsum proprie et principaliter convenire.

DEF. XXVI, CAP. 11, SECT. 1.

⊖ Dicis : *Quoties dicitur Deus præscisse et prædestinasse impios ad interitum vel supplicium æternum, pro non præscisse et non prædestinasse.*

† Respondemus : Nullum sanctorum Patrum hæc perversitatis insaniam admisisse; sed ita omnes sancto quoque Fulgentio exponente sensisse, quem admodum hodieque catholica sentit Ecclesia : quia sicut veraciter dicitur iudicasse bonos ad gloriam, malos ad pœnam; ita veraciter dicitur prædestinasse bonos ad regnum, malos ad tormentum.

DEF. XXVII, CAP. 11, SECT. 1.

⊖ Dicis : *Si enim prædestinati sunt, necessario*

peribunt, pœnasque patientur inevitabiles : quod si ita est, quomodo juste judicabitur mundus, quem necessitas prædestinationis cogit perire?

† Respondemus : Eadem argumentatione de sanctis posse dici. Si enim prædestinati sunt, necessario salvabuntur, regnumque percipient inevitabile. Quod si ita est, quomodo juste judicabitur mundus, quem necessitas prædestinationis cogit salvari? Ubi enim necessitas infertur, vis quodammodo impenditur, non gratia prærogatur.

DEF. XXVIII, CAP. 11, SECT. 3.

⊙ Dicis : *Sanctas Scripturas præscientiam et prædestinationem non nisi in solis sanctis ponere*

† Respondemus : Deo nos potius credere quam tibi. Ipse enim in libro IV Regum per Isaiam prophetam contra Sennacherib loquitur inter cætera : *Habitaculum tuum, et egressum tuum, et introitum tuum, et viam tuam ego præscivi, et furorem tuum contra me. Insanisti in me, et superbia tua ascendit in aures meas (IV Reg. XIX, 27).* Item per Jeremiam : *Audivimus superbiam Moab : superbus est valde ; sublimitatem ejus, et arrogantiam, et superbiam, et altitudinem cordis illius ego scio, ait Dominus. Jactantiam ejus, et quod non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat conata sit facere (Jer. XLVIII, 29, 30).* Et Apostolus : *Nos Deus elegit ultimos apostolos, velut morti destinatos (I Cor. IV, 9).*

DEF. XXIX, CAP. 11, SECT. 2 ; ET CAP. 12, SECT. 2.

⊙ Dicis : *Augustinum aliquoties in reprobis prædestinationem a contrario posuisse.*

† Respondemus : S. Fulgentii veracissimæ expositioni nos assentiri, non tuæ falsissimæ depravationi.

DEF. XXX, CAP. 12, SECT. 5 ; ET CAP. 15, SECT. 4.

⊙ Dicis : *Omnem præscientiam Dei prædestinationem esse, et omnem prædestinationem præscientiam.*

† Respondemus : Falsum esse, quoniam præscit Deus peccata quæ non prædestinat.

DEF. XXXI, CAP. 12, T. ET SECT. 4.

⊙ Dicis : *Omnem prædestinationem Dei omnino esse præparationem gratia.*

† Respondemus : Et hoc falsum esse, quia prædestinavit Deus peccatoribus pœnas, quæ non ad gratiam, sed ad justitiam illius pertinent.

DEF. XXXII, CAP. 12, SECT. 5 ET 6.

⊙ Dicis : *Electos pro non electis, filios Dei pro non filiis*

† Respondemus : Nunquam id Patres ita sensisse.

DEF. XXXIII, CAP. 13, SECT. 1 ET 2 ; ET CAP. 15, SECT. 2.

⊙ Dicis : *Electum Judam pro non electo, et amicum, qui nunquam non fuerit inimicus, a contrario accipi.*

† Respondemus : Electum Judam ad apostolatus officium, et ad opus cui congruebat, quamvis non ad regnum æternum : similiter amicum quando

A primum electus est, licet post avaritiæ pondere factus sit inimicus, teque contradicere Deo dicenti per Psalmistam : *Et si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero unanimes, dux meus, et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos : in domo Dei ambulavi cum consensu (Ps. LIV, 13-15).* Et item : *Et enim homo pacis meæ, in quo sperari : qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem (Ps. XL, 10).*

DEF. XXXIV, CAP. 15, SECT. 4.

⊙ Dicis : *Peccatores relictos æterno igni plectendos.*

† Respondemus : Non relictos solum, sed etiam prædestinatos, judicatos ac traditos æterno igni plectendos.

DEF. XXXV, CAP. 14, SECT. 1.

⊙ Dicis : *Ex verbis Augustini probari prædestinatos non nisi de justis dici.*

† Respondemus : Nunquam ita sensisse Augustinum, nunquam dixisse.

DEF. XXXVI, CAP. 14, SECT. 4.

⊙ Dicis : *Contra teipsum pœnam prædestinatam peccatoribus, ipsos vero præscitos tantum, non prædestinatos.*

† Respondemus : Licet tibi contraria proferas, verumtamen dixisse pœnam prædestinatam peccatoribus, ipsosque non tantum præscitos, verum etiam prædestinatos.

DEF. XXXVII, CAP. 15, SECT. 8.

⊙ Dicis : *Pœnas mala esse, ideoque non a Deo, a quo non sit malum*

† Respondemus : Deum dixisse per prophetam : *Ego Dominus formans lucem, et creans tenebras ; faciens pacem, et creans mala. Ego Dominus faciens omnia hæc (Isa. XLV, 7).*

DEF. XXXVIII, CAP. 15, SECT. 8.

⊙ Dicis : *Deum non punire quæ fecit.*

† Respondemus : Nihil aliud Deum punire, id est pœnis addicere, quam quod fecit : sed merito peccati, quod ipse non fecit : non enim in beato Job peccatum aliquid puniebatur, sed tantum caro, quam Deus fecit, et quod omnibus majus est. In Domino nostro Jesu Christo nihil aliud punitum est, nisi quod ipse fecerat, id est caro ipsius.

DEF. XXXIX, CAP. 15, SECT. 8.

⊙ Dicis : *Deum ab eis quæ fecit naturalia munera non tollere.*

† Respondemus : Deum cæcos facere, surdos, mutos, et claudos, et steriles, et cætera similia.

DEF. XL, CAP. 16 T.

⊙ Dicis : *Nulla natura naturam puniri.*

† Respondemus : Nullam naturam nisi ab alia natura puniri, videlicet creatam naturam a creatrice natura, ut ipse qui factor est naturarum creatorum, ipse sit judex, ipse punitor, vel creatas naturas a creatis naturis.

DEF. XLI, CAP. 16 T.

⊙ Dicitis : *Nihil aliud esse pœnas peccatorum, nisi peccata eorum.*

† Respondemus : Multa esse genera suppliciorum, et præsentium, vel futurorum, justissimi Judicis præter peccata : nam ut de his interim taceam, quid, quæso, punitum est iniquitatis in cæco nato ? Quæm cum propter peccata ita punitum apostoli putarent, Dominum sciscitati sunt : *Rabbi, quis peccavit, hic aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur ? (Joan. ix, 2.)* Quibus ipse ait : *Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo (Ibid., 3).* Similiter de Lazaro infirmo : *Infirmus hæc non ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam (Joan. xi, 4).* Cum tamen legamus per plures infirmitates corporibus scelerum pœnas merito irrogari, dicente Domino ad paralyticum sanatum : *Vade, et amplius noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat (Joan. v, 14).*

DEF. XLII, CAP. 16, SECT. 1.

⊙ Dicitis : *In igne æterno nihil aliud esse pœnam quam beatæ felicitatis absentiam.*

† Respondemus : Et hanc esse pœnam, et ignis ardorem nimium, et vermium consumptionem.

DEF. XLIII, CAP. 16, SECT. 4.

⊙ Dicitis : *In illo igne nullum esse qui non habeat in vitam sibi naturaliter absentis beatitudinis notionem, ejusque desiderium.*

† Respondemus : Prophetæ nos potius credere dicenti : *Nunquid cognoscantur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terra oblivionis ? (Psal. lxxxvii, 13.)*

DEF. XLIV, CAP. 16, SECT. 1.

⊙ Dicitis : *Habituros miseros felicitatis et veritatis notionem atque scientiam, ac per hoc non esse miseros nec puniri.*

† Respondemus : Dixisse Prophetam : *Introibit usque in progenies patrum suorum, usque in æternum non videbit lumen (Ps. xlviii, 20)* : ac per hoc et miseros, quia ad beatitudinem nunquam assurgant, et punitos, quibus pœna nunquam desit.

DEF. XLV, CAP. 16, SECT. 2 ET 7.

⊙ Dicitis : *In diabolo, et impiis hominibus non puniri, nisi perversitatem propriæ voluntatis.*

† Respondemus : Puniri in eis naturam depravatam et vitiatam propria voluntate.

DEF. XLVI, CAP. 16, SECT. 2.

⊙ Dicitis : *Non peccasse naturam, sed voluntatem.*

† Respondemus : Naturam peccasse quidem, sed non fuisse vitium naturæ, sicut a Deo bono condita est : sed sicut per propriam voluntatem corrupta est, ipsum tamen peccatum non solummodo voluntati quæ natura non est, sed ejus naturæ deputandum, cujus voluntas est ; ideoque naturam peccatricem jure punitam. Natura quippe, id est anima, suasionem serpentis admisit, et eadem per naturam, id est per corpus suum, ligni inhibiti pomum comedit.

A

DEF. XLVII, CAP. 16, SECT. 3.

⊙ Dicitis : *In primo homine non peccasse naturæ generalitatem, sed uniuscujusque individuum voluntatem.*

† Respondemus : Peccasse in eo naturæ generalitatem, quam massam damnationis Scripturæ vocant, ideoque totam a justo Judice damnatam, non solam voluntatem, nec reparari posse penitus, nisi per Mediatoris humilitatem.

DEF. XLVIII, CAP. 16, SECT. 3.

⊙ Dicitis : *Si ea natura delinqueret, cum una sit, tunc profecto periret.*

† Respondemus : Totam naturam deliquisse, proindeque totam quodammodo perisse. Ac per hoc liberatore eam indigere. Non enim in parvulis voluntas peccati, quæ nulla est, sed natura damnate originis punitur.

DEF. XLIX, CAP. 16, SECT. 3.

⊙ Dicitis : *Proinde in nullo naturam puniri, quæ ex Deo sit, et non peccet : sed libidinem perverse voluntatis cruciari, dum ea quæ male aut indigne appetit habere non sinatur.*

† Respondemus : Esse quidem et hanc pœnam in hac interim vita, et ante diem judicii ; post autem non aliam, quam et memoriam peccatorum, et ignem gehennæ inextinguibilem. Apostolus autem e contra clamat : *Fuimus natura filii iræ (Eph. ii, 3).* Et item : *Sicut exhibuistis membra vestra servituti immunditiæ et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servituti justitiæ in sanctificationem (Rom. vi, 19).* Et item : *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ et captivam me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis (Rom. vii, 23).* Membra corporis utique natura sunt, quæ cum sint facta a Deo, non a Deo habent quod peccant, sed a se per propriam voluntatem. ideoque jure puniuntur.

DEF. L, CAP. 16, SECT. 4.

⊙ Dicitis : *Ex nullo bono malum esse.*

† Respondemus : Nullum malum, nisi ex bono esse.

DEF. LI, CAP. 16, SECT. 7.

⊙ Dicitis : *Eum qui hic libero voluntatis arbitrio, quod est naturalis intelligentiæ munus, id est mentis acies, in usus turpitudinis mutet, illic ne omnino veritatis honestate fruatur, justissime perdere et tenebrarum æternæ ignorantie non evitare.*

† Respondemus : Verum esse quidem, sed contra teipsum qui paulo ante miseris illie beatitudinis, felicitatis et veritatis notionem, scientiam ac desiderium dederas : nec tamen hac veritate excludi pœnas ignis æterni.

DEF. LII, CAP. 17, SECT. 3.

⊙ Dicitis : *Deum ubicunque fuerit præsentia, ibi esse et habitatione.*

† Respondemus : Scripturam dicere : *Quoniam*

in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis (Sap. 1, 4).

DEF. LIII, CAP. 17, SECT. 4.

⊖ Dicis : Præsentiam et habitationem Dei in his quæ nec ab eo sunt, nec ea fecit, a contrario dici, cum in eis non sint.

† Respondemus : In divinis eloquiis nusquam Dei habitationem in his quæ non sunt positam; præscientiam vero ejus etiam realitatis et peccatis nostris non abesse.

DEF. LIV, CAP. 17, SECT. 5.

⊖ Dicis : Similitudinem domus cujusdam patrisfamilias intra hanc domum cæli et terræ, malos in aere, bonos in æthere constituit.

† Respondemus : Malos sub terris in inferno igni perpetuo mancipari, bonos supra omne hoc visibile cælum, quod firmamentum sanctæ Scripturæ nuncupant, sempiterna beatitudine glorificari.

DEF. LV, CAP. 17, SECT. 7.

⊖ Dicis : Ignem æternum ad urendum diabolum et angelos ejus, non homines factum.

† Respondemus : Dixisse Deum : Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te : melius est tibi luscum introire in vitam æternam, quam duos oculos habentem mitti in ignem inexstinguibilem, ubi vermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur (Marc. ix, 46, 47). Similiter de manu et pede.

DEF. LVI, CAP. 17, SECT. 7.

⊖ Dicis : Diabolo, postquam æthere detrusus sit, ubi in æthereo corpore non poterat pœnas sentire, additum corpus aereum, in quo ignem sentiret.

† Respondemus : Id auctoritate Scripturæ propheticæ atque apostolicæ minime posse probari.

DEF. LVII, CAP. 17, SECT. 8.

⊖ Dicis : Non esse illum ignem pœnam, neque ad eam præparatum vel prædestinatum.

† Respondemus : Dixisse Dominum, cum parabellam piscium honorum atque malorum pronuntiasset : exhibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis : ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. xiii, 49, 50). Quod te adversus teipsum patenter dixisse monstratur, qui prius eundem ignem ad urendum diabolum et angelos ejus factum dixeras, quo enim pacto quis uri, nisi pœnaliter queat, non video.

DEF. LVIII, CAP. 17, SECT. 8.

⊖ Dicis : Eundem ignem sedem factum esse impiorum, in quo non minus habitent beati quam miseri.

† Respondemus : Non sedem suavitatis et dignitatis, ut desipis, impiorum sed æternum esse tormentum, nec in eo habitaturos beatos, dicente Domino : Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (Matth. xxv, 46). Nusquam autem sacrarum litterarum ille ignis vita æterna nuncupatur.

DEF. LIX, CAP. 17, SECT. 9.

⊖ Dicis : Miseriam nullam esse, nisi mortem æter-

nam; mortem æternam, nisi veritatis ignorantiam; nullamque miseriam esse, nisi veritatis ignorantiam; et ubi ignoretur veritas, ibi nullam vitam.

† Respondemus : Peccatorem in hac vita salutariter pœnitentem dicere : Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem (Ps. xxxvii, 7), et Apostolum : Miser ego homo (Rom. vii, 24); et alterum : Miseri estote et lugete (Jac. iv, 9), quos utique æternæ morti gratia Dei exemptos, nullaque veritatis ignorantia tenebratos libere confitemur. Verum repugnare tibi sensa et dicta tua quisquis non advertit, intellectu caret. Nam supra dixeras inesse illis beatitudinis, felicitatis et veritatis notionem, scientiam et desiderium. Item ubi ignoretur veritas, ibi nullam vitam. Si impii in illo igne sedem tantum habituri, non et pœnam passuri sunt, quomodo nullam vitam habebunt? sed Veritas clamat habituros illic impios vitam, sed pœnalem.

DEF. LX, CAP. 18, T. ET SECT. 1.

⊖ Dicis : Errorem prædestinationis ex liberalium disciplinarum ignorantia, et Græcarum litterarum inscitia ortam esse.

† Respondemus : Non esse errorem, sed veritatem prædestinationis geminæ a Patribus approbatam tantopere ac prædicatam eosque perfectam earumdem scientiam habuisse nullatenus dubitamus, teque potius tantillula earum scientiola ultra vires tuas tumuisse atque in tantas blasphemias impie prorupisse.

DEF. LXI, CAP. 18, SECT. 1.

⊖ Dicis : Eas Dei sapientiam suas comites investigatricesque fieri voluisse.

† Respondemus : Nullo comite Dei sapientiam indiguisse, nec per eas se investigari. Sed per Spiritum suum de quo ipse promittit : Cum venerit illis Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem (Joan. xvi, 13); quod absque contradictione in prophetis pastoribus, in apostolis piscatoribus litterarum insciis comprobatur, dicente Apostolo : Nam cum non cognovisset mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes (I Cor. i, 21). Et evangelista : Erat lux vera, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i, 9). Et item Apostolo : Evangelium quod prædicatum est a me, non est secundum hominem; neque enim ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi (Gal. i, 11, 12).

DEF. LXII, CAP. 18, SECT. 3.

⊖ Dicis : Prædestinationem, et prædefinitionem nihil aliud esse quam prævisionem.

† Respondemus : Falsum esse : multa quippe prævidentur quæ nec prædestinantur nec prædefiniuntur.

DEF. LXIII, CAP. 18, SECT. 4.

⊖ Dicis : Deum nec prævidisse nec prædestinasse mortem et pœnas, quia nihil sunt.

† Respondemus : Deum et prævidisse et prædestinasse mortem et pœnas, qui veccaturum hominum

prævidens, ei ne peccaret interdixit, et si peccaret A
moriturum illum prædixit

DEF. LXIV, CAP. 18, SECT. 7.

⊗ Dicis : *Dei sapientiam prædestinasse in suis legibus modos ultra quos impiorum malitia progredi non possit, nec siui alicujus malitiam in infinitum, prout velit, extendi, divinis legibus progrediendi modum imponentibus.*

† Respondemus : Verum esse, dicente beato Job : *Constituisti terminos ejus qui præteriri non poterunt (Job XIV, 5).* Quæ sententia tua nobiscum potius quam tecum agit, vis enim hanc esse pœnam peccatoribus, quando non tantum peccare sinuntur quantum volunt. Si ergo hæc illis pœna est, a quo, quæso, est, nisi ab illo a quo prædestinati sunt modi, ultra quos impiorum malitia progredi non possit. Si, inquam, divinis legibus progrediendi modum imponentibus, non sinitur alicujus malitia in infinitum, prout velit extendi, et hæc pœna est, a quo, rogo, nisi ab illo cujus legibus coercetur? Fatere igitur hanc cohibitionem pœnalem illis a Deo impositam, ac per hoc absque contradictione ab ipso esse pœnam.

DEF. LXV, CAP. 18, SECT. 7.

⊗ Dicis : *Nihil appetere impiorum omnium, et diaboli nequitiam, nisi ab eo qui est Summa essentia, recedere, in tantum ut eorum natura, si lex divina sineret, in nihilum rediret.*

† Respondemus : Mirari nos disputatorem argutissimum, ut qui prius dixeras insitum cuique naturaliter beatitudinis appetitum, eamque omnes appetere, nunc e contrario asseras nihil eos appetere nisi ab eo qui est summa essentia recedere : cum summa essentia ipsa sit indubitanter beatitudo æmpiterna. Item qui ante dixeras nullam naturam perire, nunc asseris naturam, si lex divina sineret, in nihilum redire.

DEF. LXVI, CAP. 18, SECT. 8.

⊗ Dicis : *Invitos Deo servire impios, non naturam, quam in eis fecit, et in eis non punit, sed malam voluntatem, quam in eis non fecit, et in eis punit ; in eo quod ei invitati serviunt, puniri in seipsis sua pœna.*

† Respondemus : Utrumque, et naturam scilicet et voluntatem impiorum Deo invite servire justeque puniri, non a seipsis sua pœna, sed ab illo, cujus est potestas justa. Verum te his dictis plurimum impugnas, qui supra nullum vel ad bonum vel ad malum compelli astruxeras.

DEF. LXVII, CAP. 18, SECT. 8.

⊗ Dicis : *De qua pœna quos juste non liberet, ad eam illos quodammodo præparet dum eos ad eam se ipsos præparare permittat.*

† Respondemus : Id Patres nunquam tali locutione dictum sensisse, quin imo et præparare seipsos ad pœnam inique vivendo, et in iniquitate perseverando ; e: Deum vel præparare, vel prædestinare, illos justissime judicando.

DEF. LXVIII, CAP. 19, SECT. 1.

⊗ Dicis : *Ignem æternum istum ipsum quantum mundi elementum.*

† Respondemus : Alium potius multo videri, quoniam et qualitatis diverse sint.

DEF. LXIX, CAP. 19, SECT. 1.

⊗ Dicis : *In eo corpora sanctorum in ætheream mutari qualitatem, impiorum vero in æream qualitatem transitura.*

† Respondemus : Sanctorum corpora nequaquam vel in illo igne, vel absque ipso in ætheream mutari qualitatem, sed in veritate propriæ carnis atque membrorum quamlibet glorificatæ mansura, atque in æternum victura ; impiorum vero corpora nullam omnino immutationem habitura præter immortalitatem, qua jam corrumpi per mortem atque desicere nunquam possint.

DEF. LXX, CAP. 19, SECT. 3.

⊗ Dicis : *In eodem igne naturarum intra se mirabilia perfici gaudium, malarum vero voluntatem ineffabile tormentum.*

† Respondemus : Nullum illic gaudium naturarum, ubi, testante Domino, *fletus erit et stridor dentium*, teque ipsum validissime impugnare, qui ante dixeras miseriam nullam esse, nisi mortem æternam, æternam mortem veritatis ignorantiam : et ubi ignoretur veritas, ibi nullam vitam. Quod, quæso, gaudium illis irrogas quibus æternam mortem, miseriam, veritatis ignorantiam, nullamque vitam inesse docueras ?

DEF. LXXI, CAP. 19, SECT. 3.

⊗ Dicis : *Impiorum angelorum et hominum corpora pulchritudinem et naturalem incolumitatem habitura et refulsura.*

† Respondemus : Dicere Scripturam : *Ubi nullus ordo et sempiternus horror inhabitat (Job 40, 22).*

DEF. LXXII, CAP. 19, SECT. 3.

⊗ Dicis : *Excepta beatitudine qua privabuntur, nullam habere pœnam.*

† Respondemus : Eos et animarum et corporum æternos perpeti cruciatus.

DEF. LXXIII, CAP. 19, SECT. 3.

⊗ Dicis : *Infelicitum animarum intentionem de corporibus suis æternas pati ærumnas.*

† Respondemus : Nullatenus nos videre quamobrem infelices homines, quibus ante gaudium contulisti : vel quas ærumnas de corporibus suis patiantur, quibus integritatem, pulchritudinem, incolumitatem fatigoremque dedisti.

DEF. LXXIV, CAP. 19, SECT. 3.

⊗ Dicis : *Ipsam ignem omnibus corporibus fieri gloriam*

† Respondemus : Nullam prorsus fieri gloriam, verum interminabile tormentum.

DEF. LXXV, EPIL. SECT. 2.

⊗ Dicis : *Prædestinasse Deum impios ad interitum*

aut interitum impiis, id est, ante sæcula definisse certam numerum eorum qui in sua impietate interituri essent.

† Respondemus : Id nos amplecti atque fateri, explosa tamen tergiversatione tua, qua aliud quam sonet intelligis.

DEF. LXXVI, EPIL. SECT. 2.

⊗ Dicitis : Non in eis Deum quod fecerat puni-
tum, sed in eis quod non fecerat puniri relicturum.

(Quæ supersunt, responsio scilicet ad hanc definitionem, cum ultima definitione, desunt in manuscripto bibliothecæ Jac. Aug. Thuani, sed respon-

sionem vide ad Epilogum, n. 6. — Definitio ultima in Hincmaro habetur de Prædest., c. 31, pag. 232, unde hic reposita.)

DEF. LXXVII ET ULT., EPIL. SECT. 3

⊗ Dicitis : Anathematizare te eos qui geminam prædestinationem dicunt, aut prædestinationes pluraliter efferunt.

† Respondemus : Tibi potius convenire, qui veritatem judiciorum Dei tantisper impugnas, fidem dictorum veracium negas, sensa Patrum per omnia reverendorum fidelissima depravas, et ea insuper novus falsitatum inventor enuntias, quæ nullus ante hac dixisse vel scripsisse ullatenus reperitur.

SANCTI PRUDENTII

TREGENSIS EPISCOPI

EPISTOLA TRACTORIA^a

AD VENILONEM,

Quam per vicarium misit ad ordinationem Æneæ Parisiensis, cum ipse adesse non possêt.

Patri venerabili et cæteris Patribus fratribusque B
sincerissime diligendis atque coepiscopis reverendis,
PRUDENTIUS æternam in Domino salutem.

Quantum ad meritum peccatorum meorum spectat justissimo Dei judicio, quatenus vero ad indebitas atque indeficientes ejus misericordias pertinere dignoscitur, misericordissimo ipsius munere infirmitatibus pene omnibus notis depressus, sancto desiderabilique vestro conventui adesse prohibeor. Quod autem possum præsentibus litteris atque legato nostræ Ecclesiæ presbytero Arnolde mei consensus præsentiam eatenus exhibeo, ut is qui ordinandus est, apostolicæ sedis omnibus institutis, et beatorum Patrum, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Xisti, Leonis, Gelasii, Cælestini, Gregorii, Hilarii, Ambrosii, Augustini, Isidori, Primasii, Fulgentii, Gregorii, Hieronymi, Cassiodori, Bedæ aliorumque, adæque catholicorum atque orthodoxorum virorum scriptis et dictis, ac specialiter super quatuor capitulis, quibus omnis Ecclesia catholica adversus Pelagium ejusque hæreseos sequaces pugnavit ac vicit, atque ad posterorum memoriam litteris auctoritate et veritate plenissimis mandavit, confitendo subscribere, subscribendo confiteri voluerit, ejus me ordinationi consentaneum esse profiteor. Sin alias, prorsus neque assentior, neque fidelibus Christi assentiendum suadeo. Capitulum vero quatuor præmissorum seriem, quamvis vestram prudentiam multo vivacius quam meam extremitatem compertam esse non dubitem, necessario tamen breviter annectendam judicavi. Ut facilius quid sentiam, cui veritati consentiam, vestra bonitas D
recognoscat.

^a Vide Hincmarum, lib. de Prædestinatione, cap. 21.

De libero arbitrio.

Primo. Videlicet, ut liberum arbitrium in Adam merito inobedienciæ amissum, ita nobis per Dominum nostrum Jesum Christum redditum atque liberatum consteatur : interim in spe, postmodum autem in re, sicut dicit Apostolus : *Spe enim salvi facti sumus* (Rom. viii, 24). Ut tamen semper ad omne opus bonum Dei omnipotentis gratia indigeamus, sive cogitandum, sive inchoandum, operandum ac perseveranter consummandum, et sine ipsa nihil boni nos posse ullatenus, aut cogitare, aut velle, aut operari sciamus.

De gemina prædestinatione.

Secundo. Ut Dei omnipotentis altissimo secretoque consilio credat atque fateatur, quosdam Dei gratuita misericordia ante omnia sæcula prædestinatos ad vitam, quosdam imperscrutabili justitia prædestinatos ad poenam, ut id videlicet, sive in salvandis, sive in damnandis, prædestinaverit quod se præstierat esse judicando facturum, dicente propheta : *Qui fecit quæ futura sunt* (Isa. xlv, 11. sec. LXX).

De morte Christi.

Tertio. Ut credat ac consteatur cum omnibus catholicis, sanguinem Domini nostri Jesu Christi pro omnibus hominibus ex toto mundo in eum credentibus fustum : non autem pro illis qui nunquam in eum crediderunt, nec hodieque credunt, nunquamque credituri sunt, dicente ipso Domino : *Venit enim Filius hominis non ministrari, sed ministrare, et dare animam suam in redemptionem pro multis* (Math. xx, 28).